
આ ગ્રન્થનો છાપવા વિગેરેનો સર્વ પ્રકારનો હુકમ આ ફંદના
કાર્યવાહકોનેજ અધીન રાખવામાં આવેલ છે.

Published by

Naginbhai Ghelabhai Javari, 325 Javeri Bazar Lombay,

AND

Printed by

; Matubhai Bhaidas at the "Surat Jain Printing Press",

Khapatia Chakla—SURAT.

Sheth Devchand Lalbhāi Jain Pustkoddhār Fund series. No. 14.

THE ANAND-KAVYA-MAHODADHI.

(A collection of Old Gujarati Poems.)

PART I.

Edited and collected

by

Jivanchand Sakerchand Javeri.

Published by

Naginbhai Ghelabhai Javeri,

One trustee.

Sold by

LIBRARIAN

SHETH DEVCHAND LALBHAJ J. P. FUND.
C/o Sheth Devchand Lalbhai Dharmashâlâ.

Badekha Chakla, Gopipura, SURAT.

[All rights reserved by Trustees of This Fund.]

1912

Re. 0—10—0.

ચદ્ગોભદ્રઃ સુરપરિવૃઢો (વૃતો) ભૂષણાદ્યં દદૌ ય—
 જ્ઞાતં જાયાપદપરિચિતં કમ્વલીરત્નજાતમ્ ॥
 ષણ્યં યચ્ચાજનિ નરપતિર્યચ્ચ સર્વાર્થસિદ્ધિઃ ।
 તદ્દાનસ્યાદ્ધુતફલમિદં શાલિભદ્રસ્ય સર્વમ્ ॥ ૧ ॥
 ઉપદેશતરંગિણી ।

પાદામ્ભોજરજઃપ્રમાર્જનમપિ ક્ષમાપાલલીલાવતી ।
 દુષ્પ્રાપ્યાદ્ધુતરત્નકમ્વલદલૈર્યદ્વલ્લભાનામભૂત્ ॥
 નિર્માલ્યં નવહેમમણ્ડનમપિ ક્લેશાય યસ્યાવતી—
 પાલાલિજ્જનમપ્યસૌ વિજયતે દાનાત્ સુભદ્રાજ્જજઃ ॥૧॥

ભાવ.

દેવોએ પરિવરેલ એવા ગોલદ્રદેવે જેને આભૂષણાદિ
 આપ્યાં, રત્નકંબલ જેની સ્ત્રીઓની પાદરજ સાથે મિશ્ર થયા,
 જેને રાજા વસાણારૂપ થયો, અને જેને અન્તે સર્વાર્થસિદ્ધિ-
 વિમાન મેળવ્યું; એવા તે શાલિભદ્રને આ સૌ અદ્ભુત
 દાનકૃણથી પ્રાપ્ત થયું. ॥ ૧ ॥

જેની સ્ત્રીઓના પાદયુગલઉપર ચોંટેલી રજતું પ્રમા-
 નર્જન રાજાની રાણીને પણ દુઃપ્રાપ્ય એવા રત્નકંબલોના
 ટુકડાવડે થયું, જેને નવ નવ સુવર્ણભૂષણો પણ પ્રતિદિન
 નિર્માલ્યવત્ થયા, તથા જેને ભૂપાલ-આલિંગન કલેશકારક
 થયું, એવો સુભદ્રાપુત્ર-શાલિભદ્ર પૂર્વે કરેલ દાનથી
 વિજયવન્તો છે. ॥ ૧ ॥

કુમારોહયુ.

વિષય.

પત્ર.

૧-મુખબન્ધ.

૧

૨-ગ્રન્થકારો-ગ્રન્થવિવેચન.

૧

૩-પ્રસિદ્ધકર્તાની અવતરણિકા.

૧

શાલિલદ્રરાસ.

૧

કુસુમશ્રીરાસ.

૪૯

કુમારપાળ-પ્રાસ્તાવિકકાવ્ય.

૧૭૮

અશોકચંદ્ર-તથા રોહિણીરાસ.

૧૭૯

પ્રેમલાલક્ષ્મીરાસ.

૩૧૯

સંપૂર્ણ.

૪૬૨

પ્રસિદ્ધી પામેલા અંકોનું સૂચીપત્ર

૧

કાવ્યસાગરમાં વિહરી, કલ્પલોમાં પછડાઇ, સસ્નેહ
 અનેક મૌહિક એકત્ર કરી, તેની માળા ગુંથી,
 સજનકંઠમાટે તૈયાર કરી. માળા તૈયાર તો કરી, પણ
 પરિપૂર્ણરીતે તેને કંઠમાં સજી અન્યોને પરિમલયુક્ત
 કરવાં, એ કર્તવ્ય રસપ્રજ્ઞોનું જ છે; કારણ કમલને-કાવ્યને
 વિકસિત-પ્રકાશ કરવાનું કાર્ય તો સૂર્યનું-સુજનોનું-
 પંડિતોનું જ છે. વારિ તો માત્ર કમલપોષણ જ કરી
 શકે છે.

જીવન.

મુખ્ય સુધારો.

પાનું ૧૬, લાઈન ૨૭.

“શ્રીમતિસાગરપ્રણીત” છે, તેને બદલે

“શ્રીમતિસારપ્રણીત” લેઈએ.

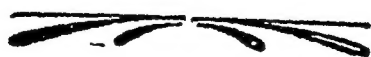
પાનું ૨૬૨, ગાથા ૧૫, ટીપ ૧.

“જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય, અને મોહનીય” એ ચાર ઘાતીકર્મ નહિ, પણ “જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોહનીય, અને અંતરાય” એ ચાર ઘાતીકર્મ જાણવા.

પાનું ૩૫૬, ગાથા ૬૦

“કોરટમાંહિ” નહિ, પણ “કોટરમાંહિ”

આ શિવાય પણ અનેક ભૂલો અનેક કારણોથી રહે, એ અસંભવિતતો નથીજ. જે માટે વાંચકવર્ગને સુધારી વાંચવા વિનંતી છે. તેવી ભૂલોને એકત્ર કરી સદરહુ ફંડ તરફ મોકલી આપવામાં આવશે તો અવશ્ય ઉપકાર-સહિત તેનો સુધારો દ્વિતીય-સંસ્કારસમયે કરવા લક્ષ્ય દેવામાં આવશે.

વીરવન્દે.

મુખ્યબન્ધ.

પ્રાચીનગૂજરાતીસાહિત્યના માયાબન્ધનમાં કોણ નહિ પડ્યું હોય ? એવાં પ્રાચીન સુરસકાવ્યોને બહાર આણવામાં સાક્ષરવર્ગની જરૂર હતી, પરંતુ “ તે સમયસૂધી અટકવું, અને હસ્તગત થયેલ કાવ્યોને હળુપણુ દાખી રાખી અન્યોને લાભ નહિ આપવો, તે મને રુચ્યું નહિ”. અને શ્રીયુત્ ભગુભાઈ કારભારીનું “માત્ર સંસ્કૃતપ્રાકૃત કાર્ય કરાવવા સાથે બાળલોકોપયોગી રાસાઓનું કાર્ય પણ સાથે સાથે કરાવો !” એવું વખતોવખત કહેવું એજ આને વેળાસર બહાર પાડવાનું પ્રબળ કારણ છે.

“ જૈનસાહિત્ય ” એ નામ સાંભળી અત્યારસૂધી બ્રાહ્મણાદિ, જન્મતાંવેંતજ પાવામાં આવેલી ગલથુથીના આધારે, અને પૂર્વે કરાયેલા જૈનોપરના અયોગ્ય આક્ષેપોને લીધે ચોકતા હતા. પરંતુ તે ચોકને, હાલના કાળબળવશાત્ દિ૦ બ૦ મણિભાઈ, સ્વ૦ મી૦ ત્રિપાઠી, રા૦ બ૦ હરગોવિન્દદાસ કાંટાવાળા, અને રા૦ રા૦ કેશવ-લાલ ધ્રુવાદિના ધૂણવાપણાથી-વાતાવરણ ફેરવવાના કરેલા પ્રયાસથી-આપણે દૂર થયેલી જોવા લાગ્યશાલી થયા છીએ. આમાં—આગ્રન્થમાં એકત્ર કરવામાં આવેલ પ્રાચીનકાવ્યો, એ, “ ગૂજરાતી-જૈનસાહિત્ય ” છે. અને એ સાહિત્યને-કાવ્યને “ રાસરૂપે ” ઓલખવામાં આવે છે. “ રાસનો ” સામાન્ય અર્થ “ ધ્વનિ કરવો, લલકારવું, રાસક્રીડા, અને કથા ” એવો થાય છે.

તે ઉપરથી “પદ્યકાવ્યકથાઓને “ રાસ, રાસો અને રાસા ” કહેવાનો પ્રથા પડ્યો હોય અગર લોકોમાં સંસ્કૃતપ્રાકૃતજ્ઞાનની ખામી થઈ અને ગૂજરાત તેમજ અન્ય પ્રદેશોમાં પ્રચલિત ભાષા

તે તે પ્રદેશોમાં ઓલખાતી થઇ ત્યારે, ગૂજરાતીગદ્યની અંદર રસની ખામી રહી તેથી શ્રોતાઓને રસહિત્યન કરી નીતિને રસ્તે જોડે આનંદ આપનારા, તથા મહુજ્જનોની ખ્યાતિ કાયમ રાખનારા પદ્યકથાખન્ધ ગૂજરાતીગ્રંથને રાસા તરીકે કહ્યા હોય, તેમ અવબોધાય છે.

જ્યારે પૂર્વે સંસ્કૃતભાષા સગુણવનીભાષા તરીકે કામ કરતી હતી ત્યારે તે વખતે જૈનકવિઓએ તે ભાષામાં પણ અસ્ખલિતપણે પુસ્તકોનો-સાહિત્યનો સારો જમાવ કરી ધર્મ અને સમાજસેવા બજાવી હતી.-આ વાત આ વર્ષે શ્રીમન્તના વડોદરામાં તથા પહેલાના વર્ષોમાં અન્ય સ્થલે ગૂર્જરસાહિત્યસભામાં જાહેર થયેલા સાક્ષરોના અભિપ્રાયથી પણ સ્પષ્ટ છે.-પરંતુ જ્યારે પછીના યુગમાં જનસમાજમાંથી સંસ્કૃત-પ્રાકૃતભાષાની ઓછાશ થતી ગઈ અને તે સ્થાન જ્યારે ગૂર્જરભાષાએ લીધું, (આશરે ૧૨ મા ૧૩ મા શતકમાં) ત્યારે તે ભાષામાં પણ જૈનકવિઓ જનોપદેશને માટે અન્યરચન કરવા લાગ્યા ગૂર્જરભાષાનું આવું અન્યભાષાને જોડે સંવત ૧૦૦૦ પૂર્વેનું તો નથીજ. પણ અત્યારે હાથ લાગેલમાંથી જૂનામાંજૂનું ૧૩ મા સૈકાનું તો છેજ. આવા પ્રકારનું ગૂજરાતી સાહિત્ય જૈનપડિતોદ્ધારા બે પ્રકારથી ગુંથાયેલું જેવામાં આવે છે. એકતો “ગદ્યરૂપ” (અન્યો તથા સૂત્રોના બાળાવબોધો) અને બીજું “પદ્યરૂપ” (પણ ત્રીજા-“અમ્પૂરૂપમાં” ગૂજરાતીજૈનસાહિત્ય વિશેષ હોય, તેવું, હજુસૂધી દષ્ટિગત થયું નથી) આવા બે પ્રકારનું ગૂર્જરીસાહિત્ય વિક્રમના તેરમાં સૈકાથી આજસૂધી તે તે સમયની ચાલુ ભાષાઓમાં જૈનકવિઓને હાથે અવિચ્છિન્નધારારૂપ રચાયેલું છે.

૧-અમારા એક મિત્ર તરફથી સૂચવવામાં આવ્યું છે કે—“ વચ્ચે પાલીપ્રાકૃતમાં અન્યો થયેલા તે વાત જણાવવા જેવી છે ” પરંતુ તે અન્યો જૈનધર્મને નહિ પણ બૌદ્ધધર્મને ઉપયોગી હોવાથી તે વિષે અત્રે કાંઈ કહેવું તે અમોને યોગ્ય લાગ્યું નથી.

આવા પ્રકારનું ગૂજરાતીસાહિત્ય, જૈનેતર કાષ્ઠપત્ર ગુજરાતી કવિ-
ઓએ એટલા જૂના કાળમાં રચ્યું હોય એવું હજુમની તો કાષ્ઠ
સાહિત્ય-સંશોધકના જાણવામાં આવ્યું હોય તેવું જણાયું નથી.

આ કાવ્યોને જોતાં પૂર્વે આપણે નીચલી વાતોનો વિચાર
કરવો, એ વધારે સુગમતા ભરેલું થઈ પડશે.

૧ ગૂજરાતીભાષામૂલ જૈનોથી છે, કે જૈનેતરોથી ?

૨ આવી ગૂજરાતીભાષામાં કઈ કઈ ભાષા જોડાણ થવા પામી છે ?

૩ ગૂજરાતીકાવ્યો કરનારાઓમાં પહેલ જૈનોની છે, કે અન્યોની ?

૪ આ કાવ્યકથાઓ, (કેવળ) કવિકલ્પિત છે, કે ખરેખરી જનજીવ
કથાઓ છે ?

૫ આવી ભાષા કર્ણકંઠોર છે ? કે, નહિ સમજનારાઓની
મતિનો નમૂનો છે ?

આ પાંચ જાણતમાં પહેલાં આપણે—

ગૂજરાતીભાષામૂલ જૈનોથી છે, કે જૈનેતરોથી ?
તથા ગૂજરાતીકાવ્યો કરનારાઓમાં પહેલ જૈનોની છે, કે
અન્યોની ?—

તે તપાસીએ તો, સંસ્કૃત અને સામાજિક પ્રાકૃતભાષાવડે
જનસમાજવ્યવહાર જ્યારે ખંડિત થવા લાગ્યો, ત્યારે તે સ્થાન
ગૂજરાતમાં ક્રમેક્રમે અપભ્રંશપ્રાકૃતમાંથી ગૂજરાતીને મળ્યું પરન્તુ
સંપૂર્ણરીત્યા તેનું સમ્યક્જોડાણ તો વિક્રમના લગભગ ૧૪૦૦ વર્ષો
વિત્યાપ્તાદ્ય થવા લાગ્યું. અર્થાત્ તે પૂર્વેની ૧૨ મા ૧૩ મા શતકથી
સેધને ૧૪ મા શતકસૂધીની તો અપભ્રંશપ્રાકૃતજ રહેવા પામેલી
જણાયછે. “ ગૂજરાતીભાષામૂળ જૈનોથીજ રોપાણું છે ” એ

એકદમ કહી દેવું તે જરા વિચારવા જેવું છે, પરંતુ એટલુંતો અવશ્ય છેજ કે જૈનોએ તેને બાળપણથી તે અત્યારસૂધી સર્વ-પ્રકારે લાક્ષી-પાક્ષી છે. અને તેથી ભાષામૂલ “જૈનોથી” છે એમ કહેવામાં કશી અતિશયોક્તિ કહેવાશે નહિ. અથવા સંસ્કૃતઉપરથી પ્રાકૃત, પ્રાકૃતઉપરથી અપભ્રંશ, અને અપભ્રંશઉપરથી ગૂજરાતી ભાષા થઈ. સંવત ૧૧૬૮માં મહારાજ સિદ્ધરાજના વખતમાં હેમચંદ્રાચાર્યે રચેલું અપભ્રંશભાષાનું વ્યાકરણ આપણી પાસે વિદ્યમાન છે, અને સંવત ૧૪૫૦માં રચાયેલું ગૂજરાતી વ્યાકરણ “મુઘાવખોધ મૌકિક” બુદ્ધિપ્રકાશમાં અસિદ્ધ થયું છે. ૨૫. શાસ્ત્રી પ્રજલાલ કાલિદાસ ગૂજરાતી ભાષાના ઇતિહાસમાં લખે છે કે “જૂની ગૂજરાતીભાષા કહિયે તો સંવત ૧૧૦૦ના આરંભથી તે સંવત ૧૫૦૦ના અંત લગી જાણવી ત્યાર પછીની ગૂજરાતીભાષાને નવી ગૂજરાતી જાણવી” આ વાક્યમાં અમને એટલો ફેરફાર કરવા જેવું લાગે છે કે જૂની ગૂજરાતી સંવત ૧૫૦૦ના અંત લગી નહિ પણ સંવત ૧૬૦૦ના અંત લગી ની છે અને તે પછીની ભાષાનાં ઘણાખરા રૂપો હાલની ગૂજરાતીને મળતાં થયાં છે.

આ રીતે જોતાં જે અપભ્રંશભાષામાંથી જૂની ગૂજરાતીભાષા ઉત્પન્ન થઈ તે અપભ્રંશના નિયામક-વ્યાકરણકર્તા એક જૈન મુનિ છે. તેમજ જૂની ગૂજરાતીનું વ્યાકરણ રચવાનું માન પણ એક જૈન મુનિ-એ મેળવ્યું છે. એટલે ગૂજરાતીભાષાની ઉત્પત્તિમાં જૈનોનો મુખ્ય હાથ છે, એમ કહ્યા વિના ચાલતું નથી.

૧-અમારા કેટલાક મિત્રોનું કહેવું છે કે—“ગૂજરાતીભાષાનું મૂલ જૈનોથીજ રોપાયું છે, અને તેના પુરાવા તરીકે રાસાઓ સાક્ષી પૂરે છે” તો પછી, વાદીની દલીલો મજબૂત હોઈ પ્રતિવાદીની દલીલો ટદી શકતી ન હોવાથી અનિશ્ચયાત્મક વાક્ય મૂકવાની જરૂર શી ? છાતી ઠોઠી સત્યવાત શા માટે ન જાણાવવી ? ”

ગૂજરાતીકાવ્યોની પહેલ કરવાનું લક્ષણ પણ જૈનોનેજ મળે છે. કારણ કે:—

“અંગ્રેજીમાં આદિકવિ હોમર કહેવાય છે. સંસ્કૃત-માં વાલ્મિકિ, તેમ ગૂજરાતીમાં નરસિંહ મહેતાને તે પદ પ્રાપ્ત થયું છે. x x x x x તુરતને માટે આદિકવિનું પદ તો નરસિંહ મહેતાને માટેજ રાખવું પડશે.” એવી જૂઠી તાલાવેલી, હવે, તેથી વહેલાંના પ્રાપ્ત થતાં કાવ્યોથી રહી શકતી નથી ! કેમકે સાહિત્યપરિપક્વતાં અનેક સમેલનમાં સૌથી વધારેમાં વધારે પ્રતિષ્ઠિત અને સૌથી વધારેમાં વધારે જવાબદાર વિદ્વાનોએ નરસિંહ મહેતાની પૂર્વના કેટલાક કવિઓનાં નામ અને કૃતિ રજુ કર્યા પછી નરસિંહ મહેતાને “તુરતને માટે” આપેલી જગો ઉપર હવે તેમને વધારે વખત કામ રાખી શકાશે નહિ, એમ અમને લાગે છે. તથા નરસિંહમહેતા ૧૬મા શતકની સહજ પૂર્વે થયા છે. અને તે પહેલાં તો શ્રીગૌતમરાસના લેખક શ્રીવિજયલક્ષ્મણમુનિએ સંવત્ ૧૪૧૨ ના આશો વદિ ૦))ને દિને શ્રીગૌતમરાસ પૂર્ણ કર્યો છે. આ રાસની ભાષા ઉગતી ગૂજર્જરી હોવા સાથે એટલીતો સુંદર છે કે ભાષાની ઉત્તમતાના ત્રાજવે નાંખવાથી તેનું પદ્મ નરસિંહ મહેતાના પદ્મને ઉંચું રાખ્યા વિના રહેશેજ નહિ. ગૌતમરાસો કેટલીક અન્ય વ્યક્તિઓથી મુદ્રિતવને ધારણ કરી શક્યો છે. છતાં પણ તેના સૌન્દર્ય અને માધુર્ય જણાવવા અર્થે અત્રે તેનાં થોડાંક પાદો પૂરીશું તો તે અસ્થાને તો નહીજ લેખાય.

“ તવ ચડિઓ ધણુમાણુ ગજે, ઇંદ્રભૂષ ભૂદેવ તો;
હુંકારો કરી સંચરિય, કવણુ સુ જિણુવર દેવ તો. ૧૭
“ યોજનભૂમિ સમોસરણુ, પેખે પ્રથમારંભ તો;
દહદિસિ દેખે વિણુધ વધુ, આવંતી સુર-રંભ તો.” ૧૮

વસ્તુષ્ટંદ—

“ ઇંદભૂષ્ટંદ ઇંદભૂષ્ટંદ, ચડિય બહુમાને,
હુંકારો કરી કપતો સમોસરણે પુહુતો તુરંત;
અહ સંસા સામિ સવે ચરમનાહ ફેડે પુરંત.
ઓધિ ખીજ સળય મને ગોયમ લવહ બિરત,
દિખખ લહિય સિખખા સહિય, ગણહરપય સંપત્ત. ” ૨૭

“ ઇણે અતુકમે, ઇણે અતુકમે, નાણુ સમ્પન્ન,
પન્નરહસ્ય પરિવરિય, હરિય દુરિય જિણુનાહ વંદમ;
બણેવિ જગગુરવયણુ, તિહ નાણુ અખ્યાણુ નિંદમ,
ચરમ જિણેસર (તવ) ઇમ લણુ, ગોયમ! મ કરિસ ખેઉ;
છેહિ જઈ આપણે સહી, હોરયું તુલ્લા ખેઉ. ” ૪૪

પ્રાશ્નંદ.—

જિમ માનસસર નિવસે હસા, જિમ સુરવર સિરિ કણુયવતંસા,
જિમ મહુયર રાજવ વનિ;
જિમ રયણાયર રયણે વિલસે, જિમ અંખર તારાગણુ વિકસે,
જિમ ગોયમગુણુ કેલિવનિ. ૫૨

પુનમદિન (નિસિ) જિમ સસિહર સોહે, સુરતરમહિમા જિમ
જગ મોહે,

ચૂરવેદિસિ જિમ સહસકરો;

પચાનન (પંચાયણુ) જિમ ગિરિવર રાજે, નરવર ધર જિમ
મયગલ ગાજે,

ઈતિમ જિનસાસન મુનિપવરો. ૫૩

“ જિમ સુરતરવર સોહે સાખા, જિમ ઉત્તમમુખ મધુરી લાખા,
જિમ વનકેતકી મહમહે એ;
જિમ ભૂમિપતિ ભૂયબલ ચમકે, જિમ જિનમંદિર ધંટારણુકે,
ગોયમ લખધે ગહગહે એ. ૫૪

“ ચઉદહસય ખારોત્તર વરિસે (ગોયમગણહરકેવળદિવસે.)

ખંભનયર પ્રભુ પાસપસાયે,

કિઉં કવિત ઉપગાર પરો;

આદિહી મંગળ એહ લણીજે, પરવમહોત્સવ પહિલો દીજે (લીજે),

ઋદ્ધિવૃદ્ધિ કલ્યાણ કરો.

૫૮,

“ ધન માતા ! જેણે ઉચરે ધરિયા, ધન પિતા ! જિન કુલે અવતરિયા

ધન સહગુરૂ ! જિણે દીખ્યાયે;

વિનયવંત વિદ્યાભંડાર, જસુ ગુણ પુહવી ન લભે પાર,

વડ જિમ શાખા વિસ્તરેયે.

૫૯

“ ગોયમસ્વામીનો રાસ લણીજે, ચઉવિહસ ધરણિયાયત કીજે,

સયલસંઘ આનંદ કરો;

કુંકુમચંદન છડો દેવરાવો, માણકમોતીના ચોક પૂરાવો,

રચણસિંહાસણ યેસણું એ.

૬૦

“ તિહાં યેસી ગુરૂ દેશના દેશે, લવિકજીવનાં કાજ સરેસે,

ઉદયવંત (વિજયભદ્ર) મુનિ એમ લણેયે;

ગૌતમસ્વામીતણા એ રાસ, લણુતાંસુણુતાં લીલવિલાસ,

સાસયસુખનિધિ સંપજે એ ?”

૬૧

આથી પાછલ જતાં સંવત્ ૧૪૧૦ માં ચાચેલ યે રાસાઓ

ચણુ ઉપલબ્ધ છે.

(૧) ક્ષેમપ્રકાશરાસ કર્તા શ્રીજ્યાનંદસૂરિ.

(૨) ભરતખાહુબલીરાસ કર્તા શ્રીગુણરત્નજી.

આથી પણ પૂર્વે જેતાં સંવત્ ૧૩૨૭માં કાઠક જૈનસાધુથઈ ચાચેલો સ્મશ્નેત્રી-સાતખેત્રરાસ પ્રાપ્ત છે. તે ભાષા શુદ્ધ-ગૂજરાતી તો નહિજ કહેવાય. પરંતુ ગૂજરાતી જેમાંથી જન્મ લઈ શકી છે તેવી અપભ્રંશપ્રાકૃતને અનુસરતી તે ભાષા છે. તેમાંના થોડાંક નમૂનારૂપ ફકરા અત્રે ઉતારીશું.

“ સવિ અરિહન્ત નમેવિં, સિદ્ધસૂરિઁવઙ્ગાય;
પનરકર્મ ભૂમિ સાહુ, તીંણ પળમિય પાય. ૧

“ સપ્તક્ષેત્રિ જિન કહિયા મહામુનિ,
વિતુ વાવેજિઁડ વિવહપાર;
જિનવચસુ આરાધિઁડ અવકસુ સાધિક,
લહઈ પારુ સંસારુ સારે. ૧૮

“ સંવત તેરસત્તાવીસ ણ મહામસવાડઈ,
ગુરુવારિ આવા યદસમિયહિ લઈ પચવાડઈ;
તહિ પુરુ હૂઝ રાસુ સિવસુખનિહાણૂ,
જિણ ત્રુવિસઈ ભવિયણહ કરિસિઈ કલ્યાણૂં. ૧૧૭

“ જાં સિસિરવિ ગયણંગણિહિ ઝગઈ મેહિમણ્ડલિ,
તાવ રહઝ ણઁડ રાસુ ભવિયણા ! જિણસાસણિ;
નિમ્મલજ ગ્રહ નક્ષત્રતારિકા વ્યાપઈ,
જયવન્તુ શ્રીસઙ્ગ અનઈ જિણસાસણૂ. ૧૧૮”

આટલાંજ મળે છે એમ નથી પણ તે પૂર્વેનાં કાવ્ય પણ જૈનપં-
ડિતોથી રચાયેલાં સુપ્રાપ્ત છે. પરંતુ ભાષા ઉપરસમાન અપભ્રંશ-
પ્રાકૃતને બંધ ખેંચતી છે. સાંભળવા પ્રમાણે તે રાસ ૨૦ ૨૦ કેશ-
વલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવના જોવામા આવ્યો છે અને પ્રાચી સાલ ૧૨૨૫
ની તેમાં નોંધાયલી છે.

આ ઉપરથી, ગૂજરાતીભાષામૂલને પોષનાર, અને કાવ્યા-
દિની આદ્ય શરૂઆત કરી અત્યારસૂધી સળંગ સાંકળને સાચવી
રાખનાર કોણ છે તે સ્પષ્ટ માલુમ પડી આવે છે. હવે આપણે—

આવી ગૂજરાતીભાષામાં-રાસામાં કઈ કઈ ભાષા જો-
ડાણ થવા પામી છે?—

અર્થાત્ આવા રાસાઓમાં કઈ કઈ ભાષાઓનું થોડું બહુ
જોડાણ થવા પામ્યું છે, તે તપાસીશું તો ગૂજરાતી, માગધી, શર-
સેતી, અપભ્રંશ, પ્રાકૃત, અને મારવાડી તથા હિન્દીભાષાઓનું
જોડાણ થયેલું જોવામાં આવે છે. તથા કેટલાક રાસાઓ તો પૂર્ણ
માગધી અને પ્રાકૃતમાં રચાયેલા પણ જણાય છે. તથા ઘણા રાસા-
ઓ તો પડિમાત્રા અને લખાણભેદને લીધેજ ગણાતાં જૂની
ભાષાના પણ છે પરંતુ માત્ર લખાણભેદને લીધેજ તેને જૂની
ભાષા કહેવી, એ વિવેકથી આઘાં રહેવા બરોબર છે. પરંતુ ખરી
રીતે તે લલિયાઓની ગ્વાલિયરીલિપિ લખવાની પદ્ધતિને લીધેજ
જૂની ભાષા તરીકે ઓળખાય છે. પરંતુ તેમ નથી. પણ આજથી
લગભગ ૨૦૦-૩૦૦ વર્ષપર લલિયાઓમાં પડિમાત્રા અને ગ્વાલિ-
યરીલિપિ લખવાનો એક જાતનો રિવાજજ પડી ગયેલો હતો. જે
થોડોઘણો અત્યારે પણ ઘણાં લલિયામાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આવી
પડિમાત્રા અને ગ્વાલિયરીલિપિના થોડાંક રૂપો અત્રે આપીશું.

ગ્વાલિયરીલિપિના નમૂના.

“ દહદિશિ નિરખઈ લોચનઈ, વિવિધવિનોદ અપાર;
ગુણાવલી પૂછઈ જીકઈ, સાસૂ કહઈ સુવિચાર. ૬૯

“ પહિલઈ આરઈ જોઅણ અહંસીમાન,
વીજઈ સિત્તિરિ ત્રીજઈ સાઠિપ્રમાણ;
પંચાસ ચોથાઈ માન.

૭૯

“ પહસઈ પહિલઈ પોલિમાં, તવ પોલઈ રખવાલઈ;
આવો ચંદનરેસરુ, વોલઈ વોલ રસારુઈ.

૯૦”

एतुं सधुं रुप आ प्रमाणे छै—

“ दहदिशि निरखे लोयणे, विविधविनोद अपार;

गुणावली पूछे जीके, सासू कहे सुविचार. ६९

“ पहिले आरे जोअण अँसीमान,

बीजे सित्तारि त्रीजे सप्तप्रमाण;

पंचास चोथाए मान. ७९

“ पेसे पहिली पोलिमां, तव पोली रखवाली;

“ आवो चंदनरेसरु, बोले बोल रसाली. ९०”

[प्रेमलालच्छी--रास.]

षडिमात्राना नमूना.

“राय काहं सुण सुन्दरी, अ छे रुडा ठाम; -

संताडा वाग करी, न जाण काइ मुज नाम. १

+ + + + +

हे ! हे ! आ रयुं ए थऊं, कार सो हाहाकार. ५”

एतुं सधुं रुपः—

“राय कहें सुण सुन्दरी, ए छे रुडो ठाम;

संताडो वेगे करी, न जाणे कोइ मुज नाम. १

+ + + + +

है ! है ! आ रयुं ए थऊं, करे सौ हाहाकार. ५”

[^ -]

આ વિના લલિયાઓમાં ધણા શબ્દોઉપર અનુસ્વાર ચઢાવવાનો પણ રિવાજ પડી ગયો હતો, જ્યારે સંસ્કૃતવ્યાકરણની રીતિ-પ્રમાણે અનુસ્વારની જગોપર મૂ અને નૂ અર્થાત્ આગળ આવેલા વર્ગનો છેલ્લો અક્ષર મૂકવામાં આવતો હતો. (ચિત્રઅંધને માટે જોકે તે અનુસ્વાર લેવામાં આવતો હતો પણ તે અપવાદ છે.)

આ કાવ્યકથાઓ કવિકલ્પિત છે, કે ખરેખરી બનેલી છે? તથા આવી રાસલાખા કર્ણકઠોર છે? કે, નહિ સમજનારાઓની મતિનો નમૂનો છે?—

તે ઉપર આપણે કાંઈક વિચાર કરીશું તો સત્યવસ્તુ શી શી છે તે રહેજે જણાઈ આવશે. કારણ કે રાં બં હરગોવિન્દદાસ દ્વાં કાંઠાવાળાને, શ્રીમન્ત સરકાર સયાજીરાવ ગાયકવાડ તરફથી બહાર પાડવા મળેલ શ્રીશીલવતીરાસના સમયે શંકા થઈ કે:—

“ રાસામાં કથેલી કથાઓ કવિકલ્પિત હશે કે મૂળમાં કાંઈ સત્યતા હોઈને તેમાં કવિની કલ્પનાએ વધારો કર્યો હશે, ”

હલ્લે તેઓને આવી શંકા થઈ, શંકા આવવી એ સારાને માટેજ છે, કારણકે તે વિના સત્યશોધન ઉત્તમરીતે થવું એ અસંભવિત છે. પરંતુ તે સાથે તેઓએ પોતાની માનીનતા કેવા પ્રકારની છે, અથવા તેમાંથી તેઓ પોતે સત્ય કેટલું જોઈ શક્યા છે, તે જણાવી સામાન્યવર્ગને જો સત્યના તરફ દોર્યા હોતે તો તો તે વર્ગ સહજમાં સમજી શકતે. પરંતુ તેઓએ તેમ ન કરતાં:—

“ એ વિષે અહીં વિવેચન કરતા નથી, કેમકે તે વાતતો અન્યના સ્વરૂપ ઉપરથીજ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે એમ છે. ”

એવીજ વાક્યરચના કરી પડતું મૂક્યું. આ વાક્યરચના સાક્ષરોમાટે તો દીકજ છે. કારણ તેઓ તો સ્વમત્યનુસારે આડા-

અવળાં કાંઈક આધારોથી સત્ય શોધી શકે પણ તેટલી નિપુણતા નહિ ધરાવનારાઓ પણ કાવ્યાદિ વાંચનના શોખીનો હોય છે, તેવા-ઓને તો રાં ૨૦ બં ૭૦ હરગોવિન્દદાસે ત્રિશંકુસ્થિતિમાંજ રાખ્યા, એ કહેવું અયથાર્થ તો નહિજ ગણાય. તેમજ મીં શંભુપ્રસાદ શિવપ્રસાદ મહેતાએ, “ગરવી ગુજરાતના પુરાણાં સાહિત્યનું ઇતિહાસની દૃષ્ટિથી વિવેચન” કરતાં લખ્યું છે કે—

“સામળ અને જૈનકવિ નેમવિજય—“ શીલવતીનો રાસ ” એ કાવ્યના કર્તા-નવલવાર્તાના લખનાર તરીકે કીર્તીને પોતાનીજ અવિ-ભક્ત પણે-પ્રસ્તુત કાળમાં તો-કરી મુકી હતી એમ કહેતાં દોષ નહીં મનાય.”

જો કે “ ચરિય ચ કવિય ચ આહરણ દુવિહ મવે ” ઇત્યાદિ મહા-સિદ્ધાન્તિક વાક્યોથી કથા એ પ્રકારની (૧ અનેલી. ૨૭ શિખ્યોને સમ-જાવવામાટે દૃષ્ટાન્તતરીકે ઉપમારૂપે કે રૂપકરૂપે જણાવેલી) હોય છે. પણ તેના સ્વરૂપને ઓળખવામાં વાંચનારને વધારે મહેનત પડતી નથી. કારણકે બીજા પ્રકારની કથામાં—

૧ “ પીપલ પાન ખરંતાં, હસતી કુપલીઆં; મુજ વીતી તુજ વીતશે, ધીરી બાપલીયાં ॥૧૧॥ ” એવા પત્રમાં કિશલયના વાક્યો.

૨ પુષ્કરાવર્તના મેઘમાં પણ લવમાત્ર જલને નહિં પરગમા-વનાર મુર્જશૈલના દૃષ્ટાન્તમાં મેઘ અને પુષ્કરાવર્તના ઉલ્લાપ.

૩ દયાહીન થઇને નદીના પૂરપ્રવાહમાં વીછીને વહેતા મહેલનાર ફકીરને હસતા વીછીના વાક્યો વગેરે સ્પષ્ટપણે તે કથાની અસંલ-લિતતા જણાવે છે, અને તેથી તે રહેજે કલ્પિત છે એમ જણાઈ આવે છે. અને અન્યકારો તેવા સ્થળે સ્પષ્ટ લખે તથા સૂચવે છે કે “ આ કથા કલ્પિત-ઉપમા કે રૂપક તરીકેજ જણાવવામાં આવી છે, અને આ ઉપરથી સાર

આવી રીતે લેવાનો છે.” મતલબ એ છે કે અસંભવિતપણું નહોય તો કલ્પિત માનવાનું કે કહેવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. છતાં બ્યારે એણિકગહારજની વિદ્યમાનતા ઇતિહાસથી સિદ્ધ થયેલી છે તો તેના સંબંધમાં આવેલ અને જેનાં સ્થાન, દીક્ષા, અનર્શન વગેરે પ્રત્યક્ષ પૂર્વદેશની મુસાફરી કરનારને માલમ પડે છે, તેવા ધન શાલિભદ્રને કલ્પિત માનવા બદલ તો તો તે અછલની બહાર છે એમ કહેવું અનુચિત નથી. બીજા રાસાઓમાં પણ આપધિ-મત્ર-આદિના અદ્વિતીય ચમત્કારને માનનારો પુરુષ કાંઈ દિવસ તેમાં વર્ણવેલા બનાવને અસંભવિત ગણશે નહિ અને જે તેમ ન ગણે તો તે કથા-રાસના નાયકને કલ્પિત માનવાનું કંઈ પણ કારણ રહેતું નથી. વિષેમાં બ્યારે અમુક દૃષ્ટાન્તે પ્રવૃત્તિ દરાવવામાટે કથા-રાસનાયકનું ચરિત્ર જણાવવામાં આવે તો તે કલ્પિત હોવાનો અર્થ પણ સભવ નહોય જે તેવી રીતે અથકાર સ્પષ્ટ ન કહે તો ખરેખરી વાત તરીકે જણાવતાં સકલ-અનર્થનું મૂલ મૂવાવાદ તેઓને (સ્પષ્ટપણે ખુલાસો કર્યો શિવાય દૃષ્ટાન્ત તરીકે કલ્પિત કથા કહેનારાઓને) છે કે નહિ? આટલાજ માટે તે તો રક્ષણોએ (આવશ્યક ઉત્તરોપચયન-પિન્-રનિર્ચુક્તિ યાવત્ ઉપમિતિભ્રમપ્રપંચ વિગેરે વિગેરેમાં) તે તે મહાત્માઓએ સ્પષ્ટપણે તે તે કથાઓનું કલ્પિતપણું જણાવી દીધું છે. અન્યકારની શૈલી. વૃત્તિ ત્યાગ અને રાસનાયકનું વર્તન જેતાં કાંઈપણું સુસુ આ કથાઓને કલ્પિત માનવાનું સાહસ કરી શકે નહિ છતાં દૂધમાંથી પોરા કહાડવાની માફક કદિ કાંઈક તેમ કરે તો તેવાઓની ચુક્તિરિક્ત વાત કેવલ ઉપેક્ષાપાત્ર થાય તે સ્વાભાવિક છે! કથાઓમાં સત્યવસ્તુ શી છે, એનો વિચાર કરીને, હવે—

રાસભાષાઓ કર્ણકઠોર છે કે કેમ!—તે વિષે કાંઈક વિવેકપૂર્વક વિચારણા કરીશું. જૂહુતકાવ્યદોહન અન્ય ૧ લો બહાર પાડનાર, તેમાં “ગૂજરાતી કવિતા,” એ વિષય લખતાં લખે છે કે.—

“ ગૂજરાતીકવિતાના સમ્યન્ધમાં એક ત્રીજો વર્ગ પણ છે, જે જૈનકવિનો છે, જૈનધર્મસમ્યન્ધી ધણા રાસો જૈનકવિઓએ લખ્યા છે. એ કવિતા રસભરી છે, એમ તો કહેવાયજ નહીં. ભાષામાં ધણાક માગધી ને જુની ગૂજરાતીના શબ્દો જોવામાં આવે છે. જેથી તે કર્ણકઠોર થઇ પડી છે. ”

“ ભાષામાં ધણાક માગધી ને જુની ગૂજરાતીના શબ્દો જોવા માં આવે છે. ” તે વાત કબૂત્ર છે, પરન્તુ,—

“ જેથી તે કર્ણકઠોર થઇ પડી છે ”

એ લખતાં કાં તો તે અચકાયો હોત, અથવા કાંઈ વિચાર-પૂર્વક લખ્યું હોત, તો હમો કાંઈક સન્તોષ પકડત. પણ તેમ નથી તેઓએ તો જે અણુવિચાર્યું પગલું ભર્યું છે, તે માત્ર તેઓની જૈનિયો-પ્રત્યે દ્વેષજ્વલિ હોવાથી લખ્યું હોય એમ માનતા નથી. કારણકે પરિચયવાળું કર્ણકઠોર લાગતું નથી જેઓને જૈનકવિતા વાંચવાને પરિચય હોય નહિ, અથવા તેમાં આવતા શબ્દોનો ધણો અભ્યાસ કે અધ્યાત ધયો હોય નહિ, તેઓને કદાપિ કર્ણકઠોર લાગે એ માનવા સરખું છે; પરન્તુ આ ભાષ્યએ જો તે સમજાવવા માટે ક્યાં ક્યાં કાવ્યો, અથવા કાવ્યવાક્યો કર્ણકઠોર છે તેના થોડાક ઉતારા આપ્યા હોય, તો ચોક્કસ હમો તેવીજ કઠોરતાવાળા કાવ્યો, જૈનેતર કવિ, ભક્ત, વા પંડિતે પણ લખ્યાં છે કે નહિ! તે પૂરાવાસહિત બતાવી દેવાને અભાગ્યશક્તી તો નજ થાત! જો તે પોતે એવાં જૈનકવિઓથી રચાયેલાં કાવ્યોને નહિજ સમજી શકવાથી કર્ણકઠોર લખે તો તો હમારો તે પ્રત્યે ઉપાયજ નથી. કારણ કે “ સૂર્યને નહિ દેખનારો કોઈ મનુષ્ય ભણે કહે, કે દુનિયામાં સૂરજજ નથી ! ” તો તેવાને સૂર્ય દેખાડવામાં કોઈ પણ વ્યક્તિ જેમ ફળી-ભૂત યત્નવાળી નથી, તેવુંજ અત્ર પણ સમજી લેવું. અથવા જેમ પોતે કહે છે તેમ “ માગધી ને જુની ગૂજરાતીના શબ્દો જોવામાં

આવે છે. જેથી તે કર્ણકંઠોર થઇ પડી છે. ” જો એટલાં પૂરતીજ તે કાવ્યકૃતિઓ કર્ણકંઠોર થઇ પડી હોય, તો કર્ણપ્રિય થા પડે એવી અન્યકૃત વિશેષ પ્રાચીન કૃતિઓ ક્યાં છે ? કે જે આકૃતિઓ-સમીપ ખડી થઈ પોતાના પ્રિયપણથી આ કૃતિઓને તે કંઠોર કેરવી શકે ? ગુણ લાપ્યાર્થ અને તત્ત્વમાં મતિ કામ નહિ કરતી હોવાથી એકદમ તેને કર્ણકંઠોર કહી મૂકી દેવાનો માર્ગ કદાપિ વિદ્વાનો તો હાથ નજ ધરે એવું મારું માનવું છે. અને તે કર્ણકંઠોરતા દૂર ટાળવાથે થોડાક ઉતાર મૂકીશું તો તે પ્રિય છે, વા કંઠોર ! તે વિચારવંતોને સહજમાં જણાઇ આવશે.

જાટણીની દશી.

“ રૂપ દેખી સ્થિર સ્થંભિયા, શશિ-રવિ દોય ગગનન;

કામીજન મદ મારવા, જાણે કાળ પ્રસન્ન.

મુજરોં દ્યોતે મારા મહિપતિ. ૪

કૂર્મપરે તે ઉત્તના, તાસ ચરણ છે દોય;

હંસ દ્વિપદ હરાવિયો, વસિયો સરોવર જોય. મુજરોં ૫

ચરણે ઝાંઝરી ધૂધરી, રણઝળ વાજ્ઞતી જોર;

તણ લોકે તેણે પાઠવ્યો, અગ અનંગ બકોર. મુજરોં ૬

કદળી-થંભ જે રંભ છે, ઉર કદળી-ફળ જેમ;

જેણે સંગે કરી કામિયા, વાધે દેખીને પ્રેમ. મુજરોં ૭

કગ-ચનકુંભજ્યમ પૃષ્ઠ છે, ગુહતણા દોય ભાગ;

ઉત્તસૌમ્ય સોહામણા, કામી મન વેરાગ ? (વૈરાગ) મુજરોં ૮

જેણે કટિ લીધે કેસરી, વસિયો વનમાં જાય;

કટિ હરી લીધી હરિતણી, કામી મન લલચાય. મુજરોં ૯

મત્સ્યોદર કૃશ જેહનું, જાણે સરોવર માન;

મહિનકમાં જે માનવી, દેખી તન્યાં ગુમાન. મુજરોં ૧૦

ખંચ એ ટાલીને દોય કર્યા, ગિરિવર એહીજ મેર;

દો ધૂમે કુચનકુંભજ્યમ, કામી કીધલા જેર. મુજરોં ૧૧

x x x x x x x

x x x x x x x

નાસા કિરની ચાંચડી, અંધર તે જાણે પ્રવાળ;

રવિ-શશિ માનું એ દો ખડા, કપોળ જસ રસાળ. મુજરોં ૧૫

ચાંખ્યો અમ્બુજપાંખડી, કુંતા કામીને એહ,

જાણે (જલિમ) મનમથ ફેરડી, મૃગનયની ગુણુગેહ મુજરોં ૧૬

મૃગ પણ હારીને વન ગયા, લાલ્યા લાજની રેખ,

અશુ આગે જસ ફેરવી, રાખે જેને દેખ-મુજરોં ૧૭

અહમીશશિસમ લાળની, તેની કેવીરે હોડ;

ઝંદુ હારીને નભે ગયો, આણી અગમાં ખોડ. મુજરોં ૧૮

x x x x x x x

x x x x x x x

રૂપે રંભા ને અપસરા, વળી ઇન્દ્રાણી હરાય;

સાચી એ જગમોહિની, સ્તીમાંહે શિરરાય મુજરોં ૨૨

ધર્મનુ રજ વાસે વસે, ધર્મનણી રખવાળ;

લીલા લહેર લક્ષનાતણી, વાધ્યો યૌવનવ્યાળ મુજરોં ૨૩

વરનારી તસ આગળે, દાસી રેહસમાન;

ગુણવતી જગ ગોરડી, ગોરડી દૂળે જહાણ મુજરોં ૨૪

એવી એહ સસારમાં, લાભે નહિ કોઈ નાર;

નેમ્ કહે ભવિજન સાંભલો, ગુણનો પામે ન પાર. મુજરોં ૨૫

(સં ૧૭૦૦) [શીલવતીરાસ ખંડ ૧લો, ઢાલ ૮ મી.]

કેસરવરણો હો. કાઢી કસુખો મારા લાલ,—એ દેશી.

“ નજરે નીહાજો હો, ખોલ સંભાલો મારા લાલ,

કામિત ટાલો હો, વાંકા મહાલો મારા લાલ;

તું રઢિયાલો હો, હોયે કેમ આલો મારા લાલ,
 દૂર નિકાળો હો, વિરહી આલો મારા લાલ. ૧
 શીલવતી સારી હો, મોહનગારી મારા લાલ,
 સુકર્મની ક્યારી હો, પ્રેમદુલારી મારા લાલ;
 કુસંગે ન્યારી હો, શુદ્ધવિહારી મારા લાલ,
 આપ સઝારી હો, શીલે સમારી મારા લાલ. ૨
 તું મુજ વહાલો હો, થા મત કાલો મારા લાલ,
 વયે મતવાલો હો, ક્રોધને (પાલો) ટાલો મારા લાલ;
 સીધા આલો હો, વેર મ ધાલો મારા લાલ,
 પ્રેમ નિવાલો હો, ભરિયે પ્યાલો મારા લાલ. ૩
 કિન્નરી નારી હો, અપઞ્ચરી ભારી મારા લાલ,
 હરણી હારી હો, નયણુ કટારી મારા લાલ;
 ક્યામા તારી હો, કામ-અટારી મારા લાલ,
 નારી શ્રીકારી હો, દોષ નિવારી મારા લાલ. ૪
 x x x x x x x
 x x x x x x x
 મૂઢી ટાક્કી હો, એમ વિચારી મારા લાલ,
 કીધી પ્યાગી હો, પેહેલા વાગી મારા લાલ;
 વાત વિચારી હો, સૂધી ધારી મારા લાલ,
 મૂઢ ગમારી હો, જે કરે ત્યારી મારા લાલ. ૫
 એમ ન કીજે હો, નેહ વહીજે મારા લાલ,
 પ્રેમ પાળીજે હો, હીણુ ન થીજે મારા લાલ;
 સત ન ખીજે હો, લાહો લીજે મારા લાલ,
 દુરીજન છીજે હો, પીયુષ પીજે મારા લાલ. ૧૦
 ઉત્સાહને પાળે હો, કુપ્રીતિને ટાળે મારા લાલ,
 વેણુ સલાળે હો, પંચની સાલે મારા લાલ;

વૈર ન ચાલે હો, વિરહો ચાલે મારા લાલ,
મધ્યમકાળે હો, એહવો ચાલે મારા લાલ. ૧૧

(સં. ૧૭ ૦) [શીશવતીરાસ ખંડ રજો, ઢાલ ૮મી.]

લલનાની દેશી.

“ દેશ મનોહર માલવો, અતિ ઉત્તમ અધિકાર લલના;
દેશ અવર માનું ચિહ્નું દિશેં, પરવરિયા પરિવાર લલના,
દેશ મનોહર માલવો. ૧

તસ શિર મુગટ મનોહરું, નિરૂપમ નયરી ઉજ્જ્વલેણુ લલના;
લખમી લીલા જેહની, પાર કલ્પીજેં કેણુ લલના. દેશ ૦ ૨
સરગપુરી સરગેં ગઘ, આણી જશ આશંક લલના;
અલપુરી અલગી રહી, જલધિ ઝંપાવી લક લલના. દેશ ૦ ૩
મ્રજપાલ પ્રતપેં તિહાં, ભૂપતિ સવિ શિરદાર લલના;
રાણી સૌભાગ્યસુન્દરી, રૂપસુન્દરી ભરતાર લલના. દેશ ૦ ૪

× × × × × × ×
× × × × × × ×

સુરપરેં સુખ સંસારનાં, ભોગવતા ભૂપાલ લલના;
પુત્રી એકીકી પામીએ, રાણી દોય રસાળ લલના. દેશ ૦ ૬
એક અનુપમ સુરવતા, વાધે વધતે રૂપ લલના;
ખીજી ખીજતણીપરે, ઈન્દુકલા અભિરૂપ લલના. દેશ ૦ ૭

× × × × × × ×
× × × × × × ×

ચતુર કલા ચોસક લણી, તે મિહુ બુદ્ધિનિધાન લલના;
શેષદશાસ્ત્ર સવિ આવડ્યાં, નામ નિવંટુ નિદાન લલના. દેશ ૦ ૧૨
કવિતકલા ગુણુ કેલવે, વાજિત્ર ગીત સંગીત લલના;
જ્યોતિષ વૈદ્યક વિધિ જાણે, રાગરંગ રસરીત લલના. દેશ ૦ ૧૩
સોળકળાપૂરણુ શશી, કરવા કળા-અભ્યાસ લલના;

જગતિ ભમે જસ મુખ દેખી, ચોસડકલા વિલાસ લક્ષના. દેશ૦ ૧૪
(સં. ૧૭૩૮) [શ્રીપાત્રરાસ ખંડ ૧લો, ઠાલ ૧લી.]

કડખાની દેશી.

“ ચંગ રણુરંગ મંગળ હુઆ અતિ ધણાં,
ભૂરિ રણુતૂર અવિદૂર વાજે;
કૌતુક(કી) લાખ દેખણુ મિલ્યા દેવતા,
નાદ દુંદુભીતણે। ગયન ગાજે.
ચંગ રણુરંગ મંગળ હુઆ અતિ ધણાં. ૧
ઉત્રતા કરણુ રણુભૂમિ તિહાં શેધિએ,
શેધિએ અવધિ કરી શસ્ત્રપૂજા;
ખોધિએ સુભટકુલવંશ શંસા કરી,
ચોધિએ કવણુવિણુ તુઝે દૂળ. ચંગ૦ ૨
ચરચિએ ચાઝચંદનરસે સુભટ—નતુ,
અરચિએ ચંપકે મુગટ શિસે;
સોહિએ હાથ વરવીર-વલયે તથા,
કલ્પતરૂપરિ બન્યા સુભટ દીસે. ચંગ૦ ૩
કોઇ જનની કહે જનક મત લાજવે,
કોઇ કહે માહરં બિરહ રાખે;
જનકપતિ પુત્ર તિહું વીર જસ ઉજ્જલા,
સોહિ ધન જગતમાં અણિય આખે. ચંગ૦ ૪
કોઇ રમણી કહે હસિય તું સહિશ-કિમ ?
સમર કરવાલ શર કુંત ધારા;
નયણુઆણું હણ્યો તુઝે મેં વશ કિયો,
તિહાં ન ધીરજ રહ્યો કર વિચારા. ચંગ૦ ૫
કોઇ કહે માહરો મોહ તું મત કરે,
મરણુજીવન તુઝ ન પીઠ છાંડું;

અધરરસ અમૃતરસ દોય તુજ સુલભ છે,
 જગતજયહેતુ હો અચલખાંડું. ચંગ ૬
 ધમ અધિક ડોતુકે વીરરસ જગતે,
 લાગતે વચન હુઆ મુલત તાતા;
 સૂર પણ કુર હુઈ તિમિરદલ ખાંડવા,
 પૂર્વદિસિ દાખવે કિરણ રાતા. ચંગ ૭

(સ. ૧૭૩૮) [શ્રીપાલરાસ ખંડ ૪ થો, દાલ ૪ થી.]

આશાવરી રાગ.

“પન્થડો નિહાળુ રે બીજનજિનતણો રે, અજિત અજિત ગુણધામ;
 જે તેં જીત્યારે તેણું હું જીતિયોરે, પુરૂષ કિશયું મુજ નામ. પંથડો ૧
 ચરમનયણુ દરી મારગ જેવનો રે, ભૂલો સયલ સંસાર;
 જેણે નયણુ દરી મારગ જેઠ્યો રે, નયન તે દિવ્ય વિચાર પથડો ૨
 મુરૂપ પરપર અતુલવ જેયતાં રે, અધોઅધ પુલાય;
 વરતુ વિચારે રે જે અગમે દરીરે, ચરણ ધતણુ નાહો દાય. પંથડો ૩
 તર્ક વિચારે રે વાદ પરપરા રે, પર ન પહોચે કાય;
 અભિમતે વસ્તુ વસ્તુગતે કહેરે, તે વિરલા જગ જેય. પંથડો ૪
 વસ્તુ વિચારેરે દિવ્યનયણુતણોરે, વિગહ પડ્યો નિરધાર;
 તરતમયોગેરે તરતમ વાસનારે, વાસિત બોધ અપાર. પંથડો ૫
 કાળલખિધ લહી પથ નિહાલશુ રે, એ આશા અવિલખ;
 એ જન જીવેરે જિનજી નાણુજોરે, આનન્દધન મત અંખ. પંથડો ૬.

[શ્રીઆનન્દધન—સ્તવનાવલી.]

નમણી ખમણી ને મન ગમણી-એ દેશી.

“ શ્રીજયશેખર આખે સુરિન્દા, સુણુજો રોચક ભવિજનવૃંદા;
 અધ્યાતમનો એ અધિકાર માહો માનું અમૃતધાર. ૧
 મૂરખ મોહદશામા રાએ, લૌકિક ચતુર કથા કરી માએ;
 કહી પરને નિજ જ્ઞાન દીપાવે, આપ પ્રબોધમાં કબૂલ નાવે. ૨

પદ્મિ ગુણુ ગ્રન્થ વડાઇ પાઈ, શાન્તિદશા મનમેં કષ્ટુ નાઇ;
 જ્યું ભદ્રકગજ મોતી ધારે, પશુ તેહના ગુણુદળ ન વિચારે. ૩
 શૃંગારમાં નર બહુ છે રસિયા, શાન્તિનણે ધર વિરદા વસિયા;
 શીત-તાપમાં બહુ દીન હોઇ, શુભ જાણે મેરે દિન કોઇ. ૪
 અગ્નિ પડે જે પત્થર સેંતી, બહુશા લાભે ધરતી સેંતી;
 ચન્દ્રકાન્તે જે અમૃત વરસે, તેહવો સમરસ વિરદો ફરસે. ૫
 અણુવાચ્યા પણ વનના ધાન, ઉપજે નિપજે કો નહિ માન;
 શાલિના જતન ધણું વળી કીજે, ઉત્તમલોકા આદર દીજે. ૬
 સમરસ શાલિસરિખો જાણો, બીજન રસ તુચ્છ મનમાં આણો;
 સમરસ અનુભવતાં સુખદાઇ, બીજન રસ દુ.ખ રાચે ભાઇ. ૭
 ઉત્તમનર ઉત્તમકુલ જાયો, તીણુ એ ભાગ્યસંયોગે પાયો;
 મૂઢલોક બીજન રસ સેવે, અંતરદષ્ટિ તે કબહુ ન દેવે. ૮

× × × × × × ×
 × × × × × × ×

અધ્યાત્મશૈલિનો સાચો, રાજનીતિમાં નહિ જે કાચો;
 કાવિદ કવિતાગુણનો ધારી, તે ઇણુ ગ્રન્થતણો અધિકારી. ૧૫
 પહેલી ઢાલે શાંતરસ ગાયો, ઉદાસીન મેં મંદિર પાયો;
 સૂર ભવિકજન મનમાં ભાયો, ધર્મમંદિર સુખ સવાયો. ૧૬

(સં. ૧૭૪૧) [શ્રીમોહવિવેક—રાસ ખડ ૧ લો, ઢાલ ૧ લી.]

વેલાવળ રાગ.

“ જોગ જુગતિ જાણ્યા વિના, કહા નામ ધરાવે;
 રમાપતિ કહે રંકૂં, ધન હાથ ન આવે. જોં ૧
 જોખ ધરી માયા કરી, જગકું ભરમાવે;
 પૂરણુ પરમાનન્દકી, સુધિ રંચ ન પાવે. જોં ૨
 મન મુંડ્યાવિન મુંડકું, અનિ ઘેંટ મુંડાવે;
 જટાણુટ શિર ધારકે, કાઉ કાન ફરાવે. જોં ૩

ઉર્ધ્વબાહુ અધોમુખેં, તન તાપ તપાવે;
ત્રિદાનન્દ સમજ્યાવિના, ગિણતી નવિ આવે. જોં ૪

“ આજ સખી મેરે વાલમા, નિજ મંદિર આયે;
અતિ-આનન્દ હિયે ધરી, હસી કંઠ લગાયે. આં ૧
સહજસ્વભાવજલેં કરી, રૂચિ ધર નવરાયે;
થાલ ભરી ગુણસુખડી, નિજ હાથ જિભાયે. આં ૨
સુરભિ અનુભવરસ ભરી, ખીડાં ખવરાયે,
ત્રિદાનન્દ મિલ દંપતિ, મનોવંચિત પાયે.” આં ૩

[ત્રિદાનન્દ-પદરતનાવલિ.]

દાનશીલતપભાવ, એ ચાર બાબતોને જૈનાચાર્યોએ પ્રધાનપણે માનેલી છે. અને સ સારપરિભ્રમણુના નિસ્તારમાં પણ એ ચાર વસ્તુજ મૂલપાયારૂપ છે. આ ચારે વસ્તુઓનું વિસ્તારથી વિવરણ “દ્રવ્ય-અનુયોગ ગણિત-અનુયોગ ચરણકરણ-અનુયોગને અવલંબીને” ધર્મકથાનુયોગમાં કરવામાં આવેલ છે. અર્થાત્ જિનસિદ્ધાન્તને, જે, ચાર ‘અનુયોગમાં’ વહેચવામાં આવેલ છે, તેમાંથી અંતિમ “ધર્મકથાનુયોગમાં” દાનશીલતપભાવનું વિવિધદષ્ટાન્તસહિત આલજીવોના હિતાર્થે પ્રગટીકરણ કરવામાં આવ્યું છે. પાછલ કહ્યું છે તેમ - આ રાસાઓને એક જાતનું કથાતુંજ રૂપ આપવામાં આવ્યું છે. અર્થાત્ આવી કાવ્યકથાઓને “રાસારૂપે” ઓળખવામાં આવે છે. ધર્મકથાનુયોગમાં, “સામાન્યજીવોને ગમ્મતસાથે જ્ઞાન આપવું જોઈએ,” તદ્-અનુસાર વિવિધપ્રકારની કથાઓસાથે દાનશીલતપભાવાદિ-ધર્મનું જ્ઞાન-ધર્મમાં જોડવામાટે-આપવામાટે કૃપાકાંક્ષી આચાર્યોએ અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવેલો છે. તેજ પ્રમાણે આ પુસ્તકમાં જોડવામાં આવેલ ચારે રાસાઓમાં દાનશીલતપ-ભાવનો મુખ્યપણે નીચે પ્રમાણે ઉપદેશ કરવામાં આવેલો છે.

૧ લા શાલિભદ્રરાસમાં

દાનવિષય.

૨ જી કુસુમશ્રી

૪ થા પ્રેમલાલચ્છી રાસમાં

શીલવિપય. અને

૩ જી અશોકરોહિણીરાસમાં

તપવિપયનો.

જેમ દાનશીલતપભાવ, ક્રમશઃ બોલાય છે, તેવીજ રીતે આ પુસ્તકમાં પણ તે તે વિપયને વર્ણવનાર રાસાઓ ક્રમશઃ ગોઠવાઈ ગયા છે. માત્ર સહુથી છેલ્લો અથવા ૪ થો રાસો દ્વિતીય શીલવિપયને વર્ણવવાવાળો, ભાવવિપયને સ્થાને આવી ગયોછે. અને એ પણ ખરું કે, કેવલભાવસ્વરૂપ જણાવવાવાળા રાસાઓની પ્રાપ્તિ પણ ઓછીજ છે. કારણ બહુધા દાનશીલ-તપવિપયનાંજ રાસાઓ ઉપલબ્ધ છે. આથી “જેતોએ માત્ર આ ત્રણ વિપયોપરજ ટિપ્પણી કરી છે,” એમ સમજવાનું નથી. પણ વ્યાવહારિક, ઐતિહાસિક વિગેરે બીજાં અનેક વિપયોઉપર પણ ઘણાં રાસાઓ યોજેલા છે. માત્ર એટલુંજ કે, દાનશીલતપભાવમાં કેવલભાવવિષયપ્રતિપાદનરૂપ રાસાઓ, ઉપલા ત્રણ વિપયોના જોવામાં આવે છે, એટલા તો નથીજ !

આ એકત્ર કરેલાં ચારે કાવ્યોમાં પહેલી પંક્તિએ મૂકવા લાયક ધર્મોપદેશ, શ્રીઅશોકરોહિણીમાં, બીજીએ આવે એવો શ્રીશાલિભદ્ર અને શ્રીકુસુમશ્રીમાં તથા ત્રીજી પંક્તિમાં મૂકાય એવો શ્રીપ્રેમલાલચ્છીમાં કરવામાં આવ્યો છે. આ ચારે કર્તાની કાવ્યશક્તિમાટે અને જ્ઞાનસામર્થ્યમાટે મારે કાંઈ કહેવું, એનાં કરતાં તટસ્થ કવિજનનેજ તેની ઉત્તમતાદિમાટે વિચાર કરી લેવા ભલાવવું એ મને વધારે રુચિકર છે. કારણકે તેવી તોલના કરવી એ કવિજનનું સ્વતંત્ર કાર્ય છે. પરંતુ એટલું તો ખરુંજ છે કે, શ્રીમાન્ જ્ઞાનવિમળનું જ્ઞાનસામર્થ્ય, સાધારણદૃષ્ટિથી ચારે કૃત્તીઓ જોતાં વધારે ઉત્તમ હોય એમ અમોને ભાસ થાય છે.

ગૂજરાતીભાષામાં લખાયેલાં જૂના પુસ્તકો પ્રકટ કરવા સં-અન્ધી કાંઈ પ્રયાસ ગૂજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીએ હાથ ધર્યો

હતો. પણ તે ખાતા તરફથી માત્ર લાલણકૃત રામાયણ રા. બ. હરગોવિંદદાસના પ્રયાસથી બહાર પડ્યું છે. આવીજ રીતે નામદાર ગાયકવાડે મહુમ દિ. બ. મણિલાલ જશભાઈના ખાસ પ્રયાસથી પ્રાચીનકાવ્યમાળા તરીકે ૩૫ મણકા રા. બ. હરગોવિંદ કાંટાવાળા અને મહુમ રા રા નાથાશંકર પૂજશંકરભાઈના શ્રમથી પ્રકટ કરાવ્યાં હતાં તેમજ નડીઆદમાં કોઈ ભ.પાત્રેમી ગૃહસ્થે પ્રાચીનગૂજરાતી નામે એક માસિક બહાર પાડી જૂની ગૂજરાતી-ભાષા તરફ વાંચકવર્ગનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું પણ આટલુંજ થયા પછી જો જૂની ગૂજરાતીને પ્રસિદ્ધિમાં રાખવા કાંઈ પણ પ્રયાસ થયો હોય તો અત્રેના ગૂજરાતી પ્રેસ તરફથી કાવ્યદોહનના ૭ પુસ્તકો પ્રકટ થયાં છે, તેજ છે પણ આ પ્રયાસ બહુધા પુનરાવર્તન જોવાજ છે—કેમકે આ કાવ્યસંગ્રહમાં પ્રકટ થયેલાં કાવ્યો મહોટા ભાગે પ્રસિદ્ધ થયેલાં ગૂજરાતી કાવ્યોજ છે આમ ઘણો વખત થયાં પ્રાચીનગૂજરાતીભાષાનો ભંડાર મેળવવા કે તે કેવા પ્રકારનો છે તે જોવા આપણા ગૂર્જરસાક્ષરો આગળ વધતા જણાતા નથી મહુમ ગો. મા ત્રિપાઠીએ પ્રથમ સાહિત્યપરિષદના પ્રમુખ-સ્થાનપરથી જોલી જૈનોએ આપેલાં ગૂજરાતીભાષાના ક્ષાણ-સબંધી કહ્યું હતું, તેમજ તે પછી ભરાયેલી પરિષદોમાં પણ જૈન-સાહિત્યસંબંધી ઘણું કહેવામાં આવ્યું હતું આમ જૈન ગૂજરાતી-ભાષાસંબંધી ચળવળ થવા છતાં અમારા કોઈ પણ જૈનપુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરનાર ખાતાએ ગૂર્જરલિપિમાં રાસાના સમુદાયરૂપે જૈન ગૂજરાતી પુસ્તકો પ્રકટ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો નથી પણ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ટ્રસ્ટ ફાંડની માહિતી થતા કેટલાક જૈનસાક્ષરોએ માફ લક્ષ જૈનરાસ પ્રસિદ્ધ કરવા તરફ ખેંચ્યું. તેથી અનેક ભંડારોમાંથી તેમજ પૂજ્ય મુનિમહારાજનો પાસેથી મેં હસ્તલેખીત પ્રતો મેળવી આ પ્રયાસ શરૂ કર્યો છે.

આવા પ્રાચીનકાવ્યોનો જે સંગ્રહ છે તે આવા ૫૦-૭૫ પુસ્તકોને થવા જશે એમ અનુમાની શકાય છે.

આથી મને પૂર્ણ આશા છે કે ગૂજરાતીભાષાના શોખીન બંધુઓ જરૂર આવાં પુસ્તકો ખરીદી ગૂજરાતીભાષાના સુધારા-માટે પ્રયાસ કરશે તથા ગૂજર્જસાહિત્યપ્રેમી સાક્ષરો, આ કાવ્યોને અથેતિ અવલોકી, રહેલા દોષોમાટે મુખ નહિ મચકોડતાં સમભાવ ધારણ કરશે ! અને યોગ્ય રીતિએ સેવકને સૂચના કરી આભારી કરશે. કારણ-“ગતિ દરનારનું પ્રમાદથી અવશ્ય કોઇ સ્થળે પડવું થાયજ છે, તેમાં સાધુપુરૂષો તો સમતા-સમભાવજ ધારણ કરે છે અને દુર્જનપુરૂષોજ તેને હસે છે.” માટે દોષોને સુધારી જે અસંસ્થાપ્રત્યે પાઠવવા તરફી લેશે તો પુનઃસંસ્કારમાં તેનો યથાયોગ્ય સદુપયોગ રવામાં આવશે.

આ કાવ્યોમાં સામા - પાઠાંતર તે તે શબ્દો અને અક્ષરોની બાબતમાં () કૌંસમાંજ જણાવવામાં આવ્યા છે. તથા કેટલેક સ્થળે જણાતી પાઠની અપૂર્ણતા પણ [] () કૌંસમાંજ જણાવી દીધી છે. તથા જ્યાં જ્યાં જણાવવાને શક્તિ ચાલી શકી નથી, ત્યાં ત્યાં x x x x x આવી ચોકડીઓ મૂકી પાઠ અપૂર્ણજ રાખ્યા છે. કેટલેક સ્થળે મૂળપ્રતિમાંએક પાઠ હોય, તે પાઠ અથવા અક્ષર અયોગ્ય જણાયાથી નવો પાઠ તથા અક્ષર ગોઠવી, તે જૂના અક્ષર અને પાઠને બાબતમાં () કૌંસમાં કાયમ રાખ્યો છે. જેમ કરવાનું કારણ એટલુંજ છે કે, વખતે કોઇ પ્રયોગથી તે પાઠનો પણ અર્થ બંધ બેસી શકતો હોય !

આ એકત્ર કરેલાં કાવ્યોને—

સસ્તાં સાહિત્ય—

તરીકે બહાર પાડવામાટે,—“શેઠ દેવચંદ્ર લાલભાઈ જૈનપુસ્તકો—

દ્વારભંડારમાંથી' મુદ્રિત કરાવવામાં આવ્યા છે. શેઠ દેવચંદ લાલ-
ભાઈ જવેરીએ સ્વમૃત્યુપત્રમાં રૂ. ૧,૦૦,૦૦૦-૦-૦ની રકમ ધર્મસ્થાને વા-
ખરવા જણાવેલી હતી, જેમાં રૂ. ૫૫,૦૦૦-૦-૦ની જીર્ણોદ્ધાર વિગેરેમાં વ્ય-
વસ્થા કરવા સાથે વિગતવિનાની દર્શાવેલી રૂ. ૪૫,૦૦૦-૦-૦ (પીસ્તાળી-
શહજાર.) ની શુભકાર્યમાં વાપરવાની રકમનો; તેના વિશ્વાસુઓએ, ૧-
'દારશિરોમણિ શ્રીમાન્ આનંદસાગરગણિના ઉપદેશથી અને
'શાં ગુલા ચંદ દેવ ચંદ જવેરીની સમ્મતિરૂપ આગ્રાથી "આવા
પ્રાચીન સંસ્કૃત, ગૂજરાતી, અંગ્રેજી વિગેરે ભાષામાં લખાયેલ વં-
ચાયેલ પુસ્તકો, કાવ્યો, નિબંધાદિ મુદ્રિત કરવામાટે " શેઠ દેવ-
ચંદ લાલ ૧૪ જૈન-પુસ્તકોદ્ધાર ંડાર સ્થાપી યોગ્ય વ્યવસ્થા
જળવાઈ રહેવામાટે ત્રસ્ટીઓ નીમી ત્રસ્ટડીઝ બનાવરાવ્યું.

આ ફંડનું ભંડોળ નીચે પ્રમાણે થઈ આજ લગલગ રૂ.
૧૦૦૦૦૦-૦-૦ (એકલાખ રૂપિયા) ના આશરાનું થયું છે. અને
તેમાંથી ઉત્તરોત્તર પ્રાચીનગ્રન્થોને પ્રસિદ્ધી પમાડવામાં આવે છે.

૪૫૦૦૦-૦-૦ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીએ પોતાના અંત-
પત્રમાં તપસીલ વિનાની દર્શાવેલી રકમ.

૨૫૦૦૦-૦-૦ શાં ગુલાચ ચંદ દેવચંદ તેમના (દેં લાં ના.) પુન્યાર્થે
કાઢેલી અન્ય રકમ.

૨૫૦૦૦-૦-૦ (આશરે) શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જવેરીની પુત્રી
અને શાં મૂલચંદ નગીનદાસની વિધવાબાઈ વીજકોરે
પોતાની તમામ મિલકત આ ફંડને આપવાની સ્વ-
વિલમાં દર્શાવેલી હતી તે રકમ.

૫૦૦૦-૦-૦ (આશરે) વ્યાજબિની ઉપજની રકમ.

૬૦૦૦૦૦-૦-૦

શ્રીમાન્ આનંદસાગરગણ્યુપદેશથી આ ભંડારની રચાપના થયેલી હોવાથી તેઓનું નામ ચિરમ્ભવ રાખવાના ઇશિદાસદ આ કાવ્યોના સંગ્રહનું નામ “શ્રીઆનંદકાવ્યમહોદધિ” રાખવામાં આવ્યું છે. અંતમાં હું તેઓનો ઉપકાર માનું છું, કે જેઓએ મને આ કાવ્યો બહાર પાડવામાં કેટલીક મદદ આપી છે.

પંન્યાસ શ્રીકેરવિજયગણિ,

મુનિ શ્રીદેવવિજય,

શ્રીમદ્દક્ષલવિજયશિષ્ય મુનિ શ્રીલલિતવિજય,

મુનિ શ્રીકૃત્યાણવિજય,

તથા શ્રીસૌભાગ્યવિજયનો ઉપકાર માની અન્ન વિરામ થામીશ.

શ્રીવાલુકેશ્વરગિરિ,

મુ'બાઈ ૩-૨-૧૯૧૩.

મેરૂ ત્રયોદશી, ૧૯૬૬.

સત્સેવક

જીવણચંદ સાકરચંદજવેરી.

સંશોધન અને સંગ્રહકર્તા.

ॐ श्रीवरदायै नमः ग्रन्थકારે અને ગ્રન્થવિવેચન

શાલિભદ્ર.

આ રાસના કર્તા શ્રીમતિસારને કાઠ શ્રીમતિસાગર પણ કહે છે, પરંતુ શ્રીમતિસાર એ નામ વધારે યોગ્ય છે ! કારણકે તેઓશ્રી “ખરતરગચ્છ” ના છે, અને તે ગચ્છમાં “સાર” એ મુનિઓના નામની સાથે અંતમાં જોડાયેલું છે, જેમકે જ્ઞાનસાર, પુણ્યસાર વિગેરે. કર્તા પોતાની પ્રશસ્તિ એ આપે છે કે—

“જિનાસંહસૂરી શીસ મતિસારે, લવિચલુને ઉપગારેભ;”

આમાં શ્રીજિનસિંહસૂરિ પોતાના ગુરુ છે એમ દર્શાવ્યું છે અને તે ખીજા કાઠ નહિ પણ ખરતરગચ્છના દરમા પદ્ધરજ છે. શ્રીજિનસિંહસૂરિનું કુંક વૃત્તાંત પણ અત્ર જણાવીશું તો અસ્થાને નહિ લેખાય !

શ્રીજિનસિંહ—પિતા શાહ ચાંપશી, માતા ચતુરંગાદેવી, ગૌત્ર ગણધર ચોપડા, જન્મ ખેસરગ્રામમાં સં. ૧૬૧૫ ના માર્ગશીર્ષ શુદ્ધિ પૂર્ણિમા, મૂલ નામ માનસિંહ, દીક્ષા ખીકાનેરમાં સં. ૧૬૨૩ ના માધશીર્ષ વદિ પંચમી, વાયકપદ જેસલમેરમાં સં. ૧૬૪૦ માધશિત પંચમી, આચાર્ય પદ લાહોરમાં સં. ૧૬૪૬ શ્રાવણ શુદ્ધિ ખીજ, સૂરિપદ વેનાતટમાં સં. ૧૬૭૦, અને કાળગમન મેડતામાં સં. ૧૬૭૪ પોપકૃષ્ણ ત્રયોદશીને દિને.

કાઠ એમ માને કે આ જિનસિંહસૂરિ લઘુખરતરગચ્છના સ્થાપક હોવા જોઈએ. પરંતુ તે ભૂલ લેરેલુંજ ગણાયા કારણ કે તે શાખાની સ્થાપના તો સં. ૧૩૩૧ માં થઈ છે. અને આ કર્તા તો ૧૭મી સૈકામાં થયા છે તેમજ ઉપરોક્ત જણાવ્યા શિવાય ખીજા કાઠપણુ

જિનસિંહ હોય શકે તેમ નથી, કારણ કે આ ખરતરગમ્મમાં એઓશ્રી અને લઘુખરતર શાખાના સ્થાપક શિવાય અન્ય કોઇપણ સૂરિનું નામ “જિનસિંહ” હોય એવું જણાયું નથી. કાલનિર્ણય માટે પ્રશરિતમાં જણાવ્યું છે કે—

“સોળ સેં અઠં તર વરસેં, આસો વદિ છઠં દિવસેં.”
તે ઉપરથી ૧૬૭૮ નો સંવત જણાય છે, પણ ખીજી અન્ય પ્રતોમાં કે કદાચ ભૂલથી વાંચતાં એવું જણાવેલું બતાવવામાં આવે છે કે—
“સો સેં અડિ તરિ વરસે, આસો વદિ છઠં દિવસેં.”
તેમાં “ઠ” નો “ડ” ભૂલથી લખાયો યા વંચાયો હોય તેવું અમેને જણાય છે, અને તેથીજ સં. ૧૬૩૮ કેટલાંક વાંચે-ધારે છે. હમણાં પણ કોઇ એમ ધારે કે સંવત ૧૬૩૮ જ માનનીય છે તો તે |મે અમે કહીશું કે ખીજાં વિશ્વસનીય પ્રમાણથી પૂરવાર થાય છે કે સં. ૧૬૭૮ નો પાઠજ ખરો છે. જુઓ ! કર્તા પોતાને જિનસિંહસૂરિના શિષ્ય તરીકે જણાવે , પરંતુ ૧૬૩૮ પૂર્વે જિનસિંહસૂરિને વાચક, |ચાર્ય, કે સૂરિપદ મલ્યુંજ નહોતું તે ઉપર જણાવેલી ખીનાથી ખીત થાય છે. તે વખતે તો માત્ર તેઓ ફક્ત ‘સાધુ’ હતા. તેઓને સૂરિપદ ૧૬૭૦ મા મલ્યું અને તેથીજ આ રાસની રચના ૧૬૭૮મા થયેલી ગણવી એજ સપ્રમાણ અને ઉચિત છે !

આ રાસ જૂઠીજૂઠી વખતે (૧૬૩૮ અને ૧૬૭૮મા) જૂઠીજૂઠી રીતે એકજ કર્તાથી રચાયા હોય એ માનવું યોગ્ય અને બંધબેસતું લાગતું નથી, કારણ કે બંનેની મિતિ “આસો વદિ છઠં દિવસેં” એ પ્રમાણે એકજ-મળતીજ છે. કોઇએ વળી લાંડારની ટીપ કરતાં યા અન્ય પ્રસંગે સં. ૧૭૨૦ આસપાસ એવી અટકલ કરી આ રાસના નામે તેના કર્તા જિનસિંહસૂરિશિષ્ય એવું લખી ત્રીજો રાસ પણ તેઓએ એકજ જણના ચરિત્રનો બનાવ્યો છે એવું લખ્યું , પણ, મને લાગે છે કે પ્રતિમાં પ્રતિ લખ્યાનો સં. ૧૭૨૦ લખ્યો

હશે તે ઉપરથીજ રચ્યાનો સંં ૧૭૨૦ બંધ ખેંસાડી દેવાની, ભૂલ થયેલી જણાય છે. જુઓ સાક્ષર મનઃસુખ કિરત્યંદ મેહતા—(કે જેણે જૂદીજૂદી ટીપોપરથી લખેલી છે.) કૃત જૈન રાસમાલા—

શાલિભદ્રરાસ	૧૭૨૦ આસપાસ	જિનસિંહસૂરિશિષ્ય.
„	૧૬૨૮	મતિસાગર
„	૧૬૭૮	„

તો જણાવવાનું કે આ અનુમાન ખોટું છે અને આ કર્તાએ શાલિભદ્રનો એકજ રાસ રચેલો છે પણ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેની જૂલો થયેલી હોવી જોઈએ. આ રાસ ઉપરાંત અન્યકર્તાની ખીજી કૃતિઓ નીચે પ્રમાણે છે—ચંદ્રાનંદરાસ, સંધ્યાણીરાસ સંં ૧૬૭૫, અને ચંપકસેનરાસ સંં ૧૬૭૫ (પાટણ ભંડાર ત્રીજો). આ પ્રમાણે અન્યકાર વર્ણન સપાસ કર્યા બાદ—

અન્યવિવેચન—

પર ઉતરીશું. વિવેચનપૂર્વે મારે જણાવવું જોઈએ કે આ રાસની એક પ્રતિ શ્રીમાન્ પંન્યાસ કમળવિજયપાસેથી સંવત્ ૧૭૨૦માં લખેલી પ્રાપ્ત થઈ. જે કે તેના અક્ષરાદિ સારી રીતે લખેલ હતા છતાં પણ જોઈએ તેવી શુદ્ધતા નજ હતી. આને પ્રથમ—

ભાષાવલોકન—

તરીકે તપાસીએ તો કહેવું જોઈએ કે, જેવી જૂની લગભગ ૧૫માથી ૧૭મા સૈકાની—ભાષા વાપરેલી છે તેવીજ, ભાષા લઘ લઘએ તો વાંચકોને તે ભાષા અગમ્ય અને ગુંચવાડા ભરેલી થઈ પડે. તેથી તે ભાષાને ચાલુ ભાષામાં ફેરવી તે પ્રમાણે સુધાર્યું છે. આ પ્રત એટલી બધી અશુદ્ધ નહિ હોવાથી વિશેષ પાઠફેરઆદિ કાંઈ કરવું જરૂરનું થઈ પડ્યું નથી. ભાષામાત્રમાં જે ફેર કર્યો છે તે નીચે પ્રમાણે છે. અર્થાત્ મૂલભાષા આ પ્રમાણે છે.

ઢાલ પહેલી પાનું બીજું.

“ મગધદેશ શ્રેણિકભૂપાળ, પોતમ ન્યાય કરમ ચહિસાલ;
ભાવભેદ સૂઝા સરદહમ, જિણુવર-આણુ અખંડિત વહમ. ૧ ”

પા ૩ મું. દુહો.

“ હિવ નીપજતાં ખીરનમ, વાર ન લાગી કામ;
કારણ સકળ મિલા પછી, કારિજ સિદ્ધિજ થામ. ૧ ”

પાનું ૫ મું. દુહો.

“ સંગમ વાત ન કા કહી, પાછલી વિતમ જેહ;
દેમ દાન પ્રકાશ્યસ્યમ, ફલ નીગમસ્યમ તેહ. ૧
દેમ દાન પરકાસસ્યમ, વરિં ન પડસ્યમ તેહ;
ફલ તો તેહિજ લે રહ્યા, જીલ ન વૂહી જાહ. ૨ ”

પાનું ૮ મું. દુહો.

“ અગનીઝાલમમ ધોવતા, મલ જંડમ તતકાલ. ૧
જે પહિરસ્યમ સો જાણુસ્યમ, અવર ન જાણુમ ભેહ;
પરદેસી ઉલા કહમ, રચણુકંબળ કો લેહ ? ૨ ”

પાનું ૧૦ મું. ઢાલ.

“ અંતરજમી ઉપરમ, જઓ તનધન ઉવારિજમરે;
તઓ કંબળનું રયું અછમ, પણિ મુજવાત મુણીજમરે. ૩
નારી કુંજરની વસૂ, પહિરયાં સાથળ ધાસમરે;
તે તો માર ધાખલા, પહિરમ કેમ તમાસમરે. ૪ ”

પાનું ૪૫ મું. હુ ૧.

“ પેષિ સિલાપટઉપરમ, પેઢયો પુત્રરતન; ૧
એવડમ વિરહમ વિહસતો, જતન કરમ લપ કોડિ. ૨ ”

પાનું ૪૫ મું ઢાલ.

“ ઇતલા દિન હું જાણુતીરે હાં, મિલસ્યમ વાર બિચાર;
હિવમ વચ્છમેલો દોહિલોરે હાં, જીવનપ્રાણુઆધાર. ૧ ”

માયડી નયણિ નિહારી, બોલો બોલ બિચારી;
અણુબોલ્યાં ધણિવારિ, થાયછ કિમ કરારી. ૨
પાનું ૪૭. મું. ઢાલ છેલ્લી.

“ ધણિ અવસરિ ઐણિક પરચાવછ, ભદ્રા કિરિ ધર આવછછ;
પડિલાભી ન સકી અસ્તાવછ, તિણિ ગાઢછ પ્રછતાવછછ. ૧
પોતાનો બોલ્યો સંભાલછ, હરપિત હુયઓ તિણ કાલંછછ; ૫
પરતપિ દાનતણાં ફળ જાણી, ભાવ અધિક મનિ આંણીછ;
અઢલિક દાન સમંપો પ્રાણી, એ શ્રીજિણુવરવાંણીછ. ૭”
વિગેરે, વિગેરે.

અત્ર, ભાષાવલોકનસંબંધે જણાવવું જરૂરનું થયે પડશે કે,
આ આખા વૅલ્યુમમાં આણેલાં ચારે રાસાઓની ભાષા તમામ
“ શુદ્ધગુર્જરી છે, ” એમ તો કથી શકાશે નહિજ. પણ જૈન-
કવિઓદ્વારા રચાયેલ કાવ્યોમાં, વિશેષે આટલી ભાષાઓનો સમાવેશ
પણ મ્હોટે અંશે થયેલો જોવામાં આવે છે.

ગૂજરાતી,
માગધી,
શરસેની,
અપભ્રંશ,
પ્રાકૃત,
મારવાડી,
અને હિન્દી.

ગૂજરાતીમાં પણ કાઠિયાવાડી અને કચ્છીભાષાઓને
અયોગ ધણેક અંશે માલૂમ પડે છે. આંહી એટલું દર્શાવવું અયોગ્ય
ગણાશે નહિ કે “માગધીભાષામાં” કેટલાક આખા રાસાના રાસાઓ
પણ જૈનકવિઓએ રચ્યા છે.

આ શાલિભદ્રરાસો, વિક્રમના પંદરમાં સૈદામાં થયેલ

શ્રીજિનકીર્તિસૂરિના “ દાન-કલ્પસુત્ર, અથવા ધન્નાચરિત ”
 અને શ્રીધર્મકુમારકૃત “ શાલિભદ્રચરિત ” નામના સંસ્કૃત-
 ગ્રંથોઉપરથી શ્રીમતિસારે રચ્યો હોય, તેવું અનુમાનવા ઉપર
 હું તે ગ્રંથો અને રાસ જોતાં આવ્યો છું. જો કે આ અનુમાન
 । ઉપરથી થયું તે લગ્નાણુથી જણાવવું, એ વધારે સાચું છે, છતાં
 એકદમ જરૂરીયાતજ છે તેવું મને લાગતું નથી. બન્ને કાવ્યો જોતાં
 તદ્વાવત માત્ર એટલોજ છે કે તે સંસ્કૃતગ્રંથોમાં શાલિના ભવથીજ
 આરંભ કરી, પછી પૂર્વભવ જણાવ્યો છે, જ્યારે આમાં પ્રથમ
 પૂર્વભવ કહી, પછી શાલિનો ભવ આરંભ્યો છે. ધન્નાચરિતમાં
 વિશેષ ધન્નાનીજ વાત છે, કે જે ધન્નો શાલિભદ્રનો બનેલી હતો. જૈન-
 પંડિતોએ કથા, ચરિત, અને સુંદરશ્લોકમાં મુખ્યત્વે દાનશીલત-
 થા ।વગ્યાદિ ધર્મપ્રતિપાદનરૂપ કેવો બોધદાયક ઉપદેશ કરી જન-
 માજપર ઉપકાર કર્યો છે તે આવી આવી તેઓની અનહદ કૃતિઓ
 જોવાથી જણાઈ આવે છે. ધર્મસાથે, નીતિ; રીતી; આમ્ય-શરીર-
 રૂપાદિ વર્ણન; ઐતિહાસીક બનાવઅને વ્યવહારધર્મ વિગેરેનો ભાવ; તથા
 ઇતરિક કથાઓને પણ આખેહૂબ ચિતરવામાં તેઓ ચૂક્યા નથી. મુખ્યે
 ધર્મમાર્ગમાં દાનશીલતપભાવને પ્રધાનરૂપ માનેલ છે. અને
 તેમાં પણ વિશેષે સંસારત્યાગી નહિ તેવાઓને કાજે તો વડપણે
 ।નધર્મજ માન્ય થયેલો છે. અને આ શાલિરાસામાં મુખ્યપણે
 તેનીજ-દાનનીજ વાત, ફળ, અને મહાત્મ્ય વિગેરે આણેલાં છે.

કવિ આરંભમાં મંગળ-આચરણ કરી શું શું વાત કહીશું તે
 તે જણાવી શાલિના પૂર્વભવથી પહેલી ઢાલ શરૂઆતે છે. પૂર્વ-
 વમાં શાલિનો જીવ, શાલિ ।મમાં દરિદ્રાવસ્થાવાળી ધન્ના નામની
 વિધવાનો સંગમ નામનો પુત્ર હતો. ધન્ના ।ગમસહિત ઉદરપૂરણા
 માટે શાલગ્રામથી શ્રેણિકની રાજગૃહીમાં આવી, ઘેરે ઘેરે વૈતરું કરી,
 મહાવિટંબનાએ અડધુંસડધું પેટ ભરી ખાતી. તથા સંગમ લોકોના

વાછર્યાં ગામ બહાર ચરાવી લાવવાનું કામ કરતો. એક વેળા કોઈ પર્વવિશેષ હોવાથી ગામના લોકોને ક્ષીરભોજન જમતાં જોઈ સંગમને પણ મનસા થઇ, અને માતાપાસે ક્ષીરભોજનની માગણી કરી. પણ જ્યાં ઘંટીગાળામાં બંટીનાંજ ફાંફાં, તો પછી પાયસ-લાલજી શી રીતે પૂર્ણ થાય ! માતાએ ડાંગેરના પણ વણખા બતાવ્યા. છેવટે મા અને દીકરાને શોકમય જોઈ ચાર ચતુર પાડોસણોએ ખાંડ, ઘી, દૂધ, શાલિ આપ્યા, એટલે ખીર પ્રાપ્ત થતાં વાર ન થઈ. કારણ—

“ કારણ સકલ મિલ્યા પછી, કારજ સિદ્ધજ થાય. ૧ ”

તદ્દનિયમાનુસારે ખીર થઇ, પુત્રને થાળી માંડી બેસાડયો, અને માતા કાર્યવશાત્ રસોડું છોડી બીજા બંડમાં ગઇ. ખીર ઉજાડી હોવાથી સંગમ હળવે હળવે ફૂંકતો હતો તેટલામાં એકમાસના ઉપવાસી સાધુ ભિક્ષાર્થે ત્યાં આવ્યા. સંગમને અત્યાનંદ થયો, અને પાયસથાળ ઉપાડી સઘળી સાધુને અર્પી, પોતાને બહુધન્ય માનવ લાગ્યો. કારણ—

“ ભવભવ ભમતાં દોહિલાજી, ચિત્ત, વિત્ત, ને પાત્ર;

કોણ ત્રણે લહી સામટાજી, ઢીલ કરે ખિણુ માત્ર ? ૬ ”

અભય, સુપાત્ર, ઉચિત, કીર્તિ, અને અનુકંપાદાનમાં પાત્ર-સુપાત્રને દાન દેવું તેજ વધારે યોગ્ય ગણાય છે.

હમેશાં સંસારની ઉપાધિને તિલાંજલિ દઈ અભયદાનમાંજ પ્રવર્તતા, અને અકલંકિતવૃત્તિવાળા સાધુપુરૂષોનેજ સુપાત્ર ગણી શકાય છે. તેજ પ્રમાણે સારું પાત્ર, પ્રકૃત્વિત સ્વચિત્ત, અને યોગ વિત્ત-ખીર ત્રણે એકત્ર થવાથી સંગમને દુઃકરદાનનો મહાલાભ થયો, અને ધણું પુણ્ય ઉપાજયું. ખીર વહોરાવી, સાધુ વિદાય થયા, થાળમાં અવશેષ ક્ષીર બાકી રહી, અને માતા પાછી ત્યાં પુત્રપાસે આવી. થાળમાં થોડી ખીર બાકી રહેલી જોઇ માતાએ ફરીને બીજી

વધેલી ખીર પીરસી, પુત્રે ખાધી, અને માતાને વિચાર થયો કે—

“ એટલી ભૂખ ખમે સદા, ધિક્ક મારો જન્મવાર. ૩ ”

આ વિચારઉપરથી પુત્રને માતાની પણ દષ્ટિ લાગી, સાંઝે વિધુચિકા-કાલેરા થયો, અને મરણ પામી સંગમ તેજ રાજગૃહીમાં ગો દ્રશોઠને સાં પુત્રપણે ઉપન્યો. આંહીથી કથાની શરૂઆત થાય છે. આ ભવની માતાએ સ્વપ્નમાં શાલિક્ષેત્ર જોયું તેથી શાલિ ક્રનામ સ્થાપ્યું. અનુક્રમે બાળ ગદ્ય, યૌવના પ્રાપ્ત થઇ, એટલે માતા પિતાએ ૩૨ ઋષિપુત્રીઓ પરણાવી. અને ગોલદ્રશોઠે—

“ સકળ પૂત જે ધર રહે, તાસુ જન્મ અકથ્ય. ૨ ”

તો વિચાર કરી સંયમ લીધું. છેવટે ગોલદ્ર કાળ પામી સુરલોકે ઉત્પન્ન થયો. પુત્રસ્નેહવશે તે દેવ દરરોજ ગગનમાર્ગેથી ૩૩ પેટીઓ મોકલવા લાગ્યાં. (કેટલેક એમ જોવામાં આવે છે કે ૩૩ પેટી નહિ, પણ રોજ ૮૮ પેટીઓ તે મોકલતો ૩૩ વસ્ત્રની, ૩૩ આભૂષણોની, અને ૩૩ હોજનની) આ રાસામાં તેત્રીશમાત્રજ જણાવેલી છે. દરેક જાતની તેટલી લેવાથી બન્નેનો પ્રતિપાદ અર્થ એકજ રહી શકે છે. રોજ પેટીઓ આવતી, શાલિ અને સ્ત્રીઓ તેને ઉપભોગતી, અને બીજે દિવસે તે તે વસ્ત્ર અને ભૂષણ નિર્માલ્ય થતાં. આ પછી રત્નકંબલવાળા સોદાગરોની કંબલો, રાજગૃહીમાં ઠાઠ પણ સ્થળે ન ખપવાથી, તેઓને શાલિમહેલ પાસેથી પાછા જતાં, ભદ્રા તેઓને નેડાવે છે. રત્નકંબલ સોળમાત્ર હોવાથી માતા દિલગીર થાય છે, છેવટે બત્રીશ વધૂમાટે બત્રીશ ટુકડા કરવા ફરમાવે છે. “ વ્યાપારીઓ અવિશ્વસનીયજ હોય છે ” તેમ આંહી પણ બને છે. “ વખતે ચૈસા મળશે, કે જતા રહેશે ” તેવા ભયથી સોદાગરો અગાઉથી નાણાની માંગણી કરે છે, તે સ્વીકારાય છે, કંબલના બન્ને ટુકડા કરાવાય છે, અને બત્રીશ વધૂઓને વાંટી દેવામાં આવે છે. કવિ, શાલિ-ઋદ્ધિનું અત્ર થોડુંક વર્ણન કરે છે—

“કાઠારી કાઠાર ખોલાવેં, ગણવા ત્રીજો જણ ખોલાવે;
જાતો કુણ જોવે રૂપેયા, પગસ્થું ઠેલીજો સોનૈયા. ૯
હીરાઉપર પગ દઈ હાલે, માણીક કુણ મંજુસેં ધાલે;
પાર ન કા દીસેં પરવાલેં, કાચતણી પેરે પાચ નિહાલે. ૧૦
લાખગમે દીસેં લસણીયા, મોતી મૂલ ન જાણુ ગણીયા;
એણીપેરે ઋદ્ધિ દેખી થંભાણો, પાછો ન શીરી શકે લેધ નાણો. ૧૧”

આ ઉપરથી આપણને શાલિભદ્રની દાનપુન્યબળે પ્રાપ્ત થયેલી ઋદ્ધિનું ભાન થાય છે.

શ્રેણિકની ચેલણારાણીએ કંબલ માટે હઠ ત્યજી નહિ. રાજાએ કંબલવ્યાપારીઓને તેડાવ્યા, અને એક કંબલ મોઢે માગ્યા દામ આપવા કબુલીને માંગી. વણિકે, “ભદ્રામાતાએ સોજો કંબલો રોકડા દામ આપીને હમે પાસેથી લઈ લીધી” એમ જણાવ્યું. રાજાએ ભદ્રાને ત્યાં અનુચર મોકલી કંબલ મંગાવી, ભદ્રાએ “સોજો કંબલના બળે ટુકડા કરી બત્રીશ વહુઓને આપી દીધી, અને તેઓએ હાથ પગ લુંછીને ઉકરડે નાંખી દીધી” તેમ જણાવ્યું. રાજાને તેવા ભાગ્યશાલિ શાલિકુમારને મળવા ઈચ્છા થવાથી, અભયકુમારને ભદ્રા પાસે મોકલાવે છે. ભદ્રાને આ રચતું નથી. અને તેથી અભયકુમારસાથે અમૂલક વસ્તુઓનું ભેટણું લઈ રાજા પાસે આવી, રાજાને પોતાને ત્યાં પધારવા વિરસિ કરે છે. રાજા કબૂલે છે, અને શાલિની સમૃદ્ધિ જોવા શાલિકુમારને મહેલે જવા નીકળે છે. રાજાનું આગમન થતાં ભદ્રા સ્વાગત કરી ચોથા માળઉપર રાજાને બેસાડી પોતે ઉપર શાલિકુમારને તેડવા જાય છે. માતાએ “શ્રેણિક ચોથે માળે આવ્યા છે, માટે સ્ત્રી-આદિનો ત્યાગ કરી નીચે આવો” જણાવ્યું. “એમાં પૂછોછો શું ? અગાઉ કદિ કંઈપણ પૂછતાં નહિ ! માટે એનું જે મોલ હોય તે આપીને લઈને બંડારમાં ભરી રાખો.” આજુ શાલિએ કહ્યું. માતાએ કહ્યું, “એ કંઈ કરિયાણું

નથી ! પણ આપણા જેવા હજારો લક્ષ્મીવાન જેને મસ્તક નમાવે , તે મગધેશ શ્રેણિકરાય છે !” માતૃવાક્ય સાંભળતાં જ શાલિને એક થયો અને વિચાર થયો કે—

“ પરમપુરુષવિણુ કેહની, શીસ ન ધારું આણુ;

કેસરી કદિ ન સાંસહે, તુરિયા જેમ પદ્મહાણુ । ૩ ”

“ધિકાર છે મને ! મહારા માથે પણ ધણી છે, તો પછી હવે આ, આથનું પ્રયોજન શું ? જે આથ નરનાહની મરણવિના રાખી શકાતીજ નથી, તો હું એનો-આથનો સર્વથી પહેલો લાગ કરું.” ઇલાદિ વિચારી, છેવટે માતાનું વચન માન્ય રાખી સ્ત્રીઓ-સહિત રાજને મળવા નીચે ઉતરે છે. રાજા જેમ આનંદ માને છે અને પોતાના ખોળામાં, પુત્રવત્ ગણી ખેસાડે છે. પરંતુ “હસ્ત સ્પર્શથી જેમ ધૂત એસરી જાય છે,” તેમ, રાજાના સ્પર્શનથી શાલિ પાણી પાણી થઈ ગયો. માતાએ નૃપને છોડી દેવા વિનવ્યો, અને શાલિ ત્યાંથી ઉઠી સ્વભૂમિપર ગયો.

હવે નૃપલકિતમાં પ્રથમ તેને સ્નાનાદિ કરાવે છે. સ્નાન કરતાં રાજાની વીટી પડી જાય છે. રાજા પોતાનો હાથ ઉંચો લઈને તપાસે છે, પરંતુ લજ્જાવશાત્ તેનાથી કંઈ ખોલી શકાતું નથી. હવે ચેતી જાય છે, અને દાસીને સાન કરી જળકળ ચલાવી નૃપવીંટી કઢાવી આપે છે. અંતે રાજાને પરિવારસમેત દિવ્યવસ્તુઓનું ભોજન કરાવી, તાંબુલાદિ આપી, વસ્ત્રાભૂષણાદિકનું ભેટણું કરી વિદાય કરે છે. રાજા સ્વ, અને શાલિરિદ્ધિ જેમ વિચાર કરે -

“ ચિંતે મગધાધીશ, પુન્ય પટંતરો, સ્યો સેવક ! ને સ્યો ધણી એ ! ;
સું કરવો વિષવાદ, દેખી પરધન, ધાટ કમાઈ આપનીએ. ૮ ”

શાલિને, શ્રેણિકને સ્વામી જાણી વૈરાગ્ય થયો, અને સ્ત્રીઆદિ પરિવારપર અહેતાળુ થયો. બીજી શ્રીઓએ વિવિધઉપાય યોજ્યા, માતાએ પણ સુંદરીત્યા સમજાવ્યો, પણ “ વીરપુરુષો જેમ હાથમાં

ખેંચેલા તીરને પાછું ખેંચતા નથી ” તેમ, શાલિ પણ વિરાગથી પાછો હાથે નહિ. આવામાં શ્રીધર્મધોપસૂરિ ત્યાં પધાર્યા, શાલિભદ્ર સપરિવાર વન્દનાર્થે ચાલ્યો, ગુરૂએ ઉપદેશ દીધો, અને શાલિ વૈરાગ્ય-પ્રત્યે સુદૃઢ બન્યો. ત્યાંથી માતા પાસે આવી સંસારત્યાગમાટે આજ્ઞા માંગે છે. માતા ફરી યુક્તિઓથી સમજાવે છે. વધારામાં એમ પણ સમજાવે છે કે, “ તું તો વારંવાર કહેતો હતો કે—

“ વાત મ કાઢો વ્રતતણી, અનુમતિ કાઢ ન દેસીરે
સુખ ભોગવી(શ) સંસારના, પાડોસી વ્રત દેસીરે. ૧”

છેવટે માતા દશ દિવસ રહેવા અત્યાગ્રહ કરે છે, અને શાલિ-કુમાર તે પ્રમાણે કરવા મરજીવાન થાય છે. અનુક્રમે શાલિકુમાર રોજની એક એક નારી ત્યજે છે અને તે પ્રમાણે ચાર દિનમાં ચાર નારીઓનો ત્યાગ કરે છે.

આંહીથી કવિ ધનઃકૃતાંત કહેવા માંડે છે. શાલિભદ્રની એક ન્હાની બહેન સુલદ્રા છે. તેને તેજ ગામમાં ધન્નાશીઠની વેરે પરણાવેલી છે. એક દિવસે ધન્નાને સ્નાન કરાવતાં સુલદ્રાને લાઇનો વૈરાગ્ય સ્મૃતિમાં આવતાં હૃદય ભરાઇ આવ્યું, અને ધારાવહી ધનાઉપર એક અશ્રુગિન્દ્ર પડ્યું. કારણ પૂછતાં “ શાલિભદ્ર નિત્યની એક એક સ્ત્રી તજે છે, અને સંયમ લેવાનો છે” તે જણાયું. સાહસીક ધનાએ મોહું ફેરવ્યું અને શાલિરીતિને ધિક્કારવા લાગ્યો. શાલિને કાયર કહેવા લાગ્યો, અને એ પણ કહી દીધું કે “ તારો લાઇ જેવો કાણુ ? તારો લાઇ દમવિનાનો છે. છોડવી હતી તો સામ-ટીજ બત્રીશ શું નહીં છોડી શકાતે ? ” બહેનથી પ્રીતમવચન સાંખી શકાયું નહિ “ ગમે તેવો તોપણ લાઇ, એકજ લોહી, અને એકજ માતના પુત્ર ” તેણે સ્વપતિને તેઓનું વચન અસંભવિત ધારી ઉપકા આપ્યો અને હાસ્યમાં ટાણો પણ માર્યો કે—

“ દિવસ બત્રીશે છોડશે, વીર બત્રીશે નાર;
પોતે આઠ જુદે અછે, છોડી ! એકજવાર ? ૧૩ ”

સુલદ્રાવચન સાંભલતાંવેતજ **ધન્નાની** આંતરજ્યોતિ પ્રકટ થઇ, અને, “ તું બ હેન અને હું ભાઇ ” કહી હઠી ચાલવા લાગ્યો. સુલદ્રાએ અને બીજી સાતેએ ધણો સમજાવ્યો પણ ધન્નાએ માન્યું નહિ, અને સામો તે આઠેને ઉપદેશ દીધો. આથી આઠે જણીએ સાથેજ દીક્ષા લેવા તૈયાર થઈ. આઠી કવિએ સ્ત્રીમુખથી નીકળેલા હાસ્યગર્ભિત વચનનો પણ ધન્નાએ કેવો ઉપયોગ કર્યો, સ્ત્રીઓએ કેવી રીતે સમજાવ્યો, અને ધન્નાએ ફરી કેવા પ્રકારથી ઉપદેશી તે વિષય ખરેખર અમૂલ્ય વિચર્યો છે.

આઠીથી ધન્નો શાલિ-આંગણે આવી શાલિને પુકારી કાચર અને વીરપુરૂષ શી રીતે કાર્ય કરે છે તેનું સ્મરણ કરાવે છે, શાલિને તેથી બમણો પ્રેમ સંજમમાર્ગે પ્રવર્તવા થાય છે, તેજ વખતે તેઓના સુભાગ્યે શ્રી જનરાજ—**મહાવીરરવામી** પધારે છે એવા સમાચારમળે છે, અને તેથી તેઓ “હવે આપણી આશા ફળીભૂત થ ” તેમ વિચારી આનન્દે છે. પરન્તુ શાલિભદ્ર માતા—આજ્ઞાની રાહ જુએ છે એટલામાં ધન્નાશેઠ તો સ્વમદિરે જઈ ધનાદિકને સુકાર્યમાં વાપરી શ્રીમહાવીર પાસે જઈ દીક્ષિત બને .

શાલિને માતા, અને પછી સ્ત્રીઓ સમજાવે છે, ૧૧જો પુરૂષ યોગ્ય કેટ ૧૩ ઠપકો પણ આપે છે. છેવટે—

“ સદા નિહોરો નિર્બંજનો, નેં સખજારી લાત. ૨ ”

તે નિયમથી તેઓ ૧ થાકે છે, અને રજા આપે . શાલિભદ્ર પણ ધન્નાની પેઠે દ્રવ્યને સુમાર્ગે વ્યવસ્થિત કરી વીરહરતે સાધુ થાય છે. ભદ્રામાતા પૂતવિયોગે દિલગીર છતે પણ,—

“ પૂત પનોતા ક્યું થયું, સંજમ લીધા માટેરે;
જે, તપ કરી કાયા કસે, ફળતો તેહીજ ખાટેરે. ૮ ”

પ્રસાદિ પ્રસાદિ

ઉપદેશ દઇને પુત્રને સંયમવ્રતે સુદૃઢ કરે છે. મહાવીરસાથે બંને જણાઓ આમાનંતર ફરતાં ફરતાં, વિવિધપ્રકારથી કર્મપાપને તપાવતાં તપાવતાં એક સમયે ફરી રાજગૃહીમાં આવે છે. ધન્ના-શાલિએ પારણાનિમિત્ત ભિક્ષાર્યે જવા શ્રીવીરકને આદેશ માગ્યો. શ્રીવીરે શાલિપ્રત્યે વધારામાં “ હે વત્સ ! આજ તને તારી માતાને હાથે પારણું થશે ” એ સૂચવ્યું. બંને મુનિઓ શ્રીવીરવચનથી ભદ્રાને ત્યાં વહોરવા ગયા, પણ ભદ્રા અને પરિવારાદિ નન્દનવન્દન-સામગ્રીમાં ધુંટાયા હોવાથી ક્રોધએ જોયા નહિ, તેથી તેઓ પાછા ગયા. ફરી શ્રીવીરવાક્યસિદ્ધાર્થે તેઓ ત્યાં ગયા, પણ પૂર્વનીજ રીત દેખી તેઓ પાછા વળ્યા. રસ્તે તેઓને મહિ વેચનારી શાલિની પૂર્વભવની માતા ધન્ના મળે છે, તે તેઓને જોતાં એકદમ અટકે છે, તથા પૂર્વપ્રીતિની લીધે તેના સ્તનમાંથી પય ઝરે છે, અને માતાને તેઓપર અત્યંત પ્રેમ થવાથી પોતા પાસેનું સામદું ગોરસ તેઓને ભિક્ષાવી દે છે. મુનિઓ પણ, શુદ્ધાહારને જોઈ, લઘ, શંકાવાળા થઈ શ્રીવીરપાસે આવે છે. જગદ્ગુરૂ શ્રીવીર તે પૂર્વની ધન્નામાતાજ છે તેમ જણાવી; સંસારની વિચિત્રસ્થિતિ, ભવભ્રમણ, પુણ્ય-પાપફલની વિવિધતા જણાવી શંકાનો નાશ કરાવે છે. ત્યાંથી બંને સાધુઓ, અનિત્યભાવનાના ભાવમાં ચઢવાથી શ્રીવીર-આદેશ લેઈ ગિરિશિખરે “ અનશનવ્રત ” આદરવામાટે જાય છે.

આ પ્રમાણે બધું બની જાય છે એટલે ભદ્રામાતા વહૂઓ-સમેત વીર અને પુત્રવન્દનકાળે આવે છે. વીરને વાંદી પુત્રને ન જોવાથી પૂછે છે, અને પોતાના ભાગ્યને અત્યંત ધિક્કારે છે. છેવટે ગિરિપર ચઢે છે, શ્રેણિક પણ ત્યાં આવે છે અને માતા ધણી વિલાપ કરતી હોવાથી તેને સમજાવી શ્રેણિક પાછી વાળે છે. ત્યાર પછી કવિ તેઓનું ભવિષ્ય, અને ગ્રન્થપ્રશસ્તિ કહ્યા બાદ ગ્રન્થને સંપૂર્ણ કરે

છે. ભવિષ્યવૃત્તાંતમાં, તેઓ કાળ કરી “ સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાનમાં ”
જશે, અને ત્યાંથી એકલવ મહાવિદેહમાં કરી સર્વદુઃખરહિત
થશે. અંતમાં કવિ—

“ પરતપ દાનતણાં ફળ જાણી, ભાવ અધિક મન આણીશ;
અદળક દાન સમર્પો પ્રાણી, એ શ્રીજિનવરવાણીશ. ૭ ”

કહી ગ્રન્થને સમ્પૂર્ણ છે. એ પ્રમાણે—

अनुत्तरं दानमनुत्तरं तपो

ह्यनुत्तरं मानमनुत्तरं यशः ;

श्रीशार्ङ्गभद्रस्य गुणा अनुत्तरा,

अनुत्तरं धैर्यमनुत्तरं पदम्.

શાલિભદ્રસમાન ઋદ્ધિવાલો કાઈ થયો નથી (દિલગીરીસહ
જણાવવું પડે છે કે પૂર્વનું કારમ કંપલીટ થયા પછી કેટલીક બીના
ઉપલબ્ધ થવાથી આંહી દાખલ કરવી પડી છે, તે આ પ્રમાણે છે.)
અને તેનું કારણ તેને અપૂર્વ ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ હતી અને તેથીજ
નવા વર્ષના ચોપડાનું શારદાપૂજન વેપારીઓ કરે છે ત્યારે લખે છે કે
‘શાલિભદ્રની ઋદ્ધિ હોજો.’ આ ચરિત્રનાયકનું ચરિત્ર મૂળ
સંસ્કૃતમાં ધર્મકુમારમુનિએ સં. ૧૩૩૪ માં રચ્યું છે તે શિવાય,
વિનયસાગર, પ્રભાચન્દ્ર અને સોમપ્રભે પ્રાકૃતમાં ચરિત્ર લખેલ છે.
આ ઉપરાંત શાલિભદ્રના બંનેવી અને તેની સાથેજ દીક્ષિત થયેલ
ધન્યકુમાર (ધન્ના અણુગાર) ચરિત્ર નામે ધન્નાચરિત્ર અથવા
દાનકલ્પદ્રુમ જિનકીર્તિસૂરિએ, તેમજ જ્ઞાન ગર અને ગુણ દ્રસૂરિએ
લખેલ છે. આ બંને ધન્નાશાલી-એમ સાથેજ ઝોળખાય છે કારણકે

૧-સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાનમાં શાલિભદ્ર “ અહમિન્દ્ર ” તરીકે ઉત્પન્ન
યાય છે. “ અહમિન્દ્ર ” એટલે તેને શિર કાઈ બીજો સ્વામી ન હોય તેવા,
અર્થાત્ પોતેજ સ્વામી હોય છે.

એકબીજાને અત્યગ સંબંધ રહેલ છે. એકનું ચરિત્ર લખતાં બીજાનો ઉલ્લેખ થાયજ નહિ એમ બને તેવું નથી-શ્રીપૂર્ણભદ્રે બંનેનાં ચરિત્ર સાથેજ સં. ૧૨૮૫માં “ધન્યશાલિચરિત્ર” એ નામે ગ્રંથમાં ગુથેલાં છે.

ગૂર્જરભાષામાં આ રાસ શિવાય અન્ય રાસો રચાયા છે. એક હંસમુનિએ શાલિભદ્રરાસ રચ્યો છે કે જે અપ્રગટ છે અને બીજો સં. ૧૭૨૭માં જિનવિજયે “ધનાશાલિભદ્રરાસ” રચ્યો છે કે જે શ્રીજિનકીર્તિસૂરિકૃત સંસ્કૃત ચરિત્રનો અનુવાદ છે અને પ્રગટ પણ થઈ ગયો છે. આ ઉપરાંત નીચે પ્રમાણે આ પુરૂષોના રાસ સંખ્યા—

ધનાચરિત્ર	૧૫૧૪	મતિશેખર	રત્નવિજયનો ભંડાર અમદાવાદ.
”	૧૫૧૫આસપાસ.	જિનવર્ધન	” ”
ધનારાસ	૧૬૦૮	નેમરાજ	લીંબડી ભંડાર
ધનાચરિત્ર	૧૬૮૮	પુણ્યકીર્તિ	
”	૧૭૨૭	જ્ઞાનસાગર (વિધિપક્ષ)	
”	૦	જયવલ્લભ	રત્નવિ. ભંડાર
ધનાકુમાર	૦	હર્ષસાગર	
” શાલિભદ્ર	૦	કલ્યાણ	
” ”	૦	ઉત્તમવિજય	ચંચલખાઈ ભંડાર અમદાવાદ.
” ”	૦	સાધુ હંસમુનિ (મુનિ- સુંદરસૂરિશિષ્ય.)	

દ્વિતીયકાવ્યમાં—

શ્રીકુસુમશ્રીરાસો-

લેવામાં આવ્યો છે. એ રાસ મુનિ શ્રીગંગવિજયજીએ વિક્રમના ૬૭૧૭ માં માતર ગામ કે જે ખેડા પાસે છે તેમાં રચીને પૂર્ણ કીધો છે. એઓએ ખીજી ભાષાસેવામાં ગજસિંહકુમારરાસ સં. ૬૭૭૨માં રચ્યો છે. સંસ્કૃત-પ્રાકૃતઅ-થો એઓએ રચ્યા હોય તેવું અઘાપિપર્યન્ત જણાયું નથી. જે ઉપરથી તેઓશ્રીનું વિશેષ વૃત્તાંત જાણવું એ કઠિન છે.

તેમજ કેટલીક પદ્યાવલિઓ પણ જેતાં તેઓશ્રી સંબંધે કાંઈ વધુ જાણવાનું પ્રાપ્ત થઈ શક્યું નથી. માત્ર જે વિચાર કરી શકાયે તે આ રાસને અંતે પ્રશસ્તિ છે. તે ઉપરજ છે. પ્રશસ્તિમાં—

“ તપગચ્છમણ્ણુ ભાનુંસમાણ, શ્રીવિજયદેવ શ્રી[સુરિ]રાયાજી;
તસ ગાટે' શ્રીવિજયપ્રભસૂરિસર, તેજવન્ત સવાયાજી. ૧૫
તસ પાટે' પ્રગટયો જગવન્દીત, શ્રીવિજયરત્નસૂરિરાયાજી;
શ્રીવિજયક્ષિમાસૂરિસરરાજ્યે', મેં શીક્ષતણું ગુણુ ગાયાજી. ૧૬

x	x	x	x	x	x	x
x	x	x	x	x	x	x

શ્રીવિજયદેવસૂરિસરસેવક, શ્રીલાવણુવિજય ઉવઝ્ઝયાજી;
શ્રીનિત્યવિજયકવિરાયપસાયે', ગંગવિજયે' ગુણુ ગાયાજી. ૨૧”

જે ઉપરથી તપગચ્છના ૬૦મા પદ્ધર ભટ્ટારક શ્રીવિજયદેવસૂરિના સેવક, શ્રીલાવણુવિજયઉવઝ્ઝયાના વંશમાં શ્રીનિત્યવિજયકવિના શિષ્ય શ્રીગંગવિજય હતા, અને તેઓએ ભટ્ટારક શ્રીવિજયક્ષમાસૂરિના શાસનમાં આ રાસ રચ્યો એટલુંજ જાણી શકાયું છે.

ભાષાવલોકન—

માં આ પ્રતિમાં વિશેષ જૂની ગુજરાતી જોવામાં આવતી નથી, માત્ર જુજ જે ફેરફાર છે તે આ પ્રમાણે છે.

પાનું ૪૯ મું. દુહો.

“ પુરીસાદાંણી પાસજી, તેવીસમો જિનચંદ;
સૂખસંપત્તિ જિણનામથી, પામૈ પરમઆણુંદ. ૧
વળી ગણધરઆદૈં નમું, ચૈદસૈ બાવન;
સમરંતા પાતિક મિટૈ, જપીધ સાચેં મન. ૧”

પાનું ૫૧ મું. દુહો.

“ કુસુમશ્રી લરચૌવના, થઈ તે બુદ્ધિનિવાસ;
સોળશૃંગાર પહિરાવીને, માયેં મોકલી રાય પાસ. ૨
સલામઝિં આવી હર્ષચું, તે કુમરી ગુણવંત;
વિવરી બોલેં બોલડાં, સાંભલી સલા હરખંત. ૩”

પાનું ૫૪ મું. ઢાલ ઉલ્હાલાની.

“લગનસમેં જવ આવચેં, સલાલોક બેઠારે જોચેં;
કરમુંકાવણીયેં મુઝ આજ, ચું લેચો કહો મહારાજ! ૧”

વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

આગલ ચાલતાં જે કામ થયું છે તે, જૂની ભાષા રાખવા માટે તેજ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યું છે, (આ ગ્રંથસંબંધી કેટલુંક કાર્ય થયા બાદ બે ત્રણ સાક્ષરો અને ભાષાશાસ્ત્રીઓનો અભિપ્રાય લેતાં તેઓએ જૂની પ્રતિવાલી ભાષા રાખવાનો મત દર્શાવ્યો. ત્યારે પછીનું લખાણ અસલની શૈલિમાંજ રાખવામાં આવ્યું છે. જો કે આ પદ્ધતિ દરેકને રૂચે એ સંભવતો નથીજ ! તેથી ભાષાશાસ્ત્રી અને સામાન્ય પાઠકગણ બંને આ ગ્રંથનો લાભ સંપૂર્ણપણે લઈ શકશે કે નહીં એ સવાલ છે તથાપિ આ ગ્રંથનો જે જે ભાગ જેટલે જેટલે અંશે જેને જેને પ્રિય, ઉપયોગી, અને જ્ઞાનસાથે આનંદ

આપનારો થશે તેટલે અંશે હું મારો અમ સદ્ગુણ થયો એમ માનીશ.) જેથી તેનાં નમૂના અર્પવાની જરૂરીયાત જણાઈ નથી. થરંતુ જૂની ભાષા તરીકે વધુમાં આ પ્રમાણે જ ફેરફાર છે.

૧-મોટે ભાગે ઘણું સ્થળે અતુસ્વાર.

૨-“સ, સે, શે” ને ઠેકાણે “સ્થ, સ્થે, સ્થે,” એવા પ્રયોગો છે.

૩-અને “ખ” કારને સ્થળે “પ” કાર વાપરવાનો રિવાજ તો જૂની તમામ પ્રતિઓમાં છેજ.

આમાં કેટલેક સ્થળે કેટલાક અક્ષરોની ફેરબદલી કરવામાં આવી છે તે આ પ્રમાણે—

મૂલપ્રતિનો નમૂનો,

મુઝ, પુઝ, મુઝ્ઝ, પુઝ્ઝ.

આવસ્થે, જોસ્થે.

પ, સ.

નાંમ, ગુંણ, રાંણ, ધાંન.

નિદ્ધાંન, નિવ્વાસ.

ફેરબદલીનો નમૂનો.

મુજ, પુજ.

આવસે, જોસે.

ખ, શ.

નામ, ગુણ, રાણી, ધાન્ય.

નિધાન
નિદાન, નિવાસ,

વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

અન્યવિવેચન.

અન્યકાર પ્રથમ નમસ્કારાદિ મઝ્જીલાચરણ કરી, શીલમહિમાધિ-કારમાં કુસુમશ્રીનો વૃત્તાન્ત શરૂ કરવા જણાવે છે. પહેલી ઢાલથી કથારમ્ભ શરૂ થાય . તેમાં રતનપુરીના રણધવલ રાજાની રતનવતીને ગર્ભ રહે છે, પુત્રી જન્મે છે, અને તેનું નામ કું મશ્રી સ્થાપવામાં આવે છે. કાળે કુસુમશ્રી ભરયૌવના થતી હોવાથી તેના જેવાજ ગુણ-રૂપવાળો જમાઈ શોધવાને રણધવલ, મંત્રીને જણાવે છે. મંત્રી કનકશાલના રાજા અરિકે રીપાસે, તેનાં યુવરાજ વીરસેનસાથે કુસુમશ્રીના લગ્ન કરવા વિનવે છે, રાજા માન્ય

કરે છે, અને વીરસેનને તે મન્ત્રીસાથે લગ્નમાટે રત્નપુરી વિદાય કરે છે.

કુસુમશ્રી, વીરસેનને લગ્નપૂર્વે મળે છે, અને પાણિમૂકાવણીયે પોતાના પિતા પાસે શું માંગશો તે પૂછે છે. વીરસેન શું માંગવું તે તેનેજ પૂછે છે તેથી કુસુમશ્રી, “કમળા નામનો અશ્વ, હામિત પલંગ, અને વિશુદ્ધચૂડામણિ સૂડો” માંગવા લલામણુ કરી છૂટી પડે છે. લગ્નદિવસે વીરસેને રાજા પાસે ઉપલી વસ્તુઓની માંગણી કરવાથી રાજાનાખુશ થાય છે, પરંતુ જમાઇને રાજી કરવા તે આપે છે. પછી વીરસેન અને કુસુમશ્રી ત્રણ દિવસ રહી ત્યાંથી પોતાને ગામ જવા નીકળે છે. રસ્તે જતાં પોતાના સર્વ પરિવારને અગાઉથી વિદાય કરી, તેઓ ત્રણે રત્નોની પરીક્ષા કરવા વિચાર કરે છે. જેથી તે; કુસુમશ્રી, સૂડો, અને પલંગસહિત ઘોડાઉપર સ્વાર થઇ ઘોડાના કાનમાં કનકશાલના ઉઘાનની બદલે - લયાતુરથી કુસુમપુરીઉઘાનમાં મૂકવા બોલી દે છે, એટલે ઘોડો ગગનમાર્ગે ઉછળી કુસુમપુરીના ઉઘાનમાં લાવી તેઓને મૂકે છે. વીરસેન, કનકશાલને બદલે આંહી લાવવાથી ઘોડાઉપર ગુરસે બેસાય છે, તેને પોપટ આશ્વાસન આપી “તમેજ ભૂલથી આંહી લાવવા સૂચવ્યું હતું” એમ સમજાવે છે. વીરસેન નિર્જન કુસુમપુરીના દિદાર જોવા પોતે જવા ધારે છે. કુસુમશ્રી, પોપટ, અને પલંગને ત્યાં મૂકી વીરસેન ઘોડાઉપર બેસી નિર્જન નગરપ્રત્યે જાય છે. કવિએ જનશ્રુત્ય નગરવર્ણન આલ્હાદદાયક ચિતાર્યું છે--

“સપ્તભૂમિ દીસે માલીયારે લાલ,

સુન્દર હાટની ઓળ, મન માં

ગોખ ચિહ્નદિશે સોબતા હો લાલ,

અનુપમ નગરની પોળ, મન મોં કું ૧૧

હામ હામે દીસે દીર્ઘિકા હો લાલ,

સ્ફટિક સોપાન ઝલકંત, મન માં

શીતલજલ ભર્યાં નિર્મલાં હો લાલ,

પણ દાર્દ્રાં કો ન દીસન્ત, મન મોં કું ૧૨
ધ્વજસહિત દીપે લલારે લાલ,

કનકમય પ્રાસાદ; મન માં

કાશીસાં ઝલકે ધણારે લાલ,

જેણે દીઠે ઉપજે આદલાદ, મન મોં કું ૧૩”
વિગેરે વિગેરે, વિગેરે.

નગરી જોઇ વીરસેન પાછો આવી, રાત્રીવાસો ત્યાંજ રહે છે. રાતના આછી નાટિકધ્વની વીરસેનને કાને પડવાથી, દિશાઓ જવાનું બાનું કાઢી તે, તે જોવા જાય છે. નાટિક દેવોનું હોવાથી મરશ્ચલ થઇ લાંબો વખતસૂધી ત્યાંજ જોવાને ઉભો રહે છે. વીરસેનને આવતાં વાર લાગવાથી કુસુમશ્રી ધણો ઉચાટ કરે છે, અને નિદ્રા આવવાને લીધે સૂઈ જાય છે. પાછલથી કોઇ ધૂતારો આવી પલંગ અને અશ્વ ચોરી લે છે. પરાંદિઉં થતાં પોપટ અને કુંવરી જાગે છે, કુંવર પણ એટલામાં આવી પહોંચે છે અને અશ્વપલંગ નહિ જોવાથી ખેડદ કલ્પાન્ત કરે છે. છેવટે થાકી પાદ્રદેવીમંદિરે ત્રણ દિવસના ઉપવાસ કરી બેસે છે. દેવી પ્રસન્ન થઇ, “ધણે કાળે રત્નો સાંપડશે” એમ કહી, સ્વપુરે જવામાટે સમુદ્રતટે ધ્વજપાસે બેસવા કહે છે, જે પ્રમાણે તેઓ આવીને ત્યાં બેસે છે. સાગર ધનપતિનું બહાણુ, તે ધ્વજ જોઇ ત્યાં અચકાય છે, અને સાગરશેઠ તેઓના બહાણુમાં લઇ પ્રમોદ્યુક્ત આશ્વાસન આપે છે. પરંતુ કુસુમશ્રી તેના કપટિપણને કળિ જઇ સાગરશેઠનો ભરસો ન કરવા વારોવાર વીરસેનને કહે છે, પણ તે, “ભાવિપ્રબલ” ન્યાયે ગણકારતો નથી. સાગરશેઠ, કુસુમશ્રીની રૂપલાવણ્યતા જોઇ મોહાંધ બની, વીરસેનને સાગરમાં હડસેલી દેવડાવે છે. કુસુમશ્રી પણ તે બાણી વિરહાનળથી પરજળે છે, અને સાગરશેઠથી પોતાનું શીલ બચાવવા સાગરને શર જવા ફૂંકેા મારે છે એટલામાં, પાદ્રદેવીના સ્મરણથી વીરસેન આવી

કુસુમશ્રીને મલે છે, અને શાહનો દોષ છે, એમ સધળાં બેસારાઓને માલૂમ પડે છે.

અનુક્રમે વહાણને ચાલતાં એકે ઉત્પાત નડે છે. દરિયાના હુંગરની કડાણુમાં અથડાઈ તે ભૂમિતળે બેસે છે. તેમાંથી વીરસેન અને કુસુમશ્રી બન્ને જાણાંઓ જૂદે જૂદે ફલકે રહી, જૂદી જૂદી દિશામાં નીકલી જાય છે. વચમાં વચમાં શાણો સૂડો એકએકના એકએકને કુશલસમાચાર સુણાવે છે, એવામાં પોપટને અતિ તૃપ્તા લાગવાથી કુમરકુમરીનો આદેશ લઈ કિનારે જળ પીવા જાય છે. આંહીથી કવિ વીરસેનને દરિયામાં રાખી પહેલાં કુસુમશ્રીનો વૃત્તાંત શરૂ કરે છે.

પાટીઆઉપર તરતા તરતા કુસુમશ્રીને એક મગરમતરય ગળે છે. આગળ ચાલતાં તે મગર શ્રીપુરનગરના ધીવરની જાલથી પકડાઈ પુફફા (પુખ્ખા) વેશ્યાને ત્યાં વેચાય છે. વેશ્યા તેને વિદરાવતા અંદરથી કુસુમશ્રીને નીકલતી જોઈ, “સ્વધંધામાં ભાગિણી મળી” એમ વિચારી આનંદમાને છે. ત્યાંથી પુફફા તેને પોતાને ઘેર લાવે છે. કુસુમશ્રી મૂર્ચ્છામાંથી જાગૃત થઈ જુવે છે તો સુન્દર-મહેલમાં પોતાને જોવાથી વિચારે છે કે—

“એતો મૌલ નૃપસારીખો, દીસે છે કોઈ ઇભ્ય લાલરે;
પણ પુરૂષ કો હીસે નહીં! જિહાં તિહાં નારીયું સભ્ય લાલરે.

હવે ૦ ૧૫

ઇમ વિચારી મન ચિંતવે, એહ કારણ વિષવાદ લાલરે,
અસંભવ વાત દીસે અછે, નહિ! ઇભ્યતણો પ્રાસાદ લાલરે.

હવે ૦ ૧૬”

તેથી કુસુમશ્રી, આ મકાનો કોનાં છે એમ પાસે રહેલી પુફફા વેશ્યાને પૂછે છે, પણ વેશ્યા પહેલાં કુસુમશ્રીનો પ્રગંધ જાણવા ઉત્સુક થાય છે. જેથી કુસુમશ્રી પોતાનો ખરો વૃત્તાંત નીચકુલના લયને લીધે નહિ જણાવતાં આડકથનથી પોતાનું નામ, “વસન્તપુરના

દેવદત્ત વ્યવહારીની પુત્રી રતનવતી છે ” તેમ જાણાવે . વેશ્યા પોતાનો નીચ ધંધો કરવા સતીને સમજાવે છે, છેવટે ન માનવાથી ધમકી આપી વેશ્યા થવા દબાણ કરે છે. જેથી કુસુમશ્રી હાલ તુરત તો “પ્રુત્થુ” ગાડું કાઢે” એ નિયમથી તેને તે કહે તેમ કરવા હા કહે છે. પણ હમાસ સૂધી દાનશાલા માંડી ગરિબગુરુનાં અને પક્ષ્યાદિને દાણો આપવા વિનવે છે, જેમ કરવા ખૂશી થઈ વેશ્યા તેને રોજ અનાજ પૂરું પાડે છે. નિત્ય પરદેશનાં નવાનવા પક્ષીઓ આવીને ચૂણુ ચણે છે, પરંતુ કુસુમ શ્રીનો આ પ્રયત્ન તો પોતાના પોપટ માટે છે, જે પ્રયત્ન પણ કમથકી ફળીભૂત થવા પામે છે, અને સ્વકીર આવીને મલે છે. એ કચેકચે અત્યંત પ્રમોદ સાથે સ્વવીતક સંભલાવી સાથે રહે છે. સૂડા અને પુફફાને મિલાપ થતાં પુફફા સૂડાપર અત્યંત પ્યાર બતાવી સૂડાને વનવાસની વાત સંભલાવવા કહે છે. સૂડો તે વાત ભેગો પુફફાને આ પ્રમાણે અત્યુત્તમ ઉપદેશ આપે છે. —

“કહે કિર મોટા નર પતિ માતજી ! વિક્રમ-ભો જેવા નિર્મળાંજી;
નાવી વસુધા તેને સાથ માં તે પાણુ મૂકી ગયાં એકલીજી. ૨
વળી જસરિખો જોય માં જે જ ગમ્યાહી પરગડોજી;
જે ! રાવણસરિખો રાય માં તે લાંકા મૂકી ગયાં એકલીજી. ૩
કહું છું ખરું હું એહ માં સુકૃતપુણ્ય તમે સંચળેજી;
રૂકુ કિજે તિહાં તિહાં જેહ માં પાપે લોક ન વંચળયોજી. ૪”

વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

છેવટ ગણિકા પોપટ ઉપર રાજી થઈ સુવર્ણનું પાંજરું કરાવી પોપટને કુસુમ શ્રીપાસે રાખે છે. કુસુમશ્રી, “પોતાનું શીલવ્રત ગણિકાદ્વારે કેમ રહેશે ? તથા અત્યાદસૂધી હમહિનાની અવધિ કરી રાખ્યું છે, અને તેનો છેલ્લો દિવસ પણ આજજ છે,” વિગેરે પોપટને જાણાવે છે. પોપટ કાંઈ પણ ચિન્તા નહિ કરવા

કહે છે. અને “કાંઈ શુદ્ધિપ્રપંચ કરી તમારું શીલ જાલવીશ !” એમ જણાવે છે. “કે જેવો શુદ્ધિપ્રપંચ ધનવતીએ કર્યો હતો, અને પોતાનું શીલ જાલવી શકી હતી.” કુંવરી તે ધનવતીપ્રપંચ જાણવા ઈતેજ્ઞરીથી જુવે છે. પોપટ તેને ધનવતીવૃત્તાંત પાના ૧૦૧ થી ૧૩૩ માં કહી સંભલાવે છે. આ વૃત્તાંતને કવિએ આખેહુખ ચિતાર્યો છે. વિસ્તારભયથી ત્યાંજ જોઈ લેવા બલામણુ કરવી પડે છે. આ વૃત્તાંતને એક જૂદા કાવ્ય તરીકે પણ યોગ્ય શકાય તેવો છે. કવિ પણ વૃત્તાન્તાન્તે શુદ્ધિને વખાણતાં કહે છે કે—

“શુદ્ધિના મહિમાથી ધનવતીઈ, રાખ્યું શીલવ્રત સારરે;
ગંગાવિજય કહેં સડત્રીસમી ઢાલેં, સુવટેં કહ્યો અધિકાર.

સં એં ૧૭”

સૂડો પણ તે પ્રમાણે કરી રતીશીલ સાચવવા વચનથી બંધા-
ય છે. પછી તેજ દિવસે જમહિનાની અવધિ ખલાસ થતી હોવાથી
વેશ્યાએ જરપુરૂષને કુસુમશ્રીપાસે મોકલવામાટે પૂછાવ્યું. પોપટે
૫૦૦ દીનાર લઈ, રાત્રીના ચાર પહોરમાત્રજ રહેવા જે ઇચ્છા
દર્શાવે તેવાજ લપટોને મોકલવા સૂચવ્યું. આથી ૫૦૦ દીનાર
આપી શકે તેવો કામીજન ત્યાં પહેલે દિવસે આવી, કુંવરીને જોઈ,
“પોતાનું ધન એવારી નાંખું તોપણ એછું છે!” એમ ચિંતવતો
કામપાસમાં વધુવધુ સપડાતો ગયો. સૂડાને તે પુરૂષે જણાવ્યું “હવે
વિલંબ કેમ છે?” સૂડાએ “તમોનેજ મલવાની તૈયારીઓ ચાલે છે,”
વિગેરે કહી ધીરજ ધરવા કહ્યું. અતે સૂડો અને કુસુમશ્રી તે પુરૂષને
હંગવાનો નીચે મુજબ વિચાર કરી રાખે છે.

કહેા.

“તવ કુંવરીને; સૂડો, તેડી કહે પ્રપંચ;
સમભૂમિ ઇણું માલિયે, કરવો એહવો સંચ. ૧
ભૂમિ ચારોમાં જૂજૂઈ, રાખો દાસી ઉદાર;

પહિલેં પહોર સ્નાનવિધિ, ખીજેં લોજન સાર. ૨

ત્રીજેં પહોરે જીભરસ, ચૈથિ નાટિક ખાસ;

મોહોતે નવિ જાણુસ્યે, પછેં કાઢસ્યું તાસ. ૩"

એ પ્રમાણે તે સ્ત્રીએ કર્યું; અને ચાર પહોર રાત્રી તો આનંદ વિનોદમાંજ, કુસુમશ્રીનો સ્પર્શ પણ કર્યા વિનાજ, વીતિ ગઈ. રાત્રી પૂરી થતાં તુરતજ પોપટે આવી તે પુરૂષને એકદમ ધરમથી બહાર કાઢ્યો. નિરૂપાયે બહાર જઈ નિરાશીપણાને લીધે તે આમણદુમણો દીસવા લાગ્યો. એક મિત્રે તેનું કારણ પૂછવાથી "પૌંક ન ચાગ્યો હાથે દાઝ્યો" એવી વાત મને થઈ, એમ કહી સ્વધજો બનાવ કહી સંભલાવ્યો. મિત્રે હિંમત ધરી તે સતીને સ્પર્શવાનું ખીકું ઝીપ્યું. તે પણ તે પ્રમાણે રાત્રે ત્યાં ગયો, અને પહેલાની માફકજ વિલે સુખે પાછો ફર્યો. આ વાત આખા ગામમાં પ્રસરી, નિત્ય નવત્રા પ્રેમી જનો આવવા લાગ્યા અને આશાલંગજ વિલખાઈ પાછા ફરવા લાગ્યા. વેશ્યા, કુમરીને દરરોજ આ પ્રમાણે પોતાને ધનસંપાદન કરી આપવામાટે પિત્ર-વવા અને ધન્યવાદ દેવા લાગી. આ પ્રમાણે દરરોજ સુખેસમાધે આલે છે, અને કવિ હવે શ્રોતાઓને ખીજ દિશામાં, અર્થાત્ કુમરનો અધિકાર જાણવા તે તરફ દોરે છે.

વીરસેન સમુદ્રમાં પાટીઆપર ૭ દિવસ અથડાઈ એક કિનારે બહાર નીકળે છે. ત્યાં આગળ તેને એક કોઈ સાર્થપતિ પુત્રસમાન-ગણી પોતા પાસે રાખે છે. થોડા દિવસ પછી તે સાર્થવાહ **વીરસેન**ને કોઈ કન્યાસાથે લગ્ન કરવા સૂચવે છે, જેમ કરવા વીરસેન નાખુશી બતાવી, પોતે આપણથી જ્યાંસુધી ધનપ્રાપ્ત કરે નહિ ત્યાંસુધી થોભવા વિચાર બતાવે છે, અને ધનપ્રાપ્તિમાટે પરદેશ જવા ઇચ્છા બતાવે છે. સાર્થ પતિ નવનવા કરિયાણાદિ આપી તેને પરદેશ મોકલાવે છે. અનુક્રમે તે **શ્રીપુરનગરે** આવે છે. અને ત્યાં કોઈ

વ્યાપારીમુખથી વેશ્યાના ઘરની વાત લહીને કુસુમશ્રી અને પોપટને મેલાપ આંહી થશે એમ નિર્ણય કરે છે. **વીરસેન** પણ એક રાતના પુરૂષા વેશ્યાને ઘેર જાય છે. કુસુમશ્રી, વીરસેનને આવતો જોઈ, પોપટને હર્ષવધામણી આપે છે. પોપટ **વીરસેન**ને પણ આજરાત્રે પાછો વાળવા કહે છે. પરંતુ વિરહાનલથી વ્યાકુલ બાળા તેમ કરવા સ્નાહ નાજ પાડે છે. **વીરસેન** ત્યાં આવી બેસે છે, કુસુમશ્રી તેને જોઈ “વેશ્યાઘરે મારો વાસ હોવાથી મારાઉપર વિશ્વાસી થશે કે નહિ ! “એવા વિમાસણમાં પડી સલજ્જ ઉભી રહે છે. વીરસેન પણ એને હાવભાવાદિ કામચેષ્ટાવિનાની ઉભેલી જોઈ વિચારે છે કે—

“હવે, કુમર ચિંતવે, એ ગુણ વેશ્યામેં નહોય;
હાવભાવ દીસેં નહી, વળી અંગચાક્ષો નવિ કોય. ૩
મુખથકી બોલતી નથી, નિજર ન મિલેં નવિ જોય,”

પાતું ૧૪૬ દુહા.

આવા વિચારમાં તેની નજર પોપટઉપર પડે છે. પોપટ **વીરસેન**ના બોલામાં બેસી, “આજ તમારી સ્ત્રી કુસુમશ્રી છે” એમ કહે છે ! આ સાંભલતાં વેંતજ વીરસેન, કુસુમશ્રી અને પોપટપર કોપાયમાન થઈ, વેશ્યાઘરે રહી આવા નીચ કાર્ય માટે ઠપકો આપે છે. પછી પોપટ તેને સમજાવવાસાથે ઉત્તર આપવા જાય છે તેવામાં એક અચાનક પ્રસંગ ત્યાં બને છે. કવિ કહે છે કે “આ પ્રસંગ કુસુમશ્રીકલંક ટાલવામાટેજ બને છે.” અર્થાત્ આ કૌતુકપ્રસંગથી કુસુમશ્રીઉપરનો બહેમ દૂર જાય છે.

ત્યાંનાજ રાજમંદિરમાં તે વખતે એકાએક એક મોટો કોલા-હલ થાય છે, અને તે જોવાસાથે વીરસેન ત્યાંથી એકદમ નીકલી પડી રાજભુવનતરફ જવા પ્રેરાય છે. આપછી પોપટની આજ્ઞાથી રાણી, જ્યાંસૂધી **વીરસેન** મળે નહિ ત્યાંસૂધી દેહોત્સર્ગધ્યાનમાં લીન રહેવાનું વ્રતારોપણ ગ્રહણ કરે છે.

વીરસેન ત્યાંથી નીકળી રાજમંદિરે જઈ જુએ છે તો રાજને સખખંધન વડે કાઢી દેવીએ બાંધેલો છે. વિવિધોપચાર કર્યે સતે પણ રાજના તે અંધન ત્રૂટતાં નથી. અંતે વીરસેનના આરાધનથી દેવી પ્રત્યક્ષ થઈ, રાજને છોડવા ના કહે છે. કારણકે “એજ તારા બે રત્નોને ચોરનાર છે” એમ જણાવે છે. છેવટે અત્યાગ્રહથી, દેવી, “રત્નો આણી આપે તો છૂટે થાય !” એમ કહે છે. રાજનો સચીવ તે રત્નો લાવી આપે છે. અને દેવી પોતાનું અસલ રૂપ—જે કુસુમપુરીનગરની પાર્વદેવી હતી તે રૂપ કરીને હાજર થાય છે. વીરસેન રાજને છોડવા વિનવે છે, પરંતુ “તે તારી સ્ત્રી કુસુમશ્રીગિના છૂટશે નહિ !” તેમ જણાવી કુસુમશ્રીને તેડવાકાળે વીરસેનને મોકલે છે. વીરસેન આવી કુસુમશ્રીને કાયોત્સર્ગમાંથી ઉઠાડી, વેશ્યાને રાતી રાખી, ત્યાં રાજ પાસે લાવે છે. કુસુમશ્રી ખાણિમાં પાણી સહ રાજપર છાંટી તેને દુઃખમુક્ત કરે છે. મય ૧૨ રાજ બંનેને બહુ-માનપૂર્વક પોતાને ત્યાં રાખી તેઓની મેમાનગિરી સાચવે છે.

થોડાકે દિવસ ત્યાં રહ્યા પછી મયસારની રજ મેલવી, વીરસેન-કુમાર પોતાના વિરહથી દુઃખી થતાં માતા-પિતાને મલવાસા રૂ જવા નીકલે છે. પિતા પણ ઘણી ખોજ કરાવી છેવટે પોતેજ તેની તપાસસા રૂ નીકલેલો છે, તે, રસ્તામાંજ તેઓને મળે છે. પછી આનંદસહ માતાને મલવા પોતાને ગામ કનકશાલે આવે છે. ત્યાં સાંસારિક સુખભોગ ભોગ-વર્તા કુસુમશ્રીપેટે; (૧) કમલસેન, (૨) કમલગુપ્ત, (૩) જયસેન, અને (૪) શ્રીજય મલી ચાર પુત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે. અનુક્રમે ત્યાં આગલ શ્રીશ્રુતસાગરસૂરિ આવે છે. અને તેનાં ધર્મોપદેશથી અરિકે રી રાજ, વીરસેનને રાજ્યારોહણ કરી પોતે દીક્ષા અંગીકાર કરે છે.

એક દિવસ વીરસેન શ્રીપુરે આવી મય ૧૨ને મળે છે. મયસાર પણ પોતાનું રાજ્ય પુત્રાભાવકારણથી વીરસેનને આપી પોતે દીક્ષા લે છે. વીરસેન ખીજ પુત્ર કમલગુપ્તને તેડાવી શ્રીપુરની ગાદીપર તેને બેસાડી, પોતે કનકશાલે પાછો આવે છે.

ત્યારપછી એક વખતે રતનપુરીના રણધવલને ત્યાંથી પુત્રી અને જમાધને તેડવા માણસ આવે છે. તે સાથે વીરસેન કુસુમશ્રીને લઇને સસરાને મલવા રતનપુરી જાય છે. ત્યાં રણધવલને પણ પુત્રનો અભાવજ હોવાથી જમાધને રાજ્ય આપી પોતે દીક્ષા ગ્રહે છે. વીરસેન તે રાજ્ય ત્રીજા પુત્ર જયસેનને આપી પોતે સ્વપુરે પાછો આવે છે.

એકદા વીરસેને કુસુમપુરીની પાદ્રદેવીને સમરી, કુસુમપુરીમાં લોકોને વસાવવા જણાવ્યું. દેવીએ તતક્ષણ ત્યાં લોકોનો વાસો કરાવી વીરસેનને જણાવવાથી વીરસેને ચોથા પુત્ર શ્રીજયને ત્યાંના રાજા બનાવ્યો. આ પછી કનકશાસ્ત્રે શ્રીધર્મધોષમુનિ આવે છે. તેની પાસેથી પોતાનો પૂર્વલવ જાણવાથી વીરસેનને જાતિસ્મરણ થાય છે. આથી તે પોતાનું રાજ્ય મહોટા પુત્ર કમળસેનને આપી, પોતે કુસુમશ્રીસમેત સાધુપણું અંગીકાર કરી, કાળસમયે સંતોષણાદિ કરી, દેહ ત્યાગ કરી આરમાં દેવલોકે દેવપણે ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાંથી મહાવિદેહમાં જન્મ લઇ, સર્વદુઃખરહિત, એવી સિદ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરશે અર્થાત્ મોક્ષે જશે. અંતમાં પણ કવિ શીલગુણગાન કરતાં.—

“એ શીલગુણ અમૂલિક જગમાં, જાણું શિવરમણી એ માલાળ;
એહવું જાણી શીલવ્રતરખોપું, કરજો થઈ ઉજમાલાળ ધન ૦ ૨૦”

પાતું ૧૭૭

વિગેરે જણાવી ગ્રંથને સમાપ્તે છે. પણ વીરસેનને પુત્રસમાન ગણનાર સાર્થવાહનું શું થાય છે તે કશું આમાંથી જણાતું નથી.

ત્રીજો રાસ શ્રીમાન્ નામ કે જે આચાર્ય પદની
પ્રાપ્તિ પહેલાં શ્રીનયવિમલના નામથી ઓલખાતાં હતાં તેઓ-
શ્રીએ બનાવેલો—

શ્રીઅશોકરોહિણી--

પસંદ કરવામાં આવ્યો છે. જ્ઞાનવિમલસૂરિએ ‘શ્રીતપગ
ચ્છમા’, વિમળની શાખામાં, શ્રીધીરવિમળકવિપાસે દીક્ષા અંગી
કાર કરી હતી અને તે વખતે ગચ્છાધિકાર શ્રીમદ્ વિજયસિંહ-
સૂરિના હાથમાં હતો. તેઓને આચાર્ય પદ શ્રીમદ્ વિજયપ્રભસૂરિના
રાજ્યમાં પ્રાપ્ત થયું હતું. તેઓએ સંસ્કૃતભાષામાં ગદ્યાત્મક શ્રી-
શ્રીપાલચરિત્ર રચ્યું છે. ગૂર્જરાભાષામાં તો તેઓએ અતિ-
ઉત્તમ અને અતિવિશાલ કૃતિઓ કરી છે. જેમાંની કેટલીક આ
મુજબ છે.

નામ	કયારે રચ્યો.
શ્રીચન્દ્રકેવલી, અથવા આનન્દ-	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="font-size: 4em; margin-right: 10px;">}</div> <div style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);"> (રાસગ્રન્થ.) </div> <div style="margin-left: 10px;"> ૧૭૨૯ ૧૭૪૦ લગભગ ૧૭૭૨ ૧૭૭૭ ૧૭૫૦ અમદાવાદ ભંડાર. </div> </div>
મન્દિરરાસ.	
રણસિંહરાજર્ષિ.	
અશોકચંદ્ર ને રોહિણી.	
જંબુસ્વામીરાસ.	
પારવ્રતગ્રહસુરાસ.	
શ્રીશાન્તિનાથકળશ.	મલી નથી
આદ્યદ્વિતી સજ્જાય-	તેપર બાળાવબોધ
આનંદધનજી ચોવીશી-	”
ચોવીશી- ૨૪ પ્રભુના સ્તવનો.	
માન એકાદશીના દેવવંદન.	

આ વિના પણ ઘણા ન્હાના ન્હાના સ્તવનો અને પદો વિગેરે
બનાવેલું છે. તેઓએ ગૂર્જરાતીભાષાને, અને કથાનુયોગને બહુજ
સારીરીતે પોષેલો છે, જે તેઓની કૃતિઓ જેવાથી સહજમાં જણાઈ
આવે તેમ છે. તેમજ સુરિપદપૂર્વે જ્યારે તેઓનું દીક્ષિતનામ
નયવિમળ હતું, તે વખતે તે નામથી પણ તેઓએ અનેક સંજ્ઞાયસ્ત-
વનાદિ રચેલાં છે.

તેઓએ આ રાસને સુરતના સૈયદપુરામાં ૧૭૭૨ વિક્રમમાં પૂર્ણ કરીયો છે. અને જેમ “શ્રીચન્દ્રકેવલીરાસમાં, આંગિલવર્ધ્ધમાનતપને,” સારીરીતે ઔપદેશ્યો છે, તેમ, આમાં “ રોહિણીતપને ” યથાયોગ્ય ઉપદેશ્યો છે. આ વિષયોને ખરા આંતર્ભાવથી વર્ણવ્યા હોય તેમ જણાય છે. કારણ કે આજ રાસમાં તપવિષયનું વર્ણન કરતાં પાને ૩૧૦ માં તેઓના આ મુજબ આંતરહાર નીકલતાં જણાય છે.

“ વાસુપૂજ્યજિનતનય મધવાપુત્રીથડી,

‘ રોહિણીતપ ’ તથા હર્પયોગી. શ્રી ૨૩

જિમ શ્રીચન્દ્રકેવલીથડી વિસ્તર્યો,

‘ આંગિલવર્ધ્ધમાનાભિધાનો; ’ ૨૪ ”:

શ્રીજ્ઞાનવિમળસૂરિના સમકાલીન લાખાપોપકસાધુઓમાં: વિદ્વચ્છિરોમણિ મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિનયજી, શ્રીમદ્ધ્યાનદધનજી, શ્રીઉદયરત્ન, ઉપાધ્યાય માનવિનય, શ્રીસકલચન્દ્ર, અને ઉપાધ્યાય વિનયવિનયાદિ હતા. શ્રીમાનની કવિત્વશક્તિ પણ કેટલાક બીજાં રાસો કરતાં અધિકપ્રકારની છે

આ શિવાય તેઓનો જન્મદેશ, દીક્ષાપ્રયોજન, સ્થિતિસમય, સાધુકાળ, અને કાળગમન વિગેરે જાણવાને બની શક્યું નથી. કારણ કે જેમ આજથી પાંચસો વર્ષપૂર્વે આચાર્યોના ચરિત્રાદિ, પટ્ટાવલ્યાદિ, અને ગુર્વાવલ્યાદિ લખવાનો સામાન્ય રિવાજજ હતો, અને જે રિવાજ સાંપ્રતે પણ નજરે પડે છે, તે રિવાજ, આજથી લગભગ ૨૦૦-૪૦૦ વર્ષોપર પણ હતો, છતાં, તેઓની પરમ્પરામાં તેવા વિદ્વાન ગ્રન્થકારો ન હોવાથી, તે તે સમયના અમુક અમુક આચાર્યોમાટે સારીરીત્યા તેઓનું ચરિત્ર સંપાદન કરવું, તે લણપૂતલીને જળમાં કાયમ રાખવા બરોબરજ છે. છતાં પણ તેઓશ્રી સં. ૧૭૨૯ થી ૧૭૭૨ સૂધીમાં અવશ્ય વિદ્યમાન હતા, એમ તેઓની કૃતિઓની મળતી સાલઉપરથી જાણી શકાય તેમ છે. તેમજ તેઓને સૂરિપણું

સં. ૧૭૧૦થી ૧૭૩૩ વચ્ચે મળ્યાનું અનુમાન થાય છે. કારણ કે શ્રીવિજયપ્રભસૂરિએ—કે જેમના રાજ્યમાં એઓએ સૂરિપદ મેળવ્યું તેમને—સં. ૧૭૧૦માં સૂરિપદ મળ્યું હતું અને ૧૭૩૩માં તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો હતો. આ સૂરિપદ શ્રીયશોવિજય જેવા મહાન ન્યાયવિશારદ, અને તાર્કિકશિરોમણિને ન મળતાં આમને શા કારણથી મળ્યું તે હકીકત ખાસ ઉપલબ્ધ કરવા જેવી છે. કેટલીક વાત છે પણ જ્યાંસૂધી તે પ્રમાણભૂત ન જણાય ત્યાંસૂધી આંહી આપવી યોગ્ય ધારી નથી. આમાં

ભાષાવલોકન

કાંઈ જાણવા લાયક નથી. કારણ કે ભાષાને ફેરવ્યા વિના ક્ષેત્રપ્રતિપ્રમાણે છાપવામાં આવી છે માટે ભાષાવલોકન છોડી દઈ,—

ગ્રન્થવિવેચન—

પ્રત્યે નજર દોરીશું. પ્રારંભમંગલમાં કવિ, રોહિણીપ્રબન્ધ કહેવા જણાવી મગધદેશના રાજગૃહો નગરમાં શ્રીમહાવીરના મુખ્ય પટોધર શ્રીસુધર્માસ્વામી આવી સમોસર્યાનું જણાવે છે. ત્યાં સુધર્માસ્વામી સલાસમક્ષ ધર્મોપદેશ દેતાં તપવ્રતનું ગૌરવ સલાને જણાવવા સાઈ, રોહિણીએ તપ આદરી મોક્ષ સાધ્યાનું જણાવતાં, સલા તે રોહિણીચરિત્ર જાણવા ઉત્સુક થવાથી, શ્રીસોહમસ્વામી; સ્વમુખે તે ચરિત્રનો આરંભ કરે છે.

જંણુના ભરતમાં શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીની જન્મભૂમિ અંપા નામની નગરી છે. તેમાં શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીના પુત્ર મધવા રાજાને લક્ષ્મીવતી પટરાણીથી આઠ પુત્ર અને રોહિણી નામ કન્યાનો ક્રમશઃ જન્મ થાય છે. આંહી કવિએ રોહિણીના બાલપુદ્ગલનું વર્ણન એવી ખુબીવાળું વર્ણવ્યું છે કે, જે જેતાં ભાગ્યવાન મહાનસતીસ્ત્રીઓનું રૂપ ફેવું હોય છે તેનું આપણને લાન થાય છે. તે આ પ્રમાણે છે.—

“રતિ તેજસ આગલિ રતિરે લો, તિલોત્તમા તિલમાત્ર, રા.
 રંભા રંભા થંભપરિરે લો, અસાર થયા અવદાત. રા. પુ. ૨
 ઉર્વસી પણિ મનિનવિ વસીરે લો, હંસી ગર્ભ અંબરમાંહિ; રા.
 ઇંદ્રાણી પાણી વહેરે લો, મણા કિસી નહિ કાંઈ. રા. પુ. ૩
 મનુ! તસ રૂપને જોધવારે લો, સુર થયા અનિમેષ; રા.
 સહસનયન ઇન્દ્રે કર્યારે લો, જોવા રૂપની રેખ. રા. પુ. ૪
 અહ્યા તસ ગુણુ જોલવેરે લો, કીધાં ચ્યાર વદનન; રા.
 મનુ! તસ ગુણુગણુ સાંભલીરે લો, આઠ કરી નિજકન. રા. પુ. ૫

x x x x x x
 x x x x x x

ચરણુકમલથી હારિઓરે લો, પંકજગણુ જળમાંહિ; રા.
 શીતધાંમ સહેં તિહારે લો, લહવા તસ ઉપમાન. રા. પુ. ૮
 ઉર[ર]યુગ રંભા જીતતોરે લો, માંહિ અસાર તિજોં હેતિ; રા.
 કૃપણુચિત્તપરિ કૃશ અછૈરે લો, મધ્યદેસ સંકેત. રા. પુ. ૯
 ઉત્તમગુણુપરિ જોહનુરે લો, હૃદયસ્થળ સુવિશાસ; રા.
 આહુયુગલ મૃદુ જોહનુરે લો, સ્પર્શ[ક] કમલમૃણાલ. રા. પુ. ૧૦

x x x x x x
 x x x x x x

વદને વિધુ જીત્યો રહેરે લો, આકાશેં થઇ દીન; રા.
 નયણે મૃગ પણિ જીતીયારે લો, જઈરહો તિહાં થઇ લીન. રા. પુ. ૧૩
 વચન સુધારસ આગલિરે લો, અદૃશ્ય થયા સુધાકુંડ; રા.
 કુંડળજયોતિ શોભિઈરે લો, તેહનું નિરૂપમ કુંડ. રા. પુ. ૧૪
 કેશકલાયે જીતીયારે લો, મોરશિખંડનો ભાર; રા.
 અથવા વાઘસંગે આસિકારી લો, માનુ! નાગિણી અનુસાર. રા. પુ. ૧૫

વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

પાનું ૧૮૫.

અનુક્રમે રોહિણી જાળવયને ત્યાગી લક્ષ્મીકાળને યોગ્ય થાય છે. મધવા તેનાં લક્ષ્મીમાટે ગામ બહાર સ્વયંવરમંડપ રચાવી દેશદેશના માલિકોને તેડાવે છે. કવિ આંહી પણ લક્ષ્મીમંડપ અને કયા કયા દેશના રાજાઓ આવે છે તે વર્ણનને છટ્ટાયુક્ત પ્રકાશે છે. સ્વયંવરમાં રોહિણી, કરમાં વરમાળને ગ્રહણ કરી વર પસંદ કરવા નીકળે છે. અગાડી છડીદાર સ્ત્રી દરેક ભૂપતિઓની ઓલખ કરાવે છે, અને રોહિણી તે બધામાંથી કલિંગદેશના અશોકચંદ્રને વરમાળ આરોપે છે. થોડા દિવસ અશોક-રોહિણી સાં રહી મધવા અને લક્ષ્મીવતીની રજા લઈ પોતાને ગામ આવે છે. ત્યાં આગલ તેનો પિતા પોતાને વૃદ્ધાવસ્થાનો સમય જાણી અશોકચંદ્રને રાજ્યગાદીપર બેસાડી પોતે સાધુધર્મ ગ્રહણ કરે છે.

કવિ કહે છે કે—

“ધર્મતણા અવસર લહી, કરસેં જેહ વિલંબ,

તે પછતાવે પાંમરયેં, [જિમ] પાડી આંચે અંબ. ૪

પુત્ર સકળેં લાલચી, થઇ રહી ગૃહવાસ;

તેણું રચું આવી સાધીઉં ! તસ સંસારનો પાસ. ૫”

પાનું ૨૦૧

અશોકચંદ્રને પુત્રવત્ પ્રજનનું લાલ્ચપાલ્ચ કરતા રોહિણી-રાણીથી સાત પુત્રનો, પછી વયમાં ચાર પુત્રીનો અને સહુથી છેલ્લો એક પુત્ર, એમ આઠ પુત્રનો ક્રમે ક્રમે લાલ થાય છે. કોઇક પ્રસંગે અશોક-રોહિણી ન્હાના પુત્ર લોગપાળને સાથે લઈ મહેલનદ જોખમાં બેસી આનંદવિનોદ કરતા હતા તેવે વખતે, કોઇ પુરજનનદ પુત્રમરણથી તેની માતા વિધવિધ વિલાપ કરતી હતી, તેનો શબ્દ તેઓને કાને પડ્યો. ગુણમણિની રોહિણી, કે જેણે સ્વપ્ને પણ દુઃખરેખા દીડીજ નથી, તેને, આ, કોઇ નાટકધ્વનિ થાય છે એમ લાગ્યું જેથી તેને અશોકને “આ કયા પ્રકારનું નાટક છે ?”

એમ પૂછ્યું. અને “આ નાટિકધ્વનિ સંલક્ષતાં મને અચરજ પ્રાપ્ત થાય છે.” એમ કહ્યું. અશોકચંદ્ર રોહિણીવચનથી ચિંતવે છે કે “યદ્યપિ આ રોહિણી મને વહાલી છે, તો પણ આ સમયે મને ક્લેશની ઝરાવનારી થઇ પડી છે” વિગેરે. કારણકે—

“પરદુઃખ દેખી દુઃખ ન પામેં જે નરા,
મગસેલ પત્થરનેં તોલિ કહીજેં તે ખરા;
ભાંજેં પરના દુઃખ તેહી જન જીવતા,
જયવંતા જગમાંહિં રહો તે સાસતા.”

પાનું ૨૦૯

ચળી વિચારે છે કે—

“ સ્ત્રી માયાનું મંદિર કપટની કોથલી,
આંધે સ્ત્રીનો વેદ અનંત પાપે મિલી;
જવપ્રપંચનું ખીજ નરકગતિ દીપિકા,
શોકકંઠ કલીકંઠ કાયરજન જીપિકા. ૧૩
સર્વ કામનું ધામ વિષમ વિષયા નદી,
કોઇ અપૂરવ વ્યાધિ અનેમા શ્રીજિનેં વદી;
જન્મચક્રી જિજ્ઞેં છાંડી તે મહાતમા,
ધનધન તેહની માય રહ્યા [જે] જૈતમા. ૧૪ ”

પાને ૨૦૯-૨૧૦

ઈત્યાદિ વિચારી, કોધાનળથી તપી, રોહિણીને રાગ શીખવવા તેનાં ખેલામાંથી લોગપાલને માંજ્યો. રોહિણીએ લોકપાલને, “એમાંથી કોઇ નવી પ્રકારનો રાગ પરગ ટું થશે” એમ ધારી રાજના હાથમાં આપ્યો. રાજાએ તુરતજ સર્વનાં દેખતાં તે બાલકને સાતમી ભૂમિથી હેઠો રસ્તામાં ફેંકી દીધો. પરંતુ રોહિણીનાં મોઢાઉપર જરા પણ દુઃખ, કે કોધની નિશાની જેવામાં આવી નહિ. કારણ કે તે તો “ આમાંથી કોઇ રાગજ ઉદ્ભવ પામશે ” એમ સમજતી હતી. તથા “મરણ કાણે કહે છે અને કેમ થાય છે, ” તે

પણ તે તેનાં અતુલપુન્યબલથી જાણતી નહોતી. પુત્રને રાજાએ નીચે ફેંક્યો કે તુરતજ તે નગની દેવ.એ તેને સિંહાસનપર ઝીંપી લીધો, જેથી બાલકને કશી પણ દુઃખ રહ્યું નહિ. રાજાએ રાણીનું મુખ દેખી, પોતે અવિચાર્યું સાહસ કર્યાનું લેખવ્યું. રાણીએ પુત્રને પાછો માંગી, “ રાગ ક્યારે દાખવશે ” તે પૂછ્યું. રાજાએ પુત્રને નીચેથી મંગાવી, રાણીને આપી, હાલમાં “ નાટકરાગ બતાવવાનો સમય નથી, “ એમ કહ્યું. છતાં પણ રાજા, આ અચંખા જેવી વાતને માટે દરરોજ વિચારમય બની રહેતો કે, “ આ દુઃખ-હૃદયમાં પણ રાણીએ શોકને જાણ્યો નહિ. ” ત્રિગેરે એહવે અવસરે શ્રીરૂપકું, અને શ્રીસુવર્ણકુંભ નામા બે સાધુ આવે છે. તેને અશોકચંદ્ર રોહિણીને શોક ન થવાનું કાઠણ પૂછી, પૂછે છે કે “ પૂર્વજન્મમાં રોહિણીએ એવું તે શું પુન્ય ઉપાર્જન કર્યું છે ? ” સાધુઓ રોહિણીરાણીનો પૂર્વભવ કહી, “ પૂર્વમાં તપ તપવાથી રાણીને દુઃખ, અને શોકાદિ દર ગયાં છે ” તેમ જણાવે છે. આ પૂર્વભવ પાના ૨૨૪થી ૨૬૫ સૂધીમાં વર્ણવેલો છે. અને તેમાં રોહિણીના પૂર્વના ભવની સાથે સંબંધ ધરાવતાં એક બે વૃત્તાંતો યથાવિધિ સમજાવવામાં કવિએ કયાશી રાખી નથી. અને સાથે સાથે તપવિષયને પણ બહુજ ઉત્તમરીત્યા વર્ણવેલો છે. રોહિણીના પૂર્વભવ પછી રાજા, પોતાનો અને પોતાના પુત્રપુત્રીનો પૂર્વસંબંધ જણાવવા સાધુઓને અંરજે છે. જે ઉપરથી તે સાધુઓ અનુક્રમે તે સઘળાનો પૂર્વભવ પાના ૨૬૬ ૨૮૦ સૂધીમાં કહી સંભલાવે છે. ત્યાર પછી અશોક-રોહિણી ધણો કાળ ખર્ચી વ્યતીત કરે : તે વખતનું શહેર વર્ણન, કવિ, આંહી આ પ્રમાણે કરે છે.

“ હવે અશોકચંદ્ર રાય, પ્રથમે આવી પાય;

આજ હો ! સારારે સીમાડા, આવીને મિલેછ. ૨

પુન્યબલિં સવિ આથી, આવિ મિલે જિમ બાથિ !
 આજ હો ! જાણુરે વરસાલે, નદીયાં સર ભરેંછ.
 ઉત્ત તજે ન વિહાર, મનુ ! ભૂલામિની ઉરહાર;
 આજહો ! સર્ગેરે વૈજયંત છે એક, અનેક ઇલાં અછેંછ.
 ધરિ ધરિ ગોરી ઇલા, ધરિ ધરિ ઇસર બંભ;
 આજ હો ! સર્ગે એક [અનેક] જીલાંકણિ પામિછેંછ.

x x x x x

ધરિ ધરિ ધનદ છે લોક, વરસ્યે કંચન થોક;
 આજ હો ! દાતારે માતા છે, રાતા દાનમાંછ.
 પોહલી પોઢી પોત્તિ, ચિઉં દીસે ચઢિટા ઓલી,
 આજ હો ! જાણુરે જસ શોભા આવણુ ઉમઢીછ.

x x x x x
 x x x x x

ગણુમતિ હામો હામિ, કરતાં દીસે પ્રણામ;
 આજ હો ! લોકેરે બહુ થોકે રોક ધનાશયેંછ. ૧૦
 પટન્નતુવાસ ઉદામ, એહવાં વન ઉદાન;
 આજ હો ! પ્રુક્ષેરે બહુમૂલ કમલ વિરાજતાંછ. ૧૧
 વાવિ સરોવરિ હામિ, દીસે અતિ અભિરામ;
 આજ હો ! જાણુરે ક્રીડને હેતે વરણુના કુંભ છેછ. ૧૨
 ધર્મિજનની ગોઠિ, પુણ્યતણી જાણુ પોઠિ;
 આજ હો ! દેખીરે મન તુઠી સજનને હોયેછ. ૧૩

x x x x x
 x x x x x

વ્યસન વ્યહાર્યા દૂરિ, ન્યાયે જલધીને પૂર;
 આજ હો ! જાણુરે જે વ્યસનને (જે) તે આવી નમ્યાછ. ૨૨
 ઉત્તમજનસ્યું પ્રેમ, કરતાં વાધે ક્ષેમ (પ્રેમ);

આજ હો ! વાઘેરે કસોટી જીણુપરિ હેમનીજી. ૨૩

શરણાગત પ્રતિપાલ, દુસમનકેરા પ્રતિયાલ;

આજ હો ! દીસેરે રઢીયાલા માની મરહટાજી. ૨૪

પદમનિ પતિમન પામિ, શીલવતિ અભિરામિ;

આજ હો ! સોહેરે સોહાસણ સઘળે સુંદરીજી. ૨૫

ઐરાવણ અનુરાજ, લક્ષ્મી ગજરાજ;

આજ હો ! કરતારે મદ પૂરે જલ ધરતા જતાજી. ૨૬

હરિહર જીત્યા ગર્વ, ક્રોધિગમે ધમ અપૂર્વ;

આજ હો ! જાણેરે રવિહરને દોટ દિધી ગતિંજી. ૨૭

પાતું ૨૯૧ થી ૨૯૩.

વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે.

‘ इदमपि गमिष्यति ’ ના પ્રમાણે, સુખીયાનો સુખમાં અને દુઃખીયાનો દુઃખમાં કાળ જવા લાગ્યો. અનુક્રમે ત્યાં શ્રીમદ્ધવામુનિ પધારે છે. તેના ઉપદેશથી અશોકરાજ, પોતાના ન્હાના પુત્ર લોગપાલને રાજ્યભાર આપી સાતપુત્ર, ચારપુત્રી અને રાણી-સહિત મદ્ધવામુનિપાસે દીક્ષા લે છે. તેઓ સ્વર્ગીયને અત્યંતપણે ફેરવી અને પુત્રપુત્રીસહિત કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરી, સંસાર-ફેરથી મુક્ત થાય છે, અશોકરાજ પોતાના ચૈરાસીલાખવર્ષના આયુષ્યમાં ત્યાસીલાખવર્ષ સંસારમાં ન્યાયથી પસાર કરે છે, અને છેવટનું એકલાખવર્ષનું આયુષ્ય સાધુપર્યાયપણામાં ગાળી આત્મસાધક કરે છે.

આ અશોકરોહિણી ૧૨ મા શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીના વારામાં થયા છે. જેને નિર્વાણ પામ્યાને આજે ૪૬ સાગરોપમ ૬૫૮૬૪૮૯ વર્ષ જેટલો કાળ થયો છે. આ કાળસંખ્યામાટે ઘણાંઓને શંકા અને હાસ્ય થશે, એમ માફ મન કહે છે પરંતુ તે અનુચિતજ લેખાશે. કારણ કે આદિતીર્થકર શ્રીઆદિનાથે, પોતા પછી જેટલે

કેટલે સમયે કયા કયા તીર્થનાથો થશે તે જણાવ્યું હતું. અને તે છેક અંતિમતીર્થકર શ્રીમહાવીરસૂધી જરોળર ચાલી આવ્યું હતું. સાર પછી પણ તે વાતને શ્રીકેવલીભગવાને પોતાના જ્ઞાન-જળથી વાસ્તવિક રીતે જોધ, જણાવી હતી. અને તેવા કેવળીઓ-ના વચનથી તે વાતને સિદ્ધાંતાદિ પુસ્તકોમાં દાખલ કરી જળવી રાખવામાં આવેલ છે કે જેના પ્રતાપે આજ આપણે તે ધણું યુગોની વાત પણ જાણી શકીએ છીએ.

કવિ ગ્રંથને બંધ કરતાં પણ તપવિપયમાટે જણાવે છે કે,—

દર્શનજ્ઞાનચારિત્રની, જિહાં આરાધના હોય;
નિરાશંસલાવેં વધે, તે સધળો તપ જોય. ૩
'નોકારસી'—આદિ કરી, યાવત્ 'ચરિમ(ત)' ઓસાસ;
પણ અતિચારવિના હોઈ, અનીચ્છ(ધ) કરણેં અવ્યાસ. ૪
સાતિચારતપ જેટલો, નહિ ક્ષિમાદિક-લેશ;
તે ભવબંધનનેં હોઈ, કર્મ શુભાશુભ દેશ. ૫
અહિંસા સંયમતપ કહ્યો, ધરમ પરમ જિનદેવ;
તે! માનસ-કાવિક-ચાચિકેં, ત્રિવિધ ત્રિશુદ્ધિ હેવ. ૬
સુખનું મૂલ ખીમા અઠૈ, ખિમા સકળ ધર્મમૂલ;
ધર્મમૂલ નિરાશંસતા, તેહીજ તપ અનુકૂળ. ૭

x	x	x	x	x
x	x	x	x	x

કર્મ નિકાચિત ભેદવા, તપ જોલ્યો ભડભીમ;
અરિહંતાદિ મહાજનેં, નવિ દોપિ તપસીમ. ૧૦
ધણું ધણું સ્યું ભાપિયેં, આરાધો ભવિલોક;
સેવા ગુણપદની કરો, જિમ [ન] લહો ભવશોક. ૧૨
વિગેરે, વિગેરે, પાનું ૩૧૧.

જણાવી છેક સુધર્માસ્વામીથી ગચ્છપરંપરા ખતાવી અંતર્માં પોતાના ગુરુઓની પરંપરા, પોતાના નામની કરેલી ફેરબદલી અને રચ્યાની સાલ ગામ જણાવી પુસ્તકને બંધ કરે છે.

આ પ્રત જે હમોને પંચાસ કમળવિજય તરફથી મલી હતી તે પ્રતને એક સાધુએ પોતાના હિતને માટે સ્વઅક્ષરે લખી હતી, એવું પ્રતાંતે ઉદ્દેશ્ય હોવાથી તે આખો ઉદ્દેશ્ય હમોએ છેડે રાસની નીચે લોકજાણુમાટે મૂકી દીધો છે. શ્રીમાન્ જ્ઞાનવિમળસૂત્રિનું કાવ્યજ્ઞાન, અને ધર્મશ્રદ્ધાન અતિઉત્તમપ્રકારનું હોય તેમ આખો ગ્રન્થ જોતાં જણાઈ આવે છે. તેઓના સમયમાં ચાલતાં યતિઓના શિથિલાચાર-સંબંધે તથા આપમતિથી ચાલતા સાધુઓસંબંધે પણ અંદર ઇસારો કરેલો હોય તેવું અમોને જણાય છે. છતાં પોતે તો “ - અદ્યતિ :” એ અનુસારે તેઓની દયાજાં ખાધ, પરને નિંદા નહિ કરવા પ્રમાણે શીખવે છે.

“શિથિલાચાર દેખી કરી, ધરીઈ કમનો ચાર;
નિંદા તો નવિ કીજીઈ, એ સમજનું સાર. ૧૦
નિંદાથી પેરલવ હોઈ, દુઃખનુ ભાજન તેહ;
વચર વિરોધ વધેં ધણો, નિજુર મનવચ જેહ. ૧૧”

પાનું ૩૧૬.

ચોથો રાસ-

શ્રીપ્રેમલાલચી-

તો છે. આ રાસ કવિ શ્રીદર્શનવિજયે સંવત ૧૬૮૯મા રચી
પૂર્ણ કર્યો છે. આ કવિશ્રી પણ તપગચ્છર્માજ, શ્રીહીરવિજયસૂરિ-
ના રાજ્યમાં ઉપાધ્યાય શ્રીમુનિવિજયના હાથે દીક્ષિત થયા હતા.
આ શિવાય તેઓના માટે પણ કાંઈ વધુ ચરિત્ર હોમને પ્રાપ્ત થઈ
શક્યું નથી. તોપણ, આજ રાસકારે પોતાના પૂર્વજોમાં થયેલ
શ્રીતિલકવિજયસૂરિનો રાસ રચ્યો છે તેથી, તે ઉપરથી આ
રાસકારમાટે કાંઈક વધુ અજવાળું પડી શકશે એવું ધારીને તેઓ-
શ્રીના પૂર્વજોસમ્મુખે સહજ ઇશારો કરીશ તો તે સ્થાનેજ લેખાશે.

રાસકાર રાસાન્તે પોતાની પરંપરા આ પ્રમાણે દર્શાવે છે.

જગદ્ગુરુશ્રીહીરવિજયસૂરિ. (૫૮મી પાટ.)

સવાધજગદ્ગુરુશ્રીવિજયસેનસૂરિ. (૫૯મી પાટ.)

શ્રીવિજયતિલકસૂરિ.

શ્રીવિજયનન્દસૂરિ.

શ્રીમુનિવિજયઉપાધ્યાય.

શ્રીદર્શનવિજય. (રાસકાર.)

આમાં ખીજ શ્રીવિજયસેનસૂરિને લાહોરમાં અકબરબાદશા-
હના સૂબા દરીયાને, તેઓએ તર્કવિદ્યાથી પાંચસે લટ્ટને (આ-
રાસમાં પાને ૪૫૯મા ૩૦૦ જ્ઞાનુ જણાવ્યું છે.) જ્ઞાત્યો તેથી રાજ
ચર્ચ “ સવાધજગદ્ગુરુ ” એ નામ આપ્યું. તથા બાદશાહ

અમકુબરે “ કલિસરસ્વતી ” એ ગિરદ આપ્યું હતું. આમનું સ્વર્ગગમન સં. ૧૬૭૧ના ચૈત્રવદિ ૧૧ને દિને ખંખાતમાં થયું હતું. આમના ત્રણ મહાન શિષ્યોથી ગચ્છના ત્રણ વિભાગ ઝોળખાયા હતા. ૧—શ્રીતપાગચ્છના ૬૦ મા પટ્ટધર શ્રીવિજય-દેવસૂરિ ગણાયા, ૨—શ્રીવિજયતિલકસૂરિ થયા કે જેમના વંશમાં રાસકાર થયાનું જોવામાં આવે છે, અને ૩—સાગરગચ્છના સ્થાપક શ્રીરાજસાગરસૂરિ થયા. શ્રીવિજયતિલકસૂરિમાટે પ્રશસ્તિમાંથી આ મુજબ ઉપલબ્ધ થાય છે

“ x x x x x, જિણુધં જગિ કુમત મત દૂરિ ટાળ્યો; .
જ્ઞાનવિજ્ઞાનવૈરાગ્ય જગિ દીપતો, ત્રિકરણ શુદ્ધિ ગુરવયણ પાળ્યો. ૪૩
પાનું ૪૬૦

આ ઉપરથી જણાય છે કે તેઓએ કુમત (હુંઠકપક્ષ ?) દૂર કર્યો હતો. આ ઉપરાંત વધુ તપાસ કરતાં પાંડિત શ્રીમેરૂવિજયના રચેલ વસ્તુપાલ-તેજપાળરાસમાંથી પણ આજ મતલબનું જોવામાં આવે છે કે -

“ તસ પટ્ટ તિલકસમ દીપતો, શ્રીવિજયતિલકસૂરિ ગણુધારોરે;
વિજયસેનસૂરિશિષ્ય કહ્યા, તપગચ્છનો શણુગારોરે; ૧૬
હીરજેસંગ વચન રાખ્યા, ઉદ્યો અભિનવ ભાણોરે;
કુમતિકદાગ્રહ ટાલતો, શ્રીવિજયતિલકસૂરિ સુખણોરે. ૧૭”

પરંતુ આજ રાસકારે સં. ૧૬૮૭મા શ્રીતિલકવિજયસૂરિ રાસો રચ્યો છે, કે જે લીંબડી લંડારમાં મોજુદ છે. તે જો પ્રગટ આવે તો રાસકાર વિગેરે સંબંધી ઘણું જાણવાનું મલી શકે તેમ ધારીએ છીએ.

શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ—આ પુરૂષે પ્રથમ સ્થાનકવાસી શ્રીવર-સિંહનૃસિંહપાસે દીક્ષા લીધી હતી. પછી શ્રીહીરસૂરિનો સમાગમ થતાં તેઓએ સં. ૧૬૫૧મા તેઓની પાસે દીક્ષા લીધી હતી,

અને દીક્ષિત નામ કમળવિજયે હતું. સૂરિપદ સં. ૧૬૭૬મા મળ્યું હતું, અને કાળગમન સં. ૧૭૧૧ની અપહીપૂર્ણિમાએ અંતિમ થયું હતું. આમની પાટે શ્રીવિજયરાજસૂરિ આવ્યા. (વધુ જાણવાની જેઓને જિજ્ઞાસા હોય તેઓએ શ્રીયુત મોહનલાલ દેશાઈકૃત જૈનઐતિહાસિકરાસગાળા ભાગ ૧લો પનાં ૩૦-૩૧ નિહાળી લેવા.) કે જેમના સમયમાંજ આ રાસ રચયો છે.

મુનિવિજયઉપાધ્યાય—આ શ્રીમાન્ રાસકારના ગુરૂ થાય છે, અને તેઓને “ શસનવાચક ” એવું ઉત્તમખિરદ સાંપડ્યું હતું. એઓને ઘણા શિષ્યો હતા તેમાં રાસકાર પોતાને અણુસમ સમજે છે, અને પોતામાં જે કંઈ જ્ઞાન છે તે આમનાજ પ્રતાપથી છે એવું પોતે મુક્તકણે સ્વીકારે છે.

રાસકારે આ અને ઉપર જણાવેલ વિજયનિલકસૂરિને મળી એ રાસ રચવાનું જાણવામાં આવ્યું છે. આ શિવાય સં ૧૬૦૧ માં “ ચંદ્રાયનરાસ ” શ્રીદર્શનકવિએ રચ્યો છે એવું રાસમાળામાં જણાવવામાં આવેલું છે, તો તે રાસકાર કદાચ આ પોતેજ હોય એમ પણ સંજ્ઞવ થાય છે.

ભાષાવલોકનસંબંધે આ રાસમાં પણ પ્રતિવાળીજ ભાષા રાખવામાં આવેલી છે, જેથી એ પણ છોડી દઈ,

અન્યવિવેચન—

કરીશું. આ રાસો શીલવિષય પ્રતિપાદનનો છે. કવિ મંગળબાદજ શીલનું બહુમાન કરવામાટે જણાવે છે કે—

“ શીલપ્રભાવિં સુખ ધણું, શીલ સુગતિદાતાર;

શીલિં શોભા અતિધણી, શીલ સદાનંદકાર ! ૪”

આગલ ચાલતાં કવિ નવ અધિકાર (9 Chapter) માં આ ચરિત્ર જણાવવાનું કહી, પ્રથમાધિકારમાં ચંદ્રચરિત્રની શરૂઆત કરે છે. શરૂઆત કરતાં આભાપુરીનું વર્તાત જણાવી,

ત્યાંના ચંદ્રરાજને વીરમતી નામની સાવકી માતા, અને ગુણાવલી નામની ધર્મપત્નિ હોવાનું જણાવી ચરિત્રને આગલ ચલાવે છે.

એક દિવસ મધ્યાહ્નસમયે સાસુવહૂ વાતગિણી કરવાને બેઠાં છે. તેવામાં સાસુ, વહૂને કહે છે કે “હે બેટા ! જો તું આવે તો આપણે, વિમલપુરીના રાજા મકરંદવજની પુત્રી પ્રેમલાલક્ષ્મીના લગ્ન, આજે રાત્રે કનકરથના પુત્ર કનકંદવજ સાથે થવાનાં છે તે જોવા જઈએ !” ગુણાવલી સન્નારી હોવાથી ના કહે છે. છતાં પણ સાસુ અનેક પ્રકારે તેને સમજાવી ભોલી ગુણાવલીને જોવામાટે તૈયાર કરે છે. અંતમાં ગુણાવ રાજાનો લય ખતાવે છે. પરંતુ અનેક તન્ત્રમંત્રાદિકની જાણ વીરમતી, સ્વમંત્રખલથી રાજાને, અને ગામને નિદ્રાવશ કરી દેવા, અને તે પછી વિમલપુરી જવા કહે છે. ગુણાવલી પણ, “નવીન વસ્તુ દરેકને ગમે,” તે નિયમ મુજબ હા કહે છે. એટલે રાણી વિદ્યાજેરથી સારા ગામમાં ધનધોર ખતાવી દઈ એકદમ શીતવાયુને સ્ફુટાવે છે. આથી રાજાને એકદમ શીત લાગવાથી રાજ્યકાર્ય પડતું મૂકી, તુરત સ્વમંદિરે આવી, ગુણાવલી પાસે સગડી ફરવી, તાપીને શરીરમાં ઉજાણતા આણે છે. તો પણ શિરની શીતતા શાંત ન થતી હોવાથી રાજા, રાણીના ઉત્સંગમાં સૂએ છે. રાણીને સાસુ સાથે જવાનું હોવાથી તે રાજાને પલંગઉપર સૂવા કહે છે. રાજા તેની ચપળતાને સમજી જઈ ઢોંગ કરી પલંગમાં બિંધી નય છે. પછી ગુણાવલી ત્યાંથી ઉઠી ઉતાવળી વીરમતી પાસે જાય છે. પાછળથી રાજા પણ ઉઠી તે ન જાણે તેમ રાણીની પગાડી તે શું કરે છે તે જોવા જાય છે. વીરમતી એક કણેરની કાંપી રાણીને મંત્રી આપીને રાજાની પથારીપર ત્રણુવાર ટપકાવવા કહે છે. જેથી રાજા તુરત ઉતાવળો પાછો આવી પથારીમાં પોતે

શ્રુતો હોય; તેવી રીતે ઓશીકા વિગેરે ગોઠવી, પોતે છુપાઇ રહે છે. પાછળથી મંત્રેલી કણેરસોટી લઇને ગુણાવલી આવે છે. અને ચિંતાતુરપણથી, પથારીમાં શું છે તે જોયા વિનાજ ત્રણ ઠગકા દઇ તુરત સાસુને મંદિરે પાછી વળે છે. રાજા પણ તેની પછાડી જઇ દેવે શું થાય છે તે જોવા ઉભો રહે છે. ત્યાં આગલ વીરમતી ગધેડીનું રૂપ કરી, મોટે સાદે ભૂંડી, નગરલોકને નિદ્રાવશ કરી દે છે. પછી ગુણાવલીને એક નાઈં ઝાડ શોધી કાઢવા જણાવે છે કે જેના ઉપર બેસીને તેઓ વિમલપુરી જઈ શકે. ગુણાવલી એક આંખાનું ઝાડ પસંદ કરે છે. રાજા અંદર તે ઝાડના કોટરમાં તેઓ ન જાણે તેવી રીતે છુપાઇ જાય છે. પછી વીરમતી, રાણીને સાથે લઇને ઝાડની ડાલીઉપર બેસી, ત્રણ ઠગકા દઇ વિમલપુરી જવા માટે તે ઝાડને આકાશ માર્ગે અધર ચલાવે છે. અમુક સમયમાં તે તરૂં વિમલપુરી—(હાલનું કાઠિયાવાડનું પાલીટાણા ?) દેશ વિદેશ જોતાં જોતાં આવી પહોંચે છે. વીરમતી અને ગુણાવલી ઉતરી કન્યાના આવાસે લગ્નરમુજ જોવા જાય છે, સારે ચંદ્રરાજ વરનો આવાસ પસંદ કરી ત્યાં જાય છે.

ચંદને જાનીવાસમાં કોઇ જાતનો લગ્નઉત્સાહ દેખવામાં આવતો નથી. તથાપિ તે પોતે અંદર પહેલા દરવાજામાં દાખલ થાય છે. ત્યાં દાખલ થતાંજ એક નોકર “ આવો ચંદનરેશર ” કહી તેનો હાથ પકડી લે છે. ચંદને પોતાની માતા જાણશે તો ભૂડું થવાનો ધણો લય રહે છે. અને તેથી “હું ચંદ નથી,” વિગેરે કહી પોતે છૂટવાનો પ્રયાસ કરે છે, છતાં પણ તે છોડતો નથી અને આગલ રાજા પાસે લઇ જાય છે. રસ્તે સાતે દરવાજાઉપર બેસાડેલાં મનુષ્ય પણ “ચંદ, ચંદ,” કહી સાથે થઇ ચંદને રાજા પાસે લાવે છે. પછી તે રાજા, તેનો મંત્રી, રાણી, અને પરણનાર કુંવર વિગેરે એકાંતમાં બેઠેલાં છે તેને ચંદ, “ લગ્નપ્રસંગે પણ

તમે સર્વો નિશ્ચય ક્રમ છે ?” વિગેરે પૂછે છે. રાજા “તે પછી કહેશું” કહી “પહેલાં અમારું કાર્ય કરી આપો” એમ કહે છે. કાર્ય પૂછતાં કનકરથ “શુભાવલીસાથે તમે પરણીને, તે મહારા પુત્રને લાવી આપો “એમ કહે છે. ચંદ્રરાજ “તમારો પુત્ર પરણવા આવ્યો છે, પછી મને શા સારું લાગવો છે ” તેમ કહે છે. ત્યારે કનકરથ “મહારો પુત્ર કાઢી છે, તેથી તમને કહું છું” કહે છે.

આંહિ પહેલો અધિકાર પુરો થાય છે. અને બીજો આધિકાર શરૂ કરતાં કવિ, પ્રેમલાવણ્ય અને ચંદ્રચરિત્ર જણાવવા કથે છે. બીજા અધિકારમાં કનકરથ, ચંદ્રને પરણાવવા વિનવે છે, પણ ચંદ્ર નાજ કહે છે જેથી કનકરથનો હિંસકમંત્રિ “હમારી સાથે તમારી પણ હત્યા થશે” વિગેરે વિગેરે સમજાવે છે. પરંતુ ચંદ્ર એકનો એ થતો નથી. છેવટે “દેવીવચન છે” એવું કનકરથ કહે છે, ત્યારે, ચંદ્ર “પહેલાં તે વૃત્તાંત જાણ્યા પછીજ હું તમારા વચનનો અંગીકાર કરીશ” એવું જણાવવાથી, કનકરથ તે વૃત્તાંત શરૂ કરે છે —

“સિંધલપુરનો હું કનકરથ રાજા છું. મહારે કનકાવલીસ્ત્રી, અને હિંસક નામા મંત્રી છે. પુત્ર નહીં હોવાથી રાણીને શોકાતુર જોઈ હું પણ શોકાગ્નિથી ગ્લાનિ પામવા લાગ્યો તે જોઈ મંત્રીએ કારણ પૂછવાથી મંત્રીને સવિસ્તર કારણ જણાવ્યું. મંત્રીએ કુલદેવી 1રાધવાનું કહેવાથી કુલદેવીને આરાધી પરંતુ તેણે તને “પુત્રસુખ નથી” તેમ જણાવ્યું, પણ અંતે “કાઢી પુત્ર થશે, અને લગ્નવેળાએ મહારા વચનથી વરસંયોગ થશે” એવું જણાવી તે સ્વસ્થાનકે ગઈ. પછી પૂરે માસે રાણીને પુત્ર થયો. જન્મથીજ તે કાઢીઓ હોવાથી તેને : ભૂમંદિરમાં રાખી, બહાર રૂપવાન, કલાવાન, ભાગ્યવાન વિગેરે વાળો હોવાથી લોકોની તેને નજર લાગે એવું જણાવવા લાગ્યા. એક વખતે અમારા દેશનો વ્યાપારી

વિમ પુરી ગયો હતો. ત્યાં ત્યાંના રાજાએ પ્રેમલાલકૃષ્ણને માટે વર શોધવા પ્રયત્ન આરંભ્યો હતો. જેમાં અમારા દેશના વ્યાપારીના મોટેથી અમારા પુત્ર કનકદેવજીનાં વખાણુ સાંભળી પ્રેમને કનકદેવજીસાથે આપવા વિચાર કીધો. તેથી પોતાના ચાર મંત્રીઓને કનકદેવજીને કાઢી પછી રીતે જોવાની લલામણુ કરીને વ્યાપારીસાથે સિંધુદેશ મોકલ્યા. તેઓએ કનકદેવજીના વિવાહમાટે મને બહુપ્રકારે વિનવ્યો, પરંતુ પુત્ર કાઢી હોવાથી મેં પછી અનકરીતે તેઓને સમજાવી ના કહી, પછી તે સમજાવવું વ્યર્થ થયું. મહારા હિંસક મંત્રીએ તે ચારે સાથે મળીને વિવાહ નક્કી કર્યો. વિવાહ પહેલાં કનકદેવજીને જોવામાટે તે મંત્રીઓએ બહુ જક કરી, તેને હિં કે દામાદિભેદે સંતોખી વિવાહ નક્કી કરી તેઓને વિમલપુરી વિદાય કર્યા. મેં હિં કને - ઠપકા આપ્યો, હિંસકે “કુલદેવી આરાધી સુત સાંભળે કરાવવા સૂચવ્યું.” મેં તે પ્રમા કયું, તો દેવીએ કહ્યું કે—“એ રોગ સાંભળે થશે નહિ. પરંતુ મસમયે સાંજના તમારે ત્યાં એક સુપુરુષ આવશે. તેને તમે જ કહી બોલાવજો. તે તમેને પ્રેમલાલને પરણીને આપશે, અને તે પોતાને ઘેર જશે.” એમ કહી દેવી ચાલતી થઈ. આ પછી મેં લગ્નસંબંધ કરીને આંહી વિમલપુરી આવ્યા. વહુવાળા સજ્જનો વર પધરાવવા તાવળ કરે છે, પરંતુ તેઓને હાહા કહી સમજાવી વિદાય કરીએ છીએ, અને તેટલાં માટેજ આંહી લગ્નઉત્સવ, દીપ-મંડાણુ, ધવળમંગળ, હર્ષનાદ, કે વાળંગાળ તમેને જણાતાં નથી.”

આ પ્રમાણે કનકર , દેવીવચનવાળું વૃત્તાંત જ રાજાને જાણી જણાવ્યું કે, “આંહી હમો તમારીજ રાહ જોતાં હતાં, વામાં તમે આવ્યા, માટે હવે હમારી ઇચ્છા પાર પાડો.” ચંદના પાડે ને કનકરથ મરે ય બતાવે છે તેથી ચંદ,—

“વતો નર મંગલીક કોડિ, તે કરતાં પહિ નહીં ખોડિ; ૯”

એવું વિચારી પરણવા હા કહે . ને તેથી તે જનીવાસે લગ્નની શુભધામ ચાલી રહે છે. આંહી કવિ બીજો આધકાર પૂરો કરે છે. અને ત્રીજા અધિકારમાં, 'હંદરાજ' ઘોડાનો આદર કરી પર વા જાય છે, તે વૃત્તિ જણાવવા જણાવી પોતે કાવ્યને ગણ અક્ષરે છે.

અદ રાજા અમુક તમુક શણગાર સજ્જ, પીઠી ચોલાવી પર-ણવા જવાને ઘોડાઉપર સ્વાર થાય છે. આ વખતનું તે સમયને ઉચિત વર્ણન કવિએ અત્ર આપ્યું છે જે પરથી તે સમયના લક્ષરિવાજનું આપ ને સારીરીતે લાન થાય છે. 'હંદરાજ' ઘેરથી નીકળી પ્રેમલાને પરણવા જાય છે. રસ્તે વીરમતીજી અને ગુણાવલી પણ અન્યપુરુષોની પેઠેમ એક સ્થળે જોવા ઉભેલાં છે, ત્યાં આગળથી તે વરઘોડો પસાર થતાં ગુણાવ પોતાના પતિ અંદરે ચોંટાળે છે. ગુણાવલી, વીરમતીને વારંવાર કહે છે કે "આ તમારો પુત્રજ છે." છતાં વીરમતી "મંત્રબલથી અંદરે ત્યાં આંધેલોજ છે !" એવું ચિંતવી તે વાતને ગણકારતી નથી. ત્યાંથી વરઘોડો આગળ ચાલી અશુરગૃહે આવે છે. અને સાસુ 'હંદરે' પોંખી ચોરીમાં આણે છે. ચોરીમાં પાસારમત રમતી વખતે પોતાની ઓલખ કરાવવામાટે પ્રેમલાલક્ષ્મીને સંબોધી અંદરાજ કહે છે કે "હું તને જે કહું છું તે લક્ષમાં રાખજે."

"પૂરવદેશ આલાપુરી, જિહ્વા અંદરેશ !

બાજેઠ પાસા સોમઠા, તસ ધરિ અછે વિશ્લેષ ! "

પાતુ ૩૫૫.

આ પ્રમાણે અંદરાજ પોતાનો દેશ ગામ નામ વિગેરે જણાવી પરણે છે. અને પ્રેમલા આથી સંકાસપદ બની રહે છે. લગ્ન પૂરા થયા પછી તેઓ-નવવરવધુ કનકરથને આવાસે પાછા ફરે છે. ત્યાં પેમે 'સકમંત્રી' અંદરે ઇસારો કરી ચાલી જવા સૂચવે છે, ને અંદ તે

મુજબ કરે છે. પ્રેમસા આગળથીજ શંકાવાળી હોવાથી તેમ કરવાનું કારણ પૂછી સાથે થવા જણાવે છે. પરંતુ હિંમત મંત્રી તેમ નહિ કરવા દેતા પ્રેમસાને ડરાવી પોતાને ત્યાં લઇ જાય છે, અને અંદર રાજ પોતાની ગા જણે નહિ તેમ ઉતાવળે પેલાં આમ્રતર્મા જઇને ભરાઇ રહે છે. સાસુવહ પશુ લગ્નક્રિયા સમાપ્ત થવાથી તેજ ઝાડપર આવી બેસીને ઝાડને સ્વસ્થાનકે જવામાટે ત્યાંથી ઉપાડે છે. પ્રભાતનો સમય હોવાથી કવિ આંહી આ પ્રમાણે કેટલુંક પ્રભાતવર્ણન જણાવે છે.—

“ જોતા તમાસા વાટનાં, સમય પ્રભાતિં જાણિ;
 દિહાંકણિં પ્રાભાતિક સુશુધં, ગીતંગાન શુભ માણિ ! ૬૧
 કે પહિરે પરિધાન વર, કુચકંચું કસંતિ;
 કે સૂતા નિજ નાહનિં, જગો સ્વામિ હસંતિ. ૬૨
 સમરણ કે ભગવંતનું, કે પડિકકમણાં કાજ;
 કે બેઠી દૂહધ ગાયનિં, કે સિંગારહ કાજ. ૬૩
 ધ્રુમ અનેક ચિન્હ માણસાં, તિમ તિર્યચહ બેદ;
 કાકિલ કકડા મયૂરના, દેખઇ ધરી ઉમેદ. ૬૪
 વિગેરે, વિગેરે, — પાનું ૩૫૬.

તમાસા જોતાં તેઓ આભાપુરી આવીને ઝાડને તેની જગોઉપર ઉતારે છે. વીરમતી, રાણીને લઇ પોતાને મંદિરે જઇ પાછી એક કણેરની સોટી મંત્રી આપીને રાજને ઉઠાડવા મોકલે છે. રાજ ત્યાંથી વહેલો જઇને પોતાના બીજાનાપર સુધ જાય છે. વીરમતી પાછું મધેડીરૂપ કરી નગરજનોની નિદ્રાને હરી લે છે, અને ગુણાવલી ચંદને જમાડવાકાળે પોતાના મહેલમાં આવે છે. ગુણાવલી પૂર્વલી રીતે ચંદના બીજાનાપર સોટી કળાવે છે, અને ચંદ જોડી નિદ્રામાંથી આલસ સરડી બેઠો થા-

ય . ચંદના હાથે રહેલું મીઠલ, ખોમાં અંજનયેલું અંજન,
 અને પહેરેલો શણુગાર જોધ ગભરાધને શુ **વલી** સાસૂપાસે
 આવી તે વાતને જાહેર કરેછે. વીર તી ક્રોધમાં આવી જધ ચંદને
 મારવાસાર ધસી આવે છે. પણ શુણાવ **ીના** વિનવવાથી તેમ
 નહિ કરતાં, એક દોરાને લોહીમાં પલાળી મંત્રીને ચંદની કેડે બાંધી
 દે , જેથી તે ચંદરાજને કૂકડાપણું ગ્રાસ થાય છે. શુણાવ **ી**
 સુવર્ણના પાંજરામાં રાખવાની સાસૂની આજ્ઞા થવાથી તે કૂકડાને
 પોતાપાસે પાંજરામાં રાખે છે, અને દરરોજ સાસૂની તથા ધણીની
 સેવા સારે છે. આંહી ત્રીજો અધિકાર ખલાસ થાય છે અને ચો-
 થા અધિકારમાં **કનકધ્વજ** અને **ત્રેમલાનો વિમલપુરીમાં** શું
 બનાવ બને છે તે, અને **ત્રેમલાલક્ષ્મી** પોતાનું શીલવ્રત કેવા
 પ્રકારથી જાળવી શકે તે વૃત્તાંત આવે છે. કવિ, ચોથા અધિકારમાં
ચંદના પરણ્યા પછી **હિં** ક; ત્રેમલાને ડરાવીને પોતાસાથે લઈ
 જવાની વાત યાદ કરાવી, રાતના કોઠીપુત્રપાસે ત્રેમલાને મોકલા
 થાનો પ્રસંગ જણાવે છે. ત્રેમલાને કોઠીપાસે રાતના મોકલે છે,
 જ્યાં તેઓને કેટલોક સંવાદ થાય છે. બીજી સવારે “ **ત્રેમલાના**
સંયોગથી પુત્રને કોઠ થયો ” એવું જોડું આજ **ત્રેમલાઉપર**
 તેઓ મૂકે છે. આથી ત્રેમલાનો પિતા ” પોતાની પુત્રીનોજ દોષ
 છે, અને તેને લીધેજ જમાઈ કોઠી થયો છે “ એવું વિચારી
 તેને મારી નાંખવાનો હુકમ કરે છે. પોતાનો યુદ્ધિ મંત્રી “આ
 કોઠ એક રાત્રિનો નથી, પરંતુ ઘણો જૂનો છે, ” વિગેરે ઘણું
 મળવે છે. તથા **કનકરથ પ** “ હમો એને પુત્રતુલ્ય પાલી ,
 માટે મારો નહિ. ” વિગેરે કહી સમજાવે . તોપણ રાજા મા-
 નતો નથી, અને ત્રેમલાને મારવામાટે સખત હુકમ કરી દે .
 અંત્યજો ત્રેમ **ાને** મારવાસાર શહેરમાં ફેરવીને લઈ જાય .
 જોઈ મળ હડતાલ પાડીને રાજાને વિનવે , પરંતુ રાજા તેઓનું

કહ્યું પણ ધ્યાનમાં આણતો નથી. મારાઓ, મારવા પહેલાં “કાં રાજાને કહેવડાવવું છે ? ” એવું સતીને પૂછે છે. ત્યારે તે કહે છે :

“વાડિ લખઈને ચીભડાં, માય હણુધ ને બાળ;
તો કહો કિહાંકણિ નામઈ, અવિચાયુ” ભૂઆલરે. ૯૪
બાલ કુંણિ ને પરાલવિઓ, નામ મા-આપ પાસ;
અપર જન અન્યાયથી, મહાજન કરઈ અરદાસરે.” ૯૫
વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે. પાનું ૩૬૯

આથી વિસ્મય પામી એક મારો રાજા પાસે આવીને બોલ્યો કે “તેણે મરતી વખતે આપને કહેવાનું કહ્યું છે તે સાંભળો.” એ કહીને પ્રેમલાએ કહેલી સઘળી વાત જાણે છે. બુદ્ધિ . ૧૧
“તેને મારી કે જીવતી ?” એવું પૂછે છે, જેથી મારો “તે જીવતી છે, અને હવે જેમ રાજા કહે તેમ કરવાને તૈયાર છીએ.” એમ જણાવે . રાજા સુબુદ્ધિના આગ્રહથી, “ ખરી વાત શું છે ? ” તે જાણવામાટે પ્રેમલાને જીવતી પાછી તેડાવે છે. પ્રેમલા, ચંદ્ર ચોરીમાં કહેલો દોહો, તથા ત્યાર પછી કિં ક મંત્રી અને કાઢીયાવાળો બધો બનાવ કહી જણાવે છે. રાજા તેને જૂઠો માને છે. છતાં સુબુદ્ધિ વિવાહ કરવા મોકલે આરે મંત્રીને વસ્ત્રરૂપ પૂછી, પછીજ પ્રે લાને દોષિત ઠેરવવા આગ્રહ કરે છે. પછી રાજા અને મંત્રી વિવાહકાર્યે મોકલાવેલા આરે મંત્રીઓને તેડાવી પૃથક્પૃથક્ “ વરરાય કેવા હતા ! ” તેનું સ્વરૂપ પૂછે . આરે મંત્રીઓ જૂઠું જૂઠું જણાવી જણાવે કે “અમોએ પોતે વરને જોયો નથી. ” ઉપરથી પ્રે લા ગુન્હાહિત નથી તેવું સાબિત થવાથી પ્રે લાને જીવતી રાખે . પ્રે શાસનદેવીને આરાધી “ ચંદ્રપત્નો ક્યારે લાગ ” પૂછવાથી શાસનદેવી “ તે સોળ વર્ષે મળશે ” એમ જણાવે .

આંહી કુરુવ રાજા કનકરથાહિને પોતાને ત્યાં કેદ કરે છે. અહીં
 એથો અધિકાર બંધ થઈ પાંચમામા આ ।માં ફૂકડાતુ. શું થાય
 છે તે વાત આવે છે. પાંચમા અધિકારમાં ગુણાવ ની, ધણીનું જી-
 વિત રાખવામાટે દરરોજ સાસુની સેવા ચાકરી કરી તેને પ્રસન્ન રાખે છે.
 રાજ્યમાં અંદા રાજા નહીં હોવાથી પ્રજાજન જાણે ખલભલાટ મચાવી
 મૂકે છે. તેને મુખ્ય મંત્રી સમજાવી, વીરમતીને; જો માને તો અંદાને
 પ્રગટ કરવા વિનવવા જાય છે. વીરમતી આથી ક્રોધાયમાન થઈ
 પોતાનીજ આજુ નગરમાં ફેરવવા જણાવે છે. જેથી મંત્રી તેનાં
 ગુણો જાણીને હોવા અંદાને બદલે વીરમતીની આજ્ઞા પ્રજાપાસે
 મનાવે છે. “ । પુરીમાં આ રાજા છે” એવી ખબર દેશોદેશ
 ફેલાવાથી નિ માં યનો હેમર રાજા તે દેશપર ચઢી આવે
 , ન્યાં વીર તી અને હેમર વચ્ચે યુદ્ધ થાય છે. જેમાં
 વીરમતી સ્વ, અને દેવબલથી જીતી હેમરના નગરમાં પણ
 પોતાની આજુ મનાવે છે. આથી આસપાસનાં બીજાં પણ ન્હાનાં
 મોટાં રાજ્યો વીરમતીની આજ્ઞાને કબૂલ કરે , હેમરથી રાજા
 પોતાના બિં ર પુત્રને વીરમતીની ચાકરીસાર મૂકીને સ્વદેશ
 પાછો વળે છે. આ પ્રમાણે અંદા ફૂકડો મવા પછી પૂર્વ, હિમાલય
 અને બીજા દેશોનું સ્વામીપણું ભોગવતી વીર તી (૭) વર્ષ ક્રમે ક્રમે
 વ્યતીત કરે છે. એવામાં ત્યાં આગળ શિવ માર નાટકીઓ, પોતાની
 શિવમા । પુત્રીસહિત આવી પહોંચે . વીર તી સભા ભરીને
 તે લોકોને રમાડે . નાટકી ઓ વીરમતીના ગુણગ્રામ નહિ
 કરતાં અંદા રાજાની કીર્તિ વહે છે. આથી વીરમતીને અયોગ્ય
 લાગવા તે તેઓને દાન ।પતી નથી. પરંતુ ફૂકડો, પોતાપર
 કીર્તિફાલ નહિ રાખવામાટે પિંજરામાંથી એક સુવર્ણકચોડુ
 અંધવડે નીચે પાડી નાટકીઓને આપે . વીરમતી ફરી બીજાવાર

નાટકીઆઓને રમાડે છે, ત્યારે પણ તે ભોંકે મ્હંનીજ કીર્તિ ગાય છે. વીરમતી ફરી પણ દાન આપતી નથી. જેથી કૂકડો પોતાનું ખીજું કચોણું તેઓને દાનમાં દે છે. મહાદુષ્ટસુદિવાળી વીરમતી આ ખમી શકતી નથી. જેથી છરે લઈ કૂકડાને મારવા દોડે છે, અને ગુણાવલી વિગેરે વચમાં પડી કૂકડાને બચાવી લે છે.

શિવકુમારી નટિની પશુભાષાની જાણ હોવાથી કૂકડો તેને ચોતા સાથે લઈ જવા કહે છે. આથી તેઓ વીરમતીપાસે કૂકડાની માગણી કરે છે. ગુણાવલી કૂકડો આપવા ના કહે છે. તેને મંત્રી પ્રમુખ સમજાવી, “ જીવતો રહેશે તો ફરી મળશે. ” વિગેરે કહી આપવા સમજાવે છે. નાટકીઆઓ પણ “ હમે એને દેવસમાન પૂજીશું ” વિગેરે કહે છે, જેથી ગુણાવલી, મહાદિલગીરીથી કૂકડાની રજા લઈને કૂકડો નાટકીઆઓને સોંપે છે. કવિએ વળુંવેલો આ વિયોગસમય બહુ હૃદયભેદક છે. અને સતી સ્ત્રીઓ પોતાના પ્રતીના વિયોગમાટે કેવાં નિયમો ધારણ કરે છે, તે પણ સમજવા લાયક છે. ગુણાવલી ચંદને કહે છે કે—

“કરિ ભેધ નાહ પંખિ; કહઈ, પ્રભુ! તુમ મન માન્યું;

તો મિં સ્યું આલઈ, મુજ મન માન્યું અમાન્યું !

મુજ ગતિ શી ! હોસ્યઈ, કુણુ અદેશો;

તુમ તો પ્રભુ નિત નિત જોસ્યો, નવનવા દેશો. ૨૨

પ્રભુ મુજનિં વલી તુમ્હે, ફિરિ મિલસ્યો જવ આવી;

તિવારિં મિં દેહની, સાર સંભાલ કરેવી.

વરબોજન વાર શાક, સવાદિં જીમેસ્યું;

પ્રભુતું મુખ દેખી, અહિંસરસ્યું રંગિ રમેસ્યું. ૨૩

x x x x x x

x x x x x x

પાણી પાપણિ છેલ, આવ્યાનું અચરિજ કિસ્થું !
 તો નાણુત નેહ, જો દોહી આવત દોયણે ! ૩૦
 છાતી બીંતરિ દવ ખલે, ધૂઆ ન પરગટ હોય;
 કે મન જાણે આપણો, કિં જિણિ લાયા સોય. ૩૧
 સજ્જન ચાલ્યા હે ! સહી ! ઉતરીઆ કુંગરપજ્જ;
 આ નવખારી નગરી વસે, પણિ મું મન ઉજડ અનજ. ૩૨

x x x x x x
 x x x x x x

ખાવા પીવા પહિરવાળ, તુમવિણ કુણ દાતાર;
 પ્રભુવિણ મંદિર ન શોભીઈછ, કરતાં સવિ સિણુગાર. ૩૬
 આઠ પુહુર એ મુજતણુંછ, અવલંબન એક ચિત્ત;
 તિણે દિન જતો ન જાણુતીછ, પ્રભુમુખ દેખતી નિત. ૪૦
 દિન કિમ જાસ્યધ પ્રભુવિનાછ, વયરણિ ચાસ્યધરે રાતિ;
 પ્રભુવિણ મનની વાતડીછ, કુણ સુણસ્યધ દિનરાતિ. ૪૧
 વિગેરે, વિગેરે, વિગેરે. પાનું ૩૯૧

પછી રાણી વિગેરેની રજા લઇ નાટકીઆ લ્યાંથી નીકલે છે. તેઓ અનુક્રમે દેશવિદેશના રાજાઓને નાટ્યકળાથી રંજન પમાડતા પોતાનપુરમાં આવે છે. આંહી આગલ પાંચમો અધિકાર પૂરો થઇ જશે. આરંભાય છે. છઠ્ઠા અધિકારમાં પોતાનપુરની કે આંતરકથાનું વર્તાવ છે. આંતરકથામાં પોતાનપુરના મંત્રીની ડકરી ત્યાંના નગરશેઠપુત્રસાથે પરણેલી કેટલાક કારણોસર તે પુત્ર દેશાટણે જવા તૈયાર થાય છે. સગાસંબંધીઓ નહિ જવા દેવામાટે જોષીપાસે “સવારે ફૂકડા બોલે ત્યારે પ્રયાણ કરવું !” એવું મૂર્ત કઢાવી આપે છે. તે નગરના તમામ ફૂકડા તે તેઓ નગરખદાર કઢાવી મે . પરં નાટકીઆ પાસેનો ફૂકડો પોતાના હંમેશના નિયમપ્રમાણે એક વારે

“ ફૂકડે...ફૂક ” કરી ઉઠે છે. ફૂકડાનો અવાજ સાંભળતાંજ શેઠપુત્ર દેશાટણે ચાલી જાય છે. મંત્રીપુત્રી આથી દુઃખી થઈ ફૂકડાને મારવા પોતા પાસે જોલાવે છે. પરંતુ નાટકીઆ સામા થઈ તેમ થવા દેવા નથી. છેવટે પુરના સજ્જનો વચમાં પડી, મંત્રીપુત્રીને જોવા-માટે ફૂકડો અપાવે છે. મંત્રીપુત્રી ફૂકડાને ઠપકો દે છે. જ્યારે ફૂકડો “ હું ચંદ રાજા છું! ” એમ જાહેર કરી “ હું મનુષ્ય થઈશ ત્યારે તને ભગિનીસમાન ગણીશ! ” એવું જણાવી નાટકીઆ પાસે જવા કહે છે. મંત્રીપુત્રીને પણ ફૂકડાઉપર અત્યંત પ્રેમ છૂટે છે. અને મરણ વિના પણ ફૂકડો નાટકીઆને પાછો આપે છે. આ આતર-ચરિત્ર ઠીક વિસ્તારવાળું અને બે ત્રણ દૃષ્ટાંતોયુક્ત છે. આંહી છઠ્ઠો અધિકાર ખલાસ થાય છે.

સાતમા અધિકારમાં નાટકીઆઓ ફરતાં ફરતાં **વિમલપુરી** આવે છે. વિમલપુરીનો રાજા તેઓને મોઢેથી આલાપુરીના સમાચારમાં “ ત્યાં સોળ વરસથી રાજા નથી, અને વીરમતી રાજ્ય ચલાવે છે ” એવું સાંભળે છે. “ પાલખી અને ફૂકડો ક્યાંથી મળ્યા ” એવું **મુશ્મુદ્ધિ** મંત્રી નાટકીઆઓને પૂછવાથી તેઓ “ આલાપુરીના ચંદને ત્યાંથી ” એવું જણાવે છે. **પ્રેમલાલક્ષ્મી**ને ફૂકડાપર મોહ ઉપજે છે. તેથી રાજા નાટકીઆઓને ચારમાસ પોતાના નગરમાં રહેવા સમજાવી, ફૂકડો, **પ્રેમલાલ**ને હાસ્યમાટે અપાવે છે. **પ્રેમલાલ**, વિવિધપ્રકારે ચંદના સમાચાર ફૂકડાને પૂછી, પોતાની વીતકવાર્તા કહી સંભલાવે છે. અનુક્રમે ચારમાસ પૂરા થાય છે, અને નાટકીઆઓ દેશાટણે જવા તૈયાર થવાથી ફૂકડાને પાછો મળે છે. **પ્રેમલાલક્ષ્મી**, ચાર દિવસ વધારે રહેવા કહી ફૂકડાને સાથે લઈ **સિદ્ધાચલ**ઉપર યાત્રામાટે જાય છે. ત્યાં આગલ સૂરજનામા કુંડમાં, ફૂકડાને કાંઠાઉપર મૂકી પોતે સ્નાન કરવા કુંડમાં ઉતરે છે. ત્યાં આગલ ફૂકડો, તિર્યંચપણાના દુઃખમાંથી

મુક્ત મવામાટે કુંડમાં પડે છે. પ્રેમલા તેને પકડવા પાછકા
 ઝંપલાવી કૂકડાને પકડી છુડતો બચાવી લે . પછી કૂકડાને બહાર
 આડી પ્રેમ ૧ તેની પાંખો વિગેરે સાફ કરવા માંડે . એટલામાં
 વીર ત્રીના હાથે સોળ વર્ષપર બંધાયેલ ધાગો છડી જવાથી
 પ્રેમલાના હાથે તુટી જાય છે, અને ચંદ રાજા ત્યાં પ્રગટ થાય .
 મકરધ્વજ રાજા જમાઇને સારા શુક્રને ગામમાં પ્રવેશાવી પોતાને
 ત્યાં રાખે છે. પછી કેદ કરેલાં કનકરથ અને કનકધ્વજાદિને,
 મકરધ્વ રાજા મારવાનો હુકમ કરે છે, તેને ચંદ રાજા વચમાં
 પડી બચાવી લે છે.

ચંદ રાજા શુભ અને મંત્રીને, વીરમતી ન જાણે
 તેમ છતાં પત્ર લખી પોતે મનુષ્યરૂપ ધારણ કરવાની વાત જા-
 ને છે. પરંતુ તે વાત વીર ત્રીના પક્ષ જાણવામાં આવવાથી
 ચંદને મારવાસાથે આકાશમાર્ગે તે વિલપુંડી આવે છે. ત્યાં
 ચંદને મારવા જતાં પોતેજ મર પામે છે. શુભાવલીના, ચંદને
 તેઠાવવાનો પત્ર આવવાથી મકરધ્વજની અનુમતિ લઈ ચાલવાનો
 પ્રયાસ કરે છે. પ્રેમલાલક્ષ્મી, પિતાના મંત્રી મારફતે ચંદને “ પો-
 તાને કેમ તેડી જતા ન ? ” તે પૂછાવતાં ચંદ, “ એ કાઠીશ્વર
 એક રાત્રી રહી, તેથી પોતાનું સતીપણું સાબિત કરી ૧૫ે તો
 લઈ જાય ” વું જાણે છે. આથી પ્રેમલાલક્ષ્મી પોતાના શી-
 ચમના પ્રભાવથી ધીજ કરી, કનકધ્વજ જે જન્મથીજ કાઠી છે
 તેનો કાઠ દૂર કરી સતીપણું સાબિત કરી આપે છે. પછી તેઓ
 ત્યાંથી નીકળી પોત પુરમાં આવી મંત્રીસુતા રૂપ ન્દરીને મ-
 ને છે. કે જે રૂપસુન્દરીને, કૂકડાપણામાં કે રાજાએ બગિની-
 નુદન ગણી હતી. ત્યાંથી નીકળી તેઓ ૧ પુરીમાં આવી, શુ-
 ભાવલી અને પ્રજાજનને સુખ ૧પનારાં થઈ પડે . શિ-
 લતેમો ધિકાર સંપૂર્ણ થાય છે. આઠમા અધિકારમાં સહજ

આનંદઅધિકારનું વર્ણન છે. તથા બન્ને રાણીઓથી એક એક પુત્ર થઇ; યોગ્યવય પ્રાપ્ત કરતાં ગુણાવલીના પુત્ર ચાર, અને પ્રેમલાલકમીના પુત્ર સાત કન્યા પરણે છે, તે વાત સામાન્યથી જણાવેલી છે. વધારામાં સમરયાજ્ઞ કેટલાક સારા દોહાઓ આપવામાં આવેલાં છે.

નવમા અધિકારમાં ચંદ્રદિનો પૂર્વભવ અને રાક્ષસી સમાપ્તિ છે. અનુક્રમે ત્યાં કેટલોક સમય તેઓ સુખમાં ગાળે છે. એવામાં ૨૦ મા શ્રીમુનિસુવતસ્વામી ત્યાં પધારેલા હોવાથી તેમને મુખે પોતાનો પૂર્વભવ, અને ધર્મોપદેશ સાંભળી, ગુણાવલીપુત્રને રાજ્ય, તથા પ્રેમલાપુત્રને યુવરાજ્યપદ આપી ચોતે રાણીઓસહિત સાધુપણું અંગીકાર કરે છે. અંતમાં તેઓ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી, અનંતસુખવીર્યના ભોક્તા બને છે. કવિ રાક્ષસાંતે પોતાની પ્રશસ્તિ, કરવાનું સ્થળ અને સમય વિગેરે જણાવી રાક્ષસનું આ પ્રમાણે:—

“ તાસ સુપસાયથી શીલગુણે કરી,

ગાંધઓ સરસ રસ એક રાસો !

જિહ્વાં લગિં સૂર સસિ ભૂમિ ચિર યાયળે,

વિસ્તરે જગમહિં ગુણુવિભાસો. ધિનં ૫૪ ” પાતું ૪૬૬

ચિરંજીવપણું ધર્યાં બંધ કરે છે. આ ચંદ્ર રાજ ૨૦ મા મુનિસુવતસ્વામીના વારામાં થયો હતો, કે જેને નિર્વાણ પ્રાપ્તિને આજે ૧૧૮૬૪૩૮ વર્ષ વ્યતીત થયાં છે.

આ ચારે રાક્ષસીની ઓરીજનલ પ્રતો મને પંન્યાસ શ્રીકમલવિજય તરફથી મળી હતી. જેથી તેઓનો આ સ્થળે અંતઃકરણથી ઉપકાર માની અન્યવિવેચનથી વિરમીશ.

શ્રીવાલુકેશ્વરગિરિ,
મુંબાઈ ૬-૩-૧૯૧૩.
મહાશિવરાત્રી, ૧૯૧૯.

} જીવજીવંત સાકરચંદ્ર જવેરી
સંસાધન અને સંગ્રહકર્તા.

અવતરણિકા.

આરંભમાં પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને, કે જેણે સકળસૃષ્ટિના ઉદ્ધારમાટે,—કે જે ઉદ્ધારમાર્ગ, આજે પરમાત્માના પ્રલક્ષ્યપણાના અભાવને લીધે, વાઙ્મયમાત્રવડેજ શોધી શકાય એમ છે. જે માટે—વખતો વખત વૃદ્ધમયનીજ ઉત્તમતા અને જરૂરીયાતો પૂરિતોદ્ધાર પ્રરૂપેલી છે, તેને; તથા વાઙ્મયદેવીને કે જેના પ્રભાવથી શાસ્ત્રજ્ઞાનને સમજવા શક્તિમાન થઈ શકાય છે—તેને નમસ્કાર કરીને આ પુસ્તકસંબંધે—જૈનસાહિત્યસ્થિતિસંબંધે ચત્ક્રિચિત્ અવતરણિકા કરીશ.

જે જે વિષયોનો ભારતવર્ષના પ્રાચીનસાહિત્યમાં સમાવેશ થાય છે, તે સઘળા; નહિતો લગભગ સઘળા વિષયો જૈનસાહિત્યમાં હાથ ધરવામાં આવેલ હોવાથી, ભારતવર્ષના સાહિત્યમાં જૈનસાહિત્ય પણ એક ઉચ્ચ સ્થાન ભોગવે છે. જે સ્થિતિમાં આજે તે ઉપલબ્ધ છે, તે સ્થિતિમાં પણ તે એક સારા વિસ્તારવાળું છે, તો પૂર્વસમયમાં તે વિશેષ વિરતીળું હોય એ નિઃસંદેહ છે. જૈનસાહિત્યની મહત્ત્વતાના કારણભૂત અચ્છદ્વેષકો, અને ઉત્તમગ્રન્થોની નોંધ લેવાનું આ કાંઈ ઉચિત સ્થાન નથી; તોએ પણ કાળના પ્રહારથી જે ભાગ બચી શક્યો છે અને જે પણ ઘણો બહોળો, કિન્તુ સંપૂર્ણ સંશોધિતસ્થિતિમાં નથી તે ઉપરથી ખીનતકરારે અનુમાની શકાશે કે, પૂર્વકાળે જૈનદ્વેષકો ઘણી મોટી સંખ્યામાં વિદ્યમાન હતા, તે; સાહિત્યના પરિચિતજનોજ તે પ્રાચીનદ્વેષકોના વિષયપરત્વેના ઉંડા જ્ઞાનનું અને ઉત્તમપ્રકારની ભાષાશૈલિનું રહસ્ય સમજી શકે !

ભારતવર્ષના અન્યસાહિત્યની માફક જૈનસાહિત્ય પણ, પરદેશી રાજ્યકર્તાના ધર્માન્ધપણાનું; પરસ્પરના ધાર્મિક કલેશોનું; અને આ દેશની ક્ષીણકારી હવાનું ભોગ થઈ પડ્યું હતું. એક સમય એવો હતો કે, તેવા સાહિત્યનું અસ્તિત્વમાત્રજ જળવવાખાતર

તેને લાંઝારમાં રાખવા શિવાય ખીજો રસ્તો નહોતો. કાળક્રમે સમયાનુકૂલ થોળથેસો તે ઉપાયજ, સાહિત્યના વિસ્તારને સંકુચિત કરવા સાધનશૂન્ય થયો. ને તે પશુ વળી કમનશીએ એવા સમયે થયો કે, તે સાહિત્યને વૃદ્ધિગત કરવાના માર્ગો ન્યારે ધણાં દૂર હતા. જે ધર્મનિષ્ઠસત્યરૂપોપર વંશપરંપરાથી સાહિત્યરક્ષણની ધાર્મિક દ્રવ્ય આવી પડી હતી, તેઓએ, તે સાહિત્યના અંશમાત્રને પણ—રખેને તેઓ તેથી વિમુખ થાય, અને તેઓના અતિધર્મપ્રિયસાહિત્યનો જલિમજ્જુદમ અંત આણે, એવી ભાવના પોતાના પૂર્વજો પાસેથી ગ્રહણ કરી હતી તે મુજબ—સૂર્યના કિરણમાં નહિ પડવા દેવામાટે સખ્ત ઉપાયો થોળ્યા હતા. અતિવિસ્મયની વાત છે કે, તે ભાવનાઓ કેટલેક અં-
અઘાપિ સજીવન છે, કે ન્યારે દેશ સર્વત્ર શાંતિમય બની રહે-
લા છે, અને સાહિત્યની ખીલવણી માટે વખત ધણો યોગ્ય .

ધાર્મિકપુસ્તકોની સંખ્યા ઓછી બનાવવામાં અમિએ પણ પોતાનો હિસ્સો આપવામાં કાંઈ બાકી રાખી નથી ! આ કારણમાં વળી ધર્મના અનુયાયીઓની અધોગતિએ પ એક ઉમેરો કર્યો, કે જેને લઇને ધાર્મિકતત્ત્વોનો ફેલાવો કરવાનું તો બાબુએ રહ્યું, પણ ધર્મજ ધણાં વિકટસંકટમાં આવી પડત ! તે એ કાળ હતો કે જે વખતે બાહ્યક્રિયાઓને ધણી મહત્તા આપવામાં આવતી હતી, (જે કે બાહ્યક્રિયાઓથી વધારે નિર્મલચિત્ત થઇ નિરૂપાધિ કાર્ય થાય . અને તે વાત જૈનોના જુજ સાધુઓએ કરેલી જૈનગૂજરાતીસાહિત્યની ખીલવણીથી જણાઇ આવે છે.) તથા ધાર્મિકજ્ઞાન અને સાહિત્યને વધારવા તરફ; ધાર્મિકબળ એકત્ર કરવા તરફ; અને તંત્રિક-ધાર્મિક રસો પ્રદીપ્ત કરવા તરફ ઓછું લક્ષ આપવામાં આવતું હતું. (જે કે દરેક સૈકામાં કેઇ કેઇ વિદ્વાનો સામાન્યતઃ પ્રચલિત-ભાષાના કવિથા ખરા!) માત્ર હવણાં હવણાંથીજ ધર્મઉદ્ધતનું પ્રભાત ક્ષિતિજમાં દૃષ્ટિગોચર થાય છે. આવા કારણોથી લઇને મહાનશક્તિ-

વાળા જૈનઆચાર્યા અને સાધુઓના ગૌરવને સૂચવનારા તેમનાં જ્ઞાનના પરિણામરૂપી ગ્રન્થો સમજવા,—ફળ અથવા તત્ત્વ પ્રાપ્ત થવા એ દુષ્કર થઇ પડ્યું હતું.

અત્યારસૂધી અમારા તરફથી સંસ્કૃત; માગધી; અને અંગ્રેજી ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે, જ્યારે ગૂજરાતીગ્રન્થ બહાર પાડવામાં આ અમારો પ્રથમજ પ્રયાસ છે. કે જે પ્રયાસવડે આ ગ્રન્થને અમે અમારા તરફથી બહાર પડતાં ગ્રન્થોમાં “અ-આંક ૧૪ માં” (જૈન ગૂજર્-સાહિત્યોદ્ધાર-ગ્રન્થાંક ૧) તરીકે બહાર પાડી ગ્રન્થસમક્ષ મૂકવાને સાગ્યશાલી થયા છીએ.

પ્રાચીનજૈનગૂજરાતીસાહિત્યમાં આવા રાસાઓ; છદો; પદો; સ્તુતિઓ; સ્વાધ્યાઓ (સર્જોયો); સ્લોકા, અને સ્તવનાદિ પુષ્કળ દૃષ્ટિગોચર થાય છે. રાસાઓને માટે ઉત્તમોત્તમ અભિપ્રાય, “ ગૂજરાતીસાહિત્યસંસદ્ધમાંથી,” ગૂજરાતીભાષાના સાક્ષરોએ જે આપ્યા-છે, તે વિષે અમે આંહી કાંઇપણ બોલતા નથી. આવા રાસાઓ ધ્રુપ્પપણે ધર્મનું ઉત્તમજ્ઞાન દષ્ટાન્તદ્વારા આપે છે. તે શિવાય પણ અનેક જાતનું જ્ઞાન તેનાં ખપી જીવેને તેમાંથી તેવા પ્રકારનું મળી શકે એમ છે.

“ રાસાઓ એકલા જનોનેજ ઉપયોગી છે, ” એમ નથી. કારણ કે તે ગૂજરાતીભાષાનો એક બૃહત્-અંશ છે. તેથી ગૂજરાતી-સાહિત્યના અભ્યાસીઓને પણ ધણા ઉપયોગી થઇ પડે એમછે. પ્રાચીન-ગૂજરાતીભાષા; ગૂજરાતી ભાષાનો ઇતિહાસ; તે તે સમયની કાવ્યરચના; કાવ્ય અને શબ્દોની તુલના; ઇત્યાદિ વિષયોમાં પણ, અમે આશા રાખીએ છીએ કે આ, અને ભવિષ્યમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે એવાં બીજાં રાસાઓ, ગૂજરાતીગ્રન્થના સાહિત્યપ્રેમીવર્ગને ધણાં ઉપયોગી થઇ પડશે.

જે આ ફાંડ તરફથી ગ્રન્થો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે, તે ફાંડનો ફાંડ ઇતિહાસ આપવો, એ, આ સ્થળે અયોગ્ય ગણાશે નહિ.

અવતરણ કા.

મહુમ શેઠ દેવ દ લાલ ઇ જવેરીએ, કે જેમની સ્મૃતિને અર્થે । ફંડ સ્થાપવામાં આવ્યું છે, તેમણે, પોતાના વીસમાં ૩ ૪૫૦૦૦ની રકમ, બીજી રકમો જે બીજે માર્ગે ખરચવા કાઢી હતી તેની સાથે કાઢી હતી. આ રકમમાં, તેમના સુપુત્ર ગુલાબ-દેવચંદ તરફથી મહુમની યાદગિરીમાટે શુભકાર્યમાં ખર્ચવા કાઢેલ ૩ ૨૫૦૦૦ની રકમ ઉમેરાય. ૧૦૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી પુન્યાસજી શ્રીઆનન્દસાગરજીની સલાહ અને ઉપદેશથી, આ રકમોને એકઠી કરીને મહુમની યાદગિરીમાટે આ ત્રસ્ટ સ્થાપવામાં આવ્યું છે. મહુમ શેઠની દીકરી, મહુમ બાઇ વીજકેરની મિલકત (લગભગ ૩.૨૫૦૦૦) આ ફંડમાં આવવાથી ફંડ રૂ. ૧૦૦૦૦૦ લગ ગતું થવા ગયું . આ ફંડનો આંતરભાવ “ જૈનસ્વેતાંબર (મૂંપૂં) ધાર્મિકસાહિત્યની ” જાળવણી અને ખીલવણી કરવાનો છે.

આ વૈદ્યુમમાં કયા કયા મુનિઓનાં રચેલાં કયા કયા રાસો તે વિગેરે, તથા તે તે મુનિઓનો સામાન્ય ઇતિહાસ પુસ્તકનાં યોજક શાં જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરીએ તેની પ્રસ્તાવનામાં લખેલ વાચી અત્ર હમો તત્સંબંધે કાંઈ વધારે લખવું ઉચિત ધારતા નથી. અંતમાં એટલું ઇચ્છી, આ વતરણિકાથી મોક્ષ પામીશું કે આ અમારો પ્રયાસ સર્વસાહિત્યપ્રેમીજનોને પ્રિયકર થઈ પડી, કાંઈ નહિને કાંઈ પણ સુરસંજ્ઞ આપનારો થઈ પડે ! । પ્રયાસને જે પ્રજાતરફથી સારું સન્માન મળશે તો ।શા કે વિધ્યમાં આવા ધણાં વૈદ્યુમો કહાડી પ્રજાપાસે મૂકવા અમે મારાથી બનતું કરી શકીશું.

૨૨૫, જવેરી બજાર, } નગીન । ધે । ઇ જવે .
મુંબાઈ.
માર્ચ, સન ૧૯૧૩. } ; ને બી . ત્રસ્ટીઓ.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri.

BORN 1853 A. D. SURAT.

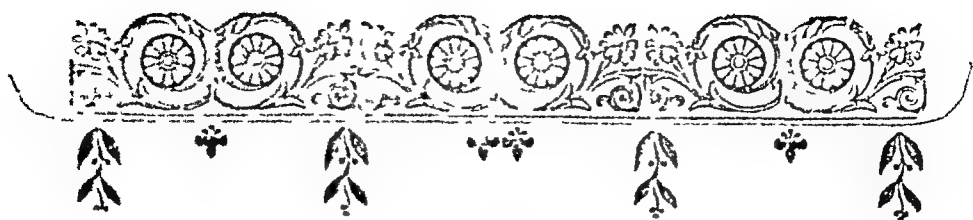
DIED 1906 A. D. BOMBAY

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जवहेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे । निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे
कार्तिकशुक्लैकादश्यां, सूर्यपुरे, पौषकृष्णतृतीयायाम्, मुम्बय्याम्

'JAIN PRESS' SURAT.

અર્પણ.

શ્રીમન્ત સરકાર મહારાજા સર સયાજીરાવ ગાયકવાડ

સેનાખાસખેલ, સમશેરખાડાદૂર,

જી. સી. એસ. આઇ., વિં વિં

વડોદરા.

આપ નામવર સ્વપરધર્મનાં, અને નીતિના ગૂર્જરસાહિ-
ત્યને લિન્નરૂપ નહિ લેખતાં સર્વત્ર પ્રાચીનગૂર્જરભાષાનો
ઉદય તનમનધનદ્વારા ઇચ્છો છો, એ, આપે પ્રાચીનકાવ્યમાલામાં
ખહાર પડાવેલ શ્રીશીલવતી-રાસ વિગેરે ઉપરથી પ્રતીત થયું
છે. એ શિવાય પણ પ્રાચીનગૂર્જરભાષામાટે આપ જે વખતોવખત
સાહાય્ય કરતાં આવ્યા છો તે વિગેરે અનેક ઉત્તમગુણોથી, આ
જૈનકવિઓદ્વારા ગુદ્ધિત થયેલ પ્રાચીન—કાવ્યો આપશ્રીનેજ
આપની આજ્ઞાથી સાદર કૃત્ છું તેનો સ્વીકાર કરશો.

લિં

જીવાણુચંદ સાકરચંદ જવેરી

સંપાદક અને સંપ્રદુકર્તા.

નવીન બહાર પડેલાં બીજાં અંકો.

અંક ૧૫*

પણિત પદ્મસાગરકૃતા શ્રીધર્મપરીક્ષાકથા.

આમાં કથાઓસહિત સારા-પ્રકારે ધર્મસ્વરૂપ સમજાવેલું છે. અને કાવ્યપ્રકારે ચોત્તરેલો આ ઔપદેશિકગ્રન્થ છે.

કિંમત ૦-૫-૦

અંક ૧૬.

ચાકિનીમહત્તરાસૂત્ર શ્રીમદ્ભુવિભદ્રસૂરિકૃત,
મહોપાધ્યાયશ્રીયશોવિજયવિરચિત—

સ્થાદ્વાદકલ્પલતાનામ્નીટીકાસહિત.

જૈનધર્મની દ્વિલૌસોદી દર્શાવનારો મહાન્ ગ્રન્થ

શ્રીશાસ્ત્રવાર્તાસમુચ્ચય.

વિભાગ ૧ લો.+

લગભગ ૮૦ ફારમનો ગ્રન્થ કિંમત રૂ. ૨-૦-૦.

* બીજાં ૧૪ અંકો માટે સહુથી છેલ્લે જોવું.

+ બીજાં વિભાગમાં સ્વોપજ્ઞ-શ્રીભુવિભદ્રસૂરિકૃત ટીકા પ્રસિદ્ધ થશે.

અંક ૧૭.

કર્મવિષયની મહાન્ ક્ષિલોસોદ્ધી દાખવનારો

શ્રીમદ્શિવશર્માચાર્યપ્રણીત,

મહત્ ક્ષિલોસોદ્ધર શ્રીમલયગિરિકૃત ટીકાયુક્ત—

શ્રીકર્મપ્રકૃતિગ્રન્થ.

લગભગ ૪૦ ફારમનો ગ્રન્થ કિમ્મત રૂ. ૦-૧૪-૦

આ ફંડ તરફથી નીમ્નલિખિત ગૂજરાતીકાવ્યો પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન થઈ ચૂક્યો છે.

નામ

કર્તા

સોહમકુલરત્નપદ્માવલિ,

કવિળહાદૂર દીપવિજય.

જયાનંદકેવળી,

કવિ વાનો.

રામચરોરસાયન,

કેશરાજમુનિ.

હીરસૂરિ,

ઋષભદાસ.

દેવરાજ-વચ્છરાજ,

લાવણ્યમુનિ.

શત્રુજયતીર્થ,

જિનહર્ષ.

નળદમયંતી (બે),

સમયસુન્દર, અને મેઘરાજ.

મધુસૂ,

દેવચંદ્ર.

ભરત બાહુબળી (બે),

ગુણુરત્નસૂરિ, અને ઋષભદાસ.

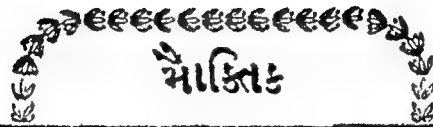
પ્રભાવતી,

નયસુન્દર.

ભાધવાનળ કામકુંડળા,

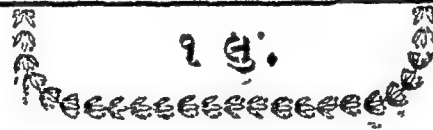
.....

વિગેરે.

મૌક્તિક

શ્રીઆનંદકાવ્ય-મહોદધિ.

૧ ભૂ.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ-જૈન પુસ્તકોદ્ધાર-ગ્રન્થાંકે-
શ્રીજિનસિંહસૂરિશિષ્યમુનિ-શ્રીમતિસાગરપ્રણીત-

શ્રીશાલિભદ્ર રાસ.

શ્રીશંખેશ્વરપાર્વનાથાય નમઃ

(મંગલાચરણ.)

૬૯૭. :શાસનનાયક સમરીયે, xવર્ધમાન જિનચન્દ્ર;
+અલિય વિધન દૂરેં હરે, આપે પરમાનન્દ. ૧
સહુકો જિનવર સારીખા, (પણ) તીરથધણી વિશેષ;
†પરણીજે (જીજે) તે ગાઈયે, લોકનીર્તિ સમ્પેખ. ૨
દાન; શીલ; તપ; ભાવના, શિવપુર મારગ ચાર,
સરિખા છે તોપણ ધર્મ, દાનતણે અધિકાર. ૩
શાલિભદ્ર સુખ સંપદા, પમ્યો (મે)દાન પસાય;
¹તાસુ ચરિત્ર વખાણતાં, ²પાતિક દૂર ઉપલાય. ૪
³તાસ પ્રસંગે જે થઈ, ધન્યાની પણ વાત;
સાવધાન થઈ સાંભળો, મત કરજો ⁴વ્યાધાત. ૫

*ધર્મનાયક, ધર્મને પ્રવર્તાવનારા, આવા દરેક ચોવીસીમાં ઉત્સર્ધિણી
અને અવસર્ધિણીમાં ચોવિસ યાય છે

xમહાવીરસ્વામીતું દ્વિતીય નામ.

+કઠિણ, આકરા.

†જે વખતે જેનાં લગ્ન હોય તેનાંજ ગીત ગવાય એવી રીત છે તેથી,
જે વખતે જેનું શાસન ચાલતું હોય, અગર જેનો પ્રસ્તાવ કહેવાનો
હોય, તેનીજ વાર્તા કથાય, બાકી સઘળા જિનેશ્વરો સરખાજ છે.

૧-તેતું. ૨-પાપ. ૩-નય. ૪-તે પ્રસંગે, આ પ્રસંગે. ૫-વિધ.

(પૂર્વવૃત્તાન્ત.)

ઢાળ ચોપાઈની.

મગધ દેશ^૧ શ્લોક ભૂપાળ, પોતે ન્યાય કરે યૌસાળ;
 ભાવ ભેદ સુધા^૭ સરદહે, જિનવર આણુ અખંડિત વહે. ૧૧
 નિત્ય નવલા કરતી ખેત્રણા, માનીતી રાણી ચેલાણા;
 કાઈ ન લોખે જેહની ટકાર, મંત્રીસર છે અભયકુમાર. ૧૨
 બારે પાડે નગરી વસે, રાજગૃહી દેઅલકાને હસે;
 સુખીઆ લોક વસે સહુકાઈ, તોપણ પગ માંડે છે જોઈ ૧૩
 પરધન લેવા જે પાંગળા, પર ઉપગારે જે આગળા;
 કરઉપર કર કરવા હઠી, ન્યાયે લચ્છી કરે એકઠી. ૧૪
 રસના ગુણુ લેવા ચળવળે, અવગુણુ લેવા મૂળ ન વળે;
 પરગુણુ લેવા નયણુ હજાર, સંજમ દૂપણુ દેખણુવાર. ૧૫
 સાળાની જે દે કાઈ ગાળ, તો હરપિત હોવે અર્થ નિહાળ;
 વઢતો કહે અકરમી કાઈ, કહે વીર હોશે દિન સોઈ. ૧૬
 માતા ખોળ ગયો જે કહે, તો આશીસ રૂપ સરદહે,
 રમતા પણ જે પાસા સારો, અળવે ન અ ખે સારો મારો. ૧૭
 સુધો વણીજ તીસી પરે કરે, પરદેશી ધન ધન ઉચ્ચરે;
 સકળ પૂત પિતા ઓસરે, હવે કુણુ સીસે ગોડા ભરે. ૧૮
 પર્વદિવસ^{૧૦} ચૌપદ અનુસરે, અવસરે^{૧૧} ખાર વ્રત ઉચ્ચરે;

૬-ન્યાયપૂર્વક. ૭-પાળે, માને, લહે. ૮-આજ્ઞા, કોઈ પણ તેના કરેલાં કાર્ય અને હુકમ વિગેરેને તોડી ન શકે, તેવી શક્તિવાળો અભયકુમાર. ૯-કુખેરની નગરીને પણ હસી કાઢનારી. ૧૦-જૈન મતાવલંબીઓનું, એક વ્રતનું ખાર-અને ચોવિસ કલાકનું વ્રત આ વ્રતમાં તેટલા કલાક આવકો સાધુ જેવાં થઈને રહે છે. ચોવિસ કલાકના વ્રતને અહોરાત્રીપોસહ અને ખાર કલાકના વ્રતને દિવસનો પોસહ કહેવામાં આવે છે.

૧૧-પ્રાણાત્રિપાત વિરમણ, મૃષાવાદ વિરમણ, અદત્તાદાન વિરમણ, અલ્પચર્ય વિરમણ, પરિગ્રહ પરિમાણ, દિશા પરિમાણ, ભોગોપભોગમાન,

પરાભવ ૧૨ હુતિ જે થર હરે, ૧૩ વાર લોક વસે એણીપરે । ૧૮
 ધના નામે નારી અનાથ, સંગમ બેટો લેઈ સાથ;
 ધરની ૧૪ આથ અગાઉ ચલી, સાલગામથી તે આવલી । ૧૦
 રાજગૃહી આવીને રહે, ધર ધર કામ કરી નિર ૧૫ વહે;
 મુખદુઃખ વાત ન પુછે કોઈ, આથ ૧૬ ખમે કિમ આદર હોઈ. । ૧૧
 સંગમ આહિર સારો દીસ, વાજકાં આરે દશ વીશ;
 ચરાવી આવી ધર દીઠ, પેટ ભરાઈ થાયે ૧૭ નીઠ. । ૧૨
 સંગમ કિણહિ પરવ વિશેષ, ખીર ૧૮ જામતાં બાળક દેખ;
 વહવાયસ ભોજન મનસા થઈ, માગે માતા પાસે જઈ. । ૧૩
 ધરની રીતિ (પરદિ) ન છોડ લહે, દુખભર સજલ નયન ધમિ કહે;
 પૂત ન પોહોયે ૨૦ કૂકસ ભાત, તો શી! ખીર ખાંડની વાત! । ૧૪
 ચારે ચતુર પાડોસણુ નાર, આવીને પુછે તેણીવાર;
 સ્યુંદીસે આમણુ દૂમણી, માંડી વાત કરી સુતતણી. । ૧૫
 ૨૧ એકણુ દુધ અમામો દીઓ, ધૂતનો ખીડો ખીજી લીયો;
 ત્રીજી આપે ખુરા ખાંડ, ચોથી આપે ૨૨ શાલિ અખંડ. । ૧૬
 દુહા. હવે નીપજતાં ખીરને, વાર ન લાગી કાંય;
 કારણ સકલ મિલાં પછી, કારજ સિદ્ધજ થાય. । ૧
 બોલાવી બાળક લણી, બેસારી સસનેહ;

અનર્થ-૬૩ વિરતિ, સામાયિક, દેશાવગાસિક, પોષધોપવાસ, અને અતિથિસ વિભાગ.

૧૨-હુતિ-બોલાવવું. કોઈનો પરાભવ કરી બોલાવવામાં લોકો થર થરતા હતા. ૧૩-સારા ૧૪-પુજા. મિલકત ચાલી જવાથી.
 ૧૫-ધરે ધરે કામ કરી પોતાનો નિર્વાહ ચલાવવી.
 ૧૬-વિના, પુજા વિના આદર સત્કાર કેમ હોય.
 ૧૭ નિઠવું, પેટ ભરવામાં પણ ખુટી પડવું. ૧૮-સંગમે કોઈ પવંદિવસે બાળકોને ખીર જમતા જોયાં, ૧૯-તેથી પોતાને પણ ખીરવું મન થયું.
 ૨૦-ડાંગરના ફેતરાં. ૨૧-એક જણીએ ૨૨-ચોખા.

માતા અતિ હરખિત થઇ, ખીર ખીરસેં તેહ. 121

અતિ ઉની નાણી કરી, દારે દેઇ યુંક;

થયો એક અચરિજ તિસેં, મુણુન્યો આળસ મુંક 122

દાળ. મેઘ મન કાંઇ ડમડાલે એ દેશી, રાગ આ 1 રી.

નમિણિ કારજ ઉપનેજ, નય જસેં ધરમાંહિ;

અતિથિ એક આયો તિસેજ, આપ્યો કરમે સાહિ. 123

સાધુજ, ભલે પધાર્યો આજ, મુજ સારો વંછિત કાજ. સા•

૧માસખમણુને પારણેજ, જંગમ સુરતરૂ જેહ;

શિવમારગ અવગાહતોજ, ખીણુ દેહ ગુણુ જેહ. 124 સા•

બાળક મન હરખિત થયોજ, દીડો મુનિવર તેહ;

રોમરાય તનુ ઉદ્ધર્યાંજ, જાગ્યો ધરમસનેહ. 125 સા•

ધર આંગણુ સુરતરૂ દ્રવ્યોજ, આજ ભલેં સુવિહાણુ;

આજ ભલી જાગી દશાજ, પ્રગટયા આજ નિહાણુ. 126 સા•

જે સામગ્રી દોહિલીજ, તે મે લાધી આજ;

જે હું હવે સફલી કરુંજ, તો પામું શિવરાજ. 127 સા•

ભવ ભવ ભમતાં દોહિલાજ, ૨ચિત્ત વિત્તનેં પાત્ર;

કોણુ ત્રણે લહી સામટાજ, ઢીળ કરે ખિણુમાત્ર. 128 સા•

કીધી કાંઇ ન વિચારણાજ, ભાવ ભગતિ ભરપૂર;

- પાયસ થાન્નિ ઉપાડીનેજ, આવ્યો સાધુ હજુર. 129 સા•

માડે પડ્યો જાણિનેજ, નિરદૂપણુ આહાર;

૩પડિલાભે ભાવે ચઢ્યોજ, ખીર અખંડિત ધાર. 130 સા•

પાત્ર દાનદળ એ લલ્લુજ, અતરાય મત હોય;

૧-એક માસના ઉપવાસના પારણાવાળો.

૨-સાડું સુપ્રસન્ન ચિત્ત; સાડું વિત્ત, અને સાડું પાત્ર, એ ત્રણ મુશીખતે પ્રાપ્ત થઈ શકે છે. તે આજ મને પ્રાપ્ત થયું, તો હવે તેને હું સફળ કરું. આવો વિચાર સંગમને થવાથી, સાધુને ખીરની લીલા આપવા પ્રકૃતિલત થયો. ૩-આપે પ્રતિલાભે, વહેરાવે.

નાકારો ન કર્યો તેણેજી, લાલચ ન હુતિ તોય.^૧ ૧૯૧ સા•
 પુન્ય જોગેં આવી મળેજી, ઉત્તમ પાત્ર વિશેષ;
 દીધો દાન તીસી પરેંજી, થાળ રહ્યો અવશેષ.^૨ ૧૯૦ સા•
 સાત આઠ પગ સાધુનેંજી, પોંહોંચાવી શીરઢનામ;
 કરી પ્રણામ પાછો વલીજી, બેઠો ઠમોઠામ. ૧૯૧ સા•
 બોધિ સુલભ જન્મમાંતરેજી, લેશે ભોગ પ્રધાન;
 એમ સુપાત્ર આવી મિલ્યાંજી, દીજેં અઢળક દાન. ૧૯૨ સા•
 માતા પણ આવી તીસેંજી, ખાલી દીઠો થાળ;
 ખીર ખીરસેં થાકતીજી, તૃપતો થયો બાળ. ૧૯૩ સા•

દુહા. સંગમ વાન ન કો કહી, પાછલી વિતી જેહ;
 દેઈ દાન પ્રકાશસેં. ફળ નિગમશે તેહ. ૧૯૧
 દેઈ દાન પરકાશસેં, વરેં ન પડશે તાહ;
 ફળતો તેહીજ લે રહ્યાં, જીમ ન છુટી જાહ. ૧૯૨
 વચ્છને દેખી જીમતો, જામિણિ કરે વિચાર;
 એટલી ભૂખ ખમેં સદા, ધીક્રમારો જમવાર. ૧૯૩
 નિશિભર થઈ વિસુચિકાઈ, કાળ માસ કરી કાળ;
 સાધુધ્યાન ધરતો થકો પામે ભોગ રસાળ. ૧૯૪

(કથારંભ)

હાળ. એક દિન દા ની દાડતી, એ દેશ . રાગ ગૌડ.
 લાખ ગાને લખેસરી, સહુ જેહને હેઠરે;

૧-સાધુને વિશેષ આહારની લાલચ નહતી તોપણ, સંગમને દાન અંતરાય ન પાડવામાટે, સાધુએ ના કહી નહીં. ૨-થાલીમાં ઘણીજ થોડી ખીર બાકી રહી. ૩-માથું નમાવીને સાત આઠ ડગલાંસુધી સાધુને વળાવી આંચો. આવી રહી જૈનોમાં હજી પણ મોજાદ છે. ૪-એક જાતિનો રાગ.

૧લાછીનો જોહ અછે ધણી, તીહાં ગોભટ્ટ સેઠરે. ૧૧

દાન ઉલટ ધરી દીછયે, ફજે તુસ વિશેપરે;

ગમે ભવતણે આંતરે, લાધા ભોગ સંપેખરે, ૧૨ દા०

નારી દ્રા રૂઝ દરી, મૃગરાજ અનુહારરે;

કાળ કરી બાળ તે અવતર્યો, ફળ્યો દાન સહકારરે. ૧૩ દા०

રચણુ સુપનાન્તર ૪શાલિનો, દીઠો ૪ખેત્ર નિષ્પત્તરે;

ફળ કહે સેઠ હરખિત હુઓ, હોશે પુત્રરત્નરે. ૧૪ દા०

ગર્ભની કરે પ્રતિપાળના, લેઈ ગ્રંથની સાખરે;

ધેનડનો ૫ મુખ જોયવા, ધરે મન અભિજ્ઞાખરે. ૧૫ દા०

જીવદયા પ્રતિપાળીયે, કીછયે પર ઉપગારરે;

૬સાહમી ! સુગુર સતોપીયે, દીછયે દાન અપારરે ૧૬ દા०

એમ મનરાજ મોખાં દીયે, તેનો ગર્ભ પરભાવરે;

તિલતણો તેજ જીમ મહમહે, તેનો કુસુમ પરભાવરે ૧૭ દા०

શેઠ ગો દ્ર, દ્રાતણો, વિલખો મુખ દેખરે;

જે મને ડોહવા ઉપજે, પૂરે તે સુવિશેપરે ૧૮ દા०

એક દિને દાસી આવી કહે, ફલ્યાં વખિત કાજરે,

દીજે સેઠ વધામણી, જયો પુત્ર શિરતાજરે. ૧૯ દા०

દૂર કીધું દાસીપણુ, જલસ્યુ શિર ઘોઘરે;

અંગના આભરણુ આપીયાં, રાખી ચઢિગુણી સોઘરે ૧૦ દા०

ધર ધર રગ વધામણાં, થયો જય જયકારરે,

શાલિ દ્ર નામ દીધુ ધસ્યુ, કરી સુપન વિચારરે. ૧૧ દા०

માત દ્રા હુલરાવતી, દીએ એમ આશીશરે;

ચિરજીવે તુ નહાનડા, કોડા કોડી વરીશરે ૧૨ દા०

૬ ૧. “ તુજ ઇડાટ પીડા એડો, ખારે સમુદ્રે જાય;

તુજ હુનિ અલગી રહો, પૂત અલાય બલાય ૧૩ ”

૧-લક્ષ્મીનો. ૨-હૃદય, લક્ષ ૩-નકલ કરવી તે. ૪-ભ તનુ ખેતર. ૫-ગાયનું.
૬-સ્વામી ! ૭ વર્ષ. ૮-એ શબ્દ ઈતિહાસદ્રવને અંગે વપરાય છે.

પૂર્વ દાળ. હું તુજઉપર વારણે, કીધી વાર હગ્નર;
 સાહિબજી મ દેખાવજે, એહની ખુરીવાર. ૧૧૪૧ દા•
 તું વડ જેમ સાખે કરી, વાલ્હા વિસ્તરજેરે;
 પુત્ર સકળ પરિવારને, લીધેં નિરવહેજેરે. ૧૧૫૧ દા•

દુહા. હવે સુકુલીણી સામઠી, ન્હાની ખત્રીસે નાર;
 પરણાવી એકણુ દિને, ભોગ સમર્થ વિચાર, ૧૧
 હવે સંજમ આદરં, ભવજલનિધિ બોહથ;
 સકળ^૧ પૂત જે ધર રહે, તાસુ જન્મ અક્યથ. ૧૨
વીર પાસે વ્રત સંગ્રહી, ઉઘત કરે વિહાર;
 વ્રત લીધું તેહનુ ખરં, જે પાલે નિરતિચાર.^૨ ૧૩
 કરી અણુસણુ આરાધના, ત્રિવિધ ખમાવે પાપ;
 વૈમાનિક ચુર સુખ લહે, શાલિભદ્રનો ખાપ. ૧૪

દાળ. કુશલ ચુર વંછિત પૂરો કાજ, એ દેશી. અથવા,
 જીહો! કુંવર બેઠો ગોખડે, એ રાહે પણ.

જીહો! જાણ્યું અવધિ^૩ પ્રયુજતે,^૪ જીહો! પૂરભવ વિરતંત;
 જીહો! સુત સનેહ પરવશ થયો, જીહો! સેઠ જીવ એકંત. ૧૧
 ચતુરનર પોપો પાત્ર વિશેષ. જીહો! સુરસાનિધ્ય (ધ)ને કૂટડાં;
 જીહો! શિવસુખ ફળ સંપેખ. ૧૨ ચતુ•
 જીહો! નિસિદ્ધિન સુરપાસે રહે, જીહો! પૂરે મનની આશ;
 જીહો! કરે કપૂરે કાગળા, જીહો! વિલશે લીલવિલાસ. ૧૩ ચતુ•
 જીહો! પરિયાગત પેહેલી હતી, જીહો! આથ અનેકપ્રકાર;
 જીહો! સુરસાનિધે તેહને થયો, જીહો! લાખ ગુણોવિસ્તાર. ૧૪ ચતુ•

૧-સારે, ગૃહકાર્યને ઉપાડી લેનારો પુત્ર હોવા છતાં પણ, જે સંસાર-
 માં પડી રહે તેનો જન્મ વૃથા જાણવો, એવો ભાવાર્થ છે.

૨-દૂષણગિના. ૩-ત્રીજા અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી. મતિ, શ્રુત, અવધિ,
 મન:પર્યાય, અને કૈવલ્ય, એવા પાંચ ભેદ છે. ૪-'પ્રયુજને' પાઠાંતર.

જહો ! સ્નાન કરી ઉઠે જસે, જહો ! ^૧નાહ રમણી ખત્રીશ,
 જહો ! ગયણથકી પેટી તિસેં, જહો ! હાજર હોય તેત્રીશ. ૧૫૫ ચ૦
 જહો ! નવ નવ ભૂપણ નીકજેં, જહો ! ભામિનીને પરિભોગ;
 જહો ! રતન જડીત શિર સેહરો, જહો ! શાલિકુમરને જોગ. ૧૬૧ ચ૦
 જહો ! જે કા ન લહે ખરચતો, જહો ! ધનની કાડા કાડિ;
 જહો ! તે માણેક ઉપર જડયાં, જહો ! ઝળકે હોડાહોડિ. ૧૭૧ ચ૦
 જહો ! પેહેરીને પેહેલે દિને, જહો ! જે આભરણ અમૂલ;
 જહો ! ખીજે દિન તે ઉતરેં, જહો ! જેમ કુમલાણા ફૂલ. ૧૮૧ ચ૦
 જહો ! તેહ ^૨કુવા માંહીં નાખીએ, જહો ! આભરણ અશેપ;
 જહો ! વળતી ગંધ ન કા લીએ, જહો ! ઐ ઐ ! પુન્ય અશેપ. ૧૯૧ ચ૦
 જહો ! ન હુંતો જે હોશે નહી, જહો ! ચક્રવર્તી આવાસ;
 જહો ! તે નિરમાયલ શાલિને, જહો ! હોય સોવનની રાસ. ૧૯૦ ચ૦
 જહો ! ઉનાળે ખાજેં વહેં, જહો ! કસ્તૂરી ધનસાર,
 જહો ! આઠ પહોર લગેં સામટા, જહો ! નાટક દૈદાંકાર. ૧૯૧ ચ૦
 જહો ! શાલિકુમાર સુખ ભોગવે, જહો ! દોગુ દક સુર જેમ;
 જહો ! ભામિનીચું ભીનો રહે, જહો ! દિનદિન વધતે પ્રેમ. ૧૯૨ ચ૦

૬ ૧. તાપ શીત ભેદે નહી, અતિ સુંદર સુકુમાળ;
 અગ્નિઝાલમે ધોવતાં, મળ છડે તતકાળ. ૧૧
 જે પહેરશે સો જાણશે, ^૩અવર ન જાણે જલેઉ,
 પરદેશી ઉભા કહે, રચણકંબળકા લેઉ. ૧૨
 જયલપુરૂપ લેવાલણી, ફેરે વીચેં દલાલ,
 પણ સ્નાટું બાજે નહી, કહે પઅમામો માલ. ૧૩

૧-શાલીભદ્ર અને ૩૨ સ્ત્રીઓ જે વખતે નાહીને ઉઠતી, તેવારે
 'વૈમાનીક' દેવ શાલીભદ્રનો પિતા ૩૩ પેટીઓ ગગનથી મોકલતો,
 એવો ભાવાર્થ છે. ૨-અધ્યાપિ આ નિર્માલ્ય કુઈ રાજગૃહીમાં મોજાદ છે.
 ૩-ખીજે કાઈ. ૪-ભેદ ૫-મોંઘા મૂલનો.

રાજગૃહ નગરી લમ્યા, ઉંચ નીચ આવાસ;

કંબળ કાઈ ન સંગ્રહે, તે સહુ થયા ઉદાસ. ૧૪૧

ઢાળ સિંધુની.—

ધણેપુર કંબળ કાઈ ન લેસી, ફિર ચાલ્યા પાછા પરદેશી;
શાલિમહેલ પાસે તે આવે, દાસીંમુખે ભદ્રા તેડાવે. ૧૧

વ્યાપારી દીસો છો વીરા, તો કિણુ કારણ થયા અધીરા,?
પરદેશી આવે વ્યાપારે, લાલ પખેં અણુ વેચ્યાં સારે. ૧૨

વસ્તુ અમારી લેવા સાર, મિલિઓ મહાજન વાડવાર;
મૂલ ચુણીને મુખ મચકોડે, વળતો સાટો કાઈ ન જોડે. ૧૩

ફિરો પાછા વીરા મત જાવો, મૂલ કહીને વસ્તુ દોંખાવો;
સવાલાખ ધન ખોલેં ધાલેં, એ સોજે કંબળ સોઘ ઝાલે. ૧૪

વહુઅર એકનજર મેં દીદી, સીદી સીપારી, સીદીસી મીદી,
કંબળ સોજે કેમ પહિરાવું, તિણુ એ અરધો અરધ કરાવું. ૧૫

જિમ જાણો નિમ એહ વધારી, ખંડ કરો ખત્રીશ વિચારી;
પહિલાં અમોને મૂલ દેવાવો, પછે મન માને સોઘ કરાવો. ૧૬

તેડી કહે સાંભળ ભંડારી, એ પરદેશી છે વ્યાપારી;
વીશ લાખ સોનૈયા લેખે, કનક રજત આપો સવિશેષે. ૧૭

કથન અવર તોર જીમ જાણો, નાણું ગાંઠે બાંધ્યું જાણો;
મુજ સાથે મુકો એકણુને, તિણુને દામ સમર્પુ ગણીને. ૧૮

કોઠારી કોઠાર ખોલાવે, ગણવા ત્રીંતે જણુ ખોલાવે;
જતો કુણુ જોવે રૂપૈયા, પગસ્યુ ઠેલી જે સોનૈયા. ૧૯

હીરાઉપર પગ દેઠ હાલે, માણીક કુણુ મંજુસેં ધાલેં,
પાર ન કોદીસેં પરવાલે, કાચતણી પેરે પાચ નિ(લાહે)હાલે. ૨૦

લાખ ગમે દીસે લસણીયા, મોતી મૂલ ન જાણું ગણીયા;
એણીપેરે રિદ્ધિ દેખી થંભાણો, પાછો ફિરિ ન શકે લેધ નાણો. ૨૧

અબર દૂઝે ભૂત કમાવે, આકાશે હળવહે શોભાવે;
તેને ઘેર પણ (પ)રિદ્ધિ ન દીશે, શું ? સ્વતું દેખું છું દીસે? ૨૨

દુહા. માલ હમાલા વશ કરી, હેરે આવે જનમ.
 વ્યાપારી બોલાવીને, શ્રેણિક ભાળે આમ. ૧૧
 રાણી હઠ મૂકે નહી, મેં પૂરેવી હામઃ
 કંબળ દો એક મૂલવી, જિમ તિમ દર્મિ દામ. ૧૨
 રોક દેવાડ્યા દોકડા, કીધી ન કા ઉધાર,
 સોળહ કંબળ સામટા, તેણે તે લીધા સાર. ૧૩
 કેણે સોનાઈયા સામટા, વીશ લાખ ગણી દીધ;
 કાણુ ધનવંત છે ધરિયો ? જેણે તે કંબળ લીધ ! ૧૪
 શાલિભદ્ર ભોગી ભમર, નવી જાણે ગૃહકાજ,
 લેવુ દેવુ માવસૂ, તેણે લીધાં મહારાજ ૧૫

ઢાળ. રાગ પરજીઓ, કાલહર મિશ્ર, અથવા,
 ધવલશેઠ લેધ ભેટાણુ, એ દેશી.

૧ શ્રેણિકને અચરિજ થયો, હુ વડલાગી રાગરે ।
 માહરી છત્ર છાયાં વસે, સહુકો દામે તાગરે ૧૧ શ્રે૦
 રાજ હુકમે મ ગાવતાં, માતા ભદ્રા દુખ પાવેરે,
 રોકે દામે રાજવી, કંબળ એક મંગાવેરે. ૧૨ શ્રે૦
 અતરજનમીઉપરે, જો તન ધન ઉવારિજેરે;
 તો કંબળનું સુઅછે, પણ મુજ વાત સુણિજેરે ૧૩ શ્રે૦
 નારી કુજરની વસુ, પહેર્યા સાથલ ધાસેરે,
 તે તો મારૂ ધાળળાં, પહેરે કેમ તમાસેરે. ૧૪ શ્રે૦
 દેવ વસન પહેરે રહ્યું, નજર ન આવે તેધરે;
 મે દે મુક્યાં મોદસોં, પાસે મૂક્યાં લેધરે ૧૫ શ્રે૦
 સ્નાન કરી બિહી જાસે, તે નાખ્યા પગ લુહીરે,
 આપણુવે જુઓ જઈ, નિરમાયલની કુધરે. ૧૬ શ્રે૦

નિરમાયલ કિમ દીજ્યેં, કુવામાંહીથી કાઢીરે;
 અવર હુકમ ફરમાવશ્યો, તે લેધસું માથે ચાઢીરે. ૧૭ શ્રે૦
 સેવક જે મૂક્યો હુતો, તે શીર પાછો આવેરે;
 રાજને રાણી ભણી, સધલી પરદિ મુણાવેરે. ૧૮ શ્રે૦
 રાજને રાણી મળી, પૂર્વસુકૃતસું લીસેરે;
 ઈન રિક્કિ ઉન રિક્કિ આંતર, સર સાયર સમ દીસેરે. ૧૯ શ્રે૦
 જે કો પહેરિ શકે નહીં, તે પગ લુહી નાખીજેરે,
 પરતક્ષ દેખી પટંતર, ગરથ ગરવ કિમ કીજેરે. ૧૦૦ શ્રે૦
 રાજ અભયકુમારને, મૂકે ભદ્રા પાસેરે;
 કરે પ્રણામ આવી તીંહા, વિનયવંત ઈમ ભાષેરે. ૧૦૧ શ્રે૦
 ભોગ પુરંદર શાલિને, એક રસો નૃપ તેડેરે;
 દરિશણ દેખણ અલગજો, મૂકે માહરે કેડેરે. ૧૦૨ શ્રે૦

હુહા ભદ્રા અભયકુમારસું, આવે શ્રેણિક પાસ,
 વસ્તુ અમૂલક ભેટણું, દેધ કરે અરદાસ. ૧૦૩
 રવિ-શશિ-કિરણ ન દેહધર, લાગ્યા ધરણી ન પાઉં,
 દરિશન કો પાવે નહી, લખ આવો લખ જાઉં ૧૦૪
 કિણ દિશિ ઉગે આથમેં, જાણે રાતી ન દિહ,^૨
 જે તિલ ફૂલ^૩ ધહાં હોયે, તો હુ કાહુ લીહ ૧૦૫
 કિમ તેડાવું નાનડો, લચ્છી લીલ ભરતાર,
 રાજભૂવન લગે આવતાં, થાશે કોશ હજાર ૧૦૬
 રાજ પધારો આંગણે, મત કો જાણો પાડ;

૨-રાત્રિ અને દિવસ ૩-જે તિલમાત્ર પણ ફૂલ-ફપટ હેય તો હુ
 લીલ કાહુ છું. એટલે હદ આશંગી જાઉં છું એમ સમજવું, આવો ભાવાર્થ
 છે આના શબ્દો જુના પુસ્તકોમાં ધણે જગ્યામાં આવે છે. કેમકે “લીહ
 લોપાશે લોકમાંરે, જીજ વાંસે કેની વાર ! ” એમ જોને લગત પણ
 લખે છે.

ને છોડ કરી જાણશો, તો પૂરવશ્યો લાડ. ૧ ૧૫

ઢાળ : ધૂઓ, ચીત્રાડી રાજરે, એદેશ અથવા, વિનતી અવધારેરે,
પુરમાંહે પધારેરે, મહોત વધારે જળખરરાયનુંરે. એ દેશી.

મુજ કાજ વધારેરે, તો રાજ પધારેરે, મત વાત વિચારો ડાળી છમણીરે;
આસંગાઇત પાખેરે, સહુકોની સાખેરે, ઇમ કોઇ ન ભાખે રાખે
કરી ધણીરે. ૧૧

મગધેશ વિમાશેરે, મંત્રીસર ભાખેરે, તુજ આમે આવાસે તું ચલ
આગળેરે;
સાહિબ મતવાલારે, હોવે રઢીયાલારે, પરધાન વડાગા વાળે તિમ
વળેરે, ૧૨

ને હુંતાને હેરેરે, તે સાથે તેહેરે, ખીજને કહે વેગા આપડેરે;
દેશે ઓલેભોરે, પાણી વલથભોરે, સહુકોને અચભો દેખણુરે
વડોરે ૧૩

વાગે તનુ લાગેરે, કેસરીયે વાઘેરે, વલી લીધે વાગે આવી ઉલા રહ્યારે;
માની ઉમછરાળારે, વાડ વિગનાળારે, હકુરાળા છોગાળા સવિ આવે
વહારે. ૧૪

વળી આલ્યો વધાઉરે, ઓળગાણો સાઉરે, દો ખજર અગાઉ આવ્યો
અમ ધણીરે;

પોપી પકવાનેરે, દીને અનુમાનેરે, કાઈગીણુ ન ગાને તાસુ વધામણીરે. ૧૫
રાજ વધે આયેરે, મન થયો સવાયેરે, ભરી થાલ વધાવ્યો મોતી મણીકેરે;
સોવન વારી જેરે, પટખર દીનેરે, તીમ આધા તેડી ને સાથે હુ
તાજ કેરે. ૧૬

પેહેલી જભૂઈ નેમરે, હરખા સહુ કોઈરે, નરભવન ન હોઈસ્થું
સુહણું અછેરે;

૧-ને આપ હમારે ત્યા પધારશો તો, હમાને પ્રસન્ન રાખવાના
સાધનરૂપ આપ થશો. અથવા હમારે ત્યાં પધારો એવો ભાવ છે.

૨-મારવાડી રાખ્દ છે. નેત્રામાં આ અચભો સહુને મ્હોટો લાગશે.
(દેખવાનો મ્હોટો અચભો લાગશે)

૩-ઉન્માદી. ૪-મજલો પહેલો, ખીજે એમ માળ.

ખીજી ભૂમિ આવેરે, અચરીજ સવિ પાવેરે, મન ભાવે સુરલોક
 થયો ઇજી પછેરે. ૧૭
 ધન માલ અલગેરે, ચિહ્ન પાસે પેગેરે, સુરભુવન વિશેષે હું સ્યું
 અવતર્યોરે;
 ઇમ ભેદ ન પાયોરે, અલકાપુરી આયોરે, રાય ચિંતે ઇમ સંસય
 ધર્યોરે. ૧૮
 હું શ્રેષ્ઠિક નામેરે, આયો કિણ દામેરે, ઇમ અચરિજ પામેં સ-
 મજ ન કો પડેરે;
 શિર ધૂણી શોચેરે, મનસ્યું આલોચેરે, પગ ભરે સંકોચે ચલતો
 લડયડેરે. ૧૯

કહા. ભદ્રા આવીને કહે, સું જુઓ છો એહ;
 દાસ દાસી ઇંદા રહે, ઊપર જુઓ ગેહ ! ૧૧
 ત્રીજી ભૂમિ ચડ્યા જસે, નયન ન શકે જોડિ;
 ઘર-અંગણુપર ઝળહળે, ઉગ્યા સૂરજ કોડી. ૧૨
 ચઢતાં ચોથી ભૂમિકા, થંભાણા સવિ તેહ;
 માનવ-ગતિ દીશે નહી, દીશે દેવ-ગતિ એહ. ૧૩
 સિંહાસન ખેસી કરી, ભદ્રા ભાખે આમ,
 તેડી લાવું નાનુડો, રાજ કરો વિશ્રામ ૧૪

ઢાળ. રાગ કાફી—

વેગ પધારો મોહોલથી, વાર મ લાવો આજ,
 ઘર આંગણુ આવ્યો અછે, શ્રીશ્રેષ્ઠિક મહારાજ. ૧૧ વે
 રમણી ખત્રીશ પરિહરો, સેજ તજે ઇંદુ વાર,
 શ્રેષ્ઠિક ઘર આવ્યો અછે, કરવો કવણ પ્રકાર. ૧૨ વે

૧-શ્રેષ્ઠિકાજીને શાલીભદ્ર એક જાતિનું વસાણું સમજતો હોવાથી
 કહે છે કે “એમા હમોને પૂછો છો શું ? જે તેનું મૂલ્ય થાય તે આખીને
 ભંડારમાં ભરી દેવો.”

જિમ જાણો તિમ મોલવી, લઈ નાંખો લાંડાર;
 પહેલાં કદીય ન પૂછતાં, સ્યું પૂછો ઈણુ વાર; ૧૩ વે०
 નાખણુ જોગો એ નહીં, ત્રિભુવન માંહિં અમલ;
 તો હવે જિમ તિમ સંગ્રહો, મુલ માગ્યો દે મૂલ. ૧૪ વે०
 કરીઆણું શ્રેણિક નહી, જોલો જોલ વિચાર,
 દેશ મગધનો સે ધણી, ઈન્દ્રનણે અનુદાર. ૧૫ વે०
 જેહની છત્ર છાયાં વસ્યાં, જસ અખડિત આણુ;
 તે ધર આવ્યો આપણું, છવિત જન્મ પ્રમાણુ. ૧૬ વે०
 પ્રેમ મગન રમણી રસે, રમતો નવ નવ રંગ;
 સેજથકિ તિણે ઉઠતાં, આલસ આણે અંગ. ૧૭ વે०
 આપણુ સરિખા જેહને, લખમી ધર લખ કોડ;
 આગળ ઉભા ઓળંગે, રાત દિવસ કરજોડ. ૧૮ વે०
 એ મદિર એ માળીયા, એ સુખ સેજ વિલાસ,
 લાંલગિ આપણે વસીયે છીયે, ન્યાં લગી સુનજર તાસ. ૧૯ વે०
 જો આપણુપર તેહની, કાંઈએ કુત્તજર હોય;
 તો ખિણુ માંહી રઆથનો, નાથ હોય ષડુજ કાય. ૨૦ વે०
 તુરત કરે અધરાણ્યા, તુરત લગાવે લીક;
 હિયકુ કો નવિ લખી શકે, ષપાણિ માંહી જિમ દીક ૨૧ વે०
 આશ પધિયારી કીજીયે, પણ કેહો આ સગ.
 દુર્બલ, કન્ના; રાજવી, તે કિમ હોય ઝેંક રગ. ૨૨ વે०
 હાસ વિનોદ વિલાસતે, સપ જસે સો વાર,
 પણ રીઝવતાં રાજવી, ખરો કહિણુ વિવહાર ૨૩ વે०

૧-ઈન્દ્ર તુલ્ય ૨-લક્ષ્મીનો.

૩-ચોરાણુ, ચોરણુ. અથવા, જો રાજની ખરાબ નજર થાય તો લક્ષ્મીનો થતો કુળ-ગુન્નરવ બધ થઈ જાય.

૪-હાથેલીમાં જેમ દીક-દીકો મારવો રહેલો છે તેમ,

૫-એની-રાજની. મારવાડી શબ્દ ૬-ન્યવહાર.

- હુંહા. પેહેલાં કદી ન સાંભળ્યું, સુપનાંતર પણ જોહ;
 વચણ વિપમ વિપ સારિખો, માત મુણાવ્યો તેહ ! ૧૧
 ૭ કલિક ચરંતે નીગમી, મેં માહરી જમવાર,
 આજ લગે જાણ્યો નહી, સેવકનો વિવહાર. ૧૨
 પરમપુરૂષવિણ કહની, શીસ ન ધારં આંણુ;!
 કેસરી કદી ન સાંસહે, તુરિયાં જેમ પહ્લાણુ. ૧૩
 જે પરવશ બધન પડ્યાં, તે સુખ માણે કેમ ?
 ગહનો ગાડો લીલનો, લાંડા ચિતે એમ. ૧૪

ઢાળ—આપ સવારથ જગ સહુ, એ દશી.

પૂરવ સુકૃત ન મેં કીયાં. પાળી ન જિનવર આંણુ;
 તિણે આણુ અવર નરિન્દની, પાળવી હો મુજને સુખમાણુ. ૧૧ કું
 કુમર ઈચ્યું મન ચિતવે, ભ્રમ ભૂલ્યોરે ઇતરા દિન સીમ;
 પરમારથરે પ્રીછ્યાં પછી, ધર રેહેવારે મુઝને હવે નીમ. ૧૨ કું
 મન વચ કાયા વર કરી, સેવ્યાં નહી ગુરુદેવ,
 તિણુ હેતુ ઇણુ ભવ અવરની, કરજોડી હો કરવી હોય સેવ ૧૩ કું
 ઇતિના દિન લગે જાણુતો, હુ અધુ સહુનો નાથ,
 માહરે પણ જુઓ નાથ છે, તો હું છોડીશ હો તૂણુ જિમ એ આથ ૧૪ કું
 જાણુતો જે સુખ અસાસતાં, લાધ્યાં અછે અશમાન;
 તે સહુ આજ ૧૦ અસાસતાં, જાણ્યું હો જમ સધ્યાવાન ૧૫ કું
 સંસાર સહુએ કારિમો, કારિમો એ પરિવાર,
 કારમી ઇણુ ઋધિ કારણે, કાણુ હારે માનવ અવતાર ૧૬ કું
 વિશ્વાસ સાસતણો કિરમો, જે ઘડીમાં ઘડી જાય,
 કરણી ૧૧ તીકા હું આદર, જમ જમણુ ૧૨ તિમ મરણુ ન થાય. ૧૭ કું

૭ કલિક - એક જાતનું બગલું. જેમ બગલો ધીમે ધીમે ચરે છે તેવી રીતે નીગમી પસાર કીધી. ૮-નિયમ. ૯ શાશ્વતાં. ૧૦-અશાશ્વતા.

૧૧-તેહવી. ૧૨-જન્મ.

એ વિપય વિપદળ સારિજો, જાણે નહીં જલયંધઃ
 ત્રેવડે અમૃતદળ જીર્યાં, તિણુ સાથે હો માંડે પ્રતિયંધ ૧૮૧ કું
 જે કરે જે આંગુળ ખરી, રોપી રહે દદ કાય;
 જે આપ આપું આંગમે, તિણુ આગે હો કુણુ રાણારાય, ૧૮૨ કું
 બાપૂતણો ભય રાક્ષિને, એકો કરી એકતાર,
 જે આપે નિરક્ષોભી હોએ, તે આગે હો તૃણુ જેમ સંસાર. ૧૯૦ કું
 ધર આથ આપ વસૂ કરે, રૂઠ્યો છતો નરનાહ;
 તે સહુ મેં પહેલી તજી, હવે મુજને હો શાની પરવાહ. ૧૯૧ કું
 પણ વચન હું માતાતણું, લોપું નહી નિરધાર,
 તિણુ સેજ હુંતિ ઉડીને, પાઉ ધારેરે સાથ લઈ નાર ૧૯૨ કું

કુહા. શ્રેણિક અતિ હરખિત થયો, સૂરત નયન નિહાર:

દેવકુમર સમ અવતર્યો, માનવલોક મઝાર. ૧૯૩
 કરી પ્રણામ આગળ જીસે, ઉભો શાલિકુમાર;
 બેસાર્યો 'ઉત્સંગ લેઈ, રાગનયે' તિણુવાર. ૧૯૪
 રખર કર ફરસ્યેં પરગળ્યો, માંખણુ જેમ શરીર;
 ચિહું દિશિ પરસેવો વળ્યો, જિમ નિઝરણુ નીર. ૧૯૫
 એણે ભવે કીધી નહીં, સુપનંતર પણ સેવ;
 રખર કર ફરસે ન ખમી શકે, એ પાતલીયો દેવ. ૧૯૬
 સ્વેચ્છાચારી પરવશે, રહી ન શકે તિલ્લમાન,
 શીપ સમંપો કરી મયા, માત કહે એ વાત. ૧૯૭
 ઉઠ્યો આમણુ દમણો, મેહેલે ચડ્યો મન ભગ,
 શીરી પાછો જોવે નહી, જિમ કચલી જલુચંગ. ૧૯૮

દાળ-રાગ ગોડી ભવ તણે પરિપાક, એ જાનિ.

એ કર જોડી તામ દ્રા વિનવે, ભોજન આજ ઇહાં કરોએ;
 ભગતિ ભુગતિ શી થાય! તોપણુ સાચવું, દાસ ભાવ હુ માહરોએ. ૧૯૯

૧-ગોલામાં. ૨-ઉણ્ણ, ગરમ. ૩ જેમ કાઢેલી કાંચલીને સર્પ જોતો નથી તેમ.

૧સહસ્રપાક શતપાક, તેલાદિ કરી, ૨મરદનીયા મરદન દીઁઁઁ;
 જવચૂરણુ ઁધનસાર, ૪મૃગ દવાસિત, ઉપરિ ૫ઉગટાણું કરેઁ. ૨
 અછે ગૃહને પાસ, ૬જળજા ટોખલી, સ્નાન કરણુ આવે તીહાંઁ;
 કરતાં જલની કેલિ, પડતી ૭મુદ્રડી, જાણી પણ ન લહી કીહાંઁ. ૩
 તે મુજ માણિક આજ, દીસે છે ગયો, સારભૂત ધરમે હુતોઁ;
 ઉંચો લેઈ હાથ, જેવે શ્રેણિક, પણ ન કહે મુખે લાજતોઁ. ૪
 દેખી ૮અડોલી તામ, શ્રેણિક આંગુલી, જાણ્યું પાડી મુદ્રડીઁ;
 દાસીને કરે સાન, જલકલિ ચાલવી, કહાવે ભદ્રા ખડીઁ. ૫
 અંધારે ઉઘોત, કરતાં નવનવી, ભૂપણ મણિ રચણે જડયાંઁ;
 દેખી શ્રેણિકઆદિ, જ્યોતિ ઝગમગે, દેખી સવિ અચરિજ પડયાંઁ. ૬
 ચિંતામણિને પાસ, જિમ સેવંતરો, ૯ મુકયો શોભ જીસી લહેઁ;
 નિમતે ભૂપણ પાસ, શ્રેણિક મુદ્રડી, તતખિણુ ઓળખી સંઘહેઁ. ૭
 ચિંતે મગધાધીશ, પુન્ય ૧૦પટ તરો, સ્યો । સેવકને સ્યો ધણીઁ;
 સું કરવો વિપવદિ, દેખી પરધન, ઘાટ ૧૧ કમાઈ આપણીઁ ૮
 પહેરે પહેલે દીસ, ભૂપણ નવનવા, ખીજે દિન તે ઉતરેઁ;
 જિમ નિરમાયલ પૂલ, તિમ ઁ નાંખીયે, વળતી સાર નકો કરેઁ. ૯
 મેવા ને પકવાન, પીરસે ૧૨ વ્યંજન, જાતિ જાતિ કરી જુજૂઆ ૧૩ઁ;

૧-હજાર હજાર અને સો સો વાર પકવેલા તૈલોથી. ૨-મરદન કરનારા.
 ૩-જવચૂરણુંમાંથી ખેચેલ સત્ત, અથવા કપૂર અને ચંદન વિગેરે સુગંધી
 પદાર્થોનું સત્ત. ઘનરસ ૪-કસ્તરીથી સુવાસિત કરેલું. ૫-અભ્યગ, ઉટકણું.
 ૬-સ્નાનગૃહ. ૭-જળ રમત કરતાં વિટી પડી, તે જાણી, પણ લહી-મલી
 શકી નહી. ૮-અડવી, શણગાર વિનાની ૯-શ્રીવર્ધન, સેવર્ધન, સોપારીની
 જાતિ. જેમ મણિની પાસે સોપારી શોભા લેવું નથી તેમ, શ્રેણીકની મુદ્રા,
 ભદ્રાના દાગીનાઓમાં શોભા પામતી નથી. અથવા ભદ્રાના દાગીનાઓ
 કરતાં શ્રેણીકની વિટી ઉતરતી પકિતની છે.

૧૦-લૂગડાનો પડદો. અથવા શાલિના અને મહારા યુગ્મ વચે ઁક
 રહોટું અન્તર છે. ૧૧-ઘટ, જાડી, ઓછી. ૧૨-શાક, દાળ, કઢી વિગેરે “જાહ
 વિધિ વ્યંજન વાપર્યું, મધુર ખારો ખાટો સ્વાદ.” દ્વારકાં. ૧૩-જૂદાં જૂદાં, ઘાટ,

દીએ તાજ ત બોળ, ઉપર નવનવા, સહુકો મન હરખિત હુઆએ. ૧૦
 મણિ માણિકની કોડી, દેઈ ભેટણુ, રાજા ફરી પાછો ગયોએ;
 હવે પાછળ જિનરાજ, ધરમ કરણી ભણી, શાલીકુમર-
 ૧૭૨૭૬ થયોએ. ૧૧

હુહા. તેજ ન સહે તાજણો, ખેત સહે ખગધાર;
 શરા મરણુહી સાંસહે, પણ ન સહે તુંકાર. ૧
 સેવસે રાંકપણો ભલો, સ્યો પરવશ રંગરોળ;
 વરી ! પોતાની પાતલી, નાઉં પરાયો ઘોલ. ૨
 ખીજો નાથ ન સાંસહુ, આણુધરં શિર કેમ?
 માની સરલ ન સાંસહે, ધનગરજારવ જેમ. ૩
 સંજમ લેતાં દોય ગુણુ, પરભવ અવિચળ રાજ;
 ધણુભવ નાથ ન કો હુવે, એક પંથ દો કાજ. ૪
 કરતાં એમ વિચારણા, વોલી ધડી જે ચાર;
 મળી બત્રીસે કામની, ધણુપરે કરે વિચાર. ૫

ઢાળ. નીમખાયાની.

આજ નિહેજો^૨ દીસે નાહલો, કીજે કવણુ પ્રકાર;
 પ્રેમ વિલુધી^૩ સુકુલીણી મળી, એણી પરે કરે વિચાર. ૧ આજ૦
 આકિકાર ન મદિર આવતા, જાતાં ન કહે જાઓ;
 જોગીસર જીમ ચલાઈ^૪ રહો, મૂકી મૂલ સહાઓ. ૨ આજ૦
 કરજોડી આગળ ઉભાં છતાં, ચાર પોહોર વહિ જાય;
 તોપણુ કિમ ઉભાં ! જાસ્યો કીહાં, વાત ન પૂછે કાંય. ૩ આજ૦
 વચણુ નચણુ પોતાના વશ કીયાં, કીધો મન સંકેત;
 રગતણા મટકા મત જાણુજો, આ છે અવર આલોચ^૫ ૪ આજ૦

પરયાં પછી, નામરૂપ જીજવાં અતે તો હેમનું હેમ હોયે.” નરસિંહ મહેતા.
 “નિજ નિજ રૂપેરે જીજીઆં વિત્યાં કર્મ તે આઠ.” શ્રી વીરવિજયજી ૧-ઉત્સુક.
 ૨-નિ હેત, હેતવિનાનો. ૩-વિલુપ્થ અથવા વિહલી. ૪-અણાઈ,
 અનાથ. ૫-દૃષ્ટના.

આપણુ ભોગી લભર ન દુહવ્યો, કિમ પડી મન રાય; ૧.
 બોલાવ્યો પ્રીતમ બોલે નહી, અંતરગતિ ન લખાય. ૫ આજ૦
 દેખીને મુખ મચકોડે નહી, રીસ નહી તિલમાત;
 આપણુને પણુ બોલાવે નહીં, એહ અમેરી થાત. ૬ આજ૦
 આજ સહી લભેરો* વાલહો, ન કહે મનની વાત;
 જે નિત નવલો નેહ ન સાંસહે, તેતો ધાલે ધાત. ૭ આજ૦
 કદીએ નાહ ન દીરો રસણો, દિનદિન વધતો પ્રેમ;
 પાણીવલ માંહી મન ખેચી રહ્યો, હવે કહો કીજીયે કેમ? ૮ આજ૦
 અંતરજામી આજ^૧અવાણુગુ, દીશે કવણુ વિશેષ;
 અળવે મોહન^૨મીંટ ન મેળવે, જે જોતો અનિમેષ. ૯ આજ૦
 મીઠા બોલ ન બોલો વાલહા, મૂલ મ પુરો ખાંતિ;
 જુઓ ! સહજ સલૂણે લોયણે, તો ભાંજે મન ભ્રાંતિ. ૧૦ આજ૦
દુહા. આસણુ પૂરી સાધુ જિમ, બેઠો તાલી લાય;
 આજ અજગતિ વાલહો, કિણુહી લખ્યો ન જાય. ૧
 જે મન કાસલ રાખીયે, તો વાધે વિખવાદ;
 છતે સાલે કેમ નિપજે, પ્રેમરૂપ પ્રસાદ ૨
 આણુ બોલ્યાં સરસે નહી, વાધે વિરહ અગાધ;
 કીજે પૂછી ખરી ખખર, કિણે (કિણુ) કીયો અપરાધ. ૩
 બેકર જોડી પૂછીએ, કામણુગારા કંત;
 કિણુ કારણ એ રસણો, તે દાખો વિરતંત. ૪
ઢાળ. રાગ, ગોડી મદહાર.

અખળા કેમ હવેખીયે, વિણુ અવગુણુ ગુણવંત;
 કદીયે કીડીઉપરે, કટક ન કીજે કંતરે. ૧
 સુણુ સુણુ વાલહા, ઈમ જોવો સસનેહોરે;

*લંભેરાયો. ૧-ચાલ ચલગત, આજની રીત ભાત કાંઈ જૂનીજ જણાય છે.

૨-જે હ મેશાં અનિમેષ-આખનો પલકારો માર્યાવિના જોતો, તે આજ નજરપણુ મેળવતો નથી,

કામિની વિનવે, ઝટકિ ન દીજે છેહોરે. ૨ સુણું
 તુ તેહજ । તેહજ અમે, તે મદિર । તે સેજ !
 ઇણે અણિઆલે લોયણે, તેહ ન દીમે હેજોરે. ૩ સુણું
 જો તે અમને અવગણી. કરીય કહિન નિજચિત્ત;
 પ્રાણ હોશે તો પ્રાહુણારે, જિમ પરદેશી મિતોરે. ૪ સુણું
 નાહ ન કીજે રસણોરે, જોવો હૃદય વિમાસ;
 એક પખો ધમિ તાણતાં, કિમ ચલશે ધરવાસોરે. ૫ સુણું
 ૧હાસારી વેલા નહી. ઇણ હાસ ધર જાય;
 પાણી ન ખમે પાતલી, હવે એ દુઃખ ન ખમાયરે. ૬ સુણું
 જીણ તુમને પ્રીય દુહવ્યો, જીણ તુમ લોપી કાર;
 શીખામણ હુઓ તેહને, એકણ થાઓ મ મારિરે. ૭ સુણું
 સુણુસનેહી વાલહા, કરતા કાકિ વિજ્ઞાસ;
 તે દિન આજ ન સાંભરે, તિણ તુમને સાખાસોરે. ૮ સુણું
 દિવસ દિવસ વધતો હતો, ઇતના દિન ઝંખલાસ;
 સુખદુખ વાત ન કા કરે, આજ ટલ્યો વેસાસોરે. ૯ સુણું
 ચિતન કા વ્યાપારની, કાઈ ન ખીજે કાજ;
 કેવળ કામિનીઉપરે, સહી યખિવે છે આજોરે ૧૦ સુણું
 જો કા અવગણ દાખશે, તો આથો દુ.ખ થાય;
 કુરૂષ કરો ઠાકુર છતાં, તો કયું કહોય ન જાયોરે. ૧૧ સુણું
 ગુનહો પાંચેહી દિને, જો કા જાણો નાહ;
 મૂલથકી તે કાહજો, તુમને શી પરવાહોરે. ૧૨ સુણું
 એહ ઉદાસીનપણુ તજો, તુ અમહ પ્રાણ-આધાર;
 હળી મિળી બોલાવી મિજો, પૂરવ પ્રેમ સભારોરે ૧૩ સુણું
 હુંહા. ઇમ બહુપેર ધરવિધિ કહો, દીન હીન વયણેહ;
 પણ તનમન કાલ્યો નહી, રખે દેખાવે છેહ. ૧

જો નિરદૂપણુ પરિહરે, તો હવે કહી લાજ;
 ગાડો ઉલલીયા પછે, કિસ્મો વિણાક કાજ. ૨
 હવે વહેલી શ્વાહર કરો, એહેન રમ લાવો વાર;
 ભાગ સાસુને કહો, પ્રીતમતણા પ્રકાર. ૩
 વાત ભેદ લાધ્યા પખેડ, દેખી કુમર ઉદાસ;
 ભાખે શીખ ૪૩પા વચન, ઉચી ચઢી આવાસ ૪

ઢાળ. રાગ જયતસિરી (જયંતશ્રી) ચતુર સનેહી મેરે લાલા;
 એ જાતિ.

નમણી ખમણી નેં મન ગમણી, રમણી યત્રીસે સોવન વરણી;
 સુકુલિણી ને સહજ સલૂણી, કિણ કારણે એ ઉણી ઝૂણી ૧
 એ સવિ નારી ચળે તુજ કેડે, શુક પડે તીહા લોહી રેડે;
 કથન તુમારું કાઈ ન ખડે, ઓડે શીખ જહાં પગ મડે. ૨
 જ જ કરતાં જીવહા સૂકે, મુહથી નામ ન કાઈ મૂકે;
 તુજ સાસેહી કાઈ ન દ્રાપે, તો એવડો દુખ શ્યાને આપે. ૩
 તુજ ગાયો ગાયે સહુ કોઈ, હોય સુપ્રસન્ન તુજ મુખડુ જોઈ;
 ઇશ એડો તનમન સ કોચી, તુ તો મૂલ નહી આલોચી ૪
 જો પરતક્ષ અવગુણુ દેખી જો, તોપણુ મનમાંહી જાણી રહીજો;
 દીઠો પણ અણદીઠો કીજો, નારીજાતિનો અત ન લીજો. ૫
 તટકિ ઝટકિ એમ છેલ ન દીજો, જો કો દિન ધર રેહેવા કીજો,
 નીતિવચણુ એથો સ ભારો, કામિનીઉપર કોપ નિવારો. ૬
 જાણ્યો હોય તો દોષ દિખાડો, પણ ધરવાત ન જાહિર પાડો;
 માહી તેડીને સમજવો, દેખી જનને કાંઈ હસાવો ૭
 તુ તો આજ અજગતિ દીસે, હૈકુ હેજો મૂલ ન હિસે;
 એહવી પૂત પરાઈ જાઈ, ઇશ કિમ નાખો છો ધ્રસકાઈ ૮
 તું દેવર ! તુ જેઠ સમીનો ! તુ મનમોહન નાથ નગીનો !
 તું પીહર ! તુ સાસરવાસો ! તુજવિણુ સનો આસો પાસો ! ૯

એણીપરે વિવિધવચન કહી થાકી, ન રહ્યો કરવા જોગો બાકી;
 શાલિકુમાર મનમાંહી વિચારે, સહુકો મોહમતિ સંસારે. ૧૦
 જે ભામિનીસુ સગ કરાવે, તે લેઈ દુરગતિ પહુચાવે;
 હિતવાંછક માવિત કહાવે, પણ અતરગત કોઈ ન પાવે ૧૧
 દુહા. આવી દીધ વધામણી, વનપાળક નિશિવાર;
 ધર્મધોષ આગ્યા ઈલાં, ^૧ચાનાણી ^૨અણુગાર. ૧
 શાલિકુમાર મન ચિંતવે, ભલે પધાર્યો તેહ;
 મુહ માગ્યા પાસા ટળ્યા, દુધે વુડા મેહ ૨
 પહેલી પણ વ્રત આદરણુ, મો મન હુતિ હેજ;
 હિવે જાણે નિદ્રાલુઓ, લહી બિજાઈ સેજ. ૩
 કુમાર સાધુવદન ચલ્યો, રિદ્ધિતણે વિસ્તાર;
 પાચે ^૩અભિગમ સાચવી, બેડો સભામઝાર ૪
 સવેગી શિરસેહરો, સૂરિ સકલગુણુખાણુ;
 ભવ સરૂપ ઈમ ઉપદિશે, મુનિવર અમૃતવાણુ. ૫

રાગ ગાંડી ઢાળ—વણુજરાની—

પ્રતિબૂઝોરે લહિ માનવ અવતાર, જપ તપ સજમ ખપ કરો. પ્રતિ૦
 પ્ર. જીમ હુવે છૂટક બાર, ગરભાવાસ ન અવતરો. ૧ પ્રતિ૦
 પ્ર સ્વારથવિણુ જગમાંહી, મતકો જાણો આપણો; પ્રતિ૦
 પ્ર હાથ છ છોહા વાહિ, આજ કાલ ઈમે ચાલણો ૨ પ્રતિ૦
 પ્ર રહતાં જીમ તિમ પાણુ, જેણુ ગ્રામાંતર હાલિયેં; પ્રતિ૦
 પ્ર ઓ લીજે સમસાણુ, ધર આભોષો ધાલીયે, ૩ પ્રતિ૦
 પ્ર કાલ ન દેખે કોઈ, ઉપર વાડે રાવતો; પ્રતિ૦
 પ્ર. જે સર અવસર જોઈ, વાર ન લાગે આવતો ૪ પ્રતિ૦

૧—ચાર જ્ઞાનયુક્ત. ૨—સાધુ.

૩—સચિત્તાણ દઝાણ વિડસરણયા ૧, અચિત્તાણ દઝાણ અવિડસર-
 ણયા ૨, ઇગદ્ધસાડણ ઉત્તરાસરેણ ૩, ચક્રુખાસેણ ઐજલિપગ્ગહેણ ૪,
 મળસો ઇગત્તીકરણેણ ૫.

પ્ર. સગ ન આવે આથ, નાવે પરણી ^૧ હાથરી,	પ્રતિ૦
પ્ર. સંબલ આવે સાથ, આગળ સેજ ન પાથરી.	૫ પ્રતિ૦
પ્ર. અટવી વિપમ અપાર, સાથે મનમેલૂ ન છે,	પ્રતિ૦
પ્ર. કરન્ને એહુ વિચાર, પસ્તાવે પડશે પછે.	૬ પ્રતિ૦
પ્ર. રમણી રંગ પતંગ, ફળ કિંપાક ^૨ વિખ સારિખો;	પ્રતિ૦
પ્ર. મ કરો તાસ પ્રસગ, જે મન પુગે પારિખો.	૭ પ્રતિ૦
પ્ર. સન્ધ્યારાગસમાન, આઠે મદ ^૩ છે કારમા;	પ્રતિ૦
પ્ર. દિન દસ દેહી વાન, આભરણે બહુ ભારમા	૮ પ્રતિ૦
પ્ર. મ કરો ગરવ ગમાર, આથ અથિર જિજીવસ કહી;	પ્રતિ૦
પ્ર. જાતાં ન લાગે વાર, રાખી પણ રહેશે નહીં.	૯ પ્રતિ૦
પ્ર. ગણુતાં તૃણ સંસાર, જે શિર છત્ર ધરાવતાં;	પ્રતિ૦
પ્ર. તે અરિયણુ ધરખાર, દીસે દાસ કહાવતાં.	૧૦ પ્રતિ૦
પ્ર. દે ન શકે જગદીશ, અધિકી એક ધડી સહી;	પ્રતિ૦
પ્ર. તે દિનમાંહી ખત્રીશ, જાતી પણ જાણી નહી.	૧૧ પ્રતિ૦
પ્ર. પરનિંદાની વાત, મ કરો જે દુરગતિ દીએ;	પ્રતિ૦
પ્ર. જે એ ન મિટે ધાત, તો આપોપુ ^૪ નિદીએ.	૧૨ પ્રતિ૦
પ્ર. પરતખ આપ નિહાળી, મન આવેતો એ તન્ને;	પ્રતિ૦
પ્ર. લોભથકી મન વાળિ, ક્રોધ, માન, માયા, તન્ને.	૧૩ પ્રતિ૦
પ્ર. તો લ્યો સંજ્ઞભાર, જે ભવ ભમતાં ઉસજે, ^૫	પ્રતિ૦
પ્ર. મૂકો વિપય વિકાર, વાંછો છાકમછોળ જે	૧૪ પ્રતિ૦

૧-હસ્તમેલાપથી પાણેલી સ્ત્રી. મારવાડી શબ્દ

૨-કડવા ઝેર જેવાં. કિ પાક નામના એક જાતના અતિ સુશોભિત ફળ થાય છે પણ જે તે ખાવામાં આવે તો મરણજ પ્રાપ્ત થાય છે.

૩-જાતિ, કુળ, બળ, રૂપ, તપ, રૂઢિ, વિદ્યા, અને લોભ “મદ આઠ નિવા-
રો વ્રતધારી, પાળો સંયમ સુખકરીરે; કહે માનવિજ્ય તો પામશો,
અવિચળ પદવી નરનારીરે.” ૪ પેતાને. ૫-જે ભવ ભ્રમણ કરતાં રોગી,
દુખી થયાં હોય, અથવા ભવ ભ્રમણ કરતાં અગ્નિ માફક બળ્યાં બળ્યાં થયા
હોય તો સંયમ લ્યો.

કહા ધરમદેશના સાંભળી, હરખ્યો **શાલી** કુમાર; ૧
 કરન્નેડી આગળ રહી, પૂછે એક વિચાર
 માથે ^૧નાથ ન સપજે, કિણ કરમે મુનિરાય; ૨
 પરમકૃપાળુ કૃપા કરી, તે મુજ કહો ઉપાય.
 કહે સાધુ જે વ્રત ગ્રહે, તૃણ જીમ છોડે આથ; ૩
 નાથ ન માથે તેહને, હુએ તે સહુનો નાથ
 સાધુવચન સ્વિ સરદહે, ધણાં કણુ મીન ન મેપ; ૪
 આવી માતાને કહે, એણીપેરે વચણુ વિશેષ.

હાળ. ખ યત—

માનવભવલહી દોહિયોરે, પાછળ રચળવે ગમાયોરે;
 સફળ કરું હવે માતજી, જે હુ તાહરો જાયોરે. ૧
 મોરી માતજી અનુમતિ દો સજમ આદરે;
 વ્રત પાલીને ભવજલનિધિ હુ તરે ૨ મોઠ
 જે મારગ જાણે નહીરે, તે તો ભૂલે ન્યાયોરે;
 મારગ જાણ્યાહી પંચીરે, કહો કુણુ કહિવટ જાયોરે ૩ મોઠ
 જમસે કો કોહિતો નહીરે, જુઓ હીયે વિમાસીરે;
 પરભવ જાતાં જીવનેરે, સાથે કો ન આસીરે ૪ મોઠ
 મુહ મીઠા આવી મિલ્યાંરે, મુજને પચઁ સખાધરે;
 તે ધન લુટે માહરે, આજ ખખર મેં પાધરે. ૫ મોઠ
 જેહનો ગાયો ગાવતોરે, જેહસુ રહેતો ભીનોરે,
 તે પ્રધાન માંહે વધરે, કરે ખરાખ ખજનોરે. ૬ મોઠ
 પગભર સાથ ખિસે નહીરે, ફેકટ મિલિમિલિ પોસોરે;
 ખાળ સખાધ ન ટજેરે, મુજને આજ ભરેંસોરે. ૭ મોઠ
 હવે દેખોતો તેહનેરે, કવણુ કુલી કલી ગાવુરે;
 ખરચ ન દેઉ ગાંઠનોરે, ખિમણું કામ કરાવુરે. ૮ મોઠ

૧-માથે કોઈ સ્વામી રહેજ નહી, અથવા હુંજ સ્વામી થાઉં. ૨-ફેગટ.

૩-આખદા, અડચણ પાડાન્તરે 'હવાટ જાયેરે' હવાટ એટલે કુમારો.

૪-સ્પર્શન રસન દ્રાણ ચક્ષુ અને શ્રોત્ર એ પાંચ ઈન્દ્રિયા.

મિલણુ ન દેસુ મત્રવીરે, જે ધર ભેદ પ્રકાશેરે;
 સયણુ અછે તેવી સજેરે, તે નાવણુ દેઉ પાસેરે. ૯ મોં
 ચાર અછે જે ચૌગુણારે, ઈણુ ધરના રખવાળારે;
 ખાધો માલ ન વે ! ભરેરે, હોઈ રહ્યા મતવાલારે. ૧૦ મોં
 એ શીખામણુ તેહનેરે, નાણુ જે ધરમાંહીરે;
 જે તે પેસે છે કડેરે, તો કાદું ગલે સાહીરે. ૧૧ મોં
 જાણુ તિકે નર જાણીયેરે, જે આપણુપું (પિ-અપિ) ન ઠગાવેરે;
 જીવતડાં ન કલંકીયેરે, મુઆ કુગતિ ન જાવેરે. ૧૨ મોં

૬૬ શાલિવચન શ્રવણે સુણી, ભદ્રા કરે વિચાર;
 વચન તિસા ઉડા કહે, સહી તજસે સંસાર ૧
 પણ અનુમતિ દેસ્યુ નહીં, હું રાખીશ સમજાય;
 જે મુજને ૧ઉવેખસે, તો કયું કહો ન જાય. ૨
 ધરમભણી જે ઉઠસે, તે ગણશે માવિત;
 મુજને કદિ ન લોપશે, નાનડીઓ સુવિનીત. ૩

૬૭ રાગ મદહાર.

‘વાત મ કાઢો વ્રતતણી, અનુમતિ કોઈ ન દેસીરે;
 સુખ ભોગવી(સ) સંસારના, પાડોસી વ્રત લેસીરે’. ૧ વાં
 તુંતો એણીપેરે બોલતો, લોકો માંહી લજાવેરે;
 મુહ બાહિર તે કાઢીયે, જે શીરિ પાછો નાવેરે. ૨ વાં
 જે જગદીશ વડા કીયા, તે જોડો ૨આલોચેરે;
 ન્યાયેં જીમ તિમ બોલતાં, છોકરવાદ ન શોચેરે. ૩ વાં
 જે સાંભળશે સાસરે, તો કરશે દુખ ગાઢેરે;
 હાંસી કારણુ નાનડા, એવડી વાત મ કાઢેરે. ૪ વાં
 તું જાણે વ્રત આદ્યેં, સૂલ કિસ્યો છે પાછેરે;
 જે અમતેં સાધાર છે, વીર અવર કો આંછેરે. ૫ વાં

- જે મે તું જન્યો હતો, કહેતો કિણ દિન કાળેરે,
વડપણુ જનમિણી છાડતાં, સ્યુ ^૧ મન માંડી ન જાજેરે. ૬ વાં
- હુ જાણું માવિત્રની, છોડ પીડ ન આણેરે !
પણ સજ્જમ છે દોહિલોરે, તેતુ બેદ ન જાણેરે. ૭ વાં
- વિપમ પરિસહ જે સહે, તે તો કાય ^૧ અનેરીરે;
હુ પરિ જાણુ તાહરી, તેણે રાખું છું ઘેરીરે. ૮ વાં
- માખણુ જિમ તનુ તાહરોરે, પરસેવે પરગણીયોરે;
તે વેળા સ્યુ વિસરી ^૨ તન લેવા હળદ્રણીયોરે ૯ વાં
- કુણ અતુલી બળ સચરે, સનમુખ ગંગપ્રવાહેરે ?
તિમ સુરગિરિને તોળવા, કવણુ પુરૂષ ઉમાહેરે ? ૧૦ વાં
- ^૨ મયણુતણે દાંતે કરી, લોહચણા કુણુ આવેરે;
સિલા ^૩ અલુણી ચાટતા, સ્વાદ કહો કુણુ પાવેરે. ૧૧ વાં
- મનવાચિત સુર પૂરવે, તેણે દેણો છે પૂરોરે;
સુ સજ્જમ લે સાધસ્યો, સુ છે ઈલાં અધરોરે ? ૧૨ વાં
- દુખિયા તો દુખ ભાંજવા, સજ્જમસ્યુ મનલાવેરે;
પણ સુખિયાં સુખ છોડશે, તે પડશે પસ્તાવેરે ૧૩ વાં
- પરભવની આશા ધરી, જે આચાર સુખ છોડેરે;
તે તો કડિનો મૂકીને, આસ્યા ઉપર દોડેરે ૧૪ વાં
- તે રામત કિમ કીજયે, જાણુ વાતે ધર જાવેરે;
મોહોલ પધારો નાનડા, હવેવહુચર દુઃખ પાવેરે. ૧૫ વાં
- દુઃખ લે કવણુ ઉદેરીને, કુણુ ધર માંડી ઢાહેરે;
સ્યુ પોતાના પગભણી, કોઈ કુહાડી વાહેરે ! ૧૬ વાં
- મોહવિલૂધા માનવી, ઓછો અધિકો ભાસેરે;
ઐ ! ઐ ! દુર્જય મોહની, શ્રીજિનરાજ પ્રકાશેરે. ૧૭ વાં
- કહો. કહો કુંવર માને નહી, કહી વિવિધપરે વાત;

- મીઠે વચને તેડીને, વળી કહે ઇમ માત. ૧
 ૧સાતાહી જે નવી રહે, પહેલાં કર અભ્યાસ;
 પાવડીએ ચઢતાં સદા, પહોચીને આવાસ. ૨
 કાજ વિચારી જે કરે, રહે સ્તીયાંરી લાજ;
 અતિ ઉચ્છ્રક ઉતાવળા, તે ઉવિણુસાડે કાજ ૩
 એમ અનુમતિ ઉતાવળી, દેતાં ન વહે જીહ,
 જે માતા કરી લેખવો, તો પડખો^૪ દશ દીહ. ૪

ઢાલ રાગ, સોરઠીયાની દેશી.

- વ્રતની મનસા જે આણી, તિણમાંહી ન પેસે પાણી;
 તેણે દિન દશ આથે પાછે, મે સજમ લેવો આછે. ૧
 રહેતાં વૈરાગ્ય ન છીજે, માતા પિણુ સતોપીજે;
 હઠઝાલી ન બેસી રહીજે, જેમ તેમ નિજ કારજ કીજે. ૨
 અવસર લહી ચતુર ન ચૂકે, લીધો પણુ બોલ ન મૂકે;
 હઠ છોડી ચઢ્યો ચૌખારે, માતા હરખી તેણીવારે. ૩
- હુહા. ભલો થયો દિન દસ રહ્યો, લાજ રાખી ચિહું સાખ;
 ગૂગો બેટો બાપને, બાપ કહે તે લાખ. ૪
- પૂર્વ ઢાળ. જેહની મીંજી બેદાણી, પવટ્ટે કિમ તેહની વાણી;
 લાગ્યો જે રંગ મજીઠો, દીઠો તે કિણહી ન નીઠો. ૫
- હુહા. જિમ જિમ મે પરણી હતી, તિમ તિમ છોડે એહ;
 પરઠિ તિકા લાધી તિણે, પેહેલી લાધ્યો છેહ. ૬
 ગુન્હો જીકો સું મે કીયો, કળ પણુ લાધ્યો તાસ;
 સડયા પાન જીમ હુ તજી, અવર રહી પીઉ પાસ. ૭
 સું પેહેલી પરણી હતી! પેહેલી છોડણુ કાજ;
 ઐ ! ઐ ! મો મોલણી તજી, વાડ નાખી લાજ. ૮

પૂર્વ ઢાળ. બીજે દિન બીજી છોડી, પેહેલી ચિ તે થઈ જોડી;

મુનેં આઘો દુખ થાસ્યે, બિહુને તો વાટયો આશે. ૯

રહેવો ચિત્રશાળી માંહે, લામિણી બેસે બિહુ માંહે;

કિણહીસ્યુ નેહ ન લાવે, વાતે સહુને પરિચાવે. ૧૦

મુનિવરના પણ મન ચૂકે, કામિની જે પાસે ટકે;

પણ શાલીકુમર એ જાણી, સાચી દુરગતિ અહિનાણી. ૧૧

ત્રીજે દિન ત્રીજી આઈ, તાલી દેઈ બોલાઈ;

છોડી દીસે છે કતે, આવી બેસો ઇણે પથે. ૧૨

બોલ કહેતી આમ માંહે, તુજને પણ કાઠી સાંહે;

રયુ ફેરી જવાળન કીધો, ત્રિહું પાનનો બીડો લીધો. ૧૩

પર દીડી તે આજૂતી, ગતિ થાશે એક સહુની;

જે પાંચાંસાહી થાયે, આઘો દુખ તાસ જાણાયે. ૧૪

હુહા. સ્થાને કો કહેને હસો, મત કો કરો ગુમાન !

વારો વાસો જીમ હતો, તિમ થાશે અપમાન ! ૧૫

પૂર્વ ઢાળ હુ તો આસંગા માથે, ઝગડો કરતી પિઉ સાથે;

પણ મુજને છેહ ન દેતો, અવગણુ પણ ગુણુ કરી લેતો ૧૬

તેહી જે હોયે નિસનેહી, તો વાત કહીજે કહી;

ત્રીજી બેઠી બિહું પાંસે, એણીપેરે શિર ધૂણિ વિમાસે. ૧૭

દેખો છો વાત જે કાંઈ, મનમાંહી ઇયારે આઈ;

નિરદોષ પરાધ જાઈ, લે નાખે છે ધ્રસકાઈ. ૧૮

પ્રહસમે થાશે મુજવારી, એમ ચિ તે ચોથી નારી;

આડો તળ કોઈ ન આસે, મન જાઈ લાગ્યો આકાશે. ૧૯

હુ ૧. હુ જેમ પરણી હતી, ખરી આણી મન ખતિ;

સ્યુ મુજને બેસારસેં પ્રીતમ એહની પતિ. ૨૦

ધડીયાળે વાજી ધડી, ધૂજણુ લાગી દેહ;

મુજને પણ પિઉ છડશે, પહોર ચિહુને છેહ. ૨૧

વાત ન કા પુછી શકી, આડી આવી લાજ;
 પહોર ચિહ્નું ને અંતરે, વિછડવો છે આજ. ૨૨
 પૂર્વ ઢાળ અતિ આતુર નેહ ઘેહેલી, ધરઉપર ચઢીય એકેલી;
 હરિણાંક વહી એ જાશે, મૃગરાજ લિખે ચિહ્નું પાસે. ૨૩
 દિન પ્રતિ કામિની છોડતાં, દળ મયણતણા મોડતાં;
 હવે જીણુ પરે ધનનો આવે, તે પણ જિનરાજ સુણાવે. ૨૪

(ધન્નાવૃત્તાંત.)

દુહા. બહેન સુભદ્રા તિણુ નગરી, ધન્ના ઘેર સુવિદિત;
 સ્નાન કરાવણુ અવસરેં, બળધવ આવ્યો ચિત્ત. ૧
 રોમરોમ શાલિ અધિક, વિરહ વ્યથા તિણુવાર;
 હિયડો લાગ્યો ફાટવા, નયણુ ન ખડે ધાર. ૨
 દીસે ઘણું દયામણી, આજ ખરી દિલગીર;
 કહે કિણ દુજાણુ દુહવી, નયણુ ઝરે કિમ નીર. ? ૩
 શાલિભદ્ર સરિખો અછે, બળધવ અગલીમાણુ;
 આઠ રમણીમેં માહરે, તુંહિજ જીવનપ્રાણુ ! ૪

રાગ ગાડી. રમણી રમણી પરતણી. એ ઢાળ.

એણિક ધર આયા પછીરે, કાંઈ પડી મન ભ્રંતિ;
 દિનદિન એક કામિની તજેરે, વ્રત લેવાની ખતિરે. ૧
 વૈરાગી થયો, જામિણી જાઓ વીરોરે;
 તે મુજ સાંભરે, નયણુ ઝરે તિણુ નીરોરે. ૨ વૈ
 સાતજે લલો જો સાસરોરે, તો પીહર આવે ચિંત;
 વિણુ બળધવ પીહર કિસ્યોરે, નેહરહિતજેમ મિતોરે ૩ વૈ

૧-કામદેવનાં. ૨-શાલિભદ્રનો બનેલી. સુભદ્રાનો ધણી. જુઓ પાનું
 ૧ દુહો પાંચ. ૩-સુભદ્રા જે વખતે ધન્નાને સ્નાન કરાવતી હતી તે વખતે.
 ૪-સાથ, સમૂહ.

વીર વિહુડી બેહેનડીરે, નિસદ્દિન રહે ઉદાસ;
 પીઉ હટકી દિણુ આગબેરે, કાઢે મનની ભાસોરે. ૪ વૈ૦
 ઉભારે પીહર તણેરે, ગજ ન શકે ક્રોધ;
 સકજ વીરની બેહેનડીરે, દિનદિન નવલી હાંધરે ૫ વૈ૦
 કુણુ કહેશે મુજ બેહેનડીરે, કેહને કહીશું વીર;
 વાર પરખ કુણુ મુકશેરે, મુજને નવનવ ચીરોરે. ૬ વૈ૦
 કલિ અજરામર તું હોજેરે, મુજ પુરવજો જગીશ;
 દિણુ આગળ ઉભી રહીરે, દેધશ એમ આશીશોરે ૭ વૈ૦
 હવે કેહને જમાડીનેરે, સફળ કરીશું ભાઈખીજ;
 કાસ પયોહર વીંછલીરે, હુ દેખીશ ભાત્રિજરે ૮ વૈ૦
 કેહને બાંધિસુ રાખડીરે, કેહને ગાંધસું ગીતરે;
 કુણુ મુસાજો મુકશેરે, તિણુ સુવિશેષ સચિંતોરે. ૯ વૈ૦
 એકે ધડી પણ તેહનીરે, કદિન વિરહ ખગધાર;
 તે જામિણી જાયા પખેરે, કિમ જાશે જમવારોરે. ૧૦ વૈ૦

કુંડા. મુહ મચકોડી તિણે સમેં, બોલે બોલ રસાલ;
 સાહસિક શિર મુગટમણિ, ધન્નો ધીગડ માલ. ૧
 વલિ વલિ વીરો દોહિલો, ન્યાય તિણું દિલગીર;
 પણ કાયર શિર સેહરો, શાલીલદ્ર તુજ વીર ૨
 આરબ્યો તેહનો સફળ, જે કરી ધાલે પાર;
 પાણીવળ માંહી પેખતજ, થાયે અવર પ્રકાર. ૩
 પ્રેમ મગન તે કિમ રહે, મન ઉપાડ્યો જાહ;
 આગળ પાછળ છોડવો, દિશી વિમાસણ તાંહ ૪

ઢાળ. મુનિવર વિહરણુ ખાંચુર્યાજી, એ જાતિ.
 બેહેન રહી ન શકી તિમેજી, સાંભળી પ્રીતમબોલ;
 સ્થું અવહેલો માહરોજી, એણીપરે વીર નિટોલ ૧
 મોહરા પ્રીતમ તે કિમ કાયર હોય;

કથન ન માતે માહરોજી, તો આપ વિમાસી જ્ઞેય. ૨ મોં
 કાચી કાડી છાંડતાંજી, વીશ કરે વેખાસ;
 આથ છતે જેજે અવગુણેજી, તેહને ઘેા સાખાસ. ૩ મોં
 રતનજડિત ધર આંગણોજી, સોવન મય ધરખાર;
 એણે અનુસારે જાણુજેજી, રિદ્ધિતણા વિસ્તાર. ૪ મોં
 વય યાતીત પોતેં થયોજી, ગલિત પલ ધરનાર;
 તે પણ વ્રત લેતો છતોજી, પડખેં વરસ એચાર. ૫ મોં
 આપ તરૂણુ ! તરૂણી ધરેજી, કંચન કામળ ગાત;
 ભોગથકી જે ઉલગેજી, તે રાખે અખિયાત ૬ મોં
 ધર વરતાઉ છોડતાંજી, કરે વિમાસણુ વીશ;
 રૂપે રંભા સારિખીજી, ધન્ય જે ત્યજે બત્રીશ. ૭ મોં
 સાહસીક પાખેં કહોજી, નારી તજે કુણુ આમ;
 લોહી તોહીજ નિસરેજી, જે ચીરી જે ચામ. ૮ મોં
 જે કરશે તે જાણુશે, ત્યાગ દોહિલો કામ;
 મૂલ ન જાણે વાંઝણીજી, વ્યાવર^૧ તણા વિરામ. ૯ મોં
 કહણી કરણી સારિખીજી, જે ધણુ કલિજીગ હોય;
 તો શિવસુખ હુતિ સહીજી, ઉરે ન રહેતો કાય. ૧૦ મોં
 વાતે વડા ન નિપજેજી, મોઢે લાગે દામ;
 કહે તિસ્થો પોતેં કરેજી, તે વિરલા વર આમ ! ૧૧ મોં
 સાધુપથ પોતે કહોજી, તિણુ દિશિ ન ભરો વીષ;
 આપ ન જાવે સાસરેજી, લોકાનેં દો શિખ ! ૧૨ મોં
 રૂઢિવસ બત્રીશે છોડશેજી, વીર બત્રીશે નાર;
 પોતે આઠ જીકે અછેજી, છોડી એકણુ વાર ૧૩ મોં

૧-જણવાનો “જાણે છોડ માત, વેદન વ્યાયાતણી; વાંઝણી જાણે
 ન કાઢ, શિશુ પ્રસવ્યાતણી.” શીલવતી રાસો. ૨-મહારો ભાઈ બત્રીસ
 સ્ત્રીઓને બત્રી દિવસે છોડી દેશે, તેણે તમો કાયર કહો છો. પણ તમોને
 આઠજ સ્ત્રી છે, તો તમો એકી વખતે કેમ છોડી શકતાં નથી ?

- દુહા. કુળવંતી પાખેં કવણ, દે એણિપેરે ઉપદેશ;
અતરગત આલોચનાં, કૂડ નહી લવલેશ. ૧
- મન રાગ; તનુ મંત્રવી, ઉપસમ આગે વાણ;
તીને એક મતેં થયા, ચઢશે કાજ પ્રમાણ ૨
- કામ યુગલ પાસે ક્રિયો, ચિતવિ વિષય વિપાક;
અંતરજ્યોતિ પ્રકટ થઈ, ઘટી આઠ મદ છાક. ૩
- પાંચે મિત્રિ જોડ્યો હનો, તૂટ્યો સગપણ તેહ;
હવે હુ લાખતું બેહેન, અવિચળ સગપણ એહ. ૪
- અળગી રહેતું મુજ્યકી, મ કરિશ તાણોતાણ;
મેં મન શુદ્ધે તાહરો. કીધો વચન પ્રમાણ. ૫
- ધનનો એકમનો થઈ, ઉઠણ લાગ્યો જામ;
પાલવ ઝાલી ધસ્યું કહે, નારી સુખદા તામ. ૬

ઢાળ. રાગ સોરઠી.

- જોમાણસ કરી લેખવો, તો મત જાણો છંડિ, લાલરે;
જાણ્યો તોડી રાખણું, બાળક જામ રઢ મંડિ, લાલરે, ૧
- રહો રહો રહો હુ વાલહા, તટકિ ન ત્રોડો નેહ, લાલરે;
સહજ સલૂણાહો માણસાં, ધમ કિમ દીજે છેહ, લાલરે. ૨ રહો૦
- ૧આસંગાયન જે હુસ્યે, તે કહેશે સોવાર, લાલરે;
પણ વિચરણ દેશે નહી, કરસ્યાં કોડિ પ્રકાર, લાલરે ૩ રહો૦
- ઓછો અધિક સાંભળી, હસિય ગુદારે જેહ, લાલરે;
અવગુણ ગુણ કરી લેખવે, સાચા સાજણ તેહ, લાલરે. ૪ રહો૦
- દાંતાં વિચે દે આંગુત્રી, લલિ લલિ લાગે પાય, લાલરે,
(૪હાવ) હાંચ મિ ગવીને કહુ. હમણા તજિ મત જાય, લાલરે. ૫ રહો૦

૧—આસંગાયત—પ્રીતિવાળા જે હશે તે સોવાર કહેશે, પણ વિચરવા દેશે નહીં.

૪—ઈચ્છા, આશા.

ધરણીવચને ધર તજે, શોભ ન દહેશો એમ, લાલરે;
 માખી તો મારે નહીં, મલકા મારે જેમ, લાલરે. ૬ રહોં
 એવડો ગુન્હો ન કાપો, કાર ન લોપી કંઈ, લાલરે;
 જે છીંકતાં દડશ્યો, તો કિમ કહ્યો ન જાય, લાલરે. ૭ રહોં
 વિરચણ હારા વિરચ્યે, કુડોહી દે દોપ, લાલરે;
 વિ(પિ)ણ પાણી મન નવિરહે, સાસ હોવેં તાં સોસ, લાલરે ૮ રહોં
 પણ સાસરીયાંતણો, પીહરડે ન ખમાય, લાલરે;
 પીહરીયારો સાસરે, મૂલ નખણો જાય, લાલરે. ૯ રહોં
 બધવદુઃખ દાધી હુંતી, ઉપર પ્રીતમ ગૂણુ, લાલરે;
 જાણે દાધાંઉપરે, પ્રીતમ લાગ્યો લૂણુ, લાલરે. ૧૦ રહોં
 દેખો દુઃખ વાંટણુ સમે, અળવે પડી મનરાય, લાલરે;
 લૂહણુંથી દેણે પડી, ઈમ ઉભી પછતાય, લાલરે ૧૧ રહોં.

ઉહા. પ્રીતમતો લવલેશ, મન પણ ડોલાણો નહીં;
 ફીરિ દીયે ઉપદેશ, લામિતીનેં પ્રતિઓધિવા ૧
 જે કીધો ઉપગાર, તેં તિમ અવર ન કા કરે;
 તે વિરલા સસાર, જે જિમતિમ પ્રતિજીવે. ૨
 છોડી અધુરાં કામ, ઉડી ચલેસી પ્રાહુણા;
 કોઈ ન લેશે નામ, જંગલિ જામ વાસો વસ્યાં. ૩
 કિણુચુ કરે સનેહ, પરદેશી પરદેશમે;
 ૧આંધિ ગણે ન મેહ, આયે કાગલિ ઉડી ચલે ૪

ઢાળ. સુણુ યેની પીઉડા પરદેશી, એ દેશી.

ઇમ ધન્નેા ધણુનેં પરચાવે, નરભવ અથિર દેખાવેરે;
 તેહજ સાચા સચાણુ કરાવે, જે જિનધર્મ સુણાવેરે ૧ ઇમં
 મેરો મેરો કરે ગેહેલો, સવિ સ્વારથકા મેજારે;
 ઉડી ચલેગો હંસ એકેલો, વિજડયાં મિલવો દોહેલારે ૨ ઇમં

હોય દિન દશ ગોવલમે ચરણા, આખર એક દિન મરણારે;
 રાખણહાર ન કોઈ સરણા, તો એતો કયા કરણારે. ૩ ઈમિં
 કો કાહુ કે સંગ ન જાવે, શ્રીરિ પાછો ધર આવેરે;
 તિણ સેતી જે નેહ જનાવે, સો ઉખરમાં^૧ વાવેરે. ૪ ઈમિં
 છોરિ ચલેશી આથી પોથી, કરી કાયા પરસોથીરે;
 આગેં જાણેલો આ પોથી, ઈહ માયા સગ થોથીરે. ૫ ઈમિં
 ધત ઉત ડોલત દિવસ ગુમાવે, સૂતાં રથણિ વિહાવેરે;
 દિનદિન ચક્ષણો નેડો આવે, મૂરખ ભેદ ન પાવેરે. ૬ ઈમિં
 કો દુખ વાંટી ન લે એક રાઈ, પાપે પિંડ ભરાઈરે;
 નિશદિન ચિતા કરે પરાઈ, યા દેખો ચતુરાઈરે. ૭ ઈમિં
 ચાલણુ વરીયાં હોત સખાઈ, આપણી સાથ કમાઈરે;
 શ્રીરિ આવે ખીછે લોગાઈ,^૨ ત્રી જાણે સગાઈરે. ૮ ઈમિં
 સખ મિલિ અપણે સ્વારથ રોવે, પિઉકીગતિ કુણુ જોવેરે;
 સ્વારથ જાસ ન પૂરો હોવે, સો શ્રીરિ પુઠ વિગોવેરે. ૯ ઈમિં
 તખતગ સખહીકે મન ભાવે, જળલગ ગાયો ગાવેરે;
 કાજ સર્ચા મુહલી ન લગાવે, ખિણુમે છેહ દિખાવેરે. ૧૦ ઈમિં
 હુતી ભામિણી પ્રેમવિલ્ધી, તેપણુ મુણિ પ્રતિજ્ઞધીરે;
 વાળી વળે સદા પડ સુધી, પણુ નવળેસિલ સૂધીરે. ૧૧ ઈમિં
 પૂરવલી પણુ પ્રીત ન તોડું, નેહ નવલ હવે જોડુંરે;
 હુ સાહેબકો સગ ન છોડુ, તિમ આપો નવિ જોડુરે. ૧૨ ઈમિં
 એક મતો કિધો મન રગે, વ્રત લેવો પિઉ સંગેરે;
 શ્રીજિનરાજવચન આસગે, પાલે પ્રીતિ અલંગેરે. ૧૩ ઈમિં

હુહા ધણુ થિર કર આવ્યો વહી, શાલિકુમરને પાસ;
 હરિ જિમ ત્રાડૂકી કહે, એણીપરે વચન-વિલાસ. ૧

૧. જ્યાં પાક સારો ન થતો હોય તેવી જમીન, ખારવાળી ભૂમિ. “વહ્યા નવ વહ્યા, પાછા ઉખરના ખેડિયા.” વલ્લભ. ૨-લુગાઈ, સ્ત્રી, મારવાડી શબ્દ.

હવે લાલચ કરતાં છતાં, સખળ પડે છે ચૂક;	
કરે સૂર પોરસ ચઢ્યો, એકણુ ધાવ બે ટૂંક.	૨
પ્રેમ પ્રીતદળ મોડવા, કાયર મ કરે મુકાંણ;	
હું પાછળ પુઠે રખો, તું હોય આગેવાણ	૩
બોલાવ્યો ન રહે ઘડી, ફેહરી આવે ધાય;	
આ પુકાર્યો જે રહે, તે કિમ સૂર કહાય. ?	૪
વયણે મન બિમણો થયો, વાધ્યો વ્રત-ઉછરંગ;	
વાર ન લાગે બેસતાં, પાસ્યાઉપર રગ.	૫
પહેલાં પણુ અધિકાં હતો, સંજમઉપર પ્રેમ;	
બનેવીવચને થયો, હરિ પાખરીયો જેમ.	૬
ખરી ખચર આવી તિસેં, ^૧ સમવસર્યા જિનરાજ;	
શાલિ કહે હવે આપણી, સદ્ગણ ફળેસી આજ.	૭

ઢાળ. નથ્ય ગઘં મેરી નથ્ય ગઘ, એહ રાગ.

આશ ફળી મેરી આશ ફળી, આશ ફળી પધાર્યા વીર;	
આગળ ગૌતમસ્વામી વજર. ૧ મેરી૦	ટેક.
સંજમ લેતાં વાધી ભીર, હવે પામિસું જળનિધિતીર.	૨ મે૦
વ્રત લેવાને જિનવર હાથ, એક ઘેચરને ધુરા સાથ	૩ મે૦
મનમે લૂકવિને જગનાથ, ઘાલીસુ મુક્તિરમણીને ગાથ.	૪ મે૦
પ્રભુસેં હથ લે સંજમભાર, ખપ કરી પાળીસુ ^૨ નિરતિચાર	૫ મે૦
કરસ્યું અપ્રતિયંધ વિહાર, લેસ્યુ નિરદુપણુ આહાર	૬ મે૦
પેહેરસ્યું સીલ સુદદ સન્નાહ, ^૩ લજસ્યું મયણુતણો લડવાહ.	૭ મે૦
તો ^૪ સરિખો સાથી ગજગાહ, તો મુજને સ્યાની પરવાહ.	૮ મે૦
વહિલા હુવો મત લાવો વાર, આપણુ બે થાસ્યુ અણુગાર.	૯ મે૦
અનુમતિ લેવાનો આર, તેણે પૂછેવો પરિવાર	૧૦ મે૦

૧-પધાર્યા. ૨-મા જિન, મહાવીરસ્વામી. ૨-નિઃઅતિચાર, દુષણ-
વિનાશ. ૩-તોડીશુ, ભાંગીશુ ૪-તાહરા સરખો !

ધ-નો આવી નિજ આવાસ, રામગ્રી સજી મન ઉલ્લાસ. ૧૧ મેં
 મૂલ્યથી મોડણુ ભવપાસ, પહુનો વીરજિનેસર પાસ. ૧૨ મેં
 હુહા. વચન ન લોપ્યુ તાહર, મેં દીધો અભ્યાસ;
 હવે અનુમતિ દો માતજી, સહી તજ્યું ધ-વાસ. ૧
 જે દિન જાયે વ્રત ૧૫જે, પડે ન લેખે તેહ;
 હું પરદેશી થઈ રહ્યો, હવે સ્યુ કરો સનેહ । ૨
 આજૂણો દીસે તિસો, કહે તિસીપરે વાત;
 તૂણુ જિમ માયા પરિહરી, છોડી ચલેસી માત. ૩
 મરતાં ને જતાં છતાં, રાખી ન શકે કોઈ;
 પણ જે રક્ષાસ ન કાઢીયે, તો મન ડીભો હોઈ. ૪

હાળ. સમયમેં ગાયમ મ કરે પ્રમાદ, એહની હાળ

ધીરજ જીવ ધરેં નહીજી, ઉલટયો વિરહ અથાહ,^૩
 છાતી લાગી ફાટવાજી, નયણે નીરપ્રવાહરે ૧
 જાયા । ૪તો વિણ ધડીરે જમાસ
 માસ વરસ કિમ પેવોલસેજી, જુઓ હિયે વિમાસરે ૨ જાયા !
 કુણુ કેહેશે મુજ માયડીજી, ધડીય ધડીને છેહ;
 કેહેજી કેહને નાનડોજી? સખળ વિમાસણુ એહરે. ૩ જાં
 હરખે ન દીધો હાલરેજી, વહૂઅ ન પાડી પાય;
 તે વાંઝણી હુઈ છુટસ્યેજી, હું કિણુ ગાને ગણાયરે. ૪ જાં
 ગહ પૂરિત ગણતી નહીજી, હું કિણુહીને માન;
 સીહણી લાખીણો જણેજી, એકો લાખ સમાનરે - ૫ જાં
 ધીરપ દેતી જીવનેજી, તુજને દેખીશ ધીર;
 જિમતિમ વિસાર્યો હતોજી, મેં કનણુદલરો વીરરે ૬ જાં

૧-વ્રત વગર. ૨-મનમાં પડેલી જે છાપ-અસર જે બહાર ન કાઢીએ
 તો મનમાં ડીભો-ડીભો થાય અથવા છાતી ભરાઈ આવી મુંઝવાણુ થાય. -

૩-અથાગ, માપવિનાનો. ૪-તહારાવિના. ૫-જશે

૬-તેને જોધને તારા પિતાને જેમ તેમ વિસાર્યો હતો.

આંસ લુહણુ તું માહરેજી, કાલેજની કાર;
 તું વચ્છ આંધા લાકડીજી, કિમ હોય કહિન કઠોરરે. ૭ જાન
 ને બાળા પણ સાંભરેજી, શીયાલાની રાત;
 તો નમિણીનેં છોડવાજી, સહીય ન કાઢે વાતરે. ૮ જાન
 બુદ્ધાપણુ સુખણી હજીજી, હુંતિ મ્હોટી આશ;
 ધર સૂનો કરી જાયજી, માતા મૂકી નિરાશરે. ૯ જાન
 દીશે આજ દયામણોજી, એ તાહરો પરિવાર;
 સેવકને સ્વામી પખેજી, અવર કવણુ આધારરે. ૧૦ જાન
 મોહોલ કવણુ રખવાલસેજી, કવણુ કરેસી સાર;
 એકણુ જાયા બાહરેજી, સૂનો સહુ સ સારરે ૧૧ જાન
 વચ્છ તું ભોજનને સમેજી, હીયડે બેશીશ આય;
 ને માતા કરી લેખવોજી, તો તું છોડી મ જાયરે. ૧૨ જાન
 સાક્ષતણીપરે સાલસેજી, એ મુજ આહિ હાણુ,
 પ્રાણુ હુસે હવે પ્રાહુણુજી, ભાવે જાણુ મ જાણુરે ૧૩ જાન
 સુતવિરહે દુખ માતનોજી, કહી ન શકે કવિરાજ;
 જાણે પુત્રવિયોગિણીજી, ઈમ જ પે જનરાજરે ૧૪ જાન

દુહા સાસુજી થાકી કહી, હવે આપણની વાર;
 કહેવો છે આપણ વસ, કરવો છે પિઉ સાર ૧
 કહેવો ઉવરરયે જીવ્યુ, જાણાં છો નિરધાર,
 પણ છણુ અવસર નારીનો, કેહેવાનો વ્યવહાર ૨
 નેહુ જેહેલી માનની, મૂકી કુલ-આચાર;
 તે રચુ છે જે નવિ કહે, વિચડવાની વાર. ૩
 કવિજન જનમુખ સાંભળી, જોડે વયણુ બેચાર;
 પણ એ જે માહે વહે, જાણે તેહિજ સાર ૪

૧-જુદા પડવાની, વિયોગ થવાની “ જુઓ મચ્છ જળથી વિચરતાં
 તને પ્રાણુ ધન્ય તેહને” દયારામ.

ઢાળ. ભાવનની કંતડગ, એ દેશી.

પાલવ ઝાલી ધસ્યું કહેરે, લોક ચિહુરી સાખ;
 બાણે છોડ છે માય બાપનારે, છોડો અવગુણ દાખ. ૧
 નાહલીયે વિલૂધી ઓલભા દીયે રે, ભામનીભર ભર આંખ;
 નેહલીયે ગેહેલી શંકન કારહેરે, કહે માથા વડ નાંખ. ૨ નાં
 દૂર ન કરતો નાહ નજરથીરે, તું અમને ખિણ માત;
 આજ ચલે છે ઊભી મૂકીનેરે, ચૂકે છે ધણ વાત. ૩ નાં
 શીખ કરે વાટે મિલિ, વિછડવાની વાર;
 તે અમસ્યુ શીખ ન કા કરીરે અનિવડ^૧ જેમ વિચાર. ૪ નાં
 તે છાના રાખ્યા હુતારે, પણ બાણ્યા રલખખાણુ તેહ,
 મુહ ઉપરલી કરતો તુ સહુરે, પણ નવિ ધરનો નેહ. ૫ નાં
 આપસ્વારથ ચિતવીરે, છોડી ચલ્યો નિરધાર;
 દૈવ ન દીધો એક કણૂકડોરે, જે હુય અમ આધાર. ૬ નાં
 આશા લૂધાં માણસારે, બાધા વરસ વિહાય,
 આશ કીસી જમવારો ગાલિસ્યાંરે, તે દ્યો કત ખતાય ૭ નાં
 પહિલો સગ ન છોડતોરે, હવે દીદી ન સુહાય;
 તે ડોસી^૪ જિમ મેડ ચઢાવિનેરે, ધરિ નાંખી પ્રસકાય ૮ નાં
 જીવદયા મનમાંહી વસીરે, તિણે લ્યો સંજમભાર;
 આ ! રડતી છોડોછો ગોરડીરે, એ તુજ કવણુ વિચાર. ૯ નાં
 પુરૂપ કઠોર હૃદય હોએરે, લોક કહે તે ન્યાય;
 તિલભર તુ છીજે ભીજે નહી રે, લાખ લોક કહી જાય. ૧૦ નાં
 શીખ કરે વાતે મિલ્યાંરે, વીછડવાની વાર;
 તેં અમસુ શીખ ન કરીરે,^૫ એ તુજ કંત વિચાર ૧૧ નાં

૧-અનિવાર્ય. ૨ લચ્છણ, લક્ષણ. “ગાય ન જાણુ જનનય ન જાણુ ન જાણુ” લચ્છણુ છંદ” આનંદધનજી. ૩-ખમાય, ફાવે. ૪-આંહિ મૂલ પ્રતિમાં “દોષી” છે. દોષીનો અર્થ દોષીત થાય છે. ૫-આંહિ મૂલમાં “ફારેરે” છે.

ધડે નવા ભાંજે ધડયારે, રતને લાવે ખોડ;
 દોષી દૈવ ન દેખી શકે ધસીરે, એ આપણની જોડ. ૧૨ નાં
 ૧વીજ પડો જોસીતણેરે, પતડા ઉપર કાય;
 જોડાવે જોતાં પાંતરોરે, લોભે ચિત્ત લગાય. ૧૩ નાં
 ઘાટ કમાઈ આપરીરે, અવર ન દીજે દોષ;
 પણ પડતો આલંબન લીએ સહુરે, કરે અવરસ્થું રોપ? ૧૪ નાં
 વાણી શ્રીજિનરાજનીરે, વસી રજ્યાંરે ચિત્ત,
 તેતો ભોળાવ્યા ભૂલે નહીરે, રાખે^૩ અવિહડ પ્રીત ! ૧૫ નાં

દુહા. ભામિની વિવિધવચન મુણી, ડોહ્યો નહી લગાર;
 ૧ કનકાચળ ડોલે નહીં, જો વાજે પવન હજાર. ૧
 એક મનો સપેખીને, દીધી અનુમતિ માત,
 સદા નિહોરો નિયજનો, નેં સળળારી લાત. ૨
 જેમ જમાલી સચરે, વ્રત લેવાની ખતિ;
 તિણપરે રિદ્ધિ વિસ્તારીને, શાલિકુમર પણ જતિ. ૩
 શાલિભદ્ર ધન્નાભણી, આપણપે જિનરાજ;
 ૪ સચં હાથે વ્રત દેઈ કહે, સારો આતમકાજ. ૪
 ૫તામ મુભદ્રા પણ ગ્રહે, ૭પંચમહાવ્રત ધાર;
 ધરમ કરમ હલિ મલિ કરે, તે વિરલા સસાર. ૫

રાગ સોરઠી, હસ લગરી ઢાળ.

કર જોડી આગળ રહી, લેઈ પરિજન પાંસેરે;
 દુઃખભર છાતી ફાટતી, ભદ્રા એણીપરે ભાસેરે ૧ કરં
 મે વચ્ચ થાપણની પેરે, આપ્યો છે તુમ સાંરે;
 કોડિ જતન કરી રાખજો, મત ઘાલો વીસારે. ૨ કરં
 તુ કારો દીધો નહી, સહુકો કરતો જીજરે;

૧-વીજળી. ૨-જેતા. ૩-વારી ન શકાય તેવી ૪-પર્વતનું નામ.

૫-સ્વયં, પોતે. ૬-તેવારે. ૭ સાધવીપણું.

તેણે કારણ જગજીવને, ૧૬૮૬ મ દેજો ખીજરે. ૩ ૬૨૦
 તપ કરતા એ નાનહો, મુજ પીહર વારેજેરે;
 ઉનાળે ૨આતાપના, નિરતી કરવા દેજેરે. ૪ ૬૨૦
 મેં કલેજે માહરો, દીધો છે તુમ સારે;
 જિમ જાણો તિમ રાખજો, કહેવાનો ૩આચારે. ૫ ૬૨૦
 સીખક શીસ પરે છે, કરતાં હુવે અવહેલારે;
 પણ માવિત સદા કહે, વીજીવાની વેળાએ. ૬ ૬૨૦
 તું વ્રત લે છે પાલતાં, પણ સાચે મન પાળેરે;
 નાહના મોટા વ્રતતણા, દૂપણ સધલાં ટાળેરે ૭ ૬૨૦
 પૂત પનોતા^૪ ર્યું થયું, સજમ લીધા માટેરે;
 જે તપ કરી કાયા કસે, ફળતો તેહીજ ખાટેરે. ૮ ૬૨૦
 નીસિભર^૫ તીજ પોરિસી, સૂતો તૂણ સંથારેરે,
 સેજ મુકામળ જે તજ, તે તુ મત સભારેરે ૯ ૬૨૦
 એથો વ્રત રખવાળજો, વાડ મ ભાંજણ દેજેરે;
 ચૌદસહસ ૬અણુગારમે, શોભા અધિક તુ દેજેરે. ૧૦ ૬૨૦
 પરધર જતાં ૭ગોચરી, મત અભિમાન ધરેજેરે;
 આપમરદો^૮ મત રહે, ગુરૂની શીખ ચલેજેરે. ૧૧ ૬૨૦
 વચ્ચ કાચલીયે^૯ જીમતો, મનમે સૂગ મ આણેરે;
 મત તુ ઓછો ઉતરે, સાધુતણે સહિનાણેરે ૧૨ ૬૨૦
 સિ હપણે વ્રત આદરી, સિ હપણે આરાધેરે;

૧-હઠ, દૂરજ, વિગેરે ખીજરે ખીજરે બોલવામા આવતાં શબ્દો.

૨-તાપ, તડકો. ૩-આચાર. ૪-ભાગ્યશાલી. ૫-રાત્રિના.

૬-ચૌદ હજાર સાધુમા

૭-ગૌચરી, જેમ ગાય થોડું થોડું સધળેથી ચરે છે તેમ થોડી થોડી બધેથી ભિક્ષા લેવા માટે.

૮-આપમરદાઈમા, આપણીજ પહેલવાનીમાં, અહંકારમા.

૯-કાષ્ઠપાત્રમાં.

સો બોલે એક બોલ છે, આપ-સવારથ સાધેરે. ૧૩ કર૦

ધર્મ શીખામણ દેઈ કરી, શીરિ પાછી ધરે આવેરે;

એક ઘડી પણ માતને, વરસા સો ધર્મ જાવેરે. ૧૪ કર૦

હુહા પર-ઉપગારી પરમગુરૂ, સાધુતણે પરિવાર;

સજ્મ સમર્પિ શાક્ષિને, કરે ૧અનેથિ વિહાર. ૧

શાક્ષિ સાધુ ચિંતવે, ધન્ય ફીલ મુજ આજ;

નિરદૂપણ વ્રત પાલિને, સાર્ય આતમકાજ ૨

શ્રીજિનવર સાથે કરે, અપ્રતિબંધ વિહાર;

ગ્રહણ ને આસેવના, શીખે શિક્ષા સાર ૩

તપજપ કરી કાયા કસે, અરસવિરસ આહાર;

સુમતિ^૨ ગુપતિ નિતુ સાચવે, ચરણકરણ આધાર ૪

ગામાગર પુર વિહરતા, રાજગૃહ ઉદ્યાન;

ભવસાયર તારણ તરી, સમોસર્વા વધર્ધમાન ૫

પુત્ર રતન આગમ સુણી, હરખી ભદ્રામાત;

દીધી લાખ વધામણી, કહી જોણે એ વાત. ૬

રાગ મદહાર, ઢાળ જોસીડાની.

બળે મુનિવર ઉવિરહણ પાંગર્યાજી, લેઈવીર કન્હે આદેશરે;

એ તનુ દુરજ્ય ભાડે વિહુ દીયેરે, નખસે પગલર પણ સ દેસરે. ૧ જે૦

માસખમણનો તુજને પારણોરે, વચ્છા થાશે માયડિને હાથરે;

એણીપેરે ચાદસહસ્ર અણુગારમેરે, શ્રીમુખ ભાળે શ્રીજિનનાથરે! ૨ જે૦

તપજપ ખપ કરી કાયા શોસવીરે, તેમ વલી અરસવિરસ આહારરે;

ધર આવ્યા પણ કિણહી ન ઓળખ્યારે, એ કુણુ છે જેણે અણુગારે? ૩ જે૦

જિનવર આગમ સામહણી^૪ સજેરે, ભદ્રા નન્દનવન્દન કાજરે;

૧-ખીજે સ્થળે. ૨-સમિતિ-moderation. ઇર્થા, લાખા, એપણા, આદાનનિક્ષેપ, અને પતિષ્ઠાપનિકા ગલી પાંચ પ્રકારની સુમતિ, અને મન, વચન તથા કાયા એ ત્રણ પ્રકારની શુષ્ઠિ. એ આઠે અષ્ટપ્રવચનમાતા કહેવાય છે.

૩-વહેરવા, ભિક્ષામાટે નિકળ્યા. ૪-સામગ્રી.

ડિણુ કારણુ ભિક્ષુક ઉભા તુમેરે? ભિક્ષાનો અવસર નહીં આજરે. ૪ એ૦
 સાચ વચન કરવા જિનરાજનોરે, શીરિ આઘ્યાવળી ખીછ વારરે;
 તોપણુ પેસણુ ન દીયા ૧ પોલીયે રે, રોકી રાખ્યાં ધરને ધારરે. ૫ એ૦
 ઈણુ ધર પેસણુ પણ નવિ કા દીયે રે, તોરુ ૨ વેહરણુનો વેસાસરે;
 છણુ આવકાર ન આવતારે, તિણુ ધર શી ભોજનની આશરે? ૬ એ૦
 વચન ૩ અલીક ન થાયે વીરનોરે, પેસણુ પણ ન લઘ્યાં ધર ૪ માઝિરે;
 એરુ ૫ ઉખાણો સાચો થયોરે ! એક મારી મા ને વલી વઝિરે ! ૭ એ૦
 તિણુ કુળ સાધુ ન પેસે પાંતરેરે, છણુ કુળ જાતાં હુવે અપ્રીતિરે;
 એમ વિમાસીને પાછા વલ્યારે, એહીજ સુવિહિત મુનિની રીતિરે ૮ એ૦
 હુંતો માસખમણુનો પારણોરે, પણ મન ન ડોલાગો લગારરે;
 અધિકરે તપ અણુલાધે હુઓરે, લાધે દેહીને આધારરે ૯ એ૦
 વળતાં મારગ મહિયારી મલીછ, માથાઉપર ગોરસ માટરે;
 થ ભાણી પગભર ન શકે ખીસીછ, દેખી શાલિકુમારનો ઘાટરે ૧૦ એ૦
 હોચન વિકરયાં તન મન ઉલસ્યાંછ, રોમાંચિત્ત થઈ દેહરે;
 ઝરવા લાગ્યો ખીર ૧૧ પયોધરેરે, જગ્યો પૂરવલવનો નેહરે ૧૧ એ૦
 ૧૨ વહિરાવે ગોરસ ભાવે ચડીરે, વેહરીને ચિતે સુવિનીતરે;
 કનકાચળ પણ ચાલે ચાલવ્યોરે, ન ચલે વીરવચન સુવિહિતરે. ૧૨ એ૦
 જગગુરૂ ભાષે સશય ટાળવારે, એ પણ પૂરવલવની માતરે;
 વિહરણુ જાંતાં આજ કહી હતીરે, મેં પણ તુમને નિરતિ વાતરે. ૧૩ એ૦
 સંગમને ૧૪ ભવહુતિ માંડીનેરે, સકલી વાત કહી જિનરાજરે;
 સહુકા મન અચરિજ ઉપનોરે, ઐઐ! કરમતણા એ કાજરે. ૧૪ એ૦
 હુંહા શ્રીજિનવર મુખ સાંભળી, પૂરવલવવિરતંત;
 શાલિ વિચારે કરમગતિ, એણીપરે સાધુ મહન્ત. ૧

૧-દરવાને. ૨ ભિક્ષાનો વિશ્વાસ શુ ! ૩-ભૂહ. ૪-મર્યાદા, ધરમાં જવા દેવાની મર્યાદા પણ કોઈ જાળવતુ નથી. ૫-શાલિમદ્રના પૂર્વ જન્મની જે ધનના નામની માતા હતી, તે મલી. અને શાલીને જોતા તેના સ્તનમાંથી દૂધ ઝરવા લાગ્યું. ૬-આપે, જ-સ ગમના ભવથી.

વાછડ્યાં ચારાવતો, હું પાછળ દશવીશ !
 ઇણેભવ કિરિયાણો કિઓ, શ્રેણિક મગધાધીશ. ૨
 ૧ પાછળ મનસા ખીરની, પૂરી હુંતી નીક;
 નિરમાયલ થાતો કનક, ઇણેભવ સઘળે દીઠ. ૩
 ભવ પહિલો કઈ પહિરતો, માગી પરની ખેલ;
 ઇણેભવ વહુએ પગ લૂહી, નાંખ્યા કળસ સોલ ! ૪

હાળ ચૌપૈની

કીધો માસખમણનો પારણો, ૨ તનુ આધાર બનણી આપણો;
 આગળ કરી ૩ શ્રીગૌતમસ્વામિ, તેપુછે પ્રભુ અવસર પામિ. ૧
 છણુ કારણ ૪ ભાડો દીજતો, હવે તે લાભ નથી દીસતો;
 ૫ અસનાદિક ચઉવિહ આહાર, તેહતણો કરવો પરિહાર. ૨
 પ્રભુ ભાખે થાએ સુખ જેમ, ૬ દેવાણુપ્રિય કરવો તેમ;

૧-પૂર્વમાં. જુઓ પાતું ૩.

૨-શરીરનો. શરીર વડેજ કાર્યો બની શકતાં હોવાથી શરીરને ટકાવી રાખવાના આધારભૂત જે ખોરાક, તે એક માસના ઉપવાસ પછી લીધો.

૩-મહાવીરના મુખ્ય ગણપતિ-ગણધર.

૪-જે શરીર ટકવવાના કારણથી ખોરાકથી ભાડું આપવામાં આવતું હતું, તેનાથી હવે વધારે લાભ જણાતો નથી. અથવા હવે પ્રયોજન નથી.

૫-અસનાદિક ચારે પ્રકારના આહારનો પરિત્યાગ કરવો. આવો વિચાર શાલિને ધવાથી ગૌતમરવાગીને આગળ કરી ચારે આહાર છાડવાની આજ્ઞા મહાવીર પાસે લેવાની શાલિએ પેરવી કરી ચાર આહાર આ મુજબ છે “અસળ અનાજ, કઠોળ, દૂધ, અને મીઠાઈ વિગેરે ૧; પાળ કાંજ, જવ અને ચોખાનું ઘોવણ, અને જળ વિગેરે પ્રવાહી ૨; સ્વાદ્મ ધાણી ચણા વિગેરે શેકેલું અનાજ, તથા ફળ ફળાદિ ૩; સાન્ન સૂંક, છરૂં, અજમો, સુપારી, ચૂર્ણ, વિગેરે તંબોળાદિ ૪.

૬-દેવાનું પ્રિય, દેવને પણ પ્રિય.

તહત્તિ કરી જે જે આશ્યા, જૈવનમસ્ત્રામિ ^૧સખાઈ મિટ્યા ૩
 મન; વચન, કાયાયે કરી, જે દુષણ સંજગ આસરી,
 લાગ્યા હુંતા તે સભાર, ^૨આજોવે નિંદે તેણિવાર. ૪
 ચૌરાસીલાખ ^૩જેની ખમાવ, સવિહુમુ કરે મૈત્રિભાવ;
 મન શુદ્ધે લમી સયગજિનેશ, ધર્માચારજી વીર વિશંખ. ૫
 અણુસણ ^૪લે પાદપનીપરે, ઈકે કંત કાયા પરિહરે;
 ચાર ^૫ચતુર સરણા ઉચ્ચરે, આપણુપે આપો ઉદ્ધરે. ૬
 હવે ધરતી મન અધિક જગીશ, આગળ કરી વહુઅગ વત્રીશ;
ભદ્રા રિદ્ધિતણે વિસ્તાર, સમોસરણ પહુતી નિણિવાર. ૭
 દે પરદખણા વીરજીશુદ્ધ, વન્દ્યા અવર મુનીસરવન્દ;
 નયણે ન દેખે શાસિમદત, કરજોડી પૂછે ભગવત ૮

૧-મિત્ર, ધર્મ સાધનામાં સહાયભૂત થનાર ૨-ક્ષમાવે, માફી માગે

૩-૭ લાખ પૃથિવીની, ૭ લાખ પાણીની, ૭ લાખ અગ્નિની, ૭ લાખ વાયુની, ૧૦ લાખ એક શરીરમા એકજ જીવવળી વનસ્પતિની, ૧૮ લાખ એક શરીરમા ઘણા જીવોવાળી વનસ્પતિની, ૨ લાખ જે ઇન્દ્રિયાનાર્થ, ૨ લાખ ત્રણ ઇન્દ્રિયોની, ૨ લાખ ચાર ઇન્દ્રિયની, ૪ લાખ દેવલોકની, ૪ લાખ નારકીની, ૪ લાખ પાંચ ઇન્દ્રિયોવાળી તિર્યચોર્ન, અને ૧૮ લાખ જાતની મનુષ્યોની મની ૮૪ લાખ જાતની ચોનાચોવાલા જીવની ક્ષમા માગી મૈત્રીભાવ કર્યો. “જીવ ખમાવો સયલજે, ચોન ચૌરાસી લાખ” પૃ. ૦ ચ. ૦

૪ પદ્મ, ઝાડની પહેગ. શરીર અને ઇન્દ્રિયો હલાળ્યા વિના, તથા અન્નેદક લીધા વિના એકજ રથજે પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થઈ રહે. વાના નિયમને અણુસણ કહે છે સાદો અર્થ, જીવજીવંત ભૂખ્યા રહેવું તે અન્ન+અશન “હવે અવસર જાણી, કરીયે સ લેપણુ ચાર, અણુસણ આદરિયે પચખખી ચારે આહાર” પૃ. ૦ ચા. ૦

૫-રાજ, માનિક, ધણી, પૈસો, અને ઘર વિગેરેનું શરણુ છોડીને માત્ર અરિહન્ટ, સિદ્ધ, આચાર્ય, અને ઉપાધ્યાયનાજ શરણુનું ચિંતન. “ચાર શરણુ નિતુ અનુસરો; નિદો દ્વરિત આચાર” પૃ. ૦ ચાર્ય.

ચઢી ^૧વધભારશિખર મુનિરાય, આદરિ અણસણ છોડી કાય;
 પ્રભુમુખવચન સાંભળી, દ્રામાતા ધરણી ઢળી. ૯
 વિવિધ વિજ્ઞાપ તીસિપરે કીયા, જેણે ફાટે વિરહાતુર ^૨હિયા;
 સાથે વહુ લે ગિરિવર ચઢી, પોઢ્યો મુત દેખી આરડી. ^૩ ૧૦
 સાથે શ્રેણિક અભયકુમાર, તે સમજાવે વારવાર;
 ગણીયે તામુ જનમ સકથ, જે વન ધરી સાથે ^૪પરમથ. ૧૧

હુહા, પેખિ શિક્ષાપટઉપરે, પોઢ્યો પુત્ર રતન;
 હિયડા જે તું ફાટતો, તો જાણત ધન ધન. ૧
 રેહિયડા તુ અતિનિકુર, અવર ન તારી જેડિ;
 એવડે વિરહે વિહસતો, જતન કરે લખ કોડિ ૨
 હિયડા તું ધણ અવસરે, જે હોવત શતખંડ;
 તો જાણત હેજલૂઓ, ખીજ સહુ પાખંડ. ૩
 મુજ હિયડો ગિરિશિક્ષપથકી, કડિન કિયો કિરતાર;
 ઘણા ધાયે વિરહાનણે, ભેદો નહી લિગાર. ૪

ઢાળ. રાગ કેદારો, મયણ રેહા ગીતની ઢાળ

ઈતના દિન હું જાણતીરેહાં, મિલસ્યે વાર બે ચાર; મેરે નંદના,
 હવે વચ્છમેજો દોહિતોરેહાં, જીવનપ્રાણ-આધાર, મેરે નંદના, ૧
 માયડી નયણ નિહાર, મેં બોલો બોલ બે ચાર, મેં
 અણુબોલ્યાં ધણિવાર, મેં થાયે કેમ કરાર મેં ૨

૧-રાજગૃહીમાં 'વૈમારગિરિ' પર્વત છે. કે જેણી તવાટીમાં 'નિર્માલ્ય કૃષ્ણ' આવેલી છે. જ્યાં શાલિભદ્રની સ્ત્રીઓ હમેશા નવા અભૂષણો બદલી બદલા નાંખતી હતી "વૈમારગિરિવરઉપરે વીરજિનેશ્વર રાય" રિખસ.

૨-હૃદય. ૩-રડવું. ગાથામાંથી જે ચીત્રે જૂમ પાડી.

૪-પરમાર્થ. ૫-ગિરિના પથર કરતાં પણ સખત.

ધણુ અવસરના બોલડાં રેહાં, જે બોલીસું દસ વીશ,	મે;
તે મુજ આલંબન હોશે રેહાં, સંભારીમું નિસદીસ.	મેં ૩
તપ કરતો ગિણુતો નથીરેહાં, કાયાનો લવલેશ,	મે;
સેંગૂ માણસ આવીને રેહાં, ધમ કહતાં સંદેશ.	મેં ૪
પણુ હું સાચ ન માનતી રેહાં, છેતો તેહિજ દેહ,	મે;
પંજરરૂપ નિહાળીનેરેહાં, સાચ માન્યું હવે તેહ.	મેં ૫
ભૂખ ખમી શકતો નહી રેહાં, ^૧ તીરસ ન સહતો તેમ,	મે;
માસખમણુ પાણી પખે રેહાં, તે કીધા છે કેમ.	મેં ૬
સુરતરૂપ આસ્વાદતો રેહાં, અન્નતણો આચાર,	મે;
તેં કિમ કીધાં પારણાં રેહાં, અરસવિરસ આહાર	મેં ૭
હાથે ઉછેર્યો હતો રેહાં, લહેતી તાહરી ઢાલ,	મે;
કહેને સ્યું છાનો હુવે રેહાં, મા હુંતી મોસાળ!	મેં ૮
વ્રત લેતાં છંડિ હુંતી રેહાં, તેં જામિણી નિરધાર,	મે;
હવણાં વળી અણુબોલવે રેહાં, ખંતિઉપર દે ખાર	મેં ૯
ચલતો ધણુ ગામાંતરે રેહાં, લાંબો દેછે છેહ,	મે;
થાશે જન્માંતર હવે રેહાં, હમ તમ નવલ સનેહ	મેં ૧૦
પાછળ વિતક વિતશે રેહાં, જાણુ લો કિરતાર,	મે;
જીમ તિમ રોતાં વોલશે રેહાં, એ સારી જમવાર.	મેં ૧૧
ધણુ કુગર ચઢ્યાતણી રેહાં, આજ પડે છે સીમ,	મે;
હાડી લાવે પખીયા રેહાં, તો ભાંજ મત નીમ.	મેં ૧૨
ધર આવી પાછા વળ્યાં રેહાં, જગમ સુરતરૂ જેમ,	મે;
એ દુખ વીસરશે નહી રેહાં, હવે કહો કીજે કેમ	મેં ૧૩
એકરસો ધર આંગણે રેહાં સયં હથ પ્રતિલાલતિ,	મે;
લાધો નરભવ આપણો રેહાં, તો હું સફળ ગિણુંતિ.	મેં ૧૪
^૨ આબુણું અણુબોલણે રેહાં, ભલો ન કહેશે કાય,	મે;

પહિડે પેટ જે આપણો રેહાં તો કલ ઉથલ હોય. મેં ૧૫
 એ સાજલુ મેળાવડો રેહાં, તેં જાણ્યો સહુ કૂડ, મે;
 હવે લાલચ કીજે કીસી રેહાં, આપ મૂઆ જગ બૂડ. મેં ૧૬
 તે વિરહીજન જાણશે રેહાં, વિતક દુઃખની વાત, મે;
 નેહે ભેદાણી હશે રેહાં, જેહની સાતે ધાત. મેં ૧૭
 આશાં લૂઠાં માણસાં રેહાં, જમવારો પણ જાય, મે;
 દૈવે નિરાસ ક્રિયાં પીછે રેહાં, પાપી મરણુ ન થાય! મેં ૧૮
 હું પાપિણી, સરજી અછું રેહાં, દુ.ખ સહેવાને કાજ, મે;
 દુઃખિયાંને ઉતાવળાં રેહાં, મરણુ ન દીયે મહારાજ. મેં ૧૯
 મીઠા બોલ ન બોલતો રેહાં, મત કરજો તિહાં સીખ, મે;
 નયણુ નિહાળો નાનડા રેહાં, જિમ પાછી દો વીખ મેં ૨૦

હુહા માતા વિવિધવચન કહ્યાં, ધરતી નિવડ સનેહ;
 પણ સમતારસ ઝીલતાં, મનમેં નાણ્યાં. તેહ ૧
 ભામિણી બત્રીસે મિત્રિ, કરતાં કોડિ વિલાપ;
 પણ નાથો મન હુંકડો, તસુ વિરહાનળ તાપ. ૨

હાલ. રાગધનાશ્રી.

ઈણુ અવસર શ્રેણિક પરચાવે, ભદ્રા ફીરિ ધર આવેજી;
 પડિલાબી ન શકી પ્રસ્તાવે, તીણે ગાઢી પછતાવેજી. ૧
 શાલિભદ્ર ધન્નો ઋષિરાયા, તાસ નમું નિત્ય પાયાજી;
 જે જપ તપ કરી કરી કાયા, સૂધા સાધુ કહાયાજી. ૨ શાં
 નાહના મોટા દૂપણ ટાળી. કળિમળ પંક પખાલીજી;
 ચરમ સમય? જિનવર સંભાળી, સૂધો અણસણ પાળીજી ૩ શાં
 બાર વરસ સંજમ આરાધિ, આપ સવારથ સાર્વીજી;

(ભવિષ્ય વૃત્તાંત)

સુરગતિ કરમ રનિકાચિત બાંધી, સરવારથરિદ્ધિ લાધીજી. ૪ શાં

૧-છેલ્લા વખતે. ૨-કલ્કલ્પ પુણ્યકર્મ

૩-દેવલોકે સરવારથસિદ્ધિવિમાનમાં પેદા થયા.

સુર સારે સુરભવણ વિચારે, પણ નવિ નાથ નિહાળેછ; શા૦
 પોતાનો ખોલ્યો સંભાળે, હરખિત હુઓ તિણ કાળેછ. ૫ શા૦
 સરવારથસિદ્ધિ હુ નિ ૧યવશે, મુનિવર નરભવ લેશેછ; શા૦
 ૨મહાવિદેહે વ્રત આદરશે, અવિચળ શિવમુખ વરશેછ. ૬ શા૦
 પરતખ દાનતણાં ફળ જાણી, ભાવ અધિક મન આણીછ; શા૦
 અદળક દાન સમર્પો પ્રાણી, એ શ્રીજિનવર વાણીછ ૭ શા૦
 (પ્રશસ્તિ)

સાધુચરિત કહેવા મન તરસે, જીણે એ ભાસ્યો હરસેંછ;
 (૧૬૭૮)સોળહસે અઠહત્તર વરસે, આસો વદિ
 છઠ દિવસેછ. ૮ શા૦

જિનસિંહસૂરી શીસ મતિસારે, ભવિચણને ઉપગારેછ;
 શ્રીજિનરાજવચન અનુચારે, ચરિત કહ્યો સુવિચારેછ. ૯ શા૦
 ઈણિપરિ સાધુનાણા ગુણ ગાવે, જે ભવિચણ મન ભાવેછ;
 × × × × ૧૦ શા૦
 એ સખધ ભવિક જે ભણશે, એક મના સાંભળશેછ.

દુ.ખ દોહગ તે દૂરે ગમસ્યે, મનવ છિતફળ લહિસ્યેછ ૧૧ શા૦

इति शालिभद्रमहामुनिचरित संपूर्ण.

૧-દેહલ્યાગ કરીને.

૨-મહાવિદેહ નામનુ એક ક્ષેત્ર છે ત્યાં, દેવપણાથી દેહલ્યાગ કરી મનુ-
 ષ્યપણામાં જન્મ પ મશે અને ત્યાં મુનિપણુ અગીકાર કરી; દેહ છોડી,
 અપુનર્ભવ પ્રાપ્ત કરશે.

મુનિત્રીગંગાવિજયપ્રણીત.—

કુસુમશ્રી રાસ.

ૐ શ્રીવરદાયૈ નમઃ

(મંગલાચરણ.)

કુહા.

પુરીસાદાણી પાસણ,^૧ ત્રેવીસમે જિનચન્દઃ
સુખ સંપત્તિ જિણુ નામથી, પામે પરમાનન્દ. ૧
વળી ગણધર-આદે નમું, ^૨ચૌદસે આવન્ન;
સમરંતા પાતિક મિટે, જપીએ સાચે મન્ન. ૨
વીણા પુસ્તકધારિણી, હસવાહિણી સુવિલાસ;
પ્રણમું ભાવે સારદા, આપે વચન-વિલાસ. ૩
તીર્થંકર ગણધર સારદા, વળી પ્રણમું ગુરુરાય;
શ્રીલાવણ્યવિજય^૩ ઉવઝાય નિત, નમતાં પાતિક જાય. ૪
તસ ^૪શીસ ચરણ ^૫સરોરહ, મધુકર પરે મનોહાર;
શ્રીનિત્યવિજયકવિરાયનો, જપિયે નામ ઉદાર. ૫
તેહતણા સુખસાયથી, રચિસું રાસ ઉદાર,
સીયળ સખળ ગુણ વર્ણવું, સાંભળો થઇ ઉજમાળ. ૬
સીયળે શિવસુખ પામીએ, સીયળે નવહ નિધાન;
સીયળે સુર સેવા કરે, સીયળે લહીયે માન. ૭
સીયળતણો મહિમા ધણો, કહેતાં નાવે પાર;
કુસુમશ્રી રાણીતણો, કહિયું ચરિત્ર ઉદાર ૮

૧-પાર્શ્વનાથ. ૨-આદિશ્વરભગવાનથી લેઇને મહાવીરસ્વામીસુધીના.

૩-ઉપાધ્યાય. ૪-સિદ્ધિ. ૫-કમળ.

ઝેલ ચરિત્ર સુણતાં થકા, મિટે પાપ અધોર;
એ સુણતાં જે ઊધએ, તે માણસર પેં દોર. ૯

(કથારમ્ભ.)

ઢાળ-ચોપાઠ દશી.

૧ જંબુદ્વીપ ૨ ભરત જાણીયે, અંગદેસ તિહાં વખાણીયે;
રતનપુરી નામે તિહાં પુરી, જાણે અમરપુરી અવતરી. ૧
રાજ કરે તિહાં રાજ ભક્ષો, રણધવળ નામે ગુણનીક્ષો;
રાણી રતનવતી ૩ તસ ધરી, રૂપે જેણું છતી ઉર્વસી. ૨
મતિસાગર મત્રી તસ વળી, રાજકાજ છે નિર્મણી;
ધન્વતણી પેરે પાળે રાજ, સકળ લોકના સારે કાજ. ૩
અંગજરાય તણા છે ધણાં, રૂપવંત અતિ સોહામણા;
પણ ઉપર એક નહીં સુતા, તેણે કારણ રાણી દુઃખીતા. ૪
જે જે જાણ કહે તિમ કરે, પણ નહીં તેથી કાઈ સરે;
પછે કરે સુકૃત અભ્યાસ, જેહથી લઘએ સુરવર વાસ. ૫
તેહ ૪ નિસિતર સુતી સુન્દરી, સુપન એક દેખે સુન્દરી;
પચવરણ દેખે ૫ કૂલે સોભતી, દેવતણી માલા દીપતી. ૬
સુપન દેખી જાગી ૬ સા સતી, પતિ પાસે આવે હરખતી;
સ્વપ્રતણું ૭ કળ પૂછે હસી, તવ ભૂપતિ લાખે ઉલ્લસી. ૭
સુદરી સ્વપ્રતણે અનુસાર, બેટી એક ૭ હૂંસે વરનાર;
ધમણી ૮ સુણી રાણી ગહગહી, નિજ મન્દિર આવે વળી વહી. ૮
ધર્મ કર્મ કરતાં અનુક્રમે, માસ નવ હૂવા પૂરા તિમે;
સુભ સુહરતિ જનમી પાળિકા, જાણે પુણ્યતણિ પાળિકા. ૯
કરે મહોત્સવ બાહુ ભૂપતી, લાવે ભેટ ભલી ધનપતિ;

૧-જંબુદ્વીપમા. ૨-ભરતક્ષેત્ર. ૩-તેને-રાજને.

૪-પાછલી રાત ૫-પુષ્પોવડે. ૬-રતનવતી. ૭-થશે. ૮-એ પ્રમાણે.

દિવસ બાર હૂઆ ૧જેતલે, થા'યું નામ લલું ૨તેતલે. ૧૦
 સુપન અનુસારે દીધું નામ, કુસુમશ્રી ગુણકેરો ઠામ;
 ગિરિકંદરી વાઘે જિમ યલતી, તેમ વાઘે કુસુમશ્રી સતી. ૧૧
 અનુક્રમે પંચ વરસની પહવી, લણવા બુદ્ધિ લલી સંભવી;
 નિશાળે મૂકે ભૂપતિ, શાસ્ત્ર લણાવે દ્વિજ વરમતિ. ૧૨
 થોડે દિન સિખી સવિ કળા, જાણે સયળ શાસ્ત્રના ૬આમળા;
 જાણે કવિત નવા કેળવી, જાણે વર્ણ સુપરે મેળવી. ૧૩
 જાણે ન્યાયત્રન્ય સવિ લણી, જાણે ગણિતત્રન્ય આ ! લણી;
 જાણે શબ્દતણે ઉપચાર, જાણે જ્યોતિષશાસ્ત્રવિચાર. ૧૪
 જાણે વૈદકશાસ્ત્ર નિદાન, જાણે નટ સગીતાદિતાન;
 સામુદ્રિક લક્ષણ સવિ લહે, શકુનભેદ પૃચ્છા સવિ કહે. ૧૫
 જાણે તેલ સુગન્ધા કરી, જાણે અશ્વપરીક્ષા પરિ;
 જાણે વસ કરવાના મત્ર, જાણે અગ્નિયન્ધનના તંત્ર. ૧૬
 જાણે શાયણિ ડાયણિ દમી, જાણે ભૂત પ્રેત નિગમી;
 જાણે નરલક્ષણ બત્રીસ, જાણે દડાયુધ છત્રીસ. ૧૭
 સકળ કળા સિખી તેણિ મુદા, જગ ખીજી જાણે સારદા !
 દેખી હરપ ધરેં ભૂપાલ, ૭ગ ગવિજે પલણી પહેલી ઢાલ. ૧૮=૨૭

હુંહા.

રાજા મન હર્ષે કરી, દીધું દ્વિજને દાન;
 પ્રસન્ન થઈ થેર આવીયો, તે અધ્યાપક ગુણખાણ. ૧
 કુસુમશ્રી ભરયૌવના, થઈ તે બુદ્ધિ—નિવાસ;
 સોળ શૃંગાર પહેરાવીને, માઝે મોકલી રાય પાસ. ૨
 સભા મધ્યે આવી હર્ષયુ', તે કુમરી ગુણવંત;
 વિવરી બોલે બોલડા, સાંભળી સભા હરખંત. ૩

૧-જ્યારે. ૨-ત્યારે. ૩-ગિરિકંદરી. ૪-વેલડી. ૫-થઈ.

૬-સકલશાસ્ત્રકળા. ૭-ગ ગવિજે પહેલી ઢાલ પલણી—કહી.

તાત ચરણ પ્રણમી કરી, નિવસી^૧ જોલામાંદિ;
 સા દેખી મન ચિંતવે, જોષ્યે(જોયે)વર યોગ ઉજાહિ. ૪
 કુસુમશ્રી ધરે મોકલી, જોલે નરપતિ તામ;
 મતિસાગર મત્રી સણો, જુઓ વર અલિરામ. ૫
 રજેચર નરપતિ નંદન, રૂપતણો લંડાર;
 કુસુમશ્રી સરખો સહી, જોષ્યે વર અલિરામ. ૬=૩
 ઢાલ. ગઢડામેં જુલે સહિયાં હાથની, એ દશી.

સચિવ લાખે હો સુણો ભૂપતી, કનકશાલ નગર સુધામ;
 રાજન મોરાહો, અવધારો એક વિનતી. આંકણી.
 રાજ કરે તિહાં નરવર રાજ્યો, ઉત્તમ અરિકે રી ગુણ
 ધામ, રાં ૧
પ્રીતિમતી રાણી ગુણે આગળી, જોલે તે મુખથી અમૃત ઢાણી; રાં
 તસ અગળ **વીરસેન** જાણીયે, શિરોમણ બુદ્ધિતણો નિધાન, રાં ૨
 કુમરયોગ એ કુમરી વસી, જેમ રોહિણી ધન્દુશું સસનેહ, રાં
 સદસરૂપે ગુણે પરવરી, જુગતી જોડી બની છે એહ, રાં ૩
 મત્રીવચન સુણી ભૂપતી, સાંભલી જોલે તસ ગુણરૂપ; રાં
વીરસેન કુમરસ્યુ હર્ષ કરી, મેજો વેગે વિવાહ અનૂપ, રાં ૪
 મત્રીસર આલ્યો રાષ આદેશથી, સાથે હો લીધો બહુ પરિવાર; રાં
 અનુક્રમે **કનકશાળપુરે** આવીયા, જઈ ભેટયો **અરિકેસરી**
 શુભ વાર, રાં ૫
 રાજનએ આદરમાન દીધો ઘણો, ખેઠો અમાલ ધરી નેહ; રાં
 કુવર દીઠો અનુપમ સુન્દર, જુગતિ જોડી મિલી છે એહ, રાં ૬
 નૃપને સચિવે કહી વારતા, તેડાવો વહેલા અહિ દ્વિજ્યાત; રાં
 તેડાવી વિપ્રોને નૃપ એમ ભણે, જુઓ લગન રૂકું સુવિખ્યાત, રાં ૭
 વાડવ જોલે નૃપ તમે સાંભલો, દિવસ બારમાં લગ્ન વિચાર; રાં
 વર્ષ બાર લગે નહી કો તિસ્યું, જેહવુ લગ્ન હમણાં છે સાર, રાં ૮

સાંભલી નૃપ કહે મંત્રીપ્રતે, હવે કહો શું કિન્ને વિચાર? ૨૦
 સચિવ કહે એ નવિ ચૂકંચે, મુકો મુજ સાથે કુમાર, ૨૦ ૯
 માનીવાત; કુમર આગે કહી, ચાલ્યો મંત્રી સાથે ધરીય સનેહ; ૨૦
 મંત્રી સંધાને કુમર ચાલીયો, શૂકન ઉત્તમ લેઈ લ્યાંહ, ૨૦ ૧૦
 કુમર નિજપુરથી હવે સંચર્યો, લઈ સૈન્ય સળગ અપાર; ૨૦
 અનુક્રમે રત્નપુરીને પરિસરે, આવી ડેરાં દીધાં સુવિચાર, ૨૦ ૧૧
 તતક્ષિણ જાણ કરાવ્યું રાયને, આલ્યો નૃપ મુકી પ્રમાદ, ૨૦
 જવદીકો અરિકેસરી નન્દનો, તવ મન પામ્યો અતિ આલ્હાદ, ૨૦ ૧૨
 પંચ શબ્દ વાજાં વાજતે, નગરમાં કરાવે પ્રવેશ, ૨૦
 નાટકનાચતે ભલિ ભાંતિશું, રાય મન હર્ષ ધરે સુવિશેષ, ૨૦ ૧૩
 હાલ બીજા એ પૂરી કહી, કુમર તેડાવણુ કહ્યો અધિકાર, ૨૦
 ગંગવિજય કહે સાંભલો, આગળ વાત અછે રસાળ,
 રાજન મોરા હો ! અવધારો એક વિનતી ૧૪=૪૭.

હુંહા.

રાણધવળ હરખે કરી, આપે વસવા વાસ,
 શુભવેજા શુભ મુદ્દરતે, કુમરે કીધો વાસ. ૧
 એક દિન છંદ પૂરી કરી, બેઠો હર્ષ ધરેવ;
 રાય રાણા શુભ મંત્રવી, પય પ્રણમે નિત મેવ. ૨
 અખલક મૂલક મિલ્યા એકઠા, જોવા કુમર નરિન્દ;
 સોભાગી દીપે જિર્યો, જિમ તારામે ચન્દ્ર. ૩
 કે ! સુ ! ગગનથી ઉતર્યો ! સહસ્ત્રકિરણ દિનકાર;
 કે ! સુરપતિ એ અવતર્યો, એ એ રૂપ ૪ અપાર ૪
 આપણા રાય સુતાતણી, પૂરણ પુન્યાઈ જાણ,
 કુમર સોભાગી પામીયો, વખત વડોય પ્રમાણ ૫
 હુંસુમશ્રીએ સાલવ્યું, કુમર આગમણની વાત,

૧-અરિકેસરીનો પુત્ર. ૨-માણસ. ૩-અહો ! અહો ! ૪-રૂપનો દગલો,

જોઉં જઈ કુમારને, કેહવો છે સુવિખ્યાત. ૬
 કુમરી નિરખે કુમરને, કુમર નિરખે નાર;
 જોતાં નયણ મેલાવશે, હુઝોજો તેણીવાર. ૭
 નયણ મિલતે મન મિળ્યું, મનથી લાગ્યો રંગ;
 રંગે રસ ૧ઉપાધ્યો, રસેકરી સિન્ધ્યા અંગ. ૮
 અંગ સિન્ધ્યન્તે સુખ ધણું, રોમ રોમ અનંત;
 કે જાણે મન તેહનું ! કે જાણે ભગવન્ત ! ૯
 કરસ્યુ ૨કરપદ્મવી કરી, કુમરી ૩દાખે ભેદ;
 કુમર સમજે ક્ષણિકમાં, મૂરખને ૪દૂએ ખેદ. ૧૦=૫૭

ઠાળ. ઉદહાસાની દશીએ.

લગન સમો જવ આવસે, સલા લોક ખેહારે જોસે;
 કર મુકાવણીયે મુજ આજ, શું લેશો કહો મહારાય ? ૧
 નયન-પદ્મવી કુમરે કીધી, સુન્દરી સુણો તુમ હિતચુદ્ધ;
 માંગુ તેહ તુમે જે કહો, સાર વસ્તુ સધળી તુમે ૫લહો. ૨
 સાંભળ પ્રાણનાથ મુજ વિનતી, વસ્તુ દાખવું જે તુમને ૬છતી,
 રત્ન ત્રણ જાણી માંગજો, ૭અવર લેઉ ન ચિત્ત આણજો. ૩
કમળા મેલા અધરતન, તાતે રાખ્યો છે ધણે યતન;
 જોયણુ લક્ષતણે આંતરે, આકાસે ચાલી ઉતરે. ૪
 પુર પાટણુ નગર સુહામ, ઘોડાને સંભળાવે નામ;
 ત્યાં મુકે વેગે હયપતિ, તે માગી લેજો સુભમતિ. ૫
 ખીજું રત્ન કામિત ૮પદ્મક, મન વાંછિત આપે નિશ્શંક;
 વિષુદ્ધ ચંદ્રામણિ ૯સૂયડો સારો, પૂછી વાત કહે નિરધારો. ૬
 સ્વામી ! કર મુકાવાને સમે, માગી લેજો તમને જો ગમે;
 એમ સકેત કરે સા સતી, અવર ન જાણે પણ કો રતી. ૭

૧-ઉપજ્યો. ૨-હસ્તપાલવ. ૩-ખતાવે ૪-થાય. ૫-જાણો.

૬-ઉઘાડી, જાણીતી. ૭-ખીજું કશું. ૮-પદ્મગ, ઢોલીઓ. ૯-પોપટ.

લગન સમો આવ્યો ત્યારે, ઓચ્છવ મહોત્સવ માંડ્યો ત્યારે,
 ૧સામેલો સોહો રાજકુમાર, આવી બેઠો ઓરીમઝાર. ૮
 'સાવધાન' બેસી એમ કહે, વીરસેન કુમરી કર ગ્રહે;
 મંત્રી પુરોહિત સામંત સાથ, પરિવારે બેઠો ૨નરનાથ. ૯
 પુરોહિત સ્વામીતણા ૩આદેશે, ૪જનમાતપ્રતિ કહેરે વિશેષે;
 ગજ રથ ઘોડા ગામ નિવાસ, માંગો કર મુકાવણી ૫ગ્રાસ. ૧૦
 કુંવર કહે માગું નહીં અહો, માગ્યું નહીં દેવાયે તુલ્લે;
 મરણુથકી દેવું છે દોહિલું, દેવાથકી મરણુ છે સોહિલું. ૧૧
 સ્વસુર કહે સુણો જનમાત, તુમે કહી એ ફૂડી શી વાત;
 જગવ્યવહાર કર્યો તે કીજે, જે માગો તે તુમને દીજે. ૧૨
 જનમાત કહે વળી વાણી, માગે ૬હલુક અને વળી હાણી,
 માગ્યા પછી ન આપે જેહ, સઘજેથી ૭હલુઆ કહીયે તેહ. ૧૩
 ૮વ્યોમચારી તુમારે જે અશ્વ, કામિત ૯પક્ષક જાણે જે વિશ્વ,
 સર્વ અર્થ ૧૦લાપિત ૧૧સુક જેહ, માગું છું મુજ આપો તેહ. ૧૪
 એમ સુણી રાજા ચમકીયો, આપો એમ સુણી ઝળકીયો;
 સખળ સુંહાલો એ છે પાત્ર, ધર સરખી નથી કાંધ યાત્ર. ૧૫
 કેમ જાણ્યો એણે ધરતણો ગૂઢ, જ્ઞાનવિના નર હોયે મૂઢ,
 સાખ ભેદ સહી કુમરીએ કીધો, દીસે છે કુમરે ઉત્તર દીધો. ૧૬
 ૧૨સાયર જલસંખ્યા જાણીયે, તારા ગગને ગણી આણીએ;
 અંગુલી પૃથવી(ન) મવીયે સાર, પણ ૧૩ત્રિયાચરિત્ર નલાભે પાર. ૧૭
 ત્રીજી ઢાળ પૂરી થઈ એહ, કુમરી વાત જાણી સવિ તેહ;
 કવિ નિત્યવિષ્ણુધનો ગંગ ધમ ૧૪લાખે, આગળ ૧૫સુરસ કથા
 કહેવાશે ૧૮=૭૫

૧-વરધોડે. ૨-રણધવળ રાજ. ૩-આજ્ઞાથી. ૪-જનમાઇ. ૫-ગરાસ.
 ૬-હલકુદેખાય. ૭-હલકા, નીચા. ૮-આકાશે ચાલનાર ૯-પક્ષંગ,
 ૧૦-ખેલનાર. ૧૧-પોપટ. ૧૨-સાગર, દરિયો. ૧૩-નારી. ૧૪-કહે ૧૫-રસજ્ઞ.

દુહા.

ગંગ કહે જગનારીનો, મતિ^૧ કાર કરો વિશ્વાસ;
 રાત્રી લૂટે ભીલ જિમ, વિચ્છી કરે વિનાસ. ૧
 રે ! પ્રાણી સદ્દ સાલજો, નારી નિર્ગુણ બત;
 ઝમનચુ વિલસે જજેહચુ^૨, મુખ ભાળે તસવાત. ૨
 કહે કવિજન નારીતણો, રંગ જિરયો જગ કાચ;
 બોલજ બોલે લાખ પવે, તે માહિ એક ન સાચ. ૩
 કહે કવિજન વિધિના^૪ રચી, નારી વિપત્તી ખાણ;
 જરોમરોમ કપટે ભરી, સગી નહી નિરમા(વા)ણ. ૪
 જુઓ પુત્રી મુજતણી, ધરતું^૫ દાખયું^૬ ળગૂઝ;
 જીવથી અધિકી જાણેતો, તે પણ ન થઇ મુઝ. ૫=૮૦

ઢાળ. કપૂર હોયે અતિ ઉજળોરે, એ દેશી.

નવ મહિના ઉદરે ધરીરે, કીધી સાર સલાખ,
 પાલીને ૧૦પોઢી કરારે, તે નવિ હુઇ મુજ આળ.
 સુગુણનર ! સમજો ચિત્ત મઝાર, ત્રિયા ચરિત્રનો ન લાભે પાર,
 સુગુણનર ! સમજો ચિત્ત મઝાર. ૧ આંકણી.
 ગુપ્ત વાત કહી માલરીરે, જે નવિ જાણે કાય;
 માગ્યું જે નવિ આપિયેરે, તો અપજસ સદ્ધજે હોય. સુગુણ ૨
 મંત્રી કહે રાજન સૂણોરે, હવે શી ! વિમાસણ હેવ;
 હસતાં રોતાં પ્રાહ્ણણોરે, આપો માગ્યું દેવ સુગુણ ૩
 આપે રાજ કુમરનેરે, કર મૂકાવા કાજ,
 ત્રણે વસ્તુ સોહામણીરે, કહે મેં આપી રાજ. સુગુણ ૪
 કુમર વસ્તુ લેઇ કરીરે, કુમરીનો મૂકે હાથ;
 આનન્દચું પરણી કરીરે, ઉઠે નૃપની સાથ. સુગુણ ૫

૧-મત, નહિ ૨-કાઈપણ. ૩-મનથી. ૪-જેનાથી. ૫-વે-તે, સ્ત્રી.

૬-વિધિએ. ૭-રૂંવાડે-રૂંવાડે. ૮-દેખાડયું. ૯-શુદ્ધ ખીના. ૧૦-મહોઢી.

ધવળ-મંગળ વાગતેરે, આવે નિજ આવાસ;
 સતોષી, જન દાનથીરે, સહુ પાગ્યા બહુ ઉદ્વેગસ. સુગુણ ૬
 દિવસ ત્રણ રહિ ત્યાં કણેરે, કહ્યું જનસું નિજ ગામ;
 રખે પ્રીતિ ઉતારતારે, અહો રાજન ગુણધામ. સુગુણ ૭
 તુમચુ માયા છે ઘણીરે, તે ઉતારી નવિ જાય;
 રખે તુમે વિસારનારે, ઘણું શું કહું ^૧તુમ રાય, સુગુણ ૮
 કહે નૃપં ચપટમાસ અહી રહોરે, પછી જાને નિજ દેશ;
 વિ(મી)નતિ માગી તમને કહુ રે, અહો! કુમર સુવિશેષ, સુગુણ ૯
 તવ કુંભર વક્તવું ^૩વહેરે, મુજ જીવ છે તુમ પાસ;
 દૂર રહ્યાં ^૪તોહી ^૫કુકારે, જો મન છે એક ^૬રાસ સુગુણ ૧૦
 જાતા જીવ આલે નહીરે, પણ એક મનમે ઉચાટ,
 માત-પિતા જે મહારારે, જોતાં હશે મુજ વાટ. સુગુણ ૧૧
^૭શીખ માગી તવ આપીયારે, મણિ માણેક અભિરામ;
 કરજોડી કહે રાજવીરે, તુમથી રૂઝા કામ સુગુણ ૧૨
 સમળ ^૮સૈન્યસું આલિયોરે, અરિકેસરી ^૯અંગમત;
 કુસુમશ્રી સાથે ચલીરે, સંભારતી માતને તાત. સુગુણ ૧૩
 સૈન આગળથી ^{૧૦}પાઠવીરે, સ્ત્રીસું કરેય વિચાર;
^{૧૧}રતન-પરીક્ષા દિજીએરે, જિમ ગુણ લહીયે સાર. સુગુણ ૧૪
 ચોથી દાસ સોહામણીરે, કુમર આલ્યો નિજગામ;
 ગંગાવિજય કહે કર્મથીરે, કહેવા થાયે કામ. સુગુણ ૧૫=૯૫

૧-હે રાજા, તમને. ૨-જી. ૩-ઉત્તરમાં કહે છે ૪-તોપણ. ૫-પાસેજ
 ૬-દગજા તુલ્ય-જો આપણું મત રાસમાન એકજ છે, તો પછી દૂર
 છતાં પણ નજીકજ છીએ ૭-રતન.

૮-સૈન્યસહિત. ૯-પુત્ર. ૧૦-મોકલી દઈને.

૧૧-કર મુકાવણુ વખતે જે ત્રણ રતનો માગ્યાં છે, તેની પરીક્ષા કરીએ,

હુંહા.

કુસુમશ્રી પદ્મિલંક સુક-સહિત હુઓ અસવાર;
 ઘોડાને કાને જઈ, એહવું કહે કુમાર. ૧
 અશ્વરતન! ૧તે ૨મુકવું, મુજને કરીય યતન્ન;
 કુસુમશ્રીપુરી નગરીતાણુ, જિહાંછે મહોદુ ૩વન્ન. ૨
 ચિન્તાતુરથી એહવું, બોલાણું વિપરીત;
 પવનવેગ જિમ ઉત્પત્યો, આકાશે ઈહય મીત. ૩=૯૮

ઢાળ—નાયકાની દેશી

ગગનમારગ ચાલ્યો ઉત્પતિરે, અશ્વ તે બુદ્ધિનિધાન મન માન્યોરે;
 અનુક્રમે હયવર આવિયો હોલાલ, જ્યાં કુસુમપુરી છે ઉદ્યાન,
 મન મોહ્યોરે. ૧
 કુમરકૌતકી કૌતુક દેખતો હોલાલ, નિરખે નવનવા ખ્યાલ, મન માન્યોરે
 એક કર ગ્રહી કામની હોલાલ, એક કરે લીધો સૂક બાળ,
 મન મોહ્યોરે, કુમર કૌતકી કૌતુક દેખતો હોલાલ. ૨
 અશ્વથકી ઉતર્યાતદારે લાલ, નિરખે ચિહ્ન દિસે વન્ન, મન માન્યોરે,
 વનપંખી બહુલા કલકલેરે લાલ, પણ માનવ કો ન દિસન્ત,
 મન મોહ્યોરે, કુમર કૌતકી કૌતુક દેખતો હોલાલ ૩
 એમ દેખી કુમર ચિન્તવેરે લાલ, આ નગર દિસે છે શૂન્ય, મન માન્યોરે;
 ક્યાં લાગ્યો ઘોડોએ પપાતકી હોલાલ, એ કનકશાળ નહી અન્ય,
 મન મોહ્યોરે, કુમર કૌતકી કૌતુક દેખતો હોલાલ. ૪
 તવ શક બોલે મધુરી વાણીયેરે લાલ, સુણો ચિન્તાતણું પ્રમાણુ, મં
 કનકશાળ નગરી ભૂલ્યા તમેરે લાલ, કહી કુસુમપુરી તમે રાણુ! ૬
 મન મોં કુમર કૌતકીં પ

૧-તહારે ૨-મૂકવા. ૩-વન-જગલ.

૪-જેમ અસાધારણ વેગથી પવન ઉત્પાતિયું થાય, તે નિયમપ્રમાણે
 આકાશે ઘોડો ચાલવા લાગ્યો, ૫-પાપી. ૬-હે રાજા !

તે કારણ એ લાવ્યો અહીં હોલાલ, કહીયે તે કરે ^૧તુરંગ, મન મા;
નગરકૌતુક દેખી કરી હોલાલ, ઘરે જશું ધરી ઉમંગ, મન મો. કું ૬
કુમરે માની વારતારે લાલ, ^૨દે અવને અન્ન ^૩પાણ, મન માન્યો;
^૪અમૂલિક ફળ શકને દીયેરે લાલ, પછી પોતે ખાય સુજાણ,

મન મોં કુમર કૌતુકીં ૭

શીતળ જળ નિર્મળ લીયો હોલાલ,

* * *

* * *

મૂકી બોલે નૃપતિ, મન મોં કુમર કૌં ૮

હું જાઉં છું કૌતક દેખવારે લાલ, **કુસુમપુરી** નયરી પ્રિયાહી! મનમાં
જ્યાં લગી હું આવું નહીંરે લાલ, ત્યાં લગી રહેજો આંહી, મન મો. કું ૯
એમ કહી ગયો ઘોડે ચઢીરે લાલ, આવ્યું નગર તે શન્ય, મનમાં
^૫નિરખી નગરી ચારે દિશારે લાલ, પણ માનવ કો ન દીસંત. મંકું ૧૦
સમભૂમિ દીસે ^૬માલીયારે લાલ, સુન્દર ^૭હાટની ^૮ઓળ, મનમાં
ગોખ ^૯ચીહું દિશે સોભતા હોલાલ, અનુપમ નગરની પોળ,

મન મોં કુમર કૌં ૧૧

હામ હામે દીસે ^{૧૦}દીર્ઘિકા હોલાલ, સ્ફટિક ^{૧૧}સોપાન ^{૧૨}ઝલકંત, મનમાં
શીતલ જલ ભર્યાં નિર્મલાં હો લાલ, પણ ^{૧૩}હાલાં કો ન દીસંત,

મન મોં કું ૧૨

ધ્વજસહિત દીપે ભલારે લાલ, કનકમય પ્રાસાદ, મનમાં
^{૧૪}કાશીસાં ઝલકે ઘણારે લાલ, જેણે દીઠે ઉપજે આલહાદ, મનમોં કું ૧૩
સાયરજળ લહેરાં લીયેરે લાલ, પાછો આફલી વલે કોટ, મનમાં
^{૧૫}શમીરતણા પ્રભાવથીરે લાલ, માનુ કુમર નિરખણ કરે ^{૧૬}દોટ,

મન મોં કું ૧૪

૧-ઘોડો. ૨-આપે ૩-દાણોપાણી ૪-તોફા, ઉત્તમ ૫-જોઈ. ૬-સાત મજ-
લાવાળા ઘરે દેખાયા. ૭-દુકાનો, બજાર. ૮-પક્ષિ, હાર. ૯-ચારે દિશામાં.

* (શુકને અથ્થ સહિતિ, મનમં નારી શુક એકણ સ્થળે હોલાલ.)

૧૦-જળાશય, વાવ. ૧૧-પગથીઆ. ૧૨-ચળકે. ૧૩-ખાલી. ૧૪-કાંચરા,
કળશ. ૧૫ વા, પવન. ૧૬ દોડીયાં કરે.

૧કલિ કરે તિહાં પંખીયારે લાલ, મૃગ ૨સંખર ખેલે ખેલ, મનમાં
વાધ ૩સિંધ ખેલે કલકલીરે લાલ, એક એકને નાંખે ૪કિલેલ,
મન મોં કું ૧૫

સાપ નોળ બહુ ડસડસેરે લાલ, ૫મુપકને ૬માંજર અતેક, મનમાં
૭વનચર જીવના જોડારે લાલ, પણ માણસ ન મિલે એક,
મન મોં કું ૧૬

પાંચમી હાળ પૂરી થઈરે લાલ, નગર ૮વરણ સુવિશાળ, મનમાં
ગંગવિજય કહે સાંભલોરે લાલ, આગળ વાત રસાળ, મન મોહોરે;
કુમર કૌતુકી કૌતુક દેખતોરે લાલ. ૧૭=૧૧૫.

કહા.

નગરી જોઈ પુણ્યબળ, પાછો વળ્યો ૯રાણ,
દરવાજા પાસે જોયો(છ), ૧૦પાદદેવીનો સ્થાન ૧
દેવી નમી આગળ ચાલીયો, વન કૌતક દેખંત,
આવે જ્યાં શુક ૧૧અગના, કુશળપ્રશ્ન પૂછત. ૨
સૂડો કહે આગળ સાંભલો, રચણીયે ધણુ દામ;
રહેતાં વિધન હોસે ધણુ, કહ્યું માનો (મુજ) રવામ. ૩
રત્ન ત્રણ પાસે આપણી, રખે તે કોઈ હરંત;
તે ૧૨ભણી રહેવું ૧૩જુગતુ નહી, ચાલો નિજ પુરસંત. ૪
કુમર કહે સાંભળ સૂડલા, રચણીયે ૧૪ગમણુ નિષેધ;
પ્રભાત હોસે જોડેલે, ચાલસુ ધરીય ઉમેદ. ૫
શુક ખોલે સાંભળ નરપતિ, પણ રચણીયે ખેલખે ખત;
કુમર કહે ભય મત કરો, કરશું વાત વિગત ૬
જો ! રચણીયે નહી જાગશે, તો લઈ જાશે કોઈ આજ;
કુમર કહે શું કીજીએ ? શુક બધવ મહારાજ! ૭

૧ કીડા. ૨ સાખર. ૩ સિહ. ૪ કિલ. ૫ ગિલાડી. ૬ વનમાં રહેનારા.
૭ વર્ણન ૮ જંગલમાં ૯ પાદરદેવીનું ૧૦ ચોપટ અને સ્ત્રી જ્યાં
છે, ત્યાં. ૧૧ તે માટે. ૧૨ યોગ્ય ૧૩ યોગ્ય, ૧૪-જુલું.

ઢાળ. નીંદડતી વૈરણ હોય (થય) રહી, એ દેશ .

શુક ખોલે સાંભળ રાજવી, પ્રથમ જાગીશ હો મધ્ય લગી મહારાજકે;
હોશે પહોર પછી આગળ્યા, તે તુમે જાગજો હો મિલી બેજણા-

આજકે, સુગુણ સનેહી સાંભળો. આંકણી— ૧

મત કરજો હો કોઇનો વિસવાસ કે, નિશ્ચિંતપણે સૂખે બેસજો;

તો પૂરજો હો મન સધળી આશંક, સુગુણ સનેહી સાંભલો. ૨

જો સુસો સહુ સામટા, ખાશો ખત્તા હો તુમે નિરધાર કે;

માની વાત સુએ તરતજો, દાલી પલગ હો સુખે સુવે કુમાર કે. સુ૦ ૩

જાગે શુક એ પહોર લગે, કરતી ચોડી હો કરે મનરંગ કે;

જમ જગાવે કુમરને, નિદ્રા આવે હો મુજને અંગકે. સુ૦ ૪

શબ્દ સૂણી ઉઠ્યો ભૂપતી, જાગી સાથે હો કુસુમશ્રી નારકે;

શુકને કહે સુઓ મન રહી, અમે જાગીશું હો મન કરી એક દારકે. સુ૦ ૫

એમ સૂણી સુતો સૂઝજો, એકણ વૃક્ષે હો જમ નિરધાર કે;

પલંગે બેઠા બેઠુ જણા, કરે કીડા હો વલી વિવિધ પ્રકાર કે. સુ૦ ૬

ધણ સમે અચરિજ જે થયું, સહુ સુણ જો હો મનને ઉલ્લાસ કે,

નાટિકાની ઝીણી ઉલ્લસી, ભૂખતિહો જોવા ધરે આશકે. સુ૦ ૭

શૂન્ય નયરી, વિના માનવી, કુણ નાટિક હો કરે છે એહકે;

સહી નાટિક દેવાતણો, સુર ગાયન હો ગાવે છે એહ કે. સુ૦ ૮

મનમે ચિન્તેહું તિહાં જમ, એ નાટિક હો નિરખું ધણ દામ કે;

જાવ્યાથી જોયું લલું! એમ જાણી હો કહે પ્રિયાને તામ કે. સુ૦ ૯

દુખે ઉદર પ્રિયા માહરું, વાયુ પૂરે હો પશશ્યું (યું) બેહ પાસકે;

શંકા નિવારી હો આવુ ધંહાં, લાંલગે રહેજો હો મનને ઉલ્લાસકે. સુ૦ ૧૦

કહે કુમરી સ્વામી તુમે, વહેલા આવો હો શકા રનિવારકે;

રખેજ વાર લગાડતાં, શું કહું તમને હો પિઉ વારોવારકે ? સુ૦ ૧૧

આ આવ્યો હું જે ઉતાવળો, ફેકટ કાં કરે મનમાં સંતાપકે;

એસો તમે ૧પદિલંગઉપરે, રાખજો રૂંડે હો વસ્તુદોષ અવ્યાપકે. સુ૦ ૧૨
 એમ કહી તિહાંકણે આવીયો, જ્યાં નાચે હો ૨સુરવનિતા ઓવદીતકે;
 ગાયન ગાવે છે ધણાં, ૪તાને માને હો નાચે સંગીત કે. સુ૦ ૧૩
 ગુપ્તપણે જીએ દદપણે, જેમ તરસ્યો હો અમૃતરસ પીએકે;
 જોતાં ૫શેષ રહી ૬યામની, પુઠે વાટજ હો હવે ૭કામિની
 જીએ કે. સુ૦ ૧૪

દાળ છટ્ટી પૂરી થઇ, કૌતિક પેખણહો ૮સુરશું અધિકારકે;
 ગંગવિજે કહે સાંભલો, લિખ્યું સુખદુઃખ હો ન મિટેલિગારકે.

સુગુણ સનેહી સાંભલો. ૧૫=૧૩૭

હુંહા

વેલા હુધ અતિ ધણી, જીએ ફિરી ફિરી નાર;
 નાટિક જોવા સહિ ગયો, ચિન્તા મસે ૯વિપ્ર તાર. ૧

યુથબ્રષ્ટ જિમ હરણલી, અકિત ૧૦હુધ જિમ જોય,
 તિમ કુસુમશ્રી ચિહું દિશે, જીએ ફિરી ફિરી રોય. ૨

નવિ દેખે પિયુ આવતો, નવિ જાણે સોય વાટ,
 નિસાસા બહુ મૂકતી, સા સતી કરે ઉચાટ ૩

યત —“ભાણા ૧૧ખડહડ લોહજડ, અને વહાલાતણા વિયોગ;
 એતા મદે જે ૧૨માધ” વા ધરસંપત્તિ હોય ન ૧૩હોય ૧

હૈ! હૈ! હવે હું શું કરું, કેહને કહુ એ વાત;
 મુજ વલ્લહો આવ્યો નહી, કિમ? ૧૪નિગમશું રાત. ૪

ચિન્તા તજી મન સુન્દરી, મનશું કરે વિચાર;
 મુખમે આવ્યો કાલીઓ, ગયો તે ૧૫કિસ્મો પ્રકાર. ૫=૧૪૨

૧-પલંગ. ૨-દેવની સ્ત્રીયો ૩-ખોલતી અથવા ગાતી. ૪-સંગીતના તાલમાનસહિત. ૫-થોડી. ૬-રાત્રિ. ૭-સ્ત્રી, કુસુમશ્રી. ૮-સુરનો, દેવના અધિકારવાળી ૯-વિશેષપૂરક. ૧૦-થઈ. ૧૧-જમતી વખતે કંકાસ થવો તે. ૧૨--ખટ્યા. ૧૩--તેની ધર સંપત્તિ હોય, તો પણ ન હોવા બરોબર છે. ૧૪-કહાડીશ, પસાર કરીશ. ૧૫-કેવા.

ઢાળ. રાગ ગોડી-એક દિન સારથપતિતણેરે, પુણ્ય પ્રશાંસીએ
એ દેશીએ.

કુસુમશ્રી મન ચિન્તવેરે, બેઠા મુજ ન સુહાય;
સૂડો જિહાં સૂતો અછેરે, જઈ એસું તેણિ ઠાયોરે,
મન દદ કીજીએ જે હોય કર્મનો પેષોરે તે ક્ષણ લીજીએ. આંકણી. ૧
સચ્ચાથી ઉઠી કરીરે, આવી સૂડલાને પાસ,
દેખે સૂડો ભર નિંદમાં, બેઠી આવી વિમાસોરે, મન દદ૦ ૨
શીતળ નિદ્રા અતિ ઘણીરે, આવે કુમરીને અંગ;
અશ્વ પલંગ હવે ત્યાં થકીરે, લખ જાએ કાઈ રકારે, મન દદ૦ ૩
કોલાહલ સાવજ કરેરે, થોડી રચણીરે શેપ;
સાંભલી સૂડો જાગીયોરે, ઉંઘતી દેખે કુમરી વિશેષોરે, મન દદ૦ ૪
હય પલંગ ક્યાં ગયારે, ક્યાં **વીરસેન** મહારાજ;
શેા કારણ ઉંઘ્યા અહીરે, કહો મૂકી મુજ લાજોરે, મન દદ૦ ૫
સુન્દરી જુએ ત્યાં કણે રે, નહી સજ્યા રતોખાર;
ગદગદ બોલજ બોલતીરે, કહે સૂડાને રૂતિવારોરે, મન દદ૦ ૬
નાટિક જોવા ઈમિપ કરીરે, ગયા કુમર મહંત;
હું આવી બેઠી ધહારે, એ મુજ વિરતાંતોરે,^૫ મન દદ૦ ૭
સૂડો મન ચચળ કરીરે, જાય જોવારે ઠામ;
તે^૬ હવે કુઅર જોઈ કરીરે, આવી ઉભો રહ્યો તામોરે, મન દદ૦ ૮
કુશળ પૂછે જવ કુંવરીસુંરે (કુંએરે), તવ બોલે શુક વાય;
જવાઈ કર્યું ક્યાં ગયારે, કહો મુજ આગે સાચોરે, મન દદ૦ ૯
કુમર નવિ બોલે લાજતો રે, તવ શુક કહે સુણો રાય;
કોષક આવી સાહિબારે, હય પલંગ લેધ જા(ગ)યોરે, મન દદ૦ ૧૦

૧-સારા વા નરસા, કર્મલેખ.

૨-ઘોડો. ૩-કુસુમશ્રીએ જ્યારે ઘોડો અતે પલંગ દેખ્યા નહીં. તેવારે.

૪-ખોટું બહાનું કહાલીને. ૫-હે ભાઈ! આવો હમારો પ્રબન્ધ-ખીના છે,

૬-તેટલામાં ૭-સાડું કર્યું.

સૂણી વચન સૂડાતણારે, આવી જુએ ઠામ;
 અશ્વ પલંગ દીસે નહીરે, રોય કુમર લઈ નામેરે, મન દદો ૧૧
 હૈ ? હૈ ? હૈ વે શુ ૧૨સૂરે ? દીધો વજ્રહ કાળ;
 ક્યાં મલશે મુજ તે હવેરે, એવાં રત્ન વિશાલોરે, મન દદો ૧૨
 કિહાં હું જોવાને ગયોરે! નાટિક સૂણી નિજ કાન;
 કર્મે બુદ્ધિ ઉપનીરે, અખળા મૂઢી રાણોરે, મન દદો ૧૩
 શોકાતુર થઈ ચિંહુ દિશેરે, વનમાં રોવે ભૂપાળ;
 ગંગવિજય ૨હેજે કરીરે, કહી સાતમી ઢાળોરે, મન દદો કીજીએ,
 જે હોય કર્મનો લેખોરે, તે ફલ લીજીએ. ૧૪=૧૫૬

દુ ૧.

સૂડો કહે દુ.ખ શું કરો, લહીયે દુ.ખ ૩નિદાન;
 જઈ આવું સધળે ફરી, કહેજો કે ૪અહિનાણુ. ૧
 ઈમ કહી શુક ઉડીયો, જોવે વન ગિરિખોહ; ૫
 ૬ખોજ કિસી પામી નહીં, આવ્યો કરત અદોહ. ૨
 રે! સૂડા કિહાં દેખીયા, ૭રચણુ આપણા દોય,
 સૂડો કહે આશા ટળી, જોઈ આવ્યો હું સોય. ૩
 તો હવે કહો કેમ કીજીયે, અટવી શન્ય મઝાર;
 ૮પાળા હવે કેમ ચાલશું ? સડોમળ સાથે નાર ૪
 કેમ કરી અટવી ઉલ્લસશું ? કેમ જસું નિજ ગામ;
 અશ્વ પલંગ વિના હવે, નવિ સુઝે મુજ કામ. ૫=૧૬૧

ઢાળ. રાવણ સરીખો રાજવીરે, એ દૃશ .

તવ ખોલી કુસુમશ્રી સતીરે, સાંભળો પ્રાણાધારરે, વારિહમણ!
 દુઃખ કીધે આવે નહીરે, કરો કેષક ઉપચારરે, વારિહમણ!

તો પાનીએ સૂખ રસાળરે પ્રીતમણ આંકણી ૧

૧-ચૂક, ભલ. ૨-હર્ષથી ૩-પરિણામ, નિર્ણય. ૪-નિશાની.

૫-પહોડની કટણ. ૬-શોધ. ૭-રત્ન. ૮-પગે.

નૃતન (નાતમ) બુદ્ધિ કાઠ ડીજીએરે, રતન આવે જીમ દોયરે, વાં
બુદ્ધિથી શું નવિ નિપજેરે, બુદ્ધિ ભલી જગ સોયરે, વાં તોં ૨

યતઃ—“ઉદ્યમો દારિદ્ર નાશાય ભવતિ ।”

શું ! ઉપાય ડીજે સુંદરીરે, કહો તે ડીજે કામરે, રાયબદી;
તો પાદ્રદેવીને સ્થાનકેરે, જઈ જાયો અભિરામરે, વાં તો પામીં ૩
આરાધો એકે મનેરે. રાખી નિશ્ચલધ્યનરે, વાલિહમજી
અર્યોવિવિધપ્રકારશુંરે, મૂકી મન અભિમાનરે, વાં તો પાં ૪
તપબળે દેવી આવસેરે, હિત આણી તુમ્હ પાસરે, વાલિહમજી
ખોલે તવ તુમ્હે પૂજીનેરે, પૂરસે મનની આશરે, વાં તો પાં ૫
માની વાત તવ ચાલીઓરે, ધરતો મનશું રંગરે, વાલિહમજી
પાદ્રદેવીને દેહરેરે, આવ્યો કુમર નિશ્શંક, વાલિહં તોં પાં ૬
પાય નમી કરે ચિનતીરે, સુણ પાદ્રદેવી તું માતરે, માતાજી;
કીરતિ સ્તવના તાહરીરે, છે ત્રિભૂવનમાં વિખ્યાતરે, માં તોં ૭
હું આવ્યો તુમ્હ ભેટવારે, સમરથ જાણી માયરે, માતાજી;
દૈત્યદલણી તું વિશ્વમારે, જગતી જગમાં કહેવાયરે, માં તોં ૮
મહારા મનની વાતડીરે, કહેવા આવ્યો વિશેષરે, માતાજી;
૧૦ગ્રહશું અન્ન પાણી ૧૧તદારે, જે મુજ ઉત્તર દેસરે, માં તોં ૯
એમ કહી ખેડો ૧૨સાહરીરે, કરી ત્રણ ઉપવાસરે, માતાજી;
તપબળે દેવી ચિન્તવેરે, પુછુ જઈ પાસરે, માતાજી, તો પાં ૧૦
આવી કુમરને એમ કહેરે, શું ? જોયે ચતુર સુજાણરે, સોલાગી;
કહે કુમર આણી દીયોરે, મુજ રતન ગયા ઈણુ ઠામરે, માં તોં ૧૧
દેવી કહે સુણ ભૂપતીરે, હયાં મ્હોટે ૧૩દેવેન્નરે, સોલાગી;
બળ નવિ ચાલે માહરે, ૧૪તેહ થકી વીરસેનરે, સોં તોં ૧૨

૭-પૂજો. ૮-ચિત્તથી અહંકાર દૂર કરીને.

૯-ચૂંણ કરનારી. ૧૦-લઈશું. ૧૧-ત્યારે. ૧૨-સાહસ કરનારો. ૧૩-મહારા
કર્તા વિશેષ શક્તિવાળા દેવે. ૧૪-તે દેવની સામે.

પણ મળશે તુજને સહીરે, બહુ કાળે મહારાયરે, સોભાગી;
 કુમર કહે એમ જે હવુંરે, મૂકા મુજ નયરી સુઠાયરે, માં તો ૧૩
 કહે દેવી સાગરતટેરે, છે ધ્વજ સુવિશાળરે, સોભાગી;
 ૧પોતપતિ કાઠકિ આવશેરે, તે તેડશે તમને ભૂપાળરે, સો. તો. ૧૪
 તુજ નયરીયે તે મુકશેરે, દેશે ભોજન નિજ શક્તિરે, સો. ભાગી.
 જ્યાં કપટ પડેકાઠિ તનેરે, તો મુજ સમરજે લલી ભક્તિરે, સો. તો. ૧૫
 ત્યાં આવી સ કટ ટાલશુરે, નિશ્ચે એ મુજ વાચરે, સોભાગી;
 કુમર ઉઠી કરે પારણુરે, દેવીવાણી જાણી સાચરે, સોં તોં ૧૬
 ૨સાયર ૩નિકટ બેહુ આવીયારે, નિરખે ધ્વજ અમોલરે,
 સોભાગી;
 આવી બેઠા તિહાંકણુરે, જ્યાં ભર્યા જલકલ્લોલરે; સોં તોં ૧૭
 શોક સંતાપ નિવારણુરે, બેઠો હવે ભૂપાલરે, સોભાગી;
 આઠમી હાલ પૂરી કહીરે, ગંગવિજે રસાલરે, સોભાગી; તો
 પામીએ સુખ રસાલરે પ્રીતમજી. ૧૮=૧૭૯.

કુહા.

એહવે ધનપતિ વ્યવહારીયો, વાહણ માંહી બધક, ૪
 સાગરનામે ૫ગુણનિલો, જાયે સ્વમન્દિર વશીક. ૧
 તેણે દૂરથી દીઠી હાલતી, ધ્વજ અનોપમ એક;
 ૬પોતભક્તનર કો હશે ! ૭નરતિ કરાવું વિવેક. ૨
 વાહણ રાખીને ખાડ્યા, મુક્યા જલ લેવા ઠામ;
 લઘુ વાહણ બેસી આવીઆ, શન્ય દ્વીપ અલિરામ. ૩
 જ્યાં બેઠો વીરસેનકુમર, ત્યાં આવી કરે જૂહાર;
 ઉઠો વહેલા ૮વિદેશીયા ! તેડે તુજ ૯વ્યવહાર. ૪

૧-જહાજનો માત્રિક ૨-સમુદ્ર ૩-નજીક, પાસે.

૪-બેસીને. ૫-... ગુણવાળો. ૬-વહાણ જેનું ભાગી ગયું હોય તેવો.

૭-તપાસ, નરથી. ૮-હે પરદેશીયા ! ૯-તને વ્યવહારીયો બોલાવે છે.

સમુદ્રતણી મર્યાદ છે,^૧ ચિન્હ દેખી કરીયે સાદ;
જે જોઈએ તે આપીયે, ખેસાડીયે વાહણ આલ્હાદ. ૫

હાલ. મેં તો તને છાનો હો રસીયા તેડીયો, એ દેશ

કુમર સુણી તવ ઉઠ્યો રધસમસી, લઈ નિજ પરિવાર, સુગ્યાની;
રાણી શુક સાથે મન હરખશું, એઠો પ્રવહણમઝાર,^૩ સુગ્યાની. ૧
કુમર શિરોમણિ અધિકા જાણીયે, શરવીર શિરદાર, સુગ્યાની;
પુણ્યપ્રબળ અતિ તેજે સાહસી, કર્ણાનિધિ ભંડાર, સુગ્યાની,
કુમર શિરોમણિ અધિકા જાણીયે. આં ૨

ધનપતિ પાસે હો આન્યો ઉતાવળો, ૪તે દિયે બહુમાન, સુગ્યાની;
શન્ય દ્વીપે કહો કેમ કરી આવીયા? જાતિ કિસી તુમહારણી(તમારી),^૫

અતુર નર. કુમર શિરોમણિ ૩

કુમર વાત કહે હવે ક્ષુરથડી, ગુપ્ત હતી પણ સોય, અતુરનર;
સાંભલી ધનપતિ કહે કુમરને, ચિન્તા મ કરશેરે કાય, અતુરનર કુમ ૪
જે જોસે તે તમને આપશું, મૂકશું તુમારેરે ગામ, સુગ્યાની;
કુમર કહે હમ સૌ જનગતિ, પર-ઉપગારી તુમહ નામ, સુગ્યાની. કુમ ૫
આલ્યું વાહણ વાયુપ્રયોગથી, રંગવિનોદે પ્રસ્તાવ, સુગ્યાની;
લાલ્ય પાલ્ય કરે બહુ ધનપતિ, કહે ૮ કુમરી, કુમરને ભાવ, રાજે

શ્વર. કુ ૬

સ્વામી! એહનો હો વિશ્વાસ ન કીજીએ, જો કરો જીવત આશ, રાજેશ્વર;
સ્ત્રી દેખી પરવશ હોવે લ પટ્ટી, ધાત કરે દેઈ વિશ્વાસ, રાજેશ્વર. કુ ૭

૧-નિયમ, રૂઢી. સમુદ્રમાં કોઈતુ વહાણ અગર સ્ટીમર હુખી અથવા
ભાગી ગઈ હોય, અને તે તરફથી કાંઈ નિશાન બતાવવામાં આવે, અને તે
ખીજ વહાણવાળા જીએ તો તેની મદદે આવે, એવો આચાર છે. ૨-ઉતાવળો.
૩-વહાણમાં. ૪-ધનપતિ. ૫-તમહારી. ૬-પ્રથમથી

૭-લાલનપાલન, હેતુભાવ. ૮-નીરસેનને કુસુમશ્રી કહે છે. ૯-જો
જીવવાની આશા કરતાવ હો તો.

શરણે ૧ સાધુને કુમર એમ કહે, કિમ કરે ચન્દ્ર અંગાર, ત્રિયાણ;
કહે નારી, પિયુ સાવધાનપણે, રહેવું નિશ્ચે નિરધાર, રાજેશ્વર. કું ૮
ધનપતિ કુસુમશ્રીરૂપ દેખીને, મોહોવાહણનાથ, ૩ ત્રિયાણુ;
ચિન્તે કેમ આવે મુજ હાથમાં, અહનિશ યરતિપતિ સાથ અતિ-
રૂપે. કું ૯

જિમતિમ કુમરી એ વશ કીજીએ, કરીયે કાષ્ઠ પઉતપાત હવે તે,
એમ ચિન્તી તેડયો નિજ ખાડો, કહે મનની સહુ વાત,
માંડીને. કું ૧૦

સાંભલ મિત્ર તુ પ્રાણુથી વાલ્લહો, અવશ્ય કરવી મુજ વાત સુગ્યાની;
કહો સ્વામી અમે ૬ કારણ કીજીએ, ટાળુ મનની ૭ બ્રાન્ત તુમારી.
કુમરં ૧૧

ભાષે શેઠ કુમરને નાંખવો, એહને કરો જળધાત સુગ્યાની;
જિમ એ કુમરી હો ધાયે માહ્યરી, બાહ ન પાડવી વાત સુગ્યાની.
કુમરં ૧૨

તવ કહે મિત્ર સાહિય સાંભળો, અમે કરશુરે કામ તુમહાર;
અહનિશ જોતો કુમરને લાગમા, મારવાનો કાષ્ઠ કામ રહે જોતો.
કુમરં ૧૩

ધનપતિ માન દીયે બહુ કુમરને, સુન્દરી કહે એ નહી સાર રાજેશ્વર,
કુમરી કહે એ છે પાપીયો, હણુશે તુમહ ૮ વિપ્રતાર રાજેશ્વર.
કુમરં ૧૪

શુકને ભાષે એકાંતે સુન્દરી, ક્યાં ગઈ તુમારીરે ૯ સાન સૂડાણ;
હવે ગાફિલપણે રહેવું નહીં, વાર છુ બુદ્ધિનિધાન સૂડાણ.
કુમરં ૧૫

૧-સારા પુરુષને ૨-શીતળ ચન્દ્રમાંથી અગારા-કેમ કરે. આ સાધુ
પુરુષ લમ્પટી કેમ અને ૩-અતિ રૂપને લીધે સ્ત્રીપર મોહીત થયો. ૪-એ બંને
સ્ત્રી પુરુષ આખો વખત સાથેજ રહે છે, તે મહારા હાથમાં કેમ આવે. ૫-ઉત્પા-
ત, વિદ્વ ૬-કાર્ય ૭-મનની શંકા, મનનું ભ્રમણ. ૮-છેતરીને. ૯-ભાન.

શુક બોલે કુમારુસ એ નહીં, કહે છે શું! વારેવાર માતાજી;
 'હોણાઈ' તો તેહીજ રહોયસે, કાણે નવિચાળે નિરધારે માતાજી.
 કુમર ૧૬
 ઠાઠ કહી નવમી એ ડલલકતી, સરસરસ અધિકાર સાંભળતાં;
 ગંગવિજય કહે હવે સાંભલો, આગળ વાત રસાળ શ્રોતાજી.
 કુમર શિરોમણિ અધિકો જાણીયે. ૧૭=૨૦૧

દુહા.

૪રચણુસમે તિહાં એકદા, સૂતો સહ પરિવાર,
 પમળશંકા થઈ કુમરને, તવ ઉઠે નિરધાર. ૧
 ૬સખ્યાસમય થયો જોડલે, ખેડો કરીય પ્રપચ,
 તેણે પ્રસ્તાવજ ઝાળખ્યો, લાધો સૂધો ૭સચ ૨
 રેલી નાંખ્યો હાથસુ, પડ્યો ૮જલનિધિપૂર,
 કપટે હાહારવ ૯ કરે, કરતો આવ્યો ૧૦કર. ૩
 જગ્યા લોક જુએ ધણા, કાણુ પડ્યો ધણુ ઠામ,
 કુસુમશ્રી જાગી તદા, દેખે નહી નિજ સ્વામ. ૪
 રાખી પ્રવહણુ ધનપતિ, પેસારી નર મિહ;
 જોવરાવે જળનિધિ ધણો, પણ કિહાં કુમર નવદીઠ ૫
 સૂડે જોયુ ૧૧પરવરી, પણ નવિ પામી ખેજ,
 કુસુમશ્રી દુ.ખે ૧૨પરજલી, મૂકે મોહુ ૧૩ રોજ ૬=૨૦૭

૧-થનાઈ. ૨-થરો

૩-રાગ લલકારવો, સુર લખાવેલો. ૪-રાત્રી ૫-ઝાડે જવાની શકા,
 ૬-સાંઝના વખતથીજ કુમરો દરિયામા નાંખવાનો પ્રપચ કરી સંતાઈ ખેડો
 હતો, તે પ્રસ્તાવથીજ કુમર ઉઠ્યો એટલે. ૭-દરિયામા નાંખવાની તેણે રહેલી
 યુક્તિ મલી, ૮-તેથી તેણે-હાથેથી ધક્કો મારીને જળનિધિના પૂરમાં હડસેલી
 દીધો. ૯-માઠા ખનાવથી શોક કરવો, ઉપર ચોટીયા દોડમદોડા કરવી.
 ૧૦-કર ૧૧-પોપટે પણ જઈને જોયું. ૧૨-સળગી ગળી. ૧૩-દેડોગળી
 વિલાપ કરવો તે, અથવા રડવું.

ઢાળ—ત્રિપદી. (ત્રણ પદાળ હોય તેવી.)

- પિયુવિણ આકુળ વ્યાકુલી, અતિ દુઃખે તે પરજલી;
વળી વળી કહે તવ સા સુન્દરીએ ૧
- કિહાં લગ્નધ પેઠોરે, મુજ મૂકી કિહાં બેઠોરે;
પેઠોને મુજ મનકું ચોરી કરીએ. ૨
- હુ તોરી છું નારીએ, ક્યાં મુજને વિસારીરે;
વિસારીને કિણ ભાંતે દુઃખી કરીએ. ૩
- તુ સાયરજળ પેઠોરે, હીયકુ કરી ૧ધાઠોરે;
ધીઠોને બેઠો મુજ મન ચોરી કર્યુંએ. ૪
- તુઝવિણ ધડીય ન જશેરે, કો આગળ દુઃખ કહેવાશેરે !
નવિ સુહાશેરે થાશે ક્ષણ ! વરસ સમોએ. ૫
- તેઠો દેઘ દિલાસોરે, હું આવું તુમ્હ પાસેરે;
પાસેને વાસો વસીયે તુમ્હ કનેએ. ૬
- મેં અપરાધ ન કો કીયો, તો વિરહો મુઝ કાં દીયો;
ચુકીયો મૂકી ગયો તુ મુજનેએ. ૭
- પાપી દૈવ તેં શુ કર્યું ! તાહારં કાઈ મ્હે નવિ હર્યું;
નવિ ચોર્યું તો બોલ ! દયા ઝશે ? નવિ લહીએ. ૮
- એણી વેલા મુજ નાહલો, તે મુજ અતિહે વાલહો;
વાહલો તેં કાં લીધો તાણી કરીએ. ૯
- હવે કોણ કરે મુઝ સારરે, હું એકલડી નિરધારરે;
નિરધારરે કિમ રહુ હું હવે એકલીએ. ૧૦
- કેહને કહું દુઃખ વાતડી, મોરા મનની બ્રાંતડી;
બ્રાંતડી ટાલે કહો કુણ માહરીએ ? ૧૧
- કેતા કહું તુજ ગુણ ગણનારે, એકજ તાહરા મનનારે;

મનનાને તનના તો પાર નવિ લહુએ. ૧૨
 આ, જળમાં મુઝ એકલી, કુણુ સારું તેં ઈહાં મેલી;
 મે'લીને બેલી કાં! થાતો નથીએ. ૧૩
 હૈ! હૈ! હવે હું શું કરું, વેદના (હું) બહુ લહું;
 દુઃખ લહું કેણે કહું દુઃખ વાતડીએ. ૧૪
 સન્મુખ થઈને નિરખીયે, તો હમે હીયડે હરખીયે;
 હરખીયે જુઓ મુઝ રહામું હિત ધરીએ. ૧૫
 એવડી રીસ ન રાખીયે, મુઝ અમળાને ઉવેખીએ,
 ન ઉવેખીયે બોલો મીઠાં બોલડાએ. ૧૬
 તું! આતમ માહરોએ, લાગે મુજને પ્યારોએ;
 પ્યારો ને સારો તો મુજશું મલોએ. ૧૭
 ઇમ વિલાપ બહુ પરિ કરે, નાહવિના તે પરજળે;
 પરજલે નાવમાં બેઠી એકલીએ. ૧૮
 હવે આગળ થયું તે સાંભળો, મૂકી મનનો આમળો;
 સાંભલો મન—વચ—કાયાએ કરીએ. ૧૯
 દશમી ઢાલે કામિની, વિરહવિલાપ કરે લામિની;
 માનિતી ગગવિજય કહે આગે સુણો એ. ૨૦=૨૨૭

કુહા.

રાત દિવસ વિયોગથી, રૂદન કરે સા બાલ;
 નયણે ન નિરખે વાલ્લહો, તવ મનમે ઉઠે ઝાલ. ૧
 તવ શુક્ર આવી કહે, મ કરો માત રૂદન;
 ધર્મતણા મહિમાથકી, થાશે જાણ્યુ મન. ૨
 ઇમ કરતાં દિન ઉગીયો, આવી કહે ધનપતિ;
 લખ્યું લહે સંસારમાં, શુ કરો હવે વિલપતિ. ૩
 કપટીએ કીધી સા સતી, રસના વચન અમોલ,
 વૈરિ થાયે મિત્ર જિમ, બોલવે મીઠે બોલ, ૪

રાત પડી તવ સુન્દરી, કરે મનશું વિચાર;
 પાપી શીલજ ખડશે, હવે શો કીજે પ્રકાર. ૫
 મુઆ વિન રહેશે નહી, શીલતણો આચાર,
 જીવિને શુ કીજીએ, નાહવિના નિરધાર. ૬
 નાગર ૧ કેજી જે વાહણે, ખેડી કંઠ ૨ પ્રસિદ્ધિ;
 ૩ કામાસરી તુ જળનિધિ, સાંભલ વચન સનિધિ. ૭
 કહેવો (જે) સ દેશો પીછિને, તુઝ વિરહે તતકાલ;
 પતીવિણ હવે શું જીવિએ, સમુદ્રમાં પડે સાળાલ. ૮=૨૩૫

ઠાલ.

કુમ્ભ બંધક બાંધી કામિનીરે, એ દેશી.
 ઈમ કહી જવ ઝ પાદીયેરે, એહવે વીરસેનકુમાર;
 હર્પેશુ ખોલે મીઠાં ખોલડારે
 આવી કર ઝાલી કહેરે, આવ્યો તુજ પાસે નાર, હર્પેશુ. ૧
 તાહરા શીલના પ્રભાવથીરે, કુશલે આવ્યો તોરે પાસ; હર્પેશુ.
 એવડો સાહસ ન કીજીએ, શીયલે પૂરે તોરી આશ, હર્પેશુ ૨;
 જગ્યો શુક, સવિ સામટારે, કૈતુક દેખી રજ્યો મન્ન, હર્પેશુ.
 આવી ધનપાતને કહેરે, એ આવ્યો વીરસેન કુમાર હર્પેશુ. ૩
 મનમાંહી કૈતુક પામીયોરે, મુખ ભાંખે વારોવાર, હર્પેશુ.
 સૂડો કહે ખેહુ જણુતણોરે, પુણ્યતણો નહી પાર હર્પેશુ. ૪
 સૂડો કહે સાંભલો પુણ્યતોરે, જગમાંહી મહિમા સાર, હર્પેશુ.
 પુણ્યથકી આપદ ટળેરે, જિમ વીરસેનકુમાર. હર્પેશુ. ૫
 ધર્મ કરો ૧ ભવિયણુ જનોરે, જિમ પામો બહુલા રાજ્ય, હર્પેશુ.

૧-ખોલે. ૨-ખોલતી. ૩-કામેશ્વરી-પરમેશ્વરી ૧-ભવિ, અભવિ, અને
 ભવાભવિ, એવા ત્રણ પ્રકારના જીવો જિનશાસ્ત્રમાં કહેલાં છે. ભવિ
 એટલે નિશ્ચયે મુક્તિને પામનારો, અભવિ એટલે નહિજ પામનારો, અને
 ભવાભવિ એટલે ધણાજ લાંબા સમયે મુક્તિ પામનારો.

ધમ્મે મન ચિંત્યા લહેરે, સુરનર માને લાજ. હર્ષેશું. ૬
 ધમ્મે મણિ માણિક પૂરેરે, ધમે નવલ આવાસ; હર્ષેશું.
 હય ગજ શેપ સુખાસનારે, ધમે લોક દીયે સાખાશ. હર્ષેશું. ૭
 પુત્ર પવિત્ર ધર મોટકારે, ધમે નવલ સયોગ; હર્ષેશું.
 નાટિક નાચે આગલેરે, ધમે નિતનિત નવલા યોગ. હર્ષેશું. ૮
 ધમે શિવપદવી લહેરે, દિનદિન અધિકી પ્લીજ, હર્ષેશું.
 કુસુમશ્રીતણી પરેરે, પાલો નિરમળ શીલ. હર્ષેશું. ૯
 શીલે સુર સાન્નિધિ કરેરે, શીલે શીતલ રઆગ; હર્ષેશું.
 શીલે અરિ આવી મિલેરે, લય જયે સ્વિ ભાગ. હર્ષેશું. ૧૦
 શીલે વચન સફલાં ફળેરે, શીલે લીલ વિલાસ, હર્ષેશું.
 શીલે આશા સફળી ફળેરે, શીલે પૂરે આશ. હર્ષેશું. ૧૧
 સૂડો કહે સહુ દેખતારે, શીલનો મહિમા એહ; હર્ષેશું.
 એહવું જાણી મન આણુજેરે, રાખજે શીલશુ નેહ. હર્ષેશું. ૧૨
 મનરજન કાન જગાવતીરે, કહી ઇચ્છારમી ટાળ, હર્ષેશું.
 ગગવિજય કહે સાંભલોરે, આગલ વાત રસાલ,
 હર્ષેશુ ખોલે મીઠાં ખોલડારે. ૧૩=૨૪૮

કુહા

કુસુમશ્રી હરખી ધણુ, મૂક્યો સધળો શોક;
 કુણે ? ઇલાં આણી મૂકીયાં, ઇમ પૂછેં સહુ લોક. ૧
 સમુદ્રમધ્યે નાંખ્યો તિસે, પાડ્યો સમુદ્ર મથલ,
 પાદ્રદેવી સમરી તિસેં, પૂરવવચન સંભાલ. ૨

૧-લાજ, મહેઠાઈ. ૨-શીલવતીરાસકાર શ્રીનેમવિજય પણ આવોજ
 ભાવ તે રાસામાં જણાવે છે “જળને જગલ વસતિ, અગ્નિ અંબુસમ
 શમતી હો લવિ સુણો, લાં ૧, શ્લોક: ૦ ૨.

એહવું મહેં ભાખ્યુ યદા, તવ કર ઝાલી ^૧સોય;
 આણીને ધહાં મૂકીયો, એ મુઝ વીતક હોય ! ૩
 મુઝ મન વીતક સવિ કહ્યું, નિશ્ચે ધરજો મન;
 દીહું દરિશન તાહરં, ^૨આજુનો દિન ધનધન. ૪
 તુઝ વિરહેં હે ! સુન્દરી, ઘડી તે વરસ સમાન;
 અહનિશ તું મુઝ સાંભરે, ભાવે જાણ મ જાણ. ૫=૨૫૩

ઢાલ, વિછીયાની. ડંગરપુરરા સોનીડા, મને વિંછયડો

ઘડી આલરે એ દેશ

કુસુમશ્રી કહે તુમહને, કેણે નાંખ્યા કહો મહારાજરે;
વીરસેન વલતુ વદે, પૂછયાનો શુ છે કાજરે ? ૧
 લાલા ! કર્મ કરે તે કો નહિ ! જાણજો નિરધારરે;
 કર્મ સુખદુઃખ જીવને, જાણે સહુ સસારરે. કર્મ કરે તેં ૨
 જિમ તિમ આપ્યા જીવતાં, શી હવે ! તેહની ^૩વ્યક્તરે;
 આપણકુ કામ સમારીયે, આણી હિયડે ^૪સક્તરે. કર્મ કરે તેં ૩
 સહુએ જાણ્યો સાહનો, એણે દુર્જને કીધો ભેદરે;
 વળી ^૧તિમહી મારગ ચાલતાં, દુર્જન રાખે ભેદરે કર્મ કરેતેં ૪
 એહવે અણ ચિન્ત્યુ (તિહાં થયુ), કાઈકે ^૨વિસધ તોફાનરે;
 સખલો વાયો વાયરો, ગાજો ધન ^૩દામિની ^૪વિતાનરે. કર્મ કરેતેં ૫
 લોક હુઆ આકુલ વ્યાકુલા, માને ગોત્રજને જક્ષરે;
કુસુમશ્રી, વીરસેન ને, કહે ઉગરીયેં કિમ શકરે ! કર્મ કરેતેં ૬
 વાહણ જળભૂમેં પડયું, ડુંગર ^૪કડણે અડુરે;

૧-દેવીએ. ૨-આજનો. ૩-ખુદસાપણું. હવે જીવતા આપ્યા તો તેને
 ખુદસા પાડવાની વાત શી ! ૪-ઉદ્ધે ગ.

૧-તેજ પ્રમાણે. ૨-સાધી ન શકાય તેડુ ૩-વીજળી. ૪-સમુહ,

જૂડયા લોક સહુ જોડશે, વાહાણ થયું પશતખંડરે. કર્મ કરેતે ૭
 પૂરવકર્મ વસે હવે, કુસુમશ્રી વીરસેન હોયરે;
 પડ્યાં ફલકે જૂજૂયે, પન્થે આપ્યા દોયરે. કર્મ કરેતે ૮
વીરસેન દેખે કુંઝરી, સા દેખે નિજપતિ કંતરે;
 મક્કી ન શકે કાઠ કેહને, કહે કેહને દુઃખની વાતરે. કર્મ કરેતે ૯

દુહો.

સડો ઉડી કુમરને, ખોલે પડીયો જાય,
 આવ્યો દોડો પંખીયો, ખોલે તવ મહારાય. ૧

પૂર્વઠાન.

કહો શુક ગતિ એ^૬ કર્મની, છૂટે નહી નર દેવરે,
 કિહાં હું અરિકેશરી નન્દનો, ક્યાં આવ્યો પરણવા દેવરે. કર્મ કરેતે ૧૦
 વિધિકૃત કીધાં કર્મથી, મેં પૂર્વકર્મ કમાયારે;
 અલખ ન ધ્યાયો સૂઘે મને, સહણે નાથ ન ધ્યાયોરે. કર્મ કરેતે ૧૧
કુસુમશ્રી પતિ સન્મુખ જુએ, નયણે તે આંસુ ધારરે,
 રે પ્રાણપતિ કિમ ચાલીયા? મુકી મુઝ અમળા બાળરે. કર્મ કરેતે ૧૨
 કુમર કહે સાંભળ હે પ્રિયા, એવડો શો! કરે ૭ આસાસરે,
 નયણે મેલવશે જો પ્રભુ! તો મિલશું વિસવાવીસરે કર્મ કરેતે ૧૩
 રાણી કહેં યુગો કંતજી, મુઝ પ્રાણ અછે તુમહ પાસેરે;
 જળવિણ કુંલી માછલી, તેમ તુમવિના મુજને થાશેરે. કર્મ કરેતે ૧૪
 પિયુ, કહે મિલવું આપણે, દોહિલું વિધુના^૮ કીધરે;
 મનમાંહી આશ હુતી ઘણી, ચિન્તવ્યું તે કાંઈ ન સિદ્ધરે. કર્મ કરેતે ૧૫

૪-નજકમાં-ખડકો સાથે પછડાઇને. ૫-સો કટકાવાળું. ૬-આ !

૭-આશ્વાસ ૮-વિધિએ, સાચે.

શીલસત્વ ધરજો આપણું, પછે મિલશું સંદેશરે;
 એટલે અગોપ્ય હુઆ બેહુ જાણા, જાણે; દુઃખી ચાલ્યા પરદેશરે કર્મ કરેતે ૧૬
 રૂઢન કરે સા દંપતિ, મૂકે મુખ નિ.વાસરે;
 કાં રે હિયા તું ફાટે નહી ! તુને સાજનવિણ શો વાસરે ! કર્મ કરેતે ૧૭
 પ્રીતતણી ગતિ દોહિલી, કરે તે જાણે સોયરે,
 પાલે જવજીવ^૧ લગે, તે જગ વિરજા કોયરે, કર્મ કરેતે ૧૮
 વિયોગતણી ઢાલ ખારમી, કહી તે લક્ષી ભાન્તિરે,
 ગંગાવિજય કહે આગળે, સાંભલો મૂકી વ્યાધાતરે.
 કર્મ કરેતે કો નહી ! જાણજો નિરધારરે. ૧૯=૨૭૨

કુહા.

રૂઢન સુણી બેહુના તિહાં, રેવે જળચરજીવ,
 આપણાથી એ દુ.ખડાં, નવિ ભજનયે અતિવ. ૧
 જલકલ્લોલે તાણીયા, ઘણો પામ્યો અતરાળ,
 કર્મધીવરે^૨ તાણી લીયા, નાંખી આપદજળ ૨
 કુમર કહે તું સૂડલા, માનો વચન અનૂપ,
 રાણી ગયાં ભૂમિ કેટલી, જઈ જુઓ ધરી ચૂપ ૩
 કુમરવાક્ય અગીકૃત^૪ કરી, આવ્યો રાણી પાસ;
 ચિન્તાસાગર પરજીવલી, બેડી દીડી ઉદાસ (ઉદાર). ૪
 રાણી સમીપે આવીને, બેસી કરેય જુહાર;
 રાણી કહે ભલે આવીયો, સૂડા વિષમી વાર.^૫ ૫
 કહે સૂડો રાયે મોકલ્યો, તુમ્હચી જોવા શુદ્ધ;
 રાણી કહે મુજ પ્રીતિડો, કુશલી છે કહો મુજબ. ૬
 કુશલે છે પીઉ તુમતણો, જઈ તુમ કુશલ કહેસ;

૧-અંદગીસૂધી. ૨-કર્મરૂપી પારધીએ. ૩-શાંતિ પકડીને, ચુપડીયા.
 ૪-રસીકાર કરીને. ૫-વિષમ સમયે.

ધણી વેત્તા થઇ સીખઘો, હવે હું પન્થ વહેસ. ૭
 લહી શીખ સૂડો ઉડીયો, જોતો આવ્યો ત્યાંહ;
 ફક્કઉપર તરતો કુમર, ખેડો દોડો જ્યાંહ. ૮=૨૮૦

દાસ. થારાને મહારા કરહલા ચરતાં એકજુઠા મ હુમીરા, એદશી.

આવી કુમરને પાયેં નમી, કુશનની કહે છે વાત કુમરજી;
 હું જોઇ આવ્યો નિહાંકણે, રાણીને છે સુખ સ્યાત, કુમરજી. ૧
 કર્મતણી ગતિ દોહિલી, છે મ્હોટી મહારાય, કુમરજી;
 ને કાંઈ ટાલી નવિ શકે, જો સુરપતિ જિનરાય, કુમરજી;
 કર્મતણી ગતિ દોહિલી. ૨
 કુમર કહે શુક શું થયું, પડી મ્હોટી વિપત પોપટજી;
 સૂડો કહે લહીયે કર્મથી, સુખદુઃખ ને સંપત કુમરજી. કર્મ ૩
 કર્મે ચન્દ્ર કલંકી રહ્યો, કર્મે ખસિ ધાલ્યો ૧પાયાલ કુમરજી,
 કર્મે દિનકર પણ ભમેં કર્મે હા કુલાલ કુમરજી કર્મ ૪
 કર્મે કુમ્ભધરે પાણી વહે, મોટો રાજા હરિશ્ચન્દ્ર કુમરજી;
 કર્મે સીતા લેઈ લલેં. વનવાસે રઘુનન્દ કુમરજી. કર્મ ૫
 કર્મે રાવણ રેવણી, કર્મે પાણ્ડવ વનવાસ કુમરજી;
 કર્મે દુપદ્મી હરણ થયું, રઘવદન્તીપતિ ગયો નાસ કુમરજી. કર્મ ૬
 કર્મે મદનરૂપિદત્તા, પામી દુઃખ અનંત કુમરજી;
 કર્મતણી ગતિ વિપમી, તે ભોગવ્યાવિણ ન છૂટંત કુમરજી ! કર્મ ૭
 કુમર કહે તે સાચું કહ્યું, મિથ્યા નહીં સહી એહ પોપટજી;
 વળી જાઓ કુમરી ભણી, શુદ્ધિ લાવો જીર્ણ ત્યેહ પોપટજી. કર્મ ૮
 ઉડ્યો શુક ત્યાં આવીયો, ઘણો ઉલંઘી પન્થ કુમરજી;
 વાટ જોતી હુતી તાહરી, લલેં આવ્યો તું સંત પોપટજી. કર્મ ૯

કહો કુશલે' છે ! વર માહરો, વળી તુમહારે તન્ન પોપટજી;
હા માતા ! કુશલ છે ભૂપને, માનજ્ઞે સાચું મન્ન માતાજી. કર્મ૦ ૧૦
ખેમ કુશલ તુમ પૂછવા, મુઝ મોકલીયો છે રાય માતાજી;
મુઝ નૃપ અતર કેટલો, કહુ તે સાંભલો માય માતાજી. કર્મ૦ ૧૧
જલકલ્લોલ આસ્દાલથી, ગયો નૃપ બહુલી સોય માતાજી,
સાંભલી હીયડે દુઃખ ધરે', કર્મ કરે તે હોય પોપટજી. કર્મ૦ ૧૨
તો ! હવે શુક મિલસ્યું કિહાં ? દૈવે કર્યો વિજોહ પોપટજી;
હવણાં મિલવું છે દોહિલું, પણ આગળ હોસે સોહ માતાજી. કર્મ૦ ૧૩
કહે શુક તે કિમ જાણીયું, કહે મુઝ આગળ સાચ પોપટજી,
મેં જાણ્યું આગમજ્ઞાનથી, વળી હુધ દેવીની વાચ માતાજી. કર્મ૦ ૧૪
દેવવાણી નિશ્કલ નવિ હવે, જાણજ્યો નિરધાર માતાજી;
તૃપાલાગી મુજનેં ધણીજી, શીખલો પીઉ જઈ વાર માતાજી. કર્મ૦ ૧૫
જાઓ પોપટ ઉતાવળા, કહેજો મુઝ સદેશ પોપટજી;
જળ પીને જીવિત રાખજો, વળી લેજો ખખર વિશેષ પોપટજી. કર્મ૦ ૧૬
કહી હમીરા ગીતની, તેરમી ઢાલ રસાલ શ્રોતાજી !
ગંગાવિજય કહે સાંભલો, ઉચ્છ્રક થઈ ઉજમાળ શ્રોતાજી !

કર્મતણી ગતિ દોહિલી ૧૭=૨૯૭.

દુહા.

ઉડ્યો શુક પાછું જોવતો, આવ્યો કુમરને પાસ;
રૂઠન કરંતો દેખીયો, મુખ મૂકે નિસાસ. ૧
સૂડો કહે સુણ સાહીબા, મકરો દુ.ખ લિગાર;
તુમ અંગના કુસુમશ્રી-પ્રતિ ! કુશલ છે અપાર. ૨
કુમર કહે શુક સાંભલો, કાં ! તું દીસેં દલગીર;
કહે શુક લાગી અછે, તૃપા અતિહી વીર, ૩

કહે નૃપ, શુક મુજને ગમે, કહ્યું કરો માહરં એક;
જલ પીઓ મન મોદશું, કહી સંદેશો છેક. ૪
શુક કહે મુજમ નવિ ઘટે, નટે ! પંખીની યાતિ;
કહે નૃપ હૈ ન કીજ્યે, કરે તૃપા જીવયાતિ. ૫=૩૦૨

ઠાણ. તુમ્હે પિત્તામ્મર પેહરયાં એ દેશ .

કહે શુક સાહિબ સાંભલોજી, રાજિન્દ સાંભલો,
મરવું એકજ વાર, રાજિન્દ સાંભલો; હું નવિ મૂકું તુમ્હે ચર્ણુજી,
રાજિન્દ સાંભલો, વર ભલું છે મુઝ મરણુજી, રાજિન્દ સાંભલો. ૧
કહે નૃપ વેદીઆ મથાઓજી રાં મહારા સમ તુમ્હે જાઓજી રાં
સમજાવિને વોલાવ્યોજી રાં દુઃખેં ભરાંણો હૈયોજી રાં ૨
ઘણો પન્થ વોલ્યો રુદ્ધરેજી રાં આવી બોલે ગદગદ સ્વરેજી રાં
દેખી પૂછે કુશલ સ્વરૂપજી રાં હામાત ! કુશલ છે ભૂપ માતજી સાંભલો. ૩
કાં ? શુક દીસે તું એહવોજી રાં ભૂમંડળે નહી તુઝ જેહવોજી રાં
કહે સ્વરૂપ શુક તાહરંજી રાં તુઝકિપર હિન માહરંજી રાં ૪
કહે શુક, તૃપા પાપીણીજી માં ઘટમાં થઇ રહી શાપીણીજી માં
કહે રાણી, શુક જાઓ તટેંજી રાં જલ પીઓ ફળ ખાઓ ઝટેંજી રાં ૫
શુક કહે હવે નહી વહીયેજી માં આ ! પ્રસ્તાવે કહે કિમ
જમ્યોંજી ? માં
આપદ પડી સજ્જન જે અલગોજી માં પાસે આવી રહે વળગોજી માં ૬
રાણી કહે, શુક ! તું ચતુરજી રાં પરકજી કરવા આતુરજી રાં
આવજે ઇણે વળી ઈલાણીજી રાં મકર તું ! બેહુ પરે પહાણીજી રાં ૭
સડો રોવે કરે શોકજી માં રાણી મૂકે મહોટી પોકજી રાં

૧—હે ક્ષત્રિય ! હું પણ પંખીની નતિ છું ! નટ—ક્ષત્રિયની એક નત.

૨—દુષ્કર, દુઃખીપણાથી. ૩ પરકાર્ય, કાજ. ૪—આ ઠેકાણે.

૫—હાણી, તુંકશાન.

તેણે દુઃખે જળચર જીવજી રાં કરે અતિહી રિવજી ૧ ૮
 કહે શુક, મોહનગારોજી રાં મુઝ વિનતડી અવધારોજી - રાં
 તું સાચી મુઝ માયજી માં હુ ! આવીશ ૨ તુમચે પાયજી માં ૯
 નિજ નન્દનને ચિત્ત ધરજોજી માં રખે વિસારતાં, હિત ધરજોજી માં
 તુમ શુ કીધો હોવે રોપજી માં તે ખમજો મહારો દે.પજી માં ૧૦
 જે અવિનય થયો હોવે તુમહથી માં તે ખમજો તુમ અમથીજી માં
 ધિહાંથી નવિ હુ જાઉજી માં તુમહ ચરણ ચિત્ત લાવુંજી માં ૧૧
 કીધી ધણી મુજ સારજી માં તુમચો બહુ ઉપગારજી માં
 પાલીને કીધો મહોટોજી માં તો ! કિમ થાઉં જોટોજી ! માં ૧૨
 દેવે કહ્યું છે સાચુજી માં મિલશે હય પલ્લંક નહીં કાચુજી માં
 તેણે જલ પીવા જાઉં નિ શંકજી માં તોહી પણ માહરો વંકજી માં ૧૩
 સાજન શું રૂડી વાતજી માં લાભે ! પૂરવ સઘાતજી માં
 તો છોડી અલગા જઈરહ્યાજી માં તે પ્રાણી રૂહલુઆ કહિયાજી માં ૧૪
 પ્રીતિ કરીને જે તોડેજી માં તે તે અધમ ! વિછોડેજી માં
 સાચી પ્રીતિ જે રાખેજી માં તે ઉવેખી કિમ ? નાંખેજી માં ૧૫
 પ્રીત કરતાં સોહિલીજી માં નીરવહતાં લાગે દોહિલીજી માં
 જે પ્રીત કરીને રાખે કુડજી માં તે પ્રાણી મુખ પડજો ધૂડજી માં ૧૬
 જે કારમી માંડે માયાજી માં તે ! જનનીયે કાંઈ જનયાજી ? માં
 એહવા કપટીનો સગ નવિકિજોજી માં તેહથી હૈયું ક્ષિણ
 છીજોજી માં ૧૭
 નેહથી દોહી તન સૂકેજી માં વળી અન્નપાણી પણ મૂકેજી માં
 એહવો નેહનો પાસ છે મહોટોજી માં તે નેહ ન દીજો દેસોટોજી ૪
 માં ૧૮

૧-કુ ખ. ૨-તુમારે. ૩-હવકા, નીચ.

૪ - “તે નેહને દીજો દેસોટોજી ?” બીજી પ્રતિમાં દેસોટો એટલે દેશવટો દેવો હોયું નેઈએ, અર્થાત શું તે નેહને દેશવટો દેવો ?

એ નેહની ઘણી છે વાતજી માં શુ કહીયે તુમ્હને માતજી માં
કહી અભિનય યાદમી ઢાલજી, ભવિજન સાંભલો,
ગગ કહે, વિરહીને સાલેજી, ભવિજન સાંભલો ૧૯-૩૨૧

કહા.

રાણી બોલેરે સુડલા, તુઝશું ધણો સનેહ,
તું મનમોહન માહરે, તો કિમ ? આપુ છેહ ૧
તે માટે જ તુ ઉતાવળો, મ કર વિલમ્બ લિગાર;
પી પાણી ફળ ખાઇને, સુખીયો હોજે અપાર. ૨
જ્યારે પ્રભુ મેલાવસે, મિલસુ તેણિવાર,
ત્યાં લગી માહરા પીઉને, સુદ્ધિ નહીં સમાચાર. ૩
સડો ઉડ્યો શીખ માંગીને, આવ્યો વનહમઝાર;
નિર્મલફળ ભક્ષણ કરે, પીવે શીતલ વાર. ૪
સતોપ પામ્યો સુડળો, હુઈ શીતળ કાય,
કુમર કુમરી જવ સાંભરે, તવ શુક કરે હાય. હાય. ૫=૩૨૬

૧(કુમરી-અધિકાર.)

ઢાલ-સોરઠી.

૨સોરઠી-રહો રહો રહો રહો વાહલા, એ દેશી.

હવે કંદલોલે કરી ચાલીયુ, ૩નાવપરિ સુધું તેહ લાલરે,
એહવે મગરમચ્છે આવતે, ૪ગળ્યુ પાટિયુ જેહ લાલરે. ૧

૧-વીરસેન, કુસુમશ્રી અને ચોપટ એ ત્રણે અન્ય અન્ય રથજે અત્યારે
છે જેમાં પ્રથમ કવિ આહિ કુમરીવૃત્તાંત બતાવે છે. ૨-નૂઓ શાલીભદ્ર પાનું
૩૨મું રાગ સોરઠી. ૩-કુસુમશ્રી જે પર બેઠેલી છે તે પાટીયું સમુદ્રમાં નાવની
પહેમ તર્યું જાય છે, ૪-તેને મગરમચ્છે આવીને ગલી લીધું. એવો ભાવ છે.

હવે મુણો કૈતક વાતડી, રસિક દેધને કાન લાલરે;
 સાંભલતાં ને ઊંધશે, તેહની ગઘ સહુ સાન લાલરે
 હવે મુણો કૈતક વાતડી. ૨

મચ્છપેટે જાણે અવતરી, જલમાંહી (મચ્છ)આણ્યો જાન લાલરે;
 હલુયે હલુયે આવતો, રમતો સાયરમાંહી લાલરે. હવે મુણો ૩
 નરકતાણા તિહાં દુઃખડાં, ભોગવે (કુમરી) કર્મસંયોગ લાલરે,
 એ હવે તરતો (મચ્છ) આવીયો, સાયરતટે જિહાં લોક લાલરે. હવે ૪
 જલધી ઉપકઠે સુન્દર, શ્રીપુરનગર અભિરામ લાલરે;
 તિહાંથી ધીવર હવે આવીયા, મચ્છો ઝાલવાને કામ લાલરે. હવે ૫
 નાંખી જલ હવે જેહવે, તેહવે પડ્યો મચ્છ માંહી લાલરે;
 તાણી બાહીર કાઢીયો, રવિસ્તીર્ણ વાડી જ્યાંહિ લાલરે, હવે ૬
 નગર વેશ્યા એક તિહાંવસે, પુરૂંડા નામે ગુણુરાજ લાલરે;
 આઠ ચેટી તિહાં પાઠવી, મચ્છવ્યજન લેવા કાજ લાલરે હવે ૭
 તે મચ્છ દાસીયે સાહીયો, ઉપાડ્યો નિજ હાથ લાલરે;
 લ્યાવી મચ્છ તિહાં મૂકીયો, જિહાં ખેડો સહુ સાથ લાલરે. હવે ૮
 દાસી પુરૂંડાને વિનવે, માતા, મચ્છ આણ્યો આ એક લાલરે;
 પુરૂંડા આવી ઉભી રહી, મચ્છખંડ કરો વિવેક લાલરે હવે ૯
 મચ્છઉદર જિવિદારીયુ, તવ નિરખી અનોપમ નાર લાલરે;
 રૂપે રંભા હરાવતી, મચ્છના ઉદરમઝાર લાલરે. હવે ૧૦
 કબ્જી કાઢી કુંચરી, પુરૂંડા કરે ઉપચાર લાલરે;
 વહેલી થાઓ સુન્દરી, મ કરો વિલમ્બ લિગાર લાલરે. હવે ૧૧
 કરે ઉપચાર નવનવા, સાજી હુધ નાર લાલરે;
 વેસ્થાપરિવાર ખૂશી થયો, મહોટો હુઓ વ્યાપાર લાલરે હવે ૧૨

૧-જલધી-કપકઠે-સમુદ્રતટે સુન્દર એણું શ્રીપુરનગર છે, ત્યાં તે
 મચ્છ આણ્યો ૨-વિશાલ. ૩-મચ્છનું શાક વિગેરે ખનાવવા માટે મલ્લ
 લેવા સા. ૪-ચીરું, કાપ્યું.

નયણુ પસારી જીએ ચિહ્નું દિશે, દીડી વાડી વૃક્ષિ લાલરે;
 ભોલી ટોલી સવિ મિલી, તે માંહિ અક્ષકા એક દક્ષ લાલરે. હવે ૦ ૧૩
 એસારી રથવાહને, ગૃહે આણી ગુણખાણુ લાલરે;
 તવ કુંમરી મન ચિંતવે, ઇહાં મુંડી કુણે આણુ લાલરે. હવે ૦ ૧૪
 એતો ૧મૌલ નૃપસારીખો, દીસે છે ક્રોધ ધ્રુવ્ય લાલરે;
 પણ! પુરૂષ કો દીસે નહીં! જિહાં તિહાં નારીયુ સભ્ય લાલરે હવે ૦ ૧૫
 ઇમ વિચારી મન ચિંતવે, એહ કારણુ વિપવાદ લાલરે;
 અસંભમ વાત દીસે અછે, નહિ! રઘુવ્યતણો પ્રાસાદ લાલરે. હવે ૦ ૧૬
 પંનરમી હાલ પૂરી થઈ, મન ગમતી મનોહર લાલરે;
 ગંગવિજય કહે સાંભલો, સરસ મીઠો અધિકાર લાલરે.
 હવે મુણો કૌતુક વાતડી. ૧૭=૩૪૩

કહા.

તવ કુસુમશ્રી પૂછે ધ્રુવ્યુ, એ મન્દિર કેહનાં માત ?
 તે કહો મુજ આગળે, નામ દામ ગુણુ જાત. ૧
 તવ પુરૂષા બોલી સુણો, અમચી કહસ્યું જાતિ;
 પણ તુમ્હ ગુણુ સવિ વર્ણવો, કહો જાતિને ભાતિ. ૨
 કિહાં તુમ્હ રહો અછો, કિસ્યુ તુમ્હાર ૩વર્ત;
 તે સધળું મુજ આગળે, હિતધરી ભાખો સત. ૩
 કુમરી કહે અમ્હ વર્ણનો, સ્યુ ૪ તમારે કામ;
 અમ્હો છું દુ ખીયા જગતમે, તેહનુ સુ લીજે નામ. ૪
 કહે, વેશ્યા તોહપણુ, ૫જાણીઈ તુમ્હ ચરિત્ર;
 મુણતાં અમૂલિય તુમ્હ ગુણુ, થાયે કાન પવિત્ર. ૫=૩૪૮

૧-મહેલ. ૨-ધનાદ્ય ત્રેષ્ટિ. ૩-દેશ, ગામ.

૪-જાણીએ. આ રાસો લખાયેલો તે લગભગના સૈકામા “ એ, ઈ ” ને બદલે “ ઈ ” લખવાનો પ્રચાર હતો.

(કુસુમશ્રીકથન આડકથા.)

ઢાળ — મન મધુકર મોહી રહ્યો, એ દેશીએ.

તવ કુમરી કહે સાંભલો, માહરં શુભ ચરિતોરે;
 વસન્તપુરે વ્યવહારીયો, દેવદત્ત નામે પવિતોરે. ૧
 કીધાં કર્મ ન છૂટીઈ, જો જ્યો હૃદય (રીઘ) વિચારરે;
 કર્યાં તેહવાં ભોગવે, આપોપું નિરધારરે.
 કીધાં કર્મ ન છૂટીએ, આપોપુ નિરધારરે. આંકણી. ૨
મદનવતી તસ ભારજ, રૂપ કળા સુપ્રવીણરે;
 તરસ કુખે હુ ઉપતી, **રતનવતી** ગુણલીણરે. કીં આં ૩
 ભણીગુણી હુ મોટી હુઈ, યૌવનવય જવ પામીરે,
 એવે વસન્તઋતુ આવીયો, મહ્યાં રમવા બહુ ફાગી(મી)રે.
 કીં આં ૪
 હામ હામ ઓચ્છવ માંડીયો, હર્ષ ગાર્હ ફાગરે;
 જીયલ છળીલા ખેલે ખાંતશુ, કરે નવનવા રાગરે. કીં આં ૫
 નગર પડાહુ વજડાવીયો, રાજ્યએ તેણીવારરે;
 સહુકો રમવા નિસરો, કુણુ નરને કુણુ નારરે. કીં આં ૬
 રાયઆણા સહુ મનવિને, આવ્યા વનહમજારે,
 એહવે અચરિજ જે થયું, તે સાંભલો નિરધારેરે. કીં આં ૭
 ભમતો ભમતો પ્રદેસીયો, આવ્યો એક નિમત્તિયો જાણરે,
 કહે તે નવિ થાયે વૃથા, જાણી જે કાલ્યાણરે કીં આં ૮
 કહે રાય, તે નિમિત્તને, કોઈક નિમિત્ત પ્રકાશોરે;
 હા ! મહારાય કહુ તે સૂણો, હાંસીમાં થાશે વીખ જોરે
 (વાષ જોરે). કીં આં ૯
 રાયજી, તહારા પુત્રને, થાસે કોઈક રવિધનરે;

૧-છેલ. ૨-મૂલ પ્રતિમા-વિજ્ઞાનરે, એવો પાઠ છે પરન્તુ તે અશુદ્ધ જણાયાથી વિધનરે, કરવું પડ્યું છે.

પાછલેં પહોરે આનુનેં દિન, રાખજો તુમે સાવધાનરે. કી૦ આ૦ ૧૦
 સહુ પરિવારસુ રાજવી, બેઠા ખડ-સંખાહિરે;
 એહવે રમણપ્રયાસથી, કુંમર સૂતો વડછાંહિરે. કી૦ આ૦ ૧૧
 નિદ્રાભર હુઓ યદા, સખેં આવી ડંક દીધોરે;
 પૂરવવૈરના ભાવથી, પાપીયે એ કર્મ કીધોરે. કી૦ આ૦ ૧૨
 ભોજન વેળા જવ થઈ, ઉઠાડે રાજન્નરે;
 બોલે નહીં તવ નૃપ જુઓ, જહરે ભરાણું તનરે. કી૦ આ૦ ૧૩
 તવ રાય હાય હાય કરી, પડ્યો ધરણી અમુદ્ધરે,
 અચેત થયો મુખ ખીડીયો, નહિ કોઈ તસ સુદ્ધરે. કી૦ આ૦ ૧૪
 લોક સહુ મલ્યાં એકઠાં, નિરખે કુમરનો અંગરે;
 હૈ ! હૈ ! આ સુંહ થયું, રંગમેં કીધો ભંગરે. કી૦ આ૦ ૧૫
 આય ઉપાય કરી બહુ, રાગ કીધો સચેતરે;
 સજીવ કરો તુમ્હ કુમરનેં, ભાષ આણી હેતરે. કી૦ આ૦ ૧૬
 પુત્ર દુ.ખી દેખી વળવળેં, ધમ જપે ભૂપાલરે;
 ગગવિજયે પૂરી કહી, સોળમી ઢાલ રસાલરેં.

કીધાં કર્મ ન છૂટીએ, આપોપું નિરધારે. ૧૭=૩૬૫

હુહા.

ગુણી ગાર્ડી તેડીયા, યન્ત્ર મન્ત્રના જાણુ;
 જડી બુટ્ટી મણિ ઔપધી, કીધી તે ગુણુખાણુ. ૧
 તોહીપણુ તે કુમરને, ૧ કીટા (ટીકા) નલાજો લિગાર;
 હાથ સહુ ઝટકી રહ્યા, તવ રાય કરેં પોકાર. ૨
 તેહી નયરે વવહારીયો, રહે છે બુદ્ધનિધાન;

૧-અહીં મૂલ પ્રતિમાં “કીટા” છે પરન્તુ “ટીકા” હોવું જોઈએ લલિ-
 યાના દોષથી “ટ” ને બદલે “ક” પડેલો લખાઈ ગયેલો હોવો જોઈએ. ટીકા-
 ટીકા-ટોકા

વસુ નામે ગુણનિલો, દ્રવ્યતણો નહિ માન. ૩
 વસુમતી તસ સુન્દરી, કળા કળાપેં પૂર;
 બોલજી બોલે મીઠાં, મુખ ઉપેં શશિ સુર. ૪
 તસ નંદન ગુણ્યાતુરિ, વસંતસેન કુમાર,
 કળા 'બહોતર' શોભતો, યુક્તણો ભંડાર. ૫
 રાયદુ ખ દેખી ચિંતવે, મુઝ વિદ્યા કુણ કળજ,
 પર-ઉપગારી હેજસું, કુમરને કીધો સજજ ૬
 તવ નૃપ મનમેં હરખીયો, બોલે વચન અનૂપ.
 જે જોઈએ તે આપીયે, હેતે ભાંખે ભૂપ. ૭
 કુમર કહે અમહને તુમતણો, છે મોટો આધાર;
 જોશે ત્યારે માંગીશુ, વર રાખો ભાંડાર. ૮
 સહુકો ગયાધર આપણે, નૃપ પણિ ગયો નિજ ગેહ.
 રાય કુમાર જીવાડીયો, શેઠનંદન ધન એહ. ૯=૩૭૪

હાલ. તેતરીયા ૧૪ તેતરીયા, એ દેશી.

૧ તવમે (સ્તન મેં) તેહના ગુણ જવ પેખી, હરખી ચિત્ત મઝારરે;
 ૨ અલલે માત-પિતાને આગળ, માગી લીયો ભરતારરે. ૧
 સાંભળ સજની કર્મકહાની, મનકુ ધીર ચિત્ત રાખીરે;
 મુખદુ ખ આવે કર્મસયોગે, કર્મનો કે નવિ સાખીરે,
 સાંભળ સજની કર્મકહાની આંકણી. ૨
 મે ૪ 'પણુ' કીધુ એહનેઉપર, સહી વરવો એ નાહરે;
 અવર પુરૂષ બન્ધવસમ માહરે, નહી તો અગ્નિસરણો વાહરે. ૩
 માત-પિતા મુજ હર્ષ ધરીને, પરણાવ્યો ચતુર સુખાણુરે;
 વસંતકુમરને મહા મહોત્સવે, કરી ઘણો મડાણુરે. સાં ૪
 ત્યારે મંગલવર્ત વર્તિને, કુમર કુમરી વરીયારે;

તવ મે મનમેં ધમિ વિચાર્યું, મનવ છિત મુજ ફલીયારે. સાં ૫
 રાયે તેડવી તેહ કુમરને, દીધો દ્રવ્ય અપારરે;
 ઘણું આડમ્બરે રાય તેહોને, પોહ્યાવ્યા ગૃહદ્વારરે, સાં ૬
 વનવન કૌતુક રંગ-વિનોદે, ક્રીડા કરે તે કુમારરે;
 ક્રાતક પેખણુ મિત્ર સંઘાતે, નિસર્યો શહેરમજ્જરરે. સાં ૭
 એહવે ક્રાઈકિ ગ્રામથી આવ્યો, ભારવાહક એકરે;
 માથે ભાર પરસેવો ચિહું દિસેં, તૃપા વિકલ બહુ છેકરે. સાં ૮
 ભાર ઉતારી બેઠો પેઠી, વિસમીયો તવ સાંસરે;
 તેહવે કુમર હસતો રમતો, આવી બેઠો (તે) પાસરે. સાં ૯
 તે ભારવાહના આચરણુ વિલોકી, હાંસી કરે તે સાથેરે,
 જુઓ ભાઈ એહના ચીર-પટકા, વેંટી મુદ્રિકા હાથેરે. સાં ૧૦
 જુલડે બારી અનોપમ દીસેં, સીવનારાનેં ધન્યરે;
 ઉદ્યેં આવ્યા એહતે એહીજ, પાછલા ભવનેં પુન્યરે. સાં ૧૧
 કુમર હાંસી સૂણી ત્રટક્યો, શું લવોછો લગ્નાલરે? (લાલરે);
 તુમ્હ અધિકુ મ્હારેં દીસેં, પૂરવભાગ વિશાલરે. સાં ૧૨
 આપકમાઈ ઉપાઈ આરોગું, શું કરું? લખમી ઝાઝીરે;
 આપકમાઈ તે માતાસરખી, તે તું ભોગવે છે પાણરે. સાં ૧૩
 તાસ વયણુ વેધકનાં સુણી, વિલખાણો તે કુમારરે;
 ઘરે આવી 'તું'ટમંચક લઈ સુતો, અપવર્ગ મઝારરે. સાં ૧૪
 ભોજનવેળા જવ થઈ તવ, આવ્યો તાત ઉચ્છંગેરે;
 ઉઠો પુત્રજી જમીયે ભેલા, આપણુ મનને રંગેરે સાં ૧૫
 પુત્ર કહે સુણો તાતજી મ્હારા, એકવેર પ્રદેશ જાગીરે;
 આપો આજ્ઞા પિતાજી તિવારે, બીડી ભોજન પાવૂંરે. સાં ૧૬
 વચન સૂણી ચમક્યો વ્યવહારી, પુત્ર શું બોલ્યા એ બોલરે;
ગંગવિજયે પૂરણુ ભાખી, સત્તરમી દાલ અમોલરે.
 સાંભલ સજની કર્મકહાની. ૧૭=૩૯૧

કહા

શેઠ કહે સૂણો પુત્રજી, તુમ્હને શો પ્રદેશ ?
 ખાઓ પીઓ ધન વાવરો, હજી છો બાલેવેશ ૧
 તુમ્હને શી? ચિંતા અછે, વ્યવસાતણી ગુણુ જોહ;
 પોંચે સાત પરીઆ લગે, છે લચ્છી અછેહ ! ૨
 પુત્ર કહે સ્યા કામની? મુજ ઉપાર્જિત નાહિ;
 મયા કરીહવે શીખઘો, તો ભોજન કરીયે પ્રાં(આં)હિ ૩
 શેઠ વિચારે ચિતમે, હડી એહ કુમાર;
 સમજાવ્યો સમજે નહી, ઉઠો વત્સ(વસ)હોઓ તધયાર ૪
 શેઠવચન તવ સાંભલી, હર્ષો ચિત કુમાર,
 અમૂલક વસ્તુ લેધ વાહણુમે, ભરી કીધ તધયાર ૫
 ભોજન મજૂ ભલીપરિ, કીધાં તાત સધાત;
 હસતોં રમતો ત્રી(યા) આગળે, આવીને કહેવાત ૬
 હમો પ્રદેશે સીધાવશું, સૂણે રહેજો તુમે જોહ;
 સરજે મિલવુ થાવસે, ઇમ ભાખે ધરી નેહ. ૭=૩૯૮

ઢાલ. આજ હજારી ઢાલો પ્રાહુણો, એ દેશી.

તવ કહે સુન્દરી સૂણો કતજી, તુમ્હે સે? ચાલો પ્રદેશ,
 પ્રીતમ મહારાહે, અરજ સૂણો એક માહરી ટેક.
 હુ અખળા ધર એકલી, કહે તુમ વિના કેમરહેસ,
 આતમ મહારાહે ! અરજ સૂણો એક માહરી. ૧
 મુજ આંખલડી તુમ દેખીને, અતિ હૈડે વાધે નેહ, પ્રીં અં
 તો હિડૂં કઠિન કરી વાલમા, સ્યું બોલો છો દેઈ છોહ પ્રીં અં ૨
 પદલે બંધાણી જે આપણે, કહો તે કિમ મૂઝી જાય; પ્રીં અં
 કુડ જે તેશુ રાખીઈ, તો દાયમ સહી ફલવાય. પ્રીં અં ૩

પ્રીતિ-અ તર નવિ કીજયે, જિહાં અંતર ત્યાંહ શી પ્રિતિ, પ્રીં અં
 પ્રીતિ વચેં પડદો લયો તો ! એહ વડી કુરીતિ. પ્રીં અં ૪
 તો એવડો અંતર કમ રાખીઈ, મુ અપ્પળાઉપર મહારાજ, પ્રીં અં
 ઉત્તમ નરને ઘટેં નહી, સાચી યાંહ ૧ગ્રહાચી લાજ. પ્રીં અં ૫
 તુમશું મહારે પ્રીતડી, તે મેલવી છે કીરતાર; પ્રીં અં
 તે કિમ તોડીઈ સાહિયા, ઘણુ શું કહું વારોવાર. પ્રીં અં ૬
 પ્રદેશપ્રયાણની વાતડી, કહેનાં કિમ ચાલે જીહ, પ્રીં અં
 તુમવિના મુજનેં વાલિમા, ન સહાયે રાતી ને દીહ. પ્રીં અં ૭
 આ મદિરમેં એકલાં, તુમવિણુ ધડી તે છમ્માસ, પ્રીં અં
 કંઠણા કરી મુજઉપરે, હવે રહેા ઈણુ આવાસ, પ્રીં અં ૮
 મરલચ્છી છતેં થકેં, તો રયો ? ચાલણુનો યોગ ! પ્રીં અં
 આ લધુ વયમેં સાહિયા, ભોગવો ઝડા ભોગ. પ્રીં અં ૯
 વલતું પ્રીતમ ઈમ કહે, હવણાં રહ્યાનો નહિ કામ;

ત્રિયા મોરી હે, કહ્યું માનો તુમ્હેા માહરં
 થોડે દિને વહેલા આવસું, ઉપાર્થ જહુલા દામ ત્રિં ૩૦ ૧૦
 તિહાંલગે રહેજે સાસરે, મત આણો વીસલેપ, ત્રિં ૩૦
 તપ-જપ-વ્રત સૂધાં પાલળ્યો, વલી લખળ્યો રૂડો લેખ. ત્રિં ૩૦ ૧૧
 તવ, નયણે આસુ ઢાલતી, કહેં સૂણો પ્રાણુધાર; પ્રીં અં
 તુમ સાથે અમ્હેા આવશું, એ વાત અછે નિરધાર પ્રીં અં ૧૨
 નિશ્ચલ મન દેખી નારીનુ, કહે કુમર તેણીવાર; ત્રિં ૩૦
 કરો તયારી ચાલણુતણી, મ કરો વિલંબ લિગાર ત્રિં ૩૦ ૧૩
 તવ કુમરીઈ નિજ પરિવારસું, ભલી માગી શીખ સનૂર;
 બેહની મોરીહેં, કુશલ સન્દિસો મોકલેં.

૧-ગ્રહાની આ મારવાડી શબ્દ છે. તે વખતમા છઠ્ઠી વિલકિતને અ,
 ચી, ચો, લગાવવાનો પ્રયાર મારવાડમાં હોય તેમ જણાય છે. મરાઠી ભાષાનો
 પ્રયોગ 'કર્યો' હોય તેમ જણાય છે.

માવીત્ર કહેં નિજ પૂત્રીને, તુ રહેજે સ્વામી હજૂર;

પુત્રી મોરીહેં, વહેલી મલવા આવજે.

૧૪

વયણ મ લોપીશ કતતું, વલી(મ) કરજે જીજમતિ ૧ ખાસ;

સુન્દી મોરીહેં, કુશલ સન્દિસો મોકલે.

માત-પિતાને સંભારીયેં, તું રખેં રહેતી ઉદાસ. કુમરી

મોરીહેં, કુશલ ૧૫

કાગલ લિખજે ચૂપશં, કુશલખેમનો આંહી; કુ ૦ કુ ૦

રહેજે કુલ સાહમું નેધને, શુ કહીધં ઘણું પ્રાહિ. કુ ૦ કુ ૦ ૧૬

શીખ માગી માવીત્રશું, ચાલી તે અગલખાળ; કુ ૦ કુ ૦

ઠાલ અઠારમી એ કહી, ગ ગવિજયેં રસાલ. કુ ૦ કુશલ ૦ ૧૭=૪૧૫

હુહા.

હવે તે કુમર કુમરી, પ્રવહણમાંહી ચઢીઆંહિ;

શુભયોગે શુભમુદ્ધરતે, રતનદ્વીપ ખ(પ)ડીઆંહિ. ૧

નાગર તાણ્યા નાખુએ, ખાડ્યા હુઆહુઅહુઅ હુંશીયાર,

સઠ તાણ્યા ભલ નેરશુ, મૂખ ખોલે જયકાર ૨

વાહિતણા પ્રયોગથી, ચાલે વાહણુ ભ(સ)લગા;

૨માલૂમ ખેઠાં ઉપરિ, કહે તે વાત અલગા. ૩

રંગ-વિનોદે ચાલતાં, થયું તે સૂણો ધરી નેહ;

ભાગું ભરિસાગર જઈ, તોફાણે વાહણુ તેહ ૪

પીઠ બુડો હુ પાટીઈ, પડી કર્મસ યોગ;

તરતાં મુજ મચ્છે ગલી, પૂર્વકર્મ નઈ(ને) ભોગ ૫

૧-પાઠાંતરે “વલી કરજે ‘ખિજમતિ’ ખાસ.” ખિજમતિ એટલે ખિજમત, હાજરી ૦ અર્થાત ખાસ તમો હાજરીમા પાસે રહેજો. એવો અર્થ પણ થઈ શકે અને ઉપર ચાલુ લખેલી ખીજમતિનો એવો અર્થ થાય કે તમો ખીજ-ગુસ્સા વાળી મતિ કરતાં નહી. ૨-માલિમ, માલમ લોક જે પજરી ઉપર બેસીને પઠ અને પુસ્તકો નેઈ, વાયુવિચાર કરનારા હોય છે.

છહાં લગે સઘળો કહો, મેં મહારો વૃતાન્ત,
આગળ 'જેલવડું' થયું, તે તુમ્હે જાણો સંત ! ૬
હવે કહો મુજ આગળે, તુમ્હ તણી સાચી વાત,
સાંભલતાં સુખ ઉપજે, અમ્હ દુઃખીયાને માત ! ૭=૪૨૨

(કુમરીનો ચાલુ અધિકાર.)

ઢાલ. આજ ધુરાધુર ધુધળો હો લાલ, એ દેસીએ.

સાહેલડી ! કહે વેસા અમ્હો નાઇકા હોલાલ, છું જગમાં પ્રસિદ્ધ;
સાહેલડી ! પૂરવપુણ્યપ્રયોગથી હોલાલ, કુલદેવીએ દીધ.—૧
સાહેલડી ! યોવનલાહો લીજીઈ હોલાલ; કીજીએ સફલ અવતાર;
સાહેલડી ! ફિર પીડવો (મીઝવો) છે દોહિલો હોલાલ, મનુપાજન્મ વારોવાર.—૨

સાહેલડી ! યોવનલાહો લીજીઈ હોલાલ
સાહેલડી ! જલદેવીઈ કણ્ણા કરી હોલાલ, આપી ભાગ્યવસેન !
સાહેલડી ! સૂખ વિલસો સંસારનાં હોલાલ, નિતનિત ભોગરસેન.

સાં યોં ૩

સાહેલડી ! આ અવસર પુણ્યે પામીએ હોલાલ, લે લાહો વિશેષ,
સાહેલડી ! યોવનવય વિન્યા પછી હોલાલ, રમધુપરે હાથ
ધસે સ. સાં યોં ૪

સાહેલડી ! જનમ સફલ થયો તાહરો હોલાલ, જે આવ્યા માહરે ગેહ,
સાહેલડી ! મન ગમતાં સુખ ભોગવો હોલાલ, કહું છું
આણી નેહ. સાં યોં ૫

૧-જેલવડું, જેટલું.

૨-મધમાખીયો જેમ સ્વવૃત્તિથી અન્ય અન્ય સ્થળોના પુષ્પપાનનાં
રસાદિ લાવી મધને સંગ્રહી, જેવટ ઉપયોગમાં ન લેવાથી તેને પારધી મનુષ્ય
લેઈ ગયા બાદ જેમ હાથ ધસે છે, તેમ ૭ પણ હાવલાવચ્છાદિ રસોથી
વેશ્યાવૃત્તિ યુક્ત મધુર્ય પરપુરુષને, ઉચિત સમયે ભોગવીશ નહીં તે સમય
વિત્યા બાદ હાથ ધસતીજ રહીશ.

- સાહેલડી ! ખાઓ પીઓ ખેલો ખાંતિશુ હોલાલ, વિલસા નવનવે યોગ;
 સાહેલડી ! હસો રમો વળી મોજશુ હોલાલ, તાહર પ્રશ્ન
 ભાગ સાં યોં ૬
- સાહેલડી ! મદનલેખા નામેં વળી હોલાલ, મુજ પુત્રી ગુણ દેવ;
 સાહેલડી ! તે પાસે રહો એકદી હોલાલ, દારી છું ! કરમં.
 સેવ. સાં યોં ૭
- સાહેલડી ! આ મન્દિર આ માલીયાં હોલાલ, આ મુલાલી સેજ;
 સાહેલડી ! રમલ(ણ) કરો મન મોજશુ હોલાલ, આણી હુંડ
 હેજ. સાં યોં ૮
- સાહેલડી ! મીઠેચણે સંતોષતી હોલાલ, જાણે થાયે મુજ વશ્ય.
 સાહેલડી ! વળી ત્રિશેષે ગુણ દાખવી હોલાલ, કરશ્યુ હાથ
 અવશ્ય. સાં યોં ૯
- સાહેલડી ! આ ધનસપદ તાહરી હોલાલ, આ સઘજો પરિવાર;
 સાહેલડી ! રહેસે સહુ કિંકરપરે હોલાલ, કહેશે તે કરશુ
 આચાર. સાં યોં ૧૦
- સાહેલડી ! હુ રહીસ વિન(વ)તીહરે હોલાલ, જે કહેસો તે કરેસ;
 સાહેલડી ! વળી તુજને મે સોપીયો હોલાલ, ધરનો ભાર વિશેષ
 સાં યોં ૧૧
- સાહેલડી ! કહ્યું માન તુ માહરં હોલાલ, સ્યુ કહીઈ વારેવાર;
 સાહેલડી ! થોડે કહે ધણું જાણીઈ હોલાલ, સ્યો હવે માનમાં
 વિચાર સાં યોં ૧૨
- સાહેલડી ! હરખ ધરીઈ હેજશુ હોલાલ, કર અમયો આચાર;
 સાહેલડી ! ભોગવો ભોગ લગ્ના યોગશ્યુ હોલાલ, મન ગમતે
 ભરતાર. સાં યોં ૧૩
- સાહેલડી ! મન ઇચ્છી ભોજન કરો હોલાલ. વળી પહિરો સોળ સણગાર;
 સાહેલડી ! ગીત ગાઓ હપે કરી હોલાલ, રમન્યો વિવિધિપ્રકાર.
 સાં યોં ૧૪

સાહેલડી ! આહે તેહને ૧આહીઈ હોલાલ, દિલભર થઇને છેક,
સાહેલડી ! કપટ ને તેહશું રાખીઈ હોલાલ, તો દુહવાયે પ્રભુ
એક. સાં થો ૧૫

સાહેલડી ! એમ કથન વચન કલાં ધણાં હોલાલ, ૨કાસાયેં તેણીવાર,
સાહેલડી ! ગંગવિજયે પૂરી કહી હોલાલ, ઓગણીસમી ઢાલ રસાલ.
સાહેલડી ! યૌવન લાહો લીજયે હોલાલ. ૧૬=૪૩૮

દુહા.

કુમરી કહે સુણો ૩માતજી, તુમ્હે કહ્યું તે સત ;
પણિ એ મુજ ગમતું નહી, સાચી એહ મુજ વાત; ૧
અમ્હ કુલ એ યુગતુ નહી, તુમચો એ આચાર;
અઘટતુ ઈમ કિમ જોલીયે, એહવું વચન અરાજ. ૨
રે સુન્દરી ! તું શુ લવે ! જિમ તિમ અરે મૂલ,
અમધિર આવે ૪પતિપણુ, કિમ ? રહેશે તુજ સુધ. ૩
સાંભલી વયણ તે આકરા, દુખે ભરાણી જેહ;
જાણે પીઠં વિપ ઘોલીને, મરવું (નિ)શ્રિ એહ ૪
પણિ દેવે કહ્યું અછેં, મિલણતણો અધિકાર;
મિઠેવચણે સતોપીઈ, વેશ્યાને નિરધાર ૫

૧-આહીયે. જૂની ભાષામાં યેને બદલે ડ ઉપર મીડું કરવામાં આવતુ.

૨-આંહી મૂળપ્રતિમાં “કાસાયે” પાઠ છે અને પછાડી પંદરમી
ઢાલમાં “પુદ્ગ” નામ છે. જેથી જણાય છે કે લલિયાની આહી કરાર
થઇ હશે !

૩ આહી મૂળપાઠમાં “ત.તજી” છે પણ તે અયોગ્ય લાગે છે.

૪-અમારે ઘેર આવવા છતા પણ તહાર એકજ પ્રતિમતપણું શુદ્ધ
કેમ રહેશે, ?

હાલ. કેશરવરણો હો, કાઠ કુમુળો મારા લાલ, એ દેશી.
અથવા, નજરે નિહાળો હો, બોલ સાંભલો મારા
લાલ, એ રાગે.

ઠમ વિમાસી હો બોલે હસા મહારા લાલ,
તુમ કુલિ નિતજ હો ભલી ન દિમી મહારા લાલ;
એક મુકીને હો અન્યથુ મિલવું મહારા લાલ,
જેતો સાપુરીસને હો દીસે હલવું મહારા લાલ ૧
બોલે વેશ્યા હો મુણ તું મરખે મહારા લાલ,
અમ્હ કુલ વિધવાહો કહીય ન નિરખે મહારા લાલ;
સદા સોહાગણુ હો નામ ધરાવે મહારા લાલ,
તેતો પુણ્યે હો પદવી પાવે મહારા લાલ. ૨
સાંભલી કુમરી હો કહે કરનેડી મહારા લાલ,
ઉત્તમજનને હો મોટી બોડી મહારા લાલ,
મુહણે પરનર હો અમો નધ ઇચ્છું મહારા લાલ,
અમે એ વાતજ કદી નવિ પ્રીછું મહારા લાલ. ૩
કહે વેશ્યા હો એહવુ સ્યું ભાખે મહારા લાલ,
પામી રચણજ કહો કુણ નાખે મહારા લાલ;
જેહી ભંજવીસ હો તાહરી આખડી મહારા લાલ,
અમ ધરિ એ . . . મહારા લાલ. ૪
કુમરી ચિત્તે હો જોરે વ્રત માહરું મહારા લાલ,
સહી ભંજવે હો નિશ્ચે ખરું મહારા લાલ;
તેણુ હું કપટેં હો વચન વાવરી મહારા લાલ,
સમજવુ જિમરહે હો વેશ્યા રહાવરી મહારા લાલ. ૫
કાલવિલખે હો હોસે કામ મહારા લાલ,
જિમ સીતાયેં હો પામ્યો રામ મહારા લાલ,
ઈસુ ઝવીમાસી હો કહે કામિની મહારા લાલ,

સાંભલ તું ખાધ હો ધરની સ્વામિની મહારા લાલ.	૬
જેહ કહેશો તેહ કરીશ્યું મહારા લાલ,	
અમ્હે કુલ રીત છે હો તે ચિત્ત ધરશ્યું મહારા લાલ,	
પટ માસી કરશ્યું હો વ્રત આચાર મહારા લાલ,	
ભર્તુ મિરતે હો પછી નિરધાર મહારા લાલ.	૭
કહે વેશ્યા હો ટેક છું(વુ) તુમ્હે મહારા લાલ,	
જહેલા થાવોહો શીખ દીધી અમ્હે મહારા લાલ,	
કહે એકજ હો દાનશાળા કીજે મહારા લાલ,	
તિહાં ખાઈ! ખેદા હો દાન હમો દીજે મહારા લાલ	૮
અરથી આવે હો જે વલી પન્થે મહારા લાલ,	
તેહની ભક્તિજ હો કરીયે સન્તે મહારા લાલ,	
પંખીને ૧૪(ચૂ)ણુજ હો દીજે ખહુ મહારા લાલ,	
સંતોષીઈ આગ્યો હો ઇહાં સહુ મહારા લાલ	૯
વેશ્યા કહે હો વાર મ લાવો મહારા લાલ,	
મન્દિર ખેસો હો ધરી ૨ઉમાહો મહારા લાલ,	
દાનશાળાનો હો ૩ઓ છે ઓરડો મહારા લાલ,	
આ મન્દિર હોઈ હો અવલ છે કોરડો મહારા લાલ.	૧૦
વેશ્યાવચણે હો કુમરી ઉજગે મહારા લાલ,	
દીયે દાનજ હો મનને રજે મહારા લાલ,	
એકજ ભકતે હો ભોજન સાચવે મહારા લાલ,	
પરમેશ્વરનાં હો ગુણ સસ્તવે મહારા લાલ	૧૧
ખુદેશ તંદુલનાં હો ભરી ભરી સુડલા મહારા લાલ,	
આજી ઝીણા હો મોકલે જોડલા મહારા લાલ,	
કુમરી દીયે હો ચૂન તેઅણુના મહારા લાલ,	
પખી આવે હો તે કિ ૨૪ વણુના મહારા લાલ	૧૨

પરદેશી પખી હો જાતિ અનેરી મહારા લાલ,
 આવે પ્રભાતિ હો નિરખેં હરી મહારા લાલ;
 જાણુ **વીરમેનનો** હો આવે સૂક કોઈ મહારા લાલ,
 તો હુ જોઉં હો કીહા ઇકે સોઈ મહારા લાલ. ૧૩
 ધમ તસ દિવસ હો થયા ધણેરા મહારા લાલ,
 પણિ તસ સુધજ હો ન કહે અનેરા મહારા લાલ;
 કે । આગળ ૧વીતક હો કહુ હિયાના મહારા લાલ,
 પોહસ્યરજ હો ધમિ રહેં દીહના મહારા લાલ ૧૪
 પખીને દીઈહો ચૂણુ જૂજૂધ મહારા લાલ,
 તેણે પ્રદેશે હો વાતજ ધમ હુધ મહારા લાલ,
 નિજ નિજ લાખે હો ધમ બોલંતા મહારા લાલ,
 પંખી વાતજ હો કરે ડોલંતા મહારા લાલ. ૧૫
 પુણ્યસંયોગે હો સહુ દુખ ટલસેં મહારા લાલ,
 મુકપખી હો કુમરીને મિલસ્યે મહારા લાલ,
 કહેં વીસમી હો હાલ રસાલ મહારા લાલ,
 ગગ કહે પુણ્યે હો મગળમાલ મહારા લાલ ૧૬=૪૫૯

(પોપટ મિલાપ.)

દુહા.

મુકપખી સહુ એકાં, નિજ નિજ વાણી બોલંત,
 પંખીને ચૂણુ જૂજૂઆં, આપેછે પુણવન્ત ૧
શ્રીપુર વેસ્યામન્દિરે, રહે છે ચતુર સુખાણુ;
 પુણ્ય જાણીને નિજકરે,^૨ કુમરી દીયે દાન. ૨
 તે ચૂણુ આસ્વાદતાં, ઉપજે અતિહી સૂખ;
 પણ તે કુમરી વિયોગિણી, દીસે છે કાંઈ દૂખ. ૩

તવકુંજના મુઅઝનણી, મુખધંડી મૂણી પાત;
 સય ચિંતે જોડે જઈ, જો હોયે કુસુમશ્રી માત. ૪
 ઇમ ચિંતી સૂઝા ઉડીયો, આવ્યો મન્દિર તાસ;
 જિહાં તે ચૂણ નાંખ્યા અછં, તરત આવ્યો તે પાસ. ૫
 મુખ ટાંકી સા બાલીકા, બેઠી દીઠ નિરાસ;
 ચૂણમિસેં સુક ચૂણતો થંકા, આવ્યો કુમરી પાસ. ૬
 મુખ જોયું તસ ઓલખી, બોલે મીઠા બોલ;
 શુ ! સાતા કુસુમશ્રી સખી, ભાણો વચન અમોલ. ૭=૪૬૬

ઢાલ. ભલે રે પધારના તુમ્હે સાધજીરે, એ દેશી.

ઉંચે મુખે કુમરીયે જોઈયુરે, તવ નિજસુક દીઠ મનોહારરે;
 વચ્ચ ભલે આવીયોરે, તુજ દીઠે હરપ અપારરે. ૧
 ભલે રે આવ્યો મુખે પંખીયારે, જોતી હુતી તાલરી વાટરે;
 કુશલ છે તુજને સૂઝારે, આજ મિટ્યો સવળો ઉચાટરે.
 ભલે રે આવ્યો મુખે પંખીયારે, આં ૨
 સૂઝો હૃદયસું ચાંપીનેરે, બોલે બોલે મનતણે રંગરે;
 હવે અર્ધ દુખ મુને વીસયોરે, દેસેં દેસેં શીખ મુને અંગરે, ભ૦ ૩
 ખિણુ એક તું નવિ વીસયોરે, ગયો તે દિનથી સુવિશેષરે;
 વેધીયું મન ચુણુ તાહરે રે, અવગણુ નહીં તુજ રેખરે. ભ૦ ૪
 તું મુજ છવન વાલહોરે, તું આતમનો આધારરે;
 તુજવિણુ બાઈ જે દીહડારે, તે નિદ્રા જાણો નિરધારરે. ભ૦ ૫
 તુજસ્થું તન મન વેધીયુરે, તું છે ચતુર સુજાણુરે;
 નામ જપતી નિત તાહરે રે, અહો ! સૂઝા ગુણબાણુરે. ભ૦ ૬
 સૂઝો કહે સૂણો માતજીરે, આજ સફલ થયો અવતારરે;
 કુસલે ! તુમ્હે મુજને મિલ્યાંરે, ટળ્યો હવે દુઃખતણો ભારરે. ભ૦ ૭

તુમ્હ અમ્હ વિતી વન હુંગરારે, સાગર નદીયનીવાણુરે;
 તોહી મન્ન માહરૂં તુમ્હ કનેરે, સાચી માનો મુજ વાણુરે. લ૦ ૮
 ઉત્તમ નરની પ્રીતડીરે, તે કિમ મૂઝી જયરે,
 ઘોયો તે કિમ ઉતરેરે ? જે, લાખીણો રંગ ચઢાયરે. લ૦ ૯
 કુમરી કહે શુક સાંભલોરે, તુમ્હે કહ્યું તે પ્રમાણુરે;
 કુણુ કુણુ ગામ ગયાં હતાંરે ? ^૧સાંભલ્યા ક્યાંહી મુજ સ્વામરે. લ૦ ૧૦
 સૂડલો કહે સૂણો માતાજીરે, તે દિનથી ગયો તીરરે;
^૨સફલાં ભલાં તિહા જોધનેરે, મેં ખાધાં પીધલાં નીરરે. લ૦ ૧૧
 સાંસતો થઈ જોયવા ગયોરે, પાછો સાયરે તામરે;
 કુંઞરને તિહાં કણેરે, મેં દીધાં નહી કણે ઠામરે. લ૦ ૧૨
 પાછો શીરીને જોધયારે, ગિર પુર ગ્રામ વન કુંજરે;
 કાંહી સાંભલ્યા મેં નહીરે, જોયાં નર-સ્ત્રીનાં કુંજરે. લ૦ ૧૩
 એ દુઃખે મેં નવનવેરે, ભમત ભમત ભર્યું પેટરે;
 પંખીયડા ઘણાં પુછીયારે, સુદ્ધ કીસી નહી નેટરે. લ૦ ૧૪
 એહવે આ વન્નમાં જઈરે, જોડો હુતો પરજાતરે;
 તેહવે તિહાં એક સૂડલોરે, કહી તુમ ચૂણુની વાતરે. લ૦ ૧૫
 સાંભલી હું કહિં આવીયોરે, ^૪ચૂણુમિસિ જોવા ખંતરે;
 મેં તુમને ઇલાં દેખીયારે, લાંગી મુજ મનની બ્રાન્તરે. લ૦ ૧૬
 સૂડો-કુમરી વાતો કરેરે, મૂઝી સઘળાં કામરે;
 ટાલ એકવીસમી એ કહીરે, ગંગવિજય અભિરામરે.

લ૦ ૧૭=૪૮૩

કુહા.

ઈમ સૂડો કુમરી જોહુ જણા, કહે વિતક હે વાત;

મુણી સાદ આપી તિહાં, દારી જોવા તામ. ૧

૧-મૂલમાં “સાંભલી” છે, ઠીક નહીં લાગવાથી “સાંભલ્યા” કર્યું છે.

૨-સફળ, ફળદ્રુવ. ૩-ટોળા. ૪-મિસે, ચુનના બાનાથી,

દીઠો સુક નવલો કા આવીયો, દાસી બોલેં બોલ; ૧
 મધુવાણી પુકુંદા આગલેં, લાંબે વચન અમોલ. ૨
 સુણુ પુકુંદા એક વાતડી, બેઠી કુમરી સલજ્જ; ૩
 કુમરીતું મન ફેરવા, આવ્યો સૂડો સડજ્જ. ૪
 સુણી પુકુંદા જેવા ધસી, નેયણેં તે સૂડો દીઠ; ૫
 દેખીને ખુસી થઈ, જૂં તરસ્યાં પાણી મીઠ. ૬
 કહો કિર તુમે કિહાં રહો, કિસ્યું તુમારું વત્ત ? ૭
 વચન ચતુરાર્થ દાખવો, સાંભલી હર્ષે મત્ત ૮
 શુક કહેં સ્યું કહીછં વારતા, ભલાં ભલુ કહેવાય; ૯
 તે સુણતા માતજ, રખેં કોઈ દુહવાય. ૧૦=૪૮૯

ઢાલ—થારો નગર ભલો જોધાણો રાજજી, એ દશી.

કહેં વેશ્યા તેણીવાર સડાજી, તુમ્હવાણીઈ અમ્હો રીઝીયેંજી; ૧
 જિમ ભૂખાં બોજનસાર સૂં તિમ તુમ ગુણરસ પીજીયેંજી. ૨
 કહેં કિર મોટા નરપતિ માતજી! વિક્રમ-ભોજ જેવા નિર્મળાંજી; ૩
 નાવી વચુધા તેણે સાથ માં તેપણિ મૂકી ગયાં એકલાજી. ૪
 વળી મુજ સરિખો જેય માં જે જગમાંહી પરગડોજી; ૫
 જે! રાવણુસરિખો રાય માં તે લંકા મૂકી ગયાં એકલીજી ૬
 કહું છું ખરું હું એહ માં સુકૃતપુણ્ય તમે સંચળેજી; ૭
 રૂકુ કિજે તિહાં તિહાં જેહ માં પાપે લોક ન ૧વંચળ્યોજી. ૮
 વળી નિચ ૨સંગતિ દુઃખદાય માં તેહનો સંગ નિવારીયેંજી; ૯
 રાખો ૩હંસગતિ સ્વભાવ માં પુણ્યેંકરી મન વારીયેંજી. ૧૦

૧-કગરો નહી ૨-સંગત. ૩-જેમ હંસ સારભૂત દૂધને પાણીમાંથી ખેંચી લે છે તેમ, તમો પણ હે માતા! આ તમારા આચરણુ છોડીને પૂણ્યરૂપ સારનેજ સંગ્રહો. એ યુક્તિ. જેમ સર્વ ચારાને છોડી દઈ મોતીનો ઉત્તમ ચારાજ હંસ ચરે છે તેમ, તમો પણ પુણ્યરૂપી ચારાનેજ ચરો, આવી એ યુક્તિવાલો ભાવાર્થ થાય છે.

કહેં વેસ, એ કુલે આચાર સડાણ ! ઉચનીચ અમે આદરૂં ;
 કહે સૂડો, અભ્યાસ માતાણ ! નોપણિ ધર્મ હિયે ધરેણ. ૬
 સૂડાવચને રણ વેસ સડાણ ! ધર્મમારગ રૂંડા દાખીયોણ;
 સડા ? રહો તુમ્હો મુજગેહ સૂં છેહ દાખૂંતો પ્રભુ સાખીયોણ. ૭
 હા હુ માત રહુ તુગહ પાસ માં અવર દુખ સર્વે પરિહરૂં ;
 રહો સૂડો ગણિકા પાસ સૂં કરાવ્યુ સોવન પગરૂં. ૮
 આખો કુસુમશ્રીને હાથ સૂં પ્રતિપાદણા રૂંડી રાખનેશ્વ;
 તુમ્હો લેવ્યો ખચર વિશેષ સૂં જોઈએ તે મુખેં માગનેશ્વ. ૯
 ઇમ સુખી ગઈ તે વેસ સૂં ધનના કામ જે નિવરૂં ;
 હવે, કુમરી ખોલી વાચ સૂં કહે સીલવ્રત મુજ કિમ રહેં ? ૧૦
 ઘણે કપટે રાખ્યુ વ્રત સૂં અવધી ? કરી પટમાસનીશ્વ;
 તે પૂરા થઈ મુજ આજ સૂં હવે ! શી કરવી આ સાસનીશ્વ ? ૧૧
 તવ સૂડો કહે સણો માય માં શી ચિન્તા તુજને પડીશ્વ !
 હુ રાખ્યસ નિજ બુદ્ધિ વ્રત માં કહી બુદ્ધિ જગમાં વડીશ્વ ૧૨
 હસો ખોલો રમો આણુદ માં મુજ ઇતાં ચિન્તા શી તુજનેશ્વ;
 તે માટેં કરો ધમડ માં તુજ સીલવની ફિકર છે મુજનેશ્વ. ૧૩
 સૂડા ! પતિવિણુ કિમ સુહાય સૂં શી કરહે તે કરો કથીશ્વ;
 સૂડા ! પાદરેવી કહ્યું જેહ સૂં તે મિલતું દીસતું નથીશ્વ. ૧૪
 કહે સૂડો મ કરો દુખ માતણ, કેવિલહો મિલશે તુજ વાહલોશ્વ;
 હુ જિહાં લગે છુ તુમ પાસ માં તો કાં ? દુઃખ મનમેં લહોશ્વ. ૧૫
 કહે કુમરી માહરે ભાગ સૂં તુ આવ્યો દેશાવર ફિરીશ્વ;
 મુજ દુખીઆનો આધાર સૂં તે લલે વાચા એ(વા)વરીશ્વ ૧૬
 સૂડો કહે કોઈ કરસ્યુ બુદ્ધિ માં બુદ્ધથી કારણ સહુ સીઝેશ્વ,
 બુદ્ધિમાન અરિના ભાજે માં ગઢ ગામ બુદ્ધિ તે લીઝેશ્વ. ૧૭
 જો ? ધનવતીએ કીધ બુદ્ધિ માં તો સીલવ્રત રાખ્યો આપણોશ્વ;

જગ શીલરત ગુણખાણ માં સદ્ગતિકેરો થાપણોછ. ૧૮
કહે ધનવતી તે કોણ સૂણ! કિમ શિલવ્રત તેણે રાખીયોછ;
કહી આવીસમી દાલ રસાલ સં ગંગ કહે પ્રભુ સાખીયોછ. ૧૯=૫૦૮

હુહા.

સૂડો કહેં સૂણો માતછ, કહું તેનો વૃતાંત;
નિદ્રાતછ મુજ આગલો, એસો થઇને શાંત (સંત). ૧

(ધનવતીનામ અંતર વૃતાંત.)

નગર રતનપુર ગુણનીલો, રતનસેન ભૂપાત્ર;
અરિગજન સિંહસમો, પ્રજાતણો પ્રતિપાલ. ૨
તે નયરમે વ્યવહારીયો, વસે સુન્દર ધમ્ય,
ધનદત્ત નામે બહુ ગુણી, દયાતણો ગુણ સસ ૩
વ્યવહારીમાંહી વડો, તે સેઠ ગુણખાણ;
રચણે ઘણું વલ્લહો, દ્રવ્યનણો નહી માન. ૪
ગુણસુંદરી તસ ભારજ, રૂપકળા સંયુત,
પૂરવપુણ્યસ યોગથી, પામીએ એહ વિકલત. ૫
તસ નદન જગ વલ્લહો, ધનસુન્દર બુદ્ધિવંત;
ધનવંતી ધર્મને આગલી, છે પ્રીયા ગુણવંત ૬
માત-પિતા આયુ પાલીને, પહોંતા સરગમઝાર;
હવે જે થયુ તે સૂણો, સરસ કથા અધિકાર ૭=૫૧૫

ઢાલ. બિંડલીની દેશીયે. સુરતી તેરીએ, અથવા; માંકણ
મૂછાલે, એ રાગે

ધનસુન્દર કરય વિચાર, કોઈ કરીયે મોટો રોજગાર; મનમે હર્પ ધરી;
ઉઘમ લાધી દાલિદ્ર નાવે, ઉઘમે મનચિત્યુ પાવેં હો મનમે હર્પ ૧

ધર બેઠાં કારજ નવિ સીઝે, કાઠ નવલ ઉપાય કરી જો હો; મનમેં ૦
 એકવાર પ્રદેશે જાળી, તો લગ્નની બહુલી લાગી હો; મનમેં ૦ ૨
 વાહણની કરે સજ્જત, બહુ ભરૂં કૃપાણા ધીત લાગે હો; મનમેં ૦
 લેઈ વસ્તુ વાહણ ભરીયાં, પરદ્રીપેં જાવા પરવરીયાં હો; મનમેં ૦ ૩
 શીખ માંગે નારી પાસે, દો આણી મનમે ઉલ્લાસે હો; મનમેં ૦
 પ્રદેશે જઈ વેલલા આવશું, મત થાઓ ગેલલા હો; મનમેં ૦ ૪
 વલતું ત્રિયા કતને લાખે, તુમ્હવિણુ ધનરસ કુણુ ચાખે હો; મનમેં ૦
 પરદેશ જાવા રયૂં ચાહો, ધન ચોવનના લ્યો લાહો હો; મનમેં ૦ ૫
 ધરલગ્નનીતણો નહી પાર, રવિલસી સફલ કરો અવતાર હો; મનમેં ૦
 એકલડી મૂકીને સ્વામી, કિમ જઈયે અંતરયાંમી હો; મનમેં ૦ ૬
 મુજ સાર કહો કુણુ કરશે, તુમ્હવિણુ મુજ કૌણુ બાંધે ધરશે હો; મનમેં ૦
 તુમ્હવિણુ દિન કિમ જાયે! ૩ખિણુ વરસસમો વડ થાયે હો; મનમેં ૦ ૭
 તુમ વિરહો હો ખિણુ ન ખમાયે! તુમ્હ દીઠેં હરપજ થાયે હો;

પ્રીતમ પ્યારા;

માંછલડી તલપે વિણુ પાણી, તિમ તુમ્હવિન કિમ ધરૂં ધીર હો; પ્રીતમ ૦ ૮
 પિહરીયામાં માન ન હોયે, કહે અપરાધ ન સહો કાયેહો; પ્રીતમ ૦
 એતો ખિચારી અખળાખળા, પીઉવિણુ કહે સહુ સંસારહો! પ્રીતમ ૦ ૯
 જેણુ માથે પ્રીતમ ગાળે, જે નારી કરે તે છાળે હો; પ્રીતમ ૦
 ટેક ધરી સહુરયું બોલે, ગણે સહુને તૃણખલા તોલે હો; પ્રીતમ ૦ ૧૦
 જે ત્રિયાને પીઉતું અપમાન, ભારે ગમ સહુ સુધ સંલેન

(સાન હો); પ્રીતમ ૦

જીવતી તે મૂંઝ સમાણી, ધમ કહે ધનવતી હિત આણી હો;

મનમેં હર્ષ ધરી. ૧૧

વલતું પ્રીતમ કહે સૂણો નારી, ઉત્તમ નારીના આચારા હો; મનમેં ૦
 એકવાર પ્રદેશે જસ્યુ લેઈ લગ્નની વેલા ધર આસ્યુ હો; મનમેં ૦ ૧૨

ન કરો ફિકર લગાર, તું છે માહરે પ્રાણાધાર હો; મનમેં ૦
 ઇમ કહી સમજાવી નારી, શીખ દીયેં હવે પીઠને પ્યારી હો; મનમેં ૦ ૧૩
 પરદેશે તુમ્હે સીધાવો, બહુ લાલ કમાઈ ધર આવો હો; મનમેં ૦
 નિશ્ચિત થઈ મન રહેજો, મુજ અબલાને ચિત્ત ધરજો હો, મનમેં ૦ ૧૪
 કુશલ ખેમનો પત્ર વહેલો, મોકલજો તુમ્હે અત્ર હો; મનમેં ૦
 ઘણું શું ! કહીયેં કંતા ! રખેં થઈ રહેતાં નિશ્ચિંતા હો; મનમેં ૦ ૧૫
 તુમ્હ ગુણમાલા ગુણસ્યું, વલી કુશલ સંદેશો ધુણસ્યુ હો; મનમેં ૦
 હાલ ત્રેવીસમી લહલેતી, ગંગાવિજયે કહી મન ગમતી હો

મનમેં હર્ષ ધરી, ૧૭=૫૩૧

હાલ.

શીખ માંગી કુમર ઉઠીયો, આવ્યો શહેરમઝાર;
 ૧ પ્રોહિત મિત્ર અછે ભલો, ગયો તેહને દ્વાર. ૧
 પ્રોહિત ભાખેં કહો મિત્રજી, કિમ આવ્યા ગુણુકર !
 કામ ફરમાવો મુજભણી, તે કહું શીરને જોર. ૨
 કુમર કહે સૂણો મિત્રજી, જાઉં છું પ્રદેશ !
 શીખ માગેવા તુમ્હભણી, આવ્યો નિકહ નિવેસ. ૩
 ગૃહે ચિન્તા તુમ્હે રાખજો, લેજો સાર સંભાલ;
 જોયે તે આણી આપજો, એ છે અબલાખાળ. ૪
 ઘરભલામણ પ્રોહિતને, દીધી કુમરે પ્રસિદ્ધ;
 કુટુંબશું શીખ માગીને, કુમરે પ્રયાણ તે કિદ્ધ. ૫
 વાહણ હકાર્યા વેગસ્યું, વાયુ વાય સુવાય;
 સફ્ટતણે જોરેં કરી, જલમેં આલ્યા જાય. ૬
 ૨અનેકમે જાતાં થકાં, પહોતાં કાંતિનયન;
 વાહણ નાગર્યા હેજશું, નિરખી મોટું શેહેર. ૭
 અમૂલક ભેટ લેઈ કરી, પહોતો રાજદ્વાર;

ભેટ મૂકી રાય આગલે, પ્રણમી કરે જીહાર. ૮
 કુમર ચાતુરી દેખીને, નૃપ ધરે બહુ પ્યાર;
 બહાણુદાન મૂકી દીધો, સુખે કરો વ્યાપાર. ૯
 નૃપનો આદર પામીને, ખુસી હુઓ કુમાર;
 વસ્તુ વેચે મૂલવે, ઉપાર્જે લાભ અપાર. ૧૦=૫૪૧

ઠાલ. -હાનો તે -હાનો નાહણોરે, એ દેશી.

હવે ખારી બેઠી નિજ મન્દિરેરે, પીઉના કરે ગુણુગ્રામ;
 સનેહી સાંભળોરે.
 શીયલવ્રત પાલેં નિરમલોરે, દેનગુરુનું લીયે નામ. સનેહીં ૧
 એહવે કુમરમિત્ર આવ્યો ધરેરે, જો વા કુમરી સુદ્ધિ; સનેહીં
 બોલે મીઠા બોલડારે, જોધયે તે કહો મુદ્ધ. સનેહીં ૨
 તુમચી લલામણુ મુજનેરે, દેઈ ગયો તાહરો કંત; સનેહીં
 તે મન મોહન માહરોરે, છે સાચો મુજ સંત સનેહીં ૩
 માટે હું તુમહલણીરે, પૂછવા આવ્યો આજ; સનેહીં
 ફરમાવો ક્રોધ ચાકરીરે, કરીયે તુમહતણું કાજરે. સનેહીં ૪
 લાજ કરી કુમરી કહેરે, તુમહ આવે રૂડાકામ; સનેહીં
 આસન આપ્યું બેસવારે, પ્રોહિતને અભિરામ. સનેહીં ૫
ધનવતી કહે સૂણો સાહિબારે, આજ હીડેહરપ અપાર; સનેહીં
 પાવન થયું મુજ આંગણુરે, દીઠે તુમહ દીદાર સનેહીં ૬
 તુમહ દરિસણુથી માહરોરે, સફલ થયો અવતાર; સનેહીં
 કંઈના કરી મુજઉપરિરે, આવ્યા જે લેવા સાર સનેહીં ૭
 ઉત્તમ ! ગુણે જે આગલીરે, તે કિમ દીહો છોહ; સનેહીં
 તરુચર વેલતણી પરિરે, ધાવે તો રાખો નેહ !-સનેહીં ૮
 મીઠેધંધણુ સતોષીનેરે, કર્યો પ્રોહિત રળિયાત; સનેહીં
 હવાણું કાંઈ જોતુ નથીરે, જ્યોસ્યેં સારે કહેસ્યું તાત સનેહીં ૯

જાઓ પધારો સાહિબારે, વલી આવજ્યો એણે આવાસ; સનેહીં
 દિનદિનપ્રતિ માહરીરે, લેજો ખજર સુવિલાસ. સનેહીં ૧૦
 પ્રોહિત ગયો ધર આપણેરે, મન ધરતો ઉમંગ; સનેહીં
 એ સુન્દરી વસ્ય માહરેરે! સહી થઇ નિઃશંક! સનેહીં ૧૧
 મનમેલો કરસ્યું એહથીરે, બનવું છે જો કિરતાર; સનેહીં
 જિમ તિમ એહને ફંદમારે, નાંખીસ્યું નિરધાર. સનેહીં ૧૨
 એ ત્રિયા આગે નાંખીયેરે, ઉર્ફેશીને રૂઢિવાય; સનેહીં
 એ સરખી જગદો નહીરે, રૂપતણો અંબાર. સનેહીં ૧૩
 મનુપપણું હવે માહરેરે, સફળ કર એકવાર, સનેહીં
 તો જીવિત લેખે ગણુરે, એ વિણુ સ્ત્રી સસાર સનેહીં ૧૪
 ભલામણુ ભલે પામીયોરે, મિત્રતણુ સુપસાય; સનેહીં
 આસ્યા ઈમર જેવડીરે, રાખે છે મનમાંહી સનેહીં ૧૫
 એહવુ પ્રોહિત મનચિતવેરે, પણિ પાણી વહે સ્યે ઢાલ, સનેહીં
 ગગવિજેયે હેજે કહીરે, ચોવીસમી ઢાલ પરસાલ.

સનેહી સાંભલોરે. ૧૬=૫૫૭

૬ ૧.

પ્રોહિત કપડી અહનીસેં, આવે સુન્દરી પાસ;
 એલે વચન લાલ્યપાલના, ઉભો કરેય વિખાસ. ૧
 રે! ત્રિયા મુજઉપરિં, કિમ નથી ધરતી રાગ?
 હું તુજને આહું અછુ, તાહરં પૂરણુ ભાગ! ૨
 રાય માને મુજને ધણું, ગુરુ કરી પૂજે નિત્ત;

૫-મનમિલાપ. ૨-ઉમા ૩-આશા. ૪-મેરૂપર્વત.

૫-કવિ કહે છે કે, પુરોહિત ધનવતી માટે મેરૂસમાન આશા રાખે છે
 પણ પાણી ટેકરીપર ઉંચે ચઢતું નથી, પણ જ્યાં ઢાલ હોય ત્યાંજ ઉતરી
 જઈને પતીરૂપ સમુદ્રનેજ ભેટે છે. તેમ સતીયો પણ સ્વપતિનેજ આહે છે.
 પાપ ટેકરીરૂપ અન્ય પુરૂષને નિહાળતી પણ નથીજ.

સહુ જગતે હું વલ્લહો, તું કિમ ન ધરે ચિત્ત. ૩
 તાહરે વેષતે હું મિલ્યો, તું મિલી મુજ વખત;
 ફિર અવસર નહિ મિલે, માનો કરીને સત્ત. ૪
 સરિખા સરિખી જોડલી, પામીઈ પુણ્યપસાય !
 કહ્યું માનો હવે માહર, રાખી પ્રીતિ સ.વય(સાવજજ!) ૫
 અમહુ ગરીબાઉપરિં, રાખો ૧અવિહડ નેહ;
 ચાહે તેહને ચાહિયે, ઇમ કિમ દીજેં છેહ. ૬
 વચન સૂણી પ્રોહિતનાં, ધનવતી ચમકી ચિત્ત,
 દિનપ્રતિ આવે મુજ ધરિં, આજ કાલ વે અનીત. ૭=૧૬૪

ઠાલ. દેવર ! દૂર ખડા રહો, લોકા રમ ધરેંગા, એ દેશી.

ધનવતી મનમેં એમ વિસ્માયેં, કિમ રહેસ્યે મુજ આપ;
 મુજ પીઉ ભોલે ! ભેદ ન જાણ્યો, કેડે મૂક્યો સંતાપ.
 પ્રોહિતજી અલગા રહોને. આંકણી૦
 બોલો વિચારી બોલ, એહવાં વચન મ કહોને;
 થઈ નિગુણુ નિટોલ, પ્રોહિતજી અલગા રહોને. ૧
 તુમ્હે મુજ પીડિના મિત્રભાવે, તેણે મુજ જયેઠ કહાવો !
 વડો જયેઠ તે પિતાસરિખો, તો એહવું ચિત્ત ક્યાં લાવો.
 પ્રોહિતજી૦ ૨
 વળી તુમ્હને ધરભાર સૂંપીને, મુજ મૂકી તુમ્હ સાર;
 તેણે તુમારે હાથે કરીને, શરમ રાખો વાર ! પ્રોહિતજી૦ ૩
 હું ! તુમ્હને પિતા કરી માતું, તુમ્હે મુજ પુત્રિ જાણો;
 અધટતાં રવાયક ઇમ કિમ લાંખો ? અહો ! પ્રોહિત
 ગુણુખાણુ ! પ્રોહિતજી૦ ૪
 વલતું કુચુદ્ધિ પ્રોહિત બોલ્યો, એ અધટતું કિમ લહિઈ ?

નિજ અંગથકી જે ઉપની, તેહને પૂતરી કહીધ
 સુન્દરી સાચું માનો, એહ અમ્હારી વાત. ૫
 હિત કરીને તુમ્હને કહીયે, માનો અમ્હ વચન
 મુજ મન મિલવા વાંચે તુજસ્યું, જ્યું ભૂખાચાહે અન્ન !
 સુન્દરી૦ ૬

ધણું સ્યું કહીયે તુમ્હને સુન્દરી, પ્રીત ધરી કરૂણા કીજે,
 જેહવો વાઉ વાયેં જગમાં, તેહવો ૧ઓડો લીજે. સુન્દરી૦ ૭
 નીપટ એકઠૂ નચિતાણી જે, એવડો હઠ ન કીજે;
 કરૂણાકટાક્ષે હેત ધરીને, મુજસ્યું લાહો લીજે સુન્દરી૦ ૮
 આ જોગવાઈ ફિર નહી, આ છે અવસર રૂડો;
 મ્હારાસમ તમ્હે સાચુ માનો, નથી કહેતો કાઈજૂડો. સુન્દરી૦ ૯
 ઉઠો સાહેલી ગુણુગેલી હેજે, કહ્યું હમારું માનો;
 રલાણાખડહલ હવેં ન ખમાયે, પછે કરજ્યો મન માન્યો.
 સુન્દરી૦ ૧૦

ચપલપણેં મુજ મનહું તુજસ્યું, રૂપ દેખી લલચાણું;
 ગુણવંત દેખી આદર કીજે, એ જગલોક ઉખાણો, સુન્દરી, ૧૧
 કહ્યું મ્હારું જે નહીં માને, તો પામીશ મન દુઃખ,
 રળિયાતથઈરાજ કરો મુજને, જે વાંચો જીવ સુખ ! સુન્દરી૦ ૧૨
 ધનવંતીએ જાણું એ છે પાપી, લોપેં શીઝ-આચાર;
 હવણાં એહને મીઠેવચણે, સંતોષું નિરધાર, પ્રોહિતજી ૧૩
 રે ! પ્રોહિત ઇમ કાં આકલા, હોવો છો નિપટ લિંગાર;
 તુમચા કથનથી હુ નથી અલગી, સાંલલી હુઓ ખૂસીઆલ.
 પ્રોહિતજી ૧૪

૧-આહું, ઓહું જે પ્રકારનો પવન વાતો હોય તેવાજ પ્રકારનો
 ઓઠો પણ લેવાય. ૨-લાણાઉપર જમવા જેસતી વખતનો સગાઓનો ખખડાટ
 જેમ યોગ્ય નથી, તેમ આ વખતનો તમારો નકાર પણ યોગ્ય નથી.

જે કહેસો તે કરસ્યું હમ્હે, સાહિય શીરને જોરે;
હાલ પચવીશમી પૂરી ભાખી, અંગવિજયે મનને કાઢે.

પ્રોહિતજી અલગા રહોને. ૧૫=૫૭૯

કુંહા.

સતી ભાંખે પાપીજને, અહો પ્રોહિત સુવિલાસ;
તુમ્હસમાન માહરે કો નહિ! પૂરું મનની આસ. ૧
પહિલે પહોરે આવજો, રાખી મનમે ચૂંપ;
રખે તમે વિસારતાં, કહું છું વચન અનૂપ. ૨
એહવાં વચન સાંભલી, લંપટી હુઓ ખુસીઆલ,
મનચિ ત્યા મનોરથ દ્રવ્યા, મરણુ ભયે તતકાલ ૩
શીખ માગી આવ્યો ધરે, તે પ્રોહિત નિ લજ્જા !
હુસ ધરે જવાતણી, કરેં સામગ્રી સજ્જ. ૪
સ્નાન મજ્જન ભલિપરિં કરી, ચૂઆ ચદન આવ,
પહેર્યો વાઘો કસમસ્યો, કેસરમે ગરકાવ ૫
મેવા મિકાઇ અતિ ઘણી, વલી લીધાં ફેફળપાન;
પ્રહર રાતિને આ(મા)જને, જાવું છે નિરવાણુ ૬=૫૮૫

હાલ. મુજરો માનો જાલિમ જાટણ, એ દેશીયે.

હવેં ધનવતીજી મન ચિતવે, કરવો સ્યોયે ઉપાય;
એ લંપટ ધરે આવસ્યે, કિમ રહે શીલ ^૧સૂભાય ધનવતી ૧
શીલ રાખેવાને કારણે, કહું કોઈ આય-ઉપાય;
શીલ ખડે નવિ ઉગરે, નિફળ જનમ તે થાય. ધનવતી ૨
સા સતીજી સાહસ ધરી, ^૨દુર્ગપાલને પાસ,
દુર્ગપાલે દીડીજી આવતી, અનોપમ કોઈ વિલાસ ધનવતી ૩

કરી પ્રણપત્ય ઉભી રહી, કરજોડી કહેં તામ,
અરજ સૂણો એક માહરી, રાખી મનકુળ હામ ધનવતી૦ ૪
મુજ પીયુળ પ્રદેશે સીધાવીયા, ભરી વાહણ મયાલ,
રાય પ્રોહિતજી આવે દિનપ્રતિ, દેખી અળલાજી બાલ. ધનવતી૦ ૫
રૂપ દેખી જીવલલલલે, જિમ નિમ બોલેજી બોલ,
તેડી સમન્વો તેહને, કહી વચન અમોલ. ધનવતી૦ ૬
મુજ અળલા દુ.ખ દેખીને, કરો કશ્ણા ગુણવંત;
ઉપગારી હોમજે પ્રાણીયા, તે ઉપગાર કરત ! ધનવતી૦ ૭
મુજ શીલ રહેંજી તુમવચનથી, માનીસ તુમહનણી પાડ,
એટલો કીજેજી ઉપગારડો ! જાણીશ તાહરોજી આડ ! ધનવતી૦ ૮
તવ દુર્ગપાલજી હસી કહે, એટલું કરસ્યું કાજ;
વારીસ્યુ પ્રોહિત દુર્મતિ, પણિ મુજ તેડોજી આજ ! ધનવતી૦ ૯
મુજ હૈકુંજી હેજલલ્લ, મોહ્યુ તુજ ગુણ દેખી,
નિપટની એડી નનાંખીયે, અમ્હ ગરિયા સામૂ પેખી. ધનવતી૦ ૧૦
તવ ધનવતી કહે દુર્ગપાલને, વિરધુવચન મ ભાસ;
વીર જાણીનેજી તુમહ કણે, આવી કહિવા તુમહ પાસ. ધનવતી૦ ૧૧
માત ઉદરથી જે જણ્યાં, તેહને કહિયેજી વીર !
તુહી મનમોહન વાલહી, તું મુજ હૈડા હાર ! ધનવતી૦ ૧૨
રાજ થઇનેજી હા કહો, જાઓ તુમહારેજી ગેહ;
પ્રોહિત તેડીને વારિસૂં, પણ રાખજો અમ્હસ્યુનેહ. ધનવતી૦ ૧૩
સતી ચિ તે એ દીસે લંપટી, સ્યું કહીઈ વારોજીવાર,
ખીજે પહોરેજી આવજો, એ વાયદો નિરધાર ધનવતી૦ ૧૪
એહવાં વયણજી સાંભલી, મન હુખ્યો દુર્ગપાલ;
ગંગાવિજયેજી હેજસ્યું, કહી જીસમી દાલ,
ધનવતી૦ ૧૫=૬૦૦

કુહા

વાયદો કરી દુર્ગપાલસ્યું, આવી સચિવને પાસ,
 કરન્નેડી મુજરો કીયો, ઊભી કરેં ચરદાસ. ૧
 સાહિબ ! મુજ અળખાતણી, કરો કોઇ સાર સંભાલ;
 મુજ પ્રીકડો પ્રદેશડે, ગયો કમાવા માલ. ૨
 તેણે હુ મન્દિર એકલી, રહું છું નિસદીહ !
 તુમ્હ પ્રોહિત કેડેં પડ્યો, વિરધું ભાંખે જીહ. ૩
 'મુજ સાથે એક વારતું, કરો વંછીત ભોગ;
 હે લાહો લખમીતણો, એ છેં અવસર યોગ.' ૪
 તે માટે હુ તુમ્હભણી ! કહેવા આવી સ્વરૂપ,
 તુમ્હ કૃપાથી સાહિબા ! રહેસે શીલ અનૂપ. ૫
 સ્ત્રીરૂઆ સહેજે ગુણુ કરે, જસ જગમાં પ્રતીત;
 તે પ્રાણી કડ પાપણુ ગળે, રાખે કુલની રીત ૬
 તું ! જગમેં ભલેં પ્રગટીયો, દુ.ખભજન પ્રડૂર,
 પરોપગારે ગગનમે, પ્રગટેં ચન્દ ને સૂર ! ૭=૬૦૬

ઠાલ. ચઢજો આખડીયે, એ દેશી.

સુન્દરી કહ્યું તેહરે, માન્યુ મેં સાચુ રે !-ટેક
 તુજ કુડો નહિ લવલેસરે, પણિ એ નહી આપ્પુ રે !
 સચિવ કહે સૂણો સુન્દરી, મુલગે ન રાખીશ મનમેં ઉચાટ;
 તારી ચિત્તા સર્વે દૂરે વહેસ્યું, ધરો નિજ મનમેં ગહગાટરે.
 માન્યું મેં સાચુ રે ! ૨
 પ્રોહિત પાપી તુજને કહે છે, અમ્હે વારીસ્યું તેહને તેડી,
 પણિ અમચ્યું કથન જો ચિત્તમે રાખો, તો નાંખુ દુ.ખ ફેડીરે માન્યું ૩
 મુજ નયન તો તુજ મિલવા વાંછે છે, વલી તરસ્યેં મુજ જીઓ;

એ અવસર ફિર નહીં પાવો ! જો નથી તુમ્હ ધર પીઓરે. માન્યું ૪
 એહ વચન જો અમચૂં માનો ! તો કરીસ્યું તુમ્હતાણું કામ;
 જો નહીં માનો તોહીપણુ જોરે, કરવું જોઈસ્યેં લામરે. માન્યું ૫
 ‘દુધ-ડાંગનો’ નાય દેખાડી, ખીહાવી તે નાર;
 હા કહો મનમે મહેર(હરખ)ધરીને, પછે જાઓ ધરખારે. માન્યું ૬
 સા! સતી મન ઈમ વિમાસે, આ! દીસેં કટકી વચ્છનાગ;
 કે કેહનાં મનડાં સમજવું ! જિહાં તિહાં દીસે છે આગરે. માન્યું ૭
 ફિરી ધનવતી સચિવને લાંખે, જે કહ્યું તે અમ્હો જાણું;
 પણ અમ્હ આગળ એહવાં વચણાં, કહિવા કિમ જીભે
 આણુંરે. માન્યું ૮
 માહરા મનમાં હુ ઇમ જાણતી, જે રૂડા દીલાસા દેસ્યે !
 દુષ્ટ પ્રોહિતને વારી માહરૂ, લાઇ થઇ કામ કરસ્યે. માન્યું ૯
 તેતો તુમ્હે તુમ્હારો ધરમ ન રાખ્યો, મતલબ કરવા ચાહો;
 મુજ અખલાની વાહર નવ કીધી, કુડે દીલાસેં વાહોરે માન્યું ૧૦
 સચિવ કહે સૂણુ સુન્દરી તાહરૂં, અમ્હો કહ્યું કરસ્યુ સીરને જોરે,
 અમચું કથન જો એટલુ કરસ્યો, તો કિમ થઇશુ નિઠોરરે. માન્યું ૧૧
 આજથકી નિશ્ચિતા રહેજો, ન કરસ્યો ફિકર લિગાર,
 પ્રોહિત પાપી તુમ્હ કેડેં પડીયો, તે નહીં આવે તુમ્હચેં દુઆરે.
 માન્યું ૧૨
 પણ અમ્હઉપરિં તુમ્હો મહીર ધરીને, બોલોજી અખલાખાલ !
 તાહરે સલૂણુ મીઠડેં બોલો ! મનકુ થયુ ઢકચાલરે. માન્યું ૧૩
 ધનવતી ચિતે એ લપટી ! હવે આ ઉપાય તે કીજે;
 જિમતિમ એહતુ મન સમજવા, કાંઈક ઉત્તર દીજેરે. માન્યું ૧૪
 તુમચાકથનથી હું નથી અલગી, ના ! અમ્હે નથી કહિતા;
 પોહર ત્રીજેં આવજ્યો તુમ્હો, જવ મારગ રહે વહિતારે. માન્યું ૧૫
 વાયદો કરી તિહાથકી નિસરી, આવી નૃપને પાસે;

ઢાલ સત્તાવીસમીએ ભાખી, ગ ગવિજયેં મનનેં ઉઘાસે રે. માન્યું ૦ ૧૬

કુંહા.

હરપધરી રાય આગલે ઉભી કરે અરદાસ;
કરે પ્રણિપતિ કરજોડીને, ભાળેં વચન વિલાસ. ૧
તુ મહારાય વખતે વડો, અરિભંજણ સરદાર;
પરદુ ખટાલણ પરગડો, નોધારા-આધાર. ૨
તું, માય તું, તાત તું, તું બધવ ગુણુ બાણુ;
પરબપાલણુ ગુણુનિભો, જિમ નિજ છોડસમાન. ૩
તાહરી તુલના કૌણુ કરે? તુ સમાન નહી કૌય!
વાક્યવચ્છલ હરિચન્દ્ર નિસે, ભૂજબલિ ભીમજયુ હોય. ૪
તું મહિપતિ ! ચાર પ્રતપન્નયોઃ જિહાં લગેં ચ દ સૂર!
જસપડ હો તુજ ચિહુ દિસે, વાળેં મહિધર ભૂર. ૫
ધન જનની તુને જનમીયો, પ્રબુઉપર ધરે રાગ,
તુજ મુખ ભલે મે નિરખીયો, માહરૂ પૂરણુ ભાગ! ૬
તે માટે સૂણો રાયજી, કહુ દુ ખતી મુજ વાત:
ભૂધવ કહે સૂણો સુન્દરી, કહો મુજ આગે સત. ૭=૬૨૯

ઢાલ ખીજ મારની, રતનકુંવર મુખ સાંકલોરે સાહિબા!

એ દેશી

નરપતજી હો! ધનવતી કહે, સાલસોરે સાહિબા !
મુજ વીતકે તુ અવધાર, વયણુ માનો સયણુ વાર;
નરપતજી હો ! મહોટા આગે કહતાં થકારે સાહિબા !
ન પામીયે દુઃખ લિગાર, વયણુ માનો સયણુ વાર. ૧-ટેક.
નરં ડેગીરૂઘગ્રહી છે મેં બાહડીરે સાં તો મુને રયાની ખોટ વયણુ
નરં ઇશ્વરપ્રતાપેં પોડીયોરે સાં દે વાઘ સાહમી હોટ વયણુ ૨

નર૦ નિમ તુ મુજ શિર ગાજતેરે સા૦ કૌણ જીએ મુજ સનમૂખ વય૦
 નર૦ પ્રોહિત તુમચો પાપીયોરે સા૦ મુજ કેડે પડ્યો એ દુઃખ વયણુ૦ ૩
 નર૦ મુજ પ્રીઉડો પ્રદેશડેરે સા૦ ચાલ્યા ધરીને ચૂંપ વયણુ૦
 નર૦ પ્રોહિતમિત્ર જાણી કરીરે સા૦ લલામણુ દીધી અનૂપ વયણુ૦ ૪
 નર૦ તું જાને ધર માહરેરે સા૦ લેજે સાર સંભાલ વયણુ૦
 નર૦ જે જોધ્યે તે આપજયોરે સા૦ ૧ચીવર ભૂપણુ માલ વયણુ૦ ૫
 નર૦ અમ્મે આવીને આપસ્યુરે સા૦ જે થાસે તુમ્હયા દામ વયણુ૦
 નર૦ મિત્ર જાણીને એટલૂંરે સા૦ કરજો અમચું કામ વયણુ૦ ૬
 નર૦ એહવું કહીને સિધાવીયારે સા૦ મુજ પીઉડો પ્રદેશ વયણુ૦
 નર૦ હુંસ ધરી મનમેં ઘણીરે સા૦ ઉપાર્જવા લાલ વિશેષ વયણુ૦ ૭
 નર૦ મુજ પીઉના કલાંથડીરે સા૦ આવે મન્દિર નિવેસ વયણુ૦
 નર૦ ખખર પુછી નિત માહરીરે સા૦ તુમ્હ પ્રોહિત સુવિસેસ વયણુ૦ ૮
 નર૦ રૂપ દેખીને મોહિયોરે સા૦ જોલે આલપંપાલ વયણુ૦
 નર૦ એકલડી મુજ જાણીનેરે સા૦ કરેં નયણુનો ચાલ વયણુ૦ ૯
 નર૦ કામી થઇને વિલવિલેરે સા૦ વલી કરે ઘણા નીહાર વયણુ૦
 નર૦ કામીનર હુયે આકલાંરે સા૦ ન જૂયે ઠોર કઠોર વયણુ૦ ૧૦
 નર૦ સકર માંડી ઘોલવારે સા૦ વલી જોલે મીઠાં જોલ વયણુ૦
 નર૦ કથનકારી હુ તાહરોરે સા૦ મુજસ્યુ કરે રંગરોલ વયણુ૦ ૧૧
 નર૦ લટપટ કીધી ઘણી મુજસ્યુરે સા૦ મુજસ્યુ જોલો અબલા
 બાળ વયણુ૦

નર૦ મેં ગણકાર્યું કો નહીરે સા૦ તવ જોલ્યો થઈ વિકરાળ વયણુ૦ ૧૨
 નર૦ રે! ત્રિયા કિમ નથી જોલતીરે સા૦ શુ! થઈરછું નિહાર વયણુ૦
 નર૦ હહ કીધેં કિમ ચાલસ્યેરે સા૦ જાણુંછું તાહરો જોર વયણુ૦ ૧૩
 નર૦ માનો વચન તુમ્હે માહરેરે સા૦ કહીયે છીયે થઇ સેણુ વયણુ૦
 નર૦ જોરે વ્રત તાહરું ભાંજસું રે સા૦ જો નહી માનો મુજ વેણુ વયણુ૦ ૧૪

નર૦ ધમ કહીને તે ઉઠીયોરે સા૦ ગયો પોતાને ગેહ વયણ૦
 નર૦ એહ વીતક પ્રોહિતનુરે સા૦ કહ્યું તુમ્હ આગેં ધરી નેહ વયણ૦ ૧૫
 નર૦ જો તુમ્હે બાંહ ગ્રહી રાખસ્યોરે સા૦ તો રહસેં શીલ-આચાર
 વયણ૦
 નર૦ ગંગાવિજયેં કહી હેજસ્યુરે સા૦ અઠાવીસમી ઢાલ રસાલ
 વયણ૦ ૧૬=૬૪૫

કહા.

તે માટે મહારાયજી હે, કરો કરુણા જગદીસ;
 તુમ્હ ગુણમાલા ઉપગારની, ગુણસ્યું રાતિનેં દિસ. ૧
 એ ઉપગાર છે મોટકા, એ સમો નહીં કાય !
 મુજ વતરખોપું કરો, તો જસ જગમેં હોય. ૨
 ભૂપતિ મનમે ગહબર્યો, નિઃસૂણી કુમરી વાંણુ,
 મનથકી ધમ ચિંતવે, આ કુમરી બુદ્ધિનિધાન. ૩
 વલતુ નૃપતિ ખોલીયો, સુણી સુન્દરી તુજ વયણુ,
 દુષ્ટ પ્રોહિતને વારસ્યું, પણિ મુજને કરવો સેણુ ૪
 મુજ આગેં પ્રોહિતનો, સ્યો ગળ્યો કહેવાય !
 મરડી બાંધુ તુજ આગલે, કહે તે કરં ઉપાય. ૫
 પણિ એકચિતસ્યું મુજસ્યું, રાખો અતરરાગ,
 હું મોહો તુમઉપરેં, તાહરં પૂરણુ ભાગ ! ૬
 ના કહે નવિ ચાલસ્યેં, અહો ! સુન્દરી ગુણગેહ;
 તેડો તુમ્હે નિજમન્દિરે, હીયડે આંણી નેહ ! ૭=૬૫૨

**ઢાળ. ગારી માહરી ! છાડા ઘોડલાની વાઘરે; લશ્કર
 વહી ગયુરે, એ દેશી.**

સાહિબા માહરા ! ધનવતી ખોલી તામરે રાજિન્દ સાંભલોરે,
 સાહિબા માહરા ! એહવું ખોલો કાં આમરે રાજિન્દ સાંભલોરે;

- સાં તુમ્હે છો પિતાને દામરે રા; સાં તો ! એવડી શી ધાલો હામરે? રા. ૧
- સાં છોડિપર સી કુમિટરે રા; સાં રાખીયે રૂડી દ્રીઠરે । રા;
સાં વાડ ને ચિલડાં ખાયરે રા; સાં તો ૧ ધણુપુકાર કિહાં જાયરે રા. ૨
- સાં પુરના નાથ કહાવોરે રા, સાં મનમેં એહવુ શુ લવોરે રા;
સાં ને આવ્યા આપણે ઉપરે રા; સાં તિણુચું લાલચ કરવી
થોથરે રા. ૩
- સાં ને તુમ્હે મન્ન લલચાવોરે રા; સા. તો કરિસું કિહાં જમ્મ દાવોરે રા;
સાં તું ! મુખ એવી શી વાતરે રા; સાં કહેવી ન ધટે તુમ્હ તાતરે રા. ૪
- સાં જિહાંથી આવ્વી નેમયે ચવાહરે રા; સાં તાંહથી આવે
કિમ ધાડરે રા;
સાં એ રહેવા દ્યો તુમ્હ લાડરે રા; સાં નથી કામનો તુમ્હ પાડરે રા. ૫
- સાં નિજ ધરણી પરણી હુમ્મ નેહરે રા; સાં તેહને કહી(દી)ધ્એહરે રા;
સાં પરનારીને એમરે રા; સાં એહવી વાતો કહીયે કેમરે ? રા. ૬
- સાં તુમ્હે મુજ અ તરવીરરે રા, સાં એ વાતેં થાચ્યો કુકીરરે રા;
સાં પરનારીનેં પ્રસંગરે રા; સાં તે સુખ ન પામે નિજ અંગરે રા. ૭
- સાં જૂઓ કેયો કીચરે રા; સાં નિજર કરી ને નીચરે રા;
સાં દુપદીઉપર ૩ કુદ્રેઠરે રા; સાં તો લીમં ધાલો કુંભીહેઠરે રા. ૮
- સાં લંકાઅધિપતિ નેયરે રા, સાં સીતા લેમ ગયો સોયરે રા;
સાં રામે કીધો કોપરે રા, સાં રામે કીયો અલોપરે રા. ૯
- સાં પરનારીને ને ચાહેરે રા, સાં રજજન પામે તે ક્યાંહેરે; રા,
સાં આપોપુ' (આ ૪ પોષુ') વિત્ત જોયરે રા, સાં લોકમેં હાંસી
હોયરે રા. ૧૦
- સાં પરનારીનાં ને પાપરે રા, સાં લાગે તે ભોગવે આપરે રા,
સાં પરનારીને યોગરે રા; સાં પામે નરગનાં ભોગરે રા. ૧૧
- સાં ધમિ હમ્મગત અનેકરે રા, સાં આણો મન્નમેં વિવેકરે રા,

સાં માનો મુજ કરી બહેનરે રા; સાં કહું છું થઈ સેંણુરે રા. ૧૨
 સાં ઇમ નિભ્રવ્યો (જ્યો) રાજત્રરે રા, સાં કહીને કહુઆ વેણુરે રા,
 સાં તોહ **ધનવતી** સુ એણુરે રા; સાં ચોરે નહી નૃપ રેણુરે રા. ૧૩
 સાં કહ્યાં વચન ચિત્ત લાયરે રા, સાં તોહી ન સમજેં રાયરે રા;
 સાં તુમ્હચી કિહાં ગઘ સુદ્ધિરે રા, સાં ધોલું ન જાણો દુધરે રા. ૧૪
 સાં હવે આગલે જે વાતરે રા; સાં સાંભલો મૂકી વ્યાધાતરે રા;
 સાં કહી **ગંજવિજયે** ઓગણત્રીસમી ઢાલરે રા;
 સાં હવે બોલસેં મહિપાલરે ! રા. ૧૫=૬૬૭

દુહા

નૃપત કહે સુણો સુન્દરી, જે તે ભાખ્યું સત્ત;
 તે સર્વે જાણું અછું, પણિ સુણ મોરી એક વત્ત. ૧
 તુજ ચતુરાઈ દેખીને, રૂપકળાગુણ લીણ,
 તે દેખી ચાહુ અછું, જ્યું ચાહે જલમીન. ૨
 રાજકાજ મુજ નવિ ગમેં, ન ગમે સાર શૃંગાર;
 ફૂલ તબોલ મહે પરહરયા, તુજવિના નિરધાર. ૩
 ભોજન મજ્જન નવિ કરે, ન કરે કિસી મન્ન હુસ;
 એક તુજ પાખે સુન્દરી, કરેં તો તાહારા સૂસ ૪
 તે માટે મુજઉપરે, કરો મિલણુતો ચાહ !
 આવો પટરાણી હુ કરે, માનીતી સર્વમાહ ૫
 કહિ તો સૂરજસાખિ છું ! કહેતો પીજી રૂકાસ;
 જીવતા તો વિસરે નહી, મુઆં મ દેજો દોસ. ૬
 એહવા વયણ સૂણી નૃપતણા, **ધનવતી** ચિતે તામ;
 અહો ! અહો ! કામવિટમ્બના, કામથી ન રહે મામ ૭
 કામવેધ્યા જે પ્રાણીયા, તે વિરલા કો જીવન્ત,

૧-વિના. ૨-ઉકાલેલું જસત. ૩-મૂલમાં “ કામે ” પાઠ છે.

એહવા કામી પાપીયા, જિતે તે મુજ સન્ત. ૮

સતી કહે સૂણો સાહિબા, જો છે તુમને ચાહ ।

ચોથે પોહરે આવજો, ધરી મન હર્ષ ઉચ્છાહ. ૯=૬૭૬

ઢાલ. આજ હજારી ઢાલો પ્રાહુણો, એ દેશી.

- દેખ કુડો દીલાસો રાયનેઈ, આવી ધનવતી નિજ ગેહ;
 સાજન મોરાહે ! જોજ્યો શુદ્ધિપ્રપંચના;—ટેક.
- એ તો કરે મનમેં વિચારણા, ઐ! ઐ! એ થયું એહ; સાજનં જોજ્યોં ૧
- મુજ મનમેં હુંસ હુતી ઘણી, જે રાયથી ટલસ્યેં સંતાપ; સાજનં
 શીયલપ્રત રહેસ્યેં માહરં, પણિ સાહમું વલણું પાપ. સાજનં જોજ્યોં ૨
- પીઉ પ્રદેશેં તેહનો, કાઈ નાવ્યો મુજ સન્દેસ; સાજનં
 એ ચિંતા છે મુજને, આ, ખીજી થઈ વિસેસ. સાજનં જોજ્યોં ૩
- ફિકર કરે સ્યો કાયદો, કરીયે કાઈ આય-ઉપાય; સાજન;
 મુખમાં પેસેં કાલીયો, ઉઘમ કીધેં ચિત્ત લાય. સાજનં જોજ્યોં ૪
- એહવું વિચારી મેઢીયેં, ચઢી જૂયે તિણીવાર; સાજનં
 દીઠી પેટી એક સુન્દરં, અનોપમ ૧ગુણ ચ્યાર. સાજનં જોજ્યોં ૫
- તે પેટી ઉતારી હેઠલેં, મૂકી ઓરડામજર; સાજનં
 વૃદ્ધિ પીડોસણુ તેડીને, તેહસું કરેય વિચાર. સાજનં જોજ્યોં ૬
- આઈ તું મુજ માવડી, ગણુ તું પુત્રીસમાન, સાજનં
 કારજ તુમ્હે સરિણુ અછે; તે કરો થઈ સાવધાન. સાજનં જોજ્યોં ૭
- અક્કા પુછેં સૂણો સુન્દરી, શું? મુજલાયક છેં કામ, જેનર મોરીહેં
 તે કહો મુજ આગલેં, થાસ્યે તો ધાલસું હાંમ. જેનરં જોજ્યોં ૮
- સતી કહે સૂણો આઈજી, મુજ પીઉ ગયો પ્રદેશ, માતા મોરીહેં
 મુજ એકલી જાણી પુરધણી, પુચ્છે પડયો સુવિસેસ. માતાં જોજ્યોં ૯
- તેડાવી મુજને કહ્યું, તુમ્હે માનો એક વચન, માતાં

મન-ઈચ્છા પૂરોમાહરી, કહુ છું સાચે મન. માતાં જોજ્યો ૧૦
 નહીતર હોસ્યે તુજને, કાઈ વિપમધાત આવાત; માતાં
 ભયને જોરે મહે કહ્યું, તુમહે આવજો માજિમરાત. માતાં જોજ્યો ૧૧
 તે વયણે મુજ મન્દિરે, હુસ્યે આવસ્યે નૃપરાટ, માતાં
 કહો ! શીલત્રત કિમ રાખીસુ, તેણે થાય છે ઉચાટ. માતાં જોજ્યો ૧૨
 તે માટે સૂણો માતજ, કહુ તે કરો ઉપાય. માતાં
 પાછલી રાતિ પરોઢીયે, આવજો એણે ઠાય માતાં જોજ્યો ૧૩
 યુધ્ધારવ કરજો ધણો, કહેજો મુજ પીઉતી વાત; માતાં
 મૃત્યુ પામ્યો પ્રદેશડે, તુજ ભર્તુ તે સુવિખ્યાત માતાં જોજ્યો ૧૪
 એહવુ કહીને જગાડજ્યો, વળી ફૂટજો હૃદય વિસેસ. માતાં
 લોક ભેલાં કરજો ધણાં, એહવો કહુ છુ સકેત. માતાં જોજ્યો ૧૫
 અકકા કહે સૂણુ સુન્દરી, મ કર તુ ફિકર લિગાર; એનરં
 તે સધલુ કરસ્યુ અમે, રહેસ્યે તુજ વ્રતસા(ચા)ર એનરં જોજ્યો ૧૬
 તુજ શીલતણા મહિમાથકી, તુને હોસ્યે મંગલમાલ, એનરં
 ગંગવિજયે ભલી વર્ણવી, એ ત્રીસમી ઢાલ રસાલ. સાજનંજોજ્યો ૧૭

કહા.

અકકાતો નિજ ઘર ગઇ, ધનવતી મન્દિરમાંહિ,
 હવો જે થાય તે સૂણો, ૧તિજ નિદ્રા ઉઝાહિ ૧
 સન્ધ્યાસમય થયો જેટલે, પ્રોહિત હુઓ તઈયાર;
 ખાંનપાન લેઈ કરી, આવે તેણીવાર. ૨
 રવેત વસ્ત્ર પહિર્યા ભલાં, ચૂઆ ચઢન ધનસાર;
 રજાણે મૃગ-કરતૂરીયો, આવ્યો ધનવતીદ્વાર. ૩
 દ્વાર ઉઘડાવી સકેતસૂ, પેઠો મન્દિરમાંહિ.
 ધનવતી દેખી ઉભી થઇ, આવોજ એસો યાંહિ. ૪

મેવા મિઠાઈ લાવ્યો અછે, તે ધનવતીને દેય;
સા સતી સમસ્યાયે કરી, દાસીને કહે લેય. ૫

ઢાલ. હમીરીયાની, દશી.

કહે પ્રોહિત મધુરે સ્વરે, આવોજી બેસ્યો પાસ, સલૂણી;
ઉભા સ્યું થઇ રહા, આ! મેલો મિલ્યોં છે ખાસ, સલૂણી. ૧
માનો વચન તુમ્હે માહરો, તુ મુજ પ્રાણાધાર, સલૂણી;
વિલંબ શી ? કરો અછો, સ્યું કહીયે વારોવાર, સલૂણી. માનો ૨
જે માગો તે તુમ્હેનેં, આપૂં આણી દામ, સલૂણી;
પણિ જે આશ ધરીને આવીયા, પૂરીયેં તેહની હામ, સલૂણી. માનો ૩
જે આતુર હોયે ઉતાવલા ! તે કિમ ખંચેધાર, સલૂણી;
કવણુ મૂરખ બેસી રહે, નિયણે ભોજન સારા સલૂણી. માનો ૪
તવ હસી બોલી ધનવતી, અહો ! અહો ! પ્રાણાધાર, સોહાગી;
તુમ્હયા ક્યનથી હું નથી, અલગી ખિણુ લિગાર, સોહાગી. માનો ૫
ઈમ આકલા સ્યેં થાઓ અછો, મન ચિરતા કરો મહારાજ, સોહાગી;
હાજર ઉભી તુમ્હે આગલેં, નથી જાતિ કાંઈ લાંજ, સોહાગી. માનો ૬
(ઉન્હોદિક) ઊ મોદિક કંઈ ખાંતિસ્યું, પખાલો નિજ અંગ, સોહાગી;
એટલે રસોઇ નિપજેં, જિમી કરો મનરંગ, સોહાગી. માનો ૭
આપણી કીધી રાતડિ, સહી જાસેં મહારાજ, સોહાગી;
તો સ્યું મન દયપય કરો, થાસેં તુમચો કાજ, સોહાગી. માનો ૮
પુરસ્યું મનોરથ તુમ્હેતણો, જે તુમ્હે આવ્યા આજ, સોહાગી,
તુમ્હે સરિસા સબજન મિલ્યા, માહરૂં પૂરણુ ભાગ, સોહાગી. માનો ૯
ઈમ કહી સમજાવીયો, પ્રોહિતે જાણ્યું સાચ, સલૂણી;
એ ત્રિયા હુધ આપણે વસૂ, બોલે તે પાલસ્યેં વાચ, સલૂણી માનો ૧૦
હલફલ કરતાં દામની, હુઈ પહોર વિસરાલ, સલૂણી;
ખીજાં પોહોરને માજનેં, દ્વારે આવ્યો દુર્ગપાલ, સલૂણી. માનો ૧૧

તવ પ્રોહિત હુઓ આડલો, કહે કૌણુ આવ્યો દાર, સલૂણી;
 આ વેલા કુણુ પાપીયો, આવ્યો જઈ જૂઓ બાર, સલૂણી. માનોં ૧૨
 તવ સા બોલી સા સતી, તુમ્હ દુર્ગપાલ સરિષો સાદ, સોહાગી,
 એ કિમ આવ્યો ધહાં કણે! કાઈ દીસેં છે વિખવાદ, સોહાગી. માનોં ૧૩
 હવેં સ્યું કરસ્યું સુન્દરી, કિહાં જસ્યું કિણુ ઠામ! સલૂણી;
 ઉઠો થઈ ઉતાવલાં, સંતાડો મુજ ભામ! સલૂણી. માનોં ૧૪
 અરહું! પરહું! જોઈને, નહી કાઈ એહવો ઠોર, સોહાગી;
 આ પેટી એક સાહિબા, દીસેં છે અધોર, સોહાગી. માનોં ૧૫
 એમાં પેસો-ઉતાવળા, રહો મનકુ કરી વાલ, સોહાગી;
 ગંગાવિજયે અભિનવી, કહી એકત્રીસમી ઢાલ, સોહાગી. માનોં ૧૬=૭૧૪

કુંહા

પ્રોહિત પેટો પેટીયે, પ્રજનંપણું તેણે ઠામ,
 પ્રથમ જૂણે પૂરીયો, યન્ત્ર સસમખ્યો તામ ૧
 સા સતી મન હરખી ધણું, પૂર્યો એક ઉચ્છાહ;
 દાર ઉઘાડી તેડીયો, દુર્ગપાલ મન્દિરમાંહ. ૨
 સનમાન દેઈ અતિ ધણો, એસાર્યો પર્યંક;
 કરજોડી કહે કામિની, આલો થઈ નિશક ૩
 અહો! સાહિબા તુમ્હતણી, જોતી હુંતી વાટ,
 સંભારતાં ભલેં આવીયા, હવે કરો ગહગાટ ૪
 મીષ્ટવચન સૂણી નારીનાં, હરખ્યો મન દુર્ગપાલ;
 પહિલાંથી વધતી દીસે, પ્રીતિતણી ઢકચાલ. ૫=૭૧૬

૧-મન વાળીને આ પેટીમાં રહો.

૨-સમર્પ્યો, બધ કીધો, પુરોહિતને એક જૂણે પૂરીને તાણુ ચા કલ
 વાસી દીધા.

ઢાલ. (ગગને તેણે પ્રસ્તાવેજી, આવે ખેચર નામ એ દેશી.)
મારગડામાં આવેજી, જોડેં પ્યારા કાન્હ ! એ દેશી.

હવેં દુર્ગપાલ આકર્ષેજી, આવો જીવનપ્રાણ,
સનમૂખ થયનેં નિરખેંજી, આવો જીવનપ્રાણ;
જ્યું જવેરી નગ પરખેંજી, આવો જીવનપ્રાણ,
ત્યું સા દેખી મન હર્ષેજી, આવો જીવનપ્રાણ
હે ! સુકલિણી સુન્દરી સુભગેં,
આવતું માહરેં પાસ. હ૦ સ૦ જ્યુંં ત્યુંં ૧
છે મુજ જીઉં તુજ તન્નમેંજી આવો જીવનપ્રાણ,
જ્યું રાંકનો જીવ ધનમેંજી આવો જીવનપ્રાણ;
જ્યું ભૂખ્યાતું મન અન્નમેંજી આવો જીવનપ્રાણ,
તિમ છે તું મુજ મન્નમેંજી આવો જીવનપ્રાણ.
સ્યો વિચાર હવે મનમેં કરો છો,
સેં ? તુમ્હ નાવે મહેર. છ૦ જ્યુંં જ્યુંં તિં ૨
આવો કરીયે હેલાંજી ! આવો જીવનપ્રાણ,
રમીયે આપણુ ભેલાજી ! આવો જીવનપ્રાણ;
આ ! રૂડી બની છે વેલાજી ! આવો જીવનપ્રાણ,
એતો પુણ્યે મિલિયા મેલાજી ! આવો જીવનપ્રાણ
આજ કૃતારથ હુ થયો સુભગેં !
મેં નિરખ્યો તુજ મુખ નયણુ. આં ૨૦ આં એં ૩
આજ મુજ નયણુ વિસેસેજી આવો જીવનપ્રાણ,
સફલ થયાં સુવિસેસેજી આવો જીવનપ્રાણ;
નિરખી તુજ મુખ હીસેજી આવો જીવનપ્રાણ,
સહી માનજ્યો વિશ્વાવિસેજી આવો જીવનપ્રાણ
એહમેં તુમ્હે ક્રોધ વૃથા ન જાણો,
માનજો સધલુ સાચ. આં સ૦ નિં સ૦ ૪

૧મિહીર ધરો હપે નારીજી આવો જીવનપ્રાણ,
 તુ મુજ લાગેં પ્યારીજી આવો જીવનપ્રાણ;
 કરો કૃપાની ક્યારીજી આવો જીવનપ્રાણ,
 સ્યું ! રહ્યાં છો વિચારીજી આવો જીવનપ્રાણ.
 અન્તરપડદો દૂર ઉવેખી, મિલો થઈ ને સેણ.
 મિં તુંં કં સ્યુંં

૫

કિમ રહે તું અલગાજી આવો જીવનપ્રાણ,
 મેં ગાઢી પ્રીતિજી બાંધીજી આવો જીવનપ્રાણ;
 જ્યુ ગુડીડોરે સાંધીજી આવો જીવનપ્રાણ,
 તાણી આવે આઘીજી આવો જીવનપ્રાણ.
 ચતુર હોવે તો સમજેં મનમેં, ધણું કહે સ્યું હોય.
 કિં મેં જ્યુંં તાં

૬

કહે ધનવતી શિરનામીજી સાંભલો પ્રાણાધાર,
 તુમ્હે છો અંતરયામીજી સાંભલો પ્રાણાધાર;
 ઈમ આકલા કાં થાવો સ્વામીજી સાંભલો પ્રાણાધાર,
 તુમ્હે મનચો ભેદ હું પામીજી સાંભલો પ્રાણાધાર.
 તુમ્હે છો માહરે મન-તન જીવન,
 કહું તે સૂણો એક વાત.કં તું ઈં તું
 અંતરપડદો ટાલોજી સાંભલો પ્રાણાધાર,
 જે રાખો પ્રીતિનો ચાલોજી સાંભલો પ્રાણાધાર;
 કાઠ અમુલિક વસ્તુ દેખાડોજી સાંભલો પ્રાણાધાર,
 જે લાવ્યા હોય તે રસીરાવો(ડો)જી સાંભલો પ્રાણાધાર.
 મુખની લટપટે કામ નવિ હોવે,
 સહી દાંમે હોવે કામ અંં જોં કાં જોં
 આપ્યાં આભણુ સારોજી હેત કરીને તેહ,
 વેઠ મુદ્રિકા હારોજી હેત કરીને તેહ;

૮

કહે દારીને લેઓ રોજ હેત કરીને તેહ,
 મૂકા એકણ દોરોજ હેત કરીને તેહ.
 નિધણીયો માલજો સહેજેં કીજેં,
 તેહની કા ! વાર ૧જુઅ. આં વેં કં મૂં ૯
 કરં રસોધ સારીજ સાંભલો પ્રાણાધાર,
 તે જિમો મનકું દારીજ સાંભલો પ્રાણાધાર;
 ઉપર પીઓ સુગન્ધા વારીજ સાંભલો પ્રાણાધાર,
 આરોગો પાન સોપારીજ સાંભલો પ્રાણાધાર.
 પછેં તુમહારે મન ગમે જિમ,
 કીડા, કરજો અપાર. કં તેં ઉં આં ૧૦
 ધમ હલકલ કરતાં થઇયાંજ ધરમને પુણ્યેંજેહ,
 એ પોહરજ નિવહાયાજ ધરમને પુણ્યેં જેહ;
 ત્રીજે પોહરે ઉમહીયાજ ધરમને પુણ્યેં જેહ,
 સચિવ દ્વારે આવીયાજ ધરમને પુણ્યેં જેહ.
 દ્વાર ઝઝેડી બોલ્યો આકંતસું,
 આવી ઉધાડો બાર. ઈં એં ત્રીં સં ૧૧
 તવ દુર્ગપાલ હડવડીયોજ હવેં કહો કીજેં કિમ,
 કુણ આવી દ્વારે અડીયોજ હવેં કહો કીજેં કિમ;
 મુજ પૂર્વકર્મે નડીયોજ હવેં કહો કીજેં કિમ,
 કામ અધમ પૂઠે પડીયોજ હવેં કહો કીજેં કિમ.
 આ વેળા કુણ દુષ્ટજ પાપી,
 આવ્યો મુજ નડવા આજ. તં કું મું કાં ૧૨
 કહેં નારીનેં જઘ જુઓજ કરો એટલું કામ,
 મન મત રાખો દુઓજ કરો એટલું કામ;
 તો ! ભોગ ભલેં જુઓજ કરો એટલું કામ,

તે બહાલ મુજને હુઓછુ રૂંડો ઝોટલું કામ.
 ધનવતી કહે કર્મક દીસેં છે,
 તુમ્હે સચિવસરિખો સાદ. કં મં તોં તેં ૧૩
 મૂળી વિચારે ચિત્તોછુ બસ્યું કેણે દામ,
 હવે સ્યુ કિને મિત્તોછુ બસ્યુ કેણે દામ;
 આવી ભલો વિગુત્તોછુ બસ્યું કેણે દામ,
 માયાપકે ખુત્તોછુ બસ્યું કેણે દામ;
 વેહેલા થઈ મુજ કાષ્ઠક દોરે,
 સતાડો ન જાણે એહ ! મું હં આં માં ૧૪
 ત્રિયા કહે કાષ્ઠ ન દીસેછુ એહવો રૂંડો દામ,
 તુમ્હને સતાડુ હોંસેછુ એહવો રૂંડો દામ;
 આ પેટી અનોપમ દીસેછુ એહવો રૂંડો દામ,
 પેસો જે મન ધરિછેછુ એહવો રૂંડો દામ.
 ગંગવિજયે વાહી લાલ, (ભૂરંગી) મુરંગી ભાખી
 બત્રીસમી હાલ ત્રિં તું આં પે. ૧૫=૭૩૪.

હાહા

દુર્ગપાલને હર્પસ્યુ, ધાલ્યો પેટીમાંહિ;
 બીજે ખૂણે પૂરીઓ, યન્ત્ર સમખે ત્યાંહિ. ૧
 પ્રોહિત વિચારે મત્રમે, ન પુર્યો મુજ મન કાડ;
 ભલૂ કીધુ એણે કામિની, કરી બેસાર્યો જોડ. ૨
 સચિવ તેડ્યો ગૃહ મન્દિરેં, દેઈ આદરમાન;
 બેસાર્યો સિહાસણે, બોલેં મીઠી વાણ. ૩
 ભલૂં થયું તુમ્હે આપીયા, મુજ અળલાને ગેહ;
 આજ કૃતારથ હું થઈ, દૂધે વૂહા મેહ. ૪
 તુમ્હે -દરિસણે-સાહિબા, -પવિત્ર થયાં દો નયન,
 દિલભર ! દિલ જેસ્યુ મિલે, તે સાચા કહીયેં સેન. ૫

સચિવ અગ્રંભો પામીયો, ત્રિયાની સૂણી વાંણુ;
પહિલાંથી વધતી દીસેં, વધતી પ્રીતિની ખાંણુ ! ૬=૭૪૦

ઢાલ.

આગરામેં પાતિસ્સાહને, દિલ્લીયેં નવાખ;
ઝીણુ ઝીણુ સાલરેમેં ગેઉંગી ઝવાણુ.

મહારા આલીગરા નાહ ! માફ હારી મહારી નથ ગધ
એ. એ દશી.

સચિવ કહેં સૂણુ સુન્દરીનેં, તુ સુકલિણી નાર;
તુજ ચતુરાઇ દેખીનેરે, ધરં છુ ધણો પ્યાર.
મહારી અલખેલી ભાંમ ! કહ્યું માનો તુમ્હે માહરં એ. ૧-ટેક
નથણતણુ આલે કરીને, દેખી મોહ્યું દિલ્લ,
તુજસરિખી કોઇ કામિની, કાંઇ નથી જગ્ગ અવધ. મહારી૦ ૨
તુજવિના મુજ સુલગેનેં, જન્યેં દિવસ ૧નીક;
સહિજ સલૂણા બોલડા, તહારાલાગેં મુજનેં મીઠ મહારી૦ ૩
તુંહી તન, તુંહી મન, તું સાચી મુજ મિત્ત !
તુજ ગુણમાલા પેખીને, વિલુધૂ માહરં ચિત્ત. મહારી૦ ૪
તુંહી માહરે મનમોહન, તુંહી માહરે આથ !
મહિર ધરીને ગોરડી, હવેં, મુજને કરો સનાથ. મહારી૦ ૫
કહેં ધનવતી સૂણો સાહિબા ને, કહી તુમ્હે જે વાત;
તેહવુજ અમ્યો જાણું અછુ. એ માન્યુ સધળું સત્ત.
મહારા સુગુણુ સનેહી સ્વામી ! ભલેં આવ્યા મુજ મ દિરેરે ૬
તુમ્હારી ચિત્ત ચાલમાં, હું થાઉ છુ મહા રાજ,
પલિક એક પડખ્યો તુમ્હે, (તો) રોસોઈનો કર સાજ
મહારા૦ ૭

ભોજન આરોગી સાહિબા નેં, પછેં કરો ^૧કલ્લોલ;
 ને ચિત્તમેં ખોટું જાણોતો, આછે આપણો ખોલ. મહારાં ૮
 તુમહ મિલવા ચાહું અછુંને, ખ્યાન ધર ^૨સદૈવ;
 લોકસઃલજજેખોલું નહિ! પણિ તુમહ પાસે મુજ છવ.
 મહારાં ૯

ધણું સ્યું કહીયે સાહિબા નેં, લટપટ કથેસ્યું હોય;
 ને મનવિશ્વાસ ન આવેં તો, આ! પ્રત્યક્ષ પારખું ન્તેય.
 મહારાં ૧૦

ઇમ વાતો કરતાં વહી ગયો નેં, ત્રીસરો પ્રહર ડ્યાંમ;
 ચોથા પ્રહરને માજમેં(નેં), રાજેસર આવ્યા તામ. મહારાં ૧૧
 દ્વાર ઉઘાડો સુન્દરી નેં, સ્યાં કરો છો ઠામ ^૩
 શબ્દ સુણી ચમક્યો ધણું, સચિવજી તેણે ઠામ.
 મહારી અલખેલી લાંમ! કૌણ આવ્યો તુજ બારણેરે. ૧૨

ત્રિયા કહેં સુણો સાહિબા ને, મ કરો ફિકર લિગાર;
 તુમથી અધિકો કુણ અછે, જે આવે એણે દ્વાર. મહારાં ૧૩
 વલિ લામિની કહે પડખો તુમહોને, નેઉ જઈ ^૪અગાદ;

પાછુ ફરી આવી કહેં, તુમહ રાજ સરખોસાદ. મહારાં ૧૪
 હવેં! સ્યું કરસ્યું સુન્દરીને, આય લગું પાપ અઘોર,
 વહિલી થા ઉતાવળી(તુ), મુને સંતાડો કોઈ ઠોર. મહારીં ૧૫

અરખું પરખુ જોઈને ચે, કહે, એહવો કોઈ ન ઠામ;
 આ પેટીમાંહી પેસો તો, કોઈ ન લે તુમહ નામ. મહારાં ૧૬
 સચિવ પેટીમાં પેસવાનેં, મનકું કર્યું તતકાલ;
 ગગવિજયે હર્ષ કરી, કહી તેત્રીસમી ઢાલ. મહારાં ૧૭=૭૫૭

હુહા.

સચિવ આમણ દૂમણો, પેંઠો પેટીમાંહિ;

- ત્રીજે ખૂણે પૂરીયો, દીધો યંત્ર ઉલાહિ. ૧
 પ્રેહિત જાણે દુર્ગપાલને, દુર્ગપાલ જાણે સચિવ;
 સચિવતો જાણે નહીં, ગુપ્તવાત પઅતીવ. ૨
 દ્વાર ઉઘાડી મોકલાં, કીધાં તેણીવાર;
 રાજન આવ્યો મલપતો, ધરતો હર્ષ અપાર. ૩
 આવી ખેડો આસણે, જોવે ગૃહસ્વરૂપ;
ધનવતી ઉભી દેખીને, હર્ષે જોલવે ભૂપ. ૪
 રે ! ૭ સુલખણી સુન્દરી, આવ તું મારે પાસ,
 મુજસરિજો સાજન મિલે, કાં તું રહે ઉદાસ ૫
 હસો; ખેલો; ખેલો; રમો, કરો નીત આણુદ;
 ચિંતા સર્વે દૂરે તજો, કરો સદૈવ ધમંડ. ૬
 નગરનાથ હું તુજધણી, તે હું થયો તાહરે હાથ;
 જે જોધએ તે આપસું, જે ચિન્ત્યું જગનાથ. ૭=૭૬૪

હાલ. સાહેલડી હે ! લૂંબાઝુંબા વર લો મેહ, લશ્કર

આધયો દરિયા ખાનરો હોલાલ; એ દેશી,

- સાહેલડી હે ! કહેરાય સુણ સુન્દરી નાર, તું મુજ પ્રાણની ૮ પાલિકા હોલાલ,
 સાહેલડી હે ! તનમન જીવન તું આથ, આતમ નિરખ ૯ વાલકા હોલાલ. ૧
 સાં તું વિણ ખિણું ન સુહાય, પાપી દિવસ ન જાયે કિમે હોલાલ;
 સાં તુજ મુખ દરિસણુ આજ, દેખી સફલ થયાં અમ્હે હોલાલ. ૨
 સાં થયો મેલો પુણ્યસંયોગ, મિલી જોહુની સરખી જોડી હોલાલ;
 સાં એ માનજો સઘળું સાચ, નથી કહેતો કાંઈક કુડી હોલાલ. ૩
 સાં મિલો મુજ સાચે દિલ્લ, ત્રિયામતિ ન રાખીયે હોલાલ,
 સાં જે જોધએ તે મુજ પાસ, હેત ધરીને ભાંખીયે હોલાલ. ૪
 સાં કહે તો સર્વે રાણીમાંહી, પટરાણી કરીને સોપુંવુ હોલાલ;

૫-ધણી. ૬-મલકાતો

૭-સુલક્ષણી, સારા લક્ષણવાળી. ૮-પાવનારી, જીવાડનારી. ૯-બહાલી.

- સાં રાજિકાજનો ભાર, હાથેં કરીને સધળો દેહિં હોલાલ. ૫
- સાં તન્ન મન્ન ધારણહાર, સાચી મિલી મુજ તુ ગોરી હોલાલ; ૬
- સાં કોઈ મોહની તુજ પાસ, લીધું ચિત્ત માહરં ચોરી હોલાલ. ૭
- સાં શ્યુ કહીયે વારોવાર ! જાણો છો મુજ મનવાતડી હોલાલ; ૮
- સાં કરણાની નજરે બોલાવ; તો! ટળે મુજ મનબ્રાંતડી હોલાલ ૯
- સાં તથ ધનવતી બોલી તામ, કહે રૂકહને સામૂ કહ્યું હોલાલ; ૧૦
- સાહેબજી હો! તુમ્હો લટકાળા નિત, દેખી મુજ મનકુ મોહીયું હોલાલ. ૧૧
- સાં જો અમસ્યુ વાંચો પ્રીત, તો માનો એક અમ્હવાતડી હોલાલ; ૧૨
- સાં ધીરાનું છે કામ, હજી લગી ધણી છે રાતડી હોલાલ. ૧૩
- સાં વાલ્હી તુમચી વાણુ, આકલા નવિ થાઈએ કિમે હોલાલ; ૧૪
- સાં ભૂખ્યો હોઈ ધણુ પ્રાંહિ, તે પણિ પિહું કરે નવિ જિમે હોલાલ. ૧૫
- સાં તુમ્હ કથનથી મહારાય ! ખિણુ એક અલગી નવિ રહુ હોલાલ; ૧૬
- સાં કહો છો તે વચન પ્રમાણુ ! શિરને જોરે તે વહુ હોલાલ ૧૭
- સાં પડખો ખિણુ એકમાન, અવલ રસોઈ કડૂ તે જિમે હોલાલ, ૧૮
- સાં પછેં પૂરસ્યુ મનની હાંમ, નિજ સ્વેચ્છાએ હસો રમો હોલાલ. ૧૯
- સાં રાયે જાણ્યું એ સાચ, મુજ વસ્યું થઈ નારી હવેં હોલાલ; ૨૦
- સાં ન જાણે મૂરખ રાય ! જે એ કૂકપટ અધારે લવે હોલાલ ૨૧
- સાં વાતોમે જાણું એહ, પ્રગટયો ઝોર તે ભક્ષીપરે હોલાલ; ૨૨
- સાં પાછલી ઈપ્રોઢીયે તામ, આવી અક્કા ખુબારવ કરે હોલાલ ૨૩
- સાં કિમ સુઝ રહીરે ગમાર ? તુમ્હ પીઢિની અસુદ્ધ વાતડી હોલાલ; ૨૪
- સાં સગા કટે બહાર, આવ્ય લીઠ ઉતાવલી હોલાલ. ૨૫
- સાં મુણી કોલાહલ દ્વાર, ધૂન્યો મહિપાલ મન્નમાં હોલાલ, ૨૬
- સાં હવેં કિમ જસ્યુ ગેહ, સતાડો મુજ કોઈ ઠામમે હોલાલ ૨૭
- સાં તવ ધનવતી કહે સુણો રાય, આપેટી અનોપમ દીસે હોલાલ; ૨૮
- સાં ગગવિજયે ચોત્રીસમી ઢાલ, સુણતાં તનમન હિસે ૨૯
- હોલાલ. ૧૭=૭૮૧

૧-તન મનને ઠારવાવાળી, સ તોષવાવાળી. ૨-કથન, કથનથી. વચન, વચનથી. ૩-આમ વાતોલાપમાં ભોર-પ્રભાત પ્રગટયો. ૪-પરોઢીયે.

કુંહા.

રાય કહેં મુણ મુન્દરી, એ છે રડા હામ;
 સંતારો વેગેં કરી, ન જાણે કાઠ મુજ નામ । ૧
 તવ ધનવતીએ પેટીમાં, ઘાલ્યો તેણીવાર;
 ચોથે જોણું પૂરીયો, યન્ત્ર સમખો આર ૨
 પ્રેહિત જાણે દુર્ગપાલને. દુર્ગપાલ જાણે સચિવ,
 સચિવ જાણે રાયને, પણ ભૂપ ન જાણે કીવ. ૩
 એ આરેને પેટીયે ઘાલીયા, પૂર્યો મનનો હામ;
 નિજવત રાખ્યું જુગતિશ્યું, રહેજે કીધુ કામ. ૪
 હાર ઉઘાડ્યો ^૧ધરતણાં, મિલ્યો સહુ પરિવાર,
 હૈ ! હૈ ! આ ર્યું એ થર્જી, કરે સહુ હાહાકાર. ૫
 કાલાહલ સાંભલી રાણીયેં, મૂક્યો અનુચર ^૨દેક્ષ;
 નયર ડચંપા ^૪એલોકીને, કહેં આવીને ^૫પ્રેક્ષ. ૬
 માત ! આપણા નયરનો, વણીક એક ગુણુગેહ,
 તેહ (દવ) અપુત્રીયો પ્રદેસડે, પામ્યોમૃત, કારણ એહ. ૭=૭૮૮

ઢાલ. પ્રગટ પધારો પાવટે, એ દેશી

તવ રાણી અનુચર પાદવે, જઈ સભલાવો રાય વાહલા,
 પ્રેક્ષક દોડ્યા સાંભલી, જઈ જૂએ ભૂપનો હાય વાહલા ૧
 હવેં સૂણો કૈતકવાતડી, વાહલી અનિહે રસાલ વાહલા;
^૧અસંભમ વાત અનૂપ છે, સૂણુજ્યો આલગોપાળ વાહલા. હવેં ૨
^૨ભુધવતો દીસે નહે, રાજિભૂવનમઝાર વાહલા;
 વલતો આવી રાણીને કહે, પ્રેક્ષક આવી તેહ વાહલા. હવેં ૩
 માતા ! આપણો રાયજી, દીસે નહીં એ ક્યાહી માતા,

૧-મૂલમાં “ધરતણાં” એવો પાઠ છે. ૨-ડાહો, શાણો.

૩-‘ચંપા’ નહીં પણ રતનપુર જોધએ. ૪-અવલોકીને.

૫-પ્રેક્ષક, જેવા આવનાર ૧-અસંભવીત. ૨-રાજ.

સચિવને પૂછો જઈને, કહિસ્યે હોસ્યે જ્યાંહી વાલ્હા. હવે ૪
 અમાલ્ય પણ લાભે નહી, આપણા સહિરમઝાર માતા;
 ખયર કરો દુર્ગપાલને, વેગે જામ નિરધાર વાલ્હા. હવે ૫
 તલહાર પણ દીસે નહી. તેડો પ્રોહિત ગુણગેહ વાલ્હા;
 પ્રોહિત પણ દીસે નહી ? પાછા ફિરી કહે તેહ માતા. હવે ૬
 અનૂયર કહે કરજોડીને, જામ આવ્યા કહ્યું ત્યાંહી માતા;
 ચારોમાં એકે જોણુ ન જાણીઈ, ગયા કોઈ ક્યાંહી માતા. હવે ૭
 રાણી મનચિ તા વસી, એ ! અસંભમ વાત વિસેસ વાલ્હા;
 ચારેજાણુ એકઠાં મિલી, ગયા કોઈ કારણુ વિદેસ વાલ્હા. હવે ૮
 શ્યું જાણીયે ક્યારે આવસ્યે, નયરિ-અધિપતિ રાય વાલ્હા;
 જાઓ ધર અપુત્રીયાતણું, ધન હુઈ તે લાવો આંહિ વાલ્હા. હવે ૯
 સેવક આવ્યા ઉતાવળા, ધનવતી એહી જ્યાંહી વાલ્હા;
 કહો બાધ ધન ક્યાં તુમહતાણું, દાખવો તે છે ક્યાંહી વાલ્હા. હવે ૧૦
 કહે ધનવતી વીર ! સાંભળો, થોડામાંહિ એકવાત વાલ્હા,
 ધનકણુ તો જાણતી નથી, પણ આ એક પેટીછે ૧૧જ્યાત વાલ્હા. હવે ૧૧
 શ્યુ જાણું ધન છે કેટલુ, ભર્યુ પીઉએ વિશેષ વાલ્હા,
 યન્ત્ર દેધ એક સ્થાનકે, મૂકી ચાલ્યા પ્રદેશ વાલ્હા. હવે ૧૨
 પછીતો ભાગ ભલુ રાયનુ, પણ હોસ્યે લાખ એચ્યાર વાલ્હા,
 મારે તો જોઈતું નથી, લેઈ જાઓ તુમહ એ બહાર વાલ્હા. હવે ૧૩
 વચન મૂણી ચમકયા ચિત્તમે, જૂજૂઆઈતેણુ કામ વાલ્હા;
 માંમ ખોહિ એણુ આપણી, નવિ હુઓ આપણો કામ વાલ્હા. ૨હવે ૧૪

૧-પ્રસિદ્ધ.

૨-ધનવતીનાં વચન સામળી પુરોહિત-આદિ ચારે જાણા વિચારવા લાગ્યા કે આ સ્ત્રીએ અમારી લાજ લીધી અને અમારું કામ સિદ્ધ ન થયું.

ર્યું કરીયેં ઇહાંકણુ રહ્યાં, પડ્યું તે ભોગવો આપ વાહ્યા;
 જાણે ધણુંએ મનમેં, પણિ નવિ દેવાય જાપ વાહ્યા. હવેં ૧૫
 પેટી ઉપાડી સેવકેં, લાગો ભાર અત્યન્ત વાહ્યા;
 વખત વડુ આપણુ રાયનું, દીસે છે માલ અનન્ત વાહ્યા. હવેં ૧૬
 ઇમ કરતાં આણી તિહાં, મૂકી રાણી પાસ વાહ્યા;
 રાણી દેખી તે પેટીકા, પામી મન હર્ષ ઉદ્ભાસ વાહ્યા. હવેં ૧૭
 ગંગવિજય હર્ષે કરી, લાંખી પાંત્રીસમી ઢાલ વાહ્યા;
 હવે ! શ્રીતાજન સાંભલો, આગલ વાત રસાલ વાહ્યા. હવેં ૧૮=૮૦૬

હુહા.

રાણી વિચારે ચિત્તમેં, છે કાઈ માલ અમૂલ;
 રાય આવે નહીં જાં લગેં, કરવું કાઈ સૂલ ૧
 રાય આવી જ્યારે દેખર્યે, સઘલો ^૧પરકર સાથ,
 ત્યાં પહિલાં જો કાઢીયે, તો રહે આપણુ હાથ. ૨
 એહવું વિચારી મનમેં, બેઠી પેટી પાસ,
 પરિકર સર્વે દૂરે કર્યો, ઉઘાડે પેટી ખાસ. ૩
 હુંસ ધણી તે મનમાં, રાખે છે તે નાર;
 સરજી હોય તે પાછયે, જેતું લિખ્યું હોય ^૩નિલાડ. ૪=૮૧૦

૧-કરમા આવેલો પારકો માલ. અથવા પરકર એટલે નોકર ચાકર, વજર, પુરોહિત વિગેરેની સાથે આ સઘળું રાજ જશે તો આપણા હાથમાં કંઈ આવશે નહિં કેમકે તે લોકો લૂંટી જશે.

૨-દાસ દાસી વિગેરે.

૩-કપાલમાં, લાગ્યમાં. આવોજ ભાવ “શ્રીપાલરાસમાં” યશોવિજયજી જણાવે છે. “કલ તિત્તોહિજ પામિયેં, જિત્તો લિહો નિલાડ” અંડ ૩ જો દાલ ૭ મી.

હાલ. માહરો ન દકુંચર કેણું દીઠા, એ દેશી.

રાણી મન લાલચની વાહી, ઉધાડે તે પેટી સારરે;
ચરહું પરહું સાનિરખે ચિહું દિસ, રખે કાઈ આવે બાર!
સનેહી સાંભલો, એતો સરસ કથા-અધિકાર સૂણો
મૂઝી આમલો.

૧

યન્ન ઉધાડી જોયુ જ્યારે, દીઠાં પ્રોહિતજી તામરે;
રાણી દેખી ચકિત થઈ મનમેં, આસ્થો વિપરીત ઠામ. સં એં ૨
રાણી અસંભમ કૌતુક દેખી, પ્રોહિતને પૂછેં તેણીવારે;
પ્રોહિત કહેં પછેં પૂછજો મુજનેં, ઉધાડો બીજો બાર. સં એં ૩
બીજો દ્વાર ઉધાડો જ્યારે, બેઠા દીઠા દુર્ગપાલરે;
કહો દુર્ગપાલજી નગરરખોપું, કરવા બેઠા વિચાલ ! સં એં ૪
રાણી પુછે તલહારને તતખિણ, પેઠા તે કહો મુજ વાતરે;
ત્રીજો દ્વાર ઉધાડીનેં નિરખો, પછે કહેજો અમ્હને માત. સં એં ૫
ત્રીજો દ્વાર ઉધાડેચું તતખિણ, સચિવજી દીઠા બેઠારે,
કહો સચિવજી આ પેટીમાંહિં, સ્યેં કારણે તુમ્હે પેઠા. સં એં ૬
સચિવ તવ મન લજ્જા પામી, બોલ્યો નીચું જોધરે;
ચોથું દ્વાર ઉધાડીનેં નિરખો, જે, ઠળકા ન દો અમ્હકા સં એં ૭
ચોથું દ્વાર ઉધાડીને જોયું, બેઠા દીઠા રાજનરે;
સ્યો ન્યાય કરવા જે આંહિ પધાર્યા, ભલી પામ્યા ધજ્જત

તુમ્હે ધન ! સં એં ૮

રાણી કહે તુમ્હો ચ્યાર મિલીને, કીધું રૂઢું એ કામરે;
એ કરણી કથે ૧ તુમ્હે ઉન્નત વાંધી, રાખ્યું કુલનું નામ. સં એં ૯
રાણી ઉલભો નિ સૂણી ઉભા, પણિ મુખથી ન બોલે બોલરે;
ગલીયા વૃપભતણી પરિ દીસેં, જાણે થઈ ૨ અડોલ. સં એં ૧૦

૧-તમારી કરણીજ કહે છે કે તમે હવે ઉન્નત થયા છો. ૨-સ્થિર,

ઇકકક સામું જોઈ સરમાણા, પહોંતા નિજનિજ ઠામરે;
 રાય સલામાંહિ આવીને જોઠો, ધનવતીના કરે ગુણગ્રામ. સં એ૦ ૧૧
 ૧ જોટી તેડીને સમજવી, મોકલી ધનવતી પાસેરે;
 માહરિ પ્રણિપત્તિ કરીને કહેજે, તુન્હે રાય તેડે છે ઉલ્લાસ. સં એ૦ ૧૨
 તતખિણ દાસી તેડીને આવી, બહિન કહીને બોલાવીરે;
 સાસર-વાસો કીધો બહુ મૂલનો, રૂડી રીતે બોલાવી. સં એ૦ ૧૩
 જે કાંઈ કહ્યું હોય અયુગતું, તે તુમ્હે કરજો માપરે,
 તુંસરિખી બુદ્ધિવન્તી નહી કોઈ યુગમેં, રાખ્યું
 અખણ પ્રત આપ. સં એ૦ ૧૪
 ધનવતી મન હર્ષ ધરીને, બોલે વચન ગરરે;
 ૨ તું મહારાયપણું ઝવિર પ્રતપો! જિહાંલગે ચન્દનેં સૂર. સં એ૦ ૧૫
 ઇમ આસીસ દેધને મહાસતી, આવી બેડી નિજગેહરે,
 શીલતણે મહિમાંથી પ્રગટેં, જસ જગ વિધે તેહ. સં એ૦ ૧૬
 બુદ્ધિના મહિમાંથી ધનવતીઇં, રાખ્યું શીલવ્રત સારરે;
 ગંગાવિજય કહેં સડત્રીસમી ઢાલેં, સૂવટેં (૪ સુયતે)
 કહો અધિકાર. સં એ૦ ૧૭=૮૨૭

(इति धनवतीनामक-अंतरकथा सम्पूर्ण.)

૧-ચાકરડી. ૨-તાહડં ૩-હંમેશાં તપો, રહો.

૪-સારી રીતે અથવા 'સૂચકે' સૂડાએ.

(કુમરીનો ચાલુ અધિકાર.)

હાહા.

સૂડો કહે સૂણો માતણ, બુદ્ધિતણો એ કામ,
 શીયલવત રાખ્યુ આપણુ, વલી રાખી કુલની ^૧મામ. ૧
 તિમ તુમ્હવત હુ સભ્યપર, રાખસ્યુ કરી પ્રપત્ય;
 મનચિતા દૂરે તજો, કડ્ડ કાઈ રૂંડો સંચ. ૨
 કરો સ્નાન સુગન્ધા નીરસ્યું, વલી મૂકો સધજો સોગ,
 સોળ શ્રૃંગાર પહિરો ભલા, કરો પારણાનો યોગ. ૩
 સૂડાવચન તવ સાંભલી, કુસુમશ્રી હરખી ચિત્ત;
 શી ! ચિતા હવે માહરે, છે સૂડો બુદ્ધિવિનીત. ૪=૮૩૧

ઢાલ, આવો અલખેલા હો નાહ, રમલ કરો મુજ મન્દિરેજ;
 એ દેશ .

સૂડાવચને ચિત્ત લાય, કીધુ ખટમાસી પારણુજ,
 પણ ચિત્તે છે મનમોહિ, એક દુ.ખ મોટું આ નારીનુંજ. ૧
 કહ્યું કરે સૂડાનું સાર, વેશ્યા ખોલ ન સગ્રહેજ;
 એહવે આવી એક ચેટી લાંહ, ખોલે વચન મન સાંસહેજ. ૨
 વચ્ચે ! આવ્યા છે તુજ કાજ, ^૨ગુકાપુરપ ધણાં બારણેજ,
 પુકુંકાએ દીધો આદેશ, તેહસ્યુ રમો હિત કારણેજ. ૩
 સાંભલી સૂડા સાહમુજોય. એ એહસી ચિન્તા કરો તુમ્હેજ,
 ભાખો હુ નવિ બાણુ એહ, કહસ્યે સૂડો તે કરસ્યું અમ્હેજ. ૪
 સૂડાને દાસી કહે તેણીવાર, ધણું ધણુ સ્યું કહીયે તમ્હનેજ,
 સ્યો વિચાર છે તુમ્હ મનમાંહિ, કહેવો હોય તે કહો અમ્હનેજ. ૫

સૂડો કહે અમ્હ નથી નાકાર, પણ, મોલ અધિક કહો પથણેળ,
 દેસે ^૧સતપંચ દીનાર, તો મોકલને તુમ્હે ઈહાં કણેળ. ૬
 પણિ દિનકર ઉગે તેણીવાર, કાઢીસ્યું તતખિણુ તેહનેળ,
 એહવી પણ ^૨પરદી તેણે સાથ, મૂકને ઇહાં તે પુરૂપનેળ ૭
 કહ્યું દાસીએ તેહ વચન, મિ ! આપીસ્યું કહેસે જોહવોળ,
 દ્રવ્ય લેઇ નિજ હાથ, આવ્યો પુરૂપ મન ગહગહોળ. ૮
 કહિવારે પુરૂદાને તામ, કરાવો ભોજન તુમ્હ ^૩સાખતાળ,
 પુરૂદાએ તતકાલ, કીધાં ભોજન ભલાં ભાવતાંળ ૯
 તે નર આવ્યો સન્ધ્યાકાલ, સૂડે જોલાવ્યો આવતોળ;
 ખેસાર્યો એક ઠામ, ખેઠો વાતજ દેખતોળ ૧૦
 દીડી કુમરી તેણીવાર, એઉપર ધન સઘળું નાંખીયેળ,
 એ ! એ ! રૂપ અંખાર, કહું તે વલી અન્ય દાખીયેળ ૧૧
 પંચસતદ્રવ્યનો સ્યો મૂલ, મન ચિત્તે મુજ કારજ થયુળ,
 પુણ્યનેજો મિલી એ નાર, દેખત ઠર્યું માહર હૈયુંળ. ૧૨
 ખેઠો પુરૂપ જોલેં વચનન, હવે ! વિલખ શી કરો એટલીળ,
 સૂડા ! તુમ્હવાચા ધનન ! પણિ પાણિ ન ખમે પાતલીળ. ૧૩
 સૂડો કહે, પડખો મહારાજ, આકલેં થઇ કારજ નવિ, સરેળ;
 ધીરે થાયેં સઘળું કામ, મનચિન્ત્યું કારજ વરેંળ ૧૪
 તુમ્હ મિલનનો કરેં છે સાજ, ધડી જે ધડી પડખો તુમ્હેળ;
 હવણા વીલખનું છે કામ, પછેં કહેસ્યો તે કરસ્યું અમ્હેળ. ૧૫
 ઇમિ શુકવચન તેણીવાર, સાંભલી અણખોલ્યો રહોળ,
 ગંગવિજયે સાડત્રીસમી ઢાલ, સૂડો મનમે ગહગહોળ ૧૬=૮૪૭

૧-પાંચસે સોનઈયા. ૨-સૂર્યોદય થયા પહેલાં તેને વિદાય કરીશું
 એવી પરદી-ખોલી કરીને મોકલો. ૩-સાખિત, સામ્રુત.

કહે.

- તવ કુંઝરીને, સૂડો, તેડી કહે પ્રપન્ન;
 સમભૂતિ ધણિ માલિયે, કરવો એહવો સંન્ય. ૧
- ભૂમિ આરોમાં જૂજૂઈ, રાખો દાસી ઉદાર;
 પહિલે પહોર સ્નાનવિધિ, ખીજે ભોજન સાર. ૨
- ત્રીજે પહોરે છત(ભ)રસ, ચાથે નાટિક ખાસ,
 મોહો તે નવિ જાણસ્યે, પછે કાઢસ્યુ તાસ. ૩
- ધમ કર્યુ તેણે કામિનીયે તે મોહો દેખી રંક,
 પુહર આર પૂરા થયા ઉગ્યો સૂરજ પખ. ૪
- ચાથે ભૂમિ સૂડો, આવી કહે વચન,
 નીકલરે તુ ધહાંથકો, હવે સ્યે ! સ્તો અધમ્મ ૫=૮૫૨

હાલ, હાડાની દેશીયે. કામદત્ત મંત્રી ચારરે બેઠા ત્યાંહાં
 સોહ, એરાગે.

- કહે શુક શી છે વારરે, સૂણ અલબેલા કુંઝર,
 મહારા લાલ નગીના !, કુંઝર ઉઠો તુમ્હોરે; ધહાંથી ઉતાવળારે ૧
- મ કરો વિલંબ લિગારરે, સૂણ અલબેલા કુંઝર, ૧ચોથે રહેરે
 બહુ કાયદોરે. ૨
- ધણું રહે સ્યું હોયરે, સૂણું રયણી વિહાણી ૨વાહણ આવીયોરે. ૩
- તો, કિમ રહો તું સોયરે, સૂણું કોઈ નથી ૩હીમાણી તારા બાપનીરે. ૪
- કાઢ્યો કુમર તેણીવારરે, સૂવટે હાંડીને, ખેદ પામ્યો મનમાંહિ ધણોરે. ૫
- ચિંતે ચિત્તમઝારરે, એ ! શુ થયું આજ, કુમરીમુખરે ! મેં નવિ
 દેખીયુંરે. ૬

૧-ચોથે-ચાર પ્રહરસૃધીજ. ૨-વાહણું, પ્રેલાત.

૩-હિમાચત, લલામણ અથવા, તહારા બાપતું કાંઈ દેવુ નથી.

- હૈ હૈ ! ધિગ અવતારરે, માહરો થયો આજ, ન થયું મુજ કાજ;
મનયો ચિંત્યોરે કારજ નવિ, સર્યોરે. ૭
- કુંમર ચિતે મન એમરે, હવેં સું કીજે, કિમ લાહો લીજે,
જેહો એકાંતે આમણ દૂમણોરે ૮
- એહવે મિત્ર આવી પુછે કેમરે ? સૂણ બન્ધવ માહરા;
એવડી શી ચિંતા તુજને, કહો તે કર્યુરે. ૯
- સહુ વીતિકર માંડી તાંમરે, કહો મિત્રને આગેં;
મનની વાતોરે કહું એ કેહનેરે ૧૦
- ભોલાવી મુજ ભામરે, સૂણ મિત્રજ પ્યારા, બધવ તું માહરા,
ધન લીધું કારજ નવિ, સર્યુરે. ૧૧
- મિત્ર કહે તુમ્હો ગયા ક્યાંહીરે, સૂણ અલખેલા કુંઅર;
ધન જોયું તે કરો વારતારે. ૧૨
- સ્થો પાસ માંડ્યો છે લાંહીરે, સૂણુ જો ! તુમ્હો ઠગાણુ અચરિજ
મોટકુરે. ૧૩
- કહેં કુમર તેણીવારરે, સૂણ મિત્રજ પ્યારા;
ધરહાણુને જગ હાંસ્થો થયોરે. ૧૪
- આપણા નયરમઝારરે, સૂણુ ગણિકા અછેરે પુકુંદા નામે વડીરે. ૧૫
- તેહને ઘરે કોઇ નારરે, સૂણુ રૂપવન્તી ! જાણે ૧૬ામિનીરે ૧૬
- રંભમતાગી હારરે, સૂણુ એહવી અનોપમ દીડી કામિનીરે. ૧૭
- મોહ્યું માહડું મનરે, સૂણુ માંગ્યું તે ધન દીધુ હાથમેરે. ૧૮
- પછેં ગયો તસ ગેહરે, સૂણુ મીઠે વયણુરે મુજને જોલાવીયોરે. ૧૯
- ચ્યાર પોહર જે રાતિરે, સૂણુ નાટિક દેખાડી મુન્હે રીઝવ્યોરે. ૨૦
- રવિ-ઉગતે પરભાતિરે. સૂણુ રસવટેં હાંકીને મુજને કાઢીયોરે. ૨૧
- મેં જાણી ન જાણી રાતિરે, સૂણુ હાથેં દાધોને પૌંક ન ચાખીયોરે. ૨૨
- કહી મુજ મનની વાતરે ! સૂણુ એરો ઉખાણો મુજ સાચ્યો થયોરે. ૨૩
- મિત્ર કહે તું મૂઢશિરતાજરે, સૂણુ અલખેલા કુંઅર;

- હાંસીમિસેરે ધન તેં ખોઈઈ રે. ૨૪
- જુઓજઈ કર છું આજરે, સૂણું ઈમકહી આઝ્યા ત્યાંહે ઉતાવળોરે. ૨૫
- દીધાંપચસત દીનારરે, નિજ હાથે ગુણીને: વાસો રહ્યોરે
ગણિકામન્દિરેરે. ૨૬
- કુંઝરી બુદ્ધિભડારરે, નવળવેશ બનાવી; રચણી રમાડી ચોપટ રાતીરે. ૨૭
- સૂવટેં આવી તિમહીજરે, હટકીને ગોલ્યો; તેહને પણિ કાઢ્યો
પહિલાંણી પરિરે. ૨૮
- વિલખે મુખે નિલજજરે, નીકલ્યો દુઃખ પામી; વાત સધળીરે
નયરી ૧૫૨વરીરે. ૨૯
- એમ જે આવે કામીજન્નરે, મનને ઉમંગે રાતિ રહી;
જાયે આમણ દમણારે. ૩૦
- ધન લેઈ કાઢેં તાસરે, કુમરી રશુકબુદ્ધિ; દ્રવ્ય લેઈને
વેશ્યાને દીયેરે. ૩૧
- કહે વેશ્યા તિણીવારરે, કુમરીને હેતે, ૩આંખ્યૂ દરેરે બાઈ
તુમ્હ દેખીનેરે. ૩૨
- નિત એહવુ કરજો કામરે ! નિજ મનની હોંસે, એહવી યોગ્યતા
નહીં પામો ફિરીરે. ૩૩
- લે લાહો ! ભલી ભાંતિરે, સુણુ પુત્રી ગુણવંતી; તન ધન્ન
સર્વે એ તાહરે. ૩૪
- તુ થા જગમે વિખ્યાતરે ! સુપુત્રી ગુણવંતી, જિમ મોલ્યો
આવેરે નરવર રાજવીરે ૩૫
- સીખની સાંભલી વાતરે, કુવરીઈ તેહની, આવી એઠીરે નિજ
સ્થાનકેરે. ૩૬
- જુઓ જગ ! મોહ અજીતરે, કેહવે પ્રપચે, લોભની વાહી
ન દેખે કીસ્યૂરે. ૩૭

૧-આ વાતો આખા નયરમાં પરવરિ-પ્રસિદ્ધ પામી.

૨-ચોપટની બુદ્ધિવડે. ૩-આંખો.

કહી હાલ રસાલરે, સૂણતાં મન રીઝેં; એ અડત્રીસ
 પૂરી કહીરે. ૩૮
 ધર્મથી મગળમાલરે, લહસેં તન સગે; ગંગવિજય કહે
 નેહસૂરે. ૩૯=૮૯૧

દુહા.

વેશ્યા મન હરખી ધણું, દેખી દ્રવ્ય અપાર;
 આશીશ દેધ વેશ્યા કહે, વળી કરજ્જે એહ વ્યાપાર ? ૧
 કહે સૂડો સુણ મુજ વાતડી, કરીસ્યું એહ ઉપાય;
 દ્રવ્ય ઉપાર્જિ અતિધણો, દેસ્યું તુમ્હોને સદાય. ૨
 શુકવચન મીઠાં સાંભલી, બોલી ગણિકા તામ;
 અન્હ મંદિર ભલે આવીયા, તુમ્હથી રૂડા કાંમ. ૩
 ગણિકા શુકને ઈમ કહી. બેઠી પોતાને ઠામ,
 શુક કુઅરી મન મોજસ્યું, કરે આપાપના^૧ કાંમ. ૪
 હવેં કુમરી ભોજન કરી, બેઠાં કુમરી કિરે,
 ગુઠા હરીયાલી વરકથા, ગોઠ કરેં વડવીર ૫
 સા બોલી શુક સાંભલો, નિજબુદ્ધિ જાણો સત,
 કદિ ! પતી મિલસ્યે માહરો, સલ ભાખો ગુણવંત ! ૬
 શુક કહે ચિતા શી કરો, મિલસ્યે તુજ ભરતાર;
 સુખે સમાધે ધહાં રહે, હવેં સુણો કુમર-અધિકાર. ૭=૮૯૮

૧-આપઆપના, પોતપોતાના.

(કુમર-અધિકાર.)

ઢાલ પડિતીઆરે તુંતો જોવે જોષ કે, એ દેશ .

જલકલ્લોલે^૧ હો કુચર પાટીયે તામકે, સાતમે દિને સાયરતટેજી;
આવી પડયો હો વાડાષ ખાસકે, તવ કુચર મનમે અટેજી ૧
ચુ' કરીયે હો કિહાં જામયે આજકે, દ્રવ્યવિણા શું કિજીયેજી;
દ્રવ્ય પાખે હો કો ન દે કોઈ સનમાન કે, દ્રવ્યે મન ચિંતારસ
પીજીએજી. ૨

એહુવુ મનમે હો ધ્યાયે તેહ કુમારકે, મનચિતા સખલા કરેજી;
શું હવેં પુણ્યે હો લહસ્યે તેહ કુમારકે, સખસ પતિ કેહની તરેજી. ૩
એહવેં કેમકે હો સાર્થવાહ તેણીવારકે, આવ્યો કુમરને સમીપમેજી;
કુમરમુખ હો દેખી શેઠ^૩ દુઓરકે, હવેં બોલાવે તેહ સમીપેજી. ૪
ભાખો કુમર હો તુમ્હે કિહાંયકી આંહીકે, આવ્યા ધહાં કુણુ કામનેજી;
દીસો છો તુમ્હો એકલાં કાંધકે, કહો તુમ્હો^૩ ઠામ નામનેજી. ૫
આંખે આંસુ હો નાંખતો તેણીવારકે, અદ્યવૃત્તાંત કહો શેઠનેજી;
^૧હલિ ચમકયો હો સુણી મનમે અપારકે, એ એ ! પુણ્યવંત
જગતમેજી. ૬

સારથપતિ હો કહે કુમરને તામકે, મુજધર પુત્ર નથી કોઈજી,
તુમ્હે રહો હો મુજધરમે આયકે, થઈ રહો નાયક હોયજી. ૭
માની વાતજી હો કુચર રહો ધરજાયકે, જેહવો સંગજાત જાણીયેજી;
તિમ ધરતો હો ધણી હુઓ તેહકે, શ્રીવીરસેન વખાણીયેજી. ૮
ચિતે સેઠજી હો એહને ધણે મડાણકે, કંઈ વિવાહ ઉચ્ચાહમેજી,

૧-જલ મોલમાં. ૨-મૂલમાં ' સમીપે જી ' છે પણ પાદશુદ્ધતામાટે
" સમીપમે જી " કરવું પડ્યું છે. ૩-દોર, દિદાર.

૧-એટિ, ૨-સ્વઅંગથીજ હતપત્ત થયેલો, સ્વપુત્રતુલ્ય.

રૂપવંતી હો નોઈ કુમરી અનુપકે, પરણાવું કોઈ સાહમેજી. ૯
 પૂછે કુમરને હો વચ્ચ થાઓ તૈયારકે, હૃદયે પરણાવું તુમ્હનેજી;
 ભાખે કુમર હો શેઠ! સુણો મુજ વાંણકે, હવણાં ઇચ્છા નહીં અમ્હનેજી. ૧૦
 પરદેસે હો જાઈ એક વારકે, ધન ઉપાઈ લુગ્ગળલેજી;
 ત્યાર પછી હો કહેસો તે કરેસકે, એહ વચ્ચ ચિત્તમે લલેજી. ૧૧
 તો, મે પરણવું હો સૂણો મોરા તાતકે, પછી નોઈ મોરી બુદ્ધીજી;
 ઇમ કહીને મન ચિતવે તામકે, નોઈ શુક સ્ત્રીની શુદ્ધીજી. ૧૨
 નોઈ પૂછુ હો ધણું ઠામોઠામકે, પણિ શુદ્ધ ન લહે કે તેહણીજી;
 વળી જાઈ હો ગામો ગામકે, ખયર કરે કે એહનીજી. ૧૩
 તવ તાતને હો કહી લેઈ અહુમાનકે, આલ્યો કુમર અહુ પરિવરેજી;
 વસ્તુ વેચતો હો વલી લેતો અનેકકે, આલ્યો શ્રીપુરને પરિસરેજી. ૧૪
 શુભ શુકન નો હો હુઆ તેણીવારકે, તવ મનમે વિમાસે કુંઅરંજી;
 એણે શુકનેહો કોઈમિલે સાજજનકે, મન ચિત્યું અહી હું વરંજી. ૧૫
 ઇમ ચિતી હો ઉતાર્યો ભારકે, રૂડો ઠામ કોઈ નોઈનેજી,
 ગંગવિજયેહો ભાખી રૂડી ઢાલકે, ઝોગણુચ્યાલીસમી
 મોહીનેજી. ૧૬=૯૧૪

હુહા.

વેચે વસ્તુ નવનવી, કરે એકહું ધન,
 નિરખે કૌતુક નવનવા, રહે સદૈવ મગન. ૧
 અન્યદા નયરીના પુરૂષને, પૂછે કુવર વાચાલ;
 કૌણ એ નગરીય ભૂપતિ, લોક કિસ્સા પુણ્યપાલ ? ૨
 તે બોલ્યો સુણો શેઠજી, શ્રીપુર નગરનુ નામ,
 રાજ્ય કરે મયસારનૃપ, દયામાં અભિરામ. ૩

૧-પાદરે. ૨-કુસુમશ્રી અને વીરસેનના ચારિત્રથી મોહીત-હૃદીત થઈને
 આ રાસદાસો શ્રીગંગવિજયે લેખી, આલેખી. એવો ભાવાર્થ છે.

ધનવંત જન બહુ, નયરમે, વસેં ઘણા દાતાર;
 ખટકર્મ સહુઈ સાચવેં, આપોઆપ નિ(ત)આચાર. ૪
 ૧૪મિણી સુણી કુંવર ચિંતવે, જઈ ભેટુ ભૂપતિ;
 વચન કળા કેઈ સાચવી, રીજવી કરસ્યું હેનિજ. ૨ ૫=૮૧૯

હાલ હરિઆ મન લાગે, એ દેશી.

સાર વસ્તુ પરદેશની, લીધી કુમરે હાથીરે, કુમર સૌભાગી,
 મિલવા નૃપને સાંચર્યો, નિજ પરિકર લેઈ સાથીરે, કુમર સૌભાગી. ૧
 લોક વખાણે કુમરનેં, પુણ્યતણા ફળ જોયરે, કુમર ૦
 પુણ્યેં મનચિંત્યું પામીયેં, પુણ્યાધિન નવનિધિ હોયરે, કુમર ૦ ૨
 આવી નૃપને ભેટાણું, મૂકી કરે પ્રણામરે, કુમર ૦
 કરજોડી ઉભો રહો, વિનય કરી અભિરામરે, કુમર ૦ ૩
 કુમરચાતુરી દેખીને, હરખ્યો મનમે ભૂપરે, કુમર ૦
 આદરમાન દેઈ ઘણો, પુછે સકળ સ્વરૂપરે, કુમર ૦ ૪
 કહો કુમર તુમ્હો ઈહાં કણે, આવ્યા કેણે કામરે ! કુમર ૦
 કહે કુમર પેટ કારણે, આવ્યા વ્યાપારે તુમ્હ ગામરે, કુમર ૦ ૫
 રાય સન્તુષ્ટ થઈ કહે, મૂક્યુ મે અર્ધ તુમ્હ ઉદાંણરે, કુમર ૦
 મન માને નિમ તુમ્હે કરો, વ્યાપાર મૂકી કાણરે, કુમર ૦ ૬
 મોટી વખાઈ ઉતરવા, આપી તે નરનાથરે, કુમર ૦
 કુમર મન હર્ષિત થયો, ઉતારે સઘળો સાથરે, કુમર ૦ ૭
 કરે વ્યવસાય બહુ મોટકા, તે કુમર સાહસીક દક્ષરે, કુમર ૦
 કર્યા નામા લાભ ખોટનાં, લક્ષના થયા ત્રિણિલક્ષરે, કુમર ૦ ૮
 ખાઈ પીઈમન મોજસ્યૂ, ન કરે કિસ્મો ઉચાટરે, સાહિબા સૌભાગી,
 અન્ય દિવસ કાઈ હાટડે, ખેઠો ૪ પુછવામાટરે, સાહિબ ૦ ૯

૧-એ પ્રમાણે. ૨-મહારાકપર હેત ધરલાવાળો થાય તેવી રીતે વીજવસ્યું

૩-જકાત વિગેરે. ૪-પૂછવા માટે.

કહે શેઠજી આ નયરની, ભાખો ૧ નૌતન કોઈ વાતરે, સાહિયં ૦
 વલતું વણિક હસીને કહે, ભાઈ છે કૌતુક વિખ્યાતરે, સાહિયં ૦ ૧૦
 એ કૌતુક અમ્યો સૂહણું દીકું, ન સાંભલ્યું વચાંહરે, સાહિયં ૦
 એક અચરિજની વાતડી, તે છે આ નયરીમાંહિરે, સાહિયં ૦ ૧૧
વીરસેન કહે તે ભાખીયેં, મુજ આજે ગુણખાણુરે, સાહિયં ૦
 એ ! કૌતુકની વાતડી, ૨ આખો ચતુર સુજાણુરે, સાહિયં ૦ ૧૨
 કહે વણિક, ભાઈ સાંભલો ! કહું તે વાત પ્રમાણુરે, સાહિયં ૦
 વસેં ગણિકા આ નયરમે, પુરૂં નામે ગુણખીણુરે, સાહિયં ૦ ૧૩
 તસ મન્દિરે એક યુવતી, રૂપે અપહર-અવતારરે, સાહિયં ૦
 નટવિટ પાસે એક રાત્રીનાં, લે પંચશતિ દીનારરે, સાહિયં ૦ ૧૪
 પણિ, કોઈએ મુખ દીકું નહીં, નવિ પામે આસાસરે, સાહિયં ૦
 પરભાતે રવિ-ઉગતે, કાઢે શુક નિરાસરે, સાહિયં ૦ ૧૫
 વણિકવચન સુણી એહવાં, ચિતે મનમે કુમારરે, સાહિયં ૦
 જોઉં હું આજ તિહાં જઈ, કહેવી છે તે નારરે, સાહિયં ૦ ૧૬
 દક્ષણ-અંગ ફરકીયું, ચિતે અહીં લહિસૂ શુદ્ધરે, સાહિયં ૦
 મનગમતાં સજ્જનતણો તે, થાસે મેલો સહી મુઝૂં રે, સાહિયં ૦ ૧૭
ગંગાવિજયે કહી ઢલકતી, ચાલીસમી ઢાલ રસાલરે, સાહિયં ૦ ૧૮=૯૩૭

દુહા.

કુમર મનમે ચિતવે, એ છે વાત અદ્ભૂત,
 પ્રથમ વાત કરવા ભણી, મોકલુ કોઈ દૂત ૧
 દૂતને તેડી એમ કહે, છે લાયક તુજ કાજ,
 ગણિકાધર જાઈ કહે, કુમર આવસ્યે આજ. ૨
 વળી આ દ્રવ્ય લેઈ જાવજો, કહે જો વચન વિશેષ,
 લટપટ સૂણી દાખજ્યો, ફૂં ન કરસો વેપ. ૩

વયણુ સૂણી કુમારનાં, આવ્યો પ્રેક્ષ(ક) તસગેહ;
 દ્રવ્ય લેષ નિજ હાથસ્યુ, ગણિકાને ગણિ દેહ. ૪
 દ્રવ્ય દેષ તે ધર્મ કહે, સાંભલ ગણિકા વત્ત;
 હમ્હ કુમર તુમ્હ ધરે આવસેં, માનો કરીને સત્ત ૫
 દ્રવ્યતુંગ દેખી કરી, વેસ્યા મન હરખત,
 જા તું વહેલો પંથીયા, મોકલ કુમર ગુણવન્ત. ૬
 પ્રેક્ષ્ય આવી ઉતાવળો, કહે કુમરને વાત;
 ગણિકા તુમ્હને તેડે અછે, તેહ કરીને સાચ ૭
 કુમર મુજ મન કૌતકી, પહિર્યા ચીર સંવા(ચા)ર;
 ચુઆ ચંદન ધ(ક)સમસ્યા, આવ્યો ગણિકાદાર. ૮=૯૪૫

(વીરસેન અને કુસુમશ્રીમિલાપ.)

ઢાલ. અડસો માંજે, હારે વાલમીયાં અડસો માંજે, એ દેશી.

હારે ! સા કુમરી તવ ચિત્ત ચિતે, મનમે રંગ રલી,
 હજી મુજ પીઉજી ન મિલો હેતે, મનમે રંગ રલી;
 એ દુખ કુણ મુજ તેડે, મનમે રંગ રલી. આંકણી૦
 એહવે કુસુમશ્રી સુન્દરી, કરી સોલે સિણગાર,
 હર્ષ ધરી ગોખે બેઠી, ચિહુ દિસે જવ જોતી;
 તવ દીઠો વીરસેનકુમાર. મનમેં હજીં એ દુ.ખ૦ ૧
 કુમરી નયણે આવતો પેખ્યો, જોલખીયો ભરતાર,
 વખત વડુ આજ માહર મોટું, મુજ તુઠા દયાલ મં હં એં ૨
 તતખિણ શુકને બધાઈ દીધી, આવ દેખાડુ મુજ નાહ!
 અહનિશ વાતડી જોતાં જોહની, તે આવ્યો મન ધરી ચાહ. મં હં એં ૩
 તવ શુડો આવ્યો ધન્યમસતો, દેખી હુજો ખુસીઆલ;

તવ રાણીપ્રતિ શુક ભાષે, સાંભલો સીખ ઉજમાલ. મં હં એં ૪
કહો સીખ સૂડા તુ મતિવન્તા, બુદ્ધ્યબધિ (બુદ્ધદંધી) ગુણવન્ત.

કહે સૂડો પતિ વાલં તાહરો, હવણાં છે અવસર એ સત! મં હં એં ૫

કહે રાણી મુજપ્રાણવાદહેસર, મિલ્યો બહુ દિવસે પુન્યાદ,

તે કિમ વાલ્યો જાયેરે સૂડા! આજ તેડો તે મુજમાટ! મં હં એં ૬

તવ સૂડો કહે માનો માહરી, તેડે હોસે તુમહહાણુ;

દેખી વેશ્યાને ધર તુજને, દેશે ઠગકો મુજ ૧રાણુ! મં હં એં ૭

હેજે હાણી હોસે અતિ બહુલી, માનો કથું તે વાત,

વળી કોઈ પ્રસ્તાવે એ મિલસ્યે, તુજ ભર્તુ સુવિખ્યાત. મં હં એં ૮

કહે રાણી, સૂડા! એ શું ભાષે? મિલવાગ્રાહે મુજ ચિત્ત;

મુજ મન ચચ(ળ) અતિ ઉછંછલું, ભેટણુ પીઠિ

એકાંત. મં હં એં ૯

એહવી વાત કહી જળ્ય શુકને, રહ્યા અનખોલો તામ,

માહરૂં વચન જે મનમેં ન આણો! મન ગમતે કીજે

કામ મં હં એં ૧૦

તવ દાસી આતુર હલફલતી, આવી ભાષે તામ,

સાર્થવાહ એક આવ્યો દારે, કહોતો મોકલૂ ઇણે કામ મં હં એં ૧૧

કુમુદશ્રી કહે વહેલા ઇહાં કણે, મોકલજો મૂજ માય,

ઇમ કહી રાણીને સૂવટો, ખેડાં નિજનિજ કાય મં હં એં ૧૨

કહે દાસી તવ વેગે જઇ, તેડે છે ભૂપાળ;

તવ તે સાંભલી આવ્યો તતખિણુ, સમભૂમિ જિહાં

બાલ. મં હં એં ૧૩

દેખી પ્રાણવલ્લભ નિજ પતિને, ચિતે સીધાં મૂજ કાજ;

દાસી નિહાં કણુ માંડે ખેસણું, ખેઠા કુમર-વરરાજ. મં હં એં ૧૪

સજ્જતી ઉડી મુખ આગળ, ઉભી રહી સનમુખ;
 ગલગલે કંઠે આસું નખતી, સાચી ધરેં મનમે દુ.ખ. મં ૯૦ એ ૦ ૧૫
 મે વેશ્યાધર વાસ કીધોછે, પૂર્વકર્મને યોગ;
 વિશ્વાસ કિમ ધરસેં પીઉ માહરો, કિમ કરસેં મુજસ્યું
 ભોગ ! મં ૯૦ એ ૦ ૧૬

કુમરી વિમાસણુ કરેં મન બહુલી, પણિ લિખ્યું
 ભાળે નિલાડ;

ગંગાવિજયે પીઉમિલણુતણીએ, ભાખી
 એકતાલીશમી ઢાલ. મં ૯૦ એ ૦ ૧૭=૯૬૨

હુંહા.

તવ કુમરી સજ્જત થઈ, મુખથી ન બોલે બોલ;
 હર્ષોચ્ચિત્ત મનમેં ધણે, હોસેં રંગકલ્લોલ. ૧
 હવે, કુમર ચિંતવે, એ ગુણ વેશ્યામેં ન હોય;
 હાવભાવ દીસે નહીં, વળી અંગયાલો નવિ ક્રોધ. ૨
 મુખથકી બોલતી નથી, નિજર ન મિલેં નવિ જોય;
 બેઠો ઇમ ચિત્તે તવ, તવ પજર દીઠો શુક સોય. ૩
 તે શુક દેખી સ્ત્રી સાંભરી, દુ.ખે ભરાણુ હેય;
 પેકારારિ, મિલે શુક મુજ કામની, સાલે ચન્દ્રમુખી પ્રિય ૪
 એકનજર કરી નિરખતાં. મનમે કયોં વિચાર;
 તવ સૂડો રૂડો બોલખ્યો, એ વીરસેનકુમાર ૫=૯૬૭

ઢાલ. પ્રવહણુ તિહાંથી પૂરીયારે લાલ, એ દેશી.

તવ શુક કહેં ઇમ કાં કરોરે લાલ, હરખસ્થાને વિપવાદરે કુમરજી;
 તુમ્હ મુખદેખી પાવત્ર થયાંરે લાલ, ઉપનો અધિક આલ્હાદરે કુમરજી. ૧

૧-સુખ, શાતા. “ખીના પ્રભુ પાસકે દેખે, મેરા દિલ બેકારારી હય” ભાષા.

ધન ધન દિન આજ અમતણે લાલ, આજુની ઘડીય પરમાણુરે; કું
 જે વેલા તુમ્હે! અમ્હેને મિત્યાંરે લાલ, તે વેલા લાખિણી
 જાણુરે. કું ધનં ૨ આંકણી.
 કિરદેવનેં શ્રવણે સણીરે લાલ, ચિતેં કુમર મનમાંહિરે સૂડાળ;
 જૂઓ કિરની ગ ભીરતારે લાલ, જોલેં છે ધરી ઉચ્છાંહિરે સૂડાળ ધનં ૩
 માહરા શુકસારિખો અછે રે લાલ, દીસેં છે મોટો ગંભીરરે સૂડાળ;
 તવ શુક પંજરથી નિસર્યોરે લાલ, જોડો જોલે આવી વી(કી)રરે
 સૂં ધનં ૪
 કુમરે ઝોલખ્યો શુકપંખીનેરે લાલ, ભલે મિત્યો પુત્ર તું આજરે સૂં
 કિહાં તે ! મૂઠ જીવતી સૂણીરે લાલ, કુસુમશ્રી શુકરાજરે !
 સૂડાળ ધનં ૫
 તવ શુક કહેં સ્વામી સણોરે લાલ, આ! કુસુમશ્રી તુમ્હે
 નારરે! કુમરજી;
 તુમ્હયી ખિજમતીમાં ઉભીરે લાલ, સાચવે સ્વામી-આચારરે!
 કું ધનં ૬
 સૂણી કોપાનલં ધડહડયોરે લાલ, હા ! હા ! રાંડે એસુ કીધરે! સૂં
 મુજ કુલ ખપ ત્રિગાડીયોરે લાલ, આ, નીચ વ્યવસાયસ્યું
 લીધરે સૂં ધનં ૭
 ઉત્તમ વંશની ઉપનીરે લાલ, પરખી ઉત્તમ જાણુરે સૂડાળ;
 તે છે આ હુધ પાપણીરે લાલ, કીધાં ખેહુ કુલ હાંણુરે સૂડાળ ધનં ૮
 લાંજ ન આણી કેહનીરે લાલ, લાગો રસિક સ્વાદરે સૂડાળ,
 આજથકી હવે એહથીરે લાલ, લાગો ^૧સતીનો વાદરે સૂડાળ. ધનં ૯
 કામ કમાણો અઓમતુરે લાલ, ભઈ વેસ્યાની સેણુરે સૂં
 કાક ઉડાવવા કારણે રે લાલ, નાંખ્યુ ફગાવી રચણુરે સૂડાળ. ધનં ૧૦
 નારી ! કેહનીઈ ન હોસ્યે રે લાલ, જોજો હૃદયવિચારરે સૂં

જહ્યા ચીરી આમિષ ખવાડીયોરે લાલ, તેહની પણિ ન થષ
નારે. સૂં ધન ૧૧
પરનરસું મિલતાંથકારે લાલ, નાણું શંક મનમાંહિરે સૂં
અંગતણા લટકા કરીરે લાલ, નાંખે દેખાડી ફંદમાંહિરે સૂં ધન ૧૨
સ્વારથલગેં જી ! જી ! કરેરે લાલ, વલી ઝટપટ માંડે અપારરે સૂં
કુડી માયા દાખેં ઘણીરે લાલ, કામિની કપટલંડારે સૂં ધન ૧૩
મનમાન્યાસ્યું વિલસેં રંગરે લાલ, એકનેં મૂકે નિરાસરે સૂડાજી,
એકનેં હાથે જાયા કરેરે લાલ, એહવા નારીના બહુ પાસરે સૂં ધન ૧૪
પગપગ ફૂડ ખોલેં ઘણુંરે લાલ, ઉડી ન વિમાસે વાતરે સૂં
દાખવે અવગુણુ પરતણુંરે લાલ, નિજસ્વામીસ્યું ખેલે ઘાતરે
સૂં ધન ૧૫

નયણુતણું આલેં કરીરે લાલ, માંડે કુડિ પ્રીતિરે સૂડાજી;
લોભે અન્યાય ધાલવેરે લાલ, એ કુલટા નારીની રીતિરે સૂં ધન ૧૬

:-દુહો:-“મુખ મીઠી કપટ બહોત, અને હૃદે પ્રીતિ નિલાય;
તેહથી નેહ ન કીજયેં, હો જીવ જાયે તો જાય.૧”

પૂર્વ

તો, એમ ^૧કગલંતી કાં ન મૂઝરે લાલ, સ્યે ન ખૂડી પાણીમાંય સૂં
નીચ કામ કરી એહવુંરે લાલ, અસતીમાંહિ કહી કહિવરાય
સૂં ધન ૧૭
એહવુ દુઃખ પડતાંથકારે લાલ, સ્યેં ન મૂઝ વિષ ખાયરે સૂં
વીરસેન મન ચિંતવેરે લાલ, ભાવિકણે ^૨નવ કાંયરે ^૩સૂડાજી ધન ૧૮
એહવો વિચાર મનમેં કયોરે લાલ, શ્રીવીરસેન ભૂપાલરે સૂં
ગંગવિજયે લલી વર્ણવીરે લાલ, એંતાલીસમી ટાલરે સૂં ૧૯

કુ ૧.

ઈમ ચિંતી કુંઞર તસિં, કહી(કહે) સૂડાપ્રતિ તામ;
 રે સૂડા ! રહી આગલેં, એહવા શું કરાવે કામ? ૧
 તું માહરે સુતસારિણો, વલ્લભ હેવ સંસાર;
 તેં એ કામ કરંતડેં, સ્યેં ન વારી નાર ! ૨
 ઈમ સાંભળી સૂડો જિશ્યેં, ઉત્તર આપેં જોહ;
 તવ તિહાં વીતક જે થઈ, તે, સૂણો ધરી નેહ. ૩
 સાંભલજો થિર ચિત્ત કરી, રસિક ! દેઈને કાન;
 સાંભલતાં સુખ ઊપજે, જિમ આખેં રસ પાંત. ૪=૯૯૦

ઢાલ. જૂઠા બોલારે યાદવારે, એ દેશ ચે.

સૂણો કૌતુકવાતડી, જોજ્યો શીલપ્રપંચ;
 રાણીકલક ઉતારવા, મિલસેં કહેવો હવે સંચ,
 સૂણો કૌતુકવાતડી, અરે હાંજી હાંજી ટેક. ૧
 રાજભૂવનેં તવ સાંભલૂં, કોલાહલ તેણીવાર;
 ધસમસી તિહાંથી જીડીયા, **શ્રીવીરસેન** કુમાર. સૂ. અ. ૨
 ક્રોધે ધસીયો ઉતાવળો, જોયે બાહિર જોવાને કાજિ;
 તવ કુંમરી કહેં પંખીને, એ શ્યં થયું શુકરાજ. સૂ. અ. ૩
 સૂડારે સૂણો માહરી, કાંઈ અણુ કીધ પરીખ;
 કુમર ગયોરે અન્દોહસું, નવિ દીધી મુજ શીખ. સૂ. અ. ૪
 સૂડો કહેં, સૂણો માતજી, હું પૂછવા થયો ઉજમાલ;
 કુમર તિસેરે ઉઠી ગયો, ક્રોધવસેં તતકાલ. સૂ. અ. ૫
 રાણી કહેં, શુડા સાંભલો, મુજ હુન્તી મોટી આશ !
 વિણુ અપરાધેં મુજનેં, ગયો મૂકી નિરાશ. સૂ. અ. ૬
 પીયુજી તુમ્હને યુગતું નહી, મુજ મૂકવી માહારાજ;
 પરહરતાં શોભા ન પામીયેં, બાહિ ગ્રહાની લાજ. સૂ. અ. ૭

મુજ અળલાઉપરિ એવડો, કરવો ન ધટેં રોપ !			
કિમ અણુખોલ્યા પાછા વિલ્યાં, જે સ્યો ? હમારો દોષ	સૂં	અં	૮
મો ! રાંકઉપરી સાહિબા, શી રાખો છો રીશ,			
કાઠીઉપરી કટ(ક)ડી, તે કિમ ખમે જગદીશ.	સૂં	અં	૯
શુડો કહે સુણો માતજી, કુમરવાંક ન કોય;			
જેહવુ દેખે તેવુ ચિંતવે, પછે કમ્મેં સુખદુઃખ હોય.	સૂં	અં	૧૦
વલી સગતિ હોયે જેહની, તેહવાં ફળ લાગેં સોય,			
પણિ હવેં દુઃખ ધરવુ કિસું, હોસે રૂડુ તુમ્હ જોય.	સૂં	અં	૧૧
કોઈ બુદ્ધિપ્રખધથી, કરસ્યું વાંચિજીત કામ;			
મિલસ્યે તુમ્હ પ્રીતમ આવીને, શીલતણે પરણામ.	સૂં	અં	૧૨
ધ્યાન ધરો મહામ ત્રનો, જગ મહિમા જસ અનન્ત,			
શ્રીજિનધર્મમ્મપ્રભાવથી, લહેસો સુખ મહન્ત.	સૂં	અં	૧૩
તુમ્હ શીલનો મહિમા ધણો, તે કરસ્યેં તુમ્હારી ભીર,			
મનચિત્યા સુખ પામશો, ધર્મ વડો વડવીર,	સૂં	અં	૧૪
થીર ચિત્ત રાખો તુમ્હે માતજી, હોસ્યે રૂડો કામ,			
કુમર વેગો તુમ્હને તેડવા, આવશે એણે હામ	સૂં	અં	૧૫
હવે આગળ થાયે તે સાંભલો, કહીત્રે તાલીસમી ટાલ,			
ગગવિજય કહે શીલથી, હોસે મડ્ગલમાલ			
સુણો કૌતુકવાતડી, અરે હાજી હાંજી			૧૬=૧૦૦૬

હહા

ભાખે કુસુમશ્રી શુકપ્રતિ, સુણુ બંધવ મુજ વાત;
 ત્રિણી ઉપવાસ કરસ્યુ ભલા, મહિમા જસ વિખ્યાત ૧
 રહિસ્યુ ૧ કાઉસગ્ગ ધ્યાનમે, ગણસ્યુ મન્ત્ર ૨ નવકાર;

૧-કાર્યોત્સર્ગ. શરીરને હલવ્યાવિના એકચિત્તથી પરમાત્માના ધ્યાનમાં ન થવાનું વ્રત.

૨-૫ અપરમેષ્ટિ મહામ ત્રનું સ્મરણ.

મૌનવ્રત ગૃહીસ્યુ વળી, કરસ્યુ એહ આચાર. ૨
જિહાં લગે પ્રીતમ મુજ નવિ મિલેં, તિહાં લગે ન પાડું કાય;
કાઉસગ્ગધ્યાનમેં હુ રહું, એહવો નિયમ મુજ સોય. ૩
કિરની આજ્ઞા પામીને, ધ્યાન ધેર તતકાલ,
હવે, આગળ થયું તે કહું, સાંભળો બાલગોપાલ. ૪=૧૦૧૦

ઢાલ. ચંદનરી કરકી ભલી, એ દશી. અથવા લખિયો
લોકે લોચને, આલખિયો અહીનાણ, હો! પન્થી મારા,
એ રાગે પણ

કુમર ચૌહટેં આવીને, પુછેં કાષ્ઠકપ્રતિ એમ, સુગુણ હોરાજિ;
કહો, ભાઈ આ શહેરમેં, કાલાહલ થાય છે કેમ, સુગુણ હોરાજિ.
ભાઈ આ શહેરમે. ૧

ભાષો સત્ય મુજ આગલે, હૈડેં આણી નેહ, સુ
સુખદુઃખની જે વારતા, હોઈ તે દાષો તેહ, સુ ભાઈ ૨
પુરવાસી કહે સાંભલો, કૌતુક થયું મેરારાજિ, કુ અરણ હોરાજ;
સ્ત્રીવડબંધનબાંધી જ્યોરસ્યું, નૃપને નાંખ્યો છે આજ, કું ભા ૩
લોક મિલાં છે બહુ દેખવા, દુઃખે મૂકે પોક, કુંવરણ
કામકાજ કરતાં નથી, અહનિશ રાખે છે શોક, કું ભા ૪
ધમ સાંભલી આવ્યો તિહાં, દેખે નૃપબંધન જોર, કુવણ
વેદન ખમી શકતો નથી, કરે આકન્દ પાડે સોર કું ભા ૫
નૃપદુઃખ દેખી ચિંતવે, શ્યો કરવો વિચાર, સુ
હાહાકાર સઘળે થયો, રૂદન કરે પરિવાર, સુ ભા ૬
મૃગનયણી મિલી સામઠી, સેવેં નૃપના પાય, સુ
પ્રીતમ દેખેં પ્રાહુણો, કરો કાષ્ઠ આવી ઉપાય, સુ ભા ૭

રાખોરે નૃપ જીવતો, તસ ઘા મુખમાગો માલ, સુ૦
વિલવિલતી રાણી કહે, કાષ્ટ ટાલો નૃપનુ સાલ, સુ૦ હોરાજી
રાખોરે નૃપ જીવતો. ૮

નેવોને નેપી ટીપણુ, નૃપને કિસ્યાં ગ્રહેમાન, સુ૦
નેઈ કહો ગ્રહનાં વળી, તે સરિખું દીજે દાન, સુ૦ રા૦ ૯
કહે નેપી ગ્રહે સા કહું, કર્મનણો એ ધધ૧ ! સુ૦
અધર્મોપધી કરો ભાવસ્યું, તે સાચો પ્રતિખન્ધ. સુ૦ રા૦ ૧૦

x	x	x	x	x	x	x	+
x	x	x	x	x	x	x	x ૧૧

ગુણી ગાડી મન્ત્રવાદીયા, યોગી જતિને સંન્યાસ સુ૦
તેપણિ હાથ ઝાટકી રહ્યા, ખેઠા થઈયે નિરાસ, સુ૦ રા૦ ૧૨
તથ રાજસભામાંહિ કુંઅર, ધરે દુઃખ નૃપને દેખ, સૂ૦
શી પરિં એ નૃપ જીવસ્યે, કાષ્ટક કારણ વીખ, સૂ૦ રા૦ ૧૩
સાયણિ ડાયણિ વ્યન્તરા, ભૂત પ્રેત પીસાચ, સૂ૦
૩જાખસેધ દેવી દેવલા, હોય તે ખોલો વાય, સૂ૦ રા૦ ૧૪
જે માંગો તે આપું અમે, એહ અમારૂં વચન, સૂ૦
એ દોષ (દુઃખ) દેખી શકતાં નથી, જે કષ્ટ પામે છે રાજન, સૂ૦ રા૦ ૧૫
કુમરવચન સુણી એહવાં, ખોલસે હવે તતકાલ, સૂ૦
ગંગાવિજયે ભાખી હેજસ્યું, ચૈમાલીસમી ઢાલ, સૂ૦ રા૦

૧૬=૧૦૨૬

હુહા

એહવે આકાશે થઇ, કાષ્ટક દેવની વાણ;
રે લોકો ! તુમ્હે સાંભલો, મે લેવો^૪ ભૂપતિપ્રાણ ૧

૧-પ્રપંચ. ૨-ધર્મરૂપી ઔપધી.

૩-જક્ષેશ. ૪-“ હું ભૂપતિનો પ્રાણ લઈશ ” એવો ભાવાર્થ છે.

ન મુંડું એહને જીવતો, એહ પાપીને આજ,
 જાઓ તુમ્હે વેહલાં ધરે, કરો આપોપાં કાજ. ૨
 મન્ત્રી કહેં આકાશમે, સીધું થઈ એહવી વાંજ;
વીરસેન વલતુ વદે, મ કરો ચિત પ્રધાન. ૩
 લાવો અગર ^૧ઉદ્દગતી, વલી લાવો ધનસાર;
 અગર ધૂપ ઊખેવીઈ નેં, પ્રણામી પુછેં કુમાર ૪
 મુર દો દરિસણુ આપણું, ગાગો તે દીને ભોગ;
 પણિ નરપતિ સાને કરો, ટાલો સધજો રોગ ૫
 રનિકટ આવી કરો વારતા, સહુકો જાણે સ સાર,
 વિનયવચન સુણી હરખીઓ, એ પુણ્યવંત કુમાર. ૬
 મુર આવે રૂપેં કેહવેં, જિરયો કાજલવર્ણ;
 જે દેખે તે લયથકી, તતક્ષિણ પામે ^૩મર્ણ. ૭=૧૦૩૩

ઢાલ. ઉંબરીયાને ગાજે હો ઠીયાણ રાણ ત્રિ હું
 દિશે, એ દેશ .

વિદ્રુ(ર)પરૂપ કરીને હો મુર તિહાં આવીયો,
 ત્રિણિ મસ્તક વિકરાલ,
 હુહુકાર કરંતો હો તે વલી મુખથી ઉચ્ચરેં,
 મૂકેં વિશ્વાનલ(ર) ઝાલ,
 વિદ્રુપરૂપ કરીને હો મુર તિહાં આવીયો ૧
 રૂણમાલા પહિરાંહો કોટે માલિકા,
 યમસમાન જિમ દૂત;
 ૪કર પકાતી રાખી હો માતી તાતી ઝલહલેં,
 જાણે દીસંતો એ ભૂત, વિ. ૨

૧-અગરખતી. ૨-નજીક, પાસે. ૩-મરણ.

૪-હાથમાં. ૫-તીખી, સખતધારવાળી.

- જાઈ બેઠો તતક્ષિણે હો સિંહાસણઉપરી,
સામું નિવિ દેખેં કાપ;
કુમર ગુણગાજી હો વડલાગી કરેંય વિનંતી,
સ્વામી ! અહા સાહમું જોય. વિ૦ ૩
- ઉત્તમનરને હો ક્રોધ ન થટેં ઇસ્યો,
ખિણેં ૧કરીહ મિટ જાય;
આ ભૂપતિનો હો સાહિબા કહો સ્યો અપરાધ,
એ કિમ કષ્ટ ખમાય. વિ૦ ૪
- કરો સચેતન હો ભૂપતિને સાહિબા,
ધણુ શુ કહુ વારોવાર;
તવ ભાષે સુરવર હો એ છેં પાપી ભૂપતિ,
જેહની દુર્મતિ છે નિરધાર. વિ૦ ૫
- એ લપટી ભૂધવ હો વયરી છે તાહરો,
સ્યેં મૂકાવે તું આજ !
કુમર કહે કિમ જાણ્યો હો વયરી માહરો તે ?
કહો અમને સુરરાજ. વિ૦ ૬
- કહે તવ સુર, તુમ્હચી હો કુસુમશ્રી ઉદ્યાનમેં,
તિહાંથી તુમ્હ વસ્તુની હાંણુ;
તે, એણે રાયે હો હરી લીધી પાપીયે,
ખહુરૂપીવિદ્યાનો ઠામ. વિ૦ ૭
- ઉપગારયોગ હો નહિ એ ભૂપતિ,
દુર્જનને રૂઢુ કિમ થાય ?
વિશ્વાશઘાતી હો જગમે મહાપાપી એ કહો,
તેહતુ મુખ કિમ દેખાય. વિ૦ ૮

હય પક્ષક હો, એ તુજ, પાપી લઇ ગયો,
 તવ તુજ હુઓ દુઃખ અપાર,
 પછેં તુ તો આવ્યો હો પાદ્મદેવીનેં દેહરેં,
 બોલી દેવી વાચા સાર. વિં ૯
 દેવી આવીને હો કહેં સાંભળ સાહસી,
 હજી, અશુભ અછેં તુજ કર્મ;
 નિહાં લગી તુજને હો કષ્ટ અછેં ઘણું,
 પછેં લહસ્યો શુભ સર્મ. વિં ૧૦
 આવસે કેટલે હો કાલેં તુજ હાથમે,
 હય પક્ષક ઉદાર,
 ઇમ કહી વાચા હો દીધી તુજને દેવીયે,
 બો(વો)લાવો નિરધાર. વિં ૧૧
 સાયરજલમેં હો પડ્યો દુઃખ તેં સહ્યું,
 તે કહિતાં નાવે પાર;
 કુસુમશ્રી રાણીનો હો વીરહો તે સહો,
 દેવેં કીધી તુમ્હ સાર. વિં ૧૨
 તે આ સધજો મહિમાહો આ નૃપનો જાણુને,
 એહ છે વડો પાપીષ્ટ,
 ન ઘટેં તુજને હો મુંકાવવો રાયને,
 એહનું વદન અદીકૃ. વિં ૧૩
 તેહલણી એહનેં હો મારીશ તુમ્હ દેખતાં
 ઇમ કહી લીધો ૧ મોગર હાથ,
 ધા(થા)ધ ૨ જીન્નણો આવ્યો હો નૃપનેં મારવા,
 સમર સમર તું જગનાથ ! વિં ૧૪

૧-મોગરીના જેવું હથિયાર. ૨-કનક, આનંદલેર, “પન્થ વળ્યા
 વેદવાસ્યજી, અતિ ‘કનકતા’ કરીયા આસેજી.” ભાલણ.

તવ કુંઅર આડો હો ફિરીને સુરને ધમ કહે,
 ધમ કિમ કિજે માહારાજ;
 ચાહીને શરણે હો આવ્યા તેહને ઉગારીયે,
 આંહિ ગ્રહાની લાજ. વિ૦ ૧૫
 કશ્ણાવચન એવાં હો કુમરનાં સાંભલી,
 બોલ્યો સુર થઈ ઉજમાલ;
 ગંગવિજયે હો ભાખી રૂડી સોભતી,
 પસતાલીસમી ઢાલ. વિ૦ ૧૬=૧૦૪૯

કુહા.

તવ સુર બોલો(લ્યો) મુખથકી, વસ્તુ તુમહારી જેહ;
 આંણી આપે ઈહાં કણે, હય પદલંક સસનેહ. ૧
 તો હુ મૂકુ જીવતો, નહીતો કરીશ સતખણડ;
 સચિવ તવ પ્રણમી કહે, મ કરો ક્રોધ પ્રચંડ. ૨
 અમાલ્ય કહે અમહે આપીસુ, કુમરની વસ્તુ જેહ;
 બધન છોડો રાયના, હિયડે આણી નેહ. ૩
 સુર કહે ૧જરે છોડીસ્યુ, વસ્તુ આવસે હાથ;
 આપો આણી અલ્લ દેખતાં, જે જીવન વાગ્ગ્છોનાથ ! ૪
 મૂકી ૨આણી આગલે, દોય વસ્તુ તતખેવ,
 ખિણેકમાંહે દેખતાં, અલોપ થયો સુરદેવ. ૫=૧૦૫૪

ઢાલ. આધવ પ્રીતિવચન, ગોપી બોલેરે; અથવા,
 સાચી વાત કહું છું આજ, સુણો સહુ કાનેરે;
 એ દેશી. (વણુઝારાને મળતી.)

કુમર ચિત્તે મનમાંહીરે, હવે કિમ કરસુરે;
 સુર થયો અલોપ, તો વાચા કિમ વરચુંરે. ૧

- એહવેં દીવ્યરૂપ કરીનેં દેવ, આવી એઠી ઉદ્ધાસે રે; તવ કુંઞર પ્રણમેં તતખેવ, આવ્યો દેવ પાસેં રે. ૨
- સુર કહેરે તું કુમાર ! સ્યું કહું તુજનેં રે; મિલ્યાં હતા આપ ક્યાંહા! ઉલખે તો કહે મુજનેં રે. ૩
- કુમર કહેં માહરાજ, નથી સાંભરતો મુજનેરે, સાંભરસો સંભારૂં આજ, કહીશ જવ તુજનેરે ૪
- કુમુમપુરીની** હું દેવ! પાદ્રદેવી દેવારે, તે કીધા ત્રિણિ ઉપવાસ, ધરી મુજ સેવારે ૫
- પૂરવસુકૃતનેં યોગ, આવી તુજ પાસે રે, હુતો તુમહ મન સદેસ, તે ભાંખ્યો ઉદ્ધાસે રે ૬
- એટલા દિવસ કુમાર! તુજ હુતુ અશુભકર્મરે; હવેં ઉદ્યેં આવ્યું તુજ સાર, શુભકર્મ સર્મરે. ૭
- જ્યારે નાંખ્યો સમુદ્રમઝાર, તેટલેં તુજનેં પડતેરે; મેં તુજ ગ્રહો હાથ, પૂર્વશુભનેં તહનેં રે. ૮
- કહેં કુમર તુમહ-ઉપગાર, કિમ વિસરે માતારે, તું મુજ કુલ-આધાર, તું જગની ત્રાતારે. ૯
- છોડો ભૂપતિનેં માત, વચન ન ચૂકીયેરે, મુજ સેવકનેં કાજ, આજ નૃપને મૂકીયેરે. ૧૦
- દેવી કહે કુંઞર અવધાર, ભાખું તુજ સાચુ રે; જો આવે તુમહચી નાર, તો થાયે મન માચુ રે. ૧૧
- ૧ સા લેખ જલભરિ રૂપાણિ, જો ભૂપને છાંટેરે; તેહની સીલઅ^૩ પ્રભાવ, રાયળંધન તૂટેરે. ૧૨
- કહેં કુમર તે કિહાં ભામ^૨ કિસ્યો કહો મુજ માતારે તેણિ કિહાં કર્યો છે વાસ, સાંભલી પામી સાતારે. ૧૩
- કહે દેવી પુરૂષોદ્ધારે વાસ, શીલેં **સીતા** સરખીરે, એમાં કિસ્યો નથી સદેસ, તમેં નયણેં પરખીરે. ૧૪

કુમર કહેં લલો વખાણ્યો માત, શીલનો મહિમારે;
 સ્યો વખાણ્યો માય । હવેં નામ તે કહિમારે. ૧૫
 વેશ્યાધર જે નાર, તે કિમ કહીયેં શીલવંતીરે ?
 જાણુ સયલ સંસાર, ન હોવેં કિમેં સતીરે ૧૬
 કહે દેવી કહ્યું તેં સાચ, પણ અવગુણ નહીં એહમારે;
 એ મોટી શીલગંગ,^૧ વહવેં કરીસું કહમારે. ૧૭
 જો કહો છો તુમ્હે માય, તો સેવક જામ દ્યાવેરે;
 દેવી કહે સાંભલ ગુણગેહ । તુ વિણ નવિ આવેરે. ૧૮
 જો બોલાવસ્યો તાસ ! તો કાઉસગ પારસેરે;
 કાઉસગ પાર્યાવિણ બાલ, ઈહાં કિમ આવસ્યેરે ૧૯
 કહી દેવીયેં એહવી વાંણુ, કુમરને આગેરે;
 ગંગવિજયે છેંતાલીસમી ઢાલ, કહી મનને રાગેરે ૨૦=૧૦૭૪

કુંહા.

રાજકુમરમન નવિ ગમેં, જાણુ ગણિકાદાર;
 તેડ્યાવિણ હવેં ચાલસ્યે, કરીસું અન્ન^૨ ઉપચાર ? ૧
 વાલ્હી મુજને અતિ ધણી, હુતી જીવસમાન ?
 તે માણિક સ્યા કામનું, જેહથી ઉપજે વિભ્રામ ૨
 દેવી કહેં મુણો કુમરજી ! માનો મહારી વાચ,
 તેડી આવો હરખસું, છે રાણી શીલે સાચ ૩
 અન્ય ઉપાય હું નવનવા, કરીશ મનને તાસ,
 તેહી તુજ ત્રિયાવિણા, નહી છુટે બધન ખાસ । ૪
 અજબ વારતા સાંભલી, માની દેવીની વાંણુ,
 તેડવા ચાલ્યો રગસ્યુ, સાથે રાયપ્રધાન,^૩ ૫

૧-શીલગંગા, ૨-અન્ય, ખીન્ને.

૩-રાજાના પ્રધાન સાથે.

બહુ પરિવારે ધસમસ્યો, આવ્યો ગણિકાદાર;
સૂડે દીકો આવતો, શ્રીવીરસેનકુમાર. ૬=૧૦૮૦

ઢાલ. ઓધવ માધવને કહેજો, એ દેશી. અથવા, દુહાડ્યે
અને-વૈદર્ભી વનમાં વળવળે; તથા ભીક્ષા દેને મૈયા
પિંગલા, એ રાગે પણ ગાઈ શકાય છે

સૂડે આવતો દેખીયો, શ્રીવીરસેન કુમાર,
હરખ્યો ઘણુ જઈ કહે, રાણીને તેણીવાર. ૧

વખત વડુ રાણી તાહર, જગ્યું ભાગ્ય વિશાલ;
તુમ્હ મિલવાને આવીયા, શ્રીવીરસેન ભૂપાલ
વખત વડું રાણી તાહર. ૨

કુમર ચઢ્યો તેણી ભૂમિકા, જિહાં રાણી ધરી ધ્યાન,
દેખીને મન હરખીયો, કુઅર તસ અનુમાન. વખત. ૩

કુઅર કહે ત્રિયા તાહરે, શીયલતણે આધાર;
પૂર્યા મનોરથ તાહરા, હવે તુ કાઉસગ્ગ પાર. વખત. ૪

હાથે ૧કરીને પરાવીયો, પાર્યો કાઉસગ્ગ તેણિ;
ખેહુ તિહાંથી સંચરા(યી), જોઈ લોકની રશ્રીણિ. વખત. ૫

ગણિકા નિજ મન ચિંતવે, આ સ્યો થયો ઉતપાત !
હૈ હૈ ! હવે (હું) સ્યું કર, કહુ કેહને એ વાત વખત. ૬

મેં ભોલીયે ન જાણીઈ, જે દેસેં મુજ છેહ !
ઝરયણુસરિખી એ કામની, હવે કીસ પામીસુ એહ. વખત. ૭

ગણિકા હાથ ધસતી રહી, ખેઠી નિજ ગેહ;
કુઅર કુમરી હવે હર્પસુ, ચાલા(લ્યા) ધરી નેહ વખત. ૮

૧-વીરસેનને ચોતાને ખાત્રી થઈ, તેથી તેને કુમરીને બોલાવી, અને
કુમરીએ કાઉસગ્ગ પાર્યો. અર્થાત્ વીરસેને કુમરીને બોલાવી કાઉસગ્ગ
મૂકાવ્યો. એવો ભાવાર્થ છે. ૨-શ્રેણી, હાર, પંકિત. ૩-રત્નસમાન.

વાળ વાળંતે આવીયા, રાયસલામાં જામ;
 રાણી જળ હાથે કરી, છાંટે રાયનેં તાંમ. વખત૦ ૯
 અહો ! જલથલનાં દેવતા, શીલતણા રખવાલ;
 સાંભલજે તુમ્હને કહું, તુમ્હો સાચા પ્રતિપાલ. વખત૦ ૧૦
 આ ! અરિકે રી સુતસ્યું સહી, જો હોય સાચો રાગ;
 તો તુટજો નૃપખંધના, જિમ હોયે શીલસોભાગ. વખત૦ ૧૧
 ઇમ કહી નૃપનેં જજો છાંટીઓ, તુટા ખંધન ત્રાટ;
 મય ૧૨ નૃપ સાજો થયો, જયજય જોલો ભાટ. વખત૦ ૧૨
 કરે પુષ્કવૃષ્ટિ દેવતાં, થઇ આકાશેં વાંજુ;
 ધનધન કુસુમશ્રી માવડી, જેહનો શીયલ પ્રમાણ. વખત૦ ૧૩
 શીલનો મહિમા પરગડો, સહુ લોક કહંત,
 કુમર મન શંકા ટલી, એ ! સાચી શીલવત. વખત૦ ૧૪
 કુમર કહે સણો સુન્દરી, કિમ રહી ગણિકાને ઘેર ?
 કિમ રાખ્યું શીલવત આપણું, ભાજો સુણે સહુ હેવ. વખત૦ ૧૫
 સહુ સુણતાં કહે કુંમરી, માંડી સવિ વાત;
 બુદ્ધિ કરી સૂઝે રખાવીયું, શીલવત સુવિખ્યાત. વખત૦ ૧૬
 નયરલોકે તે સાંભલી, કરે બહુ ગુણગ્રામ,
 ધનધન કુસુમશ્રી માતનેં, તુમ્હ શુક બુદ્ધિનો ઠામ. વખત૦ ૧૭
 ઉઠી તવ હરખેં કરી, મયણ ૧૨ નરિદ;
 વિનય કરી પાય લાગીનેં, કહે આવી, થયો આનંદ. વખત૦ ૧૮
 મોટો તુમ્હ—ઉપગારડો, દીધું જીવતદાન;
 ખમજો અવગુણ માહરો, હુ અપરાધી છું તુમ્હ રાંણ ! વખત૦ ૧૯
 ગુણહો સવિ ખગસો મુને, હવેં આવો અમ્હ આવાસ;
 કિંકરપારેસું આકરી, રહેંસુ અહનિસ પાસ ! વખત૦ ૨૦
 અરિકેસરી સુત સુન્દર, માની વાત ભૂપાલ;
 ગંગવિજયેં લલી વર્ણવી, સડતાલીસમી ઢાલ
 વખત૦ ૨૧=૧૧૦૧

હુહા.

શ્રીમયસારનૃપ કુમરને, વસવા મન્દિર દીધ;
 શુભવેલા શુભમહરતે, કુમરે વાસો કીધ. ૧
 ૧સપ્તક્ષેત્રે ધન સ્વાવરે, કરે ધર્મનાં કામ,
 માસ કેટલાયક નિહા રહી, હવે ચિંતે જઈયે ગામ ૨
 દ્રવ્ય સાથ ધરે મોકલ્યો, માગી સીખ રાય પાસ.
 ત્રિયા શુક સાથે લેધને, ચાલ્યો કુમર ઉદ્ધાસ. ૩
 વોલાવી વલ્યો મયસારનૃપ, દીધાં સૈન્ય અપાર;
 ૩હય, ૪ગય, ૫પાયકસ્યું પરવર્યો, ચાલ્યો પન્થે કુમાર. ૪
 વન, વાડી, કૈતુક દેખતો, બેડો દેવ; વિમાન;
 હરખ હેજ હિયડેં ઘણો, માવિત્ર મિલણસ્યુ પ્રમાણ ૫=૧૧૦૬

હાલ. એડીરી ગેડી કરે, એ દેશ -

હવે કુમરના માત-પિતા ઘણી, જોજ કરી ગામો ગામ મહારા લાલ;
 કુંઅર કાંઈ લાભે નહીં, સ્યું કરવું જોસું કણે કામ મહારા લાલ ૧
 રાય વિચારે ચિત્તમે, હવે સ્યો કરવો વિચાર મહારા લાલ,
 એક પુત્ર હતો મુજ આંગણે, તે દૈવે હર્યો નિરધાર મહારા લાલ.
 રાય વિચારે ચિત્તમે. ૨
 રે! રે! દૈવ તું પાપીયા! કાં દીધું મુજ દુ.ખ મહારા લાલ,
 સ્યું મેં તાહડું ખીગાડીયું, જે હરી લીધું મુજ સુખ મહારા ૩
 કાંઈ નવિ ચોર્યું તાહડું, નવિ દીધી તુજ ગાલ મહારા લાલ,
 મુજ અખલાને દુ.ખણી, કીધી લેધ બાલ મહારા લાલ
 રાણી વિચારે ચિત્તમે. ૪

૧-સાત સ્થલોમાં. તે આ પ્રમાણે-સાધુ, સાધવી, આવક, આવિકા,
 જિનમન્દિર, જિનમૂર્તિ અને જિનાગમ ૨-વાપરે, ખર્ચે.

૩-ઘોડા. ૪-ગજ, હાથી. ૫-પાયદલ.

રે ! અજ્ઞાની લોભીયા, તુ વડો અજ્ઞાણ મહારા લાલ;
 મુજ-અધા એ લાકડી, લીધાં આપી તાંણ મહારાં રાણીં ૫
 રે પુત્ર ! તુ મુજ વધ્ધહો, તું હૈડાંનો ૧પેસ મહારા લાલ;
 કિહાં જમ રહ્યો તું એકલો, સ્યે ન કહાવો સંદેશ મહારાં રાણીં ૬
 તુજવિણા મુજને દિહડા, નવિ જાયે સુપ્રવીણ ! મહારા લાલ;
 અહનિશ તુજવિણ ટળવણું, તુજસ્યુ મનહુ લીન મહારાં રાણીં ૭
 તું ? નસનેહિ થઇ કાં રહ્યો, કાં થયો કઠિણ કઠોર મહારા લાલ;
 જે, નિરદયા હોય પ્રાણીયા, તેહથી રૂડાં ઢોર મહારાં રાણીં ૮
 નવ મહિના ઉદરે ધર્યો, મે સહિયા દુખ અપાર મહારા લાલ;
 પાલીપોસી મો'ટો કીયો, પણિ તેં ન કીધી મુજ સાર મહારાં રાણીં ૯
 મુજ મન આશ ઘણી હુતી, જે પુરસેં મનના કોડ મહારા લાલ;
 પણિ દૈવે કીધાં વિયોગીયા, એ મુજ મો'ટી ખોડ મહારાં રાણીં ૧૦
 ધણીપરે રાણી વિલવિલિં કરી, રોધ કરે આક્રન્દ મહારા લાલ;
 નયણેં પડલ છા(દા)યાવલી, જુઓ માયાનો દુદ મહારાં રાણીં ૧૧
 શોકાતુર થયો રાજવી, વલી નયરનાં લોક મહારા લાલ;
 ધરમે જવ દેખેં નહી, નવ મૂકે મો'ટી પોક મહારાં રાણીં ૧૨
 હા હા ! હવેં હુ રૂયું કરે, કેહને કહુ એ વાત મહારા લાલ,
 એ દુ.ખ દેખી શકતો નથી, એ મો'ટો અભ્યતર (અભ્ય તે)

ઘાટ મહારાં રાયં ૧૩

નાટક ગીત વિનોદ જે, તે કીધાં સવિ દૂર મહારા લાલ;
 કુરમવિયોગે નયનડે, વહે આંસુનાં પૂર મહારાં રાયં ૧૪
 પુત્રતણેં દુ.ખે કરી, થઈ રહ્યો એ મૂઠું મહારા લાલ;
 કહ્યું કરો મુજ એટલુ, કો લ્યાવો કુમરની સુદ્ધ મહારાં રાયં ૧૫
 વિયોગતણી પૂરી એ કહી, અડનાલીસમી ઢાલ ! મહારા લાલ,
 ગંગવિજય કહે સાંભણો, હવે માવિત્રનેં મિત્રસ્યેં બાલ !

મહારાં રાયં ૧૬=૧૧૨૨.

દુહા.

રાયહુકમથી તતખિણે, પ્રેક્ષ દોડ્યા કામોદામ,
 પાછેં ફિરી રાય આગલેં, લાખે કરી પ્રણામ ૧
 રે! મહારાય! તુમ્હ પુત્રની, પુછી ખચર ગાંભોગાંમ,
 પણિ કહેં તે સવિ નચરનાં, અમ્હો ન જાણું તસ નામ ૨
 એહવાં વચન તવ સાંભલી, પામ્યો રાય મનખેદ;
 શુદ્ધ કાંઈ પુત્રની લાવસ્યે એ હતો મુજ ઉમેદ ૩
 તો હવે, હું જાઉં જોયવા, ફિરવું દેશવિદેશ,
 ભમતાં કાંઈક પ્રાણીયા, કહસેં તાસ સદેસ. ૪
 ચતુર ગ સેન્યા સજ કરી, ચાલ્યો રાય તેણીવાર,
 મારગ વહેને પન્થીયા, પુછે કાંઈ દીડો કુમાર ૫=૧૧૨૭

**ઢાલ. લડથડતાં મહારે આંગણીયે, કાંઈ અમલ કરી ઘર
 આવ્યા મારાં રાજિ; એ દેશ .**

મન્ત્રીસહિત રાય મારગે, કાંઈ આવી જુઓ કુમરવાટ મહારા રાજ,
 જુઓ જુઓ મોહની વિટમ્બના ટેક
 જેતાંએહુ સેન્યાએકડી મિલી, સહુ હરખ થયો ગહગાટ, મહારા રાજ,
 જુઓ જુઓ મોહની વિટમ્બના ૧
 કુમર હવેં હરખે કરી, કહેવરાવી મોકલવુ તહાં, મહારા રાજ,
 મુજ માતાને જઈ કહો, ઓ આવ્યો તુમચો સુત મ્હાં જું ૨
 હરખ પામી માત સાંભલી, કાંઈ દીવો લાખ પસાય મહારા રાજ;
 કિંકરપણુ દૂરે કર્યું, મોટે સેવે ફળ મત જય(પણુ થાય)મ્હાં જું ૩
 હેજ ધરી મનચિતવે, કાંઈ મ્હાઝ પૂરણુ લાગ મહારા રાજ,
 કુમર, વિમાનથી ઉતરી, માન-પિતાને ચરણે લાગે મ્હાં જું ૪
 હરખે હિયડો અતિ ઘણો, ત્રિયે ઉછગે માય મહારા રાજ;
 ખોલે ખેસાર્યો હેજસું, કુચરને મહારાય મ્હાં જું ૫

પુછેં ૧૬૪ જે વારતા, એતા દિવસ કિણ હાંમ મહારા રાજ;
 તે સવિ ભાષો અમ્મને, તુમ્હે છો ગુણના ધામ મહાં જૂં ૬
 રાજકુમરતો ખોલે નહિ, કહો સુરે સઘળો વૃત્તાંત મહારા રાજ;
 સાંભલી સહુ ખુશી થયાં, કુમર વડો પુણ્યવંત મહાં જૂં ૭
 સુર નાટિક કરી કહેં, કાઈ ફરમાવો મુજ કામ, મહારા રાજ;
 ઘો સીખ તુમ્હો મુજને, જિમ જાવું મુજ હામ મહાં જૂં ૮
 સીખ દેઈસુર તવ વાલીયો, તવ કુમર કહે મુણો દેવ, મહારા રાજ;
 કરજો ખખર તુમ્હો જાઘ નઘ, મુજ રસૂંસરપ્રતિ તતખેવ મહાં જૂં ૯
 કહ્યું સુરે, સાંભલી હરખીયો, હરખદાન બહુ દીધ, મહારા રાજ;
 ભલેં આવ્યા નિજ દેસડેં, દેવે કશ્ણા કીધ ! મહાં જૂં ૧૦
 એ પુણ્યવન્ત કુમારજી, મન ચિ તે થાયેં સવિ કામ, મહારા રાજ;
 વખતવન્તી મારી કુમરી, જે પામી એહવો હામ મહાં જૂં ૧૧
વીરસેન કુમર મન રલી રંગસું, સુખવિલસેં સંસાર, મહારા રાજ;
 અનુક્રમે સુખભોગવતા હુઆ, અમૂલિક પુત્ર તે વ્યાર મહાં જૂં ૧૨
 પહિલો **કમલસેન** ગુણનિલો, **કમલગુપ્ત** ખીજે જાંણ, મહારા રાજ;
જેયસેન ત્રીજો શોભતો, **શ્રીજય** ચોથો ખુણખાણ મહાં જૂં ૧૩
 ધન્દુકલાપરિં વાધીયા, હુઆ ભણીગણી જુદવન્ત, મહારા રાજ;
 ખોહોતરકળાયે પરવર્યો, સાચા મુગુણ તે સત મહાં જૂં ૧૪
 મોટા રાયની કન્યકા, પરણાવે તે ભૂપાલ, મહારા રાજ;
ગગવિજયે ભાખી રંગસુ, ૩આછી ઓગણપ વાસમી હાલ
 મહાં જૂં ૧૫=૧૧૪૨

હહા.

હવે **કનકશાલ** નયરીયે, **શ્રીશ્રુતસાગરસૂરી** ;

આવ્યા સાંભલી હરખીયા, રાય **અરિકેસરી** જગીસ. ૧

૧-હર્ષથી. ૨-સસરાને. ૩-સારી, અમ્મી.

રાય સામગ્રી સજ્જ કરી, સાથે લેધ પરિવાર;
 આવી પ્રણમે લાવસ્યુ, વિનય કરી વારોવાર. ૨
 ભલે! મેં ! ગુરુમુખ નિરખીઓ, આજ્ઞાનો દિન ધન;
 આજ મનોરથ મુજ દલ્યાં, વલી નયણ થયાં પાવન. ૩
 ગુરુસ્તુતિ કરી મન લાવસ્યું, ખેડો આસણ વાલ;
 મુખ વસ્ત્ર-પદ્મ સ્થાપીને, ખોલે વચન સંભાલ. ૪
 ગુરુ ભાષેં મીઠી દેશના, સાંભલે સહુ પરિવાર;
 ૧હલુઆકર્મી જે હસેં, તે લહસેં ભવપાર ! ૫=૧૧૪૭

(સૂરિ-શ્રીશ્રુતસાગરદેશના.)

ઠાલ. દેશી વણઝારાની. અથવા, કાંઝી નાયકરે, i લો
 મુજ અવદાત, વાત કહું વારૂપણે, કાંઝી નાયકરે;
 એ દેશીયે.
 સુણો પ્રાણીરે ! ધર્મ કરો મનરંગ, ધર્મથી નવેનિધિ પામીયે,
 સુણો પ્રાણીરે;
 સુણો પ્રાણીરે, ધર્મે લહીયેં સ્વર્ગવિમાન, ૨અદ્વમતિ મનથી
 વામીયે, સુણો પ્રાણીરે. ૧
 સુણો મનુષ્યજનમ વારોવાર, નહિ પામો તુમ્હો પેખોને, ૩ સુણો;
 સુણો કુડો એ સંસાર, સ્યું મોહા છો દેખીને, સુણો ૨
 સુણો કુડી માયા જાલ, કુડો કુટળ સહુ કારમો, સુણો;
 સુણો પુત્ર કવિત્ર પરિવાર, એ સહુ સંસાર અસારમો, સુણો ૩
 સુણો કુડો બન્ધવલોક, કૂડી જેહવી વાદજાંહડી, સુણો
 સુણો અંતે હોયે તે ફેક, કાઈ ન દે આવી બાંહડી, સુણો ૪

સુણો ૦ પંખીમેલો જૂં(જ્યું)હોય, મિલ્યો સહુ એકણ વગું, સુણો ૦
 સુણો ૦ ઉડતાં વાર ન કોય, છે સહુ સ્વાસ્થનું સગું, સુણો ૦ ૫
 સુણો ૦ સાચ કરો કો કુડ, અ તે જાવું એકલાં, સુણો ૦
 સુણો ૦ કુડ તિકાં હોયે ધુળ, સુખ ન પામે નિરમલાં, સુણો ૦ ૬
 સુણો ૦ કુણ રાય કુણ રક, ઈન્દ્ર ચન્દ્ર સવિ જિનવર ! સુણો ૦
 સુણો ૦ કરે તે લાંબો પન્થ, મરણ ન થાય ફેણેં પરં, સુણો ૦ ૭
 સુણો ૦ મ કરો આતમસતાપ, એ મેલો સુહણાસમો, સુણો ૦
 સુણો ૦ સાથે આવે પુન્યને પાપ, પે(ય)લે ભવ કર્મ નિગમો, સુણો ૦ ૮
 સુણો ૦ મ કરો માયા લિંગાર, માયાથી દુઃખ છે ઘણો, સુણો ૦
 સુણો ૦ ૧માયા દુર્ગત કામ, દેખાડે તે આઠ ગુણો. સુણો ૦ ૯
 સુણો ૦ કેમગયા કેમ જાવણહાર, એણી વાટે જગ વહિ ગયો, સુણો ૦
 સુણો ૦ લાંબા પસારી હાથ, ધર્મવિના કાંઈ નવિ લલો, સુણો ૦ ૧૦
 સુણો ૦ કાયા ૨કુચસમાન, એ કાયા તુમ્હે જાણજો, સુણો ૦
 સુણો ૦ સન્ધ્યારાગનો વાણ, તિમ એ આકિ માનજો, સુણો ૦ ૧૧
 સુણો ૦ કરજો સુકૃત પુણ, મનુષ્યજનમે અવતરી, સુણો ૦
 સુણો ૦ ૩‘ભ્રમરાક્ષરને’ નાય, નહિ પામો ભવ એ દિરી, સુણો ૦ ૧૨
 સુણો ૦ દાન; સીયલ, તપ, ભાવ, ધર્મ દેખાડ્યો જિનવર, સુણો ૦
 સુણો ૦ એ સેવ્યાં લહિયે ભવપાર, સાચો કલો એ સુરતર, સુણો ૦ ૧૩
 સુણો ૦ એ ! દેશનાની સુણેવ, પ્રતિબોધો અરિકેસરી. સુણો ૦
 સુણો ૦ પુત્રને આપી રાજિ, લીધુ પ્રત મનસંવરી, સુણો ૦ ૧૪
 સુણો ૦ એહવી જિનવરવાણ, ભવિક જીવ ચિતમેં ધરેં, સુણો ૦
 સુણો ૦ એ પચાસમી દાલ, ગંગાવિજયે કહી લલી પરેં, સુણો ૦

૧૫=૧૧૬૨

૧-માયા, એજ દુર્ગતિનું ઠેકાણું-ચિન્હ છે. ૨-કુમ્ભ, માટીનો ઘડો.

૩-જેમ ધુણ, અથવા ભમરાઓ લાકડાંને કોતરે છે તેમાં સ્વભાવિક રીતે કોઈ અક્ષરની આકૃતિ થઈ જાય છે તે ન્યાયે-દૃષ્ટો.

કુંહા.

હવે વીરસેન-તે રાજવી, પાલે અખંડીત રાજ;
 સિમાડા સહુ વશ કર્યા, વૈરી આણી વાજ. ૧
 વીરસેન તે મન ચિંતવી, થયો ઘોડેઅસવાર;
 શ્રીપુરનગરેં આવીયો, કર્યો મયસારને જીહાર. ૨
 તેહવેં તિહાં એક મુનિવર, આવ્યા વિહાર કરંત;
 મયસાર, દેશના સાંભલી, વ્રત લીયે મનખંત. ૩
 વીરસેન રાજે થાપીયો, લીધો ^૧સંયમભાર;
 વીરસેને તેડાવ્યો હર્ષશ્રુતું, કમલગુપ્ત કુમાર. ૪
 કમલગુપ્તને આપીહું, શ્રીપુરનગરનું રાજ;
 પોતેં કનકશાસે આવીયા, કરે ધર્મનાં કાજ. ૫

હાલ. દેશી હુમખડાની. અથવા, મહીપતિ મોહના. તથા,
 વાત પોતે જે ભોગવીરે, તેહ કહી સમજાય, સાચે
 મન એ ખરી; જાતિ કહી વ્યવહારિણીરે,
 ન કહેા ભૂપતિનાય, સાચે મન
 એ ખરી. એ દેશી.

એહવે તિહાં કણે આવીયોરે, રણધવળતણો સચિવ,
 સોભાગી સાંભલો;
 કરજોડી પ્રણમેં મુદારે, વલી વિનતી કરે અતીવ. સોભાગી સાંભલો. ૧
 મન્ત્રી કહે મુણો ભૂપતિરે, તુમ્હ સુસરે તોકયો તુમ્હપાસ, સોભાગી;
 તુમ્હ મુંખજોવા ટલવલેરે, વલી(ખેટી)કુસુમશ્રીને ખાસ સોભાગી. ૨
 તેમાટે કણ્ણા કરી, પધારે મહારાજ, સોભાગી;
 રણધવળ જુએ વાતડીરે, મિલવાનું છે કાજ. સોભાગી. ૩

સાંભલી કુંચર સોભાગીયોરે, લીધો સાથેં પરિવાર, સોભાગી; ૪
 સ્વમુરપક્ષે ઉતાવલોરે, આવી મિલ્યો વસુધાર. સોભાગી.
 રણુધવળ ચિન્તે મનમેરે, દિન લાખિણો મુજ આજ; સોભાગી; ૫
 પુત્ર માહરે એવો કો નહીરે, યામાતને આપુ રાજ. સોભાગી.
 એહવુ મનમે ચિંતવીરે, યામાતને દીધું રાજ, સોભાગી;
 રણુધવલે રદીશા ગ્રહીરે, સાડ આતમકાજ. સોભાગી. ૬
 જયસેનને તેડાવીનેરે, થાપ્યો રતનપુરી રાય, સોભાગી;
 વીરસેન હવેં ભૂપતિરે, આવ્યો પોતાને તાંય. સોભાગી. ૭
 એકદા સમરી દેવતારે, આવીને બેલી વણુ, સોભાગી.
 માગો કુમર શુ જોઈએરે, કહો તે કંઈ પ્રમાણુ. સોભાગી. ૮
 એક મનોરથ માહરેરે, છે મુજ માતા ખાસ, સોભાગી;
 કુસુમપુરીનગરી^૪ જનોરે વેગે વસાવો વાસ. સોભાગી. ૯
 દેવી કહે એટલુરે, કરસુ (શ્યુ) તે મુજ કામ, સોભાગી;
 એ ચિંતા તુમ મ કરોરે, હવણું વાસુ તે ગામ. સોભાગી. ૧૦
 ધમ કરી તે નગરી વાસીરે, ઠામ ઠામના આણું(ણ્યાં)લોક, સોભાગી;
 નગરી વસાવી ભલીપરિરે, મેલ્યાં લોકના પથોક. સોભાગી. ૧૧
 દેવી આવી નૃપને કહેરે, તુજ ચિત્યું મે કીધું કામ, સોભાગી;
 કુમર જોવાભણી સંચરેરે, નયરી વસી અભિરામ. સોભાગી. ૧૨
 સા નયરી દેખી કરીરે, હરખ્યો મનમેં ભૂપ, સોભાગી;
 અજયકુમરને તેડીનેરે, આપ્યુ રાજ અનૂપ સોભાગી. ૧૩
 ઉડતા દિવસ તિહાં રહીરે, આવ્યો પોતાને ગામ, સોભાગી,

૧-જમાત, જમાધને. ૨-દીક્ષા. ૩-સાર્યું ૪-પરણીને રતનપુરીથી નીકળ્યા બાદ જતા ભૂલથી ઘોડાને કુસુમપુરીના ઉદ્યાનમાં મૂકવા રહ્યું હતું તે ઉજડ નગરીમાં. ૫-વૃન્દ, ટોળા.

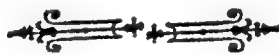
૬ આહી “અજય” નામ છે અને પછાડી દાલ ૪૬માં “શ્રીજય છે” અજય અને શ્રીજયનો અર્થ એટલે થાય છે. ૭-કેટલાક.

દેવી, આણા માર્ગનેરે, પોહોતી પોતાને દામ. સોભાગી. ૧૪
હવેં ધર્મ આરાધે એકમનેરે, શ્રીવીરસેન ભૂપાલ, સોભાગી;
ગંગાવિજયે કહી અભિનવીરે, રૂડી એકાવનમીદાલ. સોભાગી.

૧૫=૧૧૮૨

કહા.

હવે તિહાં ધર્મધોષમુનિ ૧ પાંચસયાં પરિવાર;
કનકશાલેં વન આવીયા, હરખ્યા લોક અપાર. ૧
વનપાલકમુખ સાંભલી, વન્દન જાય કુમાર;
વાંદી એકા નૃપ જિસેં, દીયેં દેસન ગુરુ સાર. ૨
દેસન મુણી પુછેં વક્ત્રી, પ્રભુ ભાંજો સન્દેસ;
સુખદુઃખ કુણુ કર્મ્મે કર્યાં(હા), ભાખો પૂરવભવતેહ. ૩
ગુરુ કહે તુમ્હે સાંભલો, પૂરવભવચરિત્ર;
સાંભલતાં સુખ ઉપજેં, થાયેં કાન પવિત્ર. ૪
એ સુણુતાં ને જિવસેં, તે વડો અજાણુ;
માનસરૂપેં રોઝડાં, તે જાણુયેં વીરવાણુ. ૫=૧૧૮૭

(પૂર્વભવવૃત્તાન્ત.)

દાલ ધર આવ્યોજી આંખો મારીયા, એ દશી. તથા
હરખીત થઈ તવ હાજરે, સહિ દીધી સોય કુમાર;
કુંવરને જધયેજી ભામણુ. એ રાગે.

કહે કેવળી રાય સાંભલો, તુમ પૂરવભવનો સંબન્ધ;

હવે જોજોજી કર્મ્મે કહેવા નડે. આંકણી.

કર્મ આંધ્યા તે જોહવાં, તે ભાખું સધજો ખંધ. હવેં ૧

સમેતાચ્છ અવનીક્ષેં, સુન્દર ગામ અછેં અઠિત્ત;
 ખેમંકરનામે વડો, હુનો એક અનુપ ૧પટિલ્લ. હવે૦ ૨
 તસધરની ધણી રૂડી, ધારણીનામ રૂપવન્તી;
 લઘુબ્રાતા ખેમંકરનો, ખેમનિધિ ગુણે ખંતી. હવે૦ ૩
 પ્રીયમજ્જરી તસ ભારજ્જ, તેનો રૂપે રલસમાન,
 સુખવિલસે સંસારનાં, તેનો પૂરવપુણ્યપ્રમાણ હવે૦ ૪
 લઘુઅધવકેરી કુમરીનો, આગ્યો જવ વિવાહ;
 તવ ક્ષેમંકરની ભારયા, કરે બહુલો કપટ અથાહ હવે૦ ૫
 દેરાણીને નવનવા, પહિરાવે સુન્દર શૃગાર;
 વલી તેજ કુલેજ સુગન્ધસુ, કરે ઊગટણાં અપાર હવે૦ ૬
 તે એક ખુણેં ખેસારીને, જાય છે તેડણકાજ;
 ઉતાવલી આવે વહી, જિહાં ખેડા દેવરરાજ. હવે૦ ૭
 કહેં વહેલા ઉઠો ઉતાવળા, દેખાકું તુમ્હને તમાસ;
 આપણિ મંદિરે આવીઅછેં, એક ગણિકા નિરૂપમ ખાસ; હવે૦ ૮
 તવ ઉઠેં દેવર તતખેવણે, દેખણને તેણિવાર;
 આવીને તવ તિહાં જોઈ, તવ દીડી પોતાની નાર. હવે૦ ૯
 લાજને પાછો વલ્યો, કહે એવી શી ભાખો ભાસ,
 હરીનેં માહી કહી, નહિ કુલવનો તુમ્હ વાસ । હવે૦ ૧૦
 તવ કહે મે હાર્યે કરી, બોલ્યુ મે એહ વચ્ચત્ત,
 ભાખે તખ રસહિયર સહુ, પ્રીયમજ્જરીને ધન્નધન્ન. હવે૦ ૧૧
 હાસામિસે એહવું કિમ, બોલીજે ઇમ બાઈ ।
 એવડી શી કરવી પડી, કુડી તુમ્હ ચતુરાઈ ? હવે૦ ૧૨
 વલી, એકદા અનઅવસરે, ક્ષેમનિધિ મનને આણુ દે,
 પ્રીયમજ્જરી સાથેં રગેસું, કેલિ કરેછે નિજ જન્દે. હવે૦ ૧૩
 ધર પુઠે એક વાડીમાંહિ, અખડોકલી દીસે સુચગ;

ઝીલે એકુ મન મોજસ્યું, કરેં રમણ(સ) ૧નીરતરંગ. હવેં ૧૪
 ઝીલી જવ એકાં તટે, એકુ મિકી એકકા ૨જનમ;
 તવધારણી તિહાં તતખિણે, આવી કપટ ધગી મન તામ હવેં ૧૫
 તે એહુને નાંખ્યા ફેલીને, જલમાહિં પડ્યા અસરાલ;
 દુઃખીયા થઈ એકુ જન(અ), નીકલીયા તે તતકાલ. હવેં ૧૬
 હવેં આગલ જે થા(ય)સે, સાંભલો બાલગોપાલ,
 ગંગવિજયે આવનમી, કહી રગે દાલ રસાલ.

હવેં ૧૭=૧૨૦૪

કહા.

ક્ષેમકર તવ દેખીને, વખાણું નિજ નાર;
 બુદ્ધવંત સુલખખણી, ચતુરામાં સરદાર. ૧
 ઈમ કર્મ બાંધ્યા હાંસીયે, ક્ષેમકર તેણીવાર;
 વણ ભોગવ્યા છુટે નહી, આપોપુ' નિરધાર. ૨
 અન્ય દિવસ વલી એકકા, રમવા વાડીમાંહિ;
 જઈ એકા એક વૃક્ષ તલે, સુન્દર શીતલ છાંહી. ૩
 તવબોલે પ્રીયમંજરી, અહો અહો પ્રાણાધાર;
 જઈ લાવો એ વૃક્ષિથી, રમવા કુસુમ સંધાર. ૪
 ક્ષેમનિધિ ગયો આણવા, વાડીમધ્યે નિવેશ;
 તવધારણી મનચિતવે, જોઉં એહનો નેહ વિશેષ. ૫=૧૨૦૬

દાલ. બેબે મુનિવર વિહરણ પાંગર્યાંજી, એ દેશી.

તવ લેખ મુકે જાણી(ની) તિહાં કણે જી, સ તાડે કોઈ અન્ય કામજી;
 આવ્યો જવ ત્રિયા દેબે નહીજી, ગઈ ઈહાંથી કણે કામજી. ૧
 ક્ષેમનિધિ તો નિજ મન ચિંતવેજી, હવે સ્યો કરવો ઉપાયરે;

એ મુજ પ્રાણથી વાલ્હી અતિ ધણુંજ, ત્રિયાવિન દિવસ
મુજ કિમ જયરે ! ક્ષેમનિધિ તો નિજ મન ચિત્તવેજ. આંકણી. ૨

અરહુ પરહુ સા તવ જોખનેજ, દુઠ્ઠી કાઠી નિજ નારરે;
પામ્યો હર્ષ તવ નિજ મનમે ધણુંજ, સુખવિલસે તવ
સંસારરે. ક્ષેમ૦ ૩

એક દિવસ વસી તિમ ધારણુ જ, ગ્રીષ્મવા પેડી પાણીમાંહિ રે;
તવ પ્રીયમંજરી આવી તિહાં કણેજ, બોલી એ વાણી
ઉજાડીરે. ક્ષેમ૦ ૪

મચ્છ ગત્તસે લાભીજ તુમ્હનેજ, હવણું એહણે ઠામરે !
તવ ધારણુ કહે વહ સાંભલોજ, આવે તુ મુજ કામરે ! ક્ષેમ૦ ૫
મચ્છનું પેટ વિદારી તનખિણેજ, તાણી કાઢજે મુજને તામરે,
ધમ કહિતાં કર્મ બધાણો ધણેજ, હાંસુ કરતાં ન જાણ્યુ ભામરે. ક્ષેમ૦ ૬
ધમ સુખે દિન તિહાં પૂરા ભોગવેજ, તેહવે ક્ષેમ કરને ધર
તાસરે;

શ્રીશ્રુત ! ગરુડનિ તપેસરજ, આખ્યા રહવા સાર ખાસરે, ક્ષેમ૦ ૭
તવ ક્ષેમંકર બોલે નમી કરીજ, કિહાં જસ્યો ? ભગવન્નરે !
કહે અમે જસ્યુ સમેતાચરેજ, તીરથ છે તે ધરણીતલે
ધન્નરે ! ક્ષેમ૦ ૮

હરખ્યો ક્ષેમંકર એહવું સાંભલીજ, વિધિ ભક્તિ કરે અપારરે;
વિનય સાચવી બેઠો દુકડોજ, સાંભલે ધર્મવિચારરે. ક્ષેમ૦ ૯
દિજે દાન, શીલવત પાલીયેજ, અશુભકર્મ નિવારરે;
તવ કરી નિર્મલ ભાવના ભવીનેજ, આપણુ આતમા તારરે. ક્ષેમ૦ ૧૦
સમક્ષેત્રે વિત વાવરોજ, વસી કાજે સંધની ભક્તિરે;
અવસર આખ્યો તે નવિ ચુકીયેજ, લીજે માનવલાહો
યથાશક્તિરે ! ક્ષેમ૦ ૧૧

એહવી સાધુની વાણી સાંભળીજ, ક્ષેમંકર પામ્યો પ્રતિબોધરે;

વાહવાહ ! ધર્મ એ નિરમલોજી^૧, મુક્તિમારગ સાચો એ શુદ્ધરે ! ક્ષેમ૦ ૧૨
ઉત્તમગતિ લેહવા કારણેજી, અદ્વિત દીને ભાવે દાનરે;

તસ ધરણી ધારણી તે વળીજી, અનુમોદેં છે તે બહુ માનરે. ક્ષેમ૦ ૧૩
ધમ નિત ધર્મ કરતાં થકાંજી, આઉ ભોગવી કીધો કાલરે;

પહેલે દેવલોકે સુરપણે ઉપનાજી, જિહાં છે સુખ ત્રિસાક્ષરે. ક્ષેમ૦ ૧૪
સુરનું આઉખુ પુરું ભોગવીજી, કનકશાલનયરીમઝારરે;

અરિકેસરીધર રાણી વખાણીયેંજી, પ્રીતિમતિ ગુણગણ-

ધારરે. ક્ષેમ૦ ૧૫

તસ કુખે પૂરવપુણ્યેં ઉપનોજી, તું વીરસેનકુમારરે;
ક્ષેમંકરનો જીવ જે તું થયોજી, રૂપે. ઇન્દ્ર-અવતારરે. ક્ષેમ૦ ૧૬

રતનપુરી નયરીનો રાજવીજી, રણધનજી બહુ બક્ષવંતરે;

રતનવતી રાણી શીલેં નિરમલીજી, પતિભગતી બહુ

ગુણવંતરે. ક્ષેમ૦ ૧૭

ધરણીજીવ જે સુરથી ચવીજી, રતનવતી કુખેં ઉપન્નજી;

કે, આ કુસુમશ્રી ગુણેં આગલીજી, ધમ કહે હેતે

શ્રીભગવન્નજી. ક્ષેમ૦ ૧૮

વાણી સાંભલી ગુરૂની નિરમલીજી, શ્રીવીરસેન ભૂપાલરે;

ગંગાવિજયેં ભલી વર્ણવીજી, ત્રેપનમી હાલ રસાલરે. ક્ષેમ૦ ૧૯=૧૨૨૮

૧-અહીં “વાહવાહ ધર્મ એ ‘તીરમલો’જી” એવો પાઠ છે. પરંતુ ‘નિરમલ’ વધારે યોગ્ય લાગવાથી તેમ કર્યું છે. અર્થવા જે ‘તીરમલો’ હોય તોપણ ‘તીર’ એટલે ‘કાંઠો, કિનારો’ સમજવું અને ‘મલો’ એટલે ‘મલ્યો’ સમજવું. અર્થવા, “વાહ ! આ સ સારમાં વાહનાયકા આ ધર્મરૂપી કાંઠો મલ્યો” એવો ભાવાર્થ સમજવો. આપ્રતિમા ધણે સ્થળે “મલ્યો, આળ્યો, મલ્યું, આળ્યું.” ને ઠેકાણે “મલો, આવો, મહું, આવું” વિગેરે પ્રયોગ વાપરમાં આવેલા છે. જેને મોટે ભાગે સુધાર્યા પણ છે.

કુંહા.

ખડોખલીમાં નાહતાં, નાખ્યા તેણીવાર,
 ખીજ વાર અનુમોદતાં, તેણે પડ્યા સાયર બેવાર ૧
 હાસામિસે ગણિકા કહી, વેસાધર પામી સોગ,
 વાડીમાં કીધા જુજુઆં, તેણે કરી હુઓ વિયોગ, ૨
પ્રીયમજરીયે કહ્યું હતું, ગ્રીયતાં ગદ્યસ્યે મચ્છ.
 તે કહ્યું વિદારી કાઢજે, તે થઉં તુજને સચ્ચ. ૩
 ૧ થઉં પ્રકારે ધર્મ તે સાચવો(બ્યો), પામ્યો તુ ચ્યારે રાજ;
 વલી આરાધસ્યાં ધર્મને, તો લેહસ્યો મુક્તનો રાજ ! ૪
 ઈમ સાંભલી ભવની વારતા, રજતિસ્મરણ લહત,
 ભવ પાછલો દીકો સહુ, વાહ ! વાહ ! મુખ કહત. ૫
 વેરાગે મન વાઙીકિ, મન થયો ઉજમાલ,
 ગુરૂ વાંદી ધર આવીયો, શ્રીવીરસેન ભૂપાલ. ૬
 ધર આવી નિજ પુત્રને, સોંપી રાજનો ભાર,
 લે દીક્ષા મન ભાવસું, જાણી અથીર સંસાર ૭=૧૨૩૫

(સાધુપણું.)

ઢાલ. રાગ ધન્યાસિરી (ધન્યાશ્રી.)

રાજ મહોત્સવ કરી દપતિ, આવ્યા ગુરૂને પાસેંજી;
 પરહરિ રાજ્ય મણિ માણક બહુ, સયમ લીયે ઉલ્લાસેંજી

૧

૧-દાન, શીલ, તપ, અને ભાવ, એ ચાર પ્રકારે.

૨-પાછલા ભવનું જ્ઞાન, સ્મરણ.

ધનધન વીરસેનમુનિવર, પગ્ગમહાવ્રત લીધાંછ;
 પાલે ૧નિરતિચાર વિનયાદિકં, આતમકારજ ડીધાંછ. ધન૦ ૨
 વીરસેન ઋષીસ્વર હુઓ, ૨દ્વાદશાંગીના જાણુછ;
 હુસુમશ્રી સાધ્વી મનરગે, વહે સંયમ મુપ્રમાણુછ. ધન૦ ૩
 અપંગમહાવ્રત સુધાં પાલે, નવિહ લગાડે દોપછ;
 સત્તુ; મિત્ર; સરિખાં મન લેખે, રાખે ચિત્ત સતોપેછ. ધન૦ ૪
 જાહેં કા હે જાહે માનમાયાલોલ, રાગદ્વેષ વશ કીનાંછ;
 ૪પંગ્યસુમતિ સમતા શુદ્ધે મન, ત્રિણુગુપ્તિસું ભીનાંછ ધન૦ ૫
 ૫પગ્ગચાર પાલેં ઉબ્બલપણેં, દયાધ દષ્ટિ અનિમેષછ;
 ધર્મધ્યાન શુકલધ્યાનસું લીના, માયાસદ્ધ(લ્ય) ઉવેખછ. ધન૦ ૬
 ૬સત્તરભેદ સંયમના પાલે, નાલે દુર્ગતહમીછ;

૧-નિઃચતિચારે, દ્વપણવિના.

૨-જિનશાસ્ત્રના મુખ્ય ૧૨ અંગો છે તે આ પ્રમાણે-

૧ આચારાંગ	૨ સયગડાંગ	૩ કાણાંગ
૪ સમવાયાંગ	૫ ભગવતી	૬ જ્ઞાતાઅંગ
૭ ઉપારાગદશા	૮ અંતગડદશા	૯ અનુસત્તરવત્તાઈદશા.
૧૦ પ્રશ્નચારણ	૧૧ ત્રિપાકદશા	૧૨-દષ્ટિવાદ. આમા બાર

મું અંગ વિચ્છેદ ગયેલું છે.

૩-અહિંસા સત્ય, અચોરી, અહમ્કાર્ય, અને અપરિચ્છેદ.

૪-પાંગ્યસુમતિ અને ત્રણુગુપ્તિ માટે નોટ શાલિભદ્રરાસમાં પાને
 ૪૧ માં લેઈ લેવી ૫-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, અને વીર્ય. તેમાં ૧જ્ઞાન,
 જ્ઞાન શીખે શીખડાવે. ૨, દર્શન-સમકિત પાળે પળાવે. ૩ ચારિત્ર-ચારિત્ર
 પાળે પલાવે અને અનુમોદે. ૪, તપ-બાર પ્રારના તપ કરે કરાવે અને
 અનુમોદે ૫, વીર્ય-ઉપર કહેલાં ચારમાં સ્વવીર્યને ફેરવે, ક્રિયાદિકમાં ગેણુ
 પછું લાવે નહીં. એ પંગ્યવિધિ આચાર ૬-સયમસત્તરભેદ આ પ્રમાણે-
 “પંચાશ્રવથી વિરમીયે, ઇન્દ્રિય નિગ્રહીજ પંચરે, ચાર કષાય ત્રણ દણ્ડ જે, તજીયે
 તે સંજમ સંચરે.” શ્રીયશોવિજય. પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન,

૧. જુદું જુદું ને પારણે વલી ૨. અટૂંમ, ઇમ તપ કરે અલિરામજી. ધન૦ ૭
કુસુમશ્રી વીરસેન મુનિવર, કરેય ૩ ઉંઝ વિહારજી,
 લવિકજીવને દેશન દેઈ, ૪ પડીઓહેં નિરધારજી. ધન૦ ૮
 અનુક્રમે શસ ૫ સ લેખણુ કરી, દેવલોકે ખારમે પોહતાજી;
 મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉપજી, સિદ્ધશ્રેણી વરસે ગહગહતાંજી. ધન૦ ૯
 જીઓ શીલનો મહિમાજી. પાંખ્યા સુખ રસાલજી,
 જે ચિત્તુ મન તે સવિ ૬ નિપનુ, પૂરવપુણ્ય વિસાલજી. ધન૦ ૧૦
 શીલતણાં ફળ એહવાં મીઠાં, મન માને તે આખોજી,
 શીલવ્રત પાલવા કારણ, પ્રતિજ્ઞા સહુ રાખોજી. ધન૦ ૧૧
વીરસેનને કુસુમશ્રીનો, રાસ રચ્યો રસિલોજી;
 એ સાંભલતાં શીયલ સાંભરે, તે લહે મુક્તિનો જીવીલોજી. ધન૦ ૧૨
 હુ તો બાલક ૮ મૂઠું અન્નણુ, હુ સં જાણું જોડીજી;
 વિષુદ્ધજન સોધી શુદ્ધ કરજ્યો, નવિ નાંખજો વિખોડીજી. ધન૦ ૧૩

(અન્થકારકપ્રશસ્તિ.)

સવત (૧૭૧૭) સયમ નગસાયર વર્ષે, કાતિકમાસ સુદપક્ષેજી;
 તેરસને દિવસે સુભયોગે. વાર થાવર સુપ્રત્યક્ષેજી. ધન૦ ૧૪

પરિગ્રહ, એ પાંચ આશ્રવ; સ્પર્શ, રસ, ઘ્રાણ, ચક્ષુ અને શ્રોત્તેન્દ્રિ એનું દમન;
 ક્રોધ, માન, માયા, લોભ એનો ત્યાગ; અને મનદંડ, વચનદંડ, તથા કાયાદંડ
 એ ત્રણેનો નિગ્રહ એ રીતે ૧૭ લેદ છે.

૧-જેણે ઉપવાસને પારણે. ૨-વળી ત્રણ ઉપવાસ. ૩-સખત.

૪-પ્રતિજોધે ૫-જીઓ શાલિલદ્રના રાસની ટીપડ પાને ૪૪માં. ઠાલ
 ૯મી-કુસુમશ્રી અને વીરસેન કાળ પામીને ૧૨માં દેવલોકે ગયા ત્યાંથી મહાવિદે-
 હક્ષેત્રે એક ભવ કરી મુક્ત થશે. એનો ભાવર્થ છે. ૬-નિપજ્યુ. ૭-માર્ગ.

૮-ઠાલ ૧૩મી-ગંગવિજય કથે છે કે હે વિષુદ્ધ-પણિતો મેં મારી
 બાળશુદ્ધિવડે ઇન્દ્રના પ્રાદુર્ભાવથી આ રચના કરી છે. તેમાં દોષ હોય તો
 શુદ્ધ કરને પણ વખોડશો મા !

તપગન્ધમણ્ડલુ ભાનુંસમાણુ, શ્રીવિજયદેવ શ્રીરાયાણુ;
 તસ પાટે શ્રીવિજયપ્રભસૂરિસર, તેજવન્ત સવાયાણુ. ધન૦ ૧૫
 તસ પાટે પ્રગટયો જગવન્દીત, શ્રીવિજયરત્નસૂરિરાયાણુ;
 શ્રીવિજયક્ષિમા ! સૂરિસરરાજ્યે, મેં શીલતણાં ગુણુ ગાયાણુ. ધન૦ ૧૬
 ૧માતરનયરે યામાસ રહીને, કુસુમશ્રી ગુણુ સવાયાણુ.
 ભુ(વૃ)દ્ધિગંધવ પં૦ શ્રીદેવની સાહુજ્યે, અક્ષરઅંસ મે પાયાણુ. ધન૦ ૧૭
 ૨દાનપ્રખન્ધત્રનથી જોઈ, ખીજો ધર્મગુરોણુ,
 નવનવ ઢાલે એ મેં કીધો, નવલ રાસ ઝસનુરોણુ. ધન૦ ૧૮
 ૪ચોપત્તમી ઢાલે નવનવ સ્વાદે, કીધો રાસ રસાલણુ,
 લણુસ્યે ગણુસ્યે જે સાંભલસ્યે, તે લહસ્યે મગલીકમાળાણુ ! ધન૦ ૧૯
 એ શીયલગુણુ અમૂલિક જગમાં, જાણું શિવરમણી એ માલાણુ,
 એહવું જાણી શીલવતરખોપુ, કરજો થઈ ઉજમાલાણુ ધન૦ ૨૦
 શ્રીવિજયદેવસૂરિસરસેવક, શ્રીસાવણુવિજય ઉવઝાયાપણુ,
 શ્રીનિત્યવિજયકવિરાયપસાયે, ગગવિજયે ગુણુ

ગાયાણુ ધન૦ ૨૧=૧૨૫૬

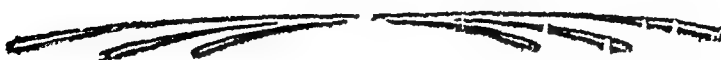
इति मुनि-श्रीगंगविजयविरचिते कुसुमश्रीरास सम्पूर्ण.

૧-ખેડા પાસે. જે ખેડામાતરને નામે પણ ઓલખાય છે.

૨-એક તો દાનપ્રખન્ધથી જોઈને અને ખીજો ધર્મગુરુમુખથી સાંભલીને.

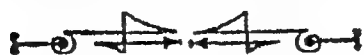
૩-નૂરવાળો, કાવ્યના અ ગોપાંગસમેત. ૪-મૂળ પ્રતિમાં “ પગ-ચા-વતમી ઢાલે ” તેવો પાઠ છે પરન્તુ ઢાલ ચોપતમી હોવાથી તેમ કયું છે.

૫-ઉપાધ્યાય.

મુનિશ્રીપદ્મવિજયકૃત—

કુમારપાળ—પ્રાસ્તાવિક કાવ્ય.

દુહા.

એક ૧હેમ જો દર ચઢે, તો દુખિયો નવિ થાય,
દોય ૨હેમ જસ હાથમાં, તસ વચ ઝકિમિ ? ન ૪પૂજય !

૧-હેમ-લક્ષ્મી. ૨-હેમચન્દ્રરૂપી હેમ. ૩-કિમ ? કેમ ?

૪-કુમારપાળ રાજાને એક રાજ્યહેમ અને બીજું હેમચન્દ્રરૂપી હેમ
હાથમાં હોવાથી તેનું વચન પૂજનીય કેમ ન બને ? કારણકે જેનાં પાસે
એક હેમ-લક્ષ્મીમાત્રજ હોય છે તે પણ દુ.ખીયો થતો નથી.

અર્હમ્.

અશોકચન્દ્ર તથા રોહિણીરાસ.

શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિ.

(મંગલાચરણ.)

હુહા.

- સુખકર શ્રીસંખેશર, પાસજીજીવંદ દયાલ;
પ્રણમી પદયુગ તેહના, મનવચિત સુખ રસાલ. ૧
- પરતા(ચા)પૂરણ પરગડો, મહિમા મહિમ નિવાશ;
ધરણુશાય પદ્મમાવતી, પૂરો વચિત આશ. ૨
- પાસ જખ્ય જસ સાસને, સાનિધ કરેં કરજોડ;
અલિય વિધન દૂરે કરે, દુઃખ દોહગ સવિછોડ. ૩
- કીડીને કુજર કરેં, તે શ્રીસુગુરુપ્રસાદ;
અહનિશ તે સંભારતાં, ઉપજે અધિક આલ્હાદ. ૪
- જિમ અજન નિર્મલ થકી, વાધે નયણે તેજ,
તિમ મતિ દીપેં દેખીઈ, સકલ વસ્તુ ગુરુ હેજ. ૫
- ગુણમણિ રોહિણી રોહણા, ચલ ભુમિકાસમાન,
રોહિણી નામે જે થઈ, તાસ પ્રબંધ કહું આન. ૬
- સુણતાં શ્રવણે સુખ હોઈ, ભણતાં નાવે શોક;
આયત હિતને કારણે, સદાકાલ ત્રિહું લોક. ૭
- ધર્મ ધર્મ ભાષે સહુ, પણ પરમાર્થ ધર્મ;
આત્મ ભાવિ આચરણ કરે, દૂર કરઈ સવિ કર્મ. ૮

ઢાલ. ત્રિભુવનતારણુ તીરથ પાસચિંતામણિરે, એ દશી. ૧

જંબુદ્વીપ અનોપમ દ્વીપ મુહામણોરે, દી.
 દ્વીપ સવિ દ્વીપામા મધ્ય ^૧વૃતલક્ષ્મી જ્યેષ્ઠોરે; ૬.
 તે માંહે વલી ક્ષેત્ર ભરત જે જાણીધરે, કે. ભ.
 મધ્ય અછે વૈતાલ્ય અર્ધ તિણે આણીધરેકે. અ. ૧
 નદી ગંગા ને સિન્ધુ પ્રવાહે વિહચિયરિકે, પ્ર.
 કીધા પદ ખડિ તેણિ ચક્રીજય શુચિયરિકે; ચ.
 દેશ સહસ બત્રિસ । કહ્યા છિ જેહમારેકે, ક.
 મધ્ય રખડ કહ્યો આર્ય, અનાર્ય પચ તેહમારેકે, અ. ૨
 'સાહા^૩ પચવીસ દેશ,' આર્ય અતિ નિર્મલારેકે, આ.
 જિન, ચક્રી, હરિ, સાધુ છલાં, ધર્મનણી કહારેકે; ધ.
 મગધદેશશિલગાર, માહિ પુરી રાજગૃહીરેકે, પુ.
 એક દિન સોહમસ્વામિ, પધાર્યા ગહગહીરેકે. પ. ૩
 વનપાલકે અતિ હર્ષિત, દીધ વધામણીરેકે; દી.
 ક્રુધાસમાણિ વાણિ, સુણે સઉવિ સીર ધરીરે કે, સ.

(સુધર્માદેશના.)

પ્રથમ ચાર પરમાર્ગકે ધર્મતાણા કહ્યારે કે; ધ.
 મનુષ્યપણુ, ^૧શ્રુતિ, ^૨શ્રદ્ધા, ^૩કરસન^૪ ચઉલહ્યારે કે. કર. ૪

૧-૨. વર્તુળાકારેપ્રસિદ્ધ જંબુદ્વીપમાં દક્ષિણ સમુદ્રની વચ્ચાળે, ૧૯ કલાનો યોજન એવા પરદ યોજન અને ૬ કળાનો ૩૨૦૦૦ દેશોથી પરિપૂર્ણ મધ્યમાં વૈતાલ્યગિરિ અને ગંગા સિન્ધુ નદીથી ૨ સિન્ધુ; ૨ મધ્ય; અને ૨ ગંગાખંડ મક્કી છ ખંડોથી ઠંડે ચાયેલુ ભરતક્ષેત્ર છે. તેમાં દક્ષિણ ભાગના ૩ ખંડોમાંનો મધ્ય ખંડજ આર્ય, અને બાકીના ૫ અનાર્ય કહેવાય છે.
 ૩-એ મધ્યખંડમાં મગધાદિક ૨૫ અને ૦૧ કેકયમક્કી ૨૫૦૦ દેશોજ આર્યથી વસેલા છે. તે મગધમાં શિલગારભૂત રાજગૃહીમાં એક દિવસે સુધર્માસ્વામી પધાર્યા. કે જે સુધર્માસ્વામી, મહાવીરના મુખ્ય પટોધર હતા.

૧-ધર્મનું સાંભલવું. ૨-તત્ત્વજ્ઞાનપર શ્રદ્ધા. ૩-સામન્યા અને શ્રદ્ધાન કર્મ પ્રમાણે વર્તન. ૪-ચાર.

તે પામી ને હારે દુર્લભબોધિયારે કે; દુ.
 લેખે ન તસ અવતાર ગણે તિગતધિયારે કે. ગ. ૫
 દાન, શીલ, તપ, ભાવ, પ્રકાર એ ધર્મનારે કે; પ્ર.
 અભયદાન, જ્ઞાનદાન, વિવિધધર્મનારે કે. વિ. ૬
 ત્રિવિધદાન, વલી શીલ ત્રિવિધ ઈમ દાખિઉરે કે; ત્રિ.
 આતમ સીલ શુશીલ બ્રહ્મવ્રત ભાષીઉરે કે. બ્ર. ૭
 તપ પિણિ ત્રિવિધ છે સાત્ત્વિક ૧ રાજસ ૨ તામસ ૩ રેકે;
 તેહમાં સાત્ત્વિક શુદ્ધ ત્રિવિધ યોગ સાહસે રેકે. ત્રિ.
 ભાવ ત્રિવિધ જે દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રનારેકે; ૬.
 એહવો ચઉવિહ ધર્મ બીજ શિવમત્રનારેકે. બી. ૭
 ઈમ જિનશાસનને યોગ અનેક કહ્યા અછેરેકે; અ.
 તે આદરતાં જનને પાપ ૧સ વેગ છે રેકે. પા
 હોઇ મગલલીલ સુજસ તસ નિર્મલોરેકે, સુ.
 જ્ઞાનવિમલનું પૂર હોઇ ચઢતી કલારેકે. હો. ૮

કુહા.

ધમ અનેક વિધ ધર્મ જઈ, જેહથી હોઇ શિવસર્મ;
 દર્શન જ્ઞાન ચારિત્રનો, યોગ સુધનો ધર્મ ૧
 દાનેશ્રી ઐયાંસનૃપતિ, તિમ વલી ચંદનખાલ;
 ધન્ના કયવન્નાદિકા, શાલિભદ્ર શુકમાલ. ૨
 શીલે સેઠ ૨સુદંસણા, મદનપાલ જયપાલ;
 સીતા ૩ભૈમીસુદરી, નારદપ્રમુખ વિસાલ. ૩

૧-સવેગ-હતાવળી ગતિ. અર્થાત્ ઉપર વર્ણવેલા ધર્મમાર્ગે પ્રવર્તતાં જનોનાં પાપ હતાવળથી વેગ પામે છે. અર્થાત્ પાપ નાશી જાય છે.

૨ સુદર્શન શેઠ. ૩-ભૈમી-દમયતિ.

તપેં ધનના કાકંદિઓ, ઢંઢણ અર્જુન માલ;
 ૧૬૬૫ ૨ પ્રમુખા બહુ, તપથી લલ્લિની માલ. ૪
 ભાવથકી ભરતાદિકા, પ્રસનચંદ્રપિરાય;
 બલદેવ સેવક હરિણ લે, ઇમ અનેક કહેવાય. ૫
 એહ સધલા છે શિવતણા, કારણ પ્રવચનમાંહિ,
 જ્ઞાનાદિ ત્રયયોગથી, દિતારેં ગૃહિ બાહિ. ૬
 પણ દહાં મુખ્ય છે તપતણા, નિરાશંશ અનિદાંત;
 મંડન પરમ અછિ તિહાં, કહિન કર્મ કરે હાંન. ૭

ત:-

“યદસ્યદૂરારાધ્યં, યન્ન દૂરે વ્યવસ્થિતમ્;
 “તત્સર્વં ત ા ાધ્યં, તપો હિ દૂરિત મઃ । ૧
 “તપોદહનનિર્દગ્ધ-દુષ્ મ મલે મુનિઃ
 “કલ્યાણમયતાં ાક્ષાદ્ભજતે ભુવ । તુતાઃ ॥ ” ૨
 કર્મધાંનને પીસવા, તપ છે પરમ ધરદ્;
 અતરંગતમ ટાલવા, તપ છે ૨તરણિ ૩પગદ્. ૮
 દાનશીલ પણ એહમાં, અતરંગ તપરૂપ;
 ભાવવિના આતમતાણુ, શુદ્ધ ન હોઈ સ્વરૂપ. ૯
 દાક્ષિ દોહગ દુર્ભગતા-પ્રમુખ અનિષ્ટ સયોગ;
 ભાવાવાસિ શિવપદે, તે આદરે ભવિલોક. ૧૦
 જિમ રોહણીઈ આદર્યો, તેહથી નાવે શોક;
 અનુક્રમે શિવ લહી આજલગે, મહિમા પ્રગટ છે ૪રોક ૧૧

૧-‘દ્રઢપ્રહારી હલ્યાકારી, કીધા કર્મ અધાર;

તોપણ તપના પ્રભાવથી, કાઢ્યાં કર્મ કંઠાર.’ પદ્યવિજય.

૨-તરણિ-સૂર્ય. ‘તેજે તરણિથી વડોરે.’ પ્રાં કવિ.

૩-પ્રગટ. ૪-રોકડો, અથવા જેનો ગહિમા-ભાવ રોકડોજ છે.

(પરિષદ્પૃચ્છા.)

સ્વામિ ! તે કહો કિહાં થઇ, તપ કીધો તેણે ક્રમ;
પરખદ કહે તે દાખવો, જિમ વાધે તપપ્રેમ ! ૧૨

(કથારમ્ભ.)

ઠાલ. ચતુરસનેહી મોહનાં, એ દશી. ૨

હવે સોહમસાંમી ઉપદીસેં, સુણો સવિપર્વદ્ભોકારે;
તપ, કઠિનકર્મત્રાસવેં, નાસેં સવિ ભય શોકારે. શ્રીસો. ૧
કર્મ કર્મની ગજ ઘટા, ભેદન સિંહસમાનોરે;
માન મહીરહ ભંજવા, દંબતા બલ ઉપમાનોરે. શ્રી૦ ૨
લચ્છિ સિદ્ધિ સધલી શુકે, તેસવિ તપનાં પ્રલોરે;
તનુનિરોગ સુખસપદા, રૂપ મુભગા અમૂલોરે. શ્રી૦ ૩
તેજ પ્રતાપ યશ નિર્મલો, વચન આદેયથી માનિ રે,
વિનયવત રૂવિ પરિકરૂં, તે સવિ તપ બહુ માનિ રે. શ્રી૦ ૪

યતઃ—

“કરુણં સદનં રમ્યં, રૂપં નિરામયતા સદા;
“સુમતિ પદુતાશાસ્ત્રે, નીતિપ્રતીતધનાઢ્યતા. ૧
“નૃપતિગુરુતા કીર્તિં, વિશ્વે ગુણેષુ નિરાગતા;
“ફલમિહ સતામેતદ્, દૃષ્ટં નિરાસતપફલં. ૨

રોહણીપરેં તસ નવિં હોઈ, શોકસતાપવિયોગેરે,
મન ગમતા સજ્જન મિલઈ, પરપરા શિવયોગેરે. શ્રી૦ ૫
જંબુદ્વીપના ભરતમાં, ભુભામની ઉર-હારેરે;
રિપુજનને જેહ અકપ છે, અંપાનયરી ઉદારેરે. શ્રી૦ ૬

જસ મુખમાંથી લઘુ થઇ, ઇંદ્રપુરી ગઈ હંચીરે;
 અલકા પણિ લકાપરિ, તેપુર આગત્રિ નિંચીરે. શ્રી૦ ૭
 વા પૂજ્યજિન આરમા, નિણે એ પાવન કીધીરે;
 ૧પચકડ્યાણુક જીહાં થયાં, આજ લગે સુપ્રસિદ્ધીરે. શ્રી૦ ૮
 તસ સુત મધવાધિક ગુણે, મધવા નામે રાજરે;
 જશવાહી છાયા વસે, પ્રજાલોક સવિ તાજરે. શ્રી૦ ૯
 બુધ ગુર કવિ મગત્રમુખા, સોમમિત્ર એકેકારે,
 પણિ મધવાનૃપ રાજ્યમાં, રધરિધરિદીસે છેકારે. શ્રી૦ ૧૦
 કિં ! બહુ ભણીઈ તેહના, ગુણગુણનો નહી પારેરે;
 વાસપૂજ્યજિન જેહ બ્રાતા, તે અછિ જયકારેરે. શ્રી૦ ૧૧
 તે પુરુષોત્તમ ભૂપતિ, લક્ષ્મીવતી પટ્ટરાણીરે;
 મૂર્તિમતિ લક્ષ્મીપરે, સકલકલા ગુણખાણીરે શ્રી૦ ૧૨
 આઠ કુમર છે તેહને, મનું ! અડ દિસના હાથીરે;
 શરવીર દાનેસર ભયભજણ ભય(ડ) ભાથીરે. શ્રી૦ ૧૩
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 શ્રીધર ભુધર શકરૂ, અજયપાલ મહિપાલોરે,
 ૬ ૭ ૮
 કીર્તિપાલ દેવપાલ છે, આઠમો વલી ગુણપાલોરે. શ્રી૦ ૧૪
 આઠ સિદ્ધિપરિસોહીઈ, સકલ કલા-આવાસોરે,
 જ્ઞાનવિભલસૂરિ ધમ કહે, જગિ પસર્યો જસ
 વાસોરે (સાચોરે). શ્રી૦ ૧૫

હુહા.

હવિ તે મધવા ભૂપને. મુખમાકાલસમાન;
 આઠ તનય તે ઉપરે, પુત્રી એક અભિરામ

૧

૧-અવન, જન્મ, દીક્ષા, કૈવલ્ય અને મોક્ષસમય.

૨-ધેરેધેર. ૩-માનુ આઠ દિશાના હાથીરે, એવો ભાવાર્થ.

લક્ષ્મીવતી કુખકમલની, હસસમ ઉપમાન;	
ખિહુ પખેં સોહે નિર્મલા, સકલ શુભગતા ધામ.	૨
જિમ અણંગયોગઉપરે, શાંતિ વાહિતારૂપ;	
નિર્વૃત્તિ નાંમે ઉપજે, પ્રસવી અર્હૂતરૂપ.	૩
ગુણમણિ રોહિણીગિરિતણું, સુપનતણું અનુસાર;	
રોહિણી નામ દવિઉ નિહાં, બહુ ઓચ્છવ આચાર.	૪
કલ્પવેલિ નંદનવનિં, વાધિ દિન દિન નર;	
નારીની રચકેસદિ કલા, વસી તનુમાં ભરપૂર.	૫

લાલ. અલખેલાની કાગની. એ દેશી. ૩

દિન દિન વાધેં રંગમારે કુંમરી અમરીસમાન, રાયજાદી;	
તિમ તિમ માતા-પિતારે લો, હર્ષ વધે અસમાન. રાયજાદી.	
પુન્યતણાં ફલ પેખજેરે લાલ	૧
રતિ તેજસ આગલિ રતિરે લો, તિલોત્તમા તિલમાત્ર; રાં	
રંભા રભા થંભ પરિ રેલો, અસાર થયા અવદાત રાં પું	૨
ઉર્વસી પણિ મનિ નવિ વસીરે લો, હસી ગઈ અંબરમાંહિં. રાં	
ઈંદ્રાણી પાણી વહેરે લો, મણા કિસી નહિ કાંઈ. રાં પું	૩
મનુ! તસરૂપને જોઈવારે લો, સુર થયા અનિમેષ; રાં	
સહસ નયન ઈંદ્રે કર્યો રે લો, જોવા રૂપની રેખ. રાં પું	૪
અભા તસ ગુણુ બોલવે રે લો, કીધાં ચ્યાર વદન; રાં	
મનુ! તસગુણુ ગણુ સાંભલીરે લો, આઠ કરી રનિજકન રાં પું	૫
જસ ગુણુ ગાવેં રસારે લો, કામતણી લેઈ વીણા હાથ; રાં	
કમલા પણિ અપલા થઈરે લો, લોક ભણેં અલિ આથા રાં પું	૬

૧-કાન. ૨-સારદા ૩-લક્ષ્મી.

હોહો પમો—આ ૬૪ કળાઓને માટે ઘણાઓના ઘણા અભિપ્રાય છે. તથા પ્રાચીન પુસ્તકોમાં પ્રકારાંતર પણ ઘણે જોવામાં આવે છે. છતાં, એક પ્રતિને

મનુ ! ત્રિભુવનને જીતવારે હો, કામતણી છેં શક્તિ; રાં
 પણિ વિનયાદિકને ગુણે રે હો, કરતી ગુરૂનભક્તિ. રાં પું ૭
 ચરણકમલથી હારિઓરે હો, પંકજગણુ જલમાંહિં; રાં
 શીતધાંમ સહેં નિહાં રહીરે હો, લહવા તસ ઉપમાન. રાં પું ૮
 ઉરયુગ રંભા જીતતોરે હો, માંહિ અસાર તિણે હેતિ; રાં
 કૃપણ ચિત્ત પરિકૃશ અઠેરે હો, મધ્યદેસ સંકેત રાં પું ૯
 ઉત્તમ ગુણુપરિ જેહનુરે હો. હૃદયસ્થલ સુવિસાલ, રાં
 બાહુયુગલ મૃદુ જેહનુંરે હો, સ્પર્ધ કમલમૃણાલ. રાં પું ૧૦
 અધરે, ૨વિદ્રુમ અધરી કર્યુરે હો, જર્ઘવસ્યુ સીતલતામાંહિ; રાં
 ૩દતપતિ હીરાજસીરે હો, દાડિમ બીજ અધરની છાંહિ. રાં પું ૧૧
 નાશાવંશ છેં જેહનોરે હો, ઉલત સરલશું તેજ; રાં
 દાતાચિત્તતણી પરિરે હો, જેતાં વાઘેં હેજ. રાં પું ૧૨
 વદને ૪વિધુ જીત્યો રહેરે હો, આકાશેં થઇ દીન; રાં
 નયણે, મૃગ પણિ જીતીયારે હો, જર્ઘરહો તિહાં થઇ લીન. રાં પું ૧૩

આધારે અત્ર દર્શાવવામાં આવી છે. નાટ્ય, હચિત્ય, ચિત્ર, વાદન, મંત્ર, તંત્ર, જ્ઞાન, વિજ્ઞાન, દંભ, જળસ્થંભન, ગીતનાદ, તાલમાન, મેઘવૃષ્ટિ, ક્ષાકૃષ્ટિ, આરામરોપણ, આકારગોપન, ધર્મવિચાર, શુકન, ક્રિયાકલ્પ, સંસ્કૃત-જલ્પ, પ્રાસાદનીતિ, ધર્મનીતિ, વર્ણિકાવૃક્ષિ, સુવર્ણસિદ્ધિ, સુગંધી તૈલ-કરણ, લીલાસચરણ, ગજતુરંગપરીક્ષા, પુરુષ; સ્ત્રી; અને સામુદ્રિક લક્ષણ, સુવર્ણરત્નભેદ, અષ્ટાદશલિપિપરિચ્છેદ, તાત્કાલિકબુદ્ધિ, બાલસિદ્ધિ, વૈદક, કામવિક્રિયા, ઘટભ્રમ, સારિપરિભ્રમ, નેત્રાંજન, ચૂર્ણ, હસ્તલાઘવ, વચનપાઠવ, ભોજન, વાણિજ્યવિધિ, મુખમંડલ, શાલિખંડલ, કથાકથન, પુષ્પચયન, વક્ત્રોક્તિ, કાવ્યશક્તિ, રક્ષારવેષ, ભાષાવિશેષ, અભિધાનજ્ઞાન, આભૂષણપરિધાન, ભૂત્યોપચાર, ગૃહાચાર, કાવ્યકરણ, પરનિરાકરણ, રાધન, કેશ, વેણીબંધન, વીણનાદ, વિતંડા-બાદ, અકવિચાર, લોકવ્યવહાર, અંત્યાક્ષરિકા, અને પ્રશ્નપ્રહેલિકા.

૧-દાંડી, કમલનાલ. ૨-પ્રવાળ, પરવાળ. ૩-યંકિત. ૪-ચન્દ્ર.

વચન સુધારસ આગલિંરે લો, અદૃશ્ય થયા સુધા કુંડ; ૨૦
 કુંડલજ્યોતિં શોભીઈરે લો, તેહનુ નિરૂપમ કુંડ. ૨૦ પુ. ૧૪
 કેશકલાયે છતીઓરે લો, મોરશિખંડનો ભાર; ૨૦
 અથવા વાધસંગે આસિટ્ટીરે લો, માનું નાગિણી અનુસાર. ૨૦ પુ. ૧૫
 કિંબાહુ વર્ણન કીજીએરે લો, મનુ ! ત્રિભુવનનુંસાર; ૨૦
 એકણિ થાનીક જ્ઞેયવારે લો, વિધિ નિર્મિત એકવાર ૨૦ પુ. ૧૬
 લજ્જા શીલાદિક ગુણેરે લો, વિનય વિવેક-વિલાસ; ૨૦
 સહજ થકી વાસેં વસ્યારે લો, દાનતણા ઉલ્લાસ. ૨૦ પુ. ૧૭
જ્ઞાનવિમલ ગુરૂસંગથીરે લો, સકલકલા અભ્યાસ; ૨૦
 જાતિસમરણનીપરેરે લો, પ્રગટયો પ્રેમપ્રકાશ. ૨૦ પુ. ૧૮

દુહા.

જ્યોતિવંત ધીજરાજ ચઉં, તાસ કલા ચઉસકું;	
તેહમાંહિ અચરિજ કિરુયું ! ચઉસઠિ કલા વિશિષ્ઠ.	૧
વાહલિ સવ કુટુંબને, પ્રેમધાંમ ગુણુગ્રામ;	
કરતાં પાર ન પામીએ, વય શૈશવ અભિરામ.	૨
થોડુ તે મીઠુ બહુ ! એહવો લોકે ભાપ;	
તિમ પુત્રી એકણિ સહુ મને, મીઠી સાકર દ્રાખ.	૩
સ્ત્રીજનમાંહે શિરોમણિ, મણિપરે નિર્મલ પૂર;	
પ્રથમ વયને ^૧ અતિક્રમી, આવી ચોવન પૂર.	૪
એક દિન સધલા ભૂપને, ચરણુ નમેવા આય;	
ઉત્સંગે ખેસારીને, ચિતે ઈંમ તવ તાય.	૫
ચોખ્ખ થઇ વર પરણવા, વર લખીઈ કહો કેમ;	
તે માટે મડાવીઈ, સ્વયંવરમંડપ પ્રેમ.	૬
આઠ પ્રકારે દાખીયા, શાસ્ત્રમાંહે વિવાહ.	
તેહબણી પરખી વરેં, તો રૂમનિ ન લહે દાહ.	૭

બ્રાહ્મણ પ્રજાપત્ય ૨ આર્પણિં ૩ રૂચિજ્ઞ ૪ ધર્મર્મ એ ચ્યાર;
 ગંધર્વ ૫ પશુદ રાક્ષસવલી ૭ આસુરી ૮ અધર્મ એ ચ્યાર. ૮
 કન્યાભૂષિત કર દીધું, તે વિવાહ કહ્યો બ્રાહ્મણ;
 નિજ વિભવોચિત ધન દીધું, તે પ્રજાપત્ય ૨ અભિધાન. ૯
 ગૌદાનપૂર્વક દીધું, તે તો આર્પ ૩ કહાય;
 સર્વ જાતિ ધનદક્ષિણા, તે તો દેવ ૪ કહાય ૧૦
 વરકન્યા રાજી પણિ, નહીં કોઈ અપર નું મન;
 તે ગંધર્વ ૫ કહ્યો વલી, હોવિં જો [જીવ] પ્રસન્ન. ૧૧
 જે પશુઅંધ પરણીધું, તે તો આસુરીદ જાણ;
 બલાતકારથી પરણવું, તે રાક્ષસ ૭ પહિચાણ. ૧૨
 સુતી રમતી હોઈ કની, અણુ જાણે લેઈ જાય;
 તે પૈશાચિક ૮ જાણીધું, એક પંથ ચક્ર થાય. ૧૩
 તે માટે વિધ સાચવી, હવે મેલી સવિ સાજ;
 જિમ વિવાહ રૂચિજ્ઞ કરે, વશ વધારે લાજ. ૧૪

ઢાલ. ઇડર આંખા આંખલીરે, ઇડર દાડિમ દ્રાખ; અથવા,
 રાણા ઉંખર તિણે સમરે, આઘ્યો નયરિમાંહિ, એ દેશી

ચંપાપૂરને પરિસરે રે, સમરાવિ ઉદ્યાન;
 પટમડપ બંધાવિયારે, જઈ લાગા આસમાન,
 મહારાય, દિયે એહવો આદેસ, ગાંમ નગર સન્નિવેસ;
 કરો સધલેં સુચિ દેસ, મહારાય, દિયે એહવો આદેસ. આંકણી ૧
 પચવર્ણ કુસુમહતણારે, વિરચાવ્યા બહુ પુજ;
 હામહામ સોભાવીયારે, વાડી વનનેં કુજ મં ૨
 કૃપ્નાગુર કુંદરૂતણારે, મૃગમદ અંખર પૂર;
 ધૂપધટી પ્રગટાવીછરે, સુગંધ નીર ભરપૂર. મં ૩

હાથા કુંકુમ કેરડારે, ચંદન કલસ શૃગાર; મ૦ ૪
 રજપૂંજી લેપણુ કરીરે, બાંધ્યા તોરણુ બાર.
 મોટા ૧મંચક માંડીધરે, મુખમલ્લ નીલ કપાટ; મ૦ ૫
 થલ થંભ રચી પૂતલીરે, જાણું અપહરના ઘાટ.
 માનુ ! જોવાને ઉતરીરે, સ્વર્ગથકી સુરનાર;
 નિનિર્મલ થંભી રહિરે, કીધો ઈહાં અવતાર. મ૦ ૬
 વાજેં વાજીત્ર સુરતણારે, ગુહીરેસ્વરે નિસાણુ;
 રંગ રાગ આલાપતારે, રાગતણા જે જાણુ. મ૦ ૭
 જાણું ૨અવર અંપાપૂરીરે, નીપાઈ મનોહાર;
 સ્વયંવરમંડપ શોભીઈરે, હવેં રમે નરનાર. મ૦ ૮
 હામ હામ ગિરવર જિસ્યોરે, સોહે તૃણઅંબાર,
 વિવિધ પણે આપણુ ભર્યારે, કલ્પિત કોહાગાર. મ૦ ૯
 હામ હામ દૂત મોકલ્યારે, ભૂપતિ તેડણુ કાજ;
 સપરિવાર સવિ આવવુરે, સજ કરી સવિ સાજ. મ૦ ૧૦-
 અંપાપૂરી પાવન કરોરે, વધારો અલ્લ લાજ;
 વારૂવિધ લખી વિનતીરે, મોટિમ મધયા રાજ. મ૦ ૧૧
 ડલાટ ૪ભોટ કર્ણાટનારે, પવિદ્ધ ૬ગોડને ૭ચોડ.
 વંગ ૮કલિંગ તિલ્લગનારે, ૯ ૧૦ડાહલ નાહલ ૧૧જોડ. મ૦ ૧૨
 સોરઠ ૧૨મરહઠ માલવોરે, ૧૩દ્રવિડ પૂડ્ર કાશ્મીર,
 કુંતલ ૧૪માગધ ૧૫કામરૂરે, કનોજ હસમ હાસીર. મ૦ ૧૩

૧-માંચડા ૨-બીજી ૩-ગુજરાતમાં નર્મદાતટ ઉપર આસપાસ ભર્ય
 'લાટમાં' આવેલ છે. ૪-મોટાગ, બુતાનદેશ ૫-ત્રિહર્ણા. દક્ષિણમાં.
 ૬-બંગાલપ્રાંતનો મધ્ય પ્રદેશ. ૭-ચોલદેશ, તંજાવર, ૮-બંગાળ.
 ૯-સૈલગ, કર્ણાટક. ૧૦-ત્રિપુરદેશ ૧૧-મલેચ્છદેશ, અથવા હલકી નતિના
 લોહોને પણ. ૧૨-મારવાડ ૧૩-દક્ષિણનો એક પ્રદેશ ૧૪-બિહારપ્રાંત.
 ૧૫-આશામતું એક ગામ.

કાસી ૧ કુરૂજગલ ૨ થલીરે, મારવાડ ૩ મેવાડ,
 ૪ મેવાત ગૂર્જર ૫ ત્રિપુરનારે, દખણ વૈરાટ ૬ નાટ. મં ૧૪
 કુકણ કુંતલ સિંધુનારે, ૭ મલય ૮ વલય આસીર;
 ઈલાદિક બહુ દેસનારે, અધિપતિ માનહમીર. મં ૧૫
 આવ્યા અતિ ઉલટ ધરીરે, રાજને રાજ્યપુત્ર,
 રૂપે નિર્જીત મન્મથારે, શુદ્ધ કુલ જાતિ પવિત્ર મં ૧૬
 કન્યાને લોભે ઉમદારે, કાઈ (કૌ)તુકને કાજ;
 મિત્રમિલણ કેમ ઉમદારે, કાઈ દિલ ધરી કાંઈ કાજ મં ૧૭
 રિદ્ધ દેખાવણ આપણીરે, ધરી મનમાંહિ ઉઝાહ;
 જાણ્યાપે જોઉ ભલુરે, એહવો લોકમાં ન્યાય. મં ૧૮
 પેસારા સારા કીયારે, જે જેવાં છે ભૂપ,
 મધવા મધવા ભૂતલેરે, જોયે સ્યુ કરી ચૂંપ મં ૧૯
 શ્રીવાસુપૂજ્યજીવુંદનારે, તુગ અછે પ્રાસાદ;
 ઉદ્યાનમાંહિ પ્રણમી કરીરે, પામ્યા અતિ-આહ્લાદ. મં ૨૦
નવિમલ પ્રભૂ પેખતારે, જે હોઈ પરમાનંદ,
 સમકિતદષ્ટિને મનેરે, જિમ ચક્રારા ચંદ ! મં ૨૧

ફુલ

જેસી સવિ તેડાવીયા, નિરદૂપણ જોઈ લગ્ન;
 ૯ સ્વયંવરમંડપમ ડાણી, નિરખી થયા મગ્ન ૧
 ધવલમંગલ દેવરાવતે, ઠાંમ ઠામ ૧૦ નદૈ તૂર;
 અલકા અધિક પૂરી થઈ, દાંન દીધ ભરપૂર. ૨

- ૧-કુરૂક્ષેત્ર ૨-રેતીના મેદાનવાળો પ્રદેશ. ૩-રાજપુતાણાનો એક ભાગ.
 ૪-મેવાસ. ગૂજરાતમાં 'મહી' નદી ઉપરનો પ્રદેશ. મહીકાંઠાં ૫-ત્રણ પુરનાં
 ટોળાને, ત્રણ ગામતું ટોણું ૬-કર્ણાટકનો ભાગ.
 ૭-મલયાચળ, મલબાર કોષ્ટા. ૮-વેષ્ટનભૂમિ.
 ૯-સ્વયંવરમંડપ-રચના, મંડાણ. ૧૦-નદૈ-આગે,

૧ સુપમાંકાલપરે થયો, સર્વ લોકને તેથિ;	
તલિયાં તોરણુ બાંધીયાં, અનીત ધતિ અનેથિ.	૩
મદિર હાટ સણુગારીયા, વારૂ બેસ બનાય;	
નગરલોક સવિ હરખિયાં, થોક થોક મિલે આય.	૪
રાજલોક, સુરલોકપરિં, હરપિત હાલ કલોલ;	
વધાવાનેં ભેટણાં, કેસરીયા રંગ રોલ.	૫
ચઉવિધ માલ્યે મલપતા, યોધ બુવાનજગીસ;	
અઢિલક દાનેં વરસતાં, મોજ દીર્ઘ બગસીસ.	૬
જલદપરિ ૨માદલ વળેં, નાટિક પડેં બત્રીસ;	
દેતી કીજેં વર્ણના! લેતા બહુ આસીસ.	૭
હવેં ગુણુમણિની રોહણી, કની રોહિણી નામ;	
કલ્પવેલી ૩મનુ ચાલતી, મોહનવેલી પ્રધાન.	૮
સૌ ૪દામિનીપરેં ચમકતી, ભૂપણુ ભૂપિત દેહ;	
શિણુગારી સોભે ધણુ, સકલ કામનું ગેહ.	૯
સુજન નયન મૃગ વાગુરા, હસિચાલિ ૫હરાય;	
ચમક ઉપરિ પરેં ખેચતી, કાંમીમન તિણે ઠાય.	૧૦
લેઈ વરમાલા હાથમાં, પાલખીઈ પગ ઠાય,	
જીણુપરેં આવિ મંડપે, સોભા સકલ બનાય.	૧૧

હાલ. ગીરધર આવેલો; એ દશી. ૫.

જાણે મદનની દીપિકા, લીલા લહેરની ફેલ;
નયણુબાણુ સમારતી, સમારતી કાજ સવિ મેલ.

૧-શુષમા અને દુષમા એવા બે પ્રકારના કાલમંડાણુમાં શુષમ-સુખખ-કાલની માફક.

૨-સારંગી જેવું એક જાતિનું વાજીંત્ર કે જે ગજવડે વગાડવામાં આવે છે ૩-મનુ-માનું, જાણું. માનુ કલ્પવેલીસમાનજ તે ન હોય ! એવો ભાવ છે.

૪-વીજળીસમાન. ૫-હ સચાલને પણ હરાવનારી.

મેરી સામિતી! મન માન્યો ભગતાર, વર તુ રાજકુમારી; મેં
 પુન્યતણે અનુસાર, મેં ધરિ તુ હૃદે મળર. મેં આંકણી. ૧
 ૧વૈત્રણી ચતુર સોહામણી, જાણુતિ ગોત્રને વંશ;
 તેહને તિહાં આગત્રિં કરી, તે દાખવેરે સવિભૂપતિ હસ મેં ૨
 નામાકિત ઉચ્ચ મચકે, ૨આપાપણે એસત;
 જિમ વિમાન અત્ર કરી, સુરવરનીરે જિમ શ્રેણિ દીપંત મેં ૩
 સુદરાકારેં સોહિયે, જાણીયે મૂર્તિવત કામ,
 ઉમાપરિ નયણુ અવસરે, મહાદેવેરે સુપ્રસન્ન યઈતામ. મેં ૪
 કેઇ કુસુમકીડા કરે, કેઇ કહે કથાપ્રબંધ;
 રાજકુંવર આપાપણી, ૩કની વરવારે આણી નિર્બંધ. મેં ૫
 એ! મલયદેશનો ભૂપતિ, જહાં મત્રયપર્વત ૪તુગ,
 પાવના ચદન જહાં ધણાં, જસ વાસેરે હોઇ અવનર પયગ મેં ૬
 એ! સોરઠદેશતણો ધણી, જહાં તીર્થ મોટા દોય,
 શેત્રુજય ગિરનારગિર, એહ તોલેરે કાઇ અવર ન હોય મેં ૭
 એહ! ગુજ્જર-અધિપતિ, જહાં દેસે નયર અનેક;
 શ્રીશબેશ્વર થ ભણાદિક, તીરથરે સપ્રતિ છેક. મેં ૮
 એ! માલવનો નાથ છે, જહાં નહિ દુષ્ટ દુકાત,
 શસ્ય સસ્યની ભૂમિકા, જહાં નિપજે વસ્તુ રસાત્ર મેં ૯
 એ! મગધદેશતણો પ્રમુ, જહાં ૬ કલ્યા 'દશારણ' દેસ,
 કોટિ શિખા છે રૂપડી, હરિકેસેરે લહિઈ અત્ર સવિસેસ. મેં ૧૦
 એહ દેશ કાશીનો પતી, જહાં 'સારદા'નો વાસ;

૧-૨૧૫ વરમાં કુવરીની આગળ રહીને દરેક રાજપુત્રોને નામ ગોત્ર
 વિગેરે સહિત એ લખાવનારી સ્ત્રી ૨-આપ આપણે, પોત પોતાને ૩-કની-
 કન્યાને વરવાને. ૪-મહોટો, જોયો ૫-મનોહર, સુદર. "ચ ગ રણુરંગ મંગળ
 કૃત્યા અતિ ધણા, " અશોકવિજય. ૬-જે, તે.

નેપાલદેશે એ નૃપ જાણીઈ, જીહાં મૃગમદનારે મહકે
 અતિ વાસ. મેં ૧૧
 કદલી પુંગ પુત્રાગતરૂ, નાગપત્નીપત્ર વિતાન,
 કુંકજુદેશે સોહીઈ, વલી પ્રગટેરે રત્નકંબલ તામ. મેં ૧૨
 હીર ચીર હીરા મણિ, ખાણુ જીહાં દિસંત;
 હરમજ કનોજાદિકદેશના, એ અધિપતિરે ખેઠા વિડસત. મેં ૧૩
 કુંજુચીણુને ૧ મહાચીણુના, વલી થલી કચ્છ કણાઈ;
 કહ્યા દેશાધિપ ધણા, ગુંજુવર્ણન રે કહ્યા માંડી ધાટ. મેં ૧૪
 ભુસંજાઈ રવેત્રણી, તે સર્વે મૂકી જાય;
 તે તે નૃપ ઝાંખા પડે, વિધુમંડલરે જીમ અભ્રની છાય. મેં ૧૫
 એહ કલેંગદેશતણા ધણી, નામે ગુણવીત શોક;
 પ્રજનને વહાલો ધણું, જિમ દિનકરરે હોઈ ચકવાલોક. મેં ૧૬
 અશોકચન્દ્ર જસ પુત્ર છે, સાક્ષાત મન્મથરૂપ;
 ન્યાયી પ્રતાપી ધીધની, ગુણ કહેવારે સમરથ કુણુ ભૂપ મેં ૧૭
 તે દેખીને હર્ષિત થયા, નિજ નયન નિર્મલ તેજ,
 પ્રીતિ જોડંતા પાછલી, દેખાડેરે પહિલાં એ હેજ! મેં ૧૮

યત:—

“જાતિસ્મરણુ લોચણાં, જાણુ પ્રેમ । અપ્રેમ,
 સર્જનમિલવા ટલવલે, દુર્જન મિલવા નેમ.” ૧

પૂર્વઢાલ.

સકલ તારાને તજી, જીણુ રોહિણીઈ ઋપિચદ;
 ૩વરજીતિમ સવિ ભૂપને ત્યજી, રોહિણીચેરે વર્યો
 અશોકચન્દ્ર. મેં ૧૯

વરમાલા કઠે ખેપવી, ઉત્કુલ નયન વિસાલ;
 ભમર ઝંકારવ કરે, જાણું ગાયે રે મધુગીત રસાલ. મેં ૨૦
 દ્વયામનોરથ સવિ સયણનાં, વાગાં તેજ્ય નિસાંણુ;
 હરિરમા, શકર-ઉમા, ઇંદ્ર-અપસરે છાયા દેવી ભાંણુ. મેં ૨૧
 મધવા નૃપેં સંતોખીયા, અવર સવે રાગન,
 કન્યાલાભતો એકનેં, પશુરંગ-જ્યારે સવિ દે બહુમાન. મેં ૨૨
 આપ આપણું નયરેં ગયા, હર્ષિત થઈ ભૂપાલ,
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુધ્યાનથી, સવિ હામેરે હોધ મંગળમાળ. મેં ૨૩

દું ૧.

હિવેં મધવા ભૂપતિ કરે, શુભલગ્ને વિવાહ,
 પુત્રીને પરણાવવા, આણી અધિક ઉછાંહ. ૧
 અશોકચંદ્ર રાગનને, દાયજો બહુ દીધે,
 રૂપસોવન મણિરજતની, કોડિ, ગમે પરસીદ્ધ ૨
 ગજ રથ ઘોડા પાયદલ, દેશ ગામ નગર સાર.
 ભૂપણ મદિર માલિયાં, વહિલ સુખાસન સાર ૩
 દારી દાસ ૧વતાગરા, મેડા તણુ છાહાજ,
 ઇત્યાદિક બહુ આપીયા, ભલી વધારી લાજ ૪
 અશોક નૃપતિ પણ શહેરમાં, ભલી વધારી શોભ,
 નિજ વંસોત સાચવી, ખરચી ધન નિર્દોભ. ૫
 પૂજા પુન્ય પ્રભાવના, સાધર્મિકસતકાર;
 દીન હીન દુખિયાતણાં, કીધા બહુ ઉપગાર. ૬
 જીવ ૨અમારીતણા પડહ, ૩ઉદ્ધૃતોપાદિ અનેક,
 જીવ-ઉદ્ધાર પ્રમુખ બહુ, કરતા ધરિ વિવેક ૭

૧-Coolies, મજૂર.

૨-અમારી, અમારું કોઈપણ જીવહત્યા કરે નહીં તેવો ૩-દંડેરો ફેરવ્યો.

દેતાઈકે દિન તિહાં રહ્યા, શ્વસુરાગ્રહ કરેં પ્રમોદ;
 પ્રીતિરીત ભલી દાખવી, કરતા વિવિધ વિનોદ ૮
 અશોકચંદ કહે શ્વસુરને, સંગ્રેહો કરી સાજ;
 સાસરમાં રહેતાં થકાં, જામાતાને લાજ. ૯

યત:—

“સ્ત્રી પિહર નર સાસરે, સંજનીયાં સુખવાસ,
 એતાં હોઈ અલખામણાં, જે મરે થીરવાસ. ૧

તથા—

(કવિત.)

દૂરિ જમાતા માણકમોલો, દેશ જમાઈ સોનાતોલો,
 ગામ જમાઈ લાંબર ભોલો, ધરિ જમાઈ ટાકર ટોલો.” ૨
 રઘુમનિ મુણી મધવા કરે, સામગ્રી ધરી ગ્રેમ,
 પુત્રીને પહોંચાડવા, સાસરમાંહે ક્ષેમ. ૧૦

હાલ.

મુણ મેરી સજની રજની તજવેરે, એ દેશી. ૬

હવે મધવા નૃપ કરે સજાધરે, આખર પુત્રી નેહ પરાધરે;
 જનકતાણુ ઘેર જિમતિમ સોલેરે, પોતાનુ ધર ભરતાં જેસરે. ૧
 પ્રાંહી એહવો લોકહિખાણોરે, પુત્રી પરિકર અને અજા દુજાણોરે;
 ઘેંસિ સીરામણિ બદામનો દાણોરે, આડંબર બહુ કાંસાભાણોરે. ૨
 ચતુરગી સેના ચારી કીધીરે, વલી દેવાની વસ્તુ સાથે લીધીરે;
 વલી લખમીવતી માતા જોલીરે, પુત્રીને જેસારી જોલિરે. ૩
 હીયડા સાથે ગાઢી ભીડીરે, કરેં ઉપારણુ ઈડિ પીડિરે,
 પ્રાણુ થકી તું અધિકી વાહીરે, કપહ ન દીડી વદને રીસાલીરે. ૪

હસિત વદન ને અતિ હેજલરી, વય બાલી પ્રકૃતિ સુહાલીરે;
 એતા દિનમે સુખેકરી પાલીરે, નિજ ગતિ જીતિ રાજમરાણીરે. ૫
 પુત્ર થકી પણ અધીક તુ ખેટીરે, માહરો જીવન ગુણમણિ પેટીરે;
 માથે ચુખી હૃદયસ્થુ ભેટીરે, તું છે માહરે સોવનવીટીરે. ૬
 શીખ કહુ તે મનમાં ધારેરે, પત્રપરમેષ્ટિ જ્ઞાનિ ન વિસારેરે;
 હૃદયમાંહથી ધર્મ ન મુકેરે, કુલ આચાર-થકી મત ચૂકેરે, ૭
 દાંનદયાતપસીલ સદાઈરે, તે નિરવહીઈ તો હોય ભલાઈરે;
 વિનય વડાનો વહેજે વારેરે, જિનધર્મ જાણું ભવજલતારે. ૮
 ૫‘મિથ્યાદર્શન’ જેહુ કુલિંગીરે, ૬વ્યાપનદર્શન ૭અવિરતિ સંગીરે;
 સગતિ તેહની દૂરિ કરિયે, ચિત્તમાં તેહના વયણુ ન ધરિયેરે. ૯
 દાંન અવારિત કરે બહુ દેજે, નાકારો કેહને મત કરજેરે;
 નિર્મલદષ્ટિ સહુને જોજેરે, જીવદયાની જતના ધરજેરે ૧૦
 સાચાં સાતે ક્ષેત્રને ટપોપેરે, જીવાદિક ‘નવતત્વ’ ન દોપવેરે;

૩-રાજહ સી. આ હંસ રાતી ચાચ અને રાતા પગવાળો હોયછે ૪-મને, મનથી.
 ૫-જેણે સમ્યક્ રીતે શુદ્ધ દેવ, ગુરુ, અને ધર્મ જાણી શક્યો નથી તે મિથ્યાદષ્ટિ
 જીવ કહેવાય છે. પછી ભલે તે જૈન, વૈદીક, બૌદ્ધ, ચાર્વાક, ચા કોઈ પણ
 કુલમા ઉપનિષદ થયેલો હોય. જૈન કુલમાત્રમાં ઉપનિષદ થયેલા સિવાયના
 બધાજ ‘મિથ્યા’ છે એવું જ જૈનોથી વિરુદ્ધમતવાળાઓનું માનવું છે
 તે તદ્દન ભૂલ ભરેલું જ છે “અધિક્કમાવ કલિયો, પમાવળા વજ્ર વાય
 માઠિ, ગુરુમત્તિજીઓ ધિઙ્ગમ, ધરેડ સદસણ વિમલ ” શ્રીરત્નશેખરસૂરિ.

૬-સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધા પામીને પાછો તેનો ત્યાગ કરેલો તેમ જાણુસને વ્યાપન-
 દર્શન કહેછે, અર્થાત્ ધર્મથી બ્રહ્મ થયેલો મનુષ્ય.

૭-વ્રત, નિયમ નહી કરનાર—ઈચ્છાઓને કાણુમાં નહી રાખનાર.

૮-જીઓ કુસુમશ્રી રાસો પાને ૧૬૧મા.

૯-જીવ, અજીવ, પુન્ય, પાપ, આશ્રવ, સંવર, બંધ, નિર્જરા, અને
 મોક્ષ. જેમ શાખ્યમતના ૨૫, અને રૌવમતના ૧૬ તત્ત્વો મુખ્ય છે તેમ
 જૈનોના ૯ તત્ત્વો સમજવા

અપરાધીસ્યુ પણિ મત રોપેરે, અરિહંતાદિક ૧૦નવપદ ઘોષેરે. ૧૧
 ભોજન સહુને કરાવિનેં કરયેરે, સહુ સુતા પછી આપે સુયેરે;
 સહુ જાગતાં પહેલી જાગેરે, ઉત્તમ કેરી સંગતિ લાગેરે. ૧૨
 કહુઉં જુહું આલ મ ભાષેરે, સાચું મીઠું વચણ તે ભાષેરે;
 ભગતી કરજે ગુણીજનકેરીરે, તો હું જાણીસ જાઈ મેરીરે ! ૧૩
 તુંકારો મત ભાષે વચણેરે, દાક્ષિણ રાખે સહુસ્યું નયણેરે;
 (સહુ) સાસરમાંહે સોભા આહેરે, ઉચિ ૨સાદિં મ જોલિસ ગાઢેરે. ૧૪
 જહુનાં કાર્ય કરતાં ન લાજેરે, અનરથદંડ કરતી ભાગેરે,
 હિતશિખ્યાનાં વચણ સભારેરે, ઉભયપખ્યની શોભ વધારેરે. ૧૫

શાર્દૂલચંદે, યતઃ—

“શય્યોત્પાટનગૃહમાર્જન પયઃ પાવિત્રચુહ્લીક્રિયા,
 “સ્થાલીક્ષાલનધાન્યપેક્ષણભિદાગોદોહનન્મથને;
 “પાકાનાં પરિવેષણં સમુચિતં દાનાદિ શૌચક્રિયા,
 “શ્વશ્રુમર્તનનંદદેવ્યવિનયે કષ્ટં વધુર્જીવતિ.” ૧

સકલ કલાને સત ગોપવયેરે, ઉભય પક્ષને ઉપકૃતિ કરયેરે;
 શ્રીવાસુપૂજ્યજિનતનયની તનયારે, વાહી મેનાને જીણપરિંઉમયારે. ૧૬
 ધર્મને આદરિ શિથલ ન ધારેરે, પાપ કરતાં પરિજન વારેરે;
 પતિવ્રતાનો ધર્મ મ ચૂકેરે, પર—ઉપગારે પહેલી ટુંકેરે. ૧૭
 હિતશિક્ષા દેતાં મત કોપેરે, શ્રીજિનઆંણુ વિશેષે આપેરે;
 અસદ્વાચાર અવિધ સવિ લોપેરે, શક્ત ૩જીતી ધર્મ મત ગોપેરે. ૧૮

૧૦—અરિહંત (કર્મશત્રુનો નાશ કરનાર), સિદ્ધ (અપુનર્ભવ), આચર્ય,
 ઉપાધ્યાય, સાધુ, દર્શન (ધર્મશ્રદ્ધા), જ્ઞાન, ચારિત્ર, અને તપ

૧—દાક્ષિણતા. ૨—ઉચે સાહે. ૩—શક્તિ છતાં.

તવતી પુત્રવતી તુ થાજેરે, દીન દુ.ખીની વ..કરે ધાજેરે;
 ભર્તારને મનિ એહવી વસજેરે, પ્રાણુથકી અલગી નદિ ખસજેરે. ૧૯
 ઇમ આસીસ બહુ પરિં દીધીરે, હિતશિક્ષાએ સહુને સિદ્ધીરે;
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુની કરેં સેવારે, એહ અખૂં છે અમૃતમેવારે. ૨૦

દુહા. સોરઠી રાગ.

માડી જાડી શીખ, લાડીનેં ૧લાડે કહે,	
આગે ભરતાં વીખ, પગિરે આધા પણિ નવિ વહે.	૧
હીઠિ ભરાયે માય, પણિ પરહત્ય દીધિ દીકરી,	
પીહરમાં ન રખાય, નયણાં આંસુજલભરી	૨
પીહરી વાર વેલા વીણુ xxx છાખલે;	
સીચે આંસુધાર, હર્ષ વિખાદ બહુ મિલે	૩
દુહા-હવિં સ્વસુર નૃપ પૃછીને, કરિ જમાઈ પ્રયાણ,	
કન્યા પરણી રૂઢિ ધણી ગાજ તે નિસાણ	૪
કેતી ભૂમાં આવીયા, સાથે મધવા ભૂપ,	
ભેટાલીઈ વિચિ અનિ ધણાં, ચિતમોદિ ધરી ભૂપ	૫
ઇમ અનુક્રમે આવતા, આનંદ અધિક ઉછાંહ,	
કલિગદેશ છે આપણો, દિયેં ડેરા તિણુ ઠાય	૬
આગેં વધાવો પાઠવ્યો, વેગવત મહત,	
થલી કલલ સમ કરહલા, ધૂધરમાલ ધમકંત	૭
લાંખી કોટેઈ લહકતા, લઘુ પુજા લઘુકન્ન;	
કકુકુદખીહુને વાસતા, છતિ વેગ પવન્ન	૮
વિપમ દુર્ગ ઉલધતા, એઠાં યોધ યુવાંન,	
નાગરપુરે ^૩ તે આવીયા, લહે વધાઈ અનાંમ.	૯

દાસ. સોહલાની. કરડો તિહાં કોટવાલ, એ દેશી.
અથવા, પેઠો ભુવન મોઝાર, અતિઅજવાળે સુન્દર
ઓરડીજી, એ રાગે. ૭ મી.

હવે નાગરજન સર્વ, ^૧સખર સન્નધ' કરી આવેં સાક્ષાજી;
નિજ પતિ દેખણુકાજી, હીયડેં હેનલુ અતિહે ઉમદાજી. ૧
પંચવરણના ફૂલ, ^૨પગર ભરાવ્યા સેરી સેરીયેજી,
ધૂપધટ્ટી પ્રગટાવિ, કચરો બુહરવિ પથ આછો કરેજી. ૨
સિણુગાર્યા સવિ હાટ, ઘાટ બિહા છે પથિ પથિ સાંમદાજી;
છટાવે રાજપંથ, ^૩વિસમી જે ધરતી તે કીધી સમીજી. ૩
ગોખિ ગોખિં નાર, જોખ ધરીને ગાવે મધુરસ્વરેંજી;
ધવલમંગલનાં ગીત, દીયે આસીસ તિણુ સમયે બહુ પરેંજી. ૪
સીર ધરી પૂરણુ કુભ, સાંહમી ^૪સોહાગીણુ આવે પગોરડીજી;
હીયડે હરખ ન માય, ^૫પાવસકાલે જીણુ પરે મોરડીજી ૫
સિણુગાર્યા ગજરાજ, સીસ સિદુરે પૂરે પૂરીયાંજી;
મદ ઝરતારે કપોલ, ભમર જંકારેં અશુભ સવે ચૂરીયાંજી. ૬
કુંતિલ હય ઉપલાણુ, રથ ચકડોલને વાહન પાલખીજી,
ગુડી નેજા અનેક, ઉચી ઉછલતી જમ્મ ગગને ^૬લગીજી. ૭
બદીજનના ઘાટ, બોલે બિરદાલી કાંતિલે સુણીજી;
જયજય શબ્દ ભચુંત, નગરશોભા થઈ ચોક સર્વે ગુણીજી ૮
ભરી ભરી મોતીથાલ. આવી વધાવે સોહવિ સવિ મલીજી;
આવ્યો નગરનો નાથ, સાથે લાવ્યો છે પદમિની પાતલીજી. ૯
જાણે જોવાકાજી, ^૭સહસ્સગમિ કર્યા નયણાં એણે પુરેજી;

૧-સારામા સારી ૨-પગાર, પગારો. કુલચોક.

૩-વિષમી, વિષમ ધરતીને સમી કીધી-સમારી દીધી.

૪-સોહાગણુ, સુવાસણુ, સૌભાગ્યવતી ૪-ગોરી, સુન્દર સ્ત્રીઓ.

૫-વરસાદસમયે. ૬-મૂલમાં "લખીજી." ૭-હનરગણુ

દંપતિને મનોહાર, જુહાર કરીને જ્યજ્ય ઉચરેજી ૧૦
 સાંહમો આવ્યો જે ધાટ, નરનારીના તેમનું જાણીધજી;
 પુરવનિતાએ જાહુ, મિલવા પસાર્યાં ઉલટ આણિનેજી. ૧૧
 સકીરણ થયો માગ, લાગ ન દીસેં તિલ પડવાતજોજી;
 ભુમિકાઈ પીણ જાણી, ઈમ તીણ હાણે ઓચજી ધજોજી. ૧૨
 આવી વધાવા અનેક, છેક વિવેકી ઇણિપરિં ભજોજી,
 એ ! ઇંદ્રાણી એ ઇંદ્ર, સરિખી વિજેડી રવિવિધે એ ગજોજી. ૧૩
 સુકૃત કર્યાં એણે સાર, તેહતણાં ફલ અનુભવોજી;
 પૂરવપુન્યપ્રેમાંજી, વર્પત જે ફલેં તસ તેહવોજી. ૧૪
 દેતા અહિલક દાન, જાહુ માનસુ તખતે ઘિરાજીયાજી;
 મીલીયા રાજોરાણુ, આવી પ્રણમે વડ વડા રાજવીજી. ૧૫
 સોવન થાલ વિસાલ માંડી, રસવતીસુ સયણ સતોપિયાજી,
 ભોજનભગતિ જુગતિ, વાઝ યુક્તિસુ પરિજન પોપિયાજી ૧૬
 નાગરપુરીના લોક, સરિખુ કરી તિહાં શોભાવીયાજી,
 તિણ સમે તેહવું દેખિ, કહેં ઈમ ત્રિભુવન લેવા આવીયાજી. ૧૭
 આવ્યા અંતેઉરમાંહિ, હરપ ન માવેં હિયડો સાંકડોજી,
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુસેદ, કરેં તેહને એ સુખ ઝસાંપડોજી ! ૧૮

દુહા.

ઓચજી ઈમ જાહુલા કરી, વિભવતણે અનુસાર
 રાગી સહુ દેખી ભજેં, એ દંપતિ[આ]સ સાર ૧
 ઈવીતશોક રાજા હવિ, સકળજી પુત્ર સંપેખિ;
 ભાર ઉતારે ભવતજો, જાણિ સમય વિશેષિ. ૨
 યુલમહર્ત પતિથ લગ સવિ, જાણી થાપેં રાજ,

૧-રસદાર, રસવાળાં ભોજનોથી સજનોને, ૨-એમ, એ પ્રકારે.

૩-સાંપડો-મલો. ૪-વીત+શોક, શોકરહિત. ૫-તિથિ.

અશોકચંદ્ર સુતને તિહાં, [અને] સારે આતમકાજ	૩
ધર્મતણો અવસર લહી, કરસે જેહુ વિલંબ;	
તે પછતાવો પાંમસ્યેં, પાડી ચાંચે અંબ.	૪
પુત્ર સકળેં લાલચી, થઈ રહી ગૃહવાસ;	
તેણેચું આવી સાધીઉ ! તસ સંસારનો પાસ.	૫
ઈમ જાણી શુભ મુદ્દરતિં, શુભ લગ્ને શુભ યોગ;	
શ્રીવાસુપૂજ્યજિનવરતણા, આચારીજસંયોગ. ૧.	૬
ચઉનાંણી ધર્મગોષના ધર્મગોષગણિ નામ;	
તે પાસે સયમ ગ્રહી, સાધે સયમકાંમ.	૭
જ્ઞાનક્રિયા ધોરી ધવલ, વૃષભ જોતરીયા રવેગ;	
સંયમરથઉપરિં ચઢયા, વિચરેં ધરે સંવેગ.	૮
‘ઉગીતારથ’ થઈ ૪સાધતા, શિવમારગનો રંગ;	
ગુરુસેવા વિચરતાં, ૫પરતારેં ભવિચંગ.	૯
કર્મકલંક નિરાકરી, કસિદ્ધ થયા નિજભાવ,	
પ્રગટાવી નિજરૂપને, અચરીજ રૂપાભાવ.	૧૦
કો એક ગ્રંથમાંહે અઠે, અચ્યુત પામ્યા સર્ગ;	
તિહાંથી ચવી ચક્રી થયા, પામ્યા અછે અપવર્ગ	૧૧
સાદિ અનત થિર તે રહ્યા, એક તિહાં છે અનેક,	
લોક અંતિ આદિ આ લોકને, એહવો વાસ વિવેક.	૧૨

૧-શ્રીવાસપૂજ્યસ્વામીશાસનના આચાર્યનો.

૨-જ્ઞાન અને ક્રિયારૂપ બે ધોરી-જળના બલદો જોડીને સંયમરૂપી રથારૂઢ થઈ, સ વેગ ધરતા વિચર-ફરવા લાગ્યા, એવો અર્થ છે.

૩-શાસ્ત્રાર્થ જાણ. ૪-મૂલમાં “સાધના” એવો પાઠ છે.

૫-ગુરુની સેવા કરતા અને પર-અન્ય જીવોને તારતા.

૬-જીવો પછાડી પાતુ’ ૧૬૭ ગાથા ૧૧ મીની ટીપ.

ઢાલ.

રાગ મહહાર. બે બે મુનિવર વિહરણ પાંગર્યા ,
એ દેશી. ૮.

રાજા હવિં રાજ કરે નિજ દેશનુજ,
વરતે જસ આણાપે રાણા રાયહો,
તેજ પ્રતાપી ધર્મ ધરા ધરજી,
અભિનવ ધર્મતણે સુત રાયહો. રાં ૧
સાત વ્યસન તે દેશથકી દૂરિ કર્યાંજી,
પ્રકૃતિ પ્રજાને પાલે જીણુ રૂપરિ તાયહો,
પડિતજનને પાલે આલે વિધોગતિજી,
પરનારીને ગણે ભગની ઉમાય હો. રાં ૨
પાલે પૃથ્વીને એક છત્રાપરેજી,
દુવિધ ધારિની કરે ધર્મની રીત હો;
ત્રિવિધ શક્તિસ્યું મનુ! ત્રિવિક્રમ પરિંજી,
ચાર ઉપાયે કરી કીધી વયરીની જીત હો. રાં ૩
પચપરમેષ્ઠિસ્મરણ અહનિસેજી,
પટગુણ કરતા હરતા હુદ્ર પ્રવાર હો;
રાજ્યસભાંગ વધારે વાનથીજી,
વધતો જસ જગમાં તેજ સંભાર હો. રાં ૪

૧-જીઓ શાલીભદ્ર પાનુ ૪૧ રાગ મહહાર

૨-તાત, પિતાની માફક.

૩-માતાતુલ્ય. માય, તાય, સયણુ વિગેરે શબ્દો માગધીભાષાનાં છે. જેમાં “જ” અને “ત”ને ઠેકાણે “ચ” “ન”ને ઠેકાણે “ણુ” વાપરવામાં આવે છે. ૪-સામ, દામ, દંડ અને ભેદ. આ ચાર વૈરીઓને જીતવા-માટે રાજકર્તા ગણાય છે.

૧ પૂરવે જે હુંતા રાજા મોટકાજી,
 દાની માની ગુણુ ગ્યાની ધરમી ભૂરિ હો,
 તે ઉત્તમ જનને મનખંદીખાણું દીયાજી,
 છોડાવ્યા સઘ નૃપને નિજ ગુણુ ભૂરિ હો. રા• ૫
 તસ ગુણુગણુની કેતી વર્ણનાજી,
 કરતાં વાઘે છે ગ્રંથતણો વિસ્તાર હો;
 વશ ઇક્ષ્યાગેં જે ચૂડામણિજી,
 ખાગેં ત્યાગેં જેહ બલીયા, પૂહવી સાર હો. રા• ૬
 રોહિણી રાણી ગુણુની ખાણી તેહસ્યુંજી,
 વિલસેં બહુલા તે સાથેં વિલાસ હો,
 સરખી જોડી ગુણુની કાડિ ભાગ્યેં મિલેજી,
 હોય જે પૂર્વપુન્યપ્રકાસ હો. રા• ૭
 પાંચ પ્રકારનાં કામગુણું કરી ભોગનાંજી,
 ભોગવતાં તસ હુઆ સાત પુત્ર પવિત્ર હો,
 સોમ ૧ સોમપાલક રદેવ ૩ દેવપાલછેજી ૪,
 શત્રુસેન ૫ વિજયસેન ૬ છિં મિત્ર હો. રા• ૮
 દેવસેન ૭ નામેં અંગજ છે સાતમોજી,

૧-અશોકચંદ્રની પૂરવે જે જે રાજાઓ ઉપર વર્ણવેલા ગુણોવાલા
 થયા તે જાણે કે અત્યાર સૂધી તેવા ગુણોવાળો કોઈ ન થવાથી
 લોકોના મનરૂપ ખંદીખાને ન પડ્યાં હોય ! તેણે આ અશોકે તે તે ગુણો
 ધારણ કરવાથી તે સઘ-સઘલાંને ખંદીખાનેથી છોડાવ્યા. એવી કવિઉદ્ધિત છે.
 અર્થાત્ પૂર્વે જે જે ગુણી રાજાઓ થયા હતા તેના ગુણોને, લોકો જે
 મનરૂપ ખંદીખાનામાં યાદ કરતા હતા તેની બદલે હવે અશોકના ગુણો
 યાદ કરવા લાગ્યા. તેથી તે લોકો મનખંદીખાનામાંથી મુક્ત થયા. આવોજ
 ભાવ શ્રીપાલરાસમાં શ્રીયશોવિજયજીએ પણ શ્રીપાલમટે વર્ણવ્યો છે.
 “અચરિજ એક તેણે કર્યુંરે, મનગુપ્તગૃહિ હતાં જેહરે, કર્ણાદિક નૃપ સસનેહરે
 છોડાવિયા સઘળા તેહરે.” ખં• ૪ કા• ૬ ગા• ૧૧

જાણે ! સમાગે ભૂપતિ રાજ્યના અગ હો;
 તદ્દનંતર વલી તનયા ચાર તે ઉપરેંજી,
 સમનયઉપરિ ચઢિવિધ શુદ્ધિતરંગ હો. ૨૦ ૯
 તિલકમંજરી૧ નેં વલી રૂપમંજરીજી૨,
 ગુંણમંજરી૩, સોહગમંજરી૪ નાંમ હો,
 જાણે ! લક્ષ્મી સરસતિ રતિ પ્રીતેં ધરી કરીજી.
 અવતરી સાજનભાગેં દરિસનકામ હો. ૨૦ ૧૦
 તનયા પિણુ પરણાવી ઓછવ અતિ ધણોજી,
 સરિખા જોધ દેશતણા રાજન હો;
 પુત્રી નિજકરમી ભાપા એહવી લોકનીજી,
 પુન્યપસાયેં લહી સમાને વાત હો. ૨૦ ૧૧
 વલી તદ્દનતર આઠમો સુત થયોજી,
 નામ ઠંચું છે તસ લોગપાલ હો;
 માનુ ! આઠે એ દિસના હાથીયાજી,
 સોહો જિમ ઇંદ્રને પાસેં તિમ ભૂપાલ હો ૨૦ ૧૨
 પુન્યસયોગે સવિ સરિખો મિલેજી,
 ધર્મિજનને ધર્મતણો પરિવાર હો,
 જિમ વસુદેવને બહોતરી સહસનોજી,
 મિલિ સવિ નારીતણો પરિવાર હો. ૨૦ ૧૩
 વશ ઇંદ્રિયાગે એહવા નિપજતાંજી,
 અચરિજ સ્યુ ગણીયેં તેહમાં એહમા એહ હો.
 ૧૨યણાયરમાં રચણુતણી શી મોટિમાંજી,
 ઉપજેં તિહાં જ્ઞાનવિમલ પ્રભુસ્યું નેહ હો. ૨૦ ૧૪

કુંહા.

- એહવેં એક દિન ભૂપતિ, રાણી એહ ગોખ;
કેલિ કરે રસ રંગસ્યું, ગોખિં કરતા જોષિ. ૧
- સુખીયાનેં સુખ સંગમેં, જાતો ન લહીઈ કાલ;
દુખીયાનેં પણ જાય છે, પણિ દાવાનલ ઝાલ. ૨
- સુખનેં ચાહે બહુ જના, પણિ સુખ તે પુન્યપ્રમાણ;
૧લોકિકસુખ અનેક છે, લોકોત્તર નિર્વાણ. ૩
- સાતે સુખ આવી મિલ્યા, લોક કહે એ વાત;
તે તો મનમાં જાણીઈ, જેહનો જીહાં અવદાત. ૪

યત:-

- પહેલુ સુખ જે તનુયે નરા, ખીજું સુખ રીણુ નહીં અને વરા;
ત્રીજું સુખ ૩પરદેશિ ન જાય, ચોથુ સુખ જે વસવુ દાય. ૧
- પાંચમુ સુખ ૪પંચમાંહે મનાય, છઠુ સુખ ધરણી સુખદાય;
વિનયવંત મુતા સુત પરિવાર, એ સાતે સુખ જનને ૫સંસાર. ૨
- પહિલું સુખ મુનિ વિનય પ્રધાન, ખીજુ સુખ ગુરૂનું લહે માન,
ત્રીજુ સુખ સયમે સાચુધ્યાન, ચોથું સુખ જાણે શ્રુતજ્ઞાન. ૩
- પંચમ સુખ લહે સધલેં પૂજ્ય, છઠુ શુદ્ધ લાપે ધરી ૬સુદ્ધ;
સાતમુ સુખ હોઈ પદવીધાર, તે મુનિ સુખીઓ પામે ૭પાર. ૪

૧-દુનિયાદારીનું, સાંસારી. અર્થાત્ સાંસારીકસુખો તો ધણાને હોય છે પણ લોકોત્તર-પરમસુખપણું, કે જન્મજરામૃત્યુ પ્રાપ્ત ન થાય તેવું સુખ તો થોડાનેજ મળેલું હોય છે.

૨-રણુ. દેવુ. ૩-પ્રદેશે જાતપણું ન હોય.

૪-પંચ, સમુદાય, સંઘ, અને ન્યાત જાત ત્રિગેરમાં પ્રતિષ્ઠાપણું.

૫-આ સાતે સુખ લોકિક-સાંસારીક છે. ૬-મૂલે “સુજ્ઞ” એવો પાઠ છે. ૭-આ સાત સુખ લોકોત્તર-પારમાર્થિક છે.

પૂર્વદુહો.

ગાહા ગુઢને દુહા, હરીયાલી અને છંદ;
શુદ્ધ સમસ્યા પદ્મવી, કરિ નેત્રાદિ અમદ.

૫

(હરીયાલીપ્રકાર.)

અથ પ્રશ્ને—

અટ્ટ મુહ નયણ સોળસ પત્રસય જીહાય, ચરણ જીયલં;
દુન્નિ જિય દુન્નિ કર યલ, નમામિહ એરિસંદેવ. ૧
ઉત્તરે-શ્રીપાર્શ્વનાથ:

પ્રશ્ને—

ખીજી ધૂર છે કિસ્યુ, ગુરૂને દીજે શી વસ્ત ?
ઉત્તમ કાર્ય હોયે કિસ્યુ, ૧ જાત્ર પઠિ શુ પ્રશસ્ત ? ૨
ઉત્તરે-ૐ નમઃ સિ .

પ્રશ્ને—

૨ પદમખખરવિણુ ધર ઘોલી, અતખખરવિણુ શિવ સોહાય,
મતખખરવિણુ કોઈને ન ગમે, તે ભૂપણ મુજ મનમાં રમે ૩
ઉત્તરે-રાખડી.

પ્રશ્ને—

આદિ અત જોડી સિર ધરિયે, તે જીન વરે તો ભવતરીયે;
આદિ દુગે અતિ મોટો હુવે, અતિ દુગે તો કોઈ ન જોવે ૪
પદમતિખખર કરે વે । ધણુ, દુગ અહિ ચરણે પાઠ;
ચૌઅખખરે સોભાવીયે, સકલ રૂપ જઈ કાઠ. ૫
યુગ્મ ઉત્તરે-આભરણ.

પૂર્વદુહો.

ઈત્યાદિક ડગોઠે કરી, પ્રેમે કરી વિનોદ,
એહવામાં જો નિપણુ, તે સુણજો ધરી ૬ ઉમોદ.

૬

૧-નિશાળીયા પ્રથમ શુ ભણે? ૨-પ્રથમ, પહેલું. ૩-વાર્તાએ, વાતાએ.
૪-કમેદ, દર્પ.

હાલ. નદી યમુનાકેં તીર, ઉડેં દાય પંખીયા; એ દેશી, ૧મી
 સાત ભુમિધર ગોખે ખેઠાં દંપતી,
 નવનવ કરતાં લીલ મદનને જિમ રતી;
 લોકપાલ સુત નાંહનો ઉછંગે ખેલાવતી,
 જીવનપ્રાણધાર કહીને ખેલાવતી. ૧
 ૧ખાકડ દેતી વદન લિધં તસ ભાંમણાં,
 મોદિક ગોલમા ગાલ રસાલ વદે ધણા,
 ખાહુ ૨મૃણાલસમાન લાલ પરવાલડા,
 અંધર ધવલ રદપંતિ નયનપંડજ વડા ૨
 એહવે અવસરિ તામ ૩સમીપ ધરેં રહી,
 કોઠક દુખિણી નારી રોએ છે ગહગહી;
 દીન હીન સ્વર ઉચ વિલાપ ખહુ કુરે,
 કારે કો'યો દૈવ તુ મુજ સિરઉપરે. ૩
 પુત્રતણો સનેગ કરીને સ્યું કર્યું,
 નેતેહનો કીધ વિયોગ એ જીવિત મુજ સ્યુંહર્યું,
 ઇમ ખહુ કરતી શોક લોકથોક મેલવે,
 કરેં આકુંદ વિલાપ ખહુ પરિ તે લવે. ૪
 તવ ભાપે નિજ કતને રાણી રોહણી,
 કિરચો એક છે રાગ કહો સ્વામી ગુણી;
 રાગ કહા ૪પટ્ જોહ છત્રિસ છે રાગિણી,

૧-ખચી લેતી, ચુંબન કરતી ૨-કમલતંતુ જેવા કોમળ. ૩-નજીક.

૪-છ રાગ આ પ્રમાણે છે. “૧ શ્રીરાગોચવસન્તશ્ચ, ૨ ૩ ભૈરવ. ૪

પગ્ન-ચમસ્તથા; ૫ મેઘરાગો જૃહનાટ, ૬ પડેતે પુરુષાહ્વયા.” અર્થાત્ “૧શ્રીશ્રી
 રાગો. ૨ વસન્તશ્ચ, ૩ ભૈરવ. ૪ પગ્ન-ચમસ્તથા, ૫ મેઘરાગશ્ચ વિજેય;
 ધષ્ટો ૬ નટનારાયણ;” આ છ રાગો શિવમતે છે પરંતુ હનુમન્મતે તો
 બુદ્ધીજ પ્રકારથી છે. તે આ પ્રમાણે “૧ ભૈરવ ૨ કૈાશિકશ્ચૈવ, ૩ હિન્દોલો
 ૪ દીપકસ્તથા; ૫ શ્રીરાગો ૬ મેઘરાગશ્ચ, પડેતે પુરુષાહ્વયા..”

તેહના ભેદ અનેક ભાપામેં બહુ સુણી. ૫
 હૃદય સ્થલસું નિજ કર યોજને એકરે,
 અભિનવ નાંમ સંગીત નૃત્ય કેહું કરે;
 અચરિજ લાગેં મુજ મન નાટિક જોવતાં,
 વરમેં જિમ જલધાર એ નયણેં રોવતાં! ૬
 સીંધુડો, ખયરાડી; કાલહર્યો મુણ્યો,
 પણ તેહમાં એ ભેદ ભાપાઇ ન મેં ભણ્યો;
 નામ કીસ્યુ એ રાગનુ સ્વામી દાખીઈ,
 પૂછ્યાં વયણની ખંતીએ ઉત્તર ભાપીઈ. ૭
 ઈમનિ સુણી ભૂનાથ વિચારે ચિંતે ઈસ્યું,
 દેખો એ પરદુઃખ ન એહને ચિતવસ્યું;
 યદ્યપિ વાહલી મુજને, છે એ અતિ ધણી,
 સ્યુ કીજે તે નારી જીણે પરપીડા નવિ ગણી. ૮

ઢાલ-૫, ૬, ૭, ૮. “કોઈક નાગરજનના પુત્રમરણથી તેની માતાને વિલાપ કરતી સાંભલી રોહિણી, કોઈ ગીત ગાય છે એવું સમજી અને ધણીને તેનું રાગનામ પૂછ્યું કારણકે રોહિણીએ કોઈ દિવસ દુઃખ કેવું હેત્ય છે તે સ્વપ્ને પણ જોયું—સાંભળ્યું ન હતું. આથી અશોકને વિચાર થયો કે પારકું દુઃખ પણ એ ગણકારતી નથી. જોકે રોહિણી મને વાહલી છે છતાં પણ જે પરદુઃખને ગણકારતી નથી તેને શું કરવું?” આની અંદર રેવાનો અવાજ સાંભળ્યો અને રોહિણીએ નાટિક થાય છે એમ જાણ્યું તેમ સચ્ચ-વેલ છે અને રોહિણીતપસ્તવનમાં “રોહિણી અને અશોક જે ગોખમાં બેઠા છે તે ગોખ નીચેથી મરણ પામેલા પુત્રને અગ્નિસંસ્કારમાટે રેતારેતા લઈ જતા ડાહ્યોને જોયા. અને સ્વપતિને પૂછ્યું કે આ નાટિક કયા પ્રકારનું છે એમ વર્ણવેલું છે.” આ પ્રમાણે—“હારે મારે એહવે કોઈક નગરવલ્લિકનો પુત્ર જો, આયુક્ષયથી બાળક મરણદશા લહેરે લો; હારે મ્હારે માત-પિતાદિક સહુ તેહનો પરિવાર જો, રડનો પડતો ગોખતળે થઈને વહેરે લો. હારે મારે તે દેખી અતિ હરખી રોહિણી તામ જો, પીકને ભાંખે એ નાટિક કુણુ ભાતનુંરે લો, હારે મારે દીપ કહે એ પૂરવપુન્યસંકેતજો, જન્મયત્રી નવિ દીહું દુઃખ કોઈ જાતનુંરે લો ” ઢાલ પહેલી ગાથા ૫-૬.

પરદુઃખ દેખી દુઃખ ન પામે જે નરા,
 મગસેલ પત્થરને તોલિ કહીજે તે ખરા;
 ભાળે પરના દુઃખ તેહી જન જીવતા,
 જયવંતા જગમાંહિ રહો તે ^૧સાસતા. ૯
 તે શ્રીશાંતિજિનેસર સુખકર જાણીધ,
 ધનધન મેઘકુમાર પૂરવલવ આંણીધ;
 પરહેતિ નિજપ્રાણિ ^૨તૃણપરિ જે ગણે,
 તે તો જગમાં ધીર કીરતિ તસ સહુ ભણેધ. ૧૦
 પરદુઃખ દેખી દુખીયા તે વિરલા કહ્યા,
 પણ પરદુઃખનો આભાસ હોઇ તેહી શુભ લહ્યા;
 દેખી પરનાં દુઃખ માથે મતિ વાંકડાં,
 તેહુ અધમનર જાણિં વિછું જિમ આંકડા ! ૧૧
 એ વનિતાઉપરિ પ્રીતિ ધરું હુ બહુ પરિં,
 પણ એ નિર્ઘન નિર્ગુણ પરિદુઃખ નવિધરેં,
 બાલ સોનુ જે કાને ધર્યું પીડા કરેં,
 છુરી કંચનની હોઇ તો ઉદર નવિ વિદરેં ૧૨

યત:—

ગીતિ.

“વિરલા જાણુ તિ ગુણા, વિરલા પાલંતિ ઝનિદ્રણુ નેહા;
 વિરલા પરકજનકરા, પરદુઃખે દુખીયા વિરલા. ૧”
 સ્ત્રી, માયાનું મંદિર કપટની કાથલી,
 બાંધે સ્ત્રીનો વેદ અનન્ત પાપે મિલી,
 ભવપ્રપંચનુ ખીજ નરકગતિ દીપિકા,
 શોકકદ કલીકદ કાયરજન જીપિકા. ૧૩
 સર્વ કામનું ધામ વિષમ વિષયા નદી,
 કોઇ અપૂરવ વ્યાધિ અનેમા શ્રીજિને વદી;

જન્મથકી જિલ્લે છાંડી તે મહાનમા,
 ધનધન તેહની માય રહ્યા ખેતમા. ૧૮
 ઇમ ધારિ મનમાંહિ^૧ નિલાડેં ત્રિવલી ધરી,
 ખોલાવી તે નારિને પ્રીતિ પરહી કરી;
 પણિ મુંહડેં કરી નર્મ મર્મ વયણે કહ્યું,
 ઐ ! રોવાનુ કર્મ રજગિ સધલા લહ્યું ૧૧

યતઃ અનુષ્ટુપવૃત્તે.

“રોદનં હસનં કામઃક્રીડાલક્ષ ક્ષિણમ્,
 “ગમનં શયનં નિદ્રા, સ્વયં સિદ્ધાઞ્ચમૂનિહિ.” ૧

દુઃકૃત કર્યાં યોગબલ તેહ ભાવિપાકથી,
 હોધ પ્રાણીને એહ, અધર્મના પાકથી;
 આધિ વ્યાધિને ઇષ્ટવિયોગ; અનિષ્ટનો,
 હોધ સયોગ સમાગમ દુર્જન દુષ્ટનો. ૧
 એહવાને તો સહજે રોદન નીપજેં,
 સ્ત્રીજનને તો વિશેષે શોક બહુ ઉપજેં;
 જૂઠું; માયા; સાહસ; ચંચલ, મૂઢતા,
 ઇર્ષ્યા, અશુચિ, અતૃપ્તી હૃદયની ગૂઢતા. ૧૭
 ઉપ્રાયે પરને શોકકરાવણુ હેતુ છે,
 વનિતા અરતિ નિદાન કલેશનુ ખેત છે,
 પણ તુ માહરે માન અહકારે ચઢી,
 એક કારેલી વેલીને લીખરસે ચઢી ૧૮
 એક ઊંટને વલી ઉકરડે ચઢ્યું,
 એક વાંમણને વલી પાપે ખાડમા પડ્યું;

એક અમલાની જાતિ ને માન પતીનું લહી,
 તિમ બેટા વહી બેટી તિણું વહી ગહગહી. ૧૯
 દુખિ એકનું પેટિ હસે એક ખૂટીઓ,
 એ ઉખાણો લોકતણો તે ભોટિઓ;
 પણિ દુઃખીયાનું દુઃખ દેખી જસ મનિન, વિરમે,
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુધ્યાનકૃપાથી સંક્રમે ૨૦

૬૯૬

વયણુ સુણી ઇમ કંતનાં, ચિત્તમાં ધરી વિપાદ;
 કહે રોહિણી રાણો હવે, પતિસ્થું કિસ્થો વિવાદ. ૧
 પણિ સ્વામી જે તુમે કયું, તે તે સર્વ પ્રમાણુ;
 અમલાનું જાતે કહો, શાસ્ત્રતણે પરમાણુ. ૨
 રતુલથી ને જિનધર્મથી, સહુથી અધિકો આજ;
 પણિ માહરે મન ગર્વનો, લેશ નથી મહારાજ. ૩
 પ્રાહેં હુ જાણુ નહીં રોદનકેરી વાત;
 રાગ કુણુ કુણુ નિત્ય છે, થાઇં કેમ કિણુ બ્રાંત. ૪
 ઇન્દ્રિયસુખઅલઉપરે, કરે ગર્વ અજ્ઞાન;
 પરદુઃખ દેખી વહી જે હસે, દૂરભવિ તેહ ઇનિદાન. ૫
 દુખીયાજન દેખી કરે, હાસ્ય યઅમર્ષ ને વીગ(હીગ);
 નાસ જાતિ ઉત્તમ નહી, જાણુ વલગું પચીંગ.
 પ્રત્યુત્તરને ભાપવા, પતિ સાથે ઉલ્લંઠ;
 પતિવ્રતાવ્રત નવિ રહેં, પણ રોવું નાવે કંઠ. ૭

૧-પેટ.

૨-તમે મારે માથે છો તેથી. અને જિનધર્મનું આલંબન માહરે છે
 તોપણ મને ગર્વ નથી, એવો ભાવ છે. ૩-ચોકકસ. ૪-દયાનો અભાવ.
 ૫-હા, ચિંત

ઇષ્ટવિયોગેં દુમનપણું, મનમાંહે નવિ થાય;
 ધર્મસયોગ વિયોગનો, વસ્તુમાંહે ઠહરાય. ૮
 ઈમ ભાવિત મન જેહનું, તેહને કિસ્થો વિપાદ,
 વીતશોક વીતરાગનો, જેહને હોઈ પ્રસાદ ૯
 પણ એ સ્ત્રી ગાયેછકેં, રાગતણું જે તાન;
 નવિ દીકું, નવિ સાંભળુ, પુછું તાસ નિદાન. ૧૦

ઢાલ. રાગ કેદારો, અથવા કેદાર. ૧૦ મી. કપૂર હોવેં
 અતિ ઉજલોરે, એ દશી. અથવા, મનમદિર દીપકજિસ્થોરે,
 દીપેં જાસ વિવેક, તાસ ન કહીયે પરા વેરે, અંગ અજ્ઞાન
 અનેક, પિતાજી! મ કરો જૂઠું ગુમાન. એ રાગે. આ
 રાગ, ઇંડર આંખા આંખલીરે, ઇંડર દાડિમ દ્રાખ;
 તે રીતે પણ ગવાય છે.

હવિં રાજ એહવા સૂણિરે, રાણિવયણુ વિશેષ;
 ચિંતેં મનમાં એહવુરે, ધીઠમાંહેં ૧એહરે
 પ્રાણી! નવિ કરીએ વેસાસ.
 નારીઘ કીધા દાસરે પ્રાણી! કામી જનનેં પાસરે પ્રાણી;
 નવિ કરીયેં વેસાસ. આંકણી ૧
 મનમાં અનેક ચિંતવિરે, ભાષે મુખ વલી અન્ય,
 કાયાઘ અનરે રમેરે, નારી યત્ર છે અન્યરે પ્રાં નં ૨
 વાતે 'તેલિ-નીર' પેખીઘરે, તેહ સામી ઉઠે ઝાલ;
 તિમ ૪તાતી પ્રકૃતિ થયોરે, અશોકઅદ્ર ભૂપાલરે. પ્રાં નં ૩

૧-મૂલમાં "એરહ" પાઠ છે ૨-વિશ્વાસ. ૩-મીલે.

૪-તાતો, ગરમ, આક્રા સ્વાભાવવાળો. "ચન્દ્રથી નિર્મળ ક્ષમા, ક્રોધ અગ્નિથી તાતો." કોઈ કવિ.

કહેં રાજા તુજ શીખવું, એ મીઠો તુક રાગ;
કહિ રાણી મુજ શીખવો, જેહવો દેખો લાગરે. પ્રાં નં ૪
લોકપાલ લધુ સુત તિહારે, એઠો છે ઉત્સગ;
હસિત વદન હેનલુ(ઓ)રે, કરતો નવનવ રંગરે. પ્રાં નં ૫
પ્રેમ ન આંણ્યો ચિત્તમારે, દેખી તે સુકુમાલ;
નૃપ કહે મુજને આપીધરે, એ **લોકપાલ** લધુ આલરે. પ્રાં નં ૬
સુત મરતો પણિ ઈછીધરે, લાંજે વહનો નાદ;
ઉખાણો એ લોકનોરે, સાચો કરો ઉન્માદરે. પ્રાં નં ૭
સ્વામીને હાથે દીર્ઘ રે, તે આલક તિણવાર;
સાતમી ભૂમિથી નાખીઓરે, હેઠો તે ક્રોધ ધિક્કાર રે! પ્રાં નં ૮

યત:—

ગીતિ.

“ક્રોધઃ પરિતાપકારઃ સર્વસ્યોદ્દેગકારકઃ ક્રોધઃ ।

વૈરાનુષંગજનકઃ ક્રોધઃ, ક્રોધઃ સુગતિહન્તા.”

એક અસમી ક્ષિતકારિતારે, ખીન્ને મિલીઓ ક્રોધ;
એક અગ્નિને વાયરોરે, તસ સયોગે કિંમરહિવોધરે. પ્રાં નં ૯
હાહારવ થયો લોકમારે, પરિજન કરે પોકાર;
અંગુલી મુખમાંહે દીયેરે, સ્યું થયો એહ વિચારરે. પ્રાં નં ૧૦
નૃપ કહિં ચંચલ કરથકીરે, પડીઓ એહ કુંમાર;
મુખથકી હાહા! ઈમ કહિરે, સ્યું કીધું કીરતારરે પ્રાં નં ૧૧
ઉત્તમને પણ આપદારે, આવ્યેં ઉપજેં દુઃખ;
દુઃખ દુર્જન તમ પિશુનતારે, રોગાદિક નહિ સુખરે. પ્રાં નં ૧૨
રોહિણી રાણી સાંભલ્યુરે, પણિ દુઃખનો લવલેશ,
નાવ્યા ખેદન પણિ નહીરે, ચિતેં કાંઈ વિશેષરે. પ્રાં નં ૧૩
જાણું સુતથી થાપસ્યેરે, એ ક્રોધ નવલો રાગ;
દીવાથી દીપક હોઈરે, હરિણથકી જિમ ફાગરે. પ્રાં નં ૧૪

જિમ નિદાન છે રાગનારે, આપાપણાં અનુકૂલ,
 તિમ પતિને મન હુસ્યેરે, નવિ ચિતે પ્રતિકૂલરે. પ્રાં નં ૧૫
 બાલક ભૂમિ પડેં તિસ્યેરે, ૧તેહવિ નગરીને દેવી;
 સાન્નિધ કરે તિહાં માંડીઓરે, સિંહાસન તતખેવરે. પ્રાં નં ૧૬
 પુન્યે વધિત સવિ ક્ષેરે, પુન્યે સુર સુપ્રસન;
 જગલમાં મંગલ કરેરે, જસ સાન્નિધ્ય કરેં પુન્યરે. પ્રાં નં ૧૭
 જલ થલ અનલ; સલીલ; અરિરે, મિત્રઅરિ સુખમાલ,
 વિપ અમૃત; ગજ, અજ સમોરે, મૃગપતિ મૃગપરે

બ્યાલરે. પ્રાં નં ૧૮

દુશમન દુષ્ટનું ચિન્તવ્યુરે, થાઈ સવે વિસરાલ;
 પુન્યતણે સુપસાહિલેરે, વાંકા ન થાઈ બાલરે. પ્રાં નં ૧૯
 રાજ વિસ્મે પામીઓરે, રોહિણીને નવિ શોક,
 કહે સ્વામી મુજ દીજીઈરે, સુતભૂપણુ ધન રોકરે. પ્રાં નં ૨૦
 રાજઈ નર મોકલ્યારે, બાલક લેવા કાજ;
 સુત રમતો દેખી કરીરે, ઈસ્યું અચરિજ આજરે. પ્રાં નં ૨૧
 હસતો હેજિ આંણીઓરે, કરસંપુટ ગ્રહી બાલ,
 વદન તે પૂનિમચંદ્રેરે, મૃદુ મૃણાલ ભુજનાલરે. પ્રાં નં ૨૨
 આવી નૃપને ૨કરિ દીઈરે, દેખી વધાવ્યો આનંદ,
 રાજ મનમાં ચિતવિરે, મે જે ઉપાયો દંદરે. પ્રાં નં ૨૩
 ૩રાણીલાગ્ય પધારૂરે, પડીઓ પણિ એ કામ;
 અણુવિચાર્યું ન કીજીઈરે, રાખી પુન્યે મામરે ! પ્રાં નં ૨૪
 રાજઈ તે સુખીઓરે, રાણી કરેં લોકપાલ,
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુની કૃપારે, જાયે સઘલાં બાલરે. પ્રાં નં ૨૫

૧-તેહવિ-તેહવે, તેવારે. આ રાસાની અંદર “વે” ને બદલે “વિ”
 “કહે” ને બદલે “કહિ” “કરે” ને ઠેકાણે “કરિ” એવા પ્રયોગો વાપરવામાં
 આવેલા છે. માટે વાંચકએ અર્થ વિચારતી વખતે લક્ષ રાખી વિચારવો.

૨-કરિ-કરે, હાથે. ૩-મૂલે “રાણી લાગ્યે પાધર્યુરે” એવા પાઠ છે.

દુહા. સોરઠી રાગે.

કહે રેહિણી એ રાગ! શીખવસો સ્વામી કદા ?
 કહે રાજા નહિં લાગ, હમણાં સીખવવા તણો. ૧
 દેખી કુંભારનું નૂર, પ્રસન્ન થયા સવિ નાગરા;
 જાણે ઉગ્યો સૂર, જિમ પંકજ પદ્માકરા. ૨
 વાગાં મંગલ તૂર, ધરિ ધરિ થયા વધામણાં;
 ભેટિતણા ભરિપૂર, લિછ બાલિકનાં ભામણાં. ૩
 ધર્મતણે સુપસાધ, વિપમસમેં સશ નિપજૈ;
 અર્જૂન પામેં રાય, તે જ્ઞાનીવિણ કુણ દાખવૈ. ૪
 અસંભાવ્ય સંભાવ્ય, થાયે પુન્યપ્રભાવથી;
 રામતણે અનુભાવિ, શૈલ તયાં જો સિધુમાં, ૫
 યત:—

ઉપજાતિ

“વને રણે શત્રુ જલાગ્નિમધ્યે, મહાર્ણવે પર્વતમસ્તકે વા ।

“સુપ્તં પ્રમત્તં વિષમસ્થિતં વા, રક્ષન્તિ પુણ્યાનિ પુરાકૃતાનિ.૧”

[મર્ત્તહરિ.]

વાધી સધલેહી કીર્તિ, ધનધન રાણી રેહિણી;
 એ સચ્ચ શાલનિ મૂર્તિ, જે રેાવું જાણે નહી. ૬
 મો'ટા પુત્ર પવિત્ર, એ પનોતી પદ્મની !
 ગોખાં જસ ચરિત્ર, એ માનિતી ભામિની ! ૭
 સુખેં ગમાવેં કાલ, રાતિ દિવસ જાતાં થકાં;
 ચિંતેં મનિ ભૂપાલ એ શી ! અચરિજ વાતડી ! ૮
 શોક ન જાણ્યો જેણિ, દુઃખહેતે પણિ એહને;
 સુતને રાખ્યો કુણ, સિંહાસન માંડી કરી ! ૯
 મેં કીધું અવિચારી, પણિ એ સુતના પુન્યથી;
 થયું સઘળું સુવિચારી, ઐ ! ઐ ! કર્મવિચિત્રતા ! ૧૦

ઢાલ. રાગ સારંગની દેશ એ. (સારંગ) ૧૧ મી.

જીહો ! હવે એહવે અવસરિં તિહાં, જીહો ! વનપાલક પ્રભુમેવી;
 જીહો ! આવી દીયે વધામણી, જીહો ! જ્યજ્ય હુઉ નિતમેવિ.
 સુણો પ્રભુ વિનતડી મનોહાર, પાઉધાર્યા એણીવાર. સુણો. ૧ આં.
 જીહો ! ૧શ્રીવાસુપૂજ્ય જીહુંદના, જીહો ! હસ્તદીક્ષીત અણુગાર;
 જીહો ! ૩પકું સ્વર્ણકુંલ , જીહો ! નામે દીધું શ્રુતધાર. સું ૨
 ૨જીહો ! સંયમ ઉપસમ બિહુ મહ્યા, જીહો ! મૂરતિવંતા ધર્મ,
 જીહો ! ચરણકરણ આરાધતા, જીહો ! જાતે[યે] અતરકર્મ સું ૩
 જીહો ! સુમત ઝગુમ બિહુ ચાલતાં, જીહો ! મમતા નહિ લવલેશ;
 જીહો ! ૪પચાચાર વિચારતાં, જીહો ! લહતાં સર્વ વિશેષ; ૪
 જીહો ! નવવિધ ૫બ્રહ્મ-આરાધતા, જીહો ! ચાલે સયમપથી,

૧-ચોવીસ જિનોમાંથી ૧૨ મા જિનેશ્વરના હાથેજ દીક્ષા પામેલા ૩પકુંલ અને સુવર્ણકુંલ નામના સાધુઓ. પાઉ+ધાર્યા-તેઓના પગોને આપણી ધરતીએ ધારણ કર્યા છે. અર્થાત્ તેઓ પધાર્યા છે.

૨-તેઓ જે સાક્ષાત્, સંયમ અને શમતાસહિત જાણે ધર્મમૂર્તિજ નહોય તેવા છે. “હું” તો ક્રોધ ક્ષાયનો ભરિયો, તુ તો ઉપશમ રસનો દરિયો.” શ્રીઉદયરત્ન. ૩-જીહો શાલીલદ્ર પાને ૪૧ માં ૨ વાળી ટીપ.

૪-જીહો કુસુમશ્રીરાસ પાને ૧૭૫માં ટીપ પમી.

૫-બ્રહ્મચર્ય. “ ૧વસાહે રકહ ૩નિસિદ્ધિ-૪દિય ૫કુદિતર ૬પુવ્વકી લિય ૭પાળીપ, ૮ઝડમાયાહાર ૯વિમૂસણાય, નવવમચરે ગુત્તીઓ ”

૧-વસતિ-સ્ત્રી, પશુ અને હીજડાદિવાળી જગ્યા તજવી

૨-કથા-સ્ત્રી, આદિકની કામકથા ન કરવી.

૩-આસન-સ્ત્રીઓ જેઠેલ હોય તે આસને જે ઘડી-૪૮ મિનીટ સૂધી ન બેસવું તે.

૪-૪ દ્રિય-સ્ત્રીઓના અગોપાંગ સરાગ ન જોવા તે.

૫-કુડ્યાંતર-દિવાલાદિકને આંતરે રહી સ્ત્રીઓના ખાનગી ગીતાદિક ન સાંભળવા તે.

બ્રહ્મ ! કશ્ચિદ્વિદ્યો સિંધુ છે, બ્રહ્મ ! નિશ્ચયથી કનિઘ્રંથી. સુ. ૫
 બ્રહ્મ ! નિર્મમ ઇનિરહંકારીયા, બ્રહ્મ ! શાંત પ્રશાંત ને દાંત;
 બ્રહ્મ ! બાહ્ય-અંતરક્રોધાદિકે, બ્રહ્મ ! અનિર્વિકાર અત્યંત. સુ. ૬
 બ્રહ્મ ! ત્રણે ૧૦ ગારવ છાંડીયા, બ્રહ્મ ! જાણી તાસ વિપાક;
 બ્રહ્મ ! આગમ-આણા આગે કરી, બ્રહ્મ ! ભાષે ૧૧ પ્રવચનવાક. સુ. ૭
 બ્રહ્મ ! આપ ૧૨ છરી પાલતા, બ્રહ્મ ! સકલ જંતુસુખદાય;
 બ્રહ્મ ! ૧૩ તૃણસમ સ્ત્રી ગણે મનિયથી, બ્રહ્મ ! શન્યવસતી રંકરાય. સુ. ૮
 બ્રહ્મ ! વિવિધ-અભિગ્રહ ધારતા, બ્રહ્મ ! વારી પગ્નપ્રમાદ;
 બ્રહ્મ ! તારે તે પ્રવહણુપરેંઈ, બ્રહ્મ ! મનધરતા સ્યાદ્વાદ. સુ. ૯
 બ્રહ્મ ! તન મુસીતગત ચિત્તનું, બ્રહ્મ ! તામ્રપત્ર કરી વેધ;
 બ્રહ્મ ! અનુભવરસરાગેં કરી, બ્રહ્મ ! સમતાઔપધીધં સિધ. સુ. ૧૦
 બ્રહ્મ ! તપધ્યાનાનલયોગથી, બ્રહ્મ ! નીપજનવેં કલ્યાણ;
 બ્રહ્મ ! ઇંણીપરેં સાધન સાધતાં, બ્રહ્મ ! પામે ૧૪ ગૌરવકાણ. સુ. ૧૧
 બ્રહ્મ ! જ્ઞાની ધ્યાની સંજમી, બ્રહ્મ ! નહીં માની મનમાંહિ;

૬-પૂર્વક્રીડા-અર્થાત્ પ્રતારોપણ પૂર્વની ક્રીડાઓને યાદ નહીં કરવી.

૭-પાણીએ-ધાતુપૌષ્ટાદિક ખોરાક ન વાપરવો તે.

૮-અતિમિતાહાર-ધાણું ભોજન ન કરવું તે.

૯-વિભૂષણ-શરીરને ભૂષણાદિકથી અલંકારવા નહીં તે.

આ નવે વાડ-ક્રોધ સંસારત્યાગીથી પાળી શકાય છે, અને ગૃહસ્થી-ઓથી-વાનપ્રસ્થવાળાઓથી આમાંની પહેલી, બીજી, અને પાંચમી ત્રણ છોડીને છજ વાડો પાલી શકાય છે. તેથી કેટલેક સ્થળે ગૃહસ્થીઓના સંબંધે 'નવવિધ' ને બદલે 'છ પ્રકારથી' એમ પણ કહેવાય છે.

૬-નિઘ્રંથી-નિઘ્રંન્ય, ક્ષપણક, જેને સ સારગાંઠ લાગેલી નથી તેવો, સાધુ. ૭-મમતા અને અહંકારવિનાનો.

૮-ઘૈર્યવાન, ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરનાર, દુઃખ વિગેરેને ધીરજથી સહન કરનાર. ૯-મૂલમાં પાઠ "નિર્વાકાર," એવો છે. ૧૦-ગૌરવ, અહંકારાદિ.

૧૧-પ્રવચનવાક-શાસ્ત્રવચન. ૧૨-પાદવિહારી-ભોંયસંચારી-આદિ છ ક્રિયાઓ. તે દરેકને આપે 'રી' શબ્દ આવતો હોવાથી છ રી એવા નામથી વ્યવહારાય છે. ૧૩-"બ્રહ્મ સમ તૃણ" પાઠ મૂલમાં છે. ૧૪-મોટમણ, મહોટાઈ

બ્રહ્મા ! દમીયા ^૧બ્રહ્મ મદ આઠ છે, બ્રહ્મા ! નહી પૂર્ણલપરવાહિ. ૧૨
 બ્રહ્મા ! તપોવીર્ય ગુણવીર્ય તે, બ્રહ્મા ! ચારિત્રવીર્ય સમાધ;
 બ્રહ્મા ! આતમવીર્ય એ પંથ છે, બ્રહ્મા ! વીર્ય એ પાંચ નિરાળાધ. સુ. ૧૩
 બ્રહ્મા ! પ્રતિષ્ઠાદિક ગુણ-આગર, બ્રહ્મા ! શ્રુતસાગર ગંભીર;
 બ્રહ્મા ! જીવ વિચાર અગાધ છે, બ્રહ્મા ! પરિસહ સહેં ધીર. સુ. ૧૪
 બ્રહ્મા ! પ્રવચનક્ષીરોદધી મથી, બ્રહ્મા ! મંદિર કરેં સ્થાપ્તાદ;
 બ્રહ્મા ! નયન દુગ નેત્ર વિપુલાંધરી, બ્રહ્મા ! જેહ થઈ અપ્રમાદ સુ. ૧૫
 બ્રહ્મા ! ઔદરત્ન તીર્થ કાઢિયા, બ્રહ્મા ! ગુણસ્થાનક સમુદાય;
 બ્રહ્મા ! કેવલશ્રી ^૪નિતું ભોગવે, બ્રહ્મા ! સમતાચંદ્ર કહાય સુ. ૧૬
 બ્રહ્મા ! પુરુષોત્તમ પુણ્યાતમા, બ્રહ્મા ! ઉદ્ધરતા જગજીવ;
 બ્રહ્મા ! ^૫ઉદ્ધાસીન સ્વભાવમાં, બ્રહ્મા ! વરતેં તેહ અતીવ. સુ. ૧૭
 બ્રહ્મા ! 'નિશ્ચય ને વ્યવહારના,' ^૬ બ્રહ્મા ! ચક્ર દોઈ સમ પંથ;
 બ્રહ્મા ! સંયમરથને ચલાવતાં, બ્રહ્મા ! નવિ ચાલેં ઉતપંથ. સુ. ૧૮
 બ્રહ્મા ! ગુણ અનેક કેતા કહું ! બ્રહ્મા ! હુ તો મૂઢ અળાંણુ;
 બ્રહ્મા ! એ મુનિવર તારેં તરેં, બ્રહ્મા ! ચલવે ચારિત્રબહાણુ. સુ. ૧૯
 બ્રહ્મા ! જ્ઞાનવિમલ કિરિયા કરેં, બ્રહ્મા ! જેહનો છે ^૭પરિવાર;
 બ્રહ્મા ! તે ઉદ્યાને સમોસર્યા, બ્રહ્મા ! જંગમતીર્થ ઉદાર. સુ. ૨૦

૧-જુઓ શાલીલદ્રાસ પાને ૨૩માં ૩ ટીપ. ૨-માત્ર નિશ્ચય ઉપરજ
 ખેસી રહેનાર, અથવા વ્યવહાર માત્રનેજ વળગી રહેનાર નહીં. પરંતુ નિશ્ચય
 અને વ્યવહાર એ બન્નેને માનનારાઓ સ્વાદ્વાદી કહેવાય છે. અને
 જિન માર્ગનો પાયો સ્વાદ્વાદઉપરજ રચાયેલો છે. આ કારણથી ખીન્ન
 મતવાળાઓ જૈનોને સ્વાદ્વાદીઓના નામથી પણ ઓલખે છે, અને સંબોધે
 પણ છે. ૩-રત્નરૂપી ચૌદ ગુણસ્થાન છે, કે જે ક્રમે ક્રમે પ્રાપ્ત કર્યા બાદજ
 કેવળશ્રી પામી શકાય છે.

૪-કૈવલ્યલક્ષ્મી. અનંતજ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રમય લક્ષ્મીના ભોક્તા.

૫-જેનાં રાગદ્વેષ દૂર થયેલાં છે તેને ઉદ્ધાસીનવૃત્તિવાળા કહેવાય છે

૬-આનેજ 'સ્વાદ્વાદ' કહે છે. ૭-આ પાદ દ્વિઅર્થી છે. એકતો-શ્રી
 જ્ઞાનવિમલજી કહે છે કે તેનો પરિવાર પણ એવો છે કે જે શુદ્ધ ક્રિયાનેજ

હોલો.

વનપાલકનાં મુખયકી, એહવી નિસુણી વાત, .
 રોમિ રોમિ તનુ ઉલ્લસ્યો, સુખિણી સાતે ધાત. ૧
 અતિહિ અમોલિક ભૂપણાં, ૧સોવિનરસના દીધ;
 પ્રીતિદાન એહવું કહ્યું, જનમ અયાવિ કીધ. ૨
 ચતુરંગણી સેના સજી, વાજ્યાં ગુહીર મદંગ;
 પડહ વજનવેં નયરમાં, મોટા મંગલ જંગ. ૩
 રસિન્દૂર્યાસવિ હાથિયા, મનુ! ચાલતા ગિરીન્દ;
 મદ ઝરતા નીઝરણપરિં, ગુંજે મધુકરવૃંદ. ૪
 રથ તુરંગ નેં પાલખી, યાંન અને ચકડોલ,
 સજજ કરિ સવિ સંચરી, હપેં હાલ કલ્લોલ. ૫
 ઉદ્યાનમાંહી આવીયા, જિહાં છે ઠાકુરરાજ;
 રૂપકુંભ સ્વર્ણકુંભજી, ભવજલતરણજિહાજ. ૬
 અઢિલક દાન સમર્પતા, ધનદતણે અવતાર,
 ગુરૂવંદનનેં ઉમહાં, પહિરિ સવિ સિણગાર. ૭
 રૂપચાલિગમ સાચવિં, કરેં યસચિત્તનો ત્યાગ,

કરનારો છે. ખીજે-ત્રિમલ-વિ+મલ. અર્થાત્ મલરહિત ક્રિયા અને જ્ઞાનને ભજનારો તેનો પરિવાર છે. ૧-સુવર્ણરસના અર્થાત્ સોનાનાંજ.

૨-હાથીઓના ગણડચળપર લડાઈમાં અને સ્વારીમાં લઈ જતી વખતે સિન્દૂર લગાવવાનો ચાલ હોતો.

૩-સામાન્ય પુરૂષોને જળવવાના પાચ-અલિગમ-મર્યાદા આ પ્રમાણે છે.—૧ ફલ અને તાંબુલાદિ સચિત્ત વસ્તુ, ૨ હથિઆર, ૩ મુગટ, ૪ જોડા, અને ૫ હાથી; ઘોડા વિગેરે વાહનાદિ છોડીને જવું. રાજ્યપુરૂષોના અલિગમ ગાથા ૯ માં બતાવેલ છે. ૪-શાક પાન ભાજી પુષ્પ વિગેરેનો ત્યાગ કરીને. સામાન્યતઃ સચિત્તવસ્તુ એને કહેવામાં આવે છે કે જેની અંદર ખીયાં રહેલાં હોય તે, અને કંઠાળ કે જે રોપવાથી વૃક્ષ થાય તેવાને સચિત્ત કહે છે. આવી આવી સચિત્ત વસ્તુને જિનમાર્ગાનુસારી સાધુ અડી શક્તા નથી. પરંતુ,

૧ અચિત્તતણી આજ્ઞા ગ્રહે, મન એકાગ્રતા લાગ ૮
 મુનિ દીઠે કરી ૨ અજલી, એકપટ ૩ ઉત્તરાસ ગ;
 ખડ્ગ ૧ છત્ર ૨ ચામર ૩ મુગટ ૪ ઉપાનહ એ ૫ રાજ્યાંગ ૪ ૯
 એ પણિ સધલા પરહરી, કરે પંચાંગ પ્રણામ;
 કૂંપરિ જનુયુગ મસ્તકે, એ પંચાંગ—અભંગ. ૧૦
 રોહિણી રાણી પણિ તિહાં, આવે વંદન હેતિ;
 સપરિવાર બહુ માન્સ્યું, વંદિ મુનિ ધણા હેતિ. ૧૧
 વિધિપૂર્વક સવિ પર્યદા, બેઠી જાણી તાંમ,
 અવસરિ દેખી ઉપદિસ્યે, ધર્મકથા—અભિરામ. ૧૨
 બેઠી છે મુનિમંડલી, તેહનાં વંદી પાય,
 ગુરુમુખચંદ નિહાલતા, ભવિ ચકોર સમુદાય. ૧૩

ઢાલ. વીંછિઆની, દેશી. ૧૨ મી.

હવે સાધુજી ભાખે દેશનાં, મિહાસ ગુણે લેધહિ હારરે;
 દ્રાખે પણ સંકુચતા ગ્રહી, શર્કર કર્કર તૃણ ધારરે.
 તિહાં સાધુજી ભાખે દેશના ૧ આંકણી
 અમૃત પણિ અદૃશ્ય થઇ રહિઉં, ભયપામી ગયું વારરે,
 પણ શ્રીગુરુવાણી એહથી અધિકિ, જિહાં પચાગમસારરે. તિ. ૨

૧—જ્યારે અગ્ન્યાદિ પ્રયોગથી પકાવવામાં આવે છે, અર્થાત્ તેનાં મૃદગુણનો નાશ કરી તેને અચિત્ત પર્યાયમાં ફેરવી નાખવામાં આવે છે ત્યારે જ જૈનસાધુ તેને અડકી શકે છે. ૨—મૂલ કોપીમાં “અંગુલી” પાઠ છે.

૩—“પ્રગલ્ભસાહુષ્ણં ઉત્તરાસ્રગેણ”. એક પટનું જ અંતરાસણ—જેસ કરીને.

૪—શ્રાદ્ધવિધિ પ્રકરણે “સ્વર્ગ ૧ છત્તોર વાહન ૩, મહાહત ૪ ચામરાઓ ૪” પાઠ છે. જે ઉપરથી ઉપાનહ—જોડાને સ્થળે ‘વાહન’ સુચવેલ છે ક્રમદોષ તો ધણી વખતે ધણે જોવામાં આવે છે. કારણકે કાવ્યસૌન્દર્ય માટે ક્રમદોષ તપાસવામાં આવતો નથી. વધુ માટે જુઓ શાલીભદ્ર ટીપ કજી પાને ૨૨માં.

એ સંસાર અસારમાં, ચઉ ગતિનાં દુઃખ સંભારે;
 તેહમાં વધી ધર્મ તે સાર છે, તે ધર્મતણો આધારે. તિ. ૩
 જિમ શાસ્ત્રે ચ્યાર આગર કહ્યા, નિહાં તૃણ-આગરસમ ૧નરકરે;
 ફલ-આગરસમ સુરગતિ કહી, જિહાં વિરતિતણો નહિં ફરકરે ૨તિ. ૪
 ચન્દર-અગરસમ તિરિગતિ કહી, જિહાં ૩દેસવિરતિનો સંગરે;
 રત્નાકરસમ નરગતિ, જિહાં, સર્વવિરતિપ્રસંગરે. તિ. ૫
 જીવરાશિ ભવ્ય-અભવ્યની, દોઈ બોલિ શ્રીજિનરાશિરે;
 શિવગમનતણી હોઈ યોગ્યતા, તે ભવ્ય કરે ધર્મકાજિરે. તિ. ૬
 જે શિવગતિ ન લહેં અભવ્ય તૈ, તેહનું તો કા નહિ કામરે;
 જે ધર્મારાધનયોગ્યતા, તે ભવ્ય હોઈ ગુણધામરે. તિ. ૭
 જીવરાશિ અનાદિ અનંત છે, તેહનું સ્થાનક છે ૪નિર્ગોદરે;
 તે વ્યવહાર અવ્યવહારીયા, બિહું ભેદે એકન્દ્રિયવેદરે તિ. ૮
 અજ્ઞાન અલંતાબોધ છે, ભુમિકા ગત અનાદિ મિથ્યંતરે;
 તિહાં કાલ અનંતો નિગમે, ચેતનની સંજ્ઞામાતરે. તિ. ૯
 વધી કર્મભૂપાલ અનુકૂલથી, તથા ભવિતવ્યતા લહે સહાયરે;
 વ્યવહાર તો હોઈ વ્યવહારીઓ, કાંઈ બોધ તે વધતો થાયરે. તિ. ૧૦
 દશદૃષ્ટાંતે દોહિલો, લહેં માનવનો અવતારરે;
 ' નદી ઉપલતણે ' ન્યાયે કરી, અકામ નિર્જરાધારરે તિ. ૧૧

૧-નરક-અધોલોક, તૃણસમાન સમજવો. ૨-સુરગતિમાં-દેવલોકમાં
 વિરતિનું-વ્રતાલ્લિનું ફરક-પ્રાપ્ત થવાપણું હોતુંજ નથી અર્થાત્ દેવતા-
 આના ઉદયમાં વ્રતનિયમાદિ આવતાજ નથી. ૩-દેશવિરતિ અને સર્વ-
 વિરતિ એમ બે પ્રકારના વ્રતો કહેવાય છે. તેમાં સર્વવિરતિવ્રત ઉચ્ચ
 ક્રાંતિનું ગણાય છે. તિરિગતિ-તિર્યચગતિ. તિર્યચોથી દેશવિરતિવ્રતમાત્ર
 અંગીકાર કરી શકાય છે. ૪-નિર્ગોદ, એ એક નરકગતિથી પણ ઉતરતી
 પંક્તિનું સ્થાન છે, કે જ્યાં એક-ઈન્દ્રિ-શરીરમાત્રવાળાંજ જીવો, વ્યવ-
 હારી અને અવ્યવહારી એવા બે ભેદવાળા હોય છે. અને તે સર્વ એક
 દૃષ્ટાંતે એકજ ગીચોગીચ ભરાઈ રહેલા હોય છે.

વલી ધર્મ ધર્મ સહુકો કહે, પણ ધર્મ ન જાણે મર્મરે,
 ધર્મ નામે છે જગિ ધણા, પણ સાક્ષાં તે બાંધેં કર્મરે. તિં ૧૨
 જે દુર્ગતિ પડતા જીવને, ધારેં ! અવલંબન થાયરે;
 આતમગુણને આદરે, જિણુ ધર્મે ૧આવરણુ જાયરે. તિં ૧૩
 તે ધર્મ અનાશંસા પણ વલી, સાત્વિકભાવ સોહાયરે;
 તે ધર્મ કહિજે શાશ્વતો, તિણુથી સવિ જામ અપાયરે. તિં ૧૪
 જિમ ! થલીમાં સુરતર દોહિલો, તિમ શુભસામગ્રી ભાવરે;
 આર્યદેશ કુલ નિર્મલા ગતિ, મનુજગતિ સદ્ભાવરે ! તિં ૧૫
 મિથ્યાત કષાયના મદ્યી, હોષ દહતા વચનનુ ધીરરે,
 વિનયી, પરદુ.બ દેખીને, ધરેં ક્રામલતા ગભીરરે. તિં ૧૬
 વલી, સુગુરસયોગ તે દોહિલો, વલી ઉવચનપ્રતીત દુર્લભરે,
 સમકિતતત્ત્વે શ્રદ્ધાપણુ, સંસારે એહ અચભરે ! તિં ૧૭
 પયઠાંણુ વિના જેમ પોતનું, પીઠબંધ વિના જિમ પ્રાસાદરે,
 દહમૂલવિના જિમ તરવર, તિમ સમકિતવિણુ ધર્મ-આદહાદરે ! તિં ૧૮
 દોષિં, દુવિત જે દેવ છે, તેહનો કરવો પરિહારરે;
 લોકોત્તર-આતમગુણુ ગુણી, તે દેવની આણા સિરધારરે તિં ૧૯
 તે દેવેં જેહ પ્રકાસીઓ, અહિંસા સંયમ પોતનો પિયોગરે;
 જે ત્રિવિધે ત્રિવિધે આદરિ, તે સુગુરતણુ શુદ્ધયોગરે તિં ૨૦
 તસ આણા જાણણુ પાલણા, ભાષણુ દસવિધ તે ધર્મરે,
 એતચ્છત્રિવિધ સમરૂ ૪પછિ, એ સમકિત સાચો મર્મરે. તિં ૨૧
 એ સમકિત મૂલ દોષ વિધ કહ્યો, પંજિનદેવિં ધર્મવિચારરે,
 પરમાર્થ ! નિવૃત્તિ પામવા, એક આગારને અણુગારરે ! તિં ૨૨

૧-કર્મરૂપી પડહો.

૨ જેમ જમીનઉપર સુરતર દોહિલો છે તેમ સારી સામગ્રી, આ-
 ર્યદેશ, નિર્મલ ઉચ્ચ કુલ, મનુષ્યગતિ, અને સદ્ગુણ પણુ સાપડવી કઠિનજ
 છે ! ૩-વચનમાં વિશ્વાસ, ભરસો.

૪-સમર્થા બાદ, ૫-જિનદેવે, જિનેશ્વરે.

એ ધર્મ-આરાધી શિવ લલ્લા, લહેછે લહેસ્યે જે જીવરે;
જ્ઞાનવિમલ ગુર-ઉપદેશથી, સુખ પામે તેહ સદૈવરે. તિ० ૨૩

હાહા.

ધર્મદેશના એહવી, સુણી અશોક ભૂપાલ;
હૃદય આર્દ્રજલધરે, જીવદયાપ્રતિપાલ. ૧
એહ અથિર તનુયોગ છે, તેહમાં થિર સંબંધ,
ધર્મતણો જો કીજીઈ, તો જાયે ભવધંધ; ૨
દુરીત દાવાનલ રશમનકું, ધર્મ તે પુષ્કરમેહ,
સમકિતસુરતરસિંચવા, ધરમ પરમ છે તેહ! ૩
જીવ્યાનું એ સાર છે, ધર્મ તે મંગલમૂલ;
પરમૌપધ, નિધિ પરમ છિં, ધર્મ ત્રિજગ અનુકૂલ. ૪
ભૂપણુ પરમ અવિચલ અછે, જેઉ સાસ નિસાસ;
તે તો ધર્મે વાસીઈ, તો લહીઈ શિવવાસ! ૫

યત:—

“નમસ્કારં હારં વહતિહૃદયે કર્ણયુગલે,

“શ્રુતં તાડં કાલં કરકુવલયે દાનવલયમ્.

“ગુરોરાજ્ઞાશીર્ષે મુકુટમતુલે યેન ભવિકાઃ,

“સ્વયં યુષ્મત્કળ્થે ક્ષિપાતિ ચરમાલાં શિવવધૂઃ ”

[શિશ્વરિણી વૃત્ત].

નિર્દોષી દેવે કહ્યું, દયા આણુ ઓવિનયાદિન.

નિસ્પૃહ ગુણીજને આદર્યો, તેહિજ ધર્મ અનાદિન ૬

૧-“સુણી મધવા ભૂપાલ” એવો પાઠ મૂલમાં છે પણ મધવા તો રાહિણીપિતા હોવાથી, તથા આંહી અશોક સમ્બન્ધ હોવાથી “અશોક” કહ્યું છે. ૨-શમાવવા. ૩-વિનય+આદિન. આદિ. વિનય વિગેરે.

તત્ત્વત્રયની દેશના, દાખી જેહ મુણિંદ;
 તે 'તહત્તિ કરીને' સદહી, લહો અમંદ આનંદ. ૭
 પણિ, હવે એહ કૃપા કરી, પૂછું કરી પ્રણામ;
 તે દાખો દુખભંજન મુને ! જિમ સિઝે મનકામ. ૮
 ભગવન ! રોહિણી નારીને, નવિ દીસે કાંઈ શોક;
 રોદનકર્માદિક નહી, જન્મથી વિદ્ય છે દોક ૯
 પૂરવભવ સ્યો ? એણીઈ, જોડ્યો પુન્યનો યોગ,
 તપજપ સ્યો આરાધીઓ ! પાંમી બહુ પીણુ ભોગ ૧૦
 અરતિ ઉચાટ ન ઉપજે, દુખહેતુ પીણુ તિલમાત્ર;
 કર્મભાવમાં દાખવી, પણિં ન કરે ઉત્પાત ૧૧
 વિસ્મૈકારી એહનું, દીસ્યે કોઈ ચરિત્ર;
 કરિ કરણા મુજ દાખવો, કરં નિજ કર્ણ પવિત્ર. ૧૨

(રોહિણીપૂર્વભવ.)

હાલ. ચારાં મોહલાંઉપરિ મેહ ! જરૂએ વીજલી હો લાલ,
 જરૂએ વીજલી હોલાલ, એ દેશી. ૧૩ મી.

રૂપકુંભ નિજ કહે હવે, તસ ચરિત હોલાલ, કહેં
 પ્રવૃત્ત શુભકર્મ ક્રિયા, જે આચરી હોલાલ, ક્રિયાં
 ક્રિયા વ્યથ ન થાય અવિદ્યપિ, જિણુપરેં હોલાલ, અવિં
 કાંધા જેહ વિભાવ, પ્રભાવ ન તે ફિરેં હોલાલ પ્રભાં ૧

૧-ગરૂએ જે દેશના કહી તે 'તહત્તિ', તેજ પ્રમાણે છ-હો ! એમ કહીને
 અશોકચન્દ્રે સદહી-ગ્રહણ કરી. ૨-હે મુને ! હે મુનિ !

વિધિકૃત આપેં મોક્ષ, ન દોષ હોઇ જોઇમાં હોલાલ, ન
 વલી સકપાય અકપાય જોવો વલી તેહમાં હોલાલ; જોવો
 અવધિથી હોઇ સંસાર તિહાં વલી, જાણીયે હોલાલ, તિહાં
 મંદકપાય મિથ્યાત તો પુણ્યેં તાણીઇં હોલાલ. પુણ્યેં ૨
 એહ વિચાર અતેક છે આગમમાં કહ્યો હોલાલ, આગમ
 તે ભણી જિમ પરિણામ શુભાશુભથી લહ્યો હોલાલ; શુભા
 જંબુદ્વીપમાં દ્વિપપરેં નિતુ દીપતો હોલાલ; પરે
 રયાણરાશિ ધન કંચન સ્વર્ગને છપતો હોલાલ. સ્વ ૩
 નિહાં ધનમિત્ર પવિત્રચરિત્ર, ગુણેંભર્યો હોલાલ, ચરિત્ર
 ધનપતિસમ દાતાર અછેં અવહારિઆ હોલાલ; અછેં
 તસ ધરણી ગુણુધરણી નામે સુદરી હોલાલ, ધરણી
 શીલવતી સુકમાલ સકલકલાભરી હોલાલ. સકલ ૪
 પત્ર વિપયમુખ ભોગ-વિલાસ અનુક્રમે હોલાલ, વિલાસ
 ભોગવતાં બહુ કાલ વહીઓ સવિ વિક્રમે હોલાલ; સવિ
 જાઈ તનયા એક કુરૂપ દોભાગિણી હોલાલ, કુરૂપ
કાલી પૂનિમરાત્રિસમાન બિહામણી હોલાલ સમંત ૫
 માસરાશિપરિં ઉજ્જવ નીલીથી ઘણુ હોલાલ, ઉજ્જવ
 વદનાદિક જે અગ કેતા ગુણુ તસ ભણુ હોલાલ, કેતા
 દુર્ગધ સુગાલી ઘણુ ભમરાલી સહી હોલાલ, ઘણુ
 દીવાલીપરભાત અલછ સમી લહિ હોલાલ. અલછ ૬
 નામે ' કાલી બાલી ' બોલાવી પરજોં હોલાલ, બોલાવી
 વિકરાલી ઘણુ દંત હો ફરફરેં હોલાલ; દંત
 કાખરા જસ કેશપાસ, સાસ લસણુકલી હોલાલ, સાસ
 ચીપડી ચુંધલી આંખિ પંખાલીસમ લિહો હોલાલ પંખાલી ૭
 કાક ખરી કાક જઘ રોમાલી સાથલે હોલાલ, રોમાલી
 મૂંઝાલી મજગધ સેંદાલી સવિ(ધ)યલે હોલાલ, સે

દ્રાપ ધણો મુખ મરડેં બીડેં ફાંતસ્યું હોલાલ, બીડેં •
 આપોપૂં વખાણે, ત્રાડેં વિણુ સાનસ્યું હોલાલ. ત્રાડેં ૮
 કેતાં કીજેં વખાણુ તે બેટીતણા હોલાલ, તેં
 પેટી પાપની તેહ, નેહ મનેં ઘણી હોલાલ; નેંહ
 દીઠાં આવેં સુગ હોઈ પેટે કલ્મસો હોલાલ; હોં
 આંતુલી વિરલી થુલ, નાભી જાણેં ઉખસો હોલાલ. નાભીં ૯
 બેટુ ચીણું નાક મસોટની નહિં મણા હોલાલ, મં
 કેસરવરણાં નયણુ તેહતાણા હોલાલ; નયણું
 કેતાં કીજેં વખાણુ અજ્ઞાનનો ઓટસો હોલાલ, અજ્ઞાં
 પણિ થઈ યોવનવેશ પિતામનિં ઇમ રમી હોલાલ. પિતાં ૧૦
 કાઈકે રંકે વણિકકુલનો અછે હોલાલ, વણિકું
 કાટિ સહિત ધન સાથિ દીધી, પણિ નવિ રૂચે હોલાલ; દીધીં
 તીણુ સમેં એક ચોર મારતો રાખીઓ હોલાલ, ચાર તોં
 શ્રીષિણુ તેહનુ નાંમ પિતાઈ તે ભાપીઓ હોલાલ પિતાં ૧૧
 મુજ ધરિ આવી વાસ કરો તુંમે તસ્કરા હોલાલ. તુંમેં
 પરણુજે માહરી ધુય લહો સુખ આકરા હોલાલ. લહોં ૧૨
 વસ્ત્રાભરણુ આહાર વિશાલ અત્તે આપસ્યું હોલાલ, વિં
 ભોગવો સુખ તુમહે, ગેહજમાઈ થાપસ્યું હોલાલ; જમાઈં
 માન્યું તેહ વચન્ન રહ્યો સેઠનેં ઘરેં હોલાલ, રહ્યોં
 કન્યાનુ તેણિવાર પાણિગ્રહણુ કરેં હોલાલ પાણિં ૧૩
 હવેં તેણિ રાતિ સુઈ એક સેજમાં હોલાલ, સુઈં
 કરી સઘસો સામાન ધરી બહુ હેજમાં હોલાલ; ધરીં
 કરવનપરિં તસ ફરસ લહિઓ ગુણ-અગનો હોલાલ, લહિં
 દેહતણો દુર્ગંધ ભૂમિ જાણે નરકની હોલાલ. ભૂમિં ૧૪
 જિમ બ્રાસડિમાં પડિઓ માછસો ટલિવણિં હોલાલ, માં
 કણિ એક વરસ-માન થયો તે વિલવણેં હોલાલ; થં

ચિંતે મનમાં એમ એ સેઈં મુકાવિઓ હોલાલ, સેઈંં
 મુલિથી પિણુ તેહ ક્ષણેક દુઃખ ભાવિઓ હોલાલ ક્ષણેકં ૧૫
 પણિ એ અહનિસ સૂલિ મૂલી દુઃખ તણી હોલાલ, મૂલીં
 નાઠો તે ધંમ જણિ લેધ રજની ઘણી હોલાલ; લેધં
 હિવે કાલી, પરભાતિ, નાઠો પતીં જણીને હોલાલ, નાઠોં
 તાતને વાત જણાવિ આવિ કરે તાંણિને હોલાલ. આવિં ૧૬
 જણી તે તાતે વાત, કહે મુણિ બાલિકા હોલાલ, કહેં
 યે હવે એઠી દાન દીધં દાનશાલિકા હોલાલ, દીધંં
 ભોગવિ કીધાં કર્મ શુભાશુભ જે કર્યાં હોલાલ, શુભાં
 માન-પિતા દિધં જન્મ ! પિણુ કર્મ ન જાયે હોલાલ ! કર્મં ૧૭
 માની તાતની વાત કાહું મનકુ કરી હોલાલ, કાહુંં
 દાનશાલાયે દાન દેવાને સંચરી હોલાલ; દેવાનેં
 દાનશાલામાંહિં એઠી જણિં કાકણી હોલાલ; જણિંં
 દીસતિ વિકરાલી આઈ મનુ ! શાકિણી હોલાલ. આઈં ૧૮
 અન્નદાન પણિ કોઈ તસ હથિ નવિ લીધ હોલાલ; તસં
 દુર્ગંધ ઉછલઈ એહવો જે નીર પણિ નવિ પીધ હોલાલ, નીરં
 રાંક દીક સવિ લોક પુલાઈ ગધથી હોલાલ, પૂં
 આન્યો કર્મવિપાક ઉદેના બધથી હોલાલ. ઉદેનાં ૧૯

યતઃ—

“નામુક્તં ક્ષીયતે કર્મ, કલ્પક્રોટિશતૈરપિ;

“અવશ્યમેવ ભોક્તવ્યં, કૃતં કર્મ શુભાશુભમ્. ॥૧॥

“યથા ધેનુસહસ્રેષુ, વત્સો વિન્દતિ માતરમ્;

“તથા પૂર્વકૃતં કર્મ, કર્તારમનુધાવતિ. ॥૨॥ ”

[અનુષ્ટુપ્વૃત્તમ્.]

કાલી કહેં સુણો તાત ! ઉપાય કિસ્યો કરેં હોલાલ, ઉં
 ગિરિજલ જલણુ પયેશિ વિખ્વાદતેં કરી મરેં હોલાલ; વિં
 તાત કહેં રે વત્સિ ! ઇમ નવિહૂટીઈ ! હોલાલ, ઇમં
 બાલ મરણુથી અનેક ભવોભવિ ખૂટિએ હોલાલ. ભવોં ૨૦
 રોતિ રાખી તાંમ શિરેં કરેં ફેરવી હોલાલ; શિરેં
 નિજ બાલકદુઃખ દેખી પીતર હોઈ દુઃખી હોલાલ, પીં
 કહેં પુત્રીનેં એમ ધ્યાન જિનનું કરો હોલાલ, ધ્યાં
 એહિજ પુન્યનિદાન પન્થ છિં પાધરો હોલાલ પન્થં ૨૧
 માંની તાતનાં વચણુ નચણુ નીરેંભરી હોલાલ, નં
 સુંદરી માતા સચણુ કહેં દુઃખ મત ધરે હોલાલ; કહેં
 ઇમ કરતાં તે કાલ સુખેકરી નિગમેં હોલાલ, સુખેં
 (કહે) જ્ઞાનવિમલ ગુરરાજ પધાર્યા ધણિં સમેં હોલાલ પધાર્યાં ૨૨

કહા

લક્ષ્મીરચણુ ઉઘાનમાં, ચઢિનાંણી અણુગાર;
 આચારિજ શ્રુતશીલ જે, સાધુતણેં પરિવાર. ૧
 મેહાગમેં જિમ મોરને, ગર્જરવ સુણી હર્ષ;
 તે મુંનિવંદણુ ઉમહ્યા, ધરતા બહુ ઉત્કર્ષ ૨
 નાહી જિનપૂજ કરી, ધરી ભૂષણુ સાર,
 આડખર અતિ સાચવે, વિભવતણેં અનુસાર ૩
 નરપતિ રાણા રાજ્યા, સેક પ્રધાન સત્થવાહ,
 માંડલિક કોડબીકા, તલવર પ્રમુખ ઉચ્છાહ ૪
 વિધિ વદણુ સવિ સાચવી, ખેદા યથોચિત દાંમ,
 ધર્મદેશના દે ગણિ, સવિ ભવિજનહિતકામ. ૫

૧-સાર્યવાહ, વણુગારો. ૨-તદ્દહાર, કોટવાલ.

૩-ગણિ. ગણિપદને ધરનારા. 'ગણિ' નામ એક જાતની પદવી છે.

જીવ સ્વભાવે નિર્મલો, કૃતિકાપલસમ જાણિ;
 દર્શનજ્ઞાનઉપયોગમય, નિરાકાર નહિં હાંણિ. ૬
 કર્મમલેં કરી ૧આવર્યો, વિવિધ લહેં મુખદુખ;
 તે કર્મના નાશથી, ભવ્ય લહેં શિવસુખ. ૭
 કર્મ અનાદિ સહચર્યાં, જીવે કરીછે કર્મ,
 જિજ્ઞાસેતિં કરી, નીતુપ્રતે, લહીછે તેહના મર્મ. ૮
 મિથ્યા અવિરતિયોગથી, પ્રમાદ અને કષાય;
 એહ મૂલહેંતિ કરી, 'આઠેકર્મ' બંધાય. ૯
 તેહભણી તે ટાળવા, યત્ન કરેં ભવિજીવ;
 સમકિત, વિરતિ, શુભયોગસુ, હોઈકષાય અતીવ. ૧૦
 કર્મજંજીર જડયો હુતેં, ચરણયોગ બંધાય;
 તિણેં શિવમ(ગ)તિ ન લહિ સકે, જ્ઞાનક્રિયાસમુદાય ૧૧

(અષ્ટકર્મસ્વરૂપ અને વ્યાખ્યા.)

કાલ. સુણ બહેની પીઉડા પરદેશી, એ દેશી. ૧૪ મી.

હવે શ્રુતશીલ મુનીસર ભાષે, ભવિજનને હિતકાંમેરે;
 આઠ કર્મ છે સકલ જીવને, સમય સમય પરિણામેરે. હવે ૧
 ૧જ્ઞાનાવરણ ને ૨ દશણાવરણ, ૩વેદનીય ૪મોહ ને ૫આહિરે;
 ૬નાંમ ૭ગોત્ર ૮અંતરાય એ આઠે, જગતને કરે છે માહુંરે હ ૨
 ૧સુમતિરશ્રુત૩અવધિ૪મનપર્યવ, ૫કેવલજ્ઞાનને રૂંધેરે;
 પાંચપ્રકારે જ્ઞાનાવરણી, સકલ સમયે જીવ બાંધેરે. હ ૩
 ૧ચક્ષુ-૨અચક્ષુ-૩અવધિ ને ૪કેવલ, દર્શનનાં આવરણારે;
 નિદ્રાપત્રક નવવિધ એ જાણાં, એ બીય કર્મ અનુસરણારે. હ ૪

૧અસાતા રસાતા વેદનીય, દુવિધા મોહનિયકર્મ અડવીસારે,
 પણ, વીસ ભેદેં ચરણમોહની, દર્શનત્રીક મુજગીસારે. ૬૦ ૫
 ૨આયુ ચ્યાર ગતિભેદેં લહિયેં, નામ એકશતત્રિહં ભેદેરે,
 ગોત્ર દુવિધ, ચઉનીય કહિજેં, અંતરાય પણ ભેદેરે. ૬૦ ૬
 ૧દાન, રલાલ, રવીર્ય; ઇભોગોપપભોગા, તસ લાલ જીણેં ધાવેરે;
 તે અતરાય કહીજે ઇણિ પરિં એકસો અઠાવન યાવેરે. ૬૦ ૭
 ૧જ્ઞાની રજ્ઞાન ૨રજ્ઞાનોપકરણની, જ્ઞાનાદિકનેં ભણુતોરે;
 તસ આશાતના અવરણાં-વાદી, કાલાદિક અણુગણુતોરે. ૬૦ ૮
 ૬૬ વિપરીત પઠન સૂત્રારથ, ઇત્યાદિક આચરતોરે,
 જ્ઞાનાવરણિકર્મને આંધે, ગુરૂ-ઉપદેશ અસહતોરે. ૬૦ ૯
 સ્થાદ્વાદમત થાપક અથા, તસ આસાતના ભાષેરે.
 નિર્દોષીની વાણીદોષેં, શંકાદિક બહુ રાખેરે. ૬૦ ૧૦
 સંશયકારી ઉપદેશ દાખે, રતનત્રયને દૂષેરે
 કાલાદિક કારણુ કરી મુખ્યે, દર્શનાવરણુને પોષેરે. ૬૦ ૧૧
 વ્રતઉદ્યોગી ને અનુકંપા, ગુરૂભક્તિ ઈસાવધાનરે,
 ક્ષમા શીલ કૃશકપાય નેં દાની, સાતાબધ નિદાંનરે ૬૦ ૧૨
 તેહથી જે વિપરિત તેને વર્તે, તેહ અસાતા આંધેરે;
 પ્રત્યનીકતા સંધાદિકની, ગુરૂદેવ-દ્રવ્ય અનારાધિરે. ૬૦ ૧૩
 મિથ્યાવાદિક કારણુ સવેં, શાસન ઉગ્ગહકારીરે,
 સંયતિ ધાતિ સંયતિની વ્રતભંગી, નિર્દયચારીરે. ૬૦ ૧૪
 ઇત્યાદિક હેતિં મિથ્યામત મોહીનીયતાં આંધેરે,
 તીવ્ર કપાય, સર્વવિરતી નહી, ચરણમોહ તે સાધેરે ૬૦ ૧૫
 મિથ્યાદષ્ટિ કુશીલનો સગી, કુરકર્મપરિણામીરે;
 મહાઆરંભ પરિગ્રહે પમાતો, નરક-આહિનો [૧] કામીરે ૬૦ ૧૬

૧-નરક, તિર્ય ચ, મનુષ્ય, અને દેવ. ૨-જ્ઞાન+ઉપકરણ, અથવા ઉપ-ગરણ. ૩-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર ૪-દ્વિતીયપાઠ “સાયધાનરે” સાય-સાયુ-સત્યધ્યાન ૫-મસ્ત.

માયી, શઠ, વૃત્તીશલ્ય રાખઈ, કુરવચન હિત થોડુંરે;
 અવધિ પ્રરૂપેં ઓધપ્રવાહે, લોકરાગમાં મનડુરે. ૬૦ ૧૭
 તે તિર્યચગતિ-આયુ [૨] યાંધેઈ અલ્પ કપાય દાનભાવીરે;
 શીલાદિક મધ્યમગુણુરંગી, મનુષ્યે-આયુ[૩]નો ભાવીરે. ૬૦ ૧૮
 અકામનિર્જરા, સરાગસુવ્રતિ, અવિરતિ, સમ્યગ્દષ્ટિરે;
 બાલ તપસ્વી લબ્ધ શીલી, દેવાયુખંધની [૪] શ્રુષ્ટિરે. ૬૦ ૧૯
 સરલ, અગારવી, છવદયા, પરકૃતપુણ્યબાણ નેં અદોહીરે;
 શુભનામકર્મનેં તે યાંધે, વિપરિતેં અશુભખંધન હોઈરે. ૬૦ ૨૦
 ગુરૂ નિરહંકારી ગુરૂજન ભગતાનો, પઠન પાઠન આસંગીરે;
 ગુણુરાગીપર ઉપકૃતિ કરવા, શુરો કૃતલિંગીરે. ૬૦ ૨૧
 ઉચ્ચગોત્ર ઈસાદિક ગુણુથી, તેહથી વિપરીત નીચગોત્રીરે,
 જ્ઞાનાવરણ દર્શન આવરણની, વેદનીય અંતરાયારે. ૬૦ ૨૨

× × × × × ×

ત્રીસ કોડા કોડિ સાગર એહની, ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ યંધાઈરે. ૨૩
 જિનપૂજાદિકનો અતરાયી, હિંસાદિકનો રાગીરે;
 માર્ગે અરૂચિ; ઉન્માર્ગનો રૂચિઓ, કુસીલ, સુસંતીલાગીરે. ૬૦ ૨૪
 ધર્મ અધર્મ કામાદિક વર્ગે, જે જેહનો અંતરાયેરે;
 દાન શીલ તપ ભાવાદિકના, વિધનકરણનો સહાઈરે. ૬૦ ૨૫
 જે જેહવે પરિણામેં વરતેં, તે તેહવી સ્થિત યાંધેરે;
 જઘન્ય મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટી, કંઈણાદિકથી સાધેરે. ૬૦ ૨૬
 સિત્યરિ કોડાકોડિસાગર મોહીની, નામગોત્રની કટ્ટીયેરે;
 વીસ કોડા કોડિ સાગર તે, ત્રીસ સાગર આયુ સ્થિત લલિઈરે. ૬૦ ૨૭
 જઘન્ય સ્થિતિઆર મુહૂર્ત બોલી, વેદનીય નિગ્રથેરે;
 આઠ આઠ નામગોત્રની, બાણો શેપની અંતર્મુહૂર્તરે. ૬૦ ૨૮
 સમયાધિક જે વધતી જગન્યથી, યાવત દાઈ ઉત્કૃષ્ટીરે;
 તે સવિ મધ્યમ સ્થિતિ જાણી, જે એહ ત્રીતરાંગ દાઈરે. ૬૦ ૨૯

મિથ્યાત અવિરતિ યોગ કપાયા, અધ્યવસાય વિશેષારે,
 મન્દ મન્દતર મન્દતમાદિ, તિવ્ર તિવ્રતર લેખારે. ૬૦ ૩૦
 તેહ ચિર સ્થાનિક હોઈ બહુલા, જીવ અનાદિ ધર્મ આહિરે;
 કાલ અનંતગમેં પુદ્ગલના, પરાવર્ત પ્રવાહિરે. ૬૦ ૩૧
 હવિં, આયુ વિના સગ કર્મની પયડી, વીસત ત્રીસ પરિણામોરે.
 સાગર ફેરી કોડી લહિછ, બંધ અનાદિ પ્રમાણોરે. ૬૦ ૩૨
 સહજ થકી કોઈ શુભપરિણામે, અકામ નિર્જરાયોગરે,
 યથાપ્રવૃત્તિકરણુ તસ કહીયેં, હેતુ મન્દરસરગેરે. ૬૦ ૩૩
 સાત કર્મની એક એક કોડિ, સ્થિતિ અવશેષને રાખેરે;
 એં શત ત્રેવિસ કોડિ ખપાવે, શુભ પરિણુતિરસ મંદ દાખેરે. ૬૦ ૩૪
 એહવું તો બહુ જીવે કીધું, પણુ સમકિત નવિ લીધુંરે,
 કોઈકે ભવ્ય લહેં જે સમકિત, તો તસ કારિજ સીધુરે. ૬૦ ૩૫
 એક કોડિની સ્થિતિ રહી શેખા, તે પણુ અસંખ્ય ભાગ ઉણીરે;
 તેહ અપૂર્વ કરણેં કરી શોષે, એહ ભવ્યતણી છે કરણીરે. ૬૦ ૩૬
 તિવ્ર શુભાતમભાવ ન કહીયે, અપૂર્વ કરણી કુદારરે,
 રાગદ્વેષનનગ્રથિ કપાટને, ભેદે અનાદિ શિતધારેરે. ૬૦ ૩૭
 તે ભેદીની અનિવૃત્ત કરણે, આવિ શુભતર ભાવિરે,
 પરમ હર્ષ અતર્મુહૂર્ત માને, સમકિતવિણુ પાછો નાવિરે. ૬૦ ૩૮
 તે અનિવૃત્તકરણુ પછી તે, અંતરકરણેં આવીરે.
 પ્રથમ સમય જે તેહવો હોઈ, તે ઉપશમ સમ્મ કહાવેરે. ૬૦ ૩૯
 હવે અનતાનુબધી ચ્યાર જે મોહની, ત્રિક પ્રકૃતિ સાતેરે;
 પ્રકૃતિ, પ્રદેશ, વિપાક, વેદન નહી, અતર્મુહૂર્ત સ્થિતિ માત્રેરે. ૬૦ ૪૦
 તિહાં અપૂર્વ-આનંદ લહેં ધમ, વચન અગોચર જે હોરે,
 સિદ્ધ સરૂપની વાનગી બાણ્યો, શુદ્ધ શ્રદ્ધાનનો નેહોરે. ૬૦ ૪૧
 શુદ્ધ થઈ તસ ચેતના કહીછ, અનુક્રમે લાભ બહુ પામીરે;
 દેશ-સર્વવિરતિતણા તે, શિવવનિતા તસ કામિરે. ૬૦ ૪૨

તે સમકિત બે લેદે જાણો, મૂલ અને ઉપશમશ્રેણિરે;
 ધર્મ દુગ ત્રિક પૂજાદિક કરતો, ક્ષયોપશમ કરી કરણેરે. ૬૦ ૪૩
 મોહસપ્તકક્ષયે ક્ષાયિક જાણો, જેહ આપ્યું નવિ જાવેરે,
 ઈત્યાદિક બહુ લેદ છે તેહના, જ્ઞાનવિમલથી પાવેરે. ૬૦ ૪૪

કૃત્તિ.

તે સમકિતથી ધર્મની-રૂચિ દિન દિન લહેં વૃદ્ધિ;
 જિમ મલક્ષર નાશથી, ભોજન-રૂચિની સિદ્ધિ. ૧
 તે માટે જસ હૃદયમાં, દીપે સમકિતરત્ન;
 ધન્ય ધન્યતમ તે નરા, કરો તેહનાં યત્ન. ૨
 તેહિજ નર 'સાત્વિક' કહ્યો, પુરૂષાથી તે કહાય;
 દાનાદિક સવિ પુન્યનાં, કરણી સફલી થાય. ૩
 જ્ઞાનક્રિયાફલ તસ દીધે, નિરાવરણ નિજ ધર્મ;
 શ્રુત ચરણાત્મક તેહનો, ભાંજે કર્મના મર્મ. ૪
 ઇત્યાદિક ગુરૂદેસના, ગુરુમુખથી સવિદ્યોત;
 હૃદ્યાં, નિ.સુણી ઉમદ્યા, જીમ પ્રહસમયે કોક. ૫
 સમકિતબહુ જીવે લલ્યાં, દેશવિરતિનો ભાવ,
 કેઇકે સર્વવિરતિ લલ્યા, લવજલ તરવા નાવ. ૬
 જે નીરિહ, કંઠાપરા, જસ આદેય વચન,
 તેહના સવિ ઉદ્યમ કલે, ધર્મકથાના યત્ન ૭
 ધર્મકથા ઇમ સાંભલી, પરપદ પ્હોંતો ગેહ,
 એહવામાં અવસર લહી, ધનમિત્ર સેઠ જેહ ૮
 કહે ભગવન! મુજ આસ દિઓ, મુજ પૂત્રીનું કર્મ,
 દુર્ગંધા કિણ પરિં ચર્ષ, દાખો તેહનો મર્મ ૯
 ચઉનાંણી ગુરુ કહે, પૂરણ પ્રવચન પાક,
 નિજ નિજ કર્મને આગલિ, સધલા જીવ વરાક. ૧૦

- જેહથી કર્મ દૂરિંગયા, તથા લિયા તસ નાક;
બાંધતાં બાણેં નહી, પણ વિશ્યા તાસ વિપાક. ૧૧
- કીધાં કર્મ ન છુટીધં, જેહનો ૧વિસમો બંધ;
તસ ફલ અમૃત ન નીપજૈ, એ એ મોટો કન્દ. ૧૨
- કીધાં કર્મ ન છુટીધં, જેહનો વિસમો બંધ;
અહમદત નરવર ભયો, સોલ વરસ લગે અન્ધ. ૧૩

હાલ. વાડી કુલી અતિ ઘણી મન ભમરાંરે એ દેશી. ૧૫ મી.

- ભવનાટિકમાં જોયતાં ચિત્ત ચેતોરે !
એક જીવ બહુ ભાવ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
એકેન્દ્રિ થાવરપણે, ચિત્ત ચેતોરે !
તે અનાદિ વિભાવ ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! આંકણી. ૧
- અવ્યવહારની રાશમાં, ચિત્ત ચેતોરે !
કેતા એક છે જીવ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
ત્રણ પરણાંમને પામીયાં, ચિત્ત ચેતોરે !
રહિં તાં લધરે સદૈવ ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૨
- તેહ રાશિ ગુણુમાંનથી, ચિત્ત ચેતોરે !
સુત્રમાંહી પણ એ રીત, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
તથા ભવ્યની યોગ્યતા, ચિત્ત ચેતોરે !
તે જિનચયનપ્રતીત. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૩
- જે વ્યવહારિ રાશિ ચઢ્યાં, ચિત્ત ચેતોરે !
તે ફિરિ તેહમાં જાય, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
કહેવાઈ વ્યવહારીયા, ચિત્ત ચેતોરે !
પ્રવચનિં એમ કહાય ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૪

દેવ નારક તિરિ નરપણું, ચિત્ત ચેતોરે !

વિવિધ જાતિ પર્યાય; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

ધની નિર્દન સોભાગીઈ, ચિત્ત ચેતોરે !

દોભાગી દુ.ખદાય. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૫

રૂપ, કુરૂપ, મૂરખ, કવિ, ચિત્ત ચેતોરે !

બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી, સદ્ર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

સ્ત્રી, નારી, નપુસક, નર, વલી, ચિત્ત ચેતોરે !

ત્રિવિધ જાતિ લહેં મુદ્ર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૬

અંત્યજ, દ્રુમક, ખલ, સજન નેં, ચિત્ત ચેતોરે !

એક જીવ બહુ ભેપ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

કર્મવસેં નિતુ નટપરિં, ચિત્ત ચેતોરે !

રાગી અથવા દ્વેષ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૭

નિયમ કાઈ એહવો, ચિત્ત ચેતોરે !

જે કાંઈ ન લલો ભાવ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

નટપરિ કીધા નવનવા, ચિત્ત ચેતોરે !

બહુ વિધ કર્મ બનાવ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૮

તે લણી એહતો સાંભલો, ચિત્ત ચેતોરે !

પૂરવભવવૃત્તાંત, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

આ જાણુદ્રીપના ભરતમાં ચિત્ત ચેતોરે !

મધ્યખંડ અતિક્રમ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૯

ગિરિપુર નામેં નયર છે, ચિત્ત ચેતોરે !

ધન ધાન્યેં અભિરામ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

અલકા પીણુ ^૧અલકો ^૨પમી ચિત્ત ચેતોરે !

જસ આગલિ ન લહિં ઠામ, ચતુરચિત્ત ચેતોરે !

૧૦

- તે પીણુ જઈ ઉચી રહી, ચિત્ત ચેતોરે !
 રચું બહુ કીજે વખાણુ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 ન્યાયસુ ભકતો ધણું, ચિત્ત ચેતોરે !
 સજ્જન સાધુગુણ જાણુ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૧૧
 જનપદ મુદ્દમુદ્દિતો અછે, ચિત્ત ચેતોરે !
 નાગર નવનવ રંગ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 પૃથિવિપાલ નામે અછે, ચિત્ત ચેતોરે !
 આણુ જસ અભગ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૧૨
 તાતો રવિપરે પરકજ્જે, ચિત્ત ચેતોરે !
 ધર્મરાજૈ સોભાગ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 રાતો અતિ મંગલપરે, ચિત્ત ચેતોરે !
 બુધજનનાં બહુ લાગ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૧૩
 ગુરુજનને સેવે સદા, ચિત્ત ચેતોરે !
 શુક વીર્ય સદાચાર, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 શનૈચર પાપ પ્રવૃત્તિમાં, ચિત્ત ચેતોરે !
 રાહુસમે રિપુદાર ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૧૪
 સૌમ્ય સદા છિર્ધ દોકને, ચિત્ત ચેતોરે !
 કેતુધ્વજ નિજ વંશ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 નવગૃહસ્પી નૃપતિ છે, ચિત્ત ચેતોરે !
 અનુગ્રહ કરે પ્રશસ ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૧૫
 સિદ્ધમતિ બહુ ગુણવતી, ચિત્ત ચેતોરે !
 રાણી જાણી નામ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 સિદ્ધમતિ છે તેહને, ચિત્ત ચેતોરે !
 પટરાણી બહુ માન ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૧૬
 વાહલી નૃપને અતિ ધણું, ચિત્ત ચેતોરે !
 જીવ એક, દોઈ દેહ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

પ્રાણનાથ ચિત્ત અનુસરી, ચિત્ત ચેતોરે !	
મીન નીર પરેં તેહ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૭
પંચવિધયસુખ વિલસતાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
જાતો ન જાણેં કાલ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
યદ્યપિ બહુ રાણી અઠે, ચિત્ત ચેતોરે !	
પીણુ એહસું રાગ વિશાલ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૮
એક દિન કીડાકારણેં, ચિત્ત ચેતોરે !	
ગયા ઉદ્યાનમોઝાર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
બહુ પરિવારે પરવર્યા, ચિત્ત ચેતોરે !	
૧ઈંદ્રસત્રિ ૨અનુકાર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૧૯
પંચવરણ ચર કુસુમના, ચિત્ત ચેતોરે !	
વારે બનાયા વેસ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
કુસુમાવરણે શોભીઈ, ચિત્ત ચેતોરે !	
જિમ ન દનવનમાં ૩સુરેસ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૦
બત્રીસ ૪બદ્ધ નાટક પડે, ચિત્ત ચેતોરે !	
વાળેં મ ગલ તૂર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
મેઘપરેં માદલ નદે ^૫ , ચિત્ત ચેતોરે !	
દાન દીઈ ભરપૂર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૧
પાહકવાસ ગરાસકા, ચિત્ત ચેતોરે !	
બ દિજનના ઘાટ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
થોકે થોકે રમતા અઠે, ચિત્ત ચેતોરે !	
સુલગ સુઘટ જસ ઘાટ ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૨
લોક લખ્યાગમે મિલ્યા, ચિત્ત ચેતોરે !	
આપ આપણા કરી મેલ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	

૧-ઈન્દ્રાણી. ૨-અનુકાર, સરખા. ૩-સુર-ઈશ.

૪-બત્રીસ પ્રકારના. ૫-નદ-અવાજ થવો.

૧ જઈ ઋતુની શોભા લિહી, ચિત્ત ચેતોરે !
 ધરવિરચી કરી કેલિ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૨૩
 એહવા માંહેં આવતો, ચિત્ત ચેતોરે !
 દીઠો મુનિવર એક; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 રખંતો ડહંતો યવિચરંતો, ચિત્ત ચેતોરે !
 વારૂ વિનય વિવેક. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૨૪
 મનુ ! મૂરતિ એ ધર્મ જઈ, ચિત્ત ચેતોરે !
 સંયમમાંદિર ધીર, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 કણ્ણાવત કૃપાલ છે, ચિત્ત ચેતોરે !
 ખીરજલધી ગંભીર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૨૫
 અવતરીઓ અવનીતલે, ચિત્ત ચેતોરે !
 જાણે સુરિજગિંથ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 અપ્રતિબદ્ધ વાયુપરિં, ચિત્ત ચેતોરે !
 ગગનપરિં નિરાલંબ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૨૬
 માસખમણુને પારણે, ચિત્ત ચેતોરે !
 નયરમાંહિ આવંત, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 મયલપરિ મુનિ મલપતો, ચિત્ત ચેતોરે !
 દમસારનામે મહંત. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૨૭
 રાયતણી દષ્ટિ પડિહિ, ચિત્ત ચેતોરે !
 લાગો રગ-અલંગ, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !
 પાઉધારિ છે સંહિરમાં, ચિત્ત ચેતોરે !
 જાણે ચાલતી ગંગ ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૨૮
 એ મુનિ જિહાં પાકે ધારસ્યે, ચિત્ત ચેતોરે !
 ધન ધન તસ ગેહ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૧-વસન્ત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ, હેમન્ત, અને શિશિર.

૨-કાળજીર્ણવૃક્ષ. ૩-દાંત-શહનશીલ. ૪-વિહરતો, આગતો.

ધન ધન જે 'પડિલાભસ્યે', ચિત્ત ચેતોરે !	
આણી અધિક સનેહ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૨૯
એહ ગુણાકર સાધુજી, ચિત્ત ચેતોરે !	
પુત્ર પાત્ર શુચિગાત્ર; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
દર્શનથી પાતિક ટલેં, ચિત્ત ચેતોરે !	
દુરિત ઉપદ્રવ માત્ર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩૦
અંતરંગ-અરિનેં જિતવા, ચિત્ત ચેતોરે !	
ઉઠ્યો એ મહામધ્વ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
પરિસહ ક્ષેજથી નવિ બીહે, ચિત્ત ચેતોરે !	
મોજી એહ અઠિધ્વ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩૧

યત:-

“સાધુનાં દર્શનં પુણ્યં, તીર્થભૂતા હિ સાધવઃ

“તીર્થ ફલતિ કાલેન, સઘઃ સાધુસમાગમઃ” ॥૧॥

[અનુષ્ટુપ્]

ઐ સંસાર અસારમાં, ચિત્ત ચેતોરે !	
તેહમાં કામવિનોદ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
ઉકરડામાં નિધિ મિલેં, ચિત્ત ચેતોરે !	
તિમ મનિ ધરતો પ્રમેદ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩૨
રાણીને ભાષે ધસ્યું, ચિત્ત ચેતોરે !	
દીજેં સાધુને દાન; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	
એ મુનિ મોટા પાત્રનેં, ચિત્ત ચેતોરે !	
જનમ કરિજે સુપ્રમાણ ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	૩૩
સાધુ મુક્ષેત્રે વાવીઉં, ચિત્ત ચેતોરે !	
તેહનાં પુણ્યનો પાર, ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !	

વચન કહી સકીઈ નહિ, ચિત્ત ચેતોરે ।
તરીયેં એ સ સાર. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૩૮

ત:-

“ઉત્તમપત્તં ।હૂ, મફ મપત્તં ચ । । મળિયા;^૧
અવિરય મ્મદીટ્ટી, જહન્નપત્તં મુણેયઠ્ઠં. ॥૧॥

ત -

(આર્યાવ્રત.)

અરિ હસેષુ, વરમેકો ત્થણુ તી;
અણુવ્રતિસહસેષુ, વરમેકો મહાવ્રતી. ॥૨॥
મહા તિ હસે , રમે તો હિ ॥ચ્ચિકઃ;
તાત્ત્વિકેન સમં પ , ન ભૂતં મવિણ્ણતિ.^૨ ॥૩॥

ન્યાયાગત ધન જેહમાં, ચિત્ત ચેતોરે ।

કરૂંપનીજ વેલી હોય; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ।

શ્રદ્ધાશુદ્ધ આદર ધણે, ચિત્ત ચેતોરે !

તે મુનિ દાનને જોય ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

૩૫

તેહવૂ દાન જેહને હુવે, ચિત્ત ચેતોરે ।

ધન ધન જીવિત તાસ; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

તેહવુ ધન શિવહેતુ છે, ચિત્ત ચેતોરે ।

પુહચૈ વજિત આસ. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ।

૩૬

૧-આ વ્રત માગધીભાષાનું છે. તેનો ભાવાર્થ આ મુજબ છે.

‘ઉત્તમપાત્ર છે સાધુ, મધ્યમપાત્ર આવકો ભણિયા;
અવિરતિ સમ્યક્ દ્રષ્ટિ, જઘન્યપાત્ર તેને ગણિયા’

૨ ભાવાર્થ-‘હજારો અવિરતિમા, મહા એક અણુવ્રતી;
અણુવ્રતી હજારોમાં, ઉત્તમ છે મહાવ્રતી.
મહાવ્રતી હજારોમાં, શ્રેષ્ઠ તેહીજ તાત્ત્વિક;
તાત્ત્વિકસમા પાત્રો, ‘દુર્લભા જગતી તલ્લે’

યતઃ—

અનુષ્ટુપ.

“આનન્દાશ્રુણિ ૧ રોમાચ ૨, વદુમાન ૩ પ્રિય વચઃ ૪

“કિન્ચિદનુમોદનંપાત્ર ૫, દાનમૂષળપન્થકમ્ ॥૧॥

“અનાદરો ૧ વિલંબશ્ચ ૨, પરાઙ્મુક્તો ૩ વિપ્રિયંવચ ૪;

“પશ્ચાત્તાપ ૫, સતાપશ્ચ, દાનદૂષળપન્થકમ્ ॥૨॥

જે એ સાધને આપીઈ, ચિત્ત ચેતોરે !

તેહનો લાભ અનન્ત; ચતુર ચિત્ત ચેતોરે !

જ્ઞાનવિમલ શુભકિત જે, ચિત્ત ચેતોરે !

તેલિજ જાણે સન્ત. ચતુર ચિત્ત ચેતોરે ! ૭૭

કુહા.

ધમ મનમાંહિ ચિંતવિ, ભૂપતિ ભાજે એમ;

સિદ્ધમતિ રાણિ પ્રતે દેખાડી બહુ પ્રેમ. ૧

એ મુનિને જે દીજ્યે, દાન દેઈ બહુમાન,

તો જનમારે આપણે, સદ્ગ હોઈ ૧નિધા(દા)ન. ૨

એ તે ભણિ ઇલાંથી વલી, જઈ આપણે ગેહ;

દાનયોગ જે મેલવો, તો હોઈ પૂન્ય અછેહ. ૩

તુહ મારે પ્રાણુપ્રીયા, અંતઃપુર સીણુગાર,

પુન્યકાર્ય મિલીને કરે, તેહના સદ્ગ અવતાર. ૪

ધમ નિસુણી પ્રીતમતણા વચણાં, નયણે નેહ;

૧-મૂલ પ્રતિમાં, “અનિધન” પાઠ છે.

૨-તે માટે આ પુસ્તકમાં “માટે”ને બદલે “ભણી” શબ્દ ધણે-સ્થળે વાપરવામાં આવેલ છે.

દેખાડી, નિજ ગેહ ભણી, ચાલી તે નિસંદેહ.	૫
પતિવયળને પાલતી, બાહિર તો મુપ્રસન્ન;	
પણ અંતરમાંહિં જલે, 'સૂર્યકાંતિ ૧'નિમ રત્ન'.	૬
ક્રીડારસ ભાગાભણી, માંહિ ઉઠી ઝાલ,	
અમલાઈ મનમાં ધણું, નિમ 'પલ્લી વિકરાલ'.	૭
ચિંને એ મુનિ પાપીઓ, કહાં આવ્યો ઇણિવાર;	
ક્રીડારસ ભાગો ધણું, પતિ સમજે ન લિગાર	૮
સુ કીજે પરવશિ પડ્યા, જો પતિવયળ ન થાઈ,	
તો ન રહે પતિવ્રતાપણું, સહુમાં હાંસી થાઈ.	૯
પરધરભંજણુ ભીખતા, ભમરાલા પાખંડ;	
દેખાડી જનને હજે, ચાલતો એ ચંડ.	૧૦
મુનિઉપરી વર દેખ કરી, તેડી મુનિને તામ;	
પડિલાભે બાહિર મને, પણ અતર મન[છે] ૨વામ.	૧૧
જે કોઈ ખાવે નહી, અરસ વિરસ દુર્ગન્ધ,	
અસનાદિક આપે વહી, ધરી દેખ-અનુપધ.	૧૨
૪કટુક તુળ જે સંસકર્યું, તે આપે અકુલીણ,	
મુનિ, નિર્દૂપણ જાણિને, લીધ તે મનમાં દીણ	૧૩
જે જે સળધે મિલ્યું, નિર્દૂપણ આહાર;	
સાધુ તે પેસુધાસણસમો, સંયમહિત આધાર.	૧૪
દન્દ્રિય પુષ્ટાઈતણુ, ભોજનનુ નહિ હેત,	

૧-સૂર્યનાંત નામનો એક જાતનો મણિ થાય છે, તે દેખાવડો હોય છે; પણ સ્વભાવે આગસમાન હોય છે એને સ.ધ. ૧-૧-૧૦ થી ૧૦ થી આગીયા-મણિ, અથવા કાચ પણ કહે છે.

૨-ડાણું, કિલ્લું, કાણું. ૩-ભોજનાદિ ૪-કટુ તુમડુ: કે જે ખાવાથી મ હજ થાય છે. કડવી દુધી ૫-સુધ. + અસણ.

જ્ઞાનાદિકને કારણે, સંયમ છવિત ક્ષેત. ૧૫
અતિ અમૃતસરિખા દિધ, ^૧શુદ્ધપાન-અહાર;
તે સુરસુખ શિવને લહે, દ્વલ પામે ^૨શ્રીકાર ૧૬
ને અણુગમતાં સુગામણાં ખેદ ધરી છે અહાર;
છતી શક્તિ અનાદરે, ^૩૩સે ચક્ર ગતિ સ સાર. ૧૭

પ્રવચને યદુક્તમ્—

“મયવં^૧ ભુત્ત કસ્ત, ન જિજ્ઞઙ ગોયમા જે જીવા;
અમુહં અચ્ચત્ત દુગ્ધણિજ્જં, અસણપાણસ્વાદમં સાદમં તહા.
રુવાણ સમણાણં, નિગ્ગટાણ અસદ્દહણાણ;
અણાયરેણ ભોયણં દેઙ, અણ્ણંસિંચદલાવેઙ વિદલં.
તે સમણ જાણઙ વાસાઙ-જ્જમણુંણદિજ્જમાણં;
પણ્ણવમમા વજ્જઙ, સોપરજમ્મે અવંત દુલ્લસમુવજ્જઙ.
તસ્સ ભુત્ત ન જિજ્ઞઙ, ડયંરપિટ્ઠિ મૂલાદિયારોગાય;
કા બહવે સમુપજ્જતિ, દીહવદ્ધ ચાઝરત સંસારકત્તારં.
અણુપરિયટ્ઠઙ જહા નાગસિરી,”

[ઇતિ ઉપદેશકલ્પદ્રુમે]

સુંદર શ્રદ્ધા આદરે, શુદ્ધમાન અહાર,
પડિલાભે અણુગારને, તે સમક્ષિત આચાર. ૧૮

લાલ. યોગીસર ચેલા, એ દશી. ૧૬ મી

હવિ રાજા મન ચિંતવેરે લાલ,
પડિલાભર્યે મુનિરાજરે, રાજેસર ચિંતઈ,

૧-પાણી, કાંઈ વિગેરે પેય પદાર્થ ૨-ઉત્તમ. ૩-અનીચ્છાએ, ખેદ ધરીને, અને શક્તિને ગોપાવીને જે સુપાત્રને અથોગ્ય આહારાદિ આપે તે ચાર ગતિમાં રહે-રોલાયા કરે. પણ પાંચમી ગતિ જે મુક્તિ તે પ્રાપ્ત કરી શકે નહીં; એવો ભાવ છે.

૪-દ્વિતીય પાઠે “તેહને અદ્ય સંસાર.”

ધન વેલા મુજ આજની હોલાલ. ૧
 ઇમ અતુમોદિ દાંનનેરે લાલ,
 સિદ્ધા વહિત કાજરે, રાજેસર ચિંતઈ;
 બાગવિનોદે રહ્યો હુ તો હોલાલ. ૨
 રાણીઈ મુનિ પડિલાભીઆરે લાલ.
 મનમાં આણી રીસરે, રાજેસર ચિંતઈ;
 ક્રીડાલગ થયા ભણી હોલાલ,
 આપ્યુ અનિષ્ટ અસુહામણુરે લાલ;
 કહુઉ તુ બ અસેસરે, રાજેસર ચિંતઈ,
 દેખો ! દોલાગણિયં કર્યુ હોલાલ. ૩
 ગધરસાદિકેં જાણીઓ હોલાલ,
 તેહ અનર્થ અહારરે મુનિવર ઇમ ચિંતે,
 જો નિરવદ્ય દામે પરઠવુ હોલાલ,
 તો સયમ જીવિત વધેરે લાલ;
 જિણુ આણા રહે સારરે મુનિવર ઇમ ચિંતે,
 ઇમ જાણીને આહર્યુ હોલાલ. ૪
 અતુક્રમે થઈ તસ વેદનારે લાલ,
 તે આહારપ્રભાવરે મુનિવર ઇમ ચિંતે;
 અતિ અવસ્થા જાણિને હોલાલ,
 કરી અણુસણુ આરાધનારે લાલ,
 ધરતાં મનમાં સમાધિરે મુનિવર ઇમ ચિંતે,
 શત્રુ મિત્રુ સરિખા ગણુ હોલાલ. ૫
 કાલ કરીને ઉપનોરે લાલ,

૫-નિરવદ્ય-અચિત્ત. સાધુએ વિચાર્યું કે “આને કોઈ યોગ્ય સ્થાને પરઠવી-મૂકી દઈ, તેપણુ અન્ય જીવો તેને ખાઈને મરણુ પામે.” એ ભયથી સાધુએ પોતેજ આહાર્યુ-ખાધું, એવો ભાવાર્થ છે.

તે અનુત્તર દેવલોકરે મુનિવર ધમિ ચિંતે;
 સંયમ જીવિત સાધિઉ હોલાલ,
 ક્રીડા કરી ધરિ આવીયોરે લાલ;
 પૃથવીપાલક ભૂપાલરે રાજેસર ચિંતઇ,
 પૂછે મુનિ પ્રતિલાલિઓ હોલાલ. ૬
 સા કહે તુલ વચને કરીરે લાલ,
 આવી ગેહ મુણિદનેરે ! પ્રાણેસર નિસુણો;
 ક્રીડારસ પણિ નવિ ગણ્યો હોલાલ,
 પ્રતિવ્રતાને પતિતણુરે લાલ;
 વચન તે અમૃતસમાનરે ! પ્રાણેસર માહરા,
 અસનાદિક ધરી ભાવસ્યુ હોલાલ. ૭
 નૃપતિ સુણી મન હરખીઓરે લાલ,
 અનુમોદિ તે વારિરે ! રાજેસર રૂડા;
 કપટ ન જાણે તેહનું હોલાલ.
 ધમ કરતાં રજનીસમેરે લાલ,
 જોત્રદેવી તિહાં આયરે રાજેસર રૂડા;
 એ અપરાધિની આકરી હોલાલ. ૮
 એહની સી ! અનુમોદનારે લાલ,
 કપટપેટી એ નારરે ! રાજેસર રૂડા;
 ધાત દ્યોઈ ઇણે સાધુનો હોલાલ,
 તે ભણી એ કડુવી લીખડીરે લાલ,
 જલની ગાડિર જાણિરે રાજેસર રૂડા,
 નામ ન લીજે એહનું હોલાલ. ૯
 ગાંમ માંહે પિણુ વિસ્તર્યોરે લાલ,
 એહનો દુષ્ટ અપવાદરે રાજેસર રૂડા;

રીસે ધડહડતોથકો હોલાલ,
 છાનું પાપ રહે નહિરે લાલ,
 કો વ્યસન આઢપાઢરે રાજેસર રૂડા,
 અહો અહો એ કુલખપણી હોલાલ. ૧૦
 કાઠી દેસથી બાહીરેરે લાલ,
 એ કરણીનાં લાગાં પૂલરે રાજેસર રૂડા;
 એહ અલછિ અભાગિણી હોલાલ,
 પાપણીછં પાપ કિસ્થું ક્યુરે લાલ;
 જોહથી સસાર અનંતરે રાજેસર રૂડા;
 અહો અહો માહરી મૂઢતા હોલાલ. ૧૧

યત—

“વેદ્યદવ્વવિનાસે રિસીથાણપનયણસ્સ ઉઢ્ઠાહે;
 “સજયર્ણીચ્ચઉચ્છવ્વયમગે મુલ્લીવોહીલામસ્સ.
 “અયુમ્પુણ્યપાપાનામિહૈવ ફલમીક્ષયતે,
 “ત્રિભિર્વેષેભિર્માસૈભિ. પક્ષેભિર્દિનૈ.” ॥૧॥
 રુઢીત, કાનની કૂતરિરે લોલ,
 કુટી કાટિજે જેમરે રાજેસર રૂડા;
 ઈમ લોકે ધણુ હીલવી હોલાલ,
 મારતી બહુ તર્જનારે લાલ;
 દુ.ખ પામતી ઠાંમિઠાંમિરે રાજેસર રૂડા,
 પાપ મિલ્થું દિન સાતમે હોલાલ. ૧૨
 કાઠિણી થઈ ગલતી તનુએરે લાલ,
 રોગતણે આવાસરે રાજેસર રૂડા;

૧-સાવાર્ય—અતિઉઘ્ર પાપ પુણ્યનું કળ તો ત્રણ વર્ષે, ત્રણ માસે.
 ત્રણ પક્ષે કે ત્રણ દિવસે મળ્યા વિના રહે નહીં.

૨-કુસ્તિત—ખરાબ, ગંદા કુતીત.

રાંકપરે રૂલી દેસમાં હોલાલ,
 ધણિપરે દુખ પામતીરે લાલ;
 પામી મરણ અકાલિરે રાજેસર રૂડા,
 છટ્ટીઈ નરકી ઉપની હોલાલ. ૧૩
 ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ભોગવિરે લાલ,
 તિહાંથી નિસરી થઈ મચ્છરે રાજેસર રૂડા;
 તિહાંથી સાતમીઈ ગહી હોલાલ,
 ઇંમ સઘલી નરકેં ફરીરે લાલ;
 પામી દુઃખના સમ્મરે રાજેસર રૂડા,
 પાપતણા સંચયવસિં હોલાલ. ૧૪
 હવેં તિર્યગતિ થઈરે લાલ,
 સાપણી પાપણી નતિરે રાજેસર રૂડા;
 અજગરી નેં વલી ગિંટડી હોલાલ,
 સીયાલણી ને કુકડીરે લાલ;
 કાગડી મીનકો માંહિરે રાજેસર રૂડા,
 રાસભી શુયરી સીચાણીકા હોલાલ.
 ઇંમ જલચર થલચર ખહચરિરે લાલ,
 ઉરપરિ ભુજપરિ માંહિરે રાજેસર રૂડા;
 દાહ શસ્ત્ર નેં દાઘ ઝારેં ૧ હોલાલ, ૧૫
 પ્રાહેં મરણ એહથીરે લાલ,
 ચાવરમાં પિણુ જન્મરે રાજેસર રૂડા;
 ખર કટુકે રૂક્ષ ઉશ્નના હોલાલ,
 જિહાં અશુભ ગધરસવર્ણનારે લાલ,
 દાણુ જેહ વિપાકરે રાજેસર રૂડા;
 વનરૂપતિ પણિ અશુભકાં હોલાલ. ૧૬

તીખા કડુયા અંખિવારે લાલ,
 તિહાં પિણુ બહુ અનતથરે રાજેસર રૂડા;
 તાપન સેકન લડથના હોલાલ,
 ઈમ બહુ ભેદે કદર્યનારે લાલ,
 પામે અનેક પ્રકારે રાજેસર રૂડા;
 પાપ ધતુર ફલ્યો બહુ હોલાલ,
 ધમ અકામ થકી નિર્જરાંરે લાલ,
 પામી ગવિ અવતારે રાજેસર રૂડા,
 તિહાં પિણુ ભુખ તૃપા ધણી હોલાલ,
 સહતી લહતી દુઃખ ધણુ રે લાલ,
 માર ને મહાપ્રહારે રાજેસર રૂડા,
 કોઈક શુભપરિણામથી હોલાલ,
 ભાગ્યાવસે મુનિવર મિલ્યાંરે લાલ;
 દેખી દુખીણી ગાયરે, રાજેસર રૂડા,
 કરુણા શરણુ પણે થઈ હોલાલ;
 ધર્મ સુણાવ્યો તેહને રે લાલ,
 સંભલાવ્યો 'નવકારરે' રાજેસર રૂડા,
 શરણુ ચ્યાર સુણાવિયાં હોલાલ,
 ગુરૂદર્શન અનુમોદનારે લાલ;
 પુન્યપ્રકૃતિનો બધરે, રાજેસર રૂડા,
 મરણુ લહિ તેહવે સમે હોલાલ.
 તિહાંથી થઈ તવર નદનીરે લાલ,
 રહિઓ અવશેષ જે કર્મરે, રાજેસર રૂડા,
 તે ઉદ્દેયે વલી આવીઉં હોલાલ,
 દુર્ગંધ ને હુમ દુર્ભંગારે લાલ;

૧૭

૧૮

૧૯

૨૦

ભહિ જન્માધિકારે રાજેસર રૂડા,
 આપેં કર્યા આપ ભોગવેં હોલાલ;
 એહવા ગુરૂવણા સુણી હોલાલ,
 ૧ પૂર્વલ્યો અવદાતરે, રાજેસર રૂડા;
 તદાચરણ કર્મનાશથીરે લાલ, ૨૧
 નતિસ્મરણ સા લહેં હોલાલ,
 -દીડી સઘલી વાતરે, રાજેસર રૂડા,
 ભય પામી મનમાં ધણું હો હોલાલ;
 ઝુરેં પશ્ચાતાપથીરે લાલ,
 હા ! હા ! કીધું દુષ્ટરે રાજેસર રૂડા;
 નિરાપરાધેં મુનિ દુહલ્યો હોલાલ. ૨૨
 નીરપ્રવાહે પખાલતી રે લાલ;
જ્ઞાનવિમલ ગુરૂપાયરે રાજેસર રૂડા,
 કહિં સ્વામી હવેં આમિ દિગ્યો હોલાલ.
 જિણથી એહ અશુભ ટલેંરે લાલ,
 દાખો તેહ ઉપાયરે રાજેસર રૂડા;
 જિમ હું થાઉ સોભાગિણી હોલાલ. ૨૩

કુહા.

કૃપાવત ગુરૂ કહેં, કર્મ હોય ૨વિસરાલ;
 તે તપથી સવિ સંજો, દુરિ દુરિત સવિ આલ. ૧
 ક્ષમાં કરેં શક્તિ છતેં, અતર હોઇ સુપ્રસન્ન;
 ઇન્દ્રિયસુખ ઇચ્છેં નહીં, તે તપિયા ધન ધન. ૨
 તપ કરિને રાખ્યા તિણેં, જિણેં ન કરી તપઆસ;
 દુષ્પથી જે તપ આદરે, તેહમાં કીસ્યો વિસાસ. ૩

સમકિતવિણુ છે જે તપ, તે સવિ કષ્ટ વિશેષ;
 પણિ સમકિતયુતજે તપ અછિં, તેહિજ શિવગતિરેષ. ૪
 યદ્યપી કરણી વંધ્ય^૧ નથી, એહવી લોકપ્રતીત;
 તે પુન્યપ્રકૃતિના બંધથી, એહી વચનની પ્રીત. ૫
 ચ્યારે ભેદ છે ધર્મના, દાન શીલ તપ ભાવ;
 જે ર્દર્શન નાણુ ચરણુ મિલે, તે સવિ ભવજલનાવ. ૬
 અતિ વહી ભવ્યપુરૂષને, મિથ્યા મંદકપાય;
 તેહનિ પણિ પરંપરે, હોઈ ભવતરણુ-ઉપાય. ૭

:—

“દાનેન પ્રાપ્યતે ભોગ, જ્ઞાનેન પ્રાપ્યતે શુભ્ન ।
 “તપસા ક્ષીયતે કર્મ, માવના ભવનાશિર્ના” ॥૧॥
 તે ભણી દેવાણુપીયે, આદરીધ તપકર્મ;
 પણિ ^૩નિરાશંસ જે પરિણમે, તો લહીધં શિવશર્મ. ૮
 તપના ભેદ અનેક છે, દુવિધ ધર્મ મન જાણુ;
 બહુ ભવ્યજીવે આદર્યા, આતમશક્તિપ્રમાણુ. ૯
 તપ તે વજ્રસમાન છે, આતપ ઇન્દ્રિને હાથિ,
 કર્મશૈલને ભેદિવા, સાચા શિવપુરસાથ. ૧૦
 ધીર વીર નર નારીધ, કીધાં અછૈ અનેક;
 શમ દમ વિનયાદિક ગુણે, મિલીયા ધાર્ધ વિવેક. ૧૧

(રોહિણી-જીવ-પૃચ્છા.)

કર્મવિપાક મે માહરા, સાંભલી થઈ ભયભ્રાંત,
 તેહ ભણી મુજ આશ દિઓ, તપના સવિ વૃતાંત ૧૨

૧-વાંઝણી. અર્થાત્ કરણી કળને આપવાવાલીજ છે. ૨-શ્રદ્ધા, જ્ઞાન,
 અને ચારિત્ર. ૩-નિઃ+આશંસ, શંકાવિના.

(તપપ્રકરણ.)

હાલ. ગણધર દશપૂરવધર સુંદર, એ દેશી. ૧૭ મી.

તપ ભવિયાં ઇણિપરે આરાધો,

જિમ શિવસુખને સાધારે;

નિરાશ સ શુભ ચિત્તને સાધો,

શુભગુણહાણે વાધારે. તપ આંકણી. ૧

નામથકી એ કેતાએક દાખું,

તપવિધપ્રકરણ દેખીરે;

આગમમાં પણ ખલુ અછે,

ગૌતમ ભાવ વિશેખીરે. તપ. ૨

૧૫ ચક્રદયાણુકતપ સવિજિનના,

૨ વીસથાનીકતપ મોટારે,

૩ ઉપધાનતપ શ્રીમહાનિશિથે,

નવિ માને તે ખોટારે. તપ ૩

૪ પદ્મકાયસયમના તપ હિઈ,

૫ અષ્ટાપદ સો પાનારે,

મોટકા તપ દશ્રીજિનવર કેરા,

૭ માહીતપ નહી જાનારે. તપ ૪

૮ અશોકતૃતપ ૯ નોકારના તપ,

૧૦ સિદ્ધચક્ર ૧૧ દર્શનશુદ્ધિરે;

૫૬ દોઈ ૧૨ સંવરતણા તપ,

૧૩ શેત્રુંજયતપવૃદ્ધિરે. તપ. ૫

૧૪ પંચતીર્થતપ ૧૫ અહઃખલુઃખતપ,

૧૬ સર્વાંગભૂપણ નામે રે,

- ૧૭મુગટ ૧૮વીરવલય ૧૯પુંડરીકા,
૨૦ તિલકપુંડરીકા નામેરે. તપ. ૬
- ૨૧સૌભાગ્ય ૨૨ ચૂનડી ૨૪કંકણવલયા,
૨૫શુક્લપ્રાપ્તિતપ નામેરે:
૨૬ કમલ ૨૭કુંડલ ૨૮અહાર ૨૯નિયમતપ,
કાલપ્રમાણુ અભિરામરે. તપ. ૭
- ૩૦મૃખલ ૩૧યતમુહ ૩૨ત્રીપદીનામ,
૩૩પ્રવચના ૩૪બ્રહ્મવ્રતા આણોરે;
૩૫દૃઢાંગકરણ ને ૩૬સુભગ ૩૭સુસ્વરતા
૩૮જ્ઞાનપ્રમાણુ જાણોરે. તપ. ૮
- ૩૯પ્રતિમા^૧ શ્રાવકની ઇચ્છારહ,
૪૦'રોહિણીતપ' મુખકારીરે;
૪૧ઇન્દ્રિયજયા ૪૨યોગજય ૪૩ કષાયજય,
૪૪ કરણજયતપ ભારીરે તપ. ૯
- ૪૫શ્રેણિ ૪૬પ્રતરા ૪૭ ધન ૪૮ વર્ગ,
૪૯અંદ્રાયણ-વર્ગ વર્ગતપ કરીધરે;
૫૦ દ્રાય ૫૧ મહા દ્ર ૫૨ સર્વતો દ્રા,
પ્રતિમાથી ભવ તરીધરે. તપ. ૧૦
- ૫૩ કર્મસુહણ ૫૪ગુણુરયણુસ ચરચર,
૫૫વજ્ર ૫૬વજ્રમધ્ય કહીધરે;
૫૭ યવ ૫૮ યવમધ્ય ૫૯ કનકાવલીનામા,
૬૦રતનાવલીતપ લહિર્ધરે તપ. ૧૧

“૧-દસળ ૧ વચર સામાજ્યર; પોસહ ૪ પહિમાપ અવમ્મદ સચિત્તે ૭; આરમ્મ ૮ પેસ ૯ ઉદ્ધિ, ૧૦ વજ્જણ સમણમૂણ ૧૧.” શ્રાદ્ધવિધિપ્રકરણે, સત્-રમાં દ્વારે. દર્શન(૧) વ્રત(૨) સામાયિક(૩) પૌષધ(૪) કાઉસગ્ગ(૫) બ્રહ્મચારી(૬) સચિત્ત(૭) આરંભવર્જક(૮) પ્રેયવર્જક(૯) ઉદ્ધિષ્ટ(૧૦) શ્રમણુભૂત(૧૧), એ અગીઆર

- દશમુકતાવલી દર સિંહનીકિડીત વલી,
 દરલધુસિંહની કિડીરે;
 દૃષ્ટીઆંખિસ, દપવર્દમાન-મહાતપ,
 દદ પંચમહાપ્રત વિલસેરે. તપ ૧૨
 દ૭પરમભૂષણ ને દટસર્વાંગસુંદર,
 દ૯મનથિરકરણતપ સોહિરે,
 ૭૦ધર્મચક્રવાલ, તપ ૭૧પ્રમાદલાગતો,
 ૭૨ચૌદપૂર્વતપ સોહેરે તપ. ૧૩
 ૭૩જ્ઞાન ૭૪દર્શન ૭૫ચારિત્ર ૭૬એકાદશિ,
 ૭૭આઠિમા, ૭૮ચૌદસિકેરારે;
 ૭૯તપ સંસારતારણ લધુ મોટા,
 ૮૦પદ્મોત્તરતપ મોટારે. તપ ૧૪
 ૮૧સ્વર્ગદંડ અને ૮૨ મેરુમદિર,
 ૮૩ અમૃતાષ્ટમી ૮૪અંગ-ઉપાંગારે,
 ૮૫મરુદેવિ ને ૮૬મુગટસપ્તમી,
 ૮૭જ્ઞાનપચમી; આગમ ચગારે. તપ. ૧૫
 ૮૮મોક્ષદંડ ૮૯અક્ષયસુખતપ, વલી,
 ૯૦પાલણહાતપ સુખકર્તારે. તપ. ૧૬
 [૯૧થી૯૮] નદીસરા અઠાઈના તપ,
 ૯૯સુતદેવી ૧૦૦અંખિકાદેવીરે;
 ૧૦૧દુધ્યાન બેઠ ૧૦૨ સુભ્યાન પ્રવર્તક
 બેઠો ઇતી વીંશને લેવીએ તપ. ૧૭
 ૧૦૩ કામદમન, ૧૦૪ચિંતાસંતાપન,
 ૧૦૫વિહરમાન ૧૦૬જિનગણધરે;
 ૧૦૭ગારવજય ૧૦૮ ભિક્ષુપ્રતિમા
 ૧૦૯સમવસરણ ૧૧૦લધુવૃદ્ધ કરણે એ તપ. ૧૮

૧૧૧આયતિજય ૧૧૨મારણકપાવડિયાં,
 ૧૧૩પ્રાતિહાર્ય ભવપૂરારે;
 ૧૧૪સત્યરિસયજિન ૧૧૫દમયંતીતપ,
 ૧૧૬કલ્યાણકૃતપધારારે તપ ૧૯
 ૧૧૭ત્રિભોવન જપતપ, ૧૧૮આઠકર્મતપ,
 ૧૧૯સત્તમિયા ૧૨૦અદ્ભુતમિયારે;
 ૧૨૧નવમીયા; ૧૨૨ દસમ દસમીયા;
 ૧૨૩પ્રતિમાતપ જિન કલારે. તપ ૨૦
 દશવિધ આલોચણુ પ્રાયશ્ચિત્તાદિક અને છવિધેં ભાખ્યારે;
 ત્રિકરણુ શુધિં કરણુને હેતિં, જ્ઞાનવિમલમતિ દાખ્યારે તપ. ૨૧*

દુહા.

શ્રીગુરુના મુખથકી, મુણીયા ભેદ અનેક;
 કહો સ્વામી મુજનેં કીહો ? યોગ્યતાનો સુવિવેક
 જોહવી જાણો માહરી, શક્તિપ્રમાણે સ્વામ;-
 દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવથી, તે કહો અ(ધિ)ભિરામ! ૨૨
 તિહાં ઉપયોગી ગુરુ કહેં, રોહિણુ તપ પરિમાણ;-
 કર્મરોગ ઉપશમ ભણી, લહેં આયતિ કલ્યાણ. ૩
 સમકિતમૂલ અમૂલ ગુણુ, રોહિણીનો તપ દીધ,

*તપ—કર્મ ખપાવવાના ઉપાયો જિનશાસ્ત્રમાં અનેક પ્રકારથી વર્ણવેલા છે. જેમાં ધણાખરા ઉપર વર્ણવ્યા છે તથા કેટલાક બાકી રહ્યા છે તેમાં જે સ્મૃતિમાં છે તેનાં નામ અત્ર આપ્યાં છે. “ મોક્ષકરણક, સ્વર્ગકરણક, અષ્ટાન્હકા, છન્નુજિન, સૂર્યાયન, કનકતપ, નિગોદાયુ, મેરુકલ્યાણક, છકતપ, પદકી, અંગત્રિશુદ્ધિ, પરતપાલી, ત્રિપર્યતધન, નિર્વાણદીપક, બત્રીસકલ્યાણક, કર્મચક્રવાળ, હણોદરી, કેવલજ્ઞાન, જિનદીક્ષા, ગોતમપડધા, ગુણુરત્ન-સંવત્સર, તથા અક્ષયનિધિ વિગેરે વિગેરે.

- નિરાશંસતા ભવસુખે, ગુરુસુખે અંગી કાધ. ૪
- ‘રોહિણી નક્ષત્ર’ જે દિને, તે દિને પોતે ખાસ;
અહોરાતહ ચોવિહાર તિમ, અથવા ચોથ ઉપવાસ. ૫
- શ્રીવાસુપૂજ્યજિણુંદની,** પૂજાલક્ષિત વિશેષ,
૧ગુણુ પણુ તસ નામનું, નહી મન શંકારેપ. ૬
- વર્ષ સત્તાવીસ સીમએ, તપવિધ એ ઉત્કૃષ્ટ;
સાત વર્ષ પિણુ જઘન્યંથી, યાવત્ જીવ વિશિષ્ટ. ૭
- ઉજમણું શક્તિ રૂપરે શ્રીવાસુપૂજ્યવિહાર;^૩
મૂરતિ ! લાલ મણિતણી, થાપે અતિહે ઉદાર. ૮
- શ્રીવાસુપૂજ્યજિણુંદનું, ચરિત સુણે ધરી ભાવ;
લિખે લિખાવે જ્ઞાનના, વલી કરે ભંડાર. ૯
- એ તપના જે કાર્તુક, કરે લક્ષિત [પણુ] વલી તાસ,
સાધર્મિક વલી સઘની, ધર્મકાર્ય સુવિલાસ. ૧૦
- એહથી સંકટ સવિ ટલે, રોગ સ્થોગ દુઃખ્યાન;
મુલગ સુયશ આદેયતા, સુરવરપ્રમુખ ગુણુધામ ૧૧
- એ તપના મહિમા થીકા, થાઈસ આયતિ કાલ;
શ્રીવાસુપૂજ્યજિનતણો, સુત મઘવા ભૂપાલ. ૧૨
- તેહની પુત્રી રોહિણી, નામે સુગણુ નિદાન;
અશોકચંદ્ર નૃપ પરણુસ્યે; શોકતણો નહી નામ. ૧૩
- લેધ સંયમ શિવ પાંમરયે, તપ કરી અતિહે ઉદાર,
વાસુપૂજ્યજિનશાસને, પામીશ ભવનો પાર ૧૪
- તે ભણી સિ પ્રતિવિધ કરે, રજત અશોકતર હેઠિ,
કરી ચૈત અગમી જિને, સોવિનમૂર્તિ પ્રતિહ. ૧૫
- તિણે પાવન પુણ્યે કરી, હોસ્યે સુગધ શરીર;
ભદ્રે ! ભઃકુણુવતી, જિમ સુગંધનૃપ વીર ! ૧૬

૧-ગણુણું. તે ૪ નામની માલા ગણવી તે. ॥ શ્રીવાસુપૂજ્યજિનાય નમઃ ॥

૨ મૂળ પ્રતિમાં “ શક્તિ કરે ” પાઠ છે. ૩-વિહારે-મન્દિરે.

(રોહિણીજીવપૃષ્ઠા.)

સ્વામિ ! તે મુજ દાખવો, કૃપા કરી સમ્યન્ધ;
જિમ છટે પ્રભુ માહરા, કહિનકર્મના બન્ધ. ૧૭

—

(સિંહસેનપુત્ર સુગન્ધનૃપ આંતર વૃત્તાંત.)

હાલ, હુયરની દેશી. ૧૮ મી.

ગુણુ ગીર્યા ભાષે હો નાણી-ગુણુખાણી,
સ્થું કહધ કહને હો કર્મતણી કહાણી,
કર્મે કરી નડીયા હો ચ્યારે ગતિ નાણીપ્રાણી,
સુખદુઃખ સવિ પામે હો, સુભાસુભ સેહ તાંણી. ૧
ધણિ રતદેત્રે હો રિંહપુર છે નયરી,
સિંહસેન તસ રાજા હો વશિ કીધાં વયરી;
રાણી જગ જાણી હો કિ ! કનકમ્ભ નામે,
જસ આગલિ અપજર હો કે શોભા નવિ પામે. ૨
તે દંપતિ વિલસે હો દો ગુંદક સરીખા,
નખમાંસતણીપરિં હો પ્રીતિ તે પરિખ્યા:
સુખસમય ગમાંવે હો કે અહનિશચિતે હખ્યા,
વલી ધર્મ કલાઈ હો ડાહ્યા ઉતકપ્યા ૩
અનુક્રમે થયો તેહને હો પોદો એક ખેટો,
દુખીઓ દોભાગી હો માનો પાપ તણો ઘેટો;
અવિનય ઉન્માદી હો કે જાણે વડ ટેટો,
જનક દેખી બીહેં હો કે અશુભતણો ખેટો ૪
લોકને વલી ન(દ)વલો કે હો નવલો રૂપગુણે,
કહેલી તલીયાથી હો કે કાલો અધિક ગુણે;

૧ દુર્ભગને વા'લો હો કે' દુઃખીઓ વલી ભુખ(મુ)રી;
 વિપમોલત કાયા હો કે' જાણે' વાલ્મિકિગિરિ. ૫
 રથું કહિયે ઝાઝુ હો કે' સંત દેખીને' સુણે,
 હાઈ દેણી દિણા હો કે' કર્મવિપાકગુણે.
 દુર્જન તો જાંધે હો કે' દેખી કર્મ નવાં,
 મુનિ તો સમદષ્ટે હો કે' કૃતદ્વ છે એહવાં. ૬
 નિર્નામિક નામે' હો કે જન સહુ જોલાવે,
 રાગને રાણી હો કે' નિઃસુણી દુઃખ પાવે;
 હુતા બહુ' સુખીયા હો કે' પણ તે પુત્રદુ.ખેં,
 દુઃખીયા થયા જગમાં હો કે' પૂરવધર્મપખેં. ૭
 છોડની ચિંતા હો કે' દુ.ખ દીધે અતિહેં ઘણું,
 અંતિમ અંતર સાલે હો કે' શલ્યથંડી જમણું;
 તિહાં ભરડા ભોયા હો કે' જોસી સંન્યાસી,
 કંડી કાપડી યોગી હો કે' જંગમમહવાસી. ૮
 વલી દેવ દેહરડાં હો કે' પૂન્યાં(છયાં) પર્વધરી,
 ઝોપધ ઉપચારા હો કે' કાધાં યતન કરી;
 પણિ કર્મેન આગે' હો કે' સવિ તે અક્ષય થયાં,
 ઉપદેસ અભવ્યને હો જિમ ! ગુરરાજ કહ્યાં. ૯
 મંત્રીસર પ્રમુખા હો કે' કાધા યતન કરી,
 મતિ મૂઢ થઈને હો કે' અલગા ફરી રહ્યા;
 ઈમ કરતાં તેહને હો કે' કેતો કાંલ ગહોં,
 'દુર્ગધા' નામે' હો કે' સવિ જન એમ કહોં. ૧૦
 ઇણિં સમે' પધાર્યા હો કે' પાવન કરત ઋધરા,
 પપંક્તપ્રલસાંભી હો કે' જિણુ પરિસહ કર્યા;

૧-દુર્ભાગ્યને. ૨-પૂર્વનાં ધર્મશર્યવિના.

૩-મૂલે " જિમ " છે. ૪-પૃથ્વી, ૫-છટ્ટા તીર્થંકર.

- ૧ સુરે^૧ તિગડું રચિઉ હો કે પર્પદ બાર મિલી,
ચોજનસમ વાણી હો કે સુણતાં ચિત્ત રૂલી. ૧૧
- સિંહસેન નૃપ સુણિનેં હો કે આવે હર્ષ ધરી,
કનકપ્રભા રાણી હો કે સાથે પુત્રે કરી,
નિજ રૂદ્ધિસમેં તે હો કે વંદે પ્રભુ પાયા,
જિનપદ પ્રણમતા હો કે પાતિક રવિરલાયા. ૧૨
- પ્રભુ દેસના દેવે હો કે અમૃતરસ વાણી,
જિણુ કર્મનેં બધે હો કે બાંધ્યાં સવી પ્રાણી.
તિહાં મિથ્યા અવિરતિ હો કે કર્મ કપાયજેગે,
વલી સમયેં સમયે હો કે બંધતણેં ભોગે. ૧૩
- નવિ ઓછો આવે હો કે મોહુ અત્યતથકી,
અજ્ઞાન અબોધિં હો કે કાલ અનાદ્યકી,
સસારનિવાસી હો કે ઇણિપરે જીવ સવે,
ભવિતવ્યતાયોગેં હો કે સિદ્ધિ સભાવ (સ)ભવે. ૧૪
- કણિ પરિ જિનરાજેં હો કે દેસન બહુ દીધી,
ત્રિભુવનજનકિપરિ હો કે કરૂણા ઇમ કીધી;
હવિં અવસર પામી હો કે રાજા શિરનામી,
પૂછે જિનવરને હો કે દાખો હવે સ્વામી ! ૧૫
- મુજ તનય દોભાગી હો કે નિર્નામિક નામેં,
દુખીઓ પામેં હો કે કર્મ કઠિન કામેં,
કહો ઇણિ જીવે હો કે કર્મ કીસ્યાં કીધાં,
જ્ઞાનગુરૂદેવાદિક હો કે દ્રવ્યલક્ષણ કીધાં. ૧૬
- પ્રવચન ઓલવીયા હો કે આલ કહ્યાં ફૂડાં,

૧-દેવોએ, ત્રિગડું-ત્રિગઢ, ત્રણ ગઢવાલો વ્યાખ્યાનમંડપ બનાવ્યો.

૨-ચોજન-ચાર ગાઉસૂધીના લોકો સાંભળી શકે તેવી વાણી

૩-વિદ્યાવ્યા, વેદાવ્યા, દુર કીધા.

સતી કલંક ચઢાવ્યાં હો કે ક્રોધ ધર્યા ઉડા;
 કે ! કાઈ આશાતના હો કે મો'ટી મુનિહત્યા,
 કરતાં નવિ શંકા હો કે કીધી તે થઈ સત્યા. ૧૭
 ઈમ નૃપનાં વયણાં હો કે નિસુણીનેં ભાષે,
 જ્ઞાનવિમલ પ્રભુજી હો કે પૂરવભવ ભાષે;
 પદ્મપ્રભસ્વામી હો કે સકલ સભા આજે,
 ધિગ્ ! કર્મ-અવસ્થા હો કે ન લહે કાઈ ભાગ્યે ! ૧૮

(શ્રીપદ્મપ્રભકાથત સિંહસેનપુત્ર-સુગન્ધનૃપ- પૂર્વભવ.)

ઉહા.

જ'ખૂદ્દીપે રતમાં, નગર નાગરપુર નાંમ
 તિહાંથી ખારે બેયણે, નીલવંતગિર ઠામ ૧
 ઉચો અતિ ગહને ભરિઓ, ગધુર ગુફા વિસેસ,
 શ્વાપદપદની દેખીઈ, પણિ નહિં અવર વિશેષ. ૨
 તિહાં એક મુનિવર મોટિકો, શમદમગુણ આધાર,
 મૂર્તિવંત આચારમય, સયમરયણભંડાર. ૩
 સવેગી સમતારસભર્યો, કર્યો મમતા પરિહાર;
 નિજ તનુનો પંણિ નિસ્પૃહી, કરતો ઉઝ આચાર. ૪
 માસખમણનુ પારણુ, કરતા રહે મુનીશ;
 યાવજીવ ઇમ ગ્રહી, નિવસે તિહાં નિસદીસ. ૫
 પૂર્વકર્મને ઉવેખવા, તપેં તપસ્યા ધોર;
 આતપે આતાપન લીઈ, સહેં પરિસહ? જોર. ૬

હવે તે ગિર-ગધુર વીચેં, આવે વ્યાધ ગમાર;
 આહેંડી ધીવર ભીલડા, કરતા પાપ અપાર. ૭
 પણ તે મુનિમહિમાથડી, ન પડેં કાઠ તસ પાસ !
 પાપીજન મન ચિંતના, અફલ હોઈ તસ આસ ! ૮
 શસ્ત્ર સવેં નિફલ હોઈ, જલ સર્વ થાઈ આલ;
 કાલેં નચાલેં કાઠનેં, પાપબુદ્ધિ વિસરાલ. ૯
 રત્નતિવિરોધી જીવડા, તિણે પણિ છાંડ્યા વધર;
 મુનિમુદ્રા દેખી કરી, તજેં દ્વેષના રજહર. ૧૦
 પાપી હિંસક જે હતા, તે ચિતે મનમાંહિ;
 અહ્મ ચિતિત થાતુ નથી, એ મોટા વનમાંહિ. ૧૧
 તો એ ઋષિનેં મારીધં, કાઠક કરી ઉપાય,
 જીવ ઘણા પડે પાસમાં, તો અહ્મ ચિતિત થાય. ૧૨
 તે હિંસકમા એકનૈ, કાલવ્યાધિ વિકરાલ;
 તે વિશેષ ધાયા માવડી, જિમ સમીરેં દવઝાલ. ૧૩
 એહવો ગોદ્યો તિણેં રચ્યો, મુનિ તો સમતાવંત;
 નિકારણુ વયર આદરેં, તેતો અધમ અત્યંત ! ૧૪
 માસખમણતપ આદરી, કરે અહનિસ યસજ્જનય;
 સાવધાન સઘલી વિધેં, નિરમોહિ નિરમાય. ૧૫

ઢાલ. ખેડલેં ૧૨ ઘણા છે રાજિ, વાતાં કેમ કરો છો !
 એ દેશ . ૧૨ મી.

શિલાપટકઉપર ખેસીને, મુનિવર ધ્યાન ધરન્તા;
 મુનિ સમતા(શલ્યે) વાસી, નાદા - વયર વહન્તા.

૧-નિફલ ૨-“ઉદર અને ખીલાડી,” તથા જેમ “સૂર્ય અને નોલ્લીયા”
 ભતિ સ્વભાવેજ વૈરી હોય છે તેવા પ્રાણુઓ. ૨-દ્વેષદ્રવી ઝેર.
 ૩-સત્યાન, સ્વાધ્યાય.

મો'ટા મહિમા જાસ દાખ્યો, કિમહિ(કહ્યો)ન જન્ય;
 પણિ તે દુષ્ટ દોહાગી જીવ, તસ ગુણ કાંઈ ન થાવિં મો. આં ૧
 સમતાનો આગર ગુણુસાર, સંયમ સુખમાં લીણો;
 અહનીસ રંગવિહારી તેહમાં, જિમ જલમાંહે મીણો મોં ૨
 ગુંણેં અહિરાંમી શિવસુખકાંમી, શુદ્ધ ધરમનો ધામી,
 જિણે નિરહિતા એહવી પાંમી, આવેં આતમરાંમી. મોં ૩
 મુદ્રા નિરખી મોહેં સંતા^૧, પાપ નમેં^૨ ભૂકંતા;
 આલેં ગજપતિ જિમ મલપતા, પાપપડલ તોડંતા મોં ૪
 સુમતિં સુમતા ગુપતિં ગુપતા, શુભર(ત્ને)યે ધનવંતા;
 શિવસુંદરી હરી કરી કતા, જિન-આણા નિરખતા. મોં ૫
 માસખમણપારણાનેં દિવસેં, પાસ નગરમાં જનવેં;
 ધ્યાઈ જોત્રીનેં કાલે, પિંડદોષનેં ભાવેં. મોં ૬
 લાલ અલાલેં ન હીણો દૂણો, માન અને અપમાનેં;
 ઉપશમ ઉદેંગુણ અનિલ વિચારી, તેય અહારસમાને. મોં ૭
 હવિં પાછલિં તે વ્યાધિ, અપરાધી છલ જોધને આવેં,
 રીસેં ધડહડિનેં શિલાહેદે, પ્રજન અનલ ઝપ્રજલાવેં. મોં ૮
 છાર કાષલા કરી ખેર પ્રમુખના, લલી અનલ અંગીઠી;
 સુભગતિનેં જલાંજલિ દીધી, દુર્ગતિ વરવા ચિટ્ટી. મોં ૯
 એમ યોગ કરી પાપી વલીઓ, અનરથ કરવા બલીઓ;
 પીસેં દાંત મનમાંહે હીસેં, અનરથમાંહે મિલિઓ. મોં ૧૦
 મુનિ પિણુ નયરમાંહથી આવી, વનમાંહે તિણુ દાંણુ;
 શિલાકઉપરિં પૂર્વલી રીનેં, ધ્યાઈ ધર્મનુ^૪ ધ્યાન મોં ૧૧
 પવનપ્રયોગેં જાંનો અનલ તે, પ્રજલ્યો વાઉપ્રયોગે;
 ધખી શિલા જિમ દોહની ભાદી, કર્મદહનને મોગેં! મોં ૧૨

૧-છતાં, મોહ્યા છતાં, મોહ્યા થકા. ૨-ભૂમિપતિ. ૩-સલગાવે.

૪-મૂલપાઠમાં 'ધ્યાનને બદલ 'ઝાણ' એવો પાઠછે.

તાપે મેંણુ ગલેં તિમ કાયા તપવાનેં જવ લાગી;
 શુભપરિણામેં આતમવીર્યં, ક્ષપકથ્રેણિ તવ લાગી. મોં ૧૩
 મૈત્રી સમતાધાંમી ખિમારસ, તીણુથી તાપ ન લાગે;
 જિમ લોહ કરીજેં ઉપ્પનીરસમ, શીતલ ચંદનરસ લાગે. મોં ૧૪
 ધાતીકર્મક્ષય, કેવલ પામી, કર્મ અંત કરી સીધ;
 ધનધન તેહની જનની જાયા; છસો સમતારસ પીધ. મોં ૧૫
 દુષ્ટ, અકાર્ય કરતો નવિ લાજે, દુર્ગતિથી નવિ ભાજેં;
 એ લક્ષણુ દુરભવ્ય અભવ્યનાં, અપરાધી ઇમ ગાજેં. મોં ૧૬
 તેહ પાપથી વ્યાધ તુરતમાં, ગલીત કાઢી થયો અગે;
 સોલ રોગ વલી મહાદાઘક્ષર, તેહનો અતિહે પ્રસંગે મોં ૧૭
 તેહ વેદનથી સાતમી નરગે, પોહતો પૂરણુ-આયે;
 તિહાંથી મચ્છ દાઘક્ષરે પીડો, ફરી સાતમીઈ જાયે. મોં ૧૮
 તિહાંથી ચવી મહામચ્છ થઈનેં, ઓત મુકનર થાયે;
 પ્રથમ નરકેં સાત ભવાંતર, કાલ ઉરગતિપણુ પાવેં. મોં ૧૯
 તિહાંથી પચમ નરકેં નારક, તિહાંથી સિંહ વિકરાલો;
 તિહાંથી [...] નરકે નારક, તિહાંથી ચિતરો બિડાલો મોં ૨૦
 બીજી નરકેં ઘુકની નારકિ, પહિલી નરકે x x
 તિહાંથી થયો દારિદ્ર ગોપાલો, કુષ્ટી પરવશિ રક. મોં ૨૧
 એક દિને કર્મસયોગે વનમાં, દવ દાઘો પડયો ભૂમિ;
 દેવદત્ત શ્રાવકે તે દીઠો, કરુણા લાવી મનડામિં. મોં ૨૨
 મત્ર મહા પરમેષ્ટીતણો જે, તેહનેં તે સંભલાવેં,
 તસ મહિમાથી તાહરો નન્દન, એહ થયો શુભભાવેં. મોં ૨૩
 શેષ દુષ્કર્મ ઉદેંથી, અતિ દુર્ગન્ધ શરીર;
 એ દુષ્કર્મ કર્યાનું ફલ લાધું, હવે લહસ્યેં ભવતીર. મોં ૨૪
 છવમાત્ર સંતાપ્યો દુ.ખ દધ (દીધ) મનવચ કાયેં જાણ્યો;

૧-‘ધાતીકર્મનો ક્ષય કરી, પામ્યા કેવળજ્ઞાન’ શ્રીયશોવિજય. જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, વેદનીય અને મોહિનીય એ ચાર બાકી રહેલાં ધાતીકર્મ કહેવાય છે.

ત્રિવિધ અહિંસક મુનિને ધાતે, તેહને સ્યો દુઃખ કહેણો! મો ૨૫
 તેહ ભણી કોઈ જંતુમાત્રને, દુઃખ સુપને નવિ દીજે;
 જ્ઞાનવિમલ મુનિરાજ કહેં ઈમ, જિમતિમ કરી
 ઉપકૃતિ કીજે. મો ૨૬

હહા.

ઈમ જિનવયણાં સાંભલી, ચિંતે મનમાં એમ;
 અહો અહો કર્મવિચિત્રતા, છૂટીજે હવેં કેમ! ૧
 મો'ટું (ખોટું) પાતિક નિપતું, એ સમ અવર ન કોઈ,
 બોધબિજ દોહિલું હવેં, કીણ પરેં શુદ્ધ હોઈ. ૨
 પશ્ચાતાપ કરે ધણો, ઇલાપોહ વિચાર;
 કરતાં તેહને ઉપતું, જતિસ્મરણ સાર. ૩
 દીહું સવિ જે જિને કહ્યું, નયણપરિં સાક્ષાત;
 શેમાંચિત થઈ ઉઠી કહે, તાર તાર મુજ તાત. ૪
 નયણેં જલ-અંજલી ભરી, ચરણ પખાલી જમ;
 કૃપા કરી મુજઉપરેં, હું! વરાકે દુઃખધામ. ૫
 તું તારે તો હું તરું! અવર ન તરણો થાય;
 તુલસમ ઉપકારી નહી, મુજસમ દુઃખી નકો(કા)ય. ૬
 સુરતરૂથી દાલિદ રહે! રવિથી રહે અંધકાર!
 ચંદનથી ન રહે તપનિ, ગુરૂથી ભુજંગ પ્રચાર! ૭
 નિસ્તારે સંસારથી, જગતજ તુ આધાર;
 કંઈના કરી મુજને કહો, કાંઈક શુભ-આચાર ૮
 તિમ પ્રભુકેરે દરિસણે, ન રહે પાપવિકાર;
 મેઘધટા જાયે વિખરી! ફરસી પવનપ્રચાર! ૯
 જેહવી જાણો યોગ્યતા, આયતિકાલવિચાર;
 સ્યું! પ્રીછકને સ્યું સીખવું, તે ઉત્સકે વ્યવહાર. ૧૦
 તપગુણ રોહિણુ ભૂધર, જિનવર ભાષે એમ;
 રોહિણીતપને દાખવે, કર તુ ચિત્ત ધરી પ્રેમ. ૧૧

દાહ. છરેછની, દેશી. રાગ મધુમાદન. અથવા; છરે મારે
જાગ્યો કુંવર જામ, તવ દેખે દાહત મલી, છરેછ.
એ દેશીયે. ૨૦મી.

છરે સુંણી શ્રીજિનવાંણુ, આનન્દો મન અતિ ધણો; છરેછ;
છરે માંડ્યો તપમડાણુ, જનમ સફલ ગણે આપણો. છરેછ. ૧
છરે રોહિણીરેપનિથિયોગ, પોસ પૂરણુ આદરે; છરેછ;
છરે અધવાસ ચિત્તને લાગ, શ્રીજિનપૂજા બહુ કરે છરેછ. ૨
છરે સાત વરસની સીમ, ચોવિહાર ૧એકાસણે; છરેછ;
છરે બીજે સાતે જાણુ, નીવિર અલેપ ચોવિહાર પણે. છરેછ. ૩
છરે ત્રીજે સાતે જાણી, ચોવિહાર ૩આંગિલ કરે, છરેછ;
છરે ચોથે સાતે જાણુ, ચોથ ઉપવાસ ચઉવિહ ધરે. છરેછ. ૪
છરે ઇંમ અઠવીસ વર્ષ, પરિમાણે પૂરે કરે; છરેછ;
છરે વૃક્ષ અશોકને હેદિ, શ્રીવાસુપૂજ્યપ્રતિમા ધરે. છરેછ. ૫
છરે વલી ઉત્તગ પ્રાસાદ, સાધર્મિકવાત્સલ્ય કરે, છરેછ;
છરે રક્ત પ્રવાહ પરધાન, રત્નમયી પ્રતિમા ભરે. છરેછ. ૬
છરે રોહિણીતપવૃદ્ધિ એમ, શક્તે તો નિયતે કરે; છરેછ;
છરે આઠ વરસ પરિમાણુ, આઠ માસ ઉપરી ધરે. છરેછ. ૭
છરે ચોથ ભત ચોવિહાર, પ્રતિમા ભરાવે પ્રવાલની; છરેછ;
છરે ધરે સમકિત ઉદાર, ટાલે શકાદિ જાળાલની. છરેછ. ૮
છરે ધરે પરિપૂરણુ જિનરાગ ન ધરે અવલી અભિલાપા; છરેછ;

૧-એકજ વખત ભાણકપર જેસીને જાવાનું મૃત અને ત્યાર બાદ
ખાઈ રહ્યા પછી ત્યાં ચોવિહાર, ચારે આહારનો ત્યાગ કરવા લાગ્યો.

૨-નીવી-એકાસણા જેવુંજ એક જાતનું એકજ વખતે જાવાનું તપ,
આમાં આંગિલની માફક થી, તેલ વિગેરેથી ચોપડેલો પદાર્થ ત્યાગ કરવામાં
આવે છે.

૩-લગભગ નીવીને મલતુંજ એક જાતનું તપ નીવી કરતાં જેથી પશ્ચિત્તું.

જીરે શક્તિ ન લોપે' આય, ઉજમણાદિ યથા સુખા. જીરેજી. ૯
 જીરે ધમ જિનવચનથી જોણી, રોહિણીતપ જોષ આદરે; જીરેજી;
 જીરે કહે પ્રભુ તુમ પસાય, દુસ્તર લવજલ નિસ્તર્યો. જીરેજી. ૧૦
 જીરે જાસ ગયો દુર્ગન્ધ, સુગન્ધ સોભાગ સુગન્ધતા; જીરેજી;
 જીરે તપથી ર્યું ! નવિ થાય, જે દુરારાધ્ય સુસાધતા. જીરેજી. ૧૧
 જીરે સુગન્ધ થઉ તસ નાંમ, તપમહિમાંથી વંછિત ફલ્યું; જીરેજી;
 જીરે તિણીપરે તુજ દુર્ગન્ધ, જાસ્યે આવી એ મિલ્યું ! જીરેજી. ૧૨

(રોહિણીનો ચાલુ પૂર્વભવવૃતાંત)

જીરે દુર્ગન્ધા તે નારી સુણી, જિનવચણુ તે એહવાં; જીરેજી;
 જીરે આદર્યો નિણિ તપ તેણિ, તે રોહિણીતપ કહિઓ જોહવા. જીરેજી. ૧૩
 જીરે તે દુર્ગન્ધા નારી થઈ, સુગન્ધા સોભાગણી, જીરેજી;
 જીરે થઈ જનને બહુ માન્ય, ભાવે ધન્યપણું સોહામણી. જીરેજી. ૧૪
 જીરે પાલી શ્રીજિનધર્મ, ઉજમણું મોટું મને; જીરેજી;
 જીરે નિરાશંસ નિશંક, ટાલેં અવિધિ આશાતને. જીરેજી. ૧૫
 જીરે પામી મરણુ સમાધિ, 'પગ્ગચમકલ્યે' સા ગઈ; જીરેજી;
 જીરે તિહાં ભોગવી સુરસુખ, તિહાંથી મધવા પુત્રી થઈ. જીરેજી. ૧૬
 જીરે સુભગાકાર સુરૂપ, રોહિણી નામે જાણીધ; જીરેજી;
 જીરે પૂરવતપપ્રભાવ, સ્ત્રીરત્ન કરીને જાણીધ. જીરેજી. ૧૭
 જીરે શોક-સંતાપ-હિદ્દેગ, ચિંતા અશુભને આરતિ; જીરેજી;
 જીરે એ તપને અનુભાવિ, ન રહેં અશુભકર્મની ચિતિ જીરેજી. ૧૮
 જીરે તિણીથી એહને રાજ્ય ! શોકનાં હેતુ મિલે નહી; જીરેજી;
 જીરે કઠિનકર્મના નાશ, તપથી વંછિત હોય સહી. જીરેજી. ૧૯
 જીરે જ્ઞાનવિમલની વાણુ, નિસુણી રાજા હરખિઓ; જીરેજી;
 જીરે રોહિણી રાણી વિશેષ, શીલનપોગણુ રાખિઓ. જીરેજી. ૨૦

[છતિશ્રીરોહિણીપૂર્વભવ.]

(અશોકચન્દ્રપૃચ્છા.)

હુહા

હવે અશોક નૃપ ભણે, ફરી વંદી કરજોડી;
 પદ્મકર ઝે કમલરૂલી, પૂરો મનનાં કાડી. ૧
 મુજ ઉપર એહનેં અછે, સ્નેહ ધણો જિનરાજ!
 બહુ નૃપ મૂકી મુજ વરી, સ્વયંવરણે સમાજ. ૨
 કૃપાવન્ત ભગવન્તશ્ચ ! તેહનું કહો નિદાન!
 તવ પ્રભુ ભાષેં નરવરા! સ્યુણુજ્યો થઇ સાવધાન. ૩
 જે જે સમયે બાંધીધ, જેહવા જેહવા ભાવ;
 જેહવે જેહવે પરિણામથી, તેહવો હોય જમાવ. ૪

ચતઃ—

“જ જ સમય જીવો, આવિસ્સજ્જેણ જેણ માવેણ;
 સો તમિ તમિ સમયે, સુહાસુહ વધણ કમ્મ.” ૧

(અશોકચન્દ્રસ્ય પૂર્વભવઃ)

જેહ સુગન્ધસંબંધ કહ્યો, તે લહ્યો સુગન્ધ સોભાગ;
 અતુક્રમે મહિમા તસ વધ્યો, પૂહવીમાં વર ભાગ. ૫
 સિં સેન તસ તાતજે, તેહને આપી રાજ્ય;
 સુગુર પાસે દીક્ષા લીધ સારણ આતમકાજ. ૬
 હવે સુગન્ધ રાજ થયો, પાલે ન્યાયે રાજ;
 આવક પુંગવ જાણીયેં, કરે ધર્મના કાજ. ૭

૧-ભાવાર્થ—જે જે સમયે જીવો, આવેશશવશે જે જે ભાવેથી;
 બાંધે તે તે સમયે, કર્મબંધ શુભાશુભ તણો.

શ્રીજિનશાસનભાવના, કરી ચિરંતન વાર;
 આરાધી શ્રાવકતાણે, ધર્મ તે ખાર ૧ પ્રકાર. ૮
 ધર્મક્ષેત્ર પોપી સવે, બોધિબીજ સુસમાધિ;
 દેવલોકે સુરસુખ લહે ૨ અચ્યુતમાં નિરાખાધિ. ૯
 તિહાંપણુ જિનવર શાસ્ત્રતાં, જિનવરખિંબ ઉદાર;
 અદ્વાઈ મહોચ્છવ કરે, જિનકલ્યાણકદિન સાર. ૧૦
 ધમ અનેક વિધિ સાચવે, દર્શનકેરી ભક્તિ;
 બોધબીજ નિર્મલ કરે, ત્રિકરણથી યથાશક્તિ. ૧૧
 સમકિતથી શુભગતિ લહે, તિહાં તે પુષ્ટી કરેય;
 તિહાંથી લઘ માનવપણું, સમકિતને ગતિ બેય ૧૨

ઢાલ. એકવીસાની દેશીયે, ત્રુટકવાળી ૨૧ મી. સુણ સુણ

કંતારે શીખ સોહામણી. તે દેશીયે પણ.

હિવે સુણબેરે, જખૂદ્વીપ વિદેહમાં,
 દિસપૂરવરે, જિહાં અહનિશ સુખગેહમાં;
 પુન્કલાવતીરે, નાંમે, વિજ્યા જાણીઈ,
 પુંડરીગિરે નયરી તિહાંસુવખાણીઈ. ૧

ત્રુટક-નાણિયે જેહનીજોડ બીજ, મેદિનીપતિ પડવડો,
 પ્રજાપાત્રન શુણે નીતે કહીઈ જે બહુમાં વડો;
 વિમલકીરતિ નામે રાજ, ચા૩ કૌરતિ જસ ઘણી,
 જગમાંહી વ્યાપી પુન્ય થાપી, કરે દયા જીવતણી. ૨

પૂર્વઢાલ-તસ રાણીરે, લાવણ્યજલની નિમ્નગા,
 શુભશિલારે, શુભગાચાર પ્રમોદગા;
 ચા૩ભદ્રારે, નામે પરિણામે ગણું,
 ધર્મચારણીરે, જેહનુ નામ સોહામણું. ૩

૧-શ્રાવકના ખાર પ્રત માટે જીના પાને ૨માં ટીપ ૧૧માં "ખારપ્રત"

૨-અચ્યુતનામા દેવલોકે.

ત્રુટક-લાંમણાં તેહનાં લિધં અપઞરવૃન્દ મિલીનેં ગુણુથપી,
લાવણ્ય લીલા કરેં કીલા, ધણું સું કહીય ૧સકી !
તસ કૃષે કન્દર કેસરીસમ સકલ પુણ્યગુણેં બર્ષો,
સુગન્ધ નૃપ સુરજીવ તિહાંથી ચવીને અવતર્યો.

૪

પૂર્વ-ઠાલ-૨મહાસુણારે, ચઉદસ મધ્ય રચણી લહેં,
ગજ૧વૃપરસિંહરેં, ૩ લક્ષ્મીષકુસુમમાલા ૧ વહેં;
શશિદરવિહધ્વજરે, ૮કલશ૨પદમસર૧૦સાગરા૧૧,
સુરધર૧રચણુરાશિરે ૧૩નિર્ધૂમ-અગ્નિ૧૪ સુહંકરા.

૫

ત્રુટક-જ્યંકરાએ દશચાર[૧૮+૪]સુહણાં પેખી તિણુ રાણીયે;
જિનરાયકેરી માયદેખેં, વા! ચક્રીમાયનેં જાણીયેં,
અથવા પાદક સ્વપ્નનાજે તિહાં કિણુ તે પૂછીયાં;
કહ્યા સધલા અર્થલાવા સ્વપ્નશાસ્ત્રના સચિયાં.

૬

પૂર્વ-ઠાલ-શુભસમયેંરે, ગ્રહ વેલાર્ધ જનમીઓ;
સુતાં જિમ પૂરવરે, દિશિ પ્રસવેં રવિ-રસમીઓ,
વલી જ્યંતરે, શચિ પ્રસવેં તિમ સોહતો;
તેજપૂંજતોરે, પૂંજસ પાણુ મન મોહતો.

૭

ત્રુટક-સોહતો લક્ષમણ શશિ સખલેં પુણ્ય પરિધલ જેહનું;
અકંકીતી નાંમ ચાપ્યું મિલિ કુટુંબે તેહનું,
પુણ્યગાત્રહ પ્રેમપાત્રહ હોધં યાત્ર સવિ સચણુનેં;
વૃદ્ધિ પામેં કલ્પતરૂપરિ માલતી ગીરગહનમાં.

૮

પૂર્વ-ઠાલ-હવેં અનુક્રમેંરે, સકલ કલા શીખી તિણું;
થયો ચક્રીરે, ષટ્પાંડ સાધી રિપૂ હણેં,
ચચઉદ રચણારે નવનિદ્ધસિદ્ધનો ધણી;
પુણ્યપ્રકૃતિરે, પૂરવ પુષ્ટ થઈ અતિ ધણી.

૯

૧-શુ કહી શકીયો ૨-મધ્ય રાત્રીએ ચૌદ મહા સ્વપ્નાં. ૩-ચક્રવર્તી રાજાને ચૌદ રત્ન હોયછે, છત્ર, ચામર, ખડ્ગ, ચક્ર, અશ્વ, કાંડણી, વજ્ર, સ્ત્રી, ગજ, વિગેરે.

- ત્રુક-ઘણી રુદ્ધ ઇમ લોગવતાં તેં કાલ બહુ ઇમ વાહિઓ,
જિતસત્તુ ગુરુનેં પાસે સંયમ લીધં પ્રેમ ધરી આરાહિઓ;
અતિદાન સમતા શુદ્ધ તપસા કરી દુઃકૃત શોખવેં,
સ લેપનાદિ કરી કપાયાદિક અશુભકર્મનેં જોખવેં. ૧૦
- પૂર્વઠાણ-આરાધીરે, અણુસણુ તિહાં એકમાસનું,
કરી સંયમરે, શુદ્ધપણે તે આસનું;
ઉપભારે [રે] ઇદ્રપણે સ્વર્ગિઆરમેં,
સાગર બાવીરે, આઉ તિહાં સમકિતરસે. ૧૧
- ત્રુક-રમે બહુ વિધ, ભક્તિ કરતો, અહનિસે જિનદેવના,
પુણ્યાનુબંધી પુન્યનાં ફલપાંમીઈ એ સેવના;
તિહાંથી ચવી નરનાથ તું થયો! અશોકચન્દ્ર નામે ભલો,
પૂરવપુન્ય પ્રમાણહેતે ઋદ્ધિ સમુંદય ગુણનીલો. ૧૨
- [છતિઅશોકચન્દ્રપૂર્વભવ]

(ચાલુ રૂપકુંભ અને સુવર્ણકુંભ દેશના.)

પૂર્વઠાણ.

- તપ પ્રાધેરે, એક તુલ્હા બેહુ જણે,
મુનિ નિઘોરે, હીલ્યો અપરાધ નવિ સુણ્યો;
જિમ! વર વિપરે, સહસ્સવેધી પસરે બહુ,
થોડું પણિરે, ગજદશાન્તપરે લહુ. ૧૩

ત્રુક.

- સહ્યા તિણુ પરિ દુ.ખ બહુલો, કરી તપ નિર્મલ થયાં,
એકાગ્રચિત્તે જો આરાધ્યા તિણું પાતિક સવિ ગયાં;
માંહોમાંહિ પ્રેમ સળલો, એક પૂન્યપ્રભાવથી,
દંપત્તિ થોજે આવી મલિયા, પૂરવપૂણ્યજમાવથી. ૧૪

પૂર્વઢાલ.

તે માટિરે સાધુ--અવજ્ઞા મત કરે,
 મુનિનિંદારે આશાતના એ પરિહરે;
 મુનિ એકરે હીલ્યે સવિ મુનિ હીલ્યા,
 દોષ મો'ટારે એણે કરીજે કિં! લીયા (પીલીયા). ૧૫

ત્રુટક.

પીલીયા બહુ પરિચાર ગતિમાં, તેહ દાસે અતિધણા,
 દેવદ્રવ્યને જ્ઞાનદ્રવ્યહ સાધારણુદ્રવ્યના ઋણા;
 ઉત્સૂત્રભાષી કુટસાખી પૂજ્યદ્રોહી જે નરા;
 પાપ તેહનાં કહ્યાં મો'ટાં શાસ્ત્રમાંહે નરવરા! ૧૬

પૂર્વઢાલ.

સ સારેરે, ભમતાં એણે જીવડે,
 ચઉ ગતિમાંરે, કાલ-અનાદિનો રડવડે;
 ગિરનદીનારે, ઉપલપરે ધસ ઘોલનાં,
 ઘણી સહે તારે, ઉચો આંવં શુભમનાં. ૧૭

ત્રુટક.

તે ધનાઃ ધણિપરી ઉચ્ચ આવી, કરી અકામે નિર્જરા,
 છેદન ભેદન તાડન તાપ શીતાદિક જન્મને મરણાંજરા;
 'દષ્ટાંત દશકે' લલ્લો દોહિલો, મનુજ ભવ જિણે હારિઓ,
 મિથ્યાત અવિરતિકપાયજોગે, વિપયથી નવિ વારિઓ. ૧૮

પૂર્વઢાલ.

ઈંમ બાણીરે, સમકિત વિરતિ સમા ધરો;
 ભવતૃશારે, તૃશા વલી પરિહરો.
 શુભયોગેરે, મનવચતનુયોગ જોડીધ;
 તો સઘલારે, અશુભકર્મ તધ તોડીધ. ૧૯

નુટક.

મોડીય મમતા મદ માયાદિક અનેક અંતર ધણા,
 દુશ્મન મોહા અતિ હે જોહા અદોહા ભવતણા;
 જે તેહ ગીતેં કર્મ વીતેં પરમહિત હિતેં કરેં,
 તે પ્રાણીઓ ગુણખાણીઓ તે સહેજથી ભવજલ તરેં. ૨૦

પૂર્વઢાલ.

ઇંમ વાણારે, નિસુણીરે નૃપતિ વિસ્તરેં,
 થયો તૃપતોરે, આતમ અમૃતરસ ભરે;
 એક રતનનેરે, જાતિવંત વલી ઓપીઓ,
 બહુ મૂલેરે, થાઈ તિમ થયો હીઓ. ૨૧

નુટક.

ગયુ તેહનું સર્વ દુ કૃત, પૂર્વસચિત જોહનું,
 શ્રીજ્ઞાનવિમલ, ગુરૂચરણ સેવામહિમાંથી મન સેવતું;
 તિહાં બહુત ભવિજન બોધ પામ્યાં, લાભ લીધા અતિ ધણા,
 જસ સરિ! સુરતરૂછોડ પ્રગટયા, તેહનેં કહો સી મણા !
 વારી, તેહનેં કહો સી ! મણા !. ૨૨

દુહા.

રૂપકુંભ સ્વર્ણકુંભ મુનિ, તેહના પ્રણુમી પાય;
 વલી રાજા પૂજે કહો, ભગવન! કરી સુખસાય. ૧
 ભગવન! જેતુંમે ઉપદીસ્યું, તે તે સર્વ પ્રમાણ;
 કર્મતણા અનુબંધથી, પાંમેં અનેક વિનાણ. ૨
 આપેં કર્તા આતમા, કર્મ શુભાશુભમર્મ,
 જિમ 'કલાલઘટવત' કહિઓ, માટી ચક્રાદિક ધર્મ. ૩
 ભોકતા પણિ તસ ફલતણો, સ્વકૃત સુખદુઃખ તેણિ;
 પરકૃત દોષ ન ભોગવેં, અકૃત નાશ નહિં જેણિ. ૪
 તેહ ભણી હએ દ્રવ્યથી, નિલ એ અવિનાશ;

પર્યાયેં કરીનેં હોઇ, ઉભત્તિ સ્થિતિં હાસ(નાશ).	૫
સ્યાદ્વાદેં જ્ઞેતાં ચકાં, પટક ધ્રુવ છં સિન્ન;	
આપ-આપણા ભાવમાં, ક્ષેત્ર પ્રમાણેં અલિન્ન.	૬
તત્વદષ્ટિં જ્ઞેતાં હુંતા, સ્યાદ્વાદ શુધ પન્થ;	
નયપ્રમાણુ સધિ સપન્થેં, ભાષેં ગ્રંથ નિગ્રંથ.	૭
અવર એકાન્તિક જેટલા, મન તેહિજ ઉન્માદ;	
ભ્રમ જ્ઞાનીનીધં જે ભાપીયા, તેહમાં ખલુત વિપાદ.	૮
જિમ અન્ધે ગજ ભાપીઓ, લહી અવયવ ૧એકેક,	
દષ્ટિવર્તેં ગજ તે કહીઓ, સગત સકલ વિવેક.	૯
તિમ સ્યાદ્વાદી સવિ ગ્રહૈ, ભાષે સંમતં વયણ;	
નિંદેં હિંસેં પણિં નહી, આગમ નિર્મલ નયન.	૧૦
કાલાદિક કારણુ સવેં, ઉપાદાનાદિક વલી જેહ;	
તે તિમહિજ તિહાં લગેં, દાષેં કારિજ ગેહ	૧૧
ગોહવી જસ શ્રદ્ધા અઠે, તે જન દર્શનવંત;	
આત કહિઓ મિથ્યા નહી, ગેહ જ્ઞાન મતિવંત.	૧૨
અવિરતયોગ કપાયના, વિરમણુ તે ચારિત્ર;	
ગેહ સ્યાદ્વાદતુ ખીજ છૈં, મોક્ષહેતુ પવિત્ર.	૧૩

૧-આંહી એક આ પ્રમાણે સામાન્ય દૃષ્ટાન્ત છે. કેટલાકે અન્ધપુરૂષો સાથે એક દેખતો પુરૂષ હતો તેઓ સમિતે એક હાથી આવવાથી અંધોને હાથી દેખવા ઈચ્છા થઈ. આથી તે સમૂહના અન્ધો તે હાથીની આસપાસ ફરી વળ્યા. અને કોઈના હાથમા પગ, કોઈના સૂંઢ, કોઈને પૂચ્છ તો કોઈને ગંડસ્થલાદિ પોતાના હસ્તસ્પર્શથી જોવામાં આવ્યા. આ ઉપરથી તે તે અંધોએ હાથીનું સ્વરૂપ પગ, સૂંઢ, અને પૂચ્છાદિ જેવડું જે જે સ્વહસ્તમા આવ્યું તે પ્રમાણે લાંબુ, પહોળું અને મોટું વર્ણવ્યું. પણ જે દેખતો પુરૂષ હતો તેને સાદસ્ય જેવા હાથી હતો તેવોજ વર્ણવ્યો આ દૃષ્ટાન્ત અન્ધ સ્થળે વિરતારથી છે અત્ર સામાન્યમાત્ર દર્શાવ્યું છે. આ મુજબ એકાંત, અને અનેકાંતવાદોના માટે ચક્ષુહીન અને ચક્ષુવાળા પુરૂષસમાન સમજ લેવું.

૧૬ પ્રિવાદે છે એહનો, વિસ્તર અનિહે ઉદાર;
 સક્ષેપે મેં જાણીઓ, તુમ વચણે નિરધાર. ૧૪
 તેહ ભણી વળી કૃપા કરી, દાખો મુજ એક પ્રશ્ન;
 મુજ સુત સંપ્રતિ આઠ છે, તસ રચરૂપ કહો [પ્ર] શસ્ત્ર ૧૫

(રોહિણીના ૭ અને ૧ એમ આઠ પુત્રોનો પૂર્વભવ.)

હાલ. રાગ કાફી. આજ સખી મનમોહનાં, એ દેશી. ૨૨ મી.

નિસુણી ઇમ નૃપ વિનતી, નયણાં તિણ વેલાં,
 ભાષેં હવે તે પૂત્રના, અવદાતની લીલા,
 મિથલાનગરિમાં વસે, અગ્નિશર્મા નામ;
 લીલાવતી છે માહણી, તે સપ્રેમનો દામ. ૧
 તેહને સમયે ઉપના, નન્દન સાત જાત,
 તેહના પગલાંથી થયો, દારિદ્ર નિ.પાત,
 અનુક્રમેં માત-પિતા ગયા, પરલોકેં નિહવાર;
 તે દિનથી વધતો થયો, દારિદ્રનો પ્રચાર. ૨
 રૂપે પિણુ અમુહામણા, દીકેં બાલક બીહે;
 ગોલીડું ચાલીઉં તેહનું, તિહાં કાઈ ન હર્ષેં,
 લિલ્લા કાજેં ધરેધરે, અટતા રહે નિલ,
 ભમતા પણિ ગમતા નહી, તે કાઠને ચિત્ત. ૩
 તોહી પિણુ અહ કારીયા, માંહોમાહેં વઢતા;
 વેઢીરાઢી સાથે થણી, રાજદારે ચઢતા,
 લિલ્લક જાણી દ્રિજ ભણી, કાઈ તાસ ન મારે,
 અન્યાઈ માયી થણુ, સજ્જનને વારે. ૪

- કોઈક શુભના ઉદ્દેશી, તેસ[પ્ર] મનમાં આવ્યું,
ભક્તે એહને વાંદીધ, [નિ]વિધી કરગત પાવ્યું;
જિમ આવેા હરખે સહી, પાંમીને નયણાં !
જડ મુરખ મુંગેા યથા, પામીને વયણાં ! ૧૧
- તરસ્યો ત્રીજમસમય સહી, જીમ અમૃતપાનેં,
રંક દરિદ્રી નર લહેં, ભુપતિસનમાનેં !
જિમ ભૂખ્યો બહુ કાલનો, લહીં ઘેખર પીંડા;
નરણુ સુખી માયેં યથા, લહી સ્ત્રીની કીડા. ૧૨
- તિણુ પરેં તે દ્વિજસમકૈ, જધ ભક્તિ[યે] વાંઘા,
મુનિવર તે મો'ટો યતિ, દેખી[તે] આનંદા;
ચોગ્ય જાણી તે સાતનેં, દુખતાપ શમાવૈ,
પરઉપગારપણું કરી, હિતવૃષ્ટિ વરસાવૈ. ૧૩
- ધર્મ, અખધુનો બધુ છે, અસહાઈ સહાઈ,
ધર્મ, અનાથનો નાથ છે, અવિચલ સુખદાઈ;
ધર્મ તે સુરતરૂથી વધે, વિણ ઉઘમ ફલતો,
ધર્મ તે અધિક ચિતામણિ, વિણ ચિતિત દેતો. ૧૪
- સુરગવિ સુરધટથી વધે, જે શિવસુખ આપેં,
ધર્મ ત્રિલોકી તિલક છે, સવિહું સીર થાપેં,
ધર્મ-અનાદિ-અનત છે, ત્રિભુવન-આધાર,
ધર્મ પરમ ઉપગારીઓ, આતમસીણુગાર. ૧૫

યત:—

૧“ધર્મ કલ્પદ્રુમ પુસા, ધર્મ ચિંતામણિ: પર;

“ધર્મ: કામદુવા ધેનુસ્તસ્માઢ્મો વિધીયતામ્ ’

૧

૧-“ધર્મ સુરતરૂ જેવો, ધર્મ ચિંતામણિ મણિ, કામધેનું સમો ધર્મ,
તસ્માત્ ધર્મ કરો ભવિ.

તથા—

“ધર્મોય ધનવલ્લભેષુ ધનદઃ કામાર્થિના કામદઃ,

“ધર્માજ્જન્મ કુલે શરીરપટુતા સૌભાગ્યમાયુર્વલમ્.”

૨

ધર્મનણી માતા અઠે, ૨૫૮૭૫-અહિંસા;
 જગવત્સલ હિતકારિણી, જીહાં નહીં કોઈ ખીસા,
 દુ ખદાવાનલ ટાલવા, પુષ્કરધનમાલા;
 સકલ બ્રહ્મને સાધવા, વરપ્રણવપ્રણાલા. ૧૬

ચઉ ગતિ ભવ માફવાડિમાં, સુધાતટિની સરિખો;
 અભયદાન સુરવેલડી, સમ શાસ્ત્રને નિરખો.
 દીર્ઘાયુ સ પદા, નિરોગ પ્રસંસા;
 ધત્યાદિક ગુણ નિપજે, ફલે કામિતશંસા. ૧૭

તેભણી ધર્મને સેવીષ, નિષ્પાધિ સમાધિ;
 ભવિ ભવિ જિમ સુખ પાંખીધ, જાધ આધિને વ્યાધિ,
 ધત્યાદિક મુનિદેશનાં, શુણી ધર્મે વ્યાસા;
 અરિહંતધર્મને આદરે, શુભચિતે પ.સ્થા. ૧૮

શ્રાવકધર્મ ગ્રહો તિણું સધલૈ તિણુ દિનથી;
 આરાધ્યો સારી પરે, ન વિરાધ્યો મનથી,
 શુદ્ધધર્મમહિમાયકી, ૩સૌધર્મે પોહતા,
 તિહાં પણ ઓધિ લહી થાણુ, સમકિતે ગહગહતા ૧૯

તિહાંથી ચવીધ સંપ્રતિ, નંદન થયા તાહરા,
 ગુણુપાલાદિક સાત એ, જાણુઈ અમરકુંભારા,
 સુખીયા ને સોભાગીયા, જિનધર્મપ્રસાદે,
 જ્ઞાનવિમલસરિ ઈમ કહે, રાજા ચિત્ત ભાવે. ૨૦

ઇતિ સપ્તપુત્રવૃતાંત.

૨-૭ પ્રકાર પૃથ્વી, વાયુ, અપ, તેજસ વનસ્પતિ, અને વ્રસ

૩-સૌધર્મનામા દેવલોકે.

(લોકપાલપૂર્વભવ.)

કહા.

રાજા મનમેં હરખીઓ, નિસુણી નંદનવાત;
 ચમત્કારકારી કહિએ, પૂરવ ભવ-અવદાત. ૧
 કહે, સ્વામી હવે દાખવો, અઠમ સુતવૃતાન્ત;
 લોકપાલ નામૈં અઠે, જોહનું દર્શન કાન્ત. ૨
 ગુણૈ વૃદ્ધ, વયે છે લઘુ, રઘુનંદન સમ કીર્તિ;
 માહર કોપાનલ આગલે, જોહ, ન પામ્યો અર્તિ. ૩
 મેં નિર્દયપણૈ નાંખીઓ, સાત ભુમિથી હેઠિ;
 પુલખીટૈં ન દુહવ્યો, ન હોય અશુભની દષ્ટિ. ૪
 રાખ્યો તેહ અપાયથી, કુણેં કરણી એ કીધ;
 વલ્લભ સુભગપણાથકી, એહિજ પૂન્ય પ્રસિધ. ૫
 હવેં આપતિસું સાધસ્યૈ, કિણપરે આતમકાજ;
 તે સધલું મુજ દાખીધં, જ્ઞાનબલે ગુરરાજ ! ૬
 તે પ્રશ્ન-ઉત્તર કહે, પાછલા ભવથી જોહ;
 ભવિકથાવ હિતકારણે, વધે તે ધર્મસનેહ. ૭
 મુનિ ભાપે તિહાં સાંભલે, રાજાદિક સવિ લોક;
 વિકસિત વદે પ્રેમ ધરી, જિમ રવિ દીઠે કોક. ૮
 સહસ ગમેં ગોવર્ગ છે, અનિ સહસ ગમેં તસ વચ્ચિ;
 પણ આવી મલેં માતનેં, સ્યું હોઈ કલે ઉલ્લાંહ. ૯

કાલ. રાગ ધોરણી, પુન્યપ્રશંસીયે, એ દેશી. રૂ મી.

જંબુદ્વીપેં ભરતમાં, ગીર વૈતાલ્યસમીપ,
 તિલોકનામા પૂર અઠે, જિમ જલ વિંચિં અતરદ્વીપરે;
 પુન્ય કરે જનાં ! પુન્ય પૂરણ થાયરે, મનની કામના,

પુન્યે દેવ સહાયરે, કરે જસ સેવના. પુન્ય કરોછનાં. આંકણી ૧
 આરૂઠીતિ છં જગતમાં, આરૂઠીતિ નામે રાય;
 વિદ્યાધર જિન ભક્તિ છે, વિમલા ઘરણી આયરે. પૂ૦ ૨
 કમલા કમલ પધરે રહે, જલધિ કરણનું હેત;
 ચપલપણે નરહે ધીથીરા, સ્યો તેહનો સંકતરે. પૂ૦ ૩
 ઈમ જાણીને લાછિનેરે, થાપે ઉત્તમ ક્ષેત્ર;
 ચપલ કલંક ઉતારવારે, પોપે સાને ક્ષેત્રરે. પૂ૦ ૪
 કરતા તીર્થપ્રભાવના, સમરે થાનિક વીસ;
 વિધસ્યું સવિ કરણી કરે, જેહના પ્રગલ જગીસરે. પૂ૦ ૫
 દેશમાંહિ જણુ તિણુ પરે, જીવ અમારિ પલાવે.
 ધન દેઈ બહુ માનથીરે, કલગલ સુભ ભાવેરે. પૂ૦ ૬
 જીર્ણોદ્ધાર તીર્થયાત્રારે સંઘપ્રતિષ્ઠા સાર;
 સાધર્મિકવાતસત્ય ધણાં, દીન દુખી સાધારે. પૂ૦ ૭
 સંયમ લેતાં ભવિકનેરે, કરે સહાય અનેક,
 નિરગમણાદિક-ઓચ્છવારે, સાચવતા સુવિવેકરે. પૂ૦ ૮
 દાંત દીધે બહુમાનસું, ઉચિતાના ઉચિતાના જાણી;
 આચારી જ્ઞાની વૃદ્ધનો, વિનય કરે અસમાનીરે. પૂ૦ ૯
 રાજ્યયોગ્ય સુત કો નહિં, તિણું કરી પાલે રાજ્ય;
 પણિ મનમાંહિ અલેપ છે, જિમ પ કજ જલ સાજેરે. પૂ૦ ૧૦ -
 ઇન્દ્રિય-અર્થ, અનર્થ ગણેરે, ધર્મસાધન તે અર્થ;
 અવર તે બંધનસમ ગણેરે, સત્ય ગણે શિવ અર્થરે. પૂ૦ ૧૧
 પર-ઉપગારે આગલોરે, વેગલો પાપ પ્રસંગ,
 શિષ્ટાચાર પ્રશંસ કરે, સીજિન સત્વકથી રગરે. પૂ૦ ૧૨
 દયાવંત લજાલુરે, નહિ મને અભિનિવેસ,
 કૃતપ્રતિજ્ઞા નિર્વહીરે, જાણે સયલ વિસેસરે. પૂ૦ ૧૩
 દ્રેપ નહી કોઈ દર્શનેરે. સદર્શનસ્યુરે રાગ;

જિનવચને' અનુગતજીકેરે, તેહ ધરે પરભાગરે. પૂ૦ ૧૪
 દર્શનજ્ઞાનચારિત્રનારે, યોગ પૂજનનેરે કામ;
 આપ ધનાદિક મેલવેરે, ન્યાયે' અભિનવ રામરે. પૂ૦ ૧૫
 નિંદાદિક જે દોષ છે રે, નહી તેહનો અવકાસ;
 પાસપરિ મન જાણતોરે, એ સધલો ગૃહપાસરે. પૂ૦ ૧૬
 આઠ જુદી ગુણ મેલવીરે, નિસુણે આગમ વાત;
 દીર્ઘદર્શિ આયતિ લહેરે, ઉભયપક્ષ શુદ્ધ જાતિરે. પૂ૦ ૧૭
 ગુણરાગી ગુણપક્ષનીરે, ઈછે તસ સુખસાત;
 શુભકરણી અનુમોદનારે, કરતા જાઈ દિન રાતરે. પૂ૦ ૧૮
 દ્રવ્ય પટક ત્રિક કાલજેરે, લેશ્યાત્રત પટકાય;
 નવતત્વ આદિક ભાવ જેરે, તે મેલે ' સવિ ' સમુદાયરે. પૂ૦ ૧૯
 વેશ્યાસનેહ પરે' ગણેરે, સ્વાર્થનાં સંબંધ;
 આપે દુ.ખ પરંપરાંરે, ભવભવના અનુબંધરે. પૂ૦ ૨૦
 ભાવ દ્રવ્યથી ખીહુ મેલવીરે, નિશ્ચયને વ્યવહાર;
 નયનિક્ષેપાસવિ લહેરે, ગીતારથને આધારરે. પૂ૦ ૨૧
 આણી વિનયાદિક ગુણેરે, ધર્મ અહિંસા મૂલ;
 ઉત્સર્ગને અપવાદથીરે, જાણે સવિ અનુકૂલરે. પૂ૦ ૨૨
 ધણીપરે' ધર્મપ્રભાવનારે, કરતે ગયો બહુ કાલ;
 ચારિત્રની રહી ભાવનારે, દેશવિરતિ ઉજમાલરે. પૂ૦ ૨૩
 રાજઋષિનું ખીરદ વડીરે, શાસનિ શોભાકાર;
 સંચારે સયમ ગ્રહીરે, હુઉ અંતિ નિર્વિદારરે. પૂ૦ ૨૪
 તિહાં સમાધિ મરણે લહીરે, સુરલોકે અવતાર;
 શક સામાનીક સુર થયોરે, બોધિગુણે અતિસારરે. પૂ૦ ૨૫
 તિહાં પિણુ સમકિત નિર્મલેરે, કરતા અનેક પ્રકાર;
 તિહાંથી ચવીને' તાહોરે, પુત્ર એ આઠમો ઉદારરે. પૂ૦ ૨૬

લોકપાલનામે થયોરે, ૧ ચરમશરીરી એહ;
 જન્મથકી દર્શન ગુણીરે, ધર્મે જસ દદ નેહરે. પૂં ૨૭
 નૃપ ! તુમે કોપવશે ક્યોરે, મોટો જે અન્યાય,
 રોહિણીવયણે અમરિસ વહેરે, અધનાંખ્યો કીધ અપ્રાયરે પૂં ૨૮
 તિણસમેં પૂરવલવપ્રીયારે, કમલાનામિરે જેહ;
 તે ! શ્રાવકમિત પાલિનેરે, ગઘ સુરલોકે તેહરે. પૂં ૨૯
 તિણ સમેં તેહનું પેખવુંરે, કિહાં છે માહરો કંથ;
 તિણ અવધિખલે તે જાણીઓરે, તે સધજો વૃત્તાંતરે. પૂં ૩૦
 સાનિધ તતક્ષિણ તે કરેરે, ટાલ્યો તાસ અપાય;
 પુન્યે અણુમિતિત ફલેરે, નિષ્કારણ છે સહાયરે. પૂં ૩૧
 સર્પ તે, હારલતા હોધરે, જલ તે, થલપરિ થાય,
 ખડ્ગ તે, કુસુમમાલા જસીરે, સુલી, સિધાસન થાયરે. પૂં ૩૨
 અનલ, સલીલ તે સારિજોરે, વિપ તે, અમૃતસમાન!
 વયરી હોય વાલહોરે, વિષમ તે હોધ ઋણુમાનરે. પૂં ૩૩
 તેહ ભણી પુન્યે પવિત્ર છે રે, સુત તાહરો નરનાથ;
 વિધન સહાર્ધ કરે સદારે, જસ સિર ધર્મ છે નાથરે. પૂં ૩૪

[ઈતિ અણ્વપુત્ર વૃત્તાન્ત]

૧-ચરમ-છેલ્લો શરીર ધારી અર્થોત્ હવે પછી લોકપાળને બીજાવાર શરીર-
 જન્મ લેવો પડશે નહીં. પરંતુ આ જન્મથીજ એ હવે અપુનર્ભવી થયા.
 આવીજ રચના શીલવતીરાસમાં ચન્દ્રગુપ્તને માટે જોવામાં આવે છે
 “આખ્યો પહિલાં મુનિવરે, ચરમ શરીરી એહ,” ઢાલ દમીનો દુહો ૧લો

(લોકપાલના પૂર્વભવની સ્ત્રીના જીવનું કથન.)

એહવે, સ્ત્રી લોકપાલનીરે, એડી સભા મોજ્જર;
 એ વાત સાંભલી લહીરે, જાતિસ્મરણ સારરે. પૂ૦ ૩૫
 કહે, સ્વામી સાનિધ કરીરે, તે હું, તેણી વેલિ;
 તિહાંથી ચળી, નૃપ ચંદનીરે, થઈ પરણી ઇણિ કેલિરે. પૂ૦ ૩૬
 તેહલણી મુજને બહુ અછેરે, પૂર્વભવનો પ્રેમ;
 ઈત્યાદિક સવિ વાતડીરે, સુણતાં પામ્યો ક્ષેમરે. પૂ૦ ૩૭
જ્ઞાનવિમલ ગુરૂવચણથીરે, નિસુણી એહવી વાણ,
 સભા સહુ હરપિત થઈરે, કીધાં વચન પ્રમાણરે. પૂ૦ ૩૮

કુહા.

પુત્રચરિત્ર નિસુણી ધણું, હર્ષિત હિયડું થાય;
 ધર્મમર્મ ઇમ સાંભલી, રોમાંચિત તનુ થાય. ૧
 બલિહારી તુલ જ્ઞાનની, કરતા વિશ્વ, પ્રકાસ;
 રવિ સસી જલદતણી પરે, જગ વચ્છલ તુ મે ખાસ. ૨
 ધન્ય તે ગામાગર નગર ! પુર પટ્ટણમ ડાણ;
 તુમ ચરણે પાવન કર્યા, તે તીરથ અહિ ઠાણ. ૩
 મુજને ધણું અનુગ્રહ કર્યો, દેખાડી પરમત્થ !
 ભવજલ પડતો ઉધર્યો, ઉગાર્યો દઈ હત્થ ! ૪
 તુમ સરિખા હોઈ જસ સીરે ! સી ઉંણીમ તસ હોઈ;
 સુરમણિ જેહને કરિ હોઈ, તે સ્યું દુર્ગત ન્નેઈ ૫
 પૂછુ એક સદેહ છે, તે દાખો મુનિરાય;
 મુજ તનયા સદયા અછે, ચ્યારે ગુણ સમુદાય. ૬
 વિસ કન્યા મનુ રૂપધરી, આવી કીધો વાસ;
 લક્ષ્મી શુદ્ધિ સરસ્વતી, શ્રીયે કીધો વાસ. ૭

પુરવલવ તિણેં સ્યાં કર્યાં, તપજપનિયમ વિશેષ;
 તે દાખો કરણા કરી, જ્ઞાનબલિંસવિશેષ. ૮
 ઇંમ નૃપવયણાં સાંભલી, કહેવાને ગુરરાજ;
 ઉજમાલ થઇને કહે, નિસુણે સહુ સમાજ. ૯

(રોહિણીની ચારે પુત્રીઓનો પૂર્વલો ભવ.)

હાલ. પ્રીતમસેતી વિનવે; પ્રેમદા, ગુણની ખાણ મેરેલાલ,
 મનમોહન ! એકણચિત્તે, સાંભલો ચતુર સુખણ !
 મેરેલાલ; કંત ! તમાકુ પરિહરો, એ દશ . અથવા,
 મેરેલાલની દશી. રઝમી.

ઈંણુહીજ જંબૂદ્વીપમાં, ભુભામિની ઉરહાર, નરરાજ,
 ગિરવૈતાલ્ય સોહામણો, રતને અર્ધાકાર. નરરાજ. ૧
 સુકૃત કર્યું, સુરતરૂપરેં, પસરે બહુ ફલ દાય; નરં
 જિમ સુક્ષેત્રેં ખીજ રોપીઉ, ફલે બહુ લહી સુવાય ! નં સુ. ૨ આં.
 દક્ષિણ શ્રેણે સોહિધં, શ્રીપુરનામેં સહીર; નં
 અલકા પણિ ઉચી ગઈ, સુખમાનુ ધરી વયિર. નં સું ૩
 વિદ્યાધર તિહાં રાજઓ, ચિત્ર ગીતનામે અનૂપ, મહારાજ,
 ઓપમા પિણુ આવી નહી, ઇદ્રાદિક વળી ભૂપ. મં સું ૪
 મયણુમાલા તેહની, રૂપ લવણીમાં ખાણી, મં
 પ્રેમ નિવડ દંપતિ, મનુ ! હરિ કમલા જાણી; મં સું ૫
 પુત્ર સુલગ સુલક્ષણો, વારૂ વિનય વિવેક, મં
 જસ શોભા ગુણ દેખીઇને, વિસ્મય પામે મનુલોક. મં સું ૬
 પુત્રી ચ્યાર વલી તેહને, સુકૃતતણાં સયોગ; મં
 રૂપકલાની ખાણી છે, નહી જસ શોગવિયોગ. મં સું ૭

એકદિન ક્રીડાકારણે, પોહતી નિજ ઉદ્યાન; મં
 ચારે તેહ કુમારિકા, રમવાને સા મીસ^૧. મં સું ૯
 તિહાં એક મુનિવર પેખીઓ, ધર્મનું ધરતો ધ્યાન; મં
 મૂર્તિમંત મનુ ધર્મ છે ! સંયમગુણનો નિધાન. મં સું ૯
 તે દેખીને ઉપનો, કોઈક અપૂર્વ પ્રમોદ; મં
 અનિમેષ નયણું જોવતાં, વિસર્યો રમતવિનોદ મં સું ૧૦
 મનિં જાણુંં સુરતરૂં દ્રવ્યો, પૂરવલો કોઈ ધર્મ. મં સું ૧૧
 નિરાગીને બહુ ગુણી, દેખી વાધે પ્રીત; મં
 નિંદ્યકાર્ય ઈહાં નહિ, કરે ઉપકૃતિની રીત મં સું ૧૨
 આવી તેણે વંદીયા, મુનિવરકેરા પાય; મં
 તે દેખીને ઉપનો, ધર્મપ્રમોદ સુખઠાય. મં સું ૧૩
 મુનિવર કશ્ચજાનકરે, કીધી આદ્રધરભાવ; મં
 સીચિ લતા તે બાલિકા, થયો હર્ષપ્રણામ જમાવ. મં સું ૧૪
 તિહાં તસ પૂછે સાધુજી, કાંઈ જાણો છો ધર્મ; મં
 ક્રીડાને છો પરચ્યાં,^૨ એહથી લહીઈ કર્મ. મં સું ૧૫
 તવ તે ભાપે બાલિકા, અમે ધર્મ ન જાણું કાંય ! મં
 લોક કહે તે જાણીઈ, ધર્મથકી સુખ થાય મં સું ૧૬
 ધર્મસ્વરૂપ જાણું નહી, પણિ નામે લહિયે હર્ષ; મં
 ગુગી ગોત્ર ગત્યાપરિં જે, ધર્મ તે સહુથી પ્રકર્ષ મં સું ૧૭
 યોગ્ય લકી તે બાલિકા, ધર્મનો સામાન્ય-અર્થ; મં
 દુર્ગતિ પડતાં પ્રાણીને, ઉધરવા સમરથ મં સું ૧૮
 જે સેવતાં જીવને, જાઈ અનાદિ કલંક; મં
 વિષય કપાય સોધીયે, આતમ હોઈ નિકલંક. મં સું ૧૯
 મિથ્યા વચરિ નાશપે, મોહ અજ્ઞાનનો નાશ, મં

૧-અત્ર મૂળપ્રતે “ મીન ” પાઠ છે.

૨-મૂળમાં “ ક્રીડાને છો પડવડાં ” પાઠ છે.

તૃપ્તા મૂર્છા અવિરતિ, નાસેં વિરતિ પ્રકાશ. મં સું ૨૦
 દુષ્ટ પ્રયત્થે જોડવા, મન વચનનુ વ્યાપાર, મં
 તે દુર્ધ્યાનની વર્જના, શુભધ્યાને સંચાર. મં સું ૨૧
 જિમ જિમ આતમ એહથી, પાંખી હોઈ અયોગ; મં
 તિમ તિમ ધર્મતણેં બલે, જીવ લેહેં ગુણુ ભોગ. મં સું ૨૨
 અસુલ હેતુ નિર્ગમ થકી, પામેં ગુણુ સમુદાય, મં
 દર્શનજ્ઞાનચારિત્રતપ, પડિત વીર્યસહાય. મં સું ૨૩
 અથવા, વલી એ ખીજ છે, સુદેવસુગુરુ સુધર્મ; મં
 તે પણિ સહુ મુખેં ઇંમ કહે, પણિ તસલહેવો મર્મ મં સું ૨૪
 સુદોષ ૧અદારથી વેગલા, ત્રિભુવનનાયક દેવ, મં
 ચઉનિખેપે^૨ સારિખા, તસ ભાવેં કીજેં સેવ. મં સું ૨૫
 સુધાજ્ઞાનકથક ક્રિયા, સુધા જે અણુગાર, મં
 તે ગુરુ ! ૩ગુરુગુણુ ભર્યાં, તસ આણુ સિર ધાર. મં સું ૨૬
 અનાસવ આશ્રવ રોધિની, વિનય આણુ દયા મૂલ, મં
 નિરાવરણુ હોઈ આતમા, તેહ ધર્મ અનુકૂલ. મં સું ૨૭
 તત્ત્વ ત્રય^૪ એ શાશ્વતાં, ભવજલતરણુ જીહાજ, મં
 તેહ હૃદયમાં ધારીઈ, તો સીજે સવિ કાજ મં સું ૨૮
 મુનિપ્રતે ભાષે બાલિકા, સ્વામી ! એહવો ધર્મ, મં
 નવિ જાણ્યો નવિ આદર્યો, કોઈ અનાદિ કર્મ ! મં સું ૨૯
 પણિ, એ વચણુના શ્રવણથી, આતમ લહે આનંદ, મં
 હવે, તુમ ચરણપસાયથી, છેદીજે ભવકંદ. મં સું ૩૦
 મુનિ કહે આપ સમોવડે, ગણીધ જીવની કાય; મં

૧-હિ સા, જૂહુ, ચોરી, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, ક્લેશ, અભ્યાખાન, પૈશુન્ય, રતિઅરતિ, પરપરિવાદ, માયામૃધાવાદ અને મિથ્યાત્વશૈલ્ય.

૨-નિષ્કેપા-નામ, સ્થાપના, દ્રવ્ય, અને ભાવ. ૩-મહોદા ગુણોવાળા. ૪ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર.

મનતનુ ૧વયણના યોગ જે, તે કીજે શુભ દાય. મં સું ૩૧
 જાનદરશનચારિત્ર જે, યોગ ત્રય ગુણખાણિ; મં
 વિનયાદિકે આરાધીધં, ચતુર્વિધ સાચા જાણિ. મં સું ૩૨
 કોઈકે મહા શુભયોગથી, એ પામ્યો છે શુભયોગ; મં
 ‘ઈહ કચ્છલ,’ ન્યાયે કરી, આર્ય કુલ દેશાદિક યોગ. મં સું ૩૩
 જાતિ પંચેન્દ્રિય; નરભવો, નિરાળાધ ધંદ્રીય લાભ; મં
 કુસુલપણું કંઈપણ, પુન્યપ્રકૃત્તએ લાભ મં સું ૩૪
 ઈત્યાદિક બહુ ભાવના, અનિત્યાદિક ખાર; મં
 ભવસ્વરૂપ સવિ ઉપદિસ્યું, હરપી કુંમરી ચ્યાર મં સું ૩૫
 ચિ તે મનમાં ખાલિકા, આજ જનમ સુપ્રમાણ, મં
 દોષ ક્ષુધાદિક ઉપશમ્યા, આ ! દ્વેષાદિ ગુણખાણ મં સું ૩૬
 જ્ઞાનવિભલ ગુરૂવચણડા, નિધિ એ પરિધાર્યા તેહ, મં
 કોઈ અપૂરવ ઉલ્લસ્યે, ધાર્યો ધર્મસનેહ. મં સું ૩૭

દુહા

હવે હરખી ચિત્તમાં ધણુ,	પરખી ચિત્તમાં ધર્મ;	
કહે કુંમરી હવે કીજી,	જાણ્યાનો એ મર્મ.	૧
જાણીને રવિરમે નહી,	આશ્રમથી જે જંતુ,	
નાગાને નવિ શોભીધં,	વસ્ત્રતણે એક તતુ.	૨
જાણીશા કિણ પૂણે નહી,	લોકતણો એ ન્યાય,	
તિમ ભવસરૂપ જાણ્યા પછી,	કુણ કરે પાપ અન્યાય.	૩
૧ધની, કૃપણ ન શોભીધં,	સાહમું હોઈ કલંક;	
તિમ જાણ્યું પણિ વિરમે નહી,	તે મહા મોહનો વંક	૪
પુદ્ગલ કર્મના રદલિક જે,	શીન્તા રહે સદૈવ;	
તે જીવે જે સગ્રહા,	અજ્ઞાન ગાફિલની ષટેવ.	૫

૧-કાયા ૨-વિરમણું, પ્રતિક્રમણ. ૫-જા હકકું.

૧-દત્તવાણો. ૨-દલિયા, દળ. ૩ Habit, ટેવ.

રાગદ્વેપની ચિકણતા, તિણું કરી કર્યા નિજભાવ;
 તેહ નડે તે જીવને, એ સવિ છેં ખાલભાવ ૬
 ને પડિત વિઉદલાસથી, સંભારે નિજ ભાવ,
 તો સ્યો કર્મનો આસિરો, દાસ ન હોઈ ધરરાવ. ૭
 ખાંધી કાયર કલીવને, વિષયતણો સમુદાય;
 પણિ ધીરને ગંજે નહિ, પરવશિ તેહ ન થાય. ૮
 જિમ લુતાપુદ જલિનેં, આધે જીવ તે ક્ષુદ્ર;
 પણ ગજતૈ આધે નહી, જે જાનિ મહાભદ્ર. ૯
 આતમ આપસભાવમાં, આવી ને નિરમાય;
 તો કર્મતણો સ્યો આસિરો, ખીણમાં ખેડ થાય. ૧૦
 આવી ઇણિપરિ ધર્મરૂચિ, જાગ્યો અનુભવ ભાય;
 કહેં મૂનિને તે બાલિદા, પ્રભુ ! તુહોં ધર્મસહાય. ૧૧

ઢાલ, રામચન્દ કે બાગ, ચાંપો મહુરિ રહ્યોરી; એ દશી.
 અથવા, મારગ સન્મુખ તામ, ઉડે ખેહ ઘણીરી; એ
 રાગે પણ. ૨૫મી.

હવે તે કુમરી ચ્યાર, અમરીરૂપ જીરીરી;
 મુનિને કરી મનોહાર, પદકજલમરી તિરીરી. ૧
 સમરી મુનિ ઉપગાર, જેઠી પાય નમીરી;
 ચદ ચંકોરી જેમ, તૃણા સર્વ સમીરી ૨
 સંયમીયાનો ધર્મ, તે તે ચિત્તમાંહિ વસ્યોરી;
 તે દાખો ગુરરાજ, માંદો અમૃત જીર્યોરી. ૩
 સરોવર પામી પૂર્ણ, તરસ્યો કવણ રહેરી;
 ભૂખ્યો રહે કહો ટોણ, ભોજને ભૂન ગેહેરી. ૪
 કલ્પવૃક્ષ લહી કોણ, દરિદ્રીની મુદ્રા ધરેરી,
 તિણુ પામી તુમ જોગ, દુષ્કૃત કવણ કરેરી. ૫

કહો સ્વામી અમહ આયું, કેહેવું છે કે(છ)રી;	
આયતિ કેહવાં કર્મ, મર્મ તે સર્વ (છ)અતૂરી.	૬
આરાધીનેં ધર્મ, ત્રિકર્ણ સુધી કરેંરી,	
અજર અમર નિકલક પદવી સિદ્ધ વરીરી.	૭
ધંમ નીસુણી કહેં સાધુ, વત્સે ! એમ કહુંરી;	
તુમચૂં થોડું આઉ, ઉજ્ઞાનબલે હું લહુંરી.	૮
ધંમની સુણી કહે તેમ, બાલીકા શાંતપણેરી,	
મર્ણસમય ભય કોઇ, અવરન કોઇ મુણીરી.	૯
કહે સ્વામી તે સાચ, જનમ તિહાં મરણ અછેરી;	
એ તો જગસ્તિતી હોઇ, પણ તેઅફલ ગછેરી.	૧૦
જે દિન જાઇ તેહ, ફરીનેં ભાવ પછેંરી;	
જીવિત તેહ પ્રમાણ, સુકૃત દેહ મચેરી.	૧૧
થોડું પણ બહુ કાર્ય, આચરી સિદ્ધિ લક્ષારી;	
આગમમાંહે પ્રધાન, ઉત્તમ તેહ ક(ર્યા) લારી.	૧૨
તે જાણી થોડુ આપુ, કહો તેમાં ન કરીરી;	
ભાષો ગિર્યા સાધુ, જિમ મનિ ન તરસ્યેરી	૧૩
તય કહે સુણીધં બાલ, એક + + + કહિઉંરી,	
સાંભલી એહવી વાંણ, ચિત્ત વિખિન્ન થયુરી.	૧૪
રયું કરવો ઉપાય, લાગે કૂપ ખણવોરી,	
એહવો હુઓ ન્યાય, બધિરને જસ લણવોરી.	૧૫
તે ચારે મિલીય, સાધુના પાય ગ્રહેરી,	
થોડી વેલામાંહે, હિતનાં વચણ લહેરી.	૧૬
પરલોકે સુખ થાય, જાએ દુ.ખ સવેરી;	
તે તપ સયમ માર્ગ, હોઇ હેતુ ભવેરી.	૧૭
મુનિ કહે મુહર્તમાંહે, સાધ્યાં કાજ ધણેરી;	
ક્ષપક્રેણી સુપ્રસાદિ, કેઈ સાધુજણેરી.	૧૮

આજ છે ઉજ્જવલ દીસ પંચમી માધતણીરી;	
એ તિથ પૂણ્ય પવિત્ર, જ્ઞાનની શાસ્ત્રે લણીરી.	૧૯
જ્ઞાન તે પરમાધાર, જ્ઞાન તે તરણી જીરોરી;	
મિટે મોહ-અધાર, જ્ઞાની રત્ન જીરોરી.	૨૦
પ્રેય અપ્રેય અભય, અભય ગમ્યાગમ્ય લહેરી;	
ત્રિભુવનકેરી વાત, જ્ઞાની સર્વ કહેરી.	૨૧
નિશ્ચયને વ્યવહાર, દાખે સર્વ થકીરી,	
જ્ઞાનકલા જગમાંહી પટ્કવ્યકેરી બકીરી.	૨૨
જ્ઞાનાચાર વિસેપ, જાણી તેહ ધરોરી;	
જ્ઞાનતણી તે ભક્તિ, શક્તિ તેહ કરોરી.	૨૩
કાઠી મનથી મિથ્યાત, તત્વની ધાત ગ્રહોરી;	
વિરમી વિપય કપાય, સમતાભાવ વહેરી	૨૪
અરિહંત સિદ્ધ સુસાધુ, ધર્મનાં ચરણ ધરોરી,	
દર્શન જ્ઞાન ચારિત્ર, તપ ચઉ ભેદ ભરોરી.	૨૫
લઘુ પણિ થોડે કાલિ, ભવોદધી જેમ તરોરી;	
પરમાનંદ વિલાસ, પાંખી સિદ્ધ વરોરી	૨૬
આજ દિને ઉપવાસ, કરી જિનધ્ન્યાન ભજોરી;	
૧પચખો ચ્યારે અહાર, ૨સાવઘ કામ તજોરી	૨૭
નિદો જેહ અનાદિ, દુષ્કૃત પૂર્વ કહારી,	
સુકૃતનુ અંગીકાર, ત્રિકરણ ભાવ ભર્યોરી.	૨૮
ભોગ અતૃપ્તા જીવ, ભવ ભવ જેહ શીરોરી,	
પણિજો તૃપ્ત ^૩ સતોપ, તોહિજ શીઘ્ર તરોરી	૨૯
તુલ્સે છે ઉત્તમ જીવ, શુભ સામગ્રી લહેરી,	
યોગ્ય જાણીને વાત, સર્વએ તુલ્સને કહેરી	૩૦
નરભવ પામીજેહ ચેતેન મૂઢ નરોરી,	

વિપય કપાયમાં કાલ, નિગમે પશુ પ્રવચારી.	૩૧
સજ કરી સર્વ વિવાહ, મેલી ઉંઘ કરેંરી;	
લગનકાલ વહી જાય, એહવો ન્યાય કરેરી.	૩૨
ઠંત્યાદિક મુનિ શીખ, ધારી તિણે ચ્યારેરી;	
નહિં મને ખેદ લિગાર, મતિ તે ગતિ અનુસરેંરી.	૩૩
પ્રણુમી ગુરના પાય, આવી નિજગેહેંરી;	
હીયડે હર્ષ ન માય, પુલકિત હુઈ દેહેંરી.	૩૪
માતપિતાને તેહ, વ્યનિકર સર્વ કહોરી;	
નૃપતિ કહે તુમ્હેો ધન્ય, અવસર એહ લહોરી.	૩૫
શીરતાં એણે સ સારિ, જીવ અનંત કહોંરી;	
જન્મ મરણ પણિ બોધ. નાવ્યા તેણિ કરીરી.	૩૬
એક દિનમાં બહુ લાલ, પુત્રી તુહે લેસ્યોરી;	
ન મિલે શીરી શીરી યોગ, તુમને આજ જીસ્યોરી.	૩૭
શુભલાવ જગમાંહેં, તે સવિ ચિત્ત ધરોરી;	
તત્ત્વ જે શ્રીજિનધર્મ, પરમત્થ એહ ખરોરી.	૩૮
ઘણીપરે કાધ ઉઝાંહ, નહી પરવાહ કિસ્યોરી;	
જિમ મજીદનો રગ, તિણુપરે ધર્મ વસ્યોરી.	૩૯
ધર્મ કરતાં દિન અંત, આવ્યો તિણુ સમેંરી;	
અકસ્માત ઉત્પાત, થયો વિજલીનો લુમેંરી.	૪૦
શુભધ્યાનેં તે ચ્યાર, કુમરી એક થધરી;	
પોહતી પ્રથમ સુરલોક, પરિગૃહીત થધ અમરીરી.	૪૧
માત-પિતા પરિવાર, પ્રમુખેં તે નિરખીરી;	
પામ્યા મનિ વચરાગ, લવસ્થિતિ એ સરખીરી.	૪૨
લેવેં સંયમભાર, પાલી શુદ્ધપણેરી;	
કેઈ સુગતિ કેઈ મોક્ષ, પામ્યા એમ સુણીરી.	૪૩
હવે તિહાંથી તે ચ્યાર, ચવીનેં તું ! થધરી;	

તનયા બહુ ગુણ ખાણિ, પૂરવસુકૃતમયારી.	૪૪
નાંણુ પચમી દિન એક, પાલેં પૂણ્ય સધેરી,	
તો સયમનાં પુન્ય, કહો તે કિમ ! ન વધેરી.	૪૫
જે જે જોલ્યા જોલ, દર્શનજ્ઞાનતણારી;	
શ્રીજિનવરશાસનમાહે, ચારિત્ર હોઈ ધણારી.	૪૬
એ પુત્રી તુમ ચ્યાર, સાર કરેં કરણીરી;	
એ ભવ લહર્યે સિદ્ધિ, સુણી તુટ થવી ધણીરી.	૪૭
તે માટેં કૃત કર્મ, જેહવેં ભાવે મિલ્યારી;	
તેહનાં ઉદય વિપાક, વેદેં હોઈ અશ્વત્યારી	૪૮
જ્ઞાનવિમલ ગુરવાણી, નિસુણી પ્રેમે ધણેંરી;	
આપતણો જમવાર, તિણસમેં સાર ગુણેંરી.	૪૯
ધનધન ગુરતું જ્ઞાન, વદનેં એમ ભણેંરી,	
બાણી પૂરવવાત, સહુની સાચપણેંરી,	૫૦

[इति रोहिणी पु रीपूर्व अन्त.]

હુહા.

અશોકચંદ્ર રાજા પ્રમુખ, આપતણો પરિવાર,	
નાગરજન સવિ ગુર પ્રતે, પ્રણમે હર્ષ અપાર.	૧
રોહિણી રાણી પ્રમુખ, બહુ આદરેં રોહિણી નાંમ;	
યથાયોગ્ય પણે આદર્યા, તપ કરે નિજમન દામ	૨
કેઈ સમકિત કેધ શીલવ્રત, ૧દેશવિરતપણ્ણિદામ;	
૨સર્વવિરતિ પિણુ આદરે, લહેવા અવિચલ દામ.	૩
જિહાં જિહાં રાવેકીરણાં કરે, તિહાં ન રહે અધકાર;	
ભવિકકમલ વિકસે ધણુ, તિમ ગુર દિનકર અનુકાર.	૪

ગુરૂજલધર જિહાં ઉંતહી, વરસે દેશનધાર;	
ભવિમાંતસમાનસ ભરેં, નાશૈ દૂરિત પ્રચાર.	૫
ધન્યપણુ મનિભાવતા, ધારી ગુરૂ—ઉપદેશ;	
આવેં નિજ નિજ થાનકેં, ટાલ્યા સર્વ કલેશ.	૬
ગુરૂ પણુ તિહાંથી સચર્યા, અપ્રતિબદ્ધ વિહાર;	
કરતા સરસ સમીરપરિ, ભવિજનને ઉપગાર	૭
ગગન આવી નયરમાં, પડહ વળવે સાર,	
અભયદાન અમારિના, પર્વદિને સુખકાર.	૮
૧શોહાવે શાસન ધણું, સાત ક્ષેત્રે મનોહાર;	
પુન્યખીજ પાવિ ધણું, ઉચિત વિવેક ઉદાર	૯
ભાવેં ખારહ ભાવના, નિતુ સાચવે પદ્કર્મ,	
વિધિ અનુસારિતણી ક્રિયા તેહનો જાણે મર્મ.	૧૦
મનોરથમાલા પુન્યની, વધતે ધરી પ્રમોદ;	
અહનિસ સજ્જન ગોઠી, વરનાવે ધરી મોદ.	૧૧

ઢાલ. લાહલહે માત મહાર, એ દેશી. (આછે લાલવાળી)
 . રાગ મહાર. ૨૬ મી.

હવેં અશોકચંદ્ર રાય, પ્રણમેં આવી પાય,	
આજ હો ! સારારે સીમાડા, આવીનેં મિલેજી.	૧
પુન્યખલિ સવિ આથી, આવિ મિલે જિમ ખાથિ !	
આજ હો ! જાણે રે વરસાલેં, નદીયાં સર ભરેંજી.	૨
ઉત્ત તજે ન વિહાર, મનુ ! ભૂભામિની ઉરહાર,	
આજ હો ! સગેરે વૈજયત છે એક, અનેક ઈહાં અછેજી.	૩
ધરિ ધરિ ગોરી ઈલિ, ધરિ ધરિ ઇસર ખલ;	
આજ હો ! સર્ગે એકા જીહાંકણિ પાંમિઈજી.	૪

- બુધગુરુવિજન લોક, દીસેં થોકે થોક; ૫
આજ હો ! સગરે એ, એકે કોપણી વર્ગ દેખીદંછ.
ધરિ ધરિ ધનદ છે લોક, વસ્ત્રે કંચન થોક;
આજ હો ! દાતારે માતા છે, રાતા દાનમાંછ. ૬
પોહલીપોઢીપોલિચિંઈ, દિસેં ચઉટા ઓલી.
આજ હો ! જાણેરે જસ શોભા આવણુ ઉમહીછ. ૭
મુખિં, ન કહે નાકાર, અટલિક ચિત્ત ઉદાર;
આજ હો ! વારે વાતાલા ઇયલ સોહામણાછ. ૮
કોસીસાંયુત કોટ, દેવત રિપુસિર દોટ;
આજ હો ! જાણેરે નિજ દંતી દેખાડી અલકાનેં હસીછ. ૯
ગણપતિ હામે હામિ, કરતાં દીસેં પ્રણામ;
આજ હો ! લોકેરે બહુ થોકે રોક ધનાશયેછ. ૧૦
પટન્નતુવાસ ઉદામ, એહવાં વન ઉદાન,
આજ હો ! પુલેરે બહુ મૂલ કમલ વિરાજતાછ. ૧૧
વાવિ સરોવરી હામિ, દીસેં અતિ અભિરામ,
આજ હો ! જાણેરે કીડાને હેતે વણુના કુલ છેછ. ૧૨
ધર્મિજનની ગોદિ, પુણ્યતણી જાણેં પોદિ,
આજ હો ! દેખીરે મન તુઠી સજનનેં હોયેછ. ૧૩
હામ હામિ અણુગાર, સુદ્ધા સાધુ વિહાર;
આજ હો ! જાણેરે જિનશાસન, સરોવર હસલાછ. ૧૪
ખીર નીર સુવિવેક, નિજમતિ ચચુ અનેક;
આજ હો ! કર્યારે જડઆતમભાવ વિવેચનાછ ૧૫
મંગલ આઠ ઉદાર, પસરે સવિ હિતકાર,
આજ હો ! જાણેરે અડ મગલ આઠ લય વારતાછ. ૧૬
ઉન્નત જિમ કૈલાસ, તિમ ઉન્નતિ નિજ આવાસ,
આજ હો ! સોહારે મનુ! મેધતટા મિચેછ. ૧૭

- (મુ)ગુહિર મૃદંગ આવાજ, જાણે જલધર ગાજ;
આજ હો ! સોહેરે તસવિયેં મનુ ! આરતિ વીજલીજી. ૧૮
- મંગલદીપક જે એક, તે કહે એહવો વિવેક;
આજ હો ! જ્ઞાની અક્ષય એક જગમાં એ પ્રભુજી. ૧૯
- ધમ પૂજના ભાવ, ભવજલ તરી નાવ;
આજ હો ! દેખાડેં ધમ ભવિનેં બહુ પરેં ભવિજનાજી. ૨૦
- સમકિત જલદ પ્રમાદ, જીવદયા શુકમાલ;
આજ હો ! પાલેરે પલાવેં ત્રિવિધપણાથકીજી. ૨૧
- વ્યસન વ્યહાયાં દૂરિ, ન્યાયેં જલધીનેં પૂર;
આજ હો ! જાણેરે જે વ્યસનને જે આવી નમ્યાજી. ૨૨
- ઉત્તમ જનસ્યું પ્રેમ, કરતાં વાધે ક્ષેમ; (પ્રેમ)
આજ હો ! વાધેરે કસોટી જીણુપરિ હેમનીજી. ૨૩
- શરણાગત પ્રતિપાલ, દુસમનકેરા પ્રતિયાલ;
આજ હો ! દીસેરે રઠીયાલા માની મરહટાજી. ૨૪
- પદમનિ પતિ મન પામિ, શીલવતી અભિરામિ;
આજ હો ! તોહેરે સોહામણુ સધલેં સુંદરીજી. ૨૫
- એ રાવણુ અનુરાજ, લક્ષ્મણે ગજરાજ;
આજ હો ! કરતારે મદ પૂરેં જલ ધરતા જતાજી. ૨૬
- હરિહય જીત્યા ગર્વ, ક્રોટિગમે ધમ અપૂર્વ;
આજ હો ! જાણેરે રવિહયનેં દોટ દિઈ ગતિંજી. ૨૭
- રથ ધંટાલો કોડ, પાયકની બહુ કોડિ;
આજ હો ! છાજેરે દેવાજેં બહુલે રાજતાજી. ૨૮
- ધમ, ચતુરંગી સેન, દીસેં ચક્રી અયન;
આજ હો ! ન્યાયીરે સોભાગી, ત્યાગી રાગી ધર્મનોજી. ૨૯
- રાજ્ય સમ્ભાંગની વૃદ્ધિ, અરિ નિગ્રહેં પટ્સિદ્ધિ;

- આજ હો ! પંચેરે પ્રકારે પાલે સખી પ્રજ્ઞા. ૩૦
- ચક્રવિધ રાજ્ય-ઉપાય, વરતે કરખી આય; ૩૧
- આજ હો ! શક્તિ રે ત્રિવિધે કરી દુવિધ અરિજ કરેંછ. ૩૧
- સારેં બહુવિધ કાજ, કરેં એક છત્રેં રાજ્ય, ૩૨
- આજ હો ! વસતોરે ગૃહવાસેં પારા ન ચિંતવેછ. ૩૨
- ક્ષુદ્ર ઉપાય ત્રિણુ જોહ, તે ટાલેં ધરી નેહ; ૩૩
- આજ હો ! જાંડેરે સવિ હેય, તે હેયપણેં કરીછ. ૩૩
- જોહની આણુ અખંડ, દીધં દુર્જન સિરેં દંડ, ૩૪
- આજ હો ! જોહને વિતંડાવાદ, ન જિનમતેંછ. ૩૪
- મીની ને મતિવાંત, સુખીયા સુકૃતને સત; ૩૫
- આજ હો ! દીસેરે હિન હિંસેં હિયડેં દેખીનેંછ. ૩૫
- પરદોષ કહેંવા મૂક, પરછુતિ કરણેં નિર્મુક; ૩૬
- આજ હો ! અંધારેં તિહાં કામેં પરસ્ત્રી દેખિયાછ. ૩૬
- સહસ નયણુપર દષ્ટિ, ઉપકૃતિ કરવા સૃષ્ટિ; ૩૭
- આજ હો ! પરગણુ ભાપણુનેં સહસ્સરના ધરેંછ. ૩૭
- કુમત, જવા શક શોપ, કરતા સુકૃતનો પોપ, ૩૮
- આજ હો ! વારે વરસતા પુષ્કરધન પરેછ. ૩૮
- કરતા જન ઉપગાર, વાર ધર્મવિચાર; ૩૯
- આજ હો ! ભાવિરે નિજલ્યાવેં, અર્થવિચારણાછ. ૩૯
- જો ક્રોધ ભાષેં આલ, તો તસ અર્થ નિહાલ; ૪૦
- આજ હો ! નાણે રે નિજ મનમાં પરપર દૂમણાછ ૪૦
- ક્રોધ કહે અકરમી અભાગ, અવગતિ ઓધે ભાગ; ૪૧
- આજ હો ! ચિંતેરે તસ અર્થ, સમેચિત ભાવતાછ. ૪૧
- નહી પરિવાર એ વંધ્ય, એકાકી ગત ધંધ; ૪૨
- આજ હો ! જાણેરે એહવો દિન કબહી આવસ્યેછ. ૪૨
- પરદુઃખ દેખી દીન, આપ હોય લયલીન;

- આજ હો ! જાણેરે આરીસાપરિ પરદુઃખ સંક્રમેંજી. ૪૩
 તત્વાતત્વ વિચાર, જાને નિશ્ચય વ્યવહાર;
 આજ હો ! ડાયારે ઉત્સર્ગે અપવાદે સમાજી. ૪૪
 ધર્મ અધર્મ જે પક્ષ, મિત્રાદિક જે લક્ષ;
 આજ હો ! જાણેરે વિધિવાદ ચરિત નયાદિકાજી. ૪૫
 મહાવ્રતને આજીવ્રત જીવ, પ્રાણ ભૂતને સત્વ;
 આજ હો ! થાપેરે નયવાદે સવે અનેકાંતથીજી. ૪૬
 દ્રવ્ય અને પર્યાય, એક વસ્તુઇં અનુપાય;
 આજ હો ! થાયેરે સવિ ઠામે વિવેક વિવેચનાજી. ૪૭
 ઇમ બહુ આગમ જાણુ, નયગમ ભંગપ્રમાણુ;
 આજ હો ! ચર્ચારે બહુ વ્યાપે, થાપે આચરણુનેજી. ૪૮
 ઇમ કરતાં બહુ ગોઠ, ભરતા પુન્યની પોઠ;
 આજ હો ! સાધુરે સારથવાહી, શ્રાવકની પ્રજાજી. ૪૯
 ઇણીપરે નગરમંડાણુ, દીસે જેહની આંણુ;
 આજ હો ! રાજાંરે ગુણસાતાજી, અશોકચંદ્ર સોહિઈજી. ૫૦
 અહનિસ ધર્મનું કાજ, કરતા જિમ સુરરાજ;
 આજ હો ! સોહેરે મન મોહેં સવિ ભવિજનતણાજી. ૫૧
 ઇમ કરતા બહુ કાલ, જાઈ જિમ સુખમાકાલ;
 આજ હો ! ધર્મે કરી સંયુત એહ વિશેષ છેંજી. ૫૨
 અરિહંતદેવની આંણુ, જ્ઞાનવિમલ ગુણ નાંણુ;
 આજ હો ! તેહનોરે ભાખ્યો, આરખ્યો સાર એ ધર્મ છેંજી. ૫૩

હુહા. સોરઠા રાગે.

- ઇણીપરિ જોલ્યો કાલ, ધર્મ કર્મ આરાધતાં;
 વરસ તેક્ષીણ એક તાલ, જાતો પિણુ જાણું નહી. ૧
 જાયા તેહ પ્રમાણેરે, ધર્મ કરે થઈ પડવડા;
 તેહનાં કરો વખાણુ, અવર અધર્મી તે જડા. ૨
 જીવનું એ સાર, જે પુરુષાર્થ સાધીઈ,
 કીજે પર-ઉપગાર, તો આતમગુણું વાધીઈ. ૩

એહીજ પરમાનન્દ, એહીજ પરમ વધામણા;	
એહીજ નાટારમ્ભ, છહાં સીઝેં મનકામણા.	૪
કામી વહાલા કાંમ, અરથી અરથ ઉપારજૈ;	
પણુ ધર્મી મન ધર્મ ભાવ, પ્રયોજનમાં સજૈ.	૫
વડેં વડે અધિકાર, તે માંની મછરાલુયા;	
લીધ વાત નિરવાહ, દાખે દાન યાલુયા.	૬
એહવામાં વનપાલ, આવી દીધ વધામણી;	
વડવખતી તુમ ભૂભાલ, ગુરુ ગુણુધર આવ્યા ગુણી.	૭
મધવાનામેં સુર, મુનિસર મધવાસારિખા;	
પરિવારેં કરી તુર, પરતખિ સુરકરિ પારખીખા.	૮
તેણી સુણી લહી હર્ષ, રોમાંચિત દેહડી;	
કરેં, કંચનના વર્ષ, પારિતોષિક દાનેં જડી.	૯
કરી સગર્ષ સર્વ, વંદનકાળે ઉમલાં;	
આવિ જેમ સુપર્વ, રિક્ષિ ઈંદ્રપરિં લલાં.	૧૦
જિમ મુનિવદનજેણિ, નરભવ પામી નવિ કરી;	
ખિહું ગતિ હારી તેણી, અવસરિ નવિ આવેં ફરી.	૧૧
ધમ ચિતિ મનમાંહી, સપરિવારચુ આવતાં;	
પંચાભિગમન વનમાંહિ, ગુરુદર્શને સુખ પાવનાં.	૧૨

(મધવા મુનિનો ઉપદેશ.)

હાલ. જાંઝરીયા મુનિવર! ધનધન તુમ અવતાર, એ દેશી. ૨૭મી.

ચઉનાંણી ચોખેં ચિ-તેજ, ઉલટે દિધ ઉપદેશ;
 ગુણુવંતા ગ્રાણી ! ધારો શ્રીજિનવાણી,
 સકલ લાલનું મૂલ છેજ, શ્રીજિનવરનીરે આણી ગુ ૧

દશે દૃષ્ટાંતે દોહિલોછ, નરભવનો અવતાર;
તેહમાં આરિજક્ષેત્ર કુલાદિકેંછ, દસ લહવાના પ્રકાર. ગુ. ૨

યત:—

“માતૃવ્યમાર્યજાતિશ્ચારોમ્યં શ્રદ્ધા શ્રુતિર્મતિ:

“ધનદાર્વ્યમનાશસા, દશક દુર્લભ યુગે!” ॥૧॥

ધર્મ લહી જિનદેવનોછ, ભાવો એહવા ભાવ,
એહીજ તુમને હોઈસ્યેછ, લવજલ તરવા નાવ. ગુ. ૩
સકલ છવ સુખ કાંમીયાછ, તે સુખ અક્ષય મોક્ષ(૫),
કર્મજનિત સુખદુ.ખ નહીછ, આતમરૂપના જોય. ગુ. ૪
તે લહિવાના હેતુ છેછ, દર્શનજ્ઞાનચરિત;
તેહનો ભય, વલી મોહ છેંછ, જેહ અજ્ઞાન વિચિત્ર. ગુ. ૫
મોહતણાં થાનક કહ્યાંછ, શાસ્ત્રમાંહી દસ જેહ;
તે પિણુ જાણી, વર્જવાછ, જિમ લહિયે સુખગેહ. ગુ. ૬

યત:—

“પિયં માયર વચ્ચર મજ્જાઠ સયણાપ સહિદ દેવઽ નાઠઽ ધણવગ્ગા૯;
“ગુરુદેવ દાંઠી રામા૧૦, ધમ્મવાણાણિ મય હેઝમુ.” ॥૧॥

લવસુખ સધલા અથિર છેંછ, શિવસુખ સવિ થિર હોય;
જે નિરૂપાધિક કેવલાંછ, સિદ્ધપણિં તે જોય ગુ. ૭
નાસ સરૂપ સવિ જાણવાછ, વરતવું સમતાભાવ;
આભિનિવેસન ટાલિવોછ, કરવો ધર્મ જમાવ. ગુ. ૮
સુકૃત કરતાં પણિં કહ્યાંછ, મલપરિ કરે રજલિલ,
તે પિણુ સુક્ષિમ દષ્ટિચુંછ, જોવાં થઇ અનુકૂલ. ગુ. ૯

યત:—

“ઝંઝલ્યમાશ્ચર્યકદાગ્રહ્રુધાજ્જુતાપદમાવધિગૌરવાણિ;

“પ્રમાદમાને કુગુરુઃ કુસગતિઃ શ્લાઘાથિતા વા સુકૃતેર્મ્મલા ઇમે.” ॥૧॥

દ(વ)શ ૧વિધ મુનિવર ધર્મથીજી, ભાવ વિવશતા થાય;
 યમ નિયમાદિક એહનાજી, દેશ કહ્યા જિનરાય. ગુ. ૧૦
 દર્શનજ્ઞાન ચારિત્રતપૈજી, જે ક્રિયા, તે શિવ-અગ;
 એ વિનું અવર જે ક્રિયાજી, તે મૃગતૃષ્ણાતરંગ. ગુ. ૧૧
 મોહ-અજ્ઞાનપ્રમુખા ગયાજી, જેહથી સઘલા દોષ;
 તે મિથ્યાભાષી ન હુઈજી, શ્રીજિન, શિવસુખ પોપ ગુ. ૧૨
 જનસ વચન નહી અન્યથાજી, એહવી જે પરતીત;
 ક્ષ(પ)ય-ઉપસમ ક્ષ(પ)ય સમકેંજી, જેહ દર્શનનીરીત. ગુ. ૧૩
 એહવી જ્ઞાને કરીજી, જેહ નિર્મલ નિજ જ્ઞાન,
 બ્રાંતિ વિપર્યય પાશથીજી, તે આશ્રવસવિનું હાન. ગુ. ૧૪
 દર્શન જ્ઞાનથી ઉપનોજી, જેહ વિરતિ અનિદ્ધાન;
 ભવસુખ છડેં સહજથીજી, સમતાસંયમધ્યાન. ગુ. ૧૫
 એ ત્રિણેં શિવ-અગ છેંજી, કારણ મુખ્યેં એહ;
 એપણિ સમુદાયે ધરેંજી, તો લહે તેહ અછેહ ગુ. ૧૬
 જો એકેકની મુખ્યતાજી, તાણે આપ પ્રમાણ,
 તો પણિ સ્વાદ્વાદિ નહિજી, એહવી શ્રીજિનવાણુ ગુ. ૧૭
 ક્રીયાહિન તુ(નું) જ્ઞાન છેજી, જ્ઞાનરહિત આચાર,
 એ બિહુનાં કહ્યાંજી, ઉભય મિલ્યાં હોઈ આર. ગુ. ૧૮
 સંયોગકલ સિદ્ધિ છેજી, રથ ન ચલેં એક ચક્ર,
 ઉભયયોગે પુર પામીઈંજી, ધંમ બોલેં જિનશક્ર ગુ. ૧૯
 'રપ ગુ અધ' બિહું મિલ્યાજી, તો કહ્યા અટવી પાર !

૧-જેમ જૈનોમાં દશવિધ યતિધર્મને જણાવ્યો છે, તે પ્રમાણે તેજ
 સંખ્યાવાળા, બુદ્ધોએ દશશીળ, મનુએ દશનિયમ, અને ખ્રિસ્તીધર્મમાં
 Ten commendments of God જણાવેલા છે

૨-'એક પાંગલો, અને એક આંધલો, એક જ ગલમા એકઠા થયા.
 પાગલાથી ચક્રાતું નહિ, અને આંધળાથી દેખાતું નહિ. છતાં બંનેને જ-

તિણિપરે ક્રિયાજ્ઞાન મિલીજી, પામેં લવનો પાર! ગુ. ૨૦
 સુશિક્ષિત નટુઈ ધણુંજી, પણિ ન જોડે ક્રિયાજોગ;
 તે સભાલોક નવિ રીઝવેંજી, નવિ પામેં ગુણજોગ. ગુ. ૨૧
 ૧ તારો જલમાંહે પડ્યોજી, ન ધરેં ૨ કુરપદ્યોગ;
 તારો! પણિ ન તરી સકેજી, ઇમન હોઈ એકેયોગ. ગુ. ૨૨
 તિહાં ૩ નય એક ભાપીઓજી, ૪ શ્રુતમાંહે અધિકાર,
 'નયર વંસતનો રાજ્યોજી, નામેં ઉદયસેન સાર ગુ. ૨૩
 'કુંભરદોયજી તેહનેજી. એક વીરસેન છે જાતિ-અંધુ,
 'સુરસેન ખીજો અદૈજી સજલોયણ ગુંણસિંધુ. ગુ. ૨૪
 'અધ ૫ ગંધર્વકલા પટુંજી, રીઝવેં લોકના મન;
 'સુર ધનુર્વિદ્યાદિકેજી, સકલ કલા શુભ યતન. ગુ. ૨૫
 'સુર પ્રાક્રમ સાંભલીજી, જનકને ભાપે વીર;
 'શીખુ' શાસ્ત્રતણી કલાજી, નિજમાંન થઈઈ ૬ ધીર. ગુ. ૨૬
 'તાતતણી અનુમતિ લહીજી, સીખી ધનુર્ધર વીજ;
 'શબ્દવેધીપણે જીતિઓજી, રિપૂળલકેરૂં ગુહ. ગુ. ૨૭
 'પરદલ આવેં એકદાજી, વીર રહો રણમઝિં;
 'શબ્દવેધીપણે જીતિઓજી, રિપૂળલકેરૂં ૭ ગુહ. ગુ. ૨૮

ગલ છોડવું હતું તેથી, આધલાની ખાધ ઉપર પાગલો બેઠો. પાંગલો
 સ્વચ્છથી જેમ જેમ રસ્તો દાખવતો ગયો તેમ તેમ અંધો ચાલતો ગયો.
 અને છેવટે અટવી-જ ગલનો પાર-છેડો પાર્યા." આવો ભાવાર્થ છે.

૧-તારો. ૨-હાથપગ વિનાનો. ૩-ઉપનય, દ્વાન્ત ૩૫

૪-જ્ઞાન, આગમ, શાસ્ત્ર.

૫-પટુ, પટુતાવાળો, ગંધર્વકલામાં નિપૂણ

૬-આંહી મૂલપ્રતિમાં "ધીરને ઠેકાણે વીર અને વીરને ઠેકાણે ધીર
 પાઠ છે."

૭-આ ઠેકાણે ખીજો પાઠ હોવો જોઈએ. પણ આ ઉપસોજ પાઠ
 ખીજને બદલે ભૂલથી મૂલપ્રતિમાં મૂકાયેલો જણાય છે.

'રિપુબલે' મિલિતેં ચિંતિઉજી, અહો અહા લજ્જાદામ,
 'અ'ધે અહનેં છતીયાંજી, ધિગ ધિગ અમચી માંમ ! ગુ. ૨૯
 'તિણે, મલીનેં' ગુંથીઓજી, અણુખોલે સંગ્રામ,
 'પ્રાન્ને' તો એહને આંધીઈજી, તો, રહે આપણીમામ ! ગુ. ૩૦
 'ધમગુંથી તિણેં તિમ કરિઉંજી, આંધ્યો તે વીરસેન;
 'અરિયલ છતિનેં' વલ્યોજી, તે સુણીઉં સુરસેન. ગુ. ૩૧
 'લહી આદેશ તવ તાતનોજી, સુરસેન ધરી સત્તાહ;
 'હતી બધ છોડાવિઓજી, વરયો અધિક ઉછાહ.' ગુ. ૩૨
 ઉપનય એણીપરે જાણીઈજી, જ્ઞાન તે નયન સમાન (સમેત);
 અંધસમાન ક્રિયાબલેંજી, આંણુ તે શખ્દસંકેત. ગુ. ૩૩
 શ્રીજિનવર ભૂપતિતણાંજી. નદન હોઈ અનૂપ;
 જૈનજ્ઞાન જૈની ક્રિયાજી, એ એહું અપ્રતિરૂપ. ગુ. ૩૪
 અવર દર્શનમાં ખોલીઈજી, જ્ઞાનક્રિયાતે મિથ્યાત્વ;
 વસ્તુ, યથાસ્થિત વેપણાજી, નહિ જીહાં તે અજ્ઞાન ! ગુ. ૩૫
 જૈનજ્ઞાનદર્શનચારિત વિનાજી, તપ, તે કષ્ટ અજ્ઞાન;
 બાલવીર્ય ક્ષય-ઉપશમેજી, તે નહી મોક્ષનિદાન ! ગુ. ૩૬
 મિથ્યાદષ્ટી ક્રિયાબલેંજી, મોક્ષ ન સાધ્યો જન્ય;
 જૈનજ્ઞાન ક્રિયાદર્શનેજી, જીવિત સફલું થાય. ગુ. ૩૭
 તેહલણી 'અનેકાંતતાજી,' વાણી તેહ પ્રમાણિ;
 ૧ જ્ઞાનાવમલથી જાણીનેજી, વિરતિ ધરોહિત આણિ. ગુ. ૩૮

હહા.

મધવા મુનિપૂગવતણી, વાણી નિસુણી એહ;
 ઉલસ્યો અગે અતિધાણું, જિમ આર્દ્રધર મેહ ! ગુ. ૧

૧-આ દ્વિઅર્થી પાદ છે. એકતો જ્ઞાનવિમલજી પોતાનું નામ સૂચવે છે. અને બીજા અર્થમાં વિશુદ્ધ, વિમલ જ્ઞાનવડે વિરતિને દારણ કરો. એમ સૂચવાય છે.

- શ્રીવામુપ્પત્ય જિનરાયના, નદન એ ગણિરાય;
વલી રાણી રોહિણીનાણા, જનક સંયધે થાય. ૨
- મુનિ સહજેં ઉપગારીયા, સહુનેં ધર્મસહાય;
સંયંધ ઈસ્યું તેહનું, હોઈ વિશેષ સુખ થાય. ૩
- ભાગ્યદિશા પ્રગટી ધણુ, કર્મ વિવર નિહાં દીધ;
રાજા રાણી પરિકરેં, ચરણ મનોરથ કીધ. ૪
- કહેં પ્રભુ એ ભવનિ-દર્શે, દાધા જીવ અનત;
વિપય કપાય ઝાલેંકરી, જરા રોગ અત્યંત. ૫
- તુમ ઉપદેશ સુધારસે-સમીચો સઘલો તાપ;
રત્નકરંડથી અધિક છે, તે ઉગારેં આપ. ૬
- જિમ એ વાહલો જીવ છે, તેહનું લક્ષણ પ્રાણ;
તેતો સંયમેં વાસીધ, તો હોધં દુ.ખ નિર્વાણ. ૭
- પ્રાણ ભવોભવિ સંપજે, દ્રવ્ય પ્રાણ ધૃત જીવ;
ન્યુનાધિક પણિ તે હોયે, સુખદુ.ખ લહે અતીવ. ૮
- પણ દર્શન જ્ઞાનમયિ હોધ, તે સંયમનેં હેત,
તે માટે પ્રભુ દેશના-તણો ધારો એ સંક્રિત. ૯
- સમય વિલંબ ન કીજીધ, લહી શુભ-અવસરયોગ,
રત્ન વૃષ્ટિ રોરવ અંગણેં, પૂરવપૂન્ય સુભોગ. ૧૦
- વૃષ્ટિ થઈ વિણ વાદલેં, વિણ વસત દ્વયો અળ;
હર્ષવાત કેતી કહું ! તિમરમાંહિ વિધુખિંબ. ૧૧
- ધર આવી શુભમુદ્ધરતે, ઓચ્છવ અતિહિંદિવાજ;
લોકપાલ સુત આઠમો, તેહનેં થાપી રાજ. ૧૨
- આપિ તસ અનુમતિ ગ્રહી, ગુરૂ પાસેં વ્રતભાર,
ઉચ્છવ અતિ-આડંબરે, જિમ જંખૂ, મેઘકુમાર! ૧૩
- તિણુ પરેં અતિહે ઉમાહસ્યું, છોડી ભવસમુદાય;
ગ્રહેં વેશમુનિવરતણો, જનમ જનમ સુખદાય. ૧૪
- ચદ્રસમીપે રોહિણી, વસે ધરી મનપ્રીતિ;

તિમ અશોકનૃપ રોહિણી, ઐસી રૂઢી રીતિ.	૧૫
નારી તેહિજ પતિવ્રતા, જે ચાલે પતિઅનુપાય,	
સુત સાતે વલી આપણા, સુતા પિણુ સાથે થાય.	૧૬
અવર અનેક પરિવારસ્થુ, આદરીયા વ્રતભાર;	
કેઈ સમકિત આદરે, કેઈ દેસવિરતિ ઉચ્ચાર.	૧૭
નિયમનિયતિ બહુ પરે, લીધં કેઈ અનેક પુરલોક,	
હર્ષિત કોલાહલ કરે, જયરવ થોકે થોક.	૧૮

(અશોક-રોહિણી-સાધુજીવન,)

ઠાલ. દેહુ દેહુ ! નણદ હઠિલી, એ દશી. ૨૮મી.

હવે અશોકચંદ્ર નૃપરાય, વિચરે. સંયમગ્રહી તાજરે,	
મોહનાં મુનિરાયા, તેતો સાધુ કહાચારે, મોહના મુનિરાયા આંકણી.	૧
ગુરૂ પાસે શાસ્ત્ર-અભ્યાસે, અહનિશ વસે ગુરૂકુલવાસે; મો.	
દશવિધ મુનિધર્મ-ઉપાસે, અતર-અરિ જેહથી નાશેરે. મો.	૨
મુનિ પૂરવ દિલમાં આવે, જસં મુદ્રા ઉપશમ કાવેરે, મો.	
મુનિગુણ સવિ દિલમાં લ્યાવે, જહાં દંભનો દાવ ન કાવેરે મો.	૩
પચસમતિઈ જે સદા સુમતા, ત્રિકરણુ ગુપતિ કરી ગુપતારે; મો.	
મો'ટા મયગલપરિં મલપતાં, શીલચદ્રને જેમ હેમંતારે મો.	૪
જે ચરણકરણુગુણુ ધારે, રહે ગુરૂ-આણા-અનુસારેરે; મો.	
શીલાંગસહસ્ર-અદાર, નવવાડ શુદ્ધિ ધારેરે મો.	૫
પંચ-આશ્રવ અવ્રતચાલા, બાલ્યા જિમ રવિઈ હિ માલારે, મો.	
જીણે પાતિકપક પખાલ્યારે, વરસે સમતામેધમાલારે. મો.	૬
પદ્મકાયજીવપ્રતિપાલા, જસ કરણાતરણુ કૃપાલારે, મો.	

પ્રણમેં જિનરાજ ત્રિકાલા, કરજોડી દોઉ નિજ ભાલારે. ૧ મો. ૭
 નિશ્ચય વ્યવહારનાં જાણ, x x x x મો.
 વલી નયગમ ભંગપ્રમાણ, આગમ નિગમ વખાણેરે. મો. ૮
 નિત્ય, અનિત્ય ને નિત્યાનિત્ય, ત્રિહુંબેદેં દોષે સમત્વેરે; મો.
 વળી સત્ય; અસત્યને સદસત્ય, ઉત્પાદસ્થિતવ્યયયુક્તરે. ૩ મો. ૯
 ધંમ જ્ઞાનતણા જે દરિયા, વિનાયાદિકગુણે પરિવરિયારે; મો.
 કરેં શ્રુત-અનુસારિણી ક્રિયા, જગ મગલલચ્છિ વરીઆરે. મો. ૧૦
 નિજ શુદ્ધિતણી જસ નાવા, શ્રુતસિંધુના અવગાહા જસ ભાવારે; મો.
 જેહના જસ જગમાં ચાવા, થાકા અતરચરિના દાવારે, મો. ૧૧
 શુરમન મુંડુ જે કરે રાજ, વશિ કીધો દુર્મનવાજરે, મો.
 સવિ ભવનાટિકની ગણેં બાજ, તસ આજેં કામ સ્યો બ્યાજરે. મો. ૧૨
 શુભચિંતનસિંહન આજેં, દુર્ધ્યાનસિયાલિયા ભાજેરે; મો. મો.
 ખેપરવાહ મહાગજ જાગેં, તસઉપરિ ખેસેં રાજેરે. મો. ૧૩
 કાઢ્યો જેણે વિપયનો કચરો, જેહ કાલ અનાદિનો પસરોરે; મો.
 સવિભાવ-ઉપાધિનો ઉસરો, દ્વિલ્યો શુભચંદિર ગિસરોરે. મો. ૧૪
 શુદ્ધસંયમ જેહનો તાત, જસ તપના છે રૂડી માતરે; મો.
 ભગતી અનુકંપા અહિન વિખ્યાત, શુભમનોરથ અધવ ભ્રાતરે. મો. ૧૫
 ચઉવિધ જે સત્ય સહાયા, નિશ્ચુતા નિસ્પૃહતા જાચારે, મો.
 છતી શક્તિ, ક્ષીમાશુણપાયા, તે તો ધાવિને હેજે જમાયારે મો. ૧૬
 જે ભૂતલે વિપૂલેં સ'યા, વાર વસ્ત્રને સંયમ લજ્જારે; મો.
 ઈનિરવજ્જાહારની સજ્જા, જ્ઞાનામૃત લેજન સજ્જારે. મો. ૧૭
 સુવિવેકસહિત રાજધાની, નિજ કરીય પ્રતિજ્ઞા માનીરે; મો.
 જે અંતરભવના જ્ઞાની, મૈત્રાદિક ભાવના ધ્યાનીરે મો. ૧૮

૧-ખન્ને કરવડે પોતાના ભાલા-ભાલ-કપાળ સહિત ત્રણેકાળ-પરો-
 દીયે, મધ્યાન્હે, અને સન્ધ્યાયે પ્રણમે-નમતા હતા. ૨-સત્ય અત્ય

૩ ઉત્પત્તિ સ્થિતિ, અને વિનાશ. ૪-નિર્વંશ દ્વષણવિનાના

દુશ્મનથી 'ન' દીધું પગે પાછારે, કિણુહિ વાતે નહી કાચારે, મો.
ઉપગારની વાતે સાચા, જોતાં જિમહી રાજ ચારે મો ૧૯
કચન જિમ કસવટિ કરીધું, ચઉવિધે જિમ પાસે વશીધરે; મો.
૧૬૫ રહેદન રેતાડન હતાપ રસીધું, જિમ જિમ નિમ મલથી
ખસીધરે, મો. ૨૦

મોહાદિક અતરવેરી, નાહ નવિ આવ્યા તે ફેરીરે; મો.
શિવપંથની શેરી હેરી, વાજે જોધિભાવનભેરીરે. મો. ૨૧
સમતા ભાવે આપ સવાહા, તિણુહિજ સવિ દોપને વાર્યારે, મો
નહી કોઈતણી પરવાહા, તિરે પરને ગ્રહીને વાહારે. મો ૨૨
લાધા જોણે જનમના લાહા *અતિશય ગુણે, વધતે ઉછાહારે; મો.
ઉદય પણિ ફલ નવિ કરતે, રહે દોપજ તેહથી ડરતેરે મો. ૨૩
ગીતારથ ગુણુરયણના સિન્ધુ, નિષ્કારણ ત્રિભુવનજનન-ધુરે, મો.
અપકારીપરિ ઉપગારી, સગમ લયના ભંડારે મો ૨૪
કહીધું ધમ તસગુણ કેતા, જાણુવા સમરથ કોઈ વેતારે, મો.
સંયમભારધુરાને વહતા, ઉપસર્ગાદિ સહતારે મો. ૨૫
રોહિણી રાણી થઈ અજ્ઞાન, અશોકચંદ્ર નૃપ ભજ્જારે, મો.
આરાધિ સયમધજ્ઞ ભવોદધિ તરવાને પજ્જારે મો ૨૬
પણુવીસ ઉપગરણા ધારિ, વલી પંચમહાવ્રત ધારેરે; મો.
તપ દુદ્ધરશીલ આચાર, x x x અંગ ધ્યારેરે, મો. ૨૭
કનકાવલી પ્રમુખ ઉદાર, ધનગ્રેણી પ્રતર સુનિ મો
નિજ પુત્રી પ્રમુખ પરિવાર પદ લહે મો ૨૮
નિજ અંગજ પણિ ગુણુ પીતારે મો.
જસ દરિસણથીરે ભદતા, જ્યોને ૨૧
તસ સાથે થયા વલી પ્રાણી ગુ

અનુક્રમે તે સુવિહિત જાણી, દિઘં સરિપદ નાણુનિસાણીરે. મો. ૩૦
 નિજ ગોવરના સવિલાસે, સવિ તમતિમરપડલને પાણુસિરે; મો.
 જિમ દિસેં સૂર્ય પ્રકાસે, નિમ અનુભવ સરિ વિલાસેરે. મો. ૩૧
 શ્રા.અશોકચંદ્ર સુખદાઘ, આચારિજ પટજીવ છાંધરે; મો.
 નિરમોહી અતેં નિરમાયી, નિકલંક નિરાશી સહાયીરે. મો. ૩૨
 સંવેગી સુવિહિતલિંગી, ઉપશમરંગી નિસ્સંગીરે; મો.
 ગુણરાગી, દુષ્ટદૃતતા ત્યાગી, વડલાગી વિપય વૈરાગીરે. મો. ૩૩
 જ્ઞાનવિમલ ગુરુ ગુણુમરીયા, તાર્યા સવિ પૂર્વજન પરિચારે; મો.
 કરે શ્રુત-અનુસારિણી ક્રિયા, શિવરમણીઘં દિલમાં ધરિયારે. મો. ૩૪

કહા.

ધણિપરિ ભૂતલિં વિહરતા, કરતાં છે ઉપગાર;
 સાધુતણા પરિવારસુયું, પરિવરિયા ગણધાર ૧
 રસારણુ રચારણુ રચોયણાં, ઇપડિયોયણા સુસીસ;
 સમલાવે આપે સદા, મુનિજનને નિશદીસ. ૨
 સાતે ધનિ સમાવતા, વિચરેં જિહાં મુનિરાય;
 ગંધદુસ્તીમદગંધથી, પરગજ નિર્મદ થાય. ૩
 જિહાં રવિકિરણાં ભલહલે, તિહાં નહી તિમરપ્રચાર;
 તિહાં દુર્ભિક્ષ પૂરેં નહી, જિહાં પુષ્કરજલધાર. ૪
 ધન ધનવંશ ઇખ્યાગ એ, શ્રીવાસુપૂજ્યજિનરાય;
 મધવા, સુત એ તેહનો, જે રોહિણીનો તાય. ૫
 ધન કુરુચંદન નૃપતિતણો, અશોકચંદનરરાય;
 દંપતિ દોઈ સોહામણા, જસ ગુણુ સુરનર ગાય. ૬
 પૂરવમુનિ મનોગુપ્તમાં, સજ્જનૈ રાખ્યા જેહ;
 એ મુનિનાયક દેખિનેં, મુંકાવ્યા સુસનેહ. ૭
 કપટકાટને પાડવા, પદ્મઅંધ ગુરુ ગજરાજ;

માંતું ! ભવોદધિ-તરણકુ, જંગી જે વડ જિહાજ.	૮
ક્રીસી ક્રીસી ગુણવર્ણનો, તેહની લાખી જાય;	
એકવદન એકજીહવી, શક્તિ મન તેહની થાય.	૯
હવે, પડિઓહિ બહુ જના, મનમાં ચિંતે એમ;	
એહ, અનાદિભવમાંહિં છે, મોહસૈન્યસું પ્રેમ !	૧૦
પણ તે પરધરમાં (જ)થઈ, લેવે છે નિજ સાર;	
તે આતમ નથી જાણતો, ગાફિલતણે આચાર !	૧૧
તો ! હિવેં, અંતરવૈરીનું, જીતણ કઈં ઉપાય;	
એક એક નેં લીડવી, જીતાડું તીર પાય !	૧૨
આપેં અનુભવમાં રહી, જોડે તાસ વિનોદ,	
આતમજ્ઞાન-આદર્શમાં, પૂરણ ધરી પ્રમોદ !	૧૩

ઢાલ. કડખાની દેશ . અથવા; ચંગ રણુરંગ મંગળ હુઆ
તિ ઘણા, ભૂરિ રણુતૂર અવિદ્ધ વાજે; તે ઢાલે. ૨૯ મી.

શ્રીઅશોકચંદ્રમુનિરાજ ! નિજ કાજમાં,
સારતો વારતો સકલ દોષા,
ધારતા આણુ જિનરાજની, નિજશિરે,
ભાખતા શુદ્ધ જિનવચન ઘોષા શ્રી ૧
આપી નિજજ્ઞાન-અનુભવમાં થિર રહી,
તત્ત્વની પ્રણાલિકા જીણેં પ્રયુજી;
મોહનૃપસૈન્યસ્યુ ! ચરણનૃપધર્મનું !
સૈન્યને જોડીનેં [કરે] કૃત કર્મનુંજી શ્રી ૨
ભૂમિગત જેહ અનાદિ મિથ્યાત્વ તે,
અતિઅજ્ઞાનેંકરી તિત્ર મોહે.
ચેતના પણ હુંતી, ભ્રમવિપર્યાસમે,

કર્મપરિણામ અનુકૂલ રોહિં. શ્રી. ૩
 શુદ્ધમાર્ગાનું સારે ભ્રમે મન્દતા,
 તિણ થકી ચેતના બોધ પામી;
 મોહ ત્રિક રૂપ ક્ષય—ઉપશમભાવથી,
 તિણથી વિપરીતના ભાવ વાંમી. શ્રી. ૪
 જેહ અવિરતિ અનાદિ સ્વયંગૃહ્ણતા,
 તેહની વિરતિથી વિગત સન્ના;
 તેહનું નામ વિરતિસ્થું જોડતાં,
 પાપદુગંચ્છા કરીછે રસના. શ્રી. ૫
 આશ્રવ રૂંધીયા સંવરદ્વારથી,
 પંચમહાયામેકરી પ્રમાદ રોક્યા;
 ક્ષાંતિથી ક્રોધ, માર્દવગુણે માનપદ,
 આર્જવે માય સવિ થંભ મૂંક્યા. શ્રી. ૬
 સખ્ય સંતોષશું લોભ થોભાવીઓ,
 રાગ ને દ્વેષ, ભવમૂલ જાણી;
 તે અહંકાર મમકારના મર્મ છે,
 તેહ નિરાસન કરે સામ્ય આણી. શ્રી. ૭
 ભાવના ચ્યાર, મૈત્રાદિ પોડશ લહી,
 તેહ કપાયશું જોડી દીની,
 શુદ્ધ શુભભાવ પરિણામસ્થું નિર્દલી,
 દુષ્ટ સંકલ્પ કામાદિકેતની. શ્રી. ૮
 ચ્યાર જે ધાતીયા તેહથી ત્રોડીયા,
 શુદ્ધની બુદ્ધિ જે ભેદ ચ્યારા;
 જ્ઞાન—શ્રદ્ધા અને કથક કરણી તિણેં,
 ટાલિયા તેહના સવિ વિકારા. શ્રી. ૯
 ચરાણુગુણ કરણુ જેહ ચોક્કાર છે,

તેહને માન ગુણહાણુ આપી;
 શક્તિ નિરાશંસના દેઈ તેહને કરે,
 તિણ થકી અશુભ સવિ પ્રકૃતિ કાંખી. શ્રી. ૧૦
 જ્ઞાન-આદર્શમાં નિતુ જોઈ નિર્મલા,
 નયનની જયોતિ નિશ્ચય વ્યવહારે;
 બંધ ને ઉદય, ઉદીરણું તેહ તણી,
 તાસ સત્તા લહી ચઉપ્રકારે. શ્રી. ૧૧
 દુરિત અહિહાણુ અટારમ્યું આથડયા,
 જેહ શીલાંગરથ સહસ અદારી;
 અશુભનિયાણુંમ્યું, નવવિધગ્રહની,
 ગુપ્તિની રીત નવવાડે ધારી. શ્રી. ૧૨
 માતની સંગતા૩૫ નાંખી ગદા,
 તિણ થકી સાત વ્યસનો ઉડાયા;
 ઇન્દ્રિયવિષય નિરીહતા મનતણી,
 જેહ સંસારભાવે લડાયા. શ્રી. ૧૩
 વેધ રાધાનણે જીણિ પરિં સાધીધં,
 તેલપ્રતિબિંબમાં દષ્ટિ થાપી;
 ધ્યાન-તેલકુડમાં, જ્ઞાનની અનિભિમે,
 દ્રવ્ય શુભયોગ, ધીરનીર ખાણી. શ્રી ૧૪
 ચરણુધનુષે ધરી શુધવ્યવહારશર,
 પંડિતવીર્યની પણુચી બાંધિ;
 વધ્ય તે કર્મથિતિ ઝળુ પરાક્રમબલે,
 સમયમાંહિ તિહાં કાર્ય સાધિં. શ્રી. ૧૫
 શ્રેણિ આરૂઢી, યોગદટતાથકી,
 કેવલજ્ઞાન લહે તેણુ વેલા,
 જયજયારવ કરે, સકલ તિહાં સુરવરા,

શુદ્ધચારિત્રની એહ લીલા. શ્રી. ૧૬
રોહિણી ૧આરિયા, પણ થયાં કેવલી,
 સુતસુતાપરિકર આપકેરા;
 અવર વલી શુદ્ધગુણ, સંયતાસંયતી,
 કેવલી તે થયા જેહ ધીરા. શ્રી. ૧૭
 કનકકમલે ઠાવ્યા, સકલ ભવિજન નવ્યા,
 નવનવા જેહ ઉપદેશ આપેં;
 કર્મના મર્મ, સવિ ધર્મને ભાપતા,
 સાસતા 'સુખભણી જેહ થાપે. શ્રી. ૧૮
 કાલ બહુ એમ શુભયોગમાં ખેપવ્યો,^૨
 લાખ એક વર્ષ ચારિત્ર પાલી;
 આઠિખુ લક્ષ ચોરાસીય વર્ષનું,
 અંતે સૈલેસીગતકર્મ ટાલી. શ્રી. ૧૯
 વિશ્વમાં, વિશ્વઉપકારથી શિવ લલા,
 ગહમલા તેહના સુયશ બંધા;
 જેહના નામથી સકલ સિદ્ધિ સંપન્ને,
 સત્યશીલે કરી જે સુગંધા. શ્રી. ૨૦
 ધન્ય એ **રોહિણી** નામિ વર સાહુણી,^૩
 પાહુણી^૪ મુગતિની જે સહેલી;^૫
 શોક સંતાપ નાશે સવિ તેહના,
 જેહને રોહિણીતપ અછે સખેલી. શ્રી. ૨૧
 પૂરવદુઃકૃત કર્યું, સાધુવધપ્રમુખનું,
 રોહિણીતપથની તે પલાયુ;^૬
 અવર ૭પાતિકટલે તાસ કહવું કિર્યું !
 શુદ્ધતપથી સકલ કર્મ વાહીયું. શ્રી. ૨૨

૧-આરજ, સાધવી. ૨-લેખ, વીતવ્યો, ગુજર્યો ૩-સાધવી. ૪-પ્રાહુણી,
 ૫-સાહેલી. સખી. ૬-પલાયમાન થયું, જતું રહ્યું. ૭-માપ.

યત:—

“ગુઠી ભક્તે માસસ્સ, પારણે કહુયતુંબયં દિણં,
રાણીએ — હીહિ મુક્તં, — જિ-ઓ તીણ — રો.”

‘સુદરીતપ’ થયો રિપભતનયાથકી,
આખીલનો તપ અક્ષયભોગી;
વાસુપૂજ્યજિનતનય મધવાપુત્રીથકી,
‘રોહિણીતપ’ તથા હર્પયોગી. શ્રી. ૨૩

જિમ શ્રીચંદ્રકેવલીથકી વિસ્તર્યો,
‘આંખિલવર્ધમાનાલિધાનો,’

શ્રેણુ કરાયથી ‘કણુગરયણાવલી,’
શ્રેણિધનપ્રતરસાવધાનો. શ્રી. ૨૪

રોહિણીતપતણો એહ મહિમા કહ્યો,
જે લહ્યો શાસ્ત્રમાંહે તપવિચાર,
તેહથી જ્ઞાનદર્શનચરિત નિર્મલાં,
તુરત ભવજલતણોં લહે [તે પાર] શ્રી. ૨૫
લચ્છિને સિદ્ધિ સવિ તપતણા તેજથી,
‘પોહવીતલે’ આંશુ અખંડ ચાલે;
સકલ વિદ્યાધરા ચલત જે ૨અંબરે,
તપ અને શીલસામ્રાજ્ય પાલે. શ્રી. ૨૬
જ્ઞાનવિમલાદિગુણ એહથી નિર્મલા,
અક્ષયરૂપી સદા સિદ્ધભાવેં,
મોક્ષના પંથ, ચ્યાર સમયેં કહ્યા,—
તેહમાં તપતણો અતિ જમાવે. શ્રી ૨૭

કુહા.

ધણિપરે' રોહિણીતપ વિષય, રોહિણીરાણીચરિત્ર;	
નિસુણી પ્રાણી હરખીયા, કરવા પુન્ય પવિત્ર.	૧
ધમ જે જે તપ બોલીયા, તેહના સવિ અવદાત; ^૧	
અન્યાન્તરથી જાણુવા, સુણુતા હોય સુખશાત.	૨
દર્શનજ્ઞાનચારિત્રની, જિહાં આરાધનાં હોઈ;	
નિરાશંસલાવે' વધે, તે સધલો તપ જોય.	૩
'નોકારસી'-આદિ કરી, યાવત્ 'ચરિત' ઓસાસ;	
પણ અતિચારવિના હોઈ, અનીધ કરજો'અભ્યાસ.	૪
સાતિચારતપ જેટલો, નહિ ક્ષિમાદિક-લેશ;	
તે ભવખંધનને' હોઈ, કર્મ શુભાશુભ દેશ.	૫
અહિંસા, સંયમતપ કહ્યો, ધરમ પરમ જિનદેવ;	
તે! માનસ-કાયિક-વાચિકે', ત્રિવિધ ત્રિશુદ્ધિ હેવ.	૬
સુખનુ મૂલ ખિમા અછે, ખિમા સકલ ધર્મમૂલ;	
ધર્મમૂલ નિરાશંસતા, તેહીજ તપ અનુકૂલ.	૭
દુરીત સવિ એહથી રનસેં, વસે સકલ ગુણરાશ;	
ખિસે' પાતિકડા પાછલા, જિમ અંજલીમાં જલરાશ.	૮
તે ભણી તપને' આદરો! વરો સમતાશ્રંગાર;	
એક પચાયણુ ^૩ પાખર્યો, શંખ દુધભૂતાધાર.	૯
કર્મ નિકાચિત ^૪ લેદવા, તપ પખોલ્યો ભડભીમ;	
અરિહંતાદિ મહાજને', ^૫ નવિ લોપિ તપસીમ.	૧૦
દીક્ષા; નાણુ; નિર્વાણપદ, તપથી પરગટ થાય;	
લાલ લહેં સવિ એહથી, એહિજ મોક્ષ—ઉપાય.	૧૧

૧-અધિકાર. ૨-નાશે, દૂર થાય. ૩-સિંહ. ૪-કઠિન. ૫-કહ્યો, લેખ્યો.

૬-મૂલપ્રતિમાં " નવિ લોપે " તેવો પાઠ છે.

ધણું ધણું રથું ભાપિયે, આરાધો ભવિલોક;	
સેવા ગુણપદની કરો, જિમ લહે ભવશોક.	૧૨
‘ગૌતમપૃષ્ઠવૃત્તિમાં,’ એહનો અછે સંબંધ;	
શ્રીવાસુપૂજ્યચરિત્રમાં, છુટક અછે પ્રબંધ.	૧૩
ગુરુમુખથી પણ સાંભળ્યા, તેહવા જાણુ કાજ;	
પ્રાકૃતબંધિ બંધિઓ, સુકવિ કરેજ્યો સહાજ.	૧૪
એ સાંભરતાં ભવિકનાં, નાશે શોક સંતાપ;	
ગુરુપ્રતાપથી એહમાં, એ અક્ષરયોગની છાપ.	૧૫
જગદમ્યા ભુવનેશ્વરી, શ્રીજિનવરની વાણ;	
ત્રિભુવનમાંહિ વિસ્તરી, નાદરૂપ ગુણખાણ.	૧૬
સવિ તેહના અનુભાવથી, જ્ઞાનાદિક લહે ભેદ;	
આગ[મ]નિગમ પૂરાણના, કિતાબ કુરાણ નેં વેદ.	૧૭
એહમાં પિણુ તસ અશ છે, તિણુથી સવિને માન્ય;	
તેભણિ રાસ એ નવિ ગણો, એ નહી છે સામાન્ય !	૧૮
ખતિકરી ઉટલ ધરી, સુણુજ્યો સવિ નરનાર;	
તપ આદર્જો (આદર્યો) સાંભલી, રોહિણીનો શ્રીકાર !	૧૯

(અથ ગ્રન્થપ્રશસ્તિ.)

હાલ. હમચડીની દેશ . ૩૦ મી

શ્રીજિનશાસન નન્દન વનમાં, તપગચ્છ મુરતુરૂ સારિખા;
 સુવિહિત મર્યાદા ચિતનમાં, એ ! સ્વાદ્વાદે પરીક્ષારે. હ૦ ૧
 ધન ધન શ્રીજિનવરનું શાસન, ભાસન ભાનુ સમાણું;
 નયમભંગ વિચારી જોતાં, તેહમાં સર્વ સમાણુરે. હ૦ ૨

આર્યસુધર્માસ્વામી છે નાયક, તેહથી સવિ વિસ્તાર;
 સત શાખાઈ પસર્યો દીસે, સંપ્રતિ ભુવન મઝારે. ૬૦ ૩
 શ્રીજંબૂપ્રભવાદિક શ્રુતધર ! પૂરવધર વલી વન્દુ;
 વયરસેન પ્રજાદિક ગીર્યા, તસ પદ નમી આનંદુરે. ૬૦ ૪
 પરમ્પરાગત શાસનધોરી, કેધ થયા ગણિરાજ;
 બિરુદ અનેક ગુણે કરી પામ્યાં, ક્રાટિક નિગ્રન્થાદિ વિરાજરે. ૬૦ ૫
 સુવિહિત સુવિહિત સહુ મુખે ભાષે, પણિ સુવિહિતની શીક્ષ્યા;
 ગ્રહણાને આસેવનાં જોતાં, ગુરુકુલવાસની દીક્ષારે. ૬૦ ૬
 પંચાંગીસંમત જે આગમ, તેહનાં વચન-અનુસારે;
 નિશ્ચય તે વ્યવહારપ્રમાણે, આપ હઠે નવિં તાંણરે. ૬૦ ૭
 ધર્મોપગરણયોગ ઉપધી(ધા)ના, પાખી પર્વ ટ્રામાસી;
 આગમ મુનિ જિન યોગજનિત ક્રિયા, પ્રમુખા વિપરિત જનરાશિરે. ૬૦ ૮
 ઈમ અનેક ક્રિયાને લોષે, પૂરવગ્રંથને ગોષે;
 આપમતેં નિજમન આરોષે, તે સુવિહિત માર્ગને લોષેરે.^૧ ૬૦ ૯
 પૂર્વાધારી પૂર્વાભ્નાયી, તેહના ટ્રીધા ગ્રંથા;
 તસ અનુસારેં અવર જે ગ્રંથા, તેહને નામે ગ્રંથારે. ૬૦ ૧૦
 કેતાએક નિયાત અનુસરતાં, કેધક જ્ઞાનના વાદી;
 ક્રિયાપક્ષના કેધક વાદી, લોકસંજ્ઞા કેધ નાદીરે. ૬૦ ૧૧
 તે કાંઈ સુવિહિતમારગે નાવે ! આવેં એક નયપક્ષે;
 જ્ઞાનક્રિયાસમ્મત ગુરુ સેવી, સ્યાદ્વાદગુણ લક્ષેરે. ૬૦ ૧૨
 શ્રીહરિભદ્ર અને માનવુંગા, માનદેવ, સિદ્ધસેના;
 મલયગિરિ; હેમસૂરિ, દેવેંદ્રસૂરિ, શ્રીસર્વદેવ નગીનારે. ૬૦ ૧૩
 જિનશાસનના જેહ પ્રભાવક, અભયદેવ; મદ્ધદેવા;
 આર્યખપુટ ને પાદલિપ્તસરિ, વીરાચાર્ય, સોમદેવારે. ૬૦ ૧૪

સમ્મતિ; તત્વારથ ને દર્શન-રત્નાકર મંજૂપા, + + +
 ધર્મચક્રવાલ ને વલી, + + + + + ધર્મરત્નરે. ૬૦ ૧૫
 તિમ, અનેકાંતજયપતાકા, ધર્મસંગ્રહણીવિચાર;
 સ્યાદ્વાદરત્નાકરપ્રમુખા, સ્યાદ્વાદલંકારરે. ૬૦ ૧૬
 તેહવા ગ્રંથની કરે નિકચ્છા, આપ મતિમત જોડે;
 નયગમભંગવખાણુનેં દુઃખી, જિનની વાડી મોડેરે. ૬૦ ૧૭
 તેહનેં સુવિહિતભિરૂદ ન કહીછે, સુવિહિત સુધું ભાષેં,
 જ્યાલાભ નિજ શક્તિ ન જોપે, ગુણીજનસ્યું હિત રાખેરે. ૬૦ ૧૮
 નિંદાવિકથા વદનૈ ન જોલે, જિનભક્તિછે ચિત્ત જોલે;
 પર-ઉપગાર ન કીધો ટોલૈ, વરતે અબુધજનટોલેરે. ૬૦ ૧૯
 કાષ્ઠકે 'દિગપટ' કાષ્ઠ 'મલિન,' કાષ્ઠકે 'સિતપટ્ટે' વરતે,
 સુવિહિતભાવ ન તેહને કહીછે, જે દંભિક્રિયા કરતેરે. ૬૦ ૨૦
 સમય પ્રમાણે 'સમાચારી,' ધારી કરેં જે ક્રિયા;
 ગુરુકુલવાસી, નહિ પર-આશી, તેહિજ ગુણના દરિયારે, ૬૦ ૨૧
વીરતણુ શાસન જયવતુ, ! વરસ [૨૧૦૦૦]સહસ એકવીસ;
 મર્યાદાછે છિ મલપતુ, સુવિહિત સુરિ છે ઇશિરે. ૬૦ ૨૨
 આપ વખાણે મિથ્યામદથી, જગિ જસ વાદ ન વાધિં;
 જિમ ^૧વાયસ નિજ નાંમ પોકારે, પણહંસ, કીર્તિનવિસાધિરે. ૬૦ ૨૩
 નિશ્ચયદષ્ટે શાસ્ત્ર નિહાલે, ક્રિયા શુદ્ધવ્યવહારે;
 નિજગુણમાં હીણુ કરી ભાષે, રહે ગુણીજન-આધારેરે ૬૦ ૨૪
 પરગુણુ દેખો મન સંતોષે, જિનવાંણીને હિંસે;
 ચદતેં ગુણદાણે ગુણપોષે, પાપપડલનૈ શોષેરે. ૬૦ ૨૫
 સ્તુતિનિંદા સુણી તોષે ન રોષે, રહે નિજનંદમૈ જોષેં;
 મિથ્યાભાવ કરી જનમ નવિ મોખેં ભરે પુન્યનો કાષરે. ૬૦ ૨૬
 અહનિશ શ્રુત સજ્જાયર પ્રસંગી, અનોપમ ઉપશમલિંગી;

ગુણુરાગી સંયમરસરંગી, તે સૂધા સંવેગીરે. ૬૦ ૨૭
 તેહિજ સુવિહિતસાધુ કહાવૈ, અવર તેં નામ ધરાવેં;
 ગુણુવિણુ ડાકડમાલ ચલાવૈ, તેહિજ કામ ન આવેરે. ૬૦ ૨૮
 ગુણુવિણુ દીક્ષા પંચવસ્તુમાં, કહી હોલીનૃપસરખિ;
 તેહ ભણી સુવિહિતપણુ પ્રાણી ! જો જો પરિપરિ પરખીરે. ૬૦ ૨૯
 સુવિહિત ગીતારથને વચણું, વિષ હલાહલ પીજેં;
 અગીતારથવચન વિષપરિ તજ્યૈ, મિત્યાચારૈ કહીજેરે. ૬૦ ૩૦
 ભિન્ન શંખ ને જંતુ જિમ દાધી, તે ફરી કામ ન આવૈ;
 તિમ ગુણુવિણુ લિંગ ઉભયલોકે હીણું, ઈમ ઉપદેશમાલાભાવૈરે. ૬. ૩૧
 ઈમ જાણીનેં સાધુ સદહણા, દુપમસમયેં પણિ ધરજો;
 તરતમયોગ વિચારી જોતાં, નાસ્તિકભાવ ન કરજોરે. ૬૦ ૩૨
 તેહ ભણી સુવિહિત વાણીચુ, નેહ ધરી કિરીયા કરજો;
 દાનશીલતપભાવનાં ભેદે, શક્તિ અતિ આદરજોરે. ૬૦ ૩૩
 શઠહઠ છોડી ગુરૂવચનૈ રહેંતાં, [લહતા આનંદ અનંતાં];
 જ્ઞાનવિમલ ગુણુ અંગે ધરતાં, શુભકરણી ઈમ કરતારે. ૬૦ ૩૪

કહા.

ઈમ શ્રીસુવિહિતગચ્છનાં, ગિરૂદ થયાં પદ જોહ;
 સોહમથી નિગ્રંથ લલૂં, આઠ પાટ લગેં તેહ. ૧
 'કાઠેમંત્રના' જાપથી, કેટિક [ગચ્છ] ખીણું નામ;
 વનવાસી ત્રીણુ થયું, ચોથું ચંદ્ર—અભિરામ. ૨
 વડતરતલિ થાપનથકી, વડગચ્છા અભિધાન;
 મહાતપા છઠું થયું, એ પદ ગિરૂદ પ્રધાન. ૩
 શ્રીજગચ્ચંદ્રસૂરિથી, મહાતપા—આખ્યાત;
 શ્રીદેવંદ્રસૂરિઆદે, સુવિહિત જન—અવદાત. ૪
 શ્રીસોમસુંદરસૂરિવર, તિમ મુનિસુંદરસૂરિ;

શ્રીરત્નશેખરસુરિવર,	ધત્યાદિક	ગુણ	પૂરિ.	૫
વિવિધઅથ જેણે	રચ્યા,	આગમને	અનુસાર,	
જિણે ! જિનશાસન	શોભીધં,	સુવિહિત	મુનિ હિતકાર;	૬
જે પચે	વ્યવહારની,	નીતિ લહેં	શ્રુતિભેદ;	
તસ	અનુસારે	જે ક્રિયા,	કરે ન પામે	ખેદ !
લીના	નિજગુણમાં	રહે,	પ્રીણે	પરગુણ
દીન	નહીં	પર-ઉપકૃતિં,	હીણુતિ	દોષની
ધણ	લક્ષણથી	ચિત્ત લખી,	સુવિહિત	ગુરુ-આચાર;
ચિત્તમાંહિં	તે ભાવીધં,	જિમ લહીધં	ભવપાર.	૮
શિથલાચાર	દેખી	કરી,	ધરીધં	કર્મનો
નિંદા	તો નવિ	કીજીધં,	એ સમન્નતું	સાર.
નિંદાથી	પરભવ	હોધં,	દુખનું	ભાજન
વચર	વિરોધ	વધેં	ધણો,	નિષ્ઠુર
ધનપટલપરિ	આકરા,	દોષ	સકલ	ખંધાય;
મૂંગા	બહિરા	બાપડા,	મુખરોગી	મુખ
તે ભણી	રત્નત્રયતણી,	આશાતના	નવિ	થાય;
તો સહજધ	સુખ	પામીધં	કીરતિ	[ત્રિ]ભુવનમાય.
તે ભણી	ગુરુના	વિનયથી,	પાંખીજે	સવિ ભાવ;
ગુરુપદપંકજ	સેવતાં,	હેધં	સવિ ગુણુનો	જમાવ.
પત્થર	પણિ	૧૨ચણા	કરી,	ઓપી
અનિયતવાસી	ઉઘમી,	સંયમ	યોગ	પવિત્ત.
એ પાંચે	લક્ષણસયુતો,	ધર્મધુરા	ઉજમાલ;	
તે સંયમઆરાધક	કહિઓ,	બોલ્યો	ઉપદેશમાલ.	૧૬
ભાવ	પરંપરા	તિહાં	રહરિ,	કરેં
આપ	સવારથ	કારણેં,	નવિ	સેવેં
			પરમાદ.	૧૭

દૂધ ઝાસિ બિહુ ઉજલી, પણ સમજાણૈ બાલ;
 તે લણી બુદ્ધ પાડવા, એહ વચન શુકમાલ. ૧૮
 સેવા સાધુ પરંપરા, ધારો તસ ઉપદેશ;
 વારો કુગુરુ કુસંગની, રાચો ન ! નવનવ વેશ ! ૧૯

હાલ. સાંભરીયા ગુણુ ગાવા મુજ મન હીરનારે,
 એ દેશી રૂમી.

ધનધન સુવિહિત તપગચ્છસાધુ પરંપરાંરે, આણુંદવિમળસૂરિરાય;
 ક્રિયા-ઉધાર કરી, કર્યું શાસન ઉજણુંરે, નિરમોહી નિરમાય.

ધનધન સુવિહિત તપગચ્છસાધુ પરંપરાંરે. આં ૧

શ્રીવિજયદાનસૂરીશ તસ પાટે થયાજી, તે પણિ તસ પ્રતિરૂપ;
 શ્રીહીરવિજયસૂરી તસપાટિં સોહીછજી, પ્રતિગોખ્યો અકબરભૂપ. ધ. ૨
 થોકું થોકું લોકા તસ ગુણુ ગાવતાંરે, આજ લગિં વિખ્યાત;
 શ્રીવિજયસેનસૂરીશ સુગુરુસારિઆરે, બુદ્ધિ સરસ્વતી સાક્ષાત. ધ. ૩
 શ્રીવિજયદેવસૂરીશ તસ પદ ધારતુંરે, આચારિજ વિજયસિંહ;
 અભિનવ જાણે સુરપતિ સુરગુરુને જીસ્યારે, સુવિહિતમાંહે લીહ. ધ. ૪
 તસપદ ઉદયાચલિ ઉદયપ્રભા જીસ્યારે, શ્રીવિજયપ્રભુસૂરિ;
 સંપ્રતિસમય જોતાં તેહનો ગુણુ ધણાજી, કહૈંતાં વાધે નૂરિ. ધ. ૫
 હવેશ્રીઆણુંદવિમલ સુરિતણા વડ સીસજેરે, ધર્મસિંહ અણુગાર;
 વપરાગી ગીતારથ ગુરુગુણુરાગીયારે, સવેગીશિણુગાર. ધ. ૬
 તાસ શિષ્ય ગણિજયવિમલનામે લલાજી, કીર્તિવિમલકવિ સીસ;
 શ્રીવિનયવિમલકવિ તેહનો સીસ સોભાગીયોરે, શ્રીધીરવિમલ-
 કવિ તસ સીસ^૧. ધ. ૭

સીસ તેહનો નયવિમલ નામે કવિજી, વિનયૈ વહે ગુરુ-આણુ;

૧-અરિમન પ્રતે દ્વિતીયપાઠ “ શ્રીધીરવિમલ કથિત ગોરી જસ જગીસ.”

ઉપસંપદથી તિણે આચારિજપદ લહિઉરે, લહી શ્રીવિજય-

પ્રભુસૂરિ આણુ. ધ. ૮

નામ લલું તેણે જ્ઞાનવિમલસૂરિ, ધસ્યુરે, તેણે એ રચિઓ રાસ;
લાલખંધ એ ભવિજનને ભણવાભણીરે, જેહથી હોઇ બુદ્ધિપ્રકાશ. ધ. ૯

સંવત [૧૭૭૨] યુગ મુનિ મુનિ વર્ષના માનથીરે, સુરતિય દિર પાસ;
૧સૈદપુર છે બંદિર તિલકને સારિખુરે, તિહાં રહી ચોમાસ. ધ. ૧૦

વિમળ-શાંતિજિનચરણસેવાસુપસાયથીરે, સંપૂરણ એ કીધ;
માગસીર શુદ્ધિ જ્ઞાનપંચમી દિવસ સોહામણીરે, મનહમનોરથ સિદ્ધ. ધ. ૧૧

સંતોષી સહુ સધતણા મન રીજ્યારે, સાંભલી એ સંખંધ,
ધમ બાણીને તપ તપને અનિદાનથીરે, ઉપશમનો અનુખંધ. ધ. ૧૨

લાલ એકત્રીસ એ મનુ! એકત્રીસ ગુણ સિદ્ધનારે, એક એકથી અધિકાય,
મુણતાં ભણતાં પાતિકડા સર્વ પૂલાઇયેરે, મંગલમાલા થાય. ધ. ૧૩

શ્રીસુખસાગર ઉવઝઝાઇં એ લખિઓ હર્ષથીરે, પ્રથમાદર્શઇં એ રાસ;
૨સોવિનપ્રુલે વધાવો ભાવે ભવિજનારે, જિમ પોહ્યે મનિઆશ. ધ. ૧૪

इति श्रीतपोविषमये श्रीअशोकचन्द्रनृपति-रोहिणीराणीचरित्रक. रासः सपूर्ण.॥

સવત્ ૧૮૪૧ વર્ષે પ્રથમચૈત્રશુદ્ધિ ૧૫ દિને શુક્રવાસરે શ્રીસૂરત-
વિંદરે ચાતુર્માસ કૃત્ય. સકલ પण्डितशिरोमणि पण्डित श्री ५ श्रीदीपविजयगणि-
शिष्य सकल पण्डितोत्तम पण्डित श्री ५ श्रीजयाविजगणीशिष्यविनयात्
गिष्यनायक विजयणीलिपी कृत्य स्वआत्मार्ये श्रीगोडिमण्डणपार्श्वजिनप्रसादात् ॥

૧-સૈયદપુરા નામનું સુરતનું એક પૃષ્ઠ છે. ૨-સોનાના

સતી શ્રીપ્રેમલા-લચ્છી-રાસ--

અથવા ચન્દચરિત.

કવિ—શ્રીદર્શનવિજય.

પરમેશ્વર પાર્શ્વનાથાય નમ.

(પ્રથમાધિકાર-મંગલાચરણમ્)

હુહા.

શ્રીસુખદાયક જિનવર, —નામિ પરમાણુન્દ,
પ્રણમી ગૌતમગણુધર, શ્રીવસુભૂતિનન્દ. ૧
સારદ સારે પસાઉલધ, ચિન્તીત કવિત કરાય;
માતા! રસ મુજ વાણીઈ, દેજે! બહુ સુખ થાય. ૨
શ્રીવિજયાણુન્દસૂરીસર, તપગચ્છપતિ સુપ્રસાદિ,
વાચક મુનિવિજયગુર, ગુણ સમર આલહાદિ. ૩
શીલપ્રભાવિં સુખ ધણું, શીલ સુગતિદાતાર,
શીલિં શોભા અતિ ધણી, શીલ સદ્દાનન્દકાર ! ૪
શીલ-અધિકાર કહઈ કવિ, દેવગુરુધર્મપસાય,
ચન્દનરેશર મનિ ધરી, રાસ રચું સુખદાય. ૫
નવ અધિકારઈ વર્ણના, નવ રસમાંહિં પ્રધાન;
ચન્દચરિત સુણુતાં લહેા, કમલા સુખ સતાન. ૬

૧-કાવ્યકાર શ્રીદર્શનવિજય, “આશીર્વાદ; નમસ્કાર; કે પદાર્થનિર્દેશથી કાવ્યારમ્ભ થવો જોઈએ.” તે અનુસારે પ્રથમ નમસ્કાર અને પછી પરવુ-શીલ નિર્દેશથી આ કાવ્યનો પ્રારમ્ભ કરે છે.

૨સાંભલતાં સુખ ઉપજઇ, વિસ્મય પામઇ મન,
પહેલઈ અધિકારઇ વર્ણવું, ચંદ્રચરિત્ર રતન.

૭

(ચરિતારમ્ભ.)

ઠાલ. રાગ ગાહી. અરણિકની સહાયની દેશી. ૧

૧જાંબૂદીવ ૨સદ્દિવએ, લાખ ૩ન્નેઅણુ સુપ્રમાણુરે;
થાલતણીપરિં વાટલું, પૃથ્વીમધ્ય મંડાણુરે;

ત્રોટક.

મંડાણુ મધ્ય તિહાં ન્નેઅણુ-પાંચસિં છવીસ; ૪અધિકી છ કલા;
વૈતાલય વહેંચ્યો અરધદક્ષિણુ-ખડ તિણુ તિહાં અતિ ભલા.
મધ્યખડ અપૂરવ દેશ પૂરવ, આલા તિહાં વર પુરી;
શોભાભિરામા ખહુલદામા, હારી જેહથી મુરપુરી ૮
જિહાં જિનહરવર શોભીઈ, ઉચાં અતિહિં ઉત્તગરે;
મેરૂમહીધર જેણિં છતીઓ, તેણિં અધિકા પુરીરગરે

ત્રોટક.

પુરીરંગ અધિકા જન વિવિધકો, ભર્યો ભૂમિ ન દીસ એ;
ચોરાસી ચહુટાં અતિહીં મોટાં, દેખિ માનસ હીસ એ.
આવાસમાલા ધર્મશાલા ! અતિ વિશાલા શોહતા;
વિવહારી દાતા ! અતિ વિખ્યાતા ! રૂપિં જગજન મોહતા. ૯

૨-આ રાસમાં “ઉપજે, પામે, પહેલે, અધિકારે” વિગેરે સ્થળે “ઉપ-જઈ, પામઈ, પહેલઈ, અધિકારઈ,” વિગેરે વાપરેલ છે. અર્થાત્ એકાર નહી કરતા ઇકારથી રચના કરવામાં આવી છે. જેમકે “પહેલઈ કાછડી ધાલઈ, પછઇ પાટલી વાલઈ,” વિગેરેની માફક

૧-દ્વીપ. ૨-દ્વિપ-હસ્તિપ્રદ્વિપ ૩-ત્રોજન. ચાર ગાહનો યોજન, અને સોલશે ગાહનો યોજન, એ જે પ્રમાણે યોજનમાટે છે. ૪-વિશેષ માટે જુઓ પાતું ૧૦૮, દીપ ૧-૨

નારી સારી તે પુરતણી, નિજ લાવડય વિભાઈરે;
છપી તે ત્રિદશાંગના, મૂલ્ય ન લલઈ એ સભાઈરે.

ત્રોટક.

સભાઈ મૂલ ન લલઈ, ત્રિદશીગુણે નિજપ્રિય-મનિ વસી;
હેજહર્ષ આણી, દેવગુરુગુણુ ગાઈ મનમાં ઉલ્લસી.
દદગટ અનોપમ કિરી ઓપમ ! જાણુંજશ તે પુરતણો;
પરીક્ષામસિં એ સોલ જોવા, આવી ગંગ આદર ધણો. ૧૦
વનવાડી સરોવર ધણાં, વવિ દુઆદિ નિવાણુરે;
એમ અનેક શોભા ધણી, પરમાણુન્દ નૌ દામરે.

ત્રોટક.

દાણુ એ સુખતાણું જનનઈ, ન્યાયી નૃપ તિહાં અન્દએ;
સપિ રાય પાય નમાવિ મૂકયા, સુપ્રતાપી નરિન્દએ.
તાસ પરણી ધરણી વિનીત, સહજ શીલરૂપ સુહંકરી;
આદેય વયણા નારીરયણા, નિજપતિમનિ અનુકરી. ૧૧
સુરધરિ દંડ ધ્વજ તિહાં વસઈ, દીવઈ સ્નેહનિહાણીરે;^૧
ગાડીધરિ સ્વીરાસન વસઈ, ખડ્ગિં મૂઠિ દઢ જાણીરે.

ત્રોટક.

દઢ જાણી માન સુહાટએણિ, બધ કુંતાલ વલ્લરી;
કર ધાત મદગિં નહી અંગિ, લોકસગિ તેણી પુરી.
જન પુણ્યપૂરા સુલટ શરા, નહી અધૂરા કોઈ જનાં;
તિહાં અંદ્ર રાજા બહુ દિવાન્ન, રાજ કરઈ^૩ મોહિત મના. ૧૨
આવા, રાજ કરઈ મોહિત મના.

ગાથા:—

શીલં સત્તરોગહર, શીલં આરુગ્ગકારણ પરમં;

શીલ દોહગ્ગહર, શીલ ગિવસુખદાયારમ્.

૧૩

૧-સ્નેહની નિશાણી. ૨-આહી મૂલમાં “ દ્વિરસ નવસઈ, ” પાઠ છે.

૩-હર્ષિત, પ્રકૃદ્વિસત.

કુંહા.

સ્ત્રીઅલેં ચંદ્ર નરેસર, લજ્જા લહી જસવાય;
 ત્રેમલાલચ્છિ વિમલપુરિ, તે સુણજો ધિર થાય. ૧૪
 ચંદ્રનરેસની ૧વિમાત એ વીરમતી તસ નામ;
 તે ધણી વિદ્યા સિદ્ધ ઇર્ષ, જગપ્રસિદ્ધ તસ કામ. ૧૫
 ગુણાવલી તસ ધરિ વહૂ, સુખ સંપૂરણ ભોગ;
 નૃપ સાથિં નિત ભોગવર્ધ, ઇંદ્ર-ઇંદ્રાણી યોગ. ૧૬
 સુવિનીતા સહેંછં અછર્ષ, સાસુની નિત સેવિ;
 સાસુહિત તસ ઉપરિં, માનઈ જિમ કુલદેવિ. ૧૭

ઢાલ—રાગ ભેરી. ૨

એક દિન તેહ ગુણાવલી નૃપની આણાએ;
 સંકુલી સાસુ મિલી બધદી, મધ્યહનઈ સમઘએ. ૧૮
 સાસુ પાય ચંપાવઘએ, વહૂ ગુણાવલી મનિ લાવઘએ;
 બોલાવઘએ હર્પિત વદનિં, નિજ વહૂએ. ૧૯
 અરે બેટી ! તુજ જનમ એ મતુષ્યતણો અનોપમએ;
 અનોપમ એ પામ્યો, એ સ્યા કામનોએ ? ૨૦
 પૂછઈ વહૂ બાઈ ! સ્યામાટઈ, ચૂક કિસી એ વિનયવાટિં;
 કુણુ ધાટિં એહ વચણુ તુમહે ઉચ્ચર્યુએ ? ૨૧
 તો સા કહધ વહૂ વીડક, તું, કુઆતું મીડક; ૨
 મીડક વાત 'લહઈ જિમ કુપનીએ. ૨૨
 તો બોલી ગુણાવલી, સ્યામાટઈ હું વાહલી;
 વાહલી સાંભલી વહૂઅર તું રવઘએ. ૨૩
 ચંદ્રમંદિરવિણુ કેા અવર દેશ વિદેશ ગામપુર નગર;
 મનોહર દીઠાં ચરિત વિવિધપરિએ. ૨૪

જિહાં લગિં તેહ વિનોદ્યે, દેખિ ન નિજમન મોદ્યે;
 ન મોદ્યે તોયે જનમ સ્યા ! કામનોયે. ૨૫
 ગુણાવલી સરલા-ગતિ, કહેવા લાગી શુભમતિ;
 નહીં રતી કપટ કિસ્યું મનિ ચિંતવધ્યે. ૨૬
 માત ! મોટાંનાં છોડ્યે મોટાં ધરિ વદ્યાર્યે;
 વહુઆર્ય અતિ કિમ બાહિર બહુ ફિરધ્યે. ૨૭
 એમ કરતાં કિમ શોભીઈ, રાય જાણુઈ તો ક્ષોભીઈ;
 કિમ હિયે વાત વિમાસો માતજ્યે. ૨૮
વીરમતી વલતું વદધ, અરે કુણુ તેહનિં માણસ વદધ;
 નિવદધ જેણિં જગચરિત્ર ન જોધઆરે. ૨૯
 તીર્થ ન કીધાં જેણુઈ કાય, સજ્જનનસ્યું ન મિલ્યા સોય;
 વલી જોય પ્રીતિ કરી છેહ જેણુઈ દીઓયે. ૩૦
 તેણિં અવસરિયે હાર્યેયે, જનમ તો તેણિં હાર્યેયે;
 હા(યા)યેયે જાણે છઈ મા-પેટમાંયે. ૩૧
ગુણાવલી તવ ઉચ્ચરધ, આણુ નૃપની વિણુ કિમ કરધ;
 સજ્જન મિલન [તેહ] તીર્થજાતરાયે. ૩૨
 કહે સાસુ ^૧સાંભલિ વહુ, જો મન જોવા હોઈ સહું;
 તો કહુ રાજભય નવિ આણુવોયે. ૩૩
 નૃપનિં મંત્રબલિં કરી, મેહલીશ સેજ—ખીલી કરી;
 નિદ્રાભરી ઉઠસધ આપણુ ઉઠાડીઓયે. ૩૪
 બોલાવ્યો બોલઈ નહી, હાલઈ ન ચાલઈ તે કહીયે;
 સહી ! એ વાતે મ આણો સંદેહડોયે. ૩૫
 તે માંહિં જો ભાવધ્યે, **વિમલપુરી** જો આવધ્યે;
 આવધ્યે આજ ^૨અસંભમ તિહાં ધણુયે. ૩૬
મકરંધવજ નૃપતનયાયે, પ્રેમલા-લચ્છિ સવિનયાયે;

- સનલયાએ, નૃપ કુનકરથકુંઝર વરુએ. ૩૭
- કુનકરથકુંઝર તે પરણુસ્યઈ, ત્રિભુવન તે જોવા મિલસ્યઈ;
- ધણું હોસ્યઈ જોવા સરિખું આજ દિનિંએ. ૩૮
- દેખાડું જો આવધએ, કેતી દૂર તે પાવધએ;
- ભાવધએ દ્રોશ અઠારસિં (૧૮૦૦) ધહાં થકીએ. ૩૯
- સુણી વહૂ કહધ કિમ આજએ, એવડું થાસ્યઈ કાજરે;
- કાજએ તાહરઈ સ્યું! સાસુ કહધએ. ૪૦
- કપહીંક તે રાજા જાગધ, મુજ પાસઈ કાંધક માગધ;
- સ્યો લાગધ ઉત્તર તિહાંકણિ આધજીએ ! ૪૧
- મંત્રી દ્રો આવધ કહધ, રાજા ખીજયો નવિ લહધ;
- કિમ રહઈ લાજ આપણી, તેણુધ સમધએ. ૪૨
- તવ તે કહધરે સાંભલિં, તે ૧આરતિ નહીં મુજખલેં;
- મુજખલેં નગરલોક નહીં જાગસ્યઈએ. ૪૩
- રાણી કહધ કહો કિણિપરિં, પુહુરરાતિ રાજા ધરિં;
- આવી ધરિં બઈ ૨! પુહુર પછી નિદ્રા કરધએ. ૪૪
- દિન છતાં આજ ધરિ આવસ્યઈ, થાસ્યઈ જિમતુજ ભાવસ્યઈ;
- દ્રાવસ્યઈ ભાવસ્યઈ તુજ મનોરથ હે! વહૂએ. ૪૫
- ઉતવ ધનધોર તેણીધ કર્યો, શીતવાઉલી ચિહુંદિશિ દિર્યો;
- પસર્યો પુરિ અંધાર તિહાં તે દશ દિશિએ. ૪૬
- ધાર અખંડઈ વરસીએ, જુગટું જગતનું કરસ્યઈએ;
- ફરસઈએ શીત અત્યંત તનું એ નૃપતણુએ. ૪૭
- સભા ૪વિસરજી ધરી ગયો ટાઢિં ઉકાટો થયો;
- તે થયો આ(બા)કુલ ટગમા થઈ થધએ. ૪૮
- આવી કહધરે. ગુણાવલી ! સાંભલિ કર સિગડી વલી;
- એહ નવિ ટલિં ટાઢિ માહરી તે વિનાએ. ૪૯

ગુણાવલીઈં તિમ કરી, ટાઢિ નૃપની ઉતરી;
 શિર કરી રાણીખોલઈ હવે નૃપ સૂઝ ઓ ઓ. ૫૦
 માથઈ ટગ નવિ ઉતરી, ઉપધ રાણી વિવિધ કરે;
 જિમતિમ રતિ કરી રાજની તે જાણીઈંએ. ૫૧
 રાજનિં નિદ્રા આવી, સાંજ સમધ, ઊંધો^૧ ભાવી;
 મનિ આવી, વાત ગુણાવલીનિં મનિંએ. ૫૨
 નિદ્રા કરઈં જો રાજએ, તો હોધ મુજ કામએ;
 આવા જાએ સાસૂ સાથિં સા મહીએ. ૫૩
 વિગ્રહથકી ભણઈ રાણીએ, સામી પીસ્યો પાણીએ;
 ઈમ કહે વાણીએ પુહુદો પલિંગ પ્રભુ હવઈંએ. ૫૪

દુહા.

ચિત્ત ચંચલપણિ નારીનું, જાણી ચિંતઈ રાય;
 એ ગુણવંતી સહી સદા, આજ ઈસ્યું કાં થાય. ૫૫
 રાણીકહણિં^૨ રાય તે, કારણ ચિંતવિ ભાવિ;
 જઈ પલિંગે પોઢીઓ, ઓઢી પછેડી દ્યાવિ. ૫૬
 કપટનિંદ ઘોરઈ ધણું, રાણી ઊંધો જાણિ;
 પગ ખોલાથી સેજે ધરી, ઉઠી વેધ ચિત્ત આણિ. ૫૭

ઢાલ. રાગ ગાડી, દેશી ઉલાલાની. ૩

રાણી વલી વેગિં વીરમતી કનિં આવઈ,
 તવ રાજ ચિંતઈ રાણી એ કિહાં જાવઈ;
 તો આદ્યો કેડિં ભીત્યંતર [ભાર્યો] જાય,
 રાણી જઈ પલણઈ આવી હું સુણિ માય. ૫૮
 સુણી વીરમતી કહઈ ઊંધોરે તુજનાહ,

તો ! હવઘ સુણિ તાહરો પૂરીશ હું ઉમાહ;
 ન વાડીમાંહિ : કણુયરકંઠ લેઘ આવિ,
 મત્રી હું આપું ! તે જઘ સેજી ઠળકાવિ. ૫૯
 ત્રિણુ ઠળકા દેજે વેગિં વલી આવજે,
 તે નિસુણી રાન ચિત્તિં ચમકયો જઘ સેજે;
 ઉસીસું ઉભું સેજી થાપી ભૂપ,
 ઉપરિ ઉઠાડિ નિજ પછેડી સુરપ. ૬૦
 આપિં જઘ ઉભો દીવીપૂંઠઘ રાય,
 તતક્ષિણિ વહૂ આવી લ્યાવિ કંઠ્યા માય;
 મત્રી તે આપી જઘ ઠળકા ત્રિણિ દીધ,
 ઉત્સુકપણુઘ વલતાં નૃપછલ ન લહો પ્રસિદ્ધ. ૬૧
 સાસુ કહુઈ આવી તવ કેડિં થયો રાય,
 પૂઠઘ જઘ જોઉં એ બિહું મિલી કિહાં જાય;
 અંતરિ રહી નિસુણુઘ, ભૂપતિ ^૧સયલ વૃત્તાંત,
 ઓરડઘ જઘ દોટી વીરમતી ઉદ ભ્રાંત. ૬૨
^૨રાસભીરૂપિ તે ભુંડી ^૩ગાઢિ સાદિ,
 પુરસીમલગઈ જે જન ઉઠ્યા તેણુઘં નાદિ;
 પુનરવિ ધર્યું તેણીઘ, સહજ સરપ સોહાવઈ,
 જેહનિ ચિતવઈ, તેહનિં નિદ્રા ^૪આવઘ ૬૩
 નિદ્રામાંહિં નિદ્રાપીલણુવિદ્યા જૂદી,
 જગત નિદ્રામાંહિ પરદલ આવઈ કૂદી;
 વિદ્યાખલ જુજુઆ તેહના અનેક પ્રકાર,
 વીરમતી જાણઈ તે સઘલા લેદ ઉદાર. ૬૪

*-કરેણી સોટી. ૧-સકળ, સઘળો. ૨-ગધેડીરૂપે ૩-ગાઢ, મહોટા.

૪-આ પુરતકમાં “જેહને” “તેહને” વિગેરેની બદલે “જેહનિ” “તેહનિ” પ્રયોગ વાપરેલા છે. અર્થાત્ “ને” ને ઠેકાણે “નિ” ને કાર વાપરવામાં આવેલ છે

યંત્રમંત્રતંત્રાદિક કામણુમોહણ જેહ,
 મુખપાઠિં આવડીય વિદ્યા સધલી તેહ;
 વહુચર જઈ જુઓ વાડી તરુ એક સાર,
 તેણિં જેસી જઈયેં વિમલપુરિં નિરધાર. ૬૫
 જઈ જુએ રાણી સુંદર એક સહકાર,
 સાસુનઈ કહઈ તે, નિસુણઈ નિજ ભરતાર;
 ચિંતઈ નૃપ પહિલો એ થકી જઈ જેસી,
 તેણી કાટર દીકું રહ્યો તેહમાંહિ પેસી. ૬૬
 તતક્ષિણ તે આવી અંબતરનઈ પાસ,
 હાથજોડી વિનવઈ અંબ પૂરેજો આશ;
 ધમ કહઈ તિ ઉછલતી બેઠી ડાલિં ચઢેય,
 હો લઈ વહુનઈ સાથિં ઈચ્છાત્રિણિ તિહાં દેય. ૬૭
 આકાશિં આલ્યો અંબ ! જિમ દેવવિમાન,
 રાજા તરમાંહિં [તિહાં] ધરેં ધર્મનું ધ્યાન;
 સાસુ કહઈ, સુણિ વહૂ નિરખો વાટ વિનોદ,
 ભૂતલ પેખંતાં જાય મનિ બહુ પ્રમોદ. ૬૮

કુંહા.

દહદિશિ નિરખઈ દોયણે, વિવિધવિનોદ અપાર;
 ગુણાવલી પૂછઈ જોકે, સાસુ કહઈ સુવિચાર. ૬૯

ઠાલ, રાગ-મધુમાધવ, સમોસરણિ જિમ વાળં વાજઈ,
 એદેશી, ૪

ગગનિં તરચર આલ્યોજાય સાસુવહૂ ! રલીઆયત થાય;
 આણુંદ અંગિ ન માય. ૭૦
 કિહાં કણિ નગરિ સોહવિ, સુંદરી ગાઈ ગીત સુરસરસ રસભરી;
 રાગ આલાપન કરી કરી. ૭૧

કિહાં કણિ રમણી વનવર્ધ વીણા, ગાઘ ગીતવર શબ્દ સુગ્રીણા;
 ગુણગુણ તિહાં બહુ લીણા. ૭૨
 કિહાં નરનારી બહુ રમતાં દીસઘ, કિહાં નાટિક પેખણ મન દીસઘ;
 કિહાં ખંડ ન કીહાં પીસઘ. ૭૩
 વિદ્યાધર કિન્નર સુવિલાસા, પર્વત પર્વત દીસઘ તમાસા;
 કિહાં ગજવૃંદનિવાસા. ૭૪
 કિહાં નદીજલ વહધ અસરાલા, કિહાં સિંહ વાઘ વદધ વિકરાલા;
 દીસઘ દેતાં દ્રાઢા. ૭૫
 કિહાં સર ભરિયા જલ બહુ કમલાં, વાવિકુઆ તિહાં જલ અતિ વિમલાં;
 વનવારી ફલ સખલાં ૭૬
 એમ જોતાં જાઈ તે વેગિં, નિરખઈ ધૂમવરણ અતિ વેગિં;
 પૃથ્થઈ વહુઅર વેગિં. ૭૭
વીરમતી કહધ સાંભલિ રાણી, શ્રીશત્રુજયગિરિ ગુણખાણી;
 અનંત ગુણ જિનવાણી. ૭૮
 પહિલધ આરઘ જોઅણુ અઘરી (૮૦) માન,
 બીજધ સિત્તિરિ (૭૦) ત્રીજઈ સાઈ (૬૦) પ્રમાણ;
 પંચાસ (૫૦) ચોથાધ માન. ૭૯
 ૧ પાંચમઈ હોસિં જોઅણુ બાર (૧૨) છઠધ મૂંડાસમ એ સાર;
 ૨ સાસય પરિ નિરધાર. ૮૦
પુંડરિકપ્રમુખા બહુ સિદ્ધા, રત; રામ, પાંડવ સુપ્રસિદ્ધા;
 ૩ જતુ અનંતા સિદ્ધા. ૮૧

૧-આ, ચાલુ સમય પાંચમો આરો છે. અને તેનું પ્રમાણ ૨૧૦૦૦ વર્ષનું છે, તેમાં દગલગ ૨૪૩૫ વર્ષ ગત થયા છે ત્યાર બાદ ૧૮૫૬૫ વર્ષ આશરે વિત્યા બાદ છઠો આરો ચાલુ થશે આવા છ “હત્સર્પિણી”ના અને છ “અવસરર્પિણી”ના એમ બાર આરા મળીને એક દાસ્યક થાય છે અને આવા એક કાસ્યકમાં ભરતાદિ દશ ક્ષેત્ર પેખી પ્રત્યેકમાં ૨ બખે ચોવીશી (હત્સર્પિણીની અને અવસર્પિણીની મલી) થાય છે.

૨-શાશ્વતો. ૩-જીવ, ધણા જીવો.

ઈમ કહિંતા ખિણુમાંહિ આવ્યું, વિમલપુર દીર્ઘમન ભાવ્યું;
 તર, આરામિં ઠાવ્યું. ૮૨
 ઉતરીઆં તે તરૂની હેઠાં, વયણ કહઈ માંહોમાંહિ મીઠાં;
 જનવું કુણ ધરિ દીઠાં. ૮૩
 કહઈ સાસૂ ૧વહુઅર ધરિ જનસ્યું, જોવું સવિ તિહાં સુખીયા થાસ્યું;
 એમ મનિ તેણું વિમાસ્યું. ૮૪
 નિચુણી ચિત્તિં ચિત્તધ તે ચંદ + + + + + + + +;
 તો મુજ વરધરિં હોધ આણુંદ. ૮૫
 તો સાસુવહ વહ-આવાસધ, ચંદ ગયો વરજનનીવાસધ;
 પહુંતો તસ આવાસધ. ૮૬

દુહા.

પંચરંગી ચિત્રામણી, ચિત્રી સાતે પોલિ;
 ૨જનનીવાસધં જનયતાં, નિરખધ ગોખની ઓલિ. ૮૭
 રતનજડિત વરચંદ્રઆ, ચિહું દિસે દીપધ સીકાર;
 ચંદ્રસૂરજકી ઉપમા, માનું જની આસાર ! ૮૮

ઠાલ. રાગ દેશાખ તથા રામઝી. આષાઢભૂતિના
 રાસની દેશી, સહગુર જીયે વાટડી, એ દેશી ૫

ચંદ ચતુર ચિંતવધ, નહીં દીપમંડાણ;
 ધવલગાન નવિં સાંભલેં, નવિ વાજધ નિસાંણ. ચંદ. આં ૮૯
 પધસિધ પહિલી પોલિમાં, તવ પોલી રખવાણી;
 આવો ચંદનરેસડ, જોલધ જોલ રસાલી. ચંદ. ૯૦
 ચિત ચમક્યો ચંદ ચિંતવધ, એ સ્યું જાણધં નામ !
 માય રખે મુજ સાંભલધ, તો ફેડઈ [મુજ] ઠામ. ચંદ. ૯૧
 ચંદ કહે કિસ્યું તું લહધ, અણસમજ્યું હે મૂઠ;

ચંદ કિહાંથી ધહાંકણી, જો એ વિમાસી ગૂઢ. ચંદ. ૯૨
વલતું કહઈ તે પોલીઓ, ન છિંપાવો આપ;

ંદ અવસ્ય તુલે સહી, કિસ્યો કરો હો જખાપ. ચંદ ૯૩
કર ગ્રહી ઉભો પોલીઓ, ચંદ ચિંતધ આપ;

અણચિંત્યું પરલવતાણું, આ સ્યું લાણું પાપ; ચંદ. ૯૪
રે! કિંકર કર છોડિ તું, કિસ્યું કામ મુજ સાથિ;

લેવું ન દેવું ન ચોરિઉ, કિંમ જાલઈ હાથિ! ચંદ. ૯૫

કુંણ ચંદ તું ભૂલો લમધ, બોલિ ન બોલ વિમાસિ;
વાટિં જાતાં નવિ લગીધ, માહરો કેા નવિ પાસિ. ૯૬

કર તાણુધ મુંકધ નહી, બિહુઈ કર ખાંચ;
મૂંકીદે ખાપડા કાં નડઈ કાંધ લેધશ લાંચ. ચંદ. ૯૭

ગાઢસ્વરિં કહઈ પોલીઓ, કાં આકુલા થાઓ;

ંદ તુંહિ મિં જાણીયા, કરથી કિમ જાઓ. ચંદ ૯૮

ંદ વિમાસધ નિજ મનિ, એતો બોલધ ગાઢ;

મા કબહીક જાણુધ માહરી, તસ નામિ ટાઢ. ચંદ. ૯૯

ંદ કહઈ સુણિ પોલીઆ, મુજસ્યું કિસ્યું કામ;

તવ કહઈ સુણિ મુજ પ્રભુ સહી, જપધ તાહરં નામ. ચંદ. ૧૦૦

તિહાં આવી પ્રભુનિં મિલો, ટલસ્યધ [સર્વ] સંદેહ;

આદર લહિસ્યો અતિ ધણો; પછધ વાધસ્યઈ નેહ. ચંદ. ૧

તો કર જાલી ચાલીયા, બિહું જણુ સાથિ;

ખીજી પોલિં જવ ગયા, ખીજઈ જાલ્યો હાથિ. ચંદ. ૨

આવો ચંદ તે ધમ કહી, થયા સાથિ મુજાણ;

ત્રીજી પોલિં જણુ ધણા, ઉઠી કરધ મંડાણુ. ચંદ. ૩

કરી પ્રણામ કહઈ પધારીધં, ચંદરાયા રાય;

ચંદ ચિતવધ સ્યું કારણુ, એ વિમાસણુ થાય. ચંદ. ૪

કિસ્યું કરઈ તસ્કર ચલ્યો, ન મુકાયો જાય;

જે જિહાં દેખઇ તિહાં થકી, સહુ સાથઇ થાય. ચંદ. ૫
 ધમ કરતાં પોલિ સાતમી. મિલી સવિ પરધાન;
 પ્રણમી સહુ આગલિ થયા, નૃપ વાધ્યો વાન. ચંદ. ૬
 અનુક્રમી રાજભુવનિ, ગયા રાજધં દીઠ;
 ઉઠી સાહમો આવીઓ, વિકસી તવ દષ્ટ. ચંદ. ૭
 ૧સાંઈ લઇ મિલીયા ખેહુ, મનિ થયો સંતોષ;
 વાહલા જન તે આવીયા, ચંદનઈ મનિ સોસ !. ચંદ. ૮
 ચંદ ચિંતઈ હોઈ કિસ્યુ; રખે દુશ્મન હોઈ;
 એહ પ્રપંચ વાર નહીં, માહરો પાસઇ ન કોઇ ચંદ. ૯
 ચંદનઈ આદર બહુ દિધં, આસણ ખેસણ દેય;
 ચંદ લલઇ તુમહે આવીઆ, સુખ પૂછઇં તેય. ચંદ ૧૦
 ચંદ લણઇ^૨ ભૂલો અછો, કુણ ચંદનો નામ;
 હું પરદેશી ઉપરહુણો, મુજસ્યું કિસ્યું કામ. ચંદ. ૧૧
 દેખી કનકરથ ભૂપતિ, હરખ્યો ધરી હેજ;
 અભિ ન ભૂલું ચંદ રાજઆ, તુમે ચંદ સતેજ. ચંદ. ૧૨
 ઉત્તમ આવન ઉલવઈ, જાણો નિરધાર;
 તુમહે અભિવાંછયા આવીયા, અભનઈ સુખકાર. ચંદ. ૧૩
 રાય કનકરથ; હિંસક—મહિ તો પરધાન;
 કનકવતી રાણી વલી, કવિલા ધાવિસમાન. ચંદ ૧૪
 કનકદંવજકુ અર વલી, અનિ ચંદનરેસ;
 મિલી એકાંતઇ ખેઈઠા સવે, ઋવિસાસીય વિશેષ. ચંદ. ૧૫
 ચંદ કહઇં કાં તુમહે ધરિ, સહુવિ નિર-ઉછાહ;

૧-સાંઈ-કુશળ પૂછવું, કહયાણુ ઈચ્છવું. હનુપણ આવો રિવાજ
 કાઠીયાવાડના રાજમંદિરોમાં જોવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે “સિખત”
 ફલાણી બાઇના સાંઈ વાંચશો.” વિગેરે.

૨-ભણે, કહે. ૩-પ્રાહુણો, પરાણો. ૪-વિશ્વાસીય.

ધવલમંગલ વાણંત્ર નહી, આજ અછર્ષ વિવાહ. ચંદ. ૧૬
 તવ હિસક મહિંતો ભણુધ, પછર્ષ કહિસ્યું એ વાત;
 હવણાં કામ ઉતાવળું, પછધ એ અવદાત. ચંદ. ૧૭
 કામ કિસ્યું તે ઉતાવળું, બોલધં પરધાન;
 સાંભલો ચંદનરેસર, કહે દેઈ માન. ચંદ. ૧૮
 જે પરનિં ઉપગારીઆ, તે માણસ સ.ર;
 ઉત્તમનર તે ઉપકરધ, ધન તસ અવતાર. ચંદ. ૧૯
 તું ઉત્તમ ઉપગારીઓ, દુઃખટાલણુહાર;
 કામ અહ્મારું તુમ્હવિના, કોઈ નહી કરનાર. ચંદ. ૨૦
 તું ઉત્તમ જાહું કહું, અતિ ઉત્તમ જાતિ;
 જાતિ વિના જિમ કાંખલો, ન પડધ તિહાં ભાતિ. ચંદ. ૨૧
 ઉત્તમ આગલિ જાનના, તે ચઢધ પ્રમાણુ;
 જે કખહીક નવિ પાંખીઈ, તો તેહનિં હાણુ. ચંદ. ૨૨
 જિમ યાચ્યું ^૧પુરંદરિ, વસુદેવ^૨ કન્હિં જેમ;
 દૂતકરમ તેણિ કરિઓ. નવિ ભાંજ્યો નેમ ! ચંદ. ૨૩
 તિમ તું અંગી કરિ પ્રભુ, અહ તાણુ એ કાજ,
 ચાર્યૈ તુલ્લથી એ સહી, તો રહસ્યધ લાજ. ચંદ. ૨૪
 કાજ કિસ્યું જધ તુલ્લ તાણું, કહો જેઉં વિમાસિ;
 કરવા સરિખું જે હોસ્યધ, તો કરિસ ઉક્ષાસિ. ચંદ. ૨૫

દુહા.

કનકરથ નૃપ ઈમ ભણુધ, પૂછયાતું સ્યું કામ;
 કાજકર્યધ સવિ જાણુસ્યો, રહેસ્યધ માહરી મામ. ૨૬
 ચંદ કહધ કરસ્યું કહો, કહધ નિસુણો તુમ્હે ચંદ;
 ત્રેમલા પરણી આવિ દ્યો, મુજ-સુતનિં હોઈ આણુંદ. ૨૭
 પુત્ર તુલારો પરણવા, આવ્યો એણિ કાજ;

તો હવઘ કિસી વિચારણા, મુજ કાં પાડો લાજ ?	૨૮
અંદવયણુ શ્રવણે સુણી, કહઈ કનકરથ ભૂપ;	
કુષ્ટી છઈ સુત અલ્લ તણો, દીસઘ રૂપવિરૂપ.	૨૯
તે માટે તુલ્લનઈ કહું, તું ઉપગારી નરિંદ;	
દુઃખીઆનું દુઃખ ટાલવા, તું પ્રગટયો અભિનવચંદ.	૩૦

ઢાલ ચોપાધની (પ્રથમાધિકારપ્રશસ્તિ) ૬

સંવત સોલ નવ્યાસી જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિત્ત આણી;
શીલઅધિકારિ ચંદનરેસ, પ્રેમલા-લચ્છી શીલ વિશેષ. ૩૧
તેહ તણો પહેલો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જન સુખકાર;
શ્રીતપગચ્છમંડણ મહંત, શ્રીહીરવિજયસૂરી શિરસંત. ૩૨
જેહનું લોકોત્તરસરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુધ અકબર ભૂપ;
પટ માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક લય ટાલણુહારી. ૩૩
તાસ પટોધર અધિકો રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર ચંગ;
કુમત મતતરૂઅરનો કંદ, છેલો જેણિ ટાલ્યા કંદ. ૩૪
તસ પાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીઠઈ પરમાનંદ;
તાસ પટોધર તેજિ ^૧દિણુંદ, શ્રીવિજયાણુંદસૂરિ સૂરીન્દ. ૩૫
શમ દમ લોકોત્તર વચરાગ, દિનદિન જેહનો અધિક સોલાગ;
ગુણુ ગાઘ સુરનર નિશિદિસ, માનઘ જેહનિં બહુ અવનીશ. ૩૬
તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરૂ મુનિવિજયઉવઝઝાય;
તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય લણુધ, ^૨એતલઈ પૂરણ સહુઈ સુણુધ. ૩૭

इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, प्रथमोधिकारः सम्पूर्णः॥ १=१३७

(દ્વિતીયાધિકાર-મંગલાચરણમ્.)

હૃદય.

ખીજઈ અધિકારઈ સાંભલો, ચંદ્રચરિત્ર વિનોદ;
 પ્રેમલાલપતી વર્ણના, સાંભળતાં ચપરમોદ. ૩૮
 કવિતા કહઈ શ્રોતાપ્રતિં, મૂંડી વિકથાવાદ;
 ચંદ્રકથા સુણો તુલે, જિમ લહો સયલ સંવાદ. ૩૯

ઢાલ, રાગ રામગિરિ. જાજરે બાંધવ તું બડો, એ દેશી. ૭

હવઘ અધિકાર ખીજો સુણો, રાય કનકરથ મધુરી વાણી;
 બોલઘ 'દપ્રતિ' હવઘ, સાંભલિરે નૃપા તું ગુણખાણી ! ૪૦
 ચંદ ચતુર વલતું લણઘ, આંકણી.

શ્રીમકરંદવજની પુત્રી, એ પ્રેમલાલચંદ્રી સાર;
 પરણી આપો મુજ પૂતનઘ, ઉત્તમ કેરો એ ઉપગાર. ચંદ. ૪૧
 કાઠી તું સુત તવ ચંદ કહઈ, કાંઈરે મેલ્યું વિવાહ;
 અવિચારિંઉ કાંઈ કીજઘ, દીજઈ કા નિજ મતિદાહ ! ચંદ. ૪૨
 વલતું ભૂપ લણું સુણો, અવિચારિઉ નવિ કીધું કાજ;
 કારણ બધું એ થયું હવઘ, રાખો તુમે અહ લાજ. ચંદ. ૪૩
 ભૂપતિ 'દ ચતુર લણઘ, એહવું કામ અહથી ન થાય;
 દેખીતું અનર્થ નવિ આદર, ધમ સહી હોઈ નરગનું આય. ચંદ. ૪૪
 રિં ક કહઈ સુણો રાજ્યા ! જોઈસ્યએ કીધું કામ;
 માંમ મહેલો નિજ તણી, તુહમે છો અહ આતમરામ. ચંદ. ૪૫
 સૂર ઉગઈ જો પશ્ચિમઘ, ચદ્રમા જો વરસઈ અંગાર;

૧-પહેલા અધિકારનું મંગળ, જેમ નમસ્કારથી કરવામાં આવ્યું છે, તેમ, આ ખીજનું મંગળ વસ્તુનિર્દેશથી પ્રારંભાયું છે ૨-આનંદ.

૧શીલિ સતી કબ્બીક ચલઈ, પણિ એ કામ ન મુજથી લગાર. ચંદ. ૪૬
 કહઈ હિંસક જે નહી કરમ ! તો તુજ હોસ્યઈ પશ્ચાતાપ;
 અરથી પાપ ગણુઈ નહીં, કરતો રે વિપરિત જખાપ. ચંદ. ૪૭
 કહિહા નહીં જે વાયઈ પડઈ, પર્વત તે જે વાઈ ન ચલતિ;
 તિમ હું ભયથી ભાળું નહીં, ન્યાયથી સવિ દુઃખ ટલતિ. ચંદ. ૪૮
 સંબંધ કિરયો તુમ મુજસિંઓ, તાણીનિં જે વયણુ કહેવાય;
 હું તુમનિં નવિ ઉલખું મુજમનિં તુલ્ય બોલિઉં તે વાય. ચંદ. ૪૯
 તો વલતું હિંસક ભણુઈ, કામ જે એ તુલ્યથી ન થાય;
 તો હસા પાંચ જીવની, તું પણિ એ જીવઈ જાય. ચંદ. ૫૦
 હસા કાં મુજનિં હુસ્યઈ, પૂછીરયું મુજ કીધું કામ;
 ફોકટ કાં સંતાપતો જવાદો મુજ માહરઈ ઠામ. ચંદ. ૫૧
 અધમાધમનર જે હુઈ, પરણીનેં પર આપઈ નારી;
 નીતિનિપૂણનર ધમ ભણુઈ, તે નહીં કાં તું વયણુ સંભારી. ચંદ. ૫૨
 નિસુણી કનકરથે નૃપ ભણુઈ, તુજનિએ કહીધ સુરસાખ;
 તે કિમ ચંદ વલતું કહઈ, તે સધળું મુજ આગલિ ભાખ. ચંદ. ૫૩
 ભૂપ ભણુઈ વાત ધણી અછઈ, કહેંતારે લાગઈ વડીવાર;
 વાર વહી જઈ લગ્નની, કહરયુંએ પછઈ નિરધાર. ! ચંદ. ૫૪
 ચંદ કહઈ વિણુ સાંભલઈ, તુલ્યતાણું એ કામ ન થાય;
 તો નૃપ કનકરથે ભણુઈ, સાંભળતાંરે વેલા વહી જાય. ચંદ. ૫૫

(કનકરથે કહેલું કનકદેવજનું વૃત્તાન્ત.)

કહા.

સિંધુ દેશ પોદો અછઈ, ગામ નગર નહીં પાર;

સિંધલપુર નામિં નયર, સરગપુરી અવતાર. ૫૬

રાય કનકરથ હું તિહાં, કનકવતી વરિ નાર;
 હિંસક મહિંતો મંત્રીવર, કવિલા ધાવિ વિચાર. ૫૭
 એક દિન રાણી અણુમણી, દેખી પૂછી વાત;
 તવ નિ.સાસો મુંકતી, કહ્યું આવી અવદાત. ૫૮

દાલ રાગ ગોલી. દેશી શ્રીહીરવનયસુરિની ચોળીનાંની. ૮

એક રાણી મુખિકર માંણી, વાણી બોલઈ ૧અસીયપરિં;
 બહુ વિવહારી નારી સારી, બાલ રમાડ્ય ૨વિવિહપરિં.
 તેદેખી મુજ મનિ દુ.ખ પામછ, કાંમઈમન મુતજનમ ભલો;
 પણિ નવિ હોવઈ જોતિપ જોવઈ, વિવિધ ઉપાય કરે સયલો. ૩ ૫૯
 યંત્રમંત્ર બહુ તંત્ર નિમિત્ત, કરછ ઉપાસના સેવ ધણી;
 સુત-અરથિ અરથિ થઈ અધિકી, કીધા ઉપાય અનેક લણી. ૪
 પુન્યવિના નવિ લહીઈ વાંછિત, ધન નંદન [ને] ૫સુયશો;
 પૂતવિના કહો કુણનિ હુલાવું, હાલઈ ગાવુ તે બહુસો, ૬૦
 તવ ૬મિં વાયું ચિત્તિ વિચાર્યું, સરજ્યાવિણ કિમ તે લહીઈ,
 નારીનછ એ દુઃખ સુખમનિ આવછ, ભાવછ તેહનિં એમ કહ્યું;
 તે નિ.સુણી મુજમનિ અંદોહા, દેખી પૂછછ મંત્રી કિસ્યું,
 સામિ! ચિત્તિ ચિંતા તુજ શી છિં? તે કહો કારણ અમિ કિસ્યું. ૬૧
 તવ મિં રાણીની વાણી સુણાવી, સુત ચિંતિ ચિંતા બહુ આવછ,
 કહ્યું તિંસક પ્રભુ! મ કરો આરતિ, અરતિએ ટાલો ભાવછ !
 કરી ઉપવાસ ત્રયનિ પાવન, યાવન પશ્વ ભૂમિ સોહી,
 જપ જપો જપનાં તુલ્ક ગોત્રજ-દેવી આવી પ્રસન્ન હોહી. ૬૨

૧-આ પ્રમાણે. ૨-વિવિધપરે. ૩-સયલો. ૪-અનેક પ્રકારના.

૫-સારો જશ ૬ ગદ્ય.

તવ મિં મોન્યુ' વયણ ચિંતં આણ્યુ', ^૧ છાની ધ્યાનસામગ્રી મિલી;
 ઘોતી પવિત્ર નમ્ર ઓસણ બંધસણ, અગર અખીર લોગાણ સિંલી. ^૨
 કેસર ચંદન કપૂર-કસ્તૂરી, ચૂરી કરી તિહાં પૂજક થઈ (જંઘ);
 દીપક ધૂપ અનિં ધૂપધાણું, મૂરતિ ગોત્રજદેવી ભંજઘ. ૬૩
 ખીર ખાંડ માંડાવડી પાપડ, પૂડા પૂડી વારં વડા;
 લાપસી બંલી બાકુલ કરી બચકો, જાપ જપોં જપમંલીયડા, ^૩
 કરી ઉપવા[સ] અદ્દમ એકાંતિં, ત્રીજી રાતિ ગોત્રજસિંરી;
 મંત્રાક્ષરે આકરંપી આવી, બોલઘ સ્વર્ધ ? કાજિ સમરી. ૬૪
 તવ મિં યાચી તું જગી સાચી, વાચા આવેચક તું ચતુરા;
 તુજ પૂજ, મુંજ નંદનવિણ સુણિ, કહધ કુંણ કરસી વરા. ^૪
 તો, મુંજ ચિત્તચિંતા તું હરી કરી, દેજે વર ! વાર નંદન;
 જિમ આગલિં અધિકી તુજ પૂજ, ચાલી જાંઘ આનંદન ! ૬૫
 તવ કુલદેવી બોલી એહવી, તુંજ કરમિં નહી પૂત લિખ્યો;
 રાય કહધ જે લિખિત હોધ તો, તુજ પસી દિસ ! સમરં ભુખ્યો.
 જે ! નહીં આપઘ તો તુજ હસા; હું આપિસિ તુજ લાજ ઘણી;
 વાર, પરવ સુણી તુજ પૂજ ! શી આશકિસિ હવઘ તુજ તણી. ૬૬
 તનંદિણિં કુલદેવી કહધ હો સાંભલિ, હોસ્વઘ પણિ નહિં સુખકારી;
 શોક ધણો તે તુંજ ઉપાઈ, ગલિત કુટ તે દુઃખધારી.
 ભૂપ ભણું તે સાંભલિ આખં ! આવઘ તો દુઃખદોઈ કિસ્યો !
 દિવ્યપ્રભાવિં, રોગ હરીનિં, આપિ તું અમરકુમર જિસ્યો. ૬૭

૧-આંહી મૂલમાં “ છાનુ ” પાકે છે, પણ; સામગ્રી સ્ત્રોતિંગી હોવાથી
 “ છાની ” પાકે ક્યો છે. ૨-સલી, સલકડી, લોગાનની ધુપસલી.

૩-જપમાલા વડે. ૪-ઉત્તમપણે.

૫-શી દિશ-દિશા-શા માટે ? અર્થાત્ જે મહારા નશીબમાં લખે-
 લજ હોતે, તો પછી તને, શી દિશામાં-શા કાર્ય માટે ભજું ? આવોજ
 ભાવ શ્રીશીલવંતી-રાસમાં પડિતે નેમનિજય લાવેલા છે. “ રાય કહે સુણી

કરમ ૧ નિકાચિત રદેવિં ન ટલઈ, તે તપ શીલપ્રભાવિં ટલઈ;
 નૃપ ચિત્તચિંતઈ અછતાથી હવઈ, એહવોય કીહાં આવી મિલઈ.
 રાય કહઈ કારણ કુણ એહનું, કરમ કિસ્થું ! તવ દેવી ભણઈ;
 પૂરવલવ કારણ કુણ જાણઈ, જ્ઞાનિં વિના સુણિ બોધ ધણઈ. ૬૮
 ખીજું કારણ તે તુ સાંભલિ, મુજ ભરતારનઈ ૩ખિં અમરી;
 સોકિ માહરી ઘણી ૪નિંખ્યારી, તે સાથિં મુજ રીશ ખરી !
 તેં સમરી, તવ હુ ! તે સાથિં વિઢતાં વાદ વિવાદ થયો;
 નાહઈ પચારી તેણુંઈ હુ વારી, તેથી મુજમનિ દુઃખ લયો. ૬૯
 ગાલેં હાથ ધરી હુ બેઠી, મનિ વિખવાદ ધરી દુમની;
 તવ ૫તિં સમરી, હું ઇહાં આવી ૬શોકસહિત ઇમ જાણી મનિ.
 નિસુણી ૭તિં ૬ કહઈ જિમ જાણઈ, વાર તિમ એ કરવું સહી;
 કોઠી સુત હોસ્યઈ, સુણિ રાજન, દેવી પુહતી એમ કહી. ૭૦
ઢાલ. રાગ—વસુરાય પૂછઈ પૂછઈ, કિસી ? મુખવાત; ૧.
 રાણી કહઈ મુજ સુત નહી, એહ દુઃખ ન સકાય દેખી;
 તિ સક કહેણિં, સાસુરી આરાધી, મુતશોકિ ઉવેખી.
 કર્મનિકાચિત નવિ ટલઈ, વદેં ! શીલઈ ટલઈ રોગ;
 લગનવેલા મુજ વચણથી, મિલસ્યઈ વર સંયોગ. ! ૭૧
ઢાલ. ગૌતમ સ્વામીના રાસનો. તો ચઢિઓ ધન માનગજે,
એ દેશ . અથવા, નેમનાથ જ્ઞાની હુઆએ,
ંખે ૧૨ વચન તો; એ દેશીએ. ૧૮

તો નૃપ, ભૂમિ મદિર કરીએ, પૂહુતઈ પૂરે માસિતો;
 રાણી તિહાં રાખી યતનિં [એ] સુત જનમ્યો ઉલ્લાસિતો. ૭૨

સુરની વાણી, કર્મમાંહિ જો હૂતો; તો આરાધનનો કામ તમારો, અમારડે
 :કોઈ ન હૂતો !” ગાથા ૮ ઢાલ ૩૭.

૧-ચોકણા, સખત. ૨-દેવીથી. ૩-એ. મહારા. ભરતારને બે સ્ત્રીઓ છે.

૪-નકારી. ૫-તહે. ૬-દુખસહિત. તેં પચારે મને સમરી તે વખતે
 ૬-શોકમાં હતી, તેવીજ આંહી આવી, માટે કોઠી પુત્ર થશે. એવો ભાવાર્થ છે.

જાતમાત્ર કાઠી હવેા એ, ન કરધ જન વિખ્યાતતો;
 ૩૫ નિરૂપમ સુરકુમર [એ] કહધ જન આગલિ વાતતો. ૭૩
 લોક લાવધ તે વધામણા એ, કહધ સુત જેવા કાડતો;
 તતક્ષિણુ તેહનધ ધમ ભણુધ એ, અહ સુત ચાંપા છોડતો. ૭૪
 ૧૩વિં ૨મયણ હરાવીઉએ, મુખ ડૂપૂનિમનો ચંદ તો;
 ભાલ વિશાલ સોહામણુ એ, ભણુધ ૪આઠિમચંદતો. ૭૫
 દીપશિખાસમ નાસિકાએ, ૫મુકતાફલસમ દંત તો;
 છગ્ગા અમૃતની વેલડીએ, ૬સેલડીથીય રસાલતો ! ૭૬
 દર્શન સુંદર જેહનું એ, દીઠધ આનંદ થાય તો;
 નયણુધ અતિ સુખ ઉપજધ એ, પાતક ભવના જાય તો ! ૭૭
 તે માટધ અહ એકજ એ, ધણુધ મનોરથધ જાતતો;
 લાગે દષ્ટિ સંતોષનીએ, દેખાકું ન એ વાતતો. ૭૮
 આચ્છવ અધિક અધિક હોધએ, લોક ભણુધ બહુ રૂપતો;
 નામ કનકવજ નસ દીધએ, કહધ કનકરથ ભૂપતો. ૭૯
 ભૂંઈરામાંહિં વાધધ ભલોએ, જિમ દ્વિતીયાનો ચંદતો;^૭
 દેશ વિદેશિં જશ હુઓએ, રૂપતણો એ કન્દતો. ૮૦
 સિંધલપુર વ્યાપારીયાએ. વહુરી વસ્તુ અનેકતો;
 સોરઠ દેશ વિમલપુરીએ, વ્યાપારીં ગયો છેકતો. ૮૧
 તિહાં એક વાત આજધ નવીએ, તે સુણુજો એક ચિત્તિતો;
 મકરંદવજ રાજ ભલોએ, સુખુદ્ધિ મંત્રી શુભમતિતો. ૮૨

૧-રૂપે, રૂપથી. ૨-મદન, કામદેવ. ૩-સમ્પૂર્ણ ચન્દ્રસમાન રૂપવાળો.

૪-અર્ધ ચન્દ્રસમાન ભાલ-કપાલવાળો. ૫-મૌકિતક, મોતી

૬-શેલડી કરતાં પણ.

૭-જેમ ખીજનો ચંદ્રમા પહેલાં ન્હાનો હોધને પછે દિવસે દિવસે

વૃદ્ધિ પામી મ્હોટો થતો જાય, તેવી રીતે. ૨-જકત લેવા માટે માંડવી ઉપર જેસનાર કારકુન.

ન્યાયવંત રાજા ભક્ષોએ, પ્રજાતણા પ્રતિપાલતો;
 પરદેશી વ્યાપારીઆએ, લીધું તસ સાર સંભાલતો. ૮૩
 એકુનઈ સિધલપુરતણાએ, વ્યવહારી ધરી ખંતિતો,
 વસ્ત્ર વિભૂષણ પહેરીઆએ, રમાંડવીઆનઈ મિત્રાંતતો. ૮૪
 તેણિં સમય તે નયરવણીએ, મકરધ્વજ ભૂપાત્રતો;
 તેનિં સહસ એક સુત ભક્ષાએ, અધિક અધિક રિપુકાલતો. ૮૫
 તે ઉપરિ બહુ મનોરથિંએ, પુત્રી એક ઉદારતો;
 રૂપિ રનિ દારી કરીએ, ગુણહતણા ભંડારતો. ૮૬
 મુખશોભાઈ હરાવીઓએ, શશિ આકાશિ રહંતતો;
 નયણસુંદરતાએ જીતીયાંએ, મૃગ વનમાંહિં ચરંતતો. ૮૭
 ભાલ વિશાલ વિરાજતું એ, જાણું આઠિમનો ચંદ તો;
 વેણી મિસિ જાણું અહનિશિએ, સેવધ એ નાગિંદ તો. ૮૮
 નાશા નિરૂપમ નિરખતાંએ, ઉપજઈ અતિ ધણો રંગ તો;
 દંતપતિ અતિ દીપતીએ, સહી મુગતાફલરંગ તો. ૮૯
 જીલ અમૂલિક તેહ તણીએ, જાણું અમિઅની વેલિ તો;
 અધર ! પ્રવાલી ઉપમાએ, દીઠઈ અતિ રંગરેલિ તો. ૯૦
 કોટિં કંબુ સોહાવીઉએ, રિદય સદય સુવિશાલ તો;
 અતિ ઉન્નત ^૧કુચ રચડાએ, હૃદયાદિ શ્રંગ સાલ તો. ૯૧
 નાભી અમૃતની કૂંપિકાએ, કટિતટિ સિંહણિ રક્તંક તો;
 બાહુ કરિકર સારિખા એ, કેસ કામીજન પાસ તો. ૯૨
 ગતિ જિત્યો જેણિં હંસલોએ, સેવધ તે વનવાસ તો;
 જંઘા કદલીથંભસમ [એ] ઉવૃત સક્રોમલ તાસ તો. ૯૩
 ચરણકમલ ક્રોમલ ભલાએ, ^૪ઉન્નત ^૫કુચપ આકાર તો;
 નખ દર્પણ સરજ(મા)વીયાંએ, ^૬પખઘઘાં નાપિક પડીઆર તો. ૯૪

૧-સ્તન. ૨-પાતળી કમ્મર. ૩-ગુપ્તાંગ ૪-ઉંચો મ્હોટો.

૫-ગુપ્તભાગ, જ્યાં કછોટો મારી શકાય છે તે પુઠનો ભાગ.

૬-દ્વિતીયે “ પપ્પઘઘાં.”

હુહા.

ચંદ્રવદની મૃગલોચની, ચંડસિદ્ધિ કલાનિધાન;
 પ્રેમલાલચ્છી પદ્મિની, રૂપિ રંભસમાન.
 પ્રેમલાલચ્છી લચ્છીના, સોલ સિણુગાર પવિત્ત;
 તેહનું વર્ણન સાંભલો, રિદ્ધય ધરી એક ચિત્ત. ૯૫

હાલ, રાગ ગોડી, ચુનડીની દેશી, અથવા શૃંગાર
 રતનાકરની ઢાલે. ૧૧

એતો ગુણ પૂરણ પ્રેમલાલચ્છી, વલી, પુહુતી યૌવન વેશરે;
 પહિરધ શિણુગાર સોહામણા, નિત નવ નવ નવલી બેસરે. ૯૬
 ધસી પ્રેમલાલચ્છી સોહીધ, સિર ૧રાખડી સોહધ અખંડરે;
 માનું! મયણિું જગજન ૩જીપવા, એતો છત્ર ધરિંઉં ૪વિણુદંડરે.

એસી પ્રેમલાલચ્છી સોહીયે. આંકણી. ૯૭

શિર સિંધો સાર સિંદૂરિઓ, બાણું મયણુતાણું પદ્મપાણુરે;
 શીપ ફૂલીં ફૂલીં જીલતી, ૭ તમ હણુવા દીપમંડાણુરે. એ. ૯૮
 અમૂલિક ભાલ તિલક લણું, સોહધ સુન્દર વૃત્તાકારરે;
 મુખિમિસ સસિહર આવી વસ્યો, તે બેવા સોહ ઉદારરે. એ. ૯૯
 કાને ત્રાટી મોટી હેમની, મણિ મોતી જડીત અમૂલિરે;
 માનું! મયણિું જગજન જીપવા, એ ધરીયાં વક્ર અમૂલિરે. એ. ૨૦૦
 નકફૂલી અમૂલિક મોતી, નાશા મિસિં શુકચંચુ ચુણંતરે;
 એ દંત ૯દાડમકુલી ઉજલી, ત્રિભુવનજનમન મોહંતરે. એ. ૧
 મન રંજન, અંજન સા લણું, સોહધ ખંજન ચંચલ ૧૦નેતરે;
 સંધ્યારેષા મસિ બાણુ કામના, મોહટા મુનિ જીપન હેતરે. એ. ૨

૧-વેણી. ૨-મદનચી, કામવડે. ૩-જિંતવાં. ૪-દંડ-હાથા વિના બળે
 છત્ર ન ધર્યું હોય ! ૫-મદનખડ્ગ, અથવા; કામબાણુ. ૬-આંહી મૂલમાં
 “ખીંતડી, પીંતડી” પાઠ છે. ૭-અન્ધકારને. ૮-વર્તુલ, ગોળ. ૯-દાડમની
 કલીસમાન. ૧૦-ખંજન-એક જાતિનું પક્ષી. ખંજનપક્ષી જેવા ચંચળ નેત્ર-આંખ

સોહધ કંઠનિ ગોદરવ(પ)ત કડી હીરે જડી સુંદર ધાટરે;
 જીત્યું જ્ઞેતિપચક ગગન ફિરઈ, અજીઆલધ ભૂતલવાટરે. એ. ૩
 ચંપકકલી અતિ રલીયામણી, સોહધ વર કાંમિની કંઠિરે;
 કાયકાંતિ જીત્યો ચાંપલો ફિરિ સેવધ કરિ મનિ ગંઠિરે. એ. ૪
 હાર હૈયડધ સોહધ નવલખો, મણિ મોતી કન[ક]મય તેજરે;
 ધંદ્રાણી મોહી દેખતાં તે, આણુઈ ^૧હૈયડધ હેજરે, એ. ૫
 ઉર સોહધ સોવનસાંકલી, ^૨દીણારતણી વરમાલરે;
 મણિ મોતી જડિઉ મન મોહન, માદલીઈ રંગ રસાલરે. એ. ૬
 કરિ ચૂડો રૂડો રાજતો, હેમ માણિકમય ચંગરે;
 માનું ! મયણિં બધએ સજકરી, જગજીવવા નાલિ સુરંગરે એ. ૭
 કંચુક વરમોતીધ જડયો, આલેખ મયર તરૂકી(કા)રરે;
 માનું ! કામિં આરામ સમારીઓ, નિજ^૩ખેલનકું મનધીરરે. એ. ૮
 આમી કર સુંદર વાલડા, જડયા મણિ માણિક બહુ મૂલરે;
 વરકર કરી આલી પીજણી, કરી સોહધ અતિહિં અમૂલરે. એ. ૯
 અંગુલીઈ ઓપધ મુદ્રડી, જડી હીરે જાકજમાલરે;
 કટિમેખલા ખલકિં કટિતટિં, માનું ! મયણવાસ ^૪થરસાલરે. એ. ૧૦
 પાયે સોવન સાર રૂપાતણાં, વર ઝાંઝરના ઝમકારરે;
 વર વાર, પહેર્યા ^૫વીછીઆ, એમ સોહતણો લંડારરે. એ. ૧૧
 નરંગી નારંગી તણા, આચરણા ચરણા સારરે;
 નવનારી કુંજર ચીરડી, પહેરી પરમાણુંદકારરે. એ. ૧૨
 લાવણ્યઈ જગ મોહિઓ, સૌલાગ્યતણું તે ગેહરે;
 ચાતુર્યઈ ચમત્કૃતી કારિણી, અતિ સુંદર રતિ પ્રીતિ દેહરે. એ. ૧૩
 જનલોચન આણુંદકારિણી, જન દીડધ ઉપજધ નેહરે;

૧-હૈયડે.

૨-સોના મહોર. ૩-સ્વયં. ૪-દ્વિતીયે “ માનુ મયણવાસ ઘર માલરે.”

૫-આંગળીઓમાં પહેરવાના ધરણાં. વેદસમાન.

૧૪ યતિ ગુણ સંપૂર્ણ સુંદરી પ્રેમલાલચ્છી યૌવન તેહરે. એ. ૧૪
 તવ જનનીઈ રસા સન્ન કરી, કરીઆ વલી સોલ શ્રંગારરે;
 જવ રાય, સલા અલંકરી, બયસારી ઉત્સંગ ઉદારરે. એ. ૧૫
 તે દેખી નૃપ ચિંતઈ હૃયય, પુત્રી હુય વરયોગ્યરે;
 વર જોવા આદર અતિ કરય, તેહનિ જ મંત્રી સંયોગ્યરે, એ. ૧૬
 કહય જૂઓ કો નૃપનંદન કુલવંત નિરૂપમ રૂપરે;
 સોભાગી બહુ ગુણ આગલો, પ્રેમલાલચ્છી અનુરૂપરે. એ. ૧૭
 તવ, માંડવીઆ સવિ તેડીઆ, કહય નરપતિ દેય માનરે;
 વ્યાપારી જે પરદેશના, કડિ; કાપડી; યાચક; યાનરે એ. ૧૮
 અવધૂત; સુભટ; નટ, જોતિષી, નાટિકીઆ; જંગમદૂતરે;
 વિણુજનરા; યોગી; ચારણ, લંખ; મંખ નિમિત્તિઆ પૂવરે. એ. ૧૯
 આદિ જે આવય નરા, તેહનિ પૂછવી આવ્યાવાતરે;
 કુણ દેશ નગર નૃપ રાજ્યો, મુજ મિલ્યા વિણુ વિખ્યાતરે એ. ૨૦
 દેવી નહીં આણા આલવા, નવિ વાલવું તેહનું દાણરે;
 તેં માટય જે આવય તિહાં, તેણી જણુસ્યય પૂછય જાણુરે. એ. ૨૧
 પછઈ નૃપનય મિલી, આણા લહી, સહુ પહોંચય નિજ નિજ ઠામિરે;
 એહવઈ જ મુજ નગરથી આવીઆ, વ્યાપારી એણુઈ ઠામિરે. એ. ૨૨
 તે માંડવીઆ મિલવાલણી, લેય વસ્તુ અનેક આપરરે;
 મણિ માણિક મોતી હીરા ધણા; બદામ અખોડ ઉદારરે, એ. ૨૩
 દરિયાય વસ્તુ વિશેષના, વલી વિવિધ વસ્તુ વિશેષરે;
 મિલિઆ પૂછીઆ દાણીઈ, કહો તુલ પુરનો વિશેષરે. એ. ૨૪
 વ્યાપારી કહઈ અલ ધણી, કનકરથ વર ભૂપરે;
 કનકદ્રેજ તસ સુત પગુણનિલો, તે કધુર થકી રૂપ રસાલરે એ. ૨૫

૧-હેતુ સ્વરૂપ દર્શાવનાર અગ્રય. ૨-તેણીને, પ્રેમલાલને. ૩-ભરી, બોલાવી.

૪-મહારા ગામથી, કનકરથનના દેશથી ૫-ગુણવાન, ઉત્તમ ગુણોવાળો, ૬-ધુર-મહેડો, ઉત્તમ રૂપવાન.

તે તો સકલકલા ગુણ-આગર, નહીં ત્રિભુવનિં ૧તિસો કાધરે;
 ૨જે આગલી મનમથ ભૂપતિ, સહી લહઇ કિંકરપણું સોધરે. એ. ૨૬
 સુણી વાત વ્યાપારીમુખતણી, મેલવધ નૃપને કસાહરે;
 અવદાત સુણ્યો તે મૂલથી, મનિ વાધ્યો અધિક ઉચ્છાહરે. એ. ૨૭
 તવ ભૂપ ભણઇ, તે રાયનઘ ! છઈ એહવા કેટલા પૂતરે;
 તે નિસુણી બોલ્યા વિવહારીઆ, એકજ પૂત સસુતરે. એ. ૨૮
 ૪જન્યુ તે બહુ મનોરથી, કનકકૃત્તજ નામ ઉદારરે;
 પણિ મહા અતુલિ બલ જાણીઓ, નૃપનિં અતિ વધુભ સારરે એ. ૨૯
 એ ! સકલ ગુણે કરી સુંદરુ, તનુશોભાનો નહીં પારરે;
 એક છમઈ કેતું વખાણીઇ, કહેતાં કીહાં નાવધ પારરે. એ. ૩૦

કુહા.

વાત સુણી ભૂપતિ ભણઇ, વર વાર એ સાર;
 મન માનિહિં રાખનાણું, પુત્રી હોસે ભરતાર.
 મુક્યા દાણુ તે ઇચ્છના, માન્યા દિધ બહુ માન;
 પૂછઈ નૃપ પવિત્રહાનઈ, કુકુણુ અજઘ ઝકિયાણુ. ૩૧
 તે સર્વઈ ઇહાં વેચતાં, લહતઈ ટલાવિ જેહ
 લાભ કહઇ જે વસ્તુનો, લીઓ સવાઈ તેહ.
 લહેનઈ પાડઈ વ્યવહારીઆ, કહઇ સ્વામી અમૂલ;
 નૃપ કહઈ નિજ લંડારીનિં, નિસુણો વાન આમૂન. ૩૨

૧-તે સમાન. ૨-તેના અગાડી મનમથ-કામદેવ પણ રૂપે કિંકર-
 સમાન છે ૩-સાહ-થાહ વ્યપારીને રાજ સાથે મેલવ્યો, મેલાપ કરાવ્યો.

૪-નરો. જન્મ્યો. ૫-વિવહારનઈ-વિવહારને, બહાણે, બહાણમાં.

૬-થુ ? ૭-કરિયાણા, વસાણા, વ્યાપારાર્થે લાવેલો સામાન.

૮-ભાવે, દામે જે ભાવ-મૂલ તમે આંહી વેચતા લહતઈ-લહો-મેલવો,
 તેના કરતા સવાઈ-સવાયા દામ હ્યો.

સિધ્ધાપુરથી આવીઆ, વ્યાપારી જે કાઈ;
 મૂલ સવાયું તસ દીઓ, લીઓ વસ્તુ જે હોઈ.
 ભંડારીંઈ તિમ કરિઉં, જિમ તે નૃપાની આંણુ;
 હરખ્યા તિ વિવહારીઆ, હૃધયડધ અતિહિ સુખાણુ. ૩૩
 દ્રવ્ય લેઈ વ્યવહારીઆ, પહોતા ભૂપતિ પાસ;
 રાગ કહઈ આદર કરી, નિસુણઈ તે ઉલ્લાસ. ૩૪

ઠાલ. રાગ સાદી ગોડી, મન ભમરારે, એ દશી. ૧૨

રાય ભણઈ વિવહારીઆ, અલ્લ જઈ એક કામ;
 તે તુલથી થાસ્પઈ સહી, કહું નાણી સુધામ. ૩૫
 તવ વિવહારી તે કહઈ, સન્તોખ્યા [છે] જેહ;
 સામી કામ તુભારકું, કઈ કહસ્યો [જે] તેહ. ૩૬
 રાય કહઈ તનયા અજઈ, પ્રેમલા મુજ બેટી;
 ભાઈ! સહસક તેહનિં, બહુ ગુણની પેટી. ૩૭
 તે તુમ રાય કનકરથ, સુત જેહ વખાણ્યો;
 તે સુણી, મિં ! તુલ વયણથી, નિજ હૃધયડધ આણ્યો. ૩૮
 જે કનકદંતકુમર તે, તે સાથઈ વિવાહ,
 મુજ પુત્રીનો કરી, તુમે પૂરો ઉમાહ ! ૩૯
 વયણ સુણી વ્યવહારીઆ, મનિ હરખ્યા તેહ;
 વાત એણીઈ અપણો, સામી સુખીયો તેહ. ૪૦
 નિમ નાણી તે હા ભણઈ, નૃપમનિ સુખ થાય;
 વ્યવહારી વડી વિનવઈ, એ અલ્લ મન લાય. ૪૧
 મિત્રનાં મિત્રનું એ અજઈ, કામ રૂકું થાસ્પઈ;
 દેશ વિદેશઈ એ વલી, વાર વાત ગવાસ્પઈ. ૪૨
 તવ નૃપ નિજ મંત્રીસર, જે મંત્રી મુખ્ય;
 તેડી વાત સવે કહી, તે પણિ જઈ (દખ્ય)૧ દક્ષ. ૪૩

મંત્રી સુખ્યુદ્ધિ કહ્ય, સુણો એ સાથિં ચ્યાર;	
માણસ આપણા મોકલી, વર જુઓ સાર.	૪૪
ખીન્ન મંત્રો ચ્યારનિં, તેડી કહ્ય સાર;	
જાઓ ૩૫ જોય કરી, મેલો વિવાહ ઉદાર.	૪૫
વડમંત્રી, મંત્રીપ્રતિ, કહ્ય નૃપ—આદેશ;	
વિંદુદેશ સિંધલપુરી. કનકરથ નરેશ.	૪૬
તસ સુત કનકધ્વજ અછય, ૩૫ઈ અતિ રૂડો;	
તે જઈ જોય નિરખવો, નવિ કરવો ફૂડો.	૪૭
જિમ વ્યાપારી વખાણીઓ, તેહવો જો હોય,	
તો સહી પ્રમલાલચંદો વિવાહજ જોય.	૪૮
વિવહારી તેડી સવે, તે મંત્રી ભલાવ્યા;	
ચ્યાર પ્રધાન તે સજ્જ કરી, તે સાથિં વોલાવ્યા.	૪૯
અનુક્રમિ તે રિંધલપુરિં, આનંદિ પહોતા;	
વિવહારી ધરિ ઉતર્યા, તે સવિ ગહગહતા.	૫૦
ભોજન કીધા ભલીપરિ, તે અતિ સતોખ્યા;	
વિવહારી મંત્રીપ્રતિ કહ્ય, વયણુ તે હરખ્યા.	૫૧
અહો ૧એકાંતિ ભૂપનિં, મિલી આવું આજ;	
વાત સવે વિનવી કરી, ૩૩ં ૨તુલ્યુ કાજ.	૫૨
કહ્ય મંત્રી જિમ આપણું, કામ રૂડું થાય;	
વ્યવહારી લેય ભેટણુ, નૃપ મિલવા જાય.	૫૩
વિવહારી નૃપનિં મિલ્યા, તે વાત સુણાવી;	
મંત્રી તે આવ્યા અછય, તુલ મિલવા ભાવિં.	૫૪
કાજ હવય તે રાયનુ, કરવું અહો માનિઉં;	
તે માની મોટા કરો, નૃપમનિ તે નાણીઉં.	૫૫

તોહઈ તે વ્યવહારીઆ, કહધ તેહ મિલાય;
 તે આવ્યા આદર લહઈ, હધયડધ સુખ થાય. ૫૬
 રાજા કહધ ભલધ આવીઆ, વિવાહ ન થાય;
 વિવહારી કહઈ મિલીંધ, મિલી નિજ ધરિ જાય. ૫૭
 ભૂપ કહધ ભલે મેલવો, તવ તે સવિ મિલીઆ;
 વાઝ કર્યાં તેણિં ભેટણાં, તેણિં દિવસિં વલીઆ. ૫૮
 ખીજઈ દિનિ ગયા રાયકિં, કહધ સુખની વાત;
 સ્વામી ! સુણો અલ્લ સ્વામીધ, જે કહિઓ અવદાત. ૫૯
 રૂપાદિક ગુણુ વાણીઈ, સુવખાણ્યા જેહવા;
 પ્રેમલા પુત્રી ભૂપની, ગુણુ જધ તસ તિહવા. ૬૦
 એહ સંયોગ જો મેલીઈ, તો સહુ આણુંદઈ;
 ધમ કરતાં અતિ સુંદર, નવિ કાઈ નિંદઈ. ૬૧
 રાય કહઈ 'મિં ના કહી, પણિ તે નવિ માનઈ;
 લાગા અતિહિં આકરા, મિં કહિઉં તવ જાનઈ. ૬૨
 માહરઈ જોટો નાનડો, હવણાં ન વિવાહું;
 તવ તે મંત્રી વિનવઈ, તુલે કહિઉં તે રડાહું. ૬૩
 પણિ, જોહું સરખાં વરવહૂ, નાહનાં પરણાવઈ;
 હરખઈ પહોંચઈ સજ્જનતણાં, ધરિ વહૂઅર આવઈ. ૬૪
 તો નૃપ કહઈ મિં ધમ કહિઉં, હવણાં નહી ભાવ;
 વિવીશાલ હજાર તે, આવઈ જધ સભાવ. ૬૫
 પણિં તે માન્યા નહીં, જવ મો'ટો થાસ્યઈ;
 તવ જાણીસ્યઈ એ સ્યહી, સરજ્યું પરણાસ્યઈ. ૬૬
 તોહઈ તે માનઈ નહી રહિઆ જહુ લાગી;
 તવ તિંસક વાઝ કહધ મિં વાર્યો જાગી. ૬૭

તેડી એકાંતિં હિંસક, મંત્રીએ નિભાખ્યું;
 અણસમજીઉં એ વયણ તિં કાં તેહનિં દાખ્યું. ૬૮
 આપણું ધર સંભાલીધ, પછધ કામજ કીજધ;
 તે અણસમજીઉં જે કરધ, તેણું દુખ ધરીજધ. ૬૯
 સુત કાઠી જે આપણો, તેતો તુંહજ જાણુધ;
 સાત પછેડી દિવસની, રાતિં સાત બિજાણુધ. ૭૦
 મુઝે પછેડી નિલની, પૃથં ખરડાધ;
 તે ધોવી નિલ નવનવી, વેદની આરડાધ. ૭૧
 એહવું દેખી કિમ કરધ, વિવાહની વાત;
 તે કિમ પરણાવધ સુતા, દેખી એહવી ધાત ! ૭૨
 તો હિંસક કહધ વલી, કુલદેવી સમરી;
 સજજ કરીસ્યું પૂતનઈ, પછઈ પરણુસ્યધ કુમરી, ! ૭૩
 માઝં વયણ માનઈ નહીં, તે મંત્રી સાથે;
 બોલ બંધ વિવાહના, દીધા હાથે હાથે. ૭૪

હુહા.

બોલ બંધ કીધા પછી, ચિંતા દૂરિં જાય;
 પ્રેમલાલચંદી^૧ લાયગિં, જીહાં તિહાં રુકું થાય. ૭૫
 દિન બીજધ મંત્રી લણુધ, આંણી મનિ ઉચ્છાહ;
 શ્રીફલ ફેફલ દેધનિં, એ સહી કરો વિવાહ ૭૬

ઢાલ. રાગ સામેરી. ૧૩

પુગી પાલટી શ્રીફલ આપ્યું, વિવાહ મેલવા મુહરત થાપ્યું,
 મુહરત દિન સહુ મિલીઆ, તે મંત્રી આવી લલીઆ. ૭૭
 કહધ નજરઈ કુમાર રદેખાડો, વિવાહ મેલવા લીધો આડો;

તવ હિંસક કહઇ મુણે વાત, ^૧મુંસાલિં ગયો જાત. ૭૮
 તે હોઇ કહો કેતા કોશ ! કહઇ હિંસક ^૨મ ધરો રોશ;
 એક સો ઉપરી પંચવિશ, કહઇ મંત્રી અલ દીદઈ જગીશ. ૭૯
 અલ રાયતણી એ આણુ, તે કરતઇ વિવાહમંડાણુ;
 ચિનચિંતઇ હિંસક એવ, કીધું કાજ અવિચાર્યું દેવ. ૮૦
 જો હવઇ એ કામ ન થાય, તો લાજ હવઇ સહી જાય;
 તેડી અલગા નિજ ઘરમાંહિં, ધન આપ્યું બહુપરિ તિહાંહિ. ૮૧
 કહઇ હિંસક, કથન અલ માનો, તે નહિં જગમાંહિં જાનો;
 ૩૫ લાવણ્ય ગુણુ સહુ જાણુમ, લાજ પડીઆ તે સહુ માનઈ ૮૨
 વિવાહ મેલી સહુ સંચ કીધો, પગ્ગેવા લગન સહી લીધો;
 વોજાવ્યા તે મંત્રીશ, પહોતી મંત્રીતણી જગીશ. ૮૩
 તે પહોતા આપણુઇ ઠામિ, મિલ્યા નૃપનિં જેણિં કામિં;
 મોકલીઆ પ્રભુ ! તે આદેશ, કરી આવ્યા અતિહિં વિષેશ. ૮૪
 કહીઓ ઉદંત સવે આમૂત, રાજા હુઓ તસ અનુકૂલ;
 માન્યા તે નિજ ઘરિ જાય, સહુ મનિ [યાં] આણુંદ થાય. ૮૫
 કરઇ સજ્જઇ મુદ્દત્ત દિન સ ૩, જિગ કહવાઇ તે વાઝ;
^૩તેવડમાં થયા તે દિનથી, ^૪મુજ ચિંતા હુઇ તે મનથી. ૮૬
 તેડી હિંસકનઇ પસંલાપ્યું, કિસિં સ્ત્રિં તેં સહી રાખ્યું
 કહઇ હિંસક મ કરો રોશ, મત દેખો સેવકદોષ ! ૮૭
 થયો પોદો નંદન આજ, વિણુ પર્ણિ સરઈ કિમ કાજ !
 આરાધો વલી કુત્રદેવ, તે કરસ્યઇ વાઝ હેવ. ૮૮
 કુલદેવી મિં આરાધી, તે તો આવી જોલી વાધી;
 કહઇ સ્યઇ કામિં મુજ સમરી ? જવ જોલી આવી અમરી. ૮૯

૧-મોસાળ ૨-ન ! નહિ.

૩-તેવડ, તજવીજમાં. ૪-મહેને, કનકરચને. ૫-કહ્યું, સંસલાવ્યું.

વિનવી કહિઉ સુત કરી સાજો, રાખો અલ કુલની લાજો;
 કહઈ અમરી એ મિં ન થાય, કહો કીધા વિણ કિમ જાય. ૯૦
 કરો કાજ એ હિયડઈ ૧વિમાસી, ૨નકરિં લાજ તુલ્યી જાસી;
 કહઈ દેવી એ છધ કર્મરોગ, ન ટલમ દેવિં કર્મભોગ ! ૯૧
 તો કહો હવધ સ્યું કરવું, કહઈ દેવી કહિઉ મનિ ધરવું;
 કહો કિસ્યઓ તે ઉપાય, જોણિં કારજ આપણું થાય ? ૯૨
 કહઈ દેવી સુણો અવદાત, તે વિમલપુરિં અવદાત;
 જનીવાસ્યધ સાંજની વેલા, એક પૂરૂષ આવધ તે ભલા ૯૩
 ચંદ્રાય કહી બોલાવે, દેધ આદર અતિહિં વિલાવે;
 તે પરણી તુજનધ આપસ્યઈ, પછધ જાસ્યઈ તે નિજ દેસઈ. ૯૪
 ઇમ કહી ગધ નિજ ઠાણુધ, ઇમ વિવા હુધ નિરવાણુઈ;
 કરી તામ (તાન) સજઈ રૂડી, જગિ જાણી તિનહીં ફૂડી. ૯૫
 કર્યું કટક ધણું તેણિવાર, ગજ રથ પાયક અસવાર;
 ખીજા મંત્રીનધં રાજ્ય ભલાવ્યું, સહુ લોકતણુઈ મનિ ભાવ્યું. ૯૬
 સાથિં બહુ કટક નહી પાર, સાથિં રાજકુમાર હજાર;
 વિવહારીનંદ અનેક, ધણા વાજાવના સુવિવેક. ૯૭
 એમ આડંબરસ્યું આવ્યા, વિમલાપુરી કુશલે વધાવ્યા;
 રાજાઈ આદર બહુ કીધા, અતિ સુંદર-આવાસ દીધાં. ૯૮
 રહ્યા તિહાં કણિ મન ઉલ્લાસઈ, હવધ અનુક્રમિં સુખ-વિલાસઈ;
 આવ્યું લગનદિવસ તેણિ વેત્રાં, થયા સજજન સહુ બેલાં. ૯૯
 તિહાં ૪નમણુસજઈ આંણી, કરધ ઉતાવલિ અતિ તાણી,
 કહઈ વર વેગિં પધરાવે, કિસ્યો ઉત્તર દીજધ ભાવે. !૩૦૦

૧-વિચારી. ૨-નિકર, નહિતો.

૩-મૂલમાં “રાજકુમારના હજાર,” એવો પાઠ છે.

૪-નમણું. વરને ઘોડે ચઢવા પહેલા નહવડાવવામાં આવે છે તે.

હા હા કરી તે સમજવછં, સામગ્રી કરી કરીનિં આવછં;
 પણિ ચિંતા મનિ આવી મો'ટી ધરમાંહિ વાત જઈ ખોટી. ૧
 તેણી ચિંતા ન ગમઈ કાંઈ, વાળંગાળાં મન.સુખ નાંઈ;
 નવિ દીવો કરવો સુહાય, નવિ ધવલમંગલ દેવાય, ! ૨

(ચાલુ ચરિત.)

હવછ દેવીવચન સંભારી, જોઈછ વાટ વેલાછ તુહારી;
 એતલછ તુહો દરખારછ આવ્યા, તુહનિં ચંદ કહી ખોલાવ્યા ! ૩
 વાંછિતા તુહો લલછ આવ્યા, ચિંતા શોક દૂરિં વેલાવ્યા;
 લલું ચયું તુહનિં કહું છું, દેનવચન ખોટું વહું છું. ૪
 એ વાત સહી એમ થાસ્યછ, એ કામ તુહોજ કરાસ્યછ;
 જો વેલા લગનની જાસ્યછ, તો ધણું એ માહું થાસ્યછ. ૫
 બાહિર બહુ લોકોજ મિલિઆ, અતિ રૂપ દેખન આકુલીઆ,
 અહ તો જાપા ન થાય, તે માટિં માનો રાય ! ૬
 જવ ચંદ કહછ એકાંત, મિં નવિ થાયે સિદ્ધાંત;
 તો નૃપ કહછ અહો પાંચે મરસ્યું, જોતોતુજનિં તે પરિ કરસ્યું. ૭
 ચંદ કહછ એ પાપજ મોટું, દીસછ જઈ સંધલું ખોટું;
 જો કીજછ તો બહુ પાપ, ન કરં તો મરણ સંતાપ. ૮
 જીવતો નર મંગલીક કોડિ, તે કરતાં પણિ નહીં ખોડિ;
 એમ વિચારી કહછ તો વાર, વાગાં ઢોલ નિશાણ ઉદાર. ૯
 કીધા દીવા દીવી કોડિ, દીધં ધવલ સોહાસણિ જોડિ;
 થયાં હરપકારણુ સવિ રૂડાં, હવછ મંડાણુ કરછં નવિ રૂડાં. ૧૦

ઢાલ—ચોપાઠની ૧૪

સંવત સોલ નવ્યાસી જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિત્ત આણી;
 શીલ-અધિકારિં ચંદનરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૧૧
 તેહ તણો બીજો અધિકાર, પૂરણુ પુહુતો જન સુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડળુ માહંત, શ્રીહીરવિજયસૂરીસર સન્ત. ૧૨

જેહનું લોકોત્તર સરપ, પ્રતિબોધ્યો જેણું અંકુષર ભૂપ;
 ૫૪ માસિ સવિ દેશ અમારી, તીર્થલોક લય ટાલણહારી. ૧૩
 તાસ પટોધર અધિકો રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર અંગ;
 કુમત મતતરઅરનો કન્દ, છેલ્લો જેણું ટાલ્યો કન્દ. ૧૪
 તસ પાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીદ, દરિશન દીર્ઘ પરમાનંદ;
 તાસ પટોધર તેજિ દિણન્દ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીદ. ૧૫
 શમદમ લોકોત્તર વયરાગ, દિનદિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાઠ સુરનર નિશિદિસ, માનઘ જેહનિં બહુ અવનીશ ૧૬
 તસ શાસનવાચક શિરરાય શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય લણુધ. એતલધ પૂરણ સહુઈ સુણુઈ. ૧૭
 इति श्रीचंद्रायणि ।मरासे, ।तीयोधिकारः ।पूर्णः ॥ २=३१७

(તૃતીયાધિકાર મંગળાચરણમ્.)

ઠાલ—ચોપાઘની ૧૫

સુણો હવઈ ત્રીજો અધિકાર, સુણતાં જનનિં વિસ્મયકાર;
 વર, ઘોડાનો આદર કરધ, નમણિ સોહાસણિ તે આદરધ. ૧૮
 મિલ્યું મહાજન યાયક ભાટ, વિવિધ વાજ્ર ધત્રીસખદ્ નાટ;
 વાહન વિમાન અનધં ચક્રકોલ, પાલખી વાવિતર રંગરોલ. ૧૯
 એમ અનેક રચના મંડાણ, ગાયન ગાઠ સુણુઈ સુજાણ;
 દેવ; દાનવ; માનવ; કિન્નરા, જક્ષ અસુર હરખઈ ચિત્તરા ૨૦
 જેવા મિલીયા કોડિ બહુ લાખ, છાયો ભૂતલ ગગન સભાખ;
 નમણુ કરી પીડી કરી સાર પહિર્યા વસ્ત્ર સવે શિણુગાર. ૨૧
 માથઘ મુકુટ મણિ માણિક જડયો, જાણું વિધિ આશુણિઈ ધડયો;
 દાને કુંડલ અતિ દીપંત, રવિશશિમંડલનઈ જીપંત. ૨૨
 નિલવટિ દીણું રતને જડયું, શોભાઈ જનમનિં અતિ ચડયું;
 કોટિ અંપકકુલીનો હાર, મોતીમાલા અતિહિં ઉદાર. ૨૩

બિહું બાહેં બહિરખા નવલખા, વિલય વિલાયા કરિં બહુ લખાં; ...
 મુદ્રા જડિત અંગુલીઈ શોહ, કંદોરો દીઠઈ અતિ મોહ. ૨૪
 નયને અંજન ખંજનવાન, મુખિ આરોગ્યા સોહઈ પાન;
 સોવનવાનસારિખી દેહ, જાણે ફૂલ્યો સુરતર એહ. ૨૫
 જાણું એ નવ મનમથ ભૂપ, કર્યા શિણુગારનિં સહજસરૂપ;
 તે અલંત શોભાનું પૂર, દીસઈ અધિક અધિક તનુનૂર. ૨૬
 દેખી લોકનઈ વિસ્મય હુઓ, [સહુકો દેખી અચરિજ ભયો;]
 પહેરી પટકુલક લાય, ૧પસમાં શ્રીફલ અતિહિં સોહાય. ૨૭
 વર, ઘોડઈ હુઓ અસવાર, લૂણ ઉતારઈ કુંઆરી નાર;
 સોહાસણિ ગાઘ વરગીત, જોતી વરનિં દેતી ચિત્ત. ૨૮
 નાદ નિશાણુ ૨મદલ દોઢાર, ભુંગલ ભેરી શબ્દ ઉદાર;
 પંચ શબ્દન ભેરી(ફેરી)નાદ, ખેલાખેલઈ મનિં આલ્હાદ. ૨૯
 કે ગાથા કે છંદોઆર, શંખનાદ કે કરઈ ઉદાર;
 એણિ પરિ અનેક વાજત્ર વાજતઈ, મસ્તક છત્રત્રય રાજતઈ. ૩૦
 આમર ચિહું પાસાં ચોશાલ, દેખી વરનું ૩૫ રસાલ;
 ચમક્યા લોક કહઈ સ્યું બંભ, હરિહર કિં! નર એ સ્યું દંભ ? ૩૧
 ઇમ અનેક કલ્પના કરઈ લખ્ય, નરનારી બહુ હોઈજે ૪૬ખ્ય;
 એક કહઈ ધન માતા-પિતા, જેહના બેટા એહવા છતા ! ૩૨
 એક કહઈ ધન બંધવ મિત્ર, એક કહઈ ધન બહેન પવિત્ર;
 એક કહઈ ધન સસુરો સાસ, એક કહઈ એ પ્રેમલા જસ ! ૩૩
 ++સૌભાગ્યાદિક ભંડાર, પામી એહવો જે ભરતાર;
 પદ્ધતિ સખલ પ્રશંસાહુ થાય, થોકિં થોકિં આલ્યા જાય. ૩૪
 એતલઈ પ્રેમલાલચી લાય, એક હજાર તે બહુ સમુદાય;
 આડંબરસ્યું સાહમા જાય, ઠાંમિ ઠાંમિ થોકિં થિર થાય. ૩૫

કહે^૧ સલોક સાહમા કહવાય, સુણતાં લોક રલીઆયત થાય;
 જેહવા કહઈ સાલા સમુદાય, તેહથી ચઢતા કહઈ ચંદ્રાય. ૩૬
 એમ ચૌહટિં ચૌહટિં થોકિં થોકિ, જુધ નરનારી તિહાં તોકિ;
 એહવધ જે બહુ માંડવી ગયાં, તે જેવા સાહમાં ઉમર્યા. ૩૭
વીર તી,ને જે નિજ વહૂ, આવ્યાં જિહાં જુધ છઈ સહૂ;
 સાસુ, વહૂ લેધ ચૌહટામાંહિં, પેઠી ગ્રહી ઉભા રહ્યાં તિહાંહિં. ૩૮
 એહવધ વર તે પેઠી પાસિ, આવી ઉભો મન ઉલ્હાસિ;
 કહઈ સિલોક સાલાનધ હસઈ, એક એક સાહમા થઈનિં ધસઈ. ૩૯
 જેતાં જેતાં ગુણાવલી નારી, દેખી રૂપાવયવ વિચારી;
 ગુણાવલી એલખીઓ નાહ, સાસુ સુણો વાત એક આહ. ૪૦
 એ વર સ્યું તુહે એલખો, સાસુ લણુઈ વહૂ એ સ્યું જખો ?
 જિ 'ધૂ દેશ નૃપનો એ પૂત, કહઈ ગુણાવલી એહ ઉત્સૃત. ૪૧
 ખાઈ ! એ ખેટો તુહારો રાય ! સાસુ કહઈ તે કિહાં અહી આય;
 વિદ્યાઈ મિં ખીલ્યો તેહ, દેવિ ન ટલઈ ચંદ્ર કિહાં એહ ! ૪૨
 ગુણાવ ધ ઉલખ્યો નિરધાર, ફેરીફેરી કહઈ વારોવાર;
વીરમતી નવિ માનઈ તેહ, ગુણાવલી કહઈ નવિ જાણુઈ એહ. ૪૩
 વલી ગુણાવલી કહઈ નિરધાર, સહી 'અહિનાણુઈ' મુજ ભરતાર;
વીરમતી કહઈ કરઈ વાત, નહી એ સહી તે માહરો જાત.^૨ ૪૪
 તે જેધસ્યઈ આપણુ તત્થ, વિદ્યા લેસ્યું તેથી સમત્થ;
 તો ઉઠે સ્યઈ તે ખાટથી ! સ્યું વારંવાર કહઈ નાટથી ! ૪૫
 મનિ ચિંતઈ રાણી વલી, એ દીસઈ છઈ અતિ વાઉલી,
 માતાનઈ વિદ્યાબલ જાસ, તેહના સુત કિમ ન હોડઅબ્યાસ. ૪૬
 એમ થોકિં થોકિં જાણાવઈ વહૂ, જઈ તોરણુ તે પોહોતાં સહુ;
 સાસુ આવી મુહુકઈ જમાય, તેડ્યો માહેરામાંહિં સુખાય. ૪૭
 આણ્યા સોગટ પાસા સાર, વર બાજેહ અણાવ્યો સ(ક્રી)કાર;

૧-સલોક. ૨-પુત્ર. ૩-જેની માતાને વિદ્યાબળ સંપાદન થયું, તો તેના પુત્રને તેનો અભ્યાસ કેમ ન હોય ! એવો ભાવાર્થ છે.

રમવા માંડ્યો રંગિં ચંગ, રમતા રમતા આણ્યો રંગ. ૪૮
વયણે કરી જણાવઈ આપ, માંડ્યો મોટો સુણુને વ્યાપ;
ચંદ્ર^૧ ભણુધ સુણિ વચ્ચિ, ચિત્ત ધરે તું પ્રેમલાલચી. ? ૪૯

હુહા—૨

“ પૂરવદેશ આભાપુરી, જિહાં છે ચન્દનરેશ !

ખાળેડ પાસા સોગઠાં, તસ ધરિ અછે વિશેષ. ” !

એમ કહઈ પાસા ઢાલતો, સુણી ચિંતઈ તે નાર;

રાય ‘સિંધૂદેશથી’ આવીયાં, ‘પૂરવ’ કિર્યો ઉચ્ચાર. !

૫૦

ચિંતિં એમકી તે સુંદરી, રમતાં રંગિં જવ;

લગનવેલા તે પરણીયા, ચોરીમાંહી સુભાવ.

૫૧

પંચ તુરંગમ આપીયા, ધન મણિ માણિક હેમ;

તે સાચિં નિજ નારીનંધ, લેઇ બેઠો રથ એમ.

૫૨

જનીવાસા દૂંકડા, પરવરિઓ પરિવાર;

આવઇ તવ હિંસકે ભણુધ, ચંદ્રાય અવધાર.

૫૩

સંજાઇ સવિ સૂચીઉ, હવઈ પહોચો નિજ ઠામિ;

તવ ઉઠી તે ચાલીઓ, નારી કહઇ કાં સામી. !

૫૪

ચંદ્ર કહઇ આવું સહી, હવડાં ટાલી શંક; !

સા પાલવ છાંડઇ^૩ નહી, જિમ કે વલગમ રંક !

૫૫

૧-ચંદરાજ પ્રેમલાલચીને કહે છે કેહું કહું છું તે ચિત્તમાં ધરને, ચાંદ રાખજે. ૨-આ આભાપુરીના ચંદનું ચરિત્ર આંહી સૂધીની આવીજ મતવમતુ “ ચંદરાનનો રાસ ” એ નામે પંડિત મોહનવિજયે પણ રચેલું છે. તેમાં અને આમાં મતવમ એકજ છે. પણ રચના, કાવ્ય, અને ભોજક-માત્રનો ફેર છે. આ “ચંદરાસાને” પણ હમો પ્રસંગે પ્રસિદ્ધ કરવા ઇચ્છા રાખીએ છીએ. પ્રાયે “આભાપુરી” એજ ખરમામાં આવેલ “આવા” શહેર છે, એમ માનવામાં આવે છે. અર્થાત્ હાલ જે “આવા” છે તેજ પૂર્વે “આભાપુરી” હતી, અને પ્રાયે ચંદ ત્યાનોજ રાજ હતો. સંબંધક્તા.

૩-પાલવ-પલ્લો છોડતી નહિ.

વયળુ કહિઉં સંભારતી, રમતાં જે નર નાહિ^૧;
 કહઇ સાથિં ઝારી ધરી, આવીશ હું પણિ તિહાહિ.
 ૧તાણિમેલી તે બિહું કરઇ, માહો માહિં દેખી;
 તવ િંસકે હાકી કરી, તાણી આણી રહવેખી.
 રે ! ગહિલીતું વાહલી, નવિ કાહની તુજ મંક !
 લાડ કરે તું પિતાધરે, વલગઇ ર્યું નિમ રંઝે ?
 તવ અણુખોલી એકલી, ઉભી રહી ઉદાસ;
 સહુ સહુનિં ધરિ ગયું, ચંદ ગયો તર પાસ^૩
 કારટમાંહિં જઈ ઠૂવ્યો, ૪ સાસુ વડ્ જે સાથ;
 એમી ગગનિં ચાલીઓ, તર દીવો (નિમ) જવ હાથ.
 જોતા તમાસા વાટનાં, સમય પ્રભાતિં જાણિ !
 પકિહાંકણિં ૬પ્રભાતિક સુણઇ, ગીત ગાન શુભ માણિ !
 કે પહિરઇ^૭ ઉપરિધાન વર, ૮કુચકંર્યું કસંતિ;
 કે સૂતા નિજ નાહનિં, જગો સ્વામિ હસંતિ !
 સમરણુ કે લગવંતનું, કે ૯પકિમણું કાળ;
 કે જેઠી દહઇ ગાયનિં, કે સિંગારહ કાળ.
 ધમ અનેક ચિન્હ માણસાં, તિમ તિર્યચહ બેદ;
 કાકિલ કૂંડડા મયૂરના, દેખઇ ધરી હિમેદ
 પ્રહવહસી પૂરવદિસિં, ૧૦ રગતવર્ણુ વિશેષ;
 હિચો રવિ રલીઆમણો, તારો તેજ રહિઉ રેપ.

૫૬

૫૭

૫૮

૫૯

૬૦

૬૧

૬૨

૬૩

૬૪

૬૫

*નાથે, પતિએ. ૧-તાણામેલ-તાણાતાણ. ૨-દૂર કરીને, છુટી પાડીને.
 ૩-જે ઝાડકપર જેસીને આભાથી તે આવ્યો હતો તે ઝાડ પાસે
 ૪-પરઠાયો, પધરાયો, ખેડા. ૫-કણે, પાસે. કોઈક નથજે.
 ૬-પ્રભાતિક, પ્રભાત ગાન. ૭-પ્રધાન, હતમ.
 ૮-કુચ-સ્તન. કાંચલીની કસોને કસ તિ-આધતી.
 ૯-પ્રતિકમણ. રાઇ પ્રતિકમણુ રાત્રીના પાપોથી પાછા હઠવાની વિધિ.
 ૧૦-પૂર્વદિશા, રગત-રજાવર્ણુવાળી યઇ.

નદી સરૌવર પરવર્યા, નરનારી તિર્યચ;
 વનવાડી સવિ જગીઆ, દેખી પંખીપ્રપંચ. ૬૬
 ગામ નગર પર્વતતણા, જોતાં વિસ્મય ઠામ;
 સાસુ વહૂ આણુંદસ્યું, નૃપ પુહુતો નિજ ઠામ. ૬૭
 નિજ ૧આરામિં તરૂ ઠગ્યો, આવી નિજ ધરમાંહિં;
 કંબ અણાવી વહુકન્હિં, મંત્રી; મોકલી તિહાંહિં. ૬૮
 નગરનીદ તે ૨અપહરી, કરી ગર્વભીનું ૩પ;
 ગુણાવલી ૪ગેલિંકરી, આવી જિહાં જઈ ભૂપ. ૬૯
 તિહાં પહિલો ચંદ્ર નરપતિ, જઈ સચ્ચયાઈ સત;
 કંબા ઠગ્યે જગીઆ, બલ નિદ્રાથી વિગૂત. ૭૦

ઢાલ રાગ ધવલ; ધન્યાસી. વિવાહલામાં

નમણુ કરાવવા; એ દેશી. ૧૬

આલસ મોડી ઉડીઓ, અલવેસરરે;
 હમયડમ આણી હેજ, રાણીનિં ભણુઈ એ. ૭૧
 જિહાં ગયા હતા રાણીઅ, સા પલણુઈ રે;
 નિસુણો નાહ નરેશ, રાણી સવિ મિલી એ. ૭૨
 રમતાં હુંબડ હેવ, તુમ્હે જગીઆ એ;
 સામી ! અવર સ્યું કાજ, લાજવંતા જના એ. ૭૩
 રાય હસી કહે તો ભણું, મોટો હું બડો એ;
 તુમ્હે સહી રમીઆં આજ, કોશ અઢારસિં એ. ! ૭૪
 ચમકી નિમુણી વાણીય, તે રાણીરે;
 મીઠલ કંકણ હાથિ, દેખી નૃપ સહી એ. ૭૫

૧-સ્થળે.

૨-લેઈ લઈને, ઉતારીને.

૩-ગર્વેડીનું.

૪-ગેલ, અદ્યદે.

ચિત્ત ચિંતા થઇ હેવ, હવર્ધ રચું કરંએ;	૭૬
જાણી મુજ નરેશ મારસ્યર્ધ, રચું કરસ્યર્ધ મુજ હવર્ધ એ.	
જઈ સાસુનઈ વિનવઈએ, બાઈજીરે;	૭૭
તેહ તુહારો પૂત, દીઠા વિલમપુરી એ.	
મીઠલ કંકણ હાથ, નયનાંજનરે?	૭૮
મનય રંજન શિણુગાર તે સવિ પહેરીઆં એ.	
વીરમતી નિમુણેવિ, રીસઈ ધડહડી એ;	૭૯
એ મુજ છિદ્ર જોયંત, તો હવઈ જોયજો એ !	
ધસમસી તેહ ઉઠેય, લેઈ દૂરોએ;	૮૦
નૃપ શય્યાઈ ચઢેય, હધયડઈ ચાંપીઓ એ.	
બધી હધયડઈ ચઢેય, ગલેં જરો દીઈ એ;	૮૧
છિદ્ર જોયાં, ફલ જોય, દુષ્ટ હવઈ સહી એ.	
દેખી ગુણાવલી નારી મનિં ગહબરી એ;	૮૨
કહઈ સાસુ રચું કામ ? એ તુલે કરો એ !	
મુજ વલ્લભ તુલ જાત ! કિમ તુમ વહઈ એ;	૮૩
મારણિ કારણિ હાથ, મુજ એ દુઃખ દહઈ એ.	
જઈ વલગી તસ હાથ, રૂએ વિલવિલઈએ;	૮૪
દીઈ મુખિ અંગુલી બાથ, કહઈ કૃપા કરો એ.	
સા ! નવિ માનઈ રોપ, અતિ આકુલી એ;	૮૫
કહઈ વહુઅર કર મૂંક, હુ એહનઈ હણું એ.	
તું નહી મૂંકઈ હાથ, તો બિહુંનઈ હણુંએ;	૮૬
ન ગણું સગપણ સાથ, રોષિં ધડહડીએ.	
ગુણાવલી કહઈ માય ! તુલ વયણડાં એ;	૮૭
સંભારિં દુઃખ જાય, તેહ સંભારીઈ એ.	
જોવા જાતાં માત ! તુમે ભાસિઉં એ;	

દુઃખ ન દેઉં તુઝઝ, તે કાં વિસારિઉં એ. !	૮૮
એથી અવર કા દુઃખ, અધિકું કિસ્યું એ;	
નાહમરણુથી આજ, જગમાં નહીં ધસ્યું એ.	૮૯
વયણુ સુણી સા તેહ, કહધ સાંભલિ વહ એ;	
મુંકું હું તે માટિ, તાહરા વયણુથી એ.	૯૦
તવ દોરે કરી તેહ, ચોલી રગતસ્યું એ;	
કાષ ન જાણુધ તેમ, કૃડિં બાંધીઓ એ.	૯૧
તવ થયો નૃપ કૂંકડો, સા તે દેખીરે;	
બોલઈ ગુણાપદી માય, એ સ્યું તુલ્લ ઘટધ એ.	૯૨
સા ભણુધં સાંભલિ નારી, જો કાઈ જાણુસ્યધ એ;	
તો નથી સંસારિ, તે મનિ જાણુજો એ.	૯૩
તું જો બોલીસ ગમારિ, તો બિહું જાણુરે;	
હું મારીશ નિરધાર, તે તું સાંભલરે.	૯૪

કુહા.

વીરમતી કહધ સુણિ વહુ, તુજ અહવા તણિ કાજ;
 એ રાખ્યો મિં જીવતો, બીજું તોહરી લાજ ! ૯૫
 જો કે અવર જણાવરયો, આપણુ જો વિણુ વાત;
 તો જાણો તુલ્લ જોહુ તણો, નિશ્ચિં કરીશ હું ધાત ! ૯૬
 એમ કહી નિજ કામિ ગધ, પાપિણી હૃદય કઠોર;
 નિર્દય નારી રોપથી, કર્મ કરિઉં એ ધોર ! ૯૭

ઠાલ. રાગ ધોરણી. ૧૭

રાણી હાથિં કૂંકડો, લેખ ડસડસ રોય;
 આંસુ આંખે આંણતો, તે પણિ; સાહમું તસ જોયરે.
 કરમે ન છૂટીએ. આંકણી. ૯૮
 કરમિં સીતા હરી રાવણિં, રામ કરમિં વનવાસ;

નલિ રમતાં હારી પ્રિયા, વલી તસ વિરહ વિલાસરે. કં ૯૯
 રાણી કહધરે ગુણાવલી, સાંભલિ તુંજ મુજ નાહ;
 મૂંઢપણાઈ મિ તુંજ દીઉ, એ સહી અંતરદાહરે. કં ૪૦૦
 હું ! દોભાગિ પાપિણીરે, જઘ કહી તેહનીરે પાત;
 તો તેણીઈ ક્રોધવશિં કરી, કરવા માંડ્યો તો ધાતરે. કં ૧
 દુઃખભરિ માયું હૃદયડલું, હાથરયું હણતી મૌય;
 કરધ વિલાપ તે અતિ ધણા, કહો તહાં તસ વારે કાયરે. કં ૨
 દુઃખકારણ પ્રભુ હું રૂપી, નહી કાઈ તાહરો વાંક;
 સંગત ન કરત એહની, તો દુઃખ નાવત ટાંકરે ! કં ૩
 સંગ ભલો ન કુમાણસાં ! સંગિં હોયે મુખભંગ;
 રંગ ન દેખી તે સકઈ, કુસંગતે હોય દુઃખ અંગરે. કં ૪
 ચિત ચિંતઈ ગુણાવલી, કિમ સત્યવાસઘ એહ !
 રૂઝંડ ખિલાડી ભય ધણા, દુઃખ દહધ હૃદયડધ વલી તેહરે. કં ૫
 કરી વિચાર મનિ પૂછવા, ગઈ સાસુનિં પાસ;
 સાથિં લેધ કૂંડો, બેડી મનહ ઉદાસરે. કં ૬
 પૂછઈ સાસુ, કિમ વહ્ ! આવ્યા વેગિં તું ચિંત;
 વહુ કહઈ [ખાધ સાંભલો,] વાંક સવિ મુજ કંતરે ! કં ૭
 વલતું વીરમતી કહધ, વારી મિ તું[નિ] મૂલિ;
 બે અધિકું બેલીશ વલી, તો સવિ મિલસ્યઘએ ધલિરે. કં ૮
 તો વહ્ કહધ કિમ સાયવું, આઘજી અવધારી;
 એહનઘ ભય ખહુ જીવના, જીવઈ કિમ એ વિચારીરે. કં ૯
 સાસુ કહધ કરી પાંજરું ધરી તેહમાંહિં રાખિ;
 ભય નહી તિહાં કાઢનો, એ કરતાં મુજ સાખિરે. કં ૧૦
 તો સાસુ—આદેશથી, કીધું પંજર હેમ;

૨ તમારા દુઃખનું નિમિત્ત. ૩ થઈ.

૪ હું—ચોરાવું. ચોરાઈ જવાનો ભય.

મણિ માણિક રચણે જડિઉં, અતિ સુવિશાલ તે એમરે. ૩૦ ૧૧
 હેમ કચોલાં બે કચો, સોવન ક્રોડિ સવાય;
 તેણિં ચુણિં ધાલમ તે ચુણું, તે પછે પોતે અન્ન ખાયરે. ૩૦ ૧૨
 દ્રાખ, બદામ, અખોડ એ, નિમળાં પસ્તાં સાર;
 મેવા મિદામ ધણી, સૂખડી અતિહિં ઉદારરે. ૩૦ ૧૩
 દૂધ દહિં અતિ રૂચ્યાં, ઉપરી વર તંબોલ;
 એણીપરિં સા સાચવધ, બોલમ નહી દુ.ખબોલરે. ૩૦ ૧૪
 નિતનિત એણીપરેં સાચવધ, બધસધ સાસુ પાસ;
 સેવા કરમ તે અતિ ધણી, પતિપટપણની મનિ આશરે. ૩૦ ૧૫

(તૃતીયાધિકાર—પ્રશસ્તિ.)

ઢાલ. ચૌપાઇ રાગે ૧૮.

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદ્ધ દશમી ચિત્ત આણી;
 શીલ-અધિકારિં ચન્દ્ર નરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૧૬
 તેહ તણો ત્રીજો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જન સુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડળ માહંત, શ્રીહીરવિજયસૂરીસર સંત. ૧૭
 જેહનું લોકોત્તર સરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણમ અકબર ભૂપ !
 પટ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક ભય ટાલણહારી. ૧૮
 તાસ પટ્ટોધર અધિકારંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર ચંગ;
 કુમત મગતરૂચરનો કન્દ, હેલો જેણિં ટાલ્યો કન્દ. ૧૯
 તસ પાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીઠમ પરમાનન્દ;
 તાસ પટ્ટોધર તેજિ દિણ્દ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીન્દ. ૨૦
 શમદમ લોકોત્તર વચરાગ, દિનદિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાર્ધ સુરનર નિશિદિસ, માનમ જેહનિં બહુ અવનીશ. ૨૧
 તસ શાસ્ત્રનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય ભણમ, એતલમ પૂરણ સહુઈ સુણમ. ૨૨
 इति श्रीचंद्रायणिनामरासे, तृतीयोधिकारः संपूर्णः ३॥—४२२॥

(ચતુર્થોધિકાર.)

(કનકઢવજ અને પ્રેમલાલ વિમલપુરીમાંનો વૃતાંત.)

વસુચંદ્ર પરણી પરણી, ચાલ્યો વહૂ લેય,
ચાલે રથથી ઉત્તરી, તવ ગ્રહીઓ પતિવસ્ત્ર પદ્મેવ;
તવ તિં ક હાકી કરી, હાથ મુંકાવી તાસ,
તાણીનિં ધરમાં ધરી, સા તવ થઇ નિરાશ. ૨૩

કુ ૧.

ચિત ચિંતાઈ અણુમણી, મુખિ ધૂંધટ ધરંત;
સંસારવચન સંભારતી, દૂહાતણો વિરતંત. ૨૪

“પૂરવદશ આલાપુરી, તિહાં વસે ચંદનરેશ;”

એહ સંકેત કહી ગયો, નામ નગર નિજ દેશ. ૨૫
ઈહાં કપટ કિસું હોસઇ, સ્યું ચાસ્યઇ જિનદેવ; !
પરણ્યો રમણ હું પરિહરી, ન કઈં પરનર સેવ !-૨૬
કષ્ટ પડયઇ જો રાખીઇ, શીલતણી નિજ ટેક;
તો જગિ કીરતિ વિસ્તરઇ, ગુણસ્તુતિ કરઇ અનેક. ૨૭
ચોથઇ અધિકારઇ પ્રેમલા, દીપાવી નિજ શીલ;
ચંદ્ર ભૂપતિ મુખે જપતી, પામસ્યઇ સંપદ લીલ. ૨૮

હાલ રાગ આશાઉરી (આશાવરી) ૧૨.

સા અણુમણી પ્રેમલા ડસડસતી, દિવસ થયો તિહાં એક;
રાતિ પડી તવ સૂવાવેલા, આવી ધાવિ વિવેક.
સુણો વહૂ ! સૂઓ ધરમાંહિં, જીહાં સૂતો છઈ તુંલ નાહ;
સુણો વહૂ જઇ સૂઓ ધરમાંહિં. આંકણી. ૯૨

*—ચંદ્રે ચોરીમાં પાસા ખેલતી વખતે કહેલા શબ્દોને.

ધમ કહી ધરમાં ધાલી વહૂનિં, સાંકલી દીધી ખારિં;
તવ શય્યાઈ કાઠી દેખી, રહી એક ખૂણુધ નારી.

સુણો પ્રિયા ! આવો સેજી રંગે. ૩૦

તવ તે જોલ્યો કાઠી વયણે, તું જઈ કાં રહી દૂર;
આવો • સેજી ! રંગિ રમીજઈ મયણરસ ભરપૂર.

સુણો પ્રિયા ! આવો સેજી રંગિ, જિમ મિલીઈ અંગોઅંગિ;

સુણો પ્રિયા ! આવો સેજી રંગિ ! આંકણી ૩૧

વયણ સુણી પ્રેમલા મનિ ચિંતઈ, એસ્યું લાગો વાય;

એ કાઠી કુણ હું કુણ એહનિં, માહરે એ સ્યું થાય ! સુ. ૩૨

કાં રે ! પ્રાણપ્રિયા તું દૂરિં રહી, અણખોલી મૂલ;

નિસુણી તે વાણી પ્રેમલાને, લગૂં માથા શૂલ. સુ. ૩૩

વલતી સા એમ ભણુઈ, રે કાઠી ! ખોલ સંભાલી ખોલ;

અણયુગતું ન વિચારઈ, તે તરણાનઈ તોલ ! સુ. ૩૪

સાંખિઉં એક વયણ પણિ, ખીણું સાંખીશ નહી નિરધાર;

જે અણસમણું નારી ખોલાવઈ, તે તો સૂધો ગમાર. ! સુ. ૩૫

તવ તે કનકધ્વજ એમ ભાપઈ, ઉથડી ખોલિ મ ખોલ;

તુંકાંતા મુજ ! હું તુજ વલ્લભ, તો ! રાણી શુભ ખોલ, સુ. ૩૬

સિંધુ દેશની તું ધણીઆણી, રાજઝલ્લિ એ સાર;

આરાધસ્યઈ સહુ એ તુજ આણા, તુજ ભાયગ નહીં પાર. સુ. ૩૭

વયણ સુણી વિષસમ તે ખોલઈ, રે સ્યું ખોલિઓ ધૂલ;

એક તો કરમિં કાઠી કીધો, કાં ! ન વિચારઈ મૂલ. સુ. ૩૮

ધિગ્ એ દેશ ! પુર રાજપરિહિનિં, ધિગ્ ધિગ્ તુજ અવતાર

તું કાઠી દુરગતિ સહિ જાઈસે, ધિગ્ ધિગ્ તુજ કિરતાર ! સુ. ૩૯

હું છું સજી, પનિ મુજ અંદજ, તું કુંણ કાઠી રંક ?

જો મુજ હાઈ તું કિસ્યુંઈ ખોલાવીશ, તો નહીં ગૂફર ટંક ! સુ. ૪૦

પાપી દુષ્ટ દુરાતમ તુહીજ, જે વાંચ્છ્ય પરનાર;
 ધિગ માતા જેણીધં તું જણ્યો, અધમાધમ સંસાર. સુ. ૪૧
 એમ કરતાં રજની ગઈ સઘલી, હુઓ જવ પરમાત;
 તવ સાંકલી તે ધાવિ ઉઘાડિં, પૂછઈ જઈનિં જન. સુ. ૪૨
 ત્રેમલા બાહિર આવી હલી, અણુખોલી નઈ ઉઘાસ;
 સહીઅર સહનિં કાં ! ઇમ પૂછઈ, તવ સા મૂંકઈ નિસાસ. સુ. ૪૩
 સખી પિહરિ જઈ ત્રેમલાની, જનકનિં કહેવા ઉદંત;
 ત્રેમલા અણુમણી રોતી દીસઈ, તેડી પૂજો એકંત. સુ. ૪૪
 એહવું પૂછી ન શકી તવ ધાવી, જઈ પૂછ્યો મુત; ૨પલણ્ય;
 મુજમાં તેણીધં કાંઈ ન ઉગારિઉ, અધમાધમ મ ગણ્ય. સુ. ૪૫
 સયલ વૃતાંત કહ્યો તેનિ સુણી, ચિંતઈ કિસ્યો જખાપ;
 પૂછસ્યઈ રાજ તો કિસ્યું કહસ્યું, પ્રગટિઉં પૂરવપાપ ! સુ. ૪૬
 બાહિર આવી સા અતિ રોતી, હૃદયકું હણતી હાથિ;
 નિસુણી નૃપ, રાણુ નઈ હિંસક, પૂછઈ વિલગી બાથિ. સુ. ૪૭

દુહા.

પૂરવસંકેતઈ કહિઉ, ૩કવિલાઈ કુવચન;
 ત્રેમલા ભૂચન સંગથી, વિણુકું પુત્રરતન. ૪૮
 વહ કહીઈ કિં ? શાકિની, પાપિણીઈ કીધું અકનજ;
 વચર પોણ્યું પરજન્મનું, કહેતાં ઉપજઈ લગજ ? ૪૯

ઠાલ. રાગ સિન્ધુઓ આશાઉરી. ૨૦

કાં કવિલા દુઃખ કિસ્યું, કાં કુટઈ સ્યું તો કિસ્યું;

૧-વૃતાંત, ખબર. ૨-પલણુવુ --ખાલુવું ખાલ્યો

૩-કવિલ-વખાણ, સ્તુતિ વિગેરે ખોલનાર. તેમ આંહી વધુ નિન્દાદિ
 ખોલનાર સ્ત્રી કવિલા.

તો કિરયું સુતનિં ક્ષેમકુશલ ૧અછઠ એ. ૫૦
 કવિલા કહધંને ૨હોઈ ! તો વલી દુઃખ સ્યું અવર ૩કોઈ;
 જધ જોઈ સુત સુરકુમરસમો હોતો એ. ૫૧
 તે એક રાતિ પ્રસંગઈએ, વહુ આવી તેહ સંગિ એ;
 અંગિએ ગલિત કોઠ કહિણુ થયોએ. ૫૨
 તે દુઃખ હૈઈ સાલધએ, તે કહો કુણુ હવધ ટાલધ એ;
 ટાલધએ કોઠ કહિણુ દુઃખ એ સહી એ. ૫૩
 મિલી કુટુંબ સવિ પરિવાર, કરઈ કાલાહલ દુઃખકાર;
 દુઃખકાર વચણુ મુખિં તે ઉચ્ચરધ એ. ૫૪
 હાં હાં દૈવ ! કિરયું હવું, હરખમાં દુઃખ થયું નવું;
 અભિનવું બહુ સરૂપ કહો કિમ કહીધ એ. ૫૫
 ધમ અનોક વિલાપડા, બહુ પરિ કરઈ તે બાપડા;
 બાપડા દીનપણુ ધણું દુઃખ રડઈ એ. ૫૬
 નિસુણી આલપંપાલ એ, ૪મકરદંવજ ભૂપાલ એ;
 ભૂપાલએ સુખુદ્ધિ મંત્રી સાથિં મિલી એ. ૫૭
 જોવા કારણ આવીઆ, દેખી કાલાહલ પાવીઆ;
 ભાવીઆ દુઃખડું હઈયડઈ આપણુઈ એ. ૫૮
 ધિગ્ પુત્રી કુલખંપિણી, કિં ડાકિણી કહી શાકિણી;
 પાપિણીસંગિં પતિ કોઠો થયો એ. ૫૯

૧-અછઈ-અછે, છે. છ+ઈ=છે. આ પુસ્તકમાં મ્હોટ લાગે “એ”
 કારને બદલે “અઈ” વાપરવામાં આવેલ છે. દાખલા તરીકે “છ” ને
 બદલે “છઈ”, “દહે” ને બદલે “કહધ”, “પણે” ની બદલે
 “પણુધ” વિગેરે ૨-હોઈ-હોય. “ય” કારને ઠેકાણે પણ સર્વ લાગે
 “ઈ” કાર વાપરવામાં આવેલ છે. માત્ર હમોએ ધણેજ જુજ ઠેકાણે ઈકાર
 કાઢીને ચકાર કર્યો છે. તથાપિ દરેક સ્થળે ઈકાર હોવાથી તેને પ્રસંગ
 વિચારી “ય” કાર “ઈ” કાર અથવા “એ” કાર વાંચવો, એ વાંચનારને સુગમતા
 લઈ શકે. ૩-તો પછી તે વિના દુઃખ બીજું સ્યું હોય ? ૪-પ્રેમલાપિતા.

મંત્રી કહઈ તે દેખીઈ, પછઈ પુત્રી ૧ઉવેખીઈ;
 ઉવેખીઈ દેખી નજરઈ તે સહી એ. ૬૦
 જઈ ધરમાં તે દેખીઈ ગલિત કુષ્ટ વિશેષીઈ;
 વિશેષીઈ ભૂપ લણુઈ મંત્રી સુણો એ. ૬૧
 એ વિષકન્યા જોણુજો, ડાકિની કઈ મનિ આણુજો;
 જોણુજો ણિહુ કુલિ દુઃખદાઈ રઈ એ. ૬૨
 મંત્રી કહઈ સુણો રાજઆ, એણી વાતિં સહી લાજઆ;
 લાજઆ તો તુલે દુઃખ દેખો સહી એ. ૬૩
 પણિ એક સુણો હવઈ, કાઠ ધણા દિનનો જવઈ;
 કિમ્ રહવઈ? એક દિનમાં એવડો એ. ૬૪
 બહુ દિન સહી એ ચામડી, દીસઈ છઈ કાઠી ભાડી;
 તડખડી ન હુઈ એકજ રાતિથી એ. ૬૫
 તો નૃપ કહઈ તું ડવંચીઓ, માયાઈ તું ૪ખચીઓ;
 વંચીઓ તો તું ઈમ બોલઈ સહી એ. ૬૬
 બાહિર આવી પદેખઈએ, કપટ નાટિક ૬આલેખઈ એ;
 આલેખઈએ દુઃખ દેખાડઈ ભૂપનિં એ. ૬૭
 દુઃખ દેખી તેહતુ ભૂપ, પડીઓ અદોહમાંહિ કૂપ;
 વિરૂપ થઈ રાજા એહવું લવઈએ. ૬૮
 જાઓરે પુત્રી હણો, શક્તીરૂપ એ અવગણો;
 અવગણો મુજ નજરિં નવિ આણુવી એ. ૬૯
 એતલઈ રાય કનકરથ સજજ થઈ સઘલો સત્ય;
 લથપથ કરતા નૃપતિં વિનવઈએ. ૭૦
 સ્વામી અહા કરમિંહવું, સરજ્યું ન છૂટઈ કાઈ કચું;

૧-ઉવેખીએ, આધી કાઠીએ, ધિક્કારીએ. ૨-હોવે? હોય !

૩-હાથો ૪-ખુટથો. માયા-કાદવમાં દબાયો.

૫-દેખીએ. ૬-આલખીએ, જોઈએ.

ઈમ હૃયું તો હવઈ કહો કિમ કીજઈ એ. ૭૧
 ૧ખેટા દામિ એ પાલસ્યું, ૨કલુપભાવ સવિ ટાલસ્યું;
 ટાલસ્યું દુઃખ સધલું તે મનતાણુંએ. ૭૨
 કીજઈ અહ પસાય એ જીવતી દો વહૂ રાયએ;
 પાય ઝાલીનઈ ઈમ વિનવઈ એ. ૭૩
 મકરંધજ નવિ માનઈ એ, કહણ ન સુણઈ કાનિંએ;
 માનઈ એ અવગુણ નિજ પુત્રીતણો એ. ૭૪
 હુકુમ કરી તે નૃપ વલ્યો, મનિ સદેહ તે નવિ ટલ્યો;
 નવિ ટલ્યો કાપ, કપટ દેખી થયો એ. ૭૫

હુહા.

કૂકપટ દેખી કરી, રાજની મતિ શુદ્ધિ;
 મદિરા પીધઈ જિમ હોઈ, તિ થઈ ગઈ ૩અઈશુદ્ધિ. ૭૬
 પ્રેમલાનઈ પૂજ્યો નહીં, રાત્રિવાત વિચાર;
 ક્રોધ અશુદ્ધિ કહી ગયો,^૪ પ્રેમલાવધ ઉદ્ધાર. ૭૭
 પ્રેમલા મન ખીજઈ નહી, એ પૂરવકૃતકર્મ;
 માહરા શીલપ્રભાવથી. સંપ્રતિ^૫ હુસ્યઈ જ્ય ધર્મ. ૭૮

ઢાલ, રાગ ધોરણી રાણી હાથિં કુકડો, લેધ ડસડસ રોય^૬
 એ દેશી. ૨૧

અંત્યજ ૭કરિ ધરી પ્રેમલારે, લેઈ ચાલ્યા ધરખારી;
 દેખી લોક અતિ ગહુખર્ચો, હોઈ કામ અવિચારીરે.
 કાજ વિચારીધં, આંકણી. ૭૯

૧-પુત્રને ઠેકાણે, પુત્રતુલ્ય. ૨-કુષ્ટપણું, ધાતકીપણું. ૩-ખેશુદ્ધિ, શુદ્ધિવિનાની.

૪-અત્ર મૂલપ્રતે “ ક્રોધ અશુદ્ધિં કિહાં ગયો. ” ૫-કીર્તિ, અઅપમાન, અથવા પ્રીતિ. અઅભાવ ૬-જુઓ ઢાલ ૧૭ રાગ ધોરણી ૭-કર, હાથ.

ત્રિકયાચરિ^૧ ચિહ્નવટ ફિરઈ, જાહલી વાજઈ રૂઢ;
 જન દેખી ચિંતઈ અસ્યું, કાલહીન લોપઈ સમુદરે કાજ ૮૦
 દેખી સતી અતિ અણુમણી, માહાજન મિલીઆ શોક;
 કરી હડતાલ જઈ રાયનિં, વિનવઈ મહાજન લોકરે. કા ૮૧
 સ્વામી ! નિષ્કલંક એ સુતા, નહીં અપરાધા એહ;
 જે પ્રભુમનિ તે આવીઓ, તો મહાજન^૨ દીઓ તેહરે. કા ૮૨
 રાજા મનસ્યું ચિંતવઈ. મોટી માયાજલ;
 માહાજન તે પણિ લોલવ્યા, પણિ એ આલપંપાલ કા ૮૩
 મહાજનવયણુ ન માનિંઈ, એવો રૂઠો રાય;
 શોક ધરઈ સહુઈ રહ્યાં, કાણુઈ કાંઈ ન થાય. કા ૮૪
 અત્યજ^૩ તે પ્રેમલા ધરી, લેઈ ગયા તેણિં દામ;
 કાઠી ખડ્ગ ઉભા રહ્યા, કહઈ સાંભલિ અભિરામરે. કા ૮૫
 દૈવ ! અહો કાં સરજીઆ. પાપકુલિં સુણિ માય;
 માતાયેં ઉદ્યયાં કાં નવિ, ગલિયાં એમ તે થાયરે. કા ૮૬
 જે જનમિઆં કાં જીવિયાં, જીવ્યા તો એ રાય;
 સેવા કાં અહો પામિયા, જે કાજ અહો એ થાય ! કા ૮૭
 દુરભર પેટ એ પાપીઓ, જે માટઈ આ કાજ,
 સતીરતન મારી કરી, જાવું દુરગતિ પાજરે. કા ૮૮
 કહઈ, કાંઈ ૪ કહઈવરાવઈ અજઈ, નૃપનિ કહ્યું તે જાય:-
 તવ હસતી સા ધમ ભણઈ, કરો તુહો કાજ જે થાયરે ! કા ૮૯
 કહઈ અત્યજ તું કાં હસી ? એણી વેલા બાલ;
 મરણુભય કિમ તુજ નહી ! જેહથી માહઈ ભૂપાલરે. કા ૯૦

૧-ત્રણ રસ્તા જ્યાં મળતા હોય તેવા ચકલા વચ્ચે મારવા માટે ફેરવવા લાગ્યા, એવો ભાવ છે. ૨-મહાજનને આપો, પણ મારો નહિ.
 ૩-અત્યજ શૂદ્ર, ચાંડાળ. ભગી. સૂક્તમા, “અત્યજ-જ અને અત્યંત પાક” છે.
 ૪-કહેવરાવે, અર્થાત્ હો સતી ! ત્યારે કાંઈ રાજાને કહેવું છે ?

સુભટ ભલા જે રણિ ભલઈ, સાયર તરઈ અથ(કવ)ક્રૃ^૧;
 આગિ બલંતઈ નવિ કરઈ, ગરભ ગલઈ જસ હકવરે. કાં ૯૧
 તો તું કહઈનિ કાં હસી, દુઃખમાં હાસા દામ;
 પ્રેમલા કહે નૃપકહિઉ કરો, તુલને પૂછ્યાનું સ્યું કામરે. કાં ૯૨
 તવ તે આગ્રહસ્યું કરી, પૂછઈ વારંવાર;
 તો પ્રેમલાલચી ભણઈ, સુણો હસવાનો એ વિચારરે. કાં ૯૩
 વાડિ ભખઈ^૩ જે ચીલડાં, માય હણઈ જે બાલ !
 તો કહો કિહાંકણિ જાઈઈ, અવિચાર્યું જૂઆલરે! કાં ૯૪
 બાલ કુણિં જે પરાભવિઓ, જાઈ મા-બાપ પાસ;
 અપર જન અન્યાયથી, મહાજન કરઈ અરદાસરે. કાં ૯૫
 મહાજન જાઈ મત્રિપિંપ, મંત્રી ભૂપતિ ભેટિ;
 ભૂપ અન્યાઈ જે ચલઈ ! ન્યાયતણો પંથ મેટિરે^૬ ! કાં ૯૬
 એક પખી સુણી વારતા, કરઈ અવિચાર્યું કાજ;
 બિહું પખી વાત સુણી પછઈ, ન્યાય કરઈતે સુરાજ્યરે. કાં ૯૭
 જતેણિં વાત જોકે કહી, તે સાંભલી મહારાજ;
 મુજ કાઈ નવિ પૂછીઉં, કરઈએ કાજઅકાજરે. કાં ૯૮
 હાસતણું કારણ સુણી, એક પહોતો નૃપ પાસિ;
 કરી પ્રણામ ઉભો રહો, દીઠઈ પૂછઈ ઉદહાસિરે. કાં ૯૯
 કારે! કામ કર્યું ન કે, કહઈ કીધું મહારાય;
 મરતાં કહિઉં તે સાંભળો, હસતીઈ દુ.ખ જાયરે. કાં ૧૦૦
 નૃપ મંત્રી મહાજન સુણઈ, કહો તે સયલ વૃતાંત;
 સુણી સુખદિ વલતું ભણઈ, સા જીવઈ દેઈ કર્યો અંતરે. કાં ૧
 કહે અંતજ તે જીવતાં, વાત સુણાવિ રાય;

૧-થાક્યાવિના. ૨-આગ્રહવડે. ૩ ભણે-ભણે, -બાપ. ૪-ભૂપાળ, રાજાએ.
 ૫-મંત્રીપે, મંત્રી પાસે. ૬-મટાડીને, છોડીને, ત્યાગીને.
 ૭-તે. ૮-જેણે. ૯-કે!

હવઈ જિમ આણા રાયની, તિમ તિ કામજ થાયરે. કાં ૨
 રાય કહો જાઓ હણો, મંત્રી કરઈ નિપેધ;
 વાત બઈ પળી સુણ્યા વિના, કામ ન થાયઈ તે રેપરે. કાં ૩
 નૃપ કહઈ કુજ નજરિં નહીં, તે હત્યારી નાર !
 મંત્રી કહઈ પટ-અંતરિં, પૂછિસ્યઈ સુવિચારે. કાં ૪
 મંત્રીહુકુમી પ્રેમલા, આવી પરિઆચિ પૂઠિ;
 મંત્રી કહઈ પુત્રી સુણો, વાત કિસી હઈ મૂઠિરે. કાં ૫

દુ ૧.

દુષ્ટ વ્યંતર નર દેવતા, જે હુઈ પ્રતિકૂલ;
 તે સહુ શીલપસાહિલઈ, પ્રગટ થાઓ અનુકૂલ ! ૬
 જૂઓ ૧અંત્યજનિં ઉપની, કરુણા હૃદયમોખર;
 મરણ પોતઈ તિહાં આગલી(મી), વિનવી કયેાં ઉપગાર. ૭
 અંત્યજવચનિં ભૂપતી, તેડી પૂછઈ વાત;
 પૂત્રી તુલે જે પરણીઓ, તેહનો કહો અવદાત ! ૮

હાલ. રાગ કેદારો. લાખ ચોરાસી છંડીઆ , એ દશી.
 અથવા, કપૂર હોવે અતિ ઉજલોરે; એ દશી, તથા મન-
 મંદર દીપકજિસ્થોરે, દીપે જાસ વિવેક; રાગે પણુરર.

વાત સુણો કહઈ પ્રેમલાજી, મિં વર વરીઓ જેહ;
 રમતાં મુજનિં જે કહિઉંજી, સુણુને કહું હું તેહ.
 નરેસર! કરીઈ વિચારી કાજ, અવિચારિં હોઈ લાજ.
 નરેસર. કરઈ વિચારી કાજાં આંકણી. ૯
 “પૂરવદેશ આલાપુરીજી; રાજા ચંદનરેશ;
 બાનેઠ પાસાં સોગદાંજી, તસ ધરિય છઈ વિશેષ.” નરે. ૧૦
 તવ મિં ચિંત્યું કહઈજી, કિહાં પૂરવ ! કિહાં સિંધૂ !

મુંસાલાદિક તિહાં હુસ્યઈ, કિં કાઈ ભાઈ બંધૂ. નરે. ૧૧
 વારંવાર તે અતિ ધણું, સંભારઈ તે હામ;
 તવ મિં^૧ પૂછાયું નહીં, પણિ એ કાંઈ વિરામ. નરે. ૧૨
 પરણી રથિ બઝસી કરી, પહોતા તોરણુ બાર;
 સસરઈ મંત્રી હિંસકઈ, સંજા કિધ વિચાર. નરે. ૧૩
 તેવ તઉંડી ચાલીઓ, મિં પદ્મવ ગ્રહિઓ હાથ;
 તાણી તેણિં વિછોડીઓ, મુજનિં ઝાલી બાથ. નરે. ૧૪
 ધરમાં મુંડી તર્જનઈ, રાતિ ધરિ ધરમાહિં;
 કાઠી દેખી અલગી રહી, 'પ્રિયા' કહી તેણિ તિહાંહી. નરે. ૧૫
 મિં કહિઉં જોઈ જોલીઈ, પરસાથિં નર રંક;
 આગિં તો તું કાઠીઓ, ન ગણિં પાપ નિ.શંક. નરે. ૧૬
 એક રાતિ હું અલગી રહી, કપટ રચીઓ સુપ્રભાત;
 આરડભેરડ બહુ કરી, મુજ કલંકી [કાંધી] તાત ! નરે. ૧૭
 જોણિં પરણી, તે એ નહીં, તે કા અવર ભૂઆલ;
 એહ વૃતાંત તે મિં કહ્યો, હવે વિચારો કૃપાલ. નરે. ૧૮
 અશરણુ નાથ નહી મુજ તણઈ, હુંતો અબલા બાલ.
 ન્યાય-અન્યાય જોઈ કરી, કરવું કરો તે ભૂઆલ ! નરે. ૧૯
 નૃપ કહઈ કલપી એ કહ્યું, ખોટી માંહિંલીહ;
 મંત્રી સુખુદ્ધિ નૃપપ્રતિં કહઈ, સાંભલિ તું નરસિંહ. નરે. ૨૦
 એક કાઠી તાજે નહીં, બીજે અંદ વિરામ;
 ત્રીજું જે મંત્રી ગયા, વિવાહ મેલણુ કામ. નરે. ૨૧
 તે માટઈ એમ રે નહીં, ^૨નિરતિ કરી નિરધાર;
 પછઈ જે જિમ બાણસ્યું, કરસ્યું તેમ [તે] સાર. નરે. ૨૨

૧-મહારાથી.

૨-તપાસ, નિશ્ચય. " પોતભગ્નનર કો હશે, નરતિ કરાવું વિવેકઃ"
 શ્રીગંગાનિઃ જીઓ પાનું ૬૬ દોહો ૨.

એમ કહી રાયના મન વિનાજી, આંણુ લહી તે બાલ;
 ઘરમાં મંત્રી મોકલઈજી, તો થાઈ રંગ રસાલ. નરે. ૨૩
 સહસભાઈ માતા ધણીજી, હરખી લેઈ લેઈ ઘરમાંહિ;
 વાહલી સહુથી જીવનિજી, સુખિં રહઈ હવઈ તિહાંહિ. નરે. ૨૪
 સભા વિસરજી ભૂપતિજી, બેઠા બિહું એકંત;
 વાત સવે તે ચાલવેંજી, મંત્રી સુખ્યુદ્ધિ મુસંત. નરે. ૨૫

દુહા.

શીલરતન જગમાં વહું, ચઉદરયણુસમ જાણિ;
 વખિત ફલ જેથી હુધ, શીલ સયત્ત ગુણખાણિ. ૨૬
 શીલિં સંકટ સવિ ટલઈ, શીલિં નાસઈ રોગ;
 શીલિં જશકીરતિ હુધ, શીલઈ સુખસંયોગ. ૨૭

ઢાલ. રાગ રામઘી. ૨૩

મંત્રી ભણુધ ભૂપતિ પ્રતિં સુણો ભૂપજી બે કરજોડી રંગ એહ સરૂપજી;
 મંત્રી ચ્યારિ તેડાવીધ સુણો ભૂપજી, પૂછી જઈ સવિચંગ એહ સરૂપજી. ૨૮
 ભૂપ-આદેશિં મંત્રીઈ સુ. તેડયા મંત્રી ચ્યાર એહ સ.
 પહેલોં એક અલગો કરી સુ. પૂછઈ તેડી વિચાર એહ સ. ૨૯
 કહો તુમે વિવાહ મેલવા સુ. ગયા હુંતા જણુ ચ્યાર એહ સ.
 ત્રેમલા વર તુમે દેખીઓ સુ. તેહવો કહો નિરધાર એહ સ. ૩૦
 સાચઈ શ્રેય તે જાણુજો સુ. જૂઠઈ હોઈ હાણિ એહ સ
 સાચુ કહેંસ્યે તો સહી સુ. વાંક દંડ નહી જાણિ એહ સ. ૩૧
 તે સુણી ચિતિચિંતે ધણું સુ. કહઈસ્યું કિસ્યો જળ્યાપ એહ સ.
 ખીજાત્રિણિ કહેંસ્યઈ કિસ્યું સુ. કલખી કહઈ તે આપ એહ સ. ૩૨
 સ્વામી ! સુણો વિવાહનિં સુ. કામિં જાતાં દેવ એહ સ.
 વસ્તુભાવ વીસારીઆં સુ ગયો તે લેવા એવ એહ સ. ૩૩
 તે લેઈ પછઈ હું ગયો સુ. એનલઈ(હ)વુ તે સરૂપ એહ સ
 મિ નયણુ નવિ દેખીઈ સુ. ત્રેમલાવલ્લભરૂપ એહ સ. ૩૪

મુણી ધાત્યો એક ઝોરડઈ સુ. દીધું તાણું ચાર એહ સ.
 બીજો તેડી તિમ પૂછીઓ સુ. તે કહઈ વાત વિચાર એહ સ. ૩૫
 પ્રભુ ! તિહાં વિવાહ મેલવા સુ. જાતાં દુઃખખીઈ પેટ એહ સ.
 ઝારી લેઈ બાહિર ગયો સુ. મિં નવિ દેખ્યો ૧૨૮ ! એહ સ. ૩૬
 બીજઈ ઝોરડઈ તે ઠવ્યો સુ. દેઈ લોહમયયંત^૨ એહ સ.
 ત્રીજો તેડી તિમ પૂછીઓ સુ. તે કહઈ કહું કહું તંત ! એહ સ. ૩૭
 સગો સંજ ધી રાયનો સુ. રીસાવ્યો તે જાણિ એહ સ.
 ગયા મંત્રી તે મનાવવા સુ. મુજનિં તેડ્યો તાણિ એહ સ. ૩૮
 હું સાથિં તિહાં ગયો સુ. દેખ્યો ન પ્રેમલાનાહ એહ સ.
 તે પણિ ત્રીજઈ ઝોરડઈ સુ. ધાલી તાણું તિહાંહ એહ સ. ૩૯
 એથો તેડી પૂછીઓ સુ. કહો તે વરનું સરૂપ એહ સ.
 તેણિં વિચારિઓ ત્રિહુ જાણઈ સુ કહવું કહિઉ સરૂપ એહ સ. ૪૦
 સાચઈ સિદ્ધિ ! સહુ કહઈ સુ. કર્યો ટલઈ અપરાધ એહ સ.
 ઋનૂપ ગુરૂ સાચું ભાપીઈ સુ સાચું કહીઈ નહી બાધ ! એહ સ. ૪૧
 સાચુ સામી સાંભણો સુ. ગયા તે મંત્રી ચાર એહ સ.
 વ્યાપારીઈ તે મેલવ્યા સુ. માન્યા તેણિં ઉદાર એહ સ. ૪૨
 વિવાહવાત ચલાવતાં સુ. નવિ માનઈ તે રાય એહ સ.
 મંત્રી હિંસકઈ માનિઓ સુ. વિવાહ જેણિં મેલાય એહ સ. ૪૩
 લગનનિર્ધાર કરવા ભણી સુ તેડ્યા જોતિપિ ચાર એ.
 સજ્જન સહુ આતી મિલ્યા સુ. કરઈ લગનનિર્ધાર એહ. ૪૪
 તવ અમે ચારે એકઠા સુ. કહિઉ છઈ કિહાં વરરાજ; એ.
 નયણે દેખી તે વરૂ સુ. પછઈ કરં એ કાજ એહ સ. ૪૫
 નહી વિશ્વાસ અભારડો સુ. નિમુણી લોકની વાણિ એ.
 તોલઈ અદ્દો માનિઈ નહી સુ વાન કરી તેણિ તાણિ એ. ૪૬

૧-નેત્ર, નેત્રવડે, નજરોનજર.

૨-ચન્દ્ર, કળ. ૩-નૃપ પાસે અને ગુરૂ પાસે.

ધરિ એકાંતે તેડી જઈ સુ. ધન બહુ દીધું સાર એહ.
 દોભલગિ લાજ પડ્યા સુ. મેલ્યો વિવાહ અસાર એ. ૪૭
 નવિ દેખ્યો તે કુણિં વર ! સુ. ભાષિઉ એ સુવિ સાચ એ.
 મરણુ જીવણ હવઈ તુલ્યથકી સુ. કામ થયું તે કાચ એ. ૪૮
 મૂંકયા ચ્યારઈ ધરિ ગયા સુ. મંત્રી ભૂપ એકંતિ એ.
 વાત વિચારઈ જે સુણી સુ. પ્રીછ્યો વાતનો અત એ. ૪૯
 નજરિં કુણિં દેખ્યો નહી, સુ. નહી તાળે એ રોગ એ.
 કુમરીઈ વરીઓ અનેરડો સુ. એ સહુ કર્મનો ભોગ એ. ૫૦
 પણિ એ ખોટો નરપતિ સુ. ખોટો કરી પ્રપચ્ય એહ.
 અન્ય પુરૂષ પરણાવિયો સુ. પછછ કીધો એહ સગચ એહ. ૫૧
 હવઈ જીહાંલગિ ચંદની સુ. લહીઈ સુદ્ધી સુળાંજીએ.
 તિહાં લગિ એહનઈ રાખવી સુ. ઈમ ખોલઈ સુપહાણુ એ. ૫૨
 તો રાજઈ તિમ કરીઓ સુ રોકયા માણસ પંચ એ.
 ખીજ દેશ વોજાવીઆ સુ. કીધો એહવો સંચ એ. ૫૩
 શત્રુકાર મડાવીઉ સુ. શુદ્ધિ લેવાનઈ કળ એ.
 પ્રેમલા દાન તિહાં દીધું સુ. આવ્યા પૂછઈ રાજ એ. ૫૪
 પડિછમણાં બધં રદિવસનાં સુ. નિત દેવપૂજન સાર એ.

૧-દાનશાસ્ત્ર ૨-એ. એક સવારમાં, કેટલુંક સૂર્યોદય પહેલાં અને
 કેટલુંક સૂર્યોદય પછી, એવા સમયમાં. તથા સાંજના કેટલુંક સૂર્ય છતાં અને
 કેટલુંક સૂર્યાસ્ત પછી તેવા સમયમાં, દિવસના અને રાત્રિના કીધેલાં પાપોથી
 પાછા હઠવાની ક્રિયા. પ્રાયશ્ચિત્ત આ પ્રતિક્રમણવિધિ પાંચપ્રકારની હોય
 છે, દૈવસિક, રાત્રિક, પાક્ષિક, ચાતુર્માસિક, અને સાવત્સરિક એટલે દરસાંજે
 અને સવારે, દર પદરે દિવસે-દર ચૌદશે, દર ચોમાસાની ચૌદસે-કાર્તિક શુદ્ધ
 ચૌદસ; ફાલ્ગુણ શુદ્ધ ચૌદસ; અષાઢ શુદ્ધ ચૌદસે, અને દર વર્ષે દર બાદરવા
 સુદિ ૪ને દિવસે-અર્થાત્ દર દિવસના, રાતના, પખવાડીયાના, ચારમાસના,
 અને દર વર્ષના પાપોની માફી ચાચવી, અને અન્ય જીવો સાથે થયેલા
 વિરોધાદિ ભાવની ક્ષમા ચાહવી તે વિધિ.

જાપ જપઈ 'નવકારનુ' સુ. જેથી હેઈ' પાર એ. ૫૫
 શાસનદેવી સાનિધિ કરઈ સુ પૂજઈ પ્રેમલા તાસ એ.
 કહીઈ નાહ મિલઈ સહી ! સુ. વરસ 'સોલે' કરે આશ. એ. ૫૬
 તે નૃપતિં સંભલવિહિં સુ. છતિ છઈ મિલસ્યઈ નાહ એ.
 રાગ્ન સુણી સુખ ઉપતું સુ. દલસ્યઈ મનનો દાહ એ. ૫૭
 પ્રેમલા એમ તિહાં રહઈ સુ. કરઈ તે ધરમના કામ એ.
 ચંદ્રસરૂપહવઘ સાંભલો સુ. આભાનગરી નામ એ. ૫૮
 (ધતિ પ્રેમલાવૃત્તાન્ત.)

(ચતુર્થાધિકાર-પ્રશસ્તિ.)

દાસ-ચોપાઈ. ૨૪.

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિન્ત આણી;
 શીલ અધિકારિં ચન્દ્ર નરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૫૯
 તેહ તણો ગ્રાથો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જનસુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડલ માહન્ત, શ્રીહીરવિજયસૂરીસર સંત ! ૬૦
 જેહનું લોકો તર સરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુઈ અકબર ભૂપ !
 પદ્માસિ સવિ દેશ અમારિં, તીર્થલોક ભય ટાલણુહારી. ૬૧
 તાસ પદ્મોધર અધિકો રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર ચંગ;
 કુમત મતતરૂચરનો કન્દ, છેલ્લો જેણિં ટાલ્યો કન્દ. ૬૨
 તસપાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દિઠઈ પરમાન્દ;
 તાસ પદ્મોધર તેજિ દિણુંદ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીન્દ. ૬૩
 શમદમ લોકોન્તર વચરાગ, દિન દિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાઈ સુરનર નિશિદિસ, માને જેહનિં બહુ અવનીશ. ૬૪
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનાવજ્ય ઉવઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય લણુઈ, એટલે પૂરણ સહુઈ રુણુઈ. ૬૫
 इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, चतुर्थोधिकारः सम्पूर्णः ४॥-५६५

(૫૭-અમોધિકાર-આભાપુરીમાંનો ચન્દ્રવૃત્તાન્ત.)

પૂર્વઢાલ.

હવઈ પાંચમો અધિકાર કહેવાય, સુણતાં લોક રલીઆયત થાય;
 વક્તાવચન જે મીઠો હોય, શ્રોતા રીજઈ તો સહુ ડ્રાય ! ૬૬
 ગુણાવલી રાણી તે નાહ, પાલઈ પોસઈ પણિ મનિ દાહ;
 સાસુસેવા નિત્યઈ કરઈ, જાણઈ એહનું મન કિમ વલઈ. ૬૭
 વાત અનેક કહઈ દષ્ટાંત, **વીરમતી** નાણુઈ મનિ શાંત;
 એમ કરતાં હુઓ એક માસ, ચંદ ખખરિ નહી રાજ્ય ઉદાસ. ૬૮
 વ્યાપાર સ કેદઈ વ્યવહારીઆ, રાજ નહી એમ મનિ હારીયા;
 વસ્તુ દ્રવ્ય કાદઈ પુરથકી, લોકમાંહિ નહીં રડા છકી. ૬૯
 જે જિમ સમજઈ તે તિમ કહઈ, રાજલોક સુણી દુઃખ લહઈ;
 પણિ કેા ખખરિ ન લાલઈ પાર, રાય ન દીસઈ કિસ્થો વિચાર. ૭૦
 મિલી મહિતા માહજન બહુ લોક, ૧થાનકિ થાનકિ મિલીઆ થોક;
 વાત વિવિધ^૨ કલપાઈ ધણી, મૂઓ; ગયો; આ નો ધણી. ૭૧
 મંત્રી **સુમતિ** વડો જે રાજ, રાજવિના ચલાવઈ કાજ;
 તે પાસઈ સહઈ જઈ કહઈ, રાયવિના પુનઃદેશ કિમ રહઈ. ૭૨
 મંત્રી કહઈ કારણ નહી કિરયું, જઈ મ તા પૂછસ્યું તસ્યું;
 જેહ સરૂપ હોસે તે લહી, આપીનઈ દુલ્લ કહસ્યું સહી, ૭૩
 તો વલીઆ હયા રલીયાતિ, વાત ચલાવઈ બહુ બહુભાતિ;
સુમતિ મંત્રી મનિ ચિંતઈ હેવ, **વીરમતીની** જાણુઈ ટેવ, ૭૪
 તે પાસઈ જે જાવું થાય, તે સાથિ કિમ જઈ બોલાય;
 જે કાંઈ વચણ પરઈ વિરામ, તો તેહનો તે ટાલઈ દામ ! ૭૫
 ઈમ જાણીનઈ નાંમો^૧ કરી, ધરનો બાર બેટાશિર ધરી;

૧-સ્થાનકે સ્થાનકે. ૨-વિવિધ કલ્પના.

૧-નામઉપર, નામું, ખત, પુત્રના નામ ઉપર સઘણું કરી આપવું.

કુટુંબ ભલામણ દીધી ધણી, આલ્યો સયલ મંત્રીશર ધણી. ૭૬
 કહે, જે વળતો આવું ધરે, તો અમ જનમ નવો મનિ ધરે;
 એમ કહી આલ્યા મંત્રીરાય, **વીરમતી** દરબારિ જાય. ૭૭
 રહી ઉભો દાસીનઈ કહ્યો, કહ્યો માતા બાલિક ઉભો રહ્યો;
 હુકમ હુઈ તો આવઈ પાસિ, મત્રી તુમ ચરણે ઉલ્લાસિ. ૭૮
 સુણી વયણ તે માતા ભણઈ, કહઈ તુજનિ વહ્, સસરો ગણઈ,
 તો તુજ નામ કાણિ કહેવાય, ધર તાહરું ઈમ બોલઈ માય. ૭૯
 તો મંત્રી ધરમાંહિં ગયો, ત્રિહું દિશિ દેખતો ગહગયો,
 દેખી રાણપાસિં ચગ, ફકડપંજર અલિનવ રંગ. ૮૦
 વાત સવે મનમાંહિં ધરી, માય પ્રસન્ન શિરનામી કરી;
 કહઈ માતા આવો મંત્રીશ, દીદા સ્યું હુલે આહી બહુ દીસ. ૮૧
ગુણાવલી ઉઠી ઉલવઈ, થઈ ઉદ્ધરાંટી રહી સા હવઈ;
 મંત્રી કહઈ ધણા દિન થયા, મિ જનજયુ માપાસિં નહી ગયા, ૮૨
 તેણિં કારણિ હું આવ્યો આજ, સરસ્યઈ હવઈ સધલાં કાજ;
 બીજું કારણ વલી એક સુણો, તેહ વિરામ અછઈ અતિ ધણો. ૮૩
 જે ! રસો તો ન કર વાત, સાચું બોલ્યઈ મિલસઈ ધાત;
વીરમતી કહઈ વર મંત્રીશ, તાહરઈ કહેણઈ નાવઈ રીશ ! ૮૪

દ્વહા.

મંત્રી કહઈ માતા સુણો, માસ એક થયો આજ
 નગરલોક દુમનો સવે, કિમ ચાલઈ તે રાજ ? ૮૫
 રાજવિણ સૂનો સવે, સદાઈ સવિ રાજ;
 વિણગાજ પન્નૂપતિ, લોપઈ સધલી લાજ ! ૮૬
ઠાલ, રાગ આસાઉરી, પ્રણમે પ્રેમે સાસય જિનવર;
એદેશી. ૨૫

મત્રી કહઈ ચંદરાય કિહાં છઈ, તે સહી કહ્યો મુજ માયરે;

જો રાજા તે સલા સોહાવધ, તો સહુનિં સુખ થાયરે.
 મંત્રી કહઈ ચંદ્રાય કિહાં છઈ. આંકણી ૮૭
 અંતેઉરમાંહિ જો હોઈ, રાજા રામતિ^૧ મિસ વિલાસરે;
 કાજવસિં તુમે કહીં પાઠવીઆ, કઈ કાઈ ઉપતુ હાસરે. મં. ૮૮
 જિહાં હોઈ ત્યાંથી કરો પરગટ, તે લડકી સુણી વાતરે;
 ર્યું ખોલ્યો એ તુંરે હરામી ! અણુધટતું એનિ ધાતરે ! મં. ૮૯
 મારી પોતઈ મુજ ખેટાનિં, રાજ લેવાનિં, લોભાઈરે;
 ઉપરિ વાત બનાવઈ એહવી, વયણિ મુજનિ લોભરે. મં. ૯૦
 ન મરે રાજા, મુજથી માના, એ નહીં માહરં કામરે;
 જો તુલે કહો તો કિમ મિં માર્યો, વાત એ ઘણો વિરામરે. મં. ૯૧
વીરમતી કહઈ સાંભળ મંત્રી, એ દિન પહેલું માસિંરે;
 આંધી આવી મેહ અંધારી, માંડિઝુડિ એક રાતિરે. મં. ૯૨
 મસ્તકે ટગ થઈ આવી નૃપનિં, ઉડી સભાથી તામરે;
 ધરિ આવી સગડી કરી તાપી, સૂતો સેજીં સુઠામરે. મં. ૯૩
 મધ્યરાત્રિ હુઈ તવ જાગ્યો, સુણી રેતી એક નારરે;
 તે અતિ કશણાપણું નિસુણીનિં, ઉઠ્યો સજ થઈ સરરે. મં. ૯૪
 ખજૂં લેધનિ જિમ તે આગ્રહ, રાણી વાર્યો રતામરે;
 પદ્મવ મહી તે કહઈ સામીજી, નહીં તુઝાઈં કામરે. મં. ૯૫
 નકર આકર કો તેહનિં પ્રેજો, તિમ કરસ્યઈ એ કાજરે;
 રાય કહઈ દુઃખ દેખી એહનું, ન કરં તો સી લાજરે. મં. ૯૬
 રાણી કહઈ પ્રભુ તુમે ન જવાઈ, જો કહો વાર હજારરે;
 મોકલું મત્રી નૃપ કહઈ, જજઈનઈ, તો મુંકયો લરનારરે. મં. ૯૭
 તેણી વેલા કહઈ તુજ ધરિ આવ્યો, રાણી કહિઉં પરભાતરે;
 જિમવાવેલા નાવ્યો તિહાંથી, ગઈ તે એકજ રાતિરે. મં. ૯૮

૧-રમત. સુખચેતમા.

૨-મૂળ પ્રતિમાં “તામણરે” પાઠ છે. ૩-જધને.

બીજા દિન રાણી કહઈ મુજનિં, ધરિ નહી આળ્યો રાયરે;
 મિં કહિયું એ પરધાન આપણો, તસ ધરિ હોસ્યઈ રાયરે ! મં. ૯૯
 તે પણિ જાણઈ ધર એ આણું, નહીં કિસ્યો કોઈ વિચારરે;
 એમ કહી 'બહુનઈ મિં સમજાવી, આજ તું પૂછઈ સારરે. મં. ૧૦૦
 જાણિઉં તિં એ રાજ ખેટાનિં, દેવા કેરઈ કાજરે;
 છો છો જાણી મુજ સુત હણિએ, હવઈ તું ખેસીશ રાજરે ! મં. ૧
 મંત્રી કહઈ તે અલ્હથી ન થાઈ, કુડો કોપ ન કીજઈરે;
 પ્રસન્ન થઈનિં પ્રગટ કરો તે, લોક જાપ કિસ્યો દીજઈરે. મં. ૨
 વલી મંત્રી કહઈ માતા આસ્યો, ફૂકડો પાંજરિં ધાલ્યોરે;
 કઈ કોઈથી વેચાથી લીધો, કિં ! કહો કિહાંથી ઝાલ્યોરે ! મં. ૩
 પંજર હંમતણું એ કચોલાં, કિહાંથી એ પણિ કીધારે;
 કઈ કોણિ આપ્યા સીધા કીધાં, કિં ! કોણિ આંણી દીધારે. મં. ૪
 વલતું **વીરમતી** એમ બોલઈ, રાણી રમવા દીધોરે;
 સુંદર દેખી વેચાતો લીધો, પંજર પણિ નવો કીધોરે. મં. ૫
 કહઈ મંત્રી નૃપધરિ જે ખરચઈ, તે સઘલું અલ્હ નાગિરે^૨;
 એ કાંઈ નામિં નવિ ચડીઉં, ધન એટલું કિહાં પામઈરે. મં. ૬
 તો વલતી કહઈ **વીરમતી**, તે તું પૂછઈ સ્યા માટિરે;
 સુખડીદ્રવ્ય ઘણોઈ અલ્હારઈ, કીધું એ તે સાટિરે. મં. ૭
 કહઈ પરધાન એ વાઝં કીધુ, કરો પરગટ ચન્દ્રરાયરે;
 માયતણી જિમ શોભા વાધઈ, પરજનનઈ સુખ થાયરે. મં. ૮
 મિં માર્યો નૃપ તું એમ જાણે, તે સાચું કરી માનરે;
 આજથડી રાજ હું જાણે, માનજો માહરી આણુરે. મં. ૯

૧-બહુને-વહુને-આ અન્યમાં “વહૂ” શબ્દને ઠેકાણે “બહુ” શબ્દ વાપરેલા છે. પણ વાંચકોને ઠીક પડે તેથી બન્ને “વહૂ” ફેરવ્યું છે.

૨-અમારા નામામાં. અ-નિ હમારે ત્યાં, નૃપધરે જે જે ખર્ચ થાય તેનું નામું-હિસાબ હોય છે. પણ આતું તો કાંડ નામું દેખવામાંજ આવ્યું નથી ! એવો અર્થ છે.

જે નહીં માનઘ માહરી આણા, તેહનો ફેડું ઠામરે;
 જે કાઈ હોક નગરથી જાસ્યઈ, તેા જોયેં મુજ કામરે. મં. ૧૦
 મંત્રી, વાર કહી ઈમ ઉઠયો, નિજધરિ આવ્યો જામરે;
 પૂછઈ તેહનિ કહઈ તે મંત્રી, એ રાણીનુ કામરે. મં. ૧૧
વીરમતીની આણા સધલઈ ફિરિ, જણુ તેહના બેઠારે;
 રાજ્ય કરઈ રાણી તે જાણી, ઘર ભૂપતિ ચર^૧ પધઠારે. મં. ૧૨
 જોઈ રાણી રાજ્ય કરઈ તે, નિજ નૃપનિં જઈ ભાપઠારે,
 આપણા છતાં તે રાજ્ય દેશનું, રાંડ સરિખી રાખઠારે. મં. ૧૩
 વરસ ત્રણ થયાં એમજ કરતાં, ચંદન થાવો થાયરે;
હિમરથ રાય સખલ બલ બાંધઈ, **હિમાલનો**^૨ રાયરે. મં. ૧૪

દૂહા

ગુણાવતી મંત્રીપ્રતિ, તેડાવી એકંત
 રાયસરૂપ સવિ વિનવઈ, ભણુ કરઈ ભગવત. ૧૫
 દેઈ દિલાસો તેહનિ. મંત્રી બેઠો ઠાય,
વીરમતી રાજપરિં, પાલઈ રાજ્ય સુખાય ૧૬
હિમરથ રાય ચાલઈ જાસ્યઈ, આજ્ઞા ભણિ અભિમાનિ,
 તસ પ્રધાન કહઈ નૃપ સુણો, કૃપત્યયુક્ત નહી માનિ. ૧૭
 દૂત પઠાવો આપણો, જે નવિ માનઈ આણુ,
 તેા પછિં ઝુઝ^૪ કરી સહી, [તેહને મનાવો આણુ.] ૧૮
 વાંચી **વીરમતી** કહઈ, લેઈ આવ્યા તે દૂત,
 કહઈ તે આંણિ અહ નૃપતણી, માની રાખો સૂત. ૧૯
 દૂત ભણઈ સ્વામિની સુણો, સખલો **હિમરથ** ભૂપ;

૧-પરરાજ્યના બેપીઆ. એકચી. ઘર-ભૂપતિ-અર્થાત્ ભૂપતિના ઘરમાં,
 ચન્દના રાજ્યમાં. ૨-હિમાલયનો.

૩-યુક્ત વિશેષ. પત્તિ રાજ્ય ઉપરથી હોય એમ સંભવ જણાય છે.
 અથવા તેા પત્તિ, વગર જણાવે ગમત કરીને યુક્ત કરવું એ માનનીય નથી
 એમ હોવુ જોઈએ. ૪-યુક્ત.

સંવ્યો સંપત્તિ તે દીર્ઘ, રૂપ્યો અતિહિં વિરૂપ. ૨૦
 રાણી સુણી કાપિં ચઢીઈ, ધણુ સીંચી આગે;
 કહઈ, કહેજે તુજ ભૂપનિં, આવી મુજ પાય લાગે. ૨૧
 ને તું વાંછઈ જીવવા, તો માનઈ મુજ આંણુ;
 લેધ સેટિ આવી મિલે, નહીતો કરજે ઠાંણુ. ૨૨

ઢાલ—રાગ ગોડી, દેશી ઉલાલાની. રદ્ધ

તે વચણુ સુણીનિં, દૂત ચાલ્યો તતકાલ,
 હેમાલધ પુહુતો જધ, ભેટિઓ ભૂપાલ;
 સવિ વાત કહી તે વીરમતીની વાણી,
 નિસુણી ઉદકીઓ નારી અગલા નાણી. ૨૩
 જિમ અગનિસંયોગિં લૂણુ ઉછલધ, એમ,
 રાજા હેમરથ ઉછલીઓ વલી તેમ;
 કરી કટક સજાઈ હયગય ગયરથ પાખરીઆ,
 બહુ ઝુઝ સજાઈ ભાર તે ભરીઆ. ૨૪
 બહુ ખેહાડંબર સૂર આસે છા,
 ભૂતલિ તિલ પડવા માગ નહી અવગાર્યા;
 ચતુરગિણી સેના પ્રખલ બલિં મદ માચધ,
 દેશ પૂરવ સંધિ આવી સુભટ નાચધ. ૨૫
 તે ખખરિ, સુમતિનિં આવી વેગિં પહૂત,
 જધ રાણી જણાવિઉ સ્વામિની આવ્યો દૂત;
 તેણે વાત કહી જે આવિઓ હેમરથ રાય,
 હવધ આણુ દીઓ તે કરીઈ તેહ ઉપાય. ૨૬
 રાણી કહધ મંત્રી કરિ બહુ કટકસજાઈ,
 ઝુઝો જધ તેહસ્યું, વેગિં નાઓ ધાઈ;
 પાછલથી પૂંદઈ મોકલીશ કટક અનંત,
 તુજ સાહાજિ કરસ્યધ દેવતા બહોત એકંત. ૨૭

તે મંત્રી ચાલ્યો લેધ કટક બહુ પૂર,
 તિહાં મંત્રી **સુમતિનું** વાધ્યું અધિકું નૂર;
 બિહું કટક મિલ્યા તે અણીઈ અણી અપાર,
 તે કટકતણો નવિ લાલધ કાઠ પાર. ૨૮
 વલી **વીરમતીઈ** આરાધ્યા દેવ બહૂત,
 તે જઈ આકાશિ વેગિ તિહાં પહૂત;
 બિહું બલ સખલાં તે જૂઝઘ જૂઝ અનેક,
 ન હીધ પગ પાછો એકથડી તે એક. ૨૯

દુહા

દર્શન દેખી સુમતિનું, ચમક્યો હેમરથ ભૂપ;
 પ્રખલ પ્રતાપી એ સહી, દીસઈ તેજ સરૂપ. ૩૦
 થાઓ મન માનધ તિમ હવઈ, પાછા પગ ને દેવાય,
 જીતિં જશ જેહનો હોસઈ, તે તસ લાગસઈ પાય. ૩૧

હાલ. રાગ આસા રી. દશી વેલિની ચાલે. ૨૭

ચાલિ જૂઝઘ કટક સખલ ઉદ્ધન ઉદ્ધતમત માતંગ,
 માહો માહિં ભડઈ તે અધિકા અધિકા વાધઈ રંગ;
 તીરિં તીર; કૃપાણિં કૃપાણુ; કુંતા કુંતી ભાર,
 અસવારિં અસવાર; રથિં રથ; એમ જૂજઈ યોદ્ધાર. ૩૨
 એક હક્કાર કરઈ અતિ અધિકા મારીશ કઈ જા લાગી
 એક કહઈ કાં મરઈરે, અકૂઈ કુણુ પનહોતી લાગી;
 એક કહઈ અહા સામી સખલો તુ અહી નહી થોભાય;
 એક ભણઈ અહા રાણી આગલિ, તાહરો સાહિબ વાય ૩૩
 એક કહઈરે મુખિ લીધ તરણું જે જીવતો જાય;
 માત-પિતા-માધવ-નારીનઈ, જીવતો મિલિજઈ ભાય;
 એક નાયઈ માયઈ એક કૂદઈ એક એક સુભટ બોલાવઈ;
 જે બલ તુજમાં હોઈ કાંઈ તો, કાં ન ભઠવા આવઈ. ૩૪

એક કહધરે રાણીજનયા જે ખાધી માધ સૂંદિ;
 તો ઉભો તું દિસ્યું વિમાસધ હાથિ ધરીનેં મૂંદિ;
 એક કહધરે જે નારીનધ અહવા તન તું કામધં;
 તો તું જા અહી મરહી સઉ, તો શસ્ત્રિં કાં દુઃખ પામધં. ૩૫
 સુભટધં સુભટ ઠકારધં હકારધં એક એકનિં મારધ,
 લડસડતા પડતા તે સધલા કામ અપણાં સમારધ;
 ખડગ નચાવધ એક કરિં ઉભો એક બાકરી વળધ.
 એક મૂંકધ હાથીપરિ સારસી એક વાછત્ર વળવધ. ૩૬
 ધમ અનેક પરિ ઝૂઝ કરંતા હ્યા તે પટ માસ,
 હેમરથરાંયતણું બલ પાછા પગ દેવાનિં આસ;
 કહિં હેમરથ મંત્રીનિં, એહ અસંભમ દીસધ,
 રાંડીરાંડતણું બલ સખલું નિજ સુભટ ભાગી રીસધ. ૩૭
 મંત્રી કહધ નૃપ ! દેવતાણું બલ, એહનિં અધિકું આજ;
 તે નૃપ કહધ ન જરા જય, અધિકારી સુર તેડો રહધ લાજ;
 તે સુર આરાધ્યા તિહાં આવધં, સાહમા બેહુ સંજોડા.
 દેવિં દેવનિં, માણસિં માણસ, ઝુઝધ ઝુઝે બધં જોડા. ૩૮
 રણુ ઝુઝતા સુભટ ભડંતા એકધં કો નવિ હારધ;
 નિજ સામીના ગુણુ બોલંતા એક એકનિં પચારધ;
 વીરમતી;સુર તેડી પૂછધ નવિ જીતાય કાંય,
 સુર કહધ બિહુદલ સખલાં, દીસધં ધણાં નૃપસ્યું યુદ્ધ થાય, ૩૯
 રાણી કહધ જલકપટ પ્રપચધં જે તે કરી ઉપાય,
 રાજા હેમરથ બાંધી આણો જિમ જય આપણો થાય;
 સુર, રાણીતું વયણુ સુણીનધ વેગિં તિહાં કણિ જય,
 હેમરથ રાયના કટકમાં જઇનધ, સિંહનાદ પૂરાય. ૪૦
 તવ તે નૃપનું, વયણુ સુણીનધ દહ દિસિ નાહું ત્રાહું,
 વીરમતીનધ મત્રીધ આવી મનહું કરી કાહું;
 પૂછધ ધરીનધ બાંધ્યુ રાજા હેમરથ રાયનિં રીશે,

વીરમતીનંદ આગલિ મુ કયો પુહુતી મનહ જગીશે. ૪૧
 વીરમતી કહધ, કહો હવધ રાજ માનવી કેહની આણુ ?
 હેમાડાનો રાજ બોલધ જીત્યા જેણિં જાણુ;
 રાણી લણુધં જે જીવતણી હોધ રાજ તુલનધં આશ,
 કહણુ કરો તો જે અહે બોલું તે આણી વિસાસ. ૪૨
 દેશ તુહારે, આણિ અહારી, સેવા કરવી સારી,
 કંઠ આપે, કંઠ બેટધ નિત્યંધં પેસકરી એ સંભારી;
 વરસિ લાખ સોનધંઆ ત્રિણિ તે આપિં પહોતા કરવા,
 તો છૂટો હવધ સહી ધહાથી જે એ બોલ મનિ ધરવા. ૪૩
 કહણુ કર્યું અંગી તેણુધં સધલું ધરી રાણીની આણુ,
 રાજઝલ્લિ સવિ દેશ પોતાનો રાખી કરિઉં મંડાણુ;
 સીમાડાના રાજ સવિ ખીહના, આવી સેવા સારધ;
 જે એહની આણુ નહીં માનીધંતો એ સહી હવધ મારધં! ૪૪
 ધમ રાણીધ આણિ મનાવી નિ.કંટક કરધ રાજ,
 દેશ વિદેશિં મોટા મહીપતિ તિહાં પણિ વાધી લાજ;
 સિંહરથ સુતનિં ચાકરી થાપી ચાલધ હેમરથરાય;
 વીરમતીની આણુ લેધ આવીશ હું વલી માય ! ૪૫

હહા.

પૂરવ-હેમાડાતણું, દેશ ગિહુંનું રાજ;
 ૧અવરરા સેવા કરધ, વીરમતીના તાજ. ૪૬
 દિન કેતા ધમ વોલીઆ, વરસ હવા જવ સાત,
 આગલિ વાત હુધં જે કે, તે સુણુજે અવદાત. ૪૭

હાલ. રાગ કાફી ૨૮

નાટકીઆ પરદેશનારે લાલ, દહુ તે શિવકુમાર રંગીલે !

૧-ખીજ રાજઓ.

આપસમાન કલા ભયોરે લાલ, પાંચસિંતણો પરિવાર રંગીલો
 નાટકીયા પરદેશનારે લાલ. આંકણી ૦ ૪૮
 સકલ કલાની વેલડીરે લાલ, બેટી ગુણભંડારે રંગીલે;
 સવિ પંખીભાષા કલધરે^૧ લાલ, શિવમાલા સુખકાર રં ૦ નાં ૪૯
 થંભમૂલિં સા નાટકીરે લાલ, રહી પૂરઈ સ્વર સાર; રં ૦
 તો નાટિકરસ ઉપજધરે લાલ, અઘધ તે બાલકુઆર રં ૦ નાં ૫૦
 આકરજન સાથિં બહુરે લાલ, રમતો દેશ-વિદેશ; રં ૦
 ધન પામઈ આદર બહુરે લાલ, માનધ મોટા નરેશ રં ૦ નાં ૫૧
 રમતા રમતા આવીઆરે લાલ, આભાપુરી અહિ ઠાણુ રં ૦
 મંત્રી સુમતિનિં જધ મિલ્યારે લાં ચંદ્રતણો પરધાન રં ૦ નાં ૫૨
 સુમતિ કહઈ ભોજન લીઓરે લાં જે જેઘયધતે સાર રં ૦
 કહેં નાટકીયા વિણુ રમધરે લાં ન કઈં ભોજન ભાર રં ૦ નાં ૫૩
 મંત્રી કહધ નૃપ નહી ધરિરે લાં નૃપ તે સભાસિણુગાર રં ૦
 કુંણુ રમાડધ તે વિનારે લાં સુમતિ કહો એ વિચાર રં ૦ નાં ૫૪
 નાટકીયા અણુમાનીઆરે લાં જ્ઞતા દિઈ બહુ ગાલ રં ૦
 વીરમતી-દાસી સુણુધરે લાં ગામનિં ગરદા બાલ રં ૦ નાં ૫૫
 રાણીપ્રતિં દાસી ભણુધરે લાં સુણીઆ વયણુ તે જેમ રં ૦
 રાણી, મંત્રી તેડાવીઓરે લાં નાટકીઆ કાં એમ ? રં ૦ નાં ૫૬
 મંત્રી ભણુઈ સામિની સુણિઈરે લાં તુમે સભા કિમ થાય રં ૦
 કુંણુ રમાડધ તેહનિરે લાં ભોજન દીધું ન ખાય રં ૦ નાં ૫૭
 વીરમતી રાણી ભણુધરે લાં જ્ઞ તે પાછા વાલિ રં ૦
 હું જેસી રમાડું તેહનિંરે લાં ગામ ઉતારું ગાલિ રં ૦ નાં ૫૮
 સુમતિં જધ તે તેડીઆરે લાં નાટકીઆનો સાથ રં ૦
 રમવાકાજિં ગહગહારે લાં મંત્રી તું અલ્લનાથ ! રં ૦ નાં ૫૯
 બધઞિર આગલિ કિમ રમુરે લાં મંત્રી કહધ સુણો વાત રં ૦

અવસર જોઈ ખોલીધરે લાં રાય તો અંદ વિખ્યાત રં નાં ૬૦
નાટકીઆ માન્યા સવેરે લાં પરઠયો દિવસ સુખાણુ રં
રાજલોક સહુઈ મિલ્યારે લાં માહાજન બહુ મંડાણુ રં નાં ૬૧

કુહા.

નાટકીઆ હરપિત થયા, આવ્યા રમવાકાજ;
કરી પ્રણિપતિ મધુરં વદ્ય, ચિરંજીવો મહારાજ. ૬૨
દિંગ દિંગ દોલ દેધ કરી, મેલી સભા તેણિવાર;
બુંગલ તાલ મૃદંગનો, વાજધ શબ્દ ઉદાર. ૬૩
રાગ આલાપઈ ધુનિ કરી, શિવમાલા 'શ્રીરાગ';
ગણેશ શબ્દ સંગીતમાં, પ્રથમ હોઈ મહારાજ. ૬૪

હાલ. દેશી વિવા લાની. ૨૯

હેમરથમુત તિહાં આવીઓ, આવ્યા સીમડારાયરે;
સભા જડી તિહાં અતિ ઘણી, સહુ મનિ અધિક ઉછાહરે. ૬૫
ખીજી ભુંઈ સભામડપિં, મુંદર નવલખા ગોખરે,
મેતી જડિત વર અંદુઆ, હેમ સચિત્ર આલેખરે ૬૬
આવી વીરમતી તિહાં, બઈસઈ હર્ષિત ચિત્તરે;
તતક્ષિણ રાણી ગુણાવલી, સાસુને પૂછઈ પતિતરે ૬૭
આંણિ હોઈ બાઈ તુલ્લતણી, તો હું દેખવા ચાહુરે;
પંજરિ પાસિં કુકડો લઈ, જોઈ નિજ ધરિ જાઉરે. ૬૮
સાસુ-આણુ લહી તદા ગોખઈ, ગઈ ખીજો તે ઓલિરે;
નિ પણિ નિમ સિણગારીઓ, આવી ખેડી તિહાં ટોલિરે. ૬૯
નાટકીઆ હરપિત સવે, રમવા કરઈ સખધરે;
રોપી થલ અતિ ઉંચો, સરગસ્યું કરઈ વડાધરે. ૭૦
ચિહુ દિશિં દોર તે જોરસ્યું, દૂરિ બાંધીઆ તાણીરે,
મુખિ મધુરવયણે કરી, ગાયે આયત આણીરે. ૭૧
સાજ કર્યો સવિ નાચનો, વાચનો કરે વિલાસરે;

નવરસ દાખ્ય નાચતાં, માચતાં આવ્ય એ હાસરે. ૭૨
 કહ્ય સભાહુસ હોંધ જોકા, તે કહો નાટિક કીજ્યરે;
 ભરતનાટિક અલ્લ જાણું, રામ રાવણનું લહીજ્યરે. ૭૩
 નલ;કૂંચર; ૧વદંતીયકરં, રંગિં રમીજ્યરે;
 લંખમંખકલા સવિ લહું, સંગીતભેદ કહીજ્યરે. ૭૪
 એમ અનેક નાટિકકલા, રમી જાણું અતિ રંગિરે,
 વલતું વીરમતી કહ્ય, રંજ્ય સભા જોણિં સંગિરે, ૭૫
 તે નાટિક તુલે નાચો, જિમ લહો દાન પ્રધાનરે;
 સુણી આદેશ તેણિં માંડીઓ, નાટિક તાંન સમાનરે. ૭૬
 કુમરી શિવમાસા તિહાં આપિ, થંલ તલિં તે ઉભીરે;
 પૂરેં સરતિ સુરગિં, ચંગિં નાટિક શોભીરે. ૭૭
 લોક કહ્ય તસ વાતડી, એ લહ્ય તિરયંચલાપારે;
 વાત જાણ્ય તે કૂકડો, મનિ ધરિ અમૃત શાખારે. ૭૮
 ત્રિહુ દિસિં દોરિં ચડી, મુખિ વડી વાત જોલંતારે;
 એક એક સાહમા મિલ્ય, નવિ લલ્ય એક રોલંતારે. ૭૯
 યમક શમક સવિ વાળં, વાળ્ય શપદ મિલંતારે;
 ગાનતાન સવિ માનસ્યું, નાટક જામિ ઉં નાચંતારે. ૮૦
 શિવકુમારી તવ હરપિત, કીરતિ ચંદની જોલ્યરે;
 મનિ જાણિઉં એ ચંદની માતા, સુત નામિં જોલ્યરે. ૮૧
 નિઃસુણી સા ડંસીલી, હ્યયડ્ય રાખ્યો ડંસરે;
 જો એણિં ચંદકીરતિ કરી, તો ન દિઓ દાનનો અંશરે. ૮૨
 નાટિક રંગિં દેખંતાં, રંજ્યો સભા સહ લોકરે;
 જાણ્ય જો રાણી દીધ, તો હોવ્ય દાનનો થોકરે. ૮૩
 નિસુણી કીરતિ કૂકડ્ય, મનિ જાણિઉં એ નવિ આપ્યરે;
 કીરતિકાંસ રખે હોધ, એહવું નિજ મનિ આપ્યરે. ૮૪
 હું ! તિરયંચ એણીઈ કર્યો, જીવતો ર્યો-એ અવતારરે;

મરણ આગમી તેણું વાંચસ્યું, નાંખ્યું ક્યોણું એ સારરે. ૮૫
 દાન પડ્યું સહુ દેખીઅ હરપીઆ, ધન બહુલુ કુણિ નાખખરે;
 મુદ્રાહાર નિં લૂગડાં નાણું, રોક[કેધ] અલેખખરે. ૮૬
 નટ તે કોટિધ્વજ થયા, કીરતિ અદની બોલખરે;
 તો રાણી કહઈ પહલું કુંણિં, દીઉં દાનઅ બોલખરે, ૮૭
 પણિ કોઈ નવિ સમજઈ, સમજ્યું તેણિં નવિ ભાખ્યુંરે;
વીરમતી કહઈ પહલું કુણિં? મુજવિના દાન એહ નાખ્યુંરે. ૮૮
 તો હવઈ હુંઅ રમાહુ એને, આપું દાન બહુ મ નેરે;
 વલી નાટકીઆ, ^૧કહે દિન આપ્યા, રમવાનઈ થાનેરે. ૮૯
 સભા સહુ વલી તિમ જડી, નાટકી નાચઈ રંગઈરે;
 વિવિધ ભેદ નાટિકતણા, ઉત્તર આંણીઅ અગિરે. ૯૦
 સભા સહુ હરપિત થઈ, રાણી દાન વનઆપખરે;
 નટ કીરતિ કરઈ અદની, તે રાણીય ઉથાવઈ રે. ૯૧
 તો વલી ખીજું ક્યોણું, ફકડો વાંચસ્યું નાંખઈ રે;
વીરમતી દેખીઉં, રોષિં, કહિણ બહુ ભાપઈ રે. ૯૨
 વાંછઈ તું હજી કીરતિ પાપી, ન વલી એ લાજરે;
 તો હવઈ આપ્યાના ફલ ભોગવિ, વાંછઈ વલી રાજરે! ૯૩
 એમ કહી રીશઈ ધડહડતી, લડયડી ઉડી જામરે;
 લેઈ છૂરો મારણુ ધસી, દેખી ગુણાવલી તામરે. ૯૪
 પંજર હઈયડા આગલિ ધરી, ઉપરિ પડી તે રાણીરે;
વીરમતી તે મારવા ઉડી, મંત્રીઈ જાણીરે. ૯૫
 હ્યો અતિહિ કોલાહલ, સહઈ ધામનિં આવઈ રે;
 સાહીનઈ અલગી કરઈ, એ સ્યું તુલ કરિઉં કાવઈ રે. ૯૬

૧-કહી રાખેલા દિવસે, મુકરર કરેલા દિને

૧-વિના. અર્થાત્ આગળની માફક સભા તો રાણીના દાન આપ્યા વિના પણ હરખીત થઈ. અર્થાત્ રાણીએ આ વખતે પણ દાન આપ્યું નહિ.

એતલછ મોલ્યો ફૂકડો, શિવમાલાનધ જણાવઈ રે;
 મુજ માગી લ્યો એહથકી, નિજ તાતનઈસંભલાવઈ રે. ૯૭
 તવ તે નાટકિં રીજવી, વીરમતી કંહઈ માગઈ રે;
 શિવામિની દાન તુહારુ, આપો માગુ તે લાગઈરે. ૯૮
 રાણી રીજ મુખિ કહઈ, જે માગઈ તેહ આપુરે.
 તો નટ માગઈ ફૂકડો, એસ્યું દાસિદ્ર કાપુરે. ૯૯
 કહઈ તે તાહરી દોલતંઈ, સોવન બહુ કોડિ પામ્યા રે;
 એકજ એહ મનોરથ પૂરવો, જેણુઈ કારણિ અલે ધાયારે. ૧૦૦
 મોલિં બંધાણી આપઈ 'નટુઆનિં' તેહ પ્રાણીરે;
 નિમુણી ગુણાવલી ના ભણુઈ, પતીવિરહો મનિ આણીરે. ૧
 મંત્રી તેડી પૂછિઉં તવ તે ફૂકડો લાપઈરે;
 અક્ષર લિખી સંત લાવઈ, એ આગલિ કુણુ રાખઈરે. ૨
 એહ નેટિય મુજનિં મારઈ, તવ કહો કુણુ ઉગારઈરે;
 જે જીવતા ઉગરઈ તો, મંગલીક બહુ સારઈરે. ૩
 તે માટિં મુજ આપો, નાટકીઆનઈ નિરધારરે;
 મુજ મન માન્યું એ સાથિં, બીજો મ કરો વિચારરે. ૪
 મંત્રી રાણીનઈ કહઈ, રાણીમન નવિ માનઈરે;
 મુજનિ એહ આલંબન, દિન જાઈ એ ધ્યાનઈરે. ૫
 એ નટ સાચવી સ્યું લહઈ, અંતરંગ નહી કિસ્યો મોહરે;
 રાગવિનાસ્યું જાણવઈ, અહી છતઈ મુજનઈ જઈ શોહરે. ૬
 કહઈ નટ જિમ કુલદેવતા, તિમ અલે એહ આરાધુરે;
 પાલખી આગત્રિ એહની, વિદ્યાગુરૂપરિં સાધુરે. ૭
 જીહાં નાચું તિહાં પહેલુ, નાટિક કરું એહ આગિરે.
 x x + x ૮
 જીવપરિં અલે જાલવું, એહનિં વિદ્યન ન કાયરે;
 મંત્રી, ફૂકડ૪-રૂચિ લહી, પઆપિ રાણીય રાયરે. ૯

૧-નટને. ૨-નિત્ય, રાજ. ૩-દ્વિતીય પાઠે "એહ આણેરે"

૪-ફૂકડાની મરજી, નાટકીઆ સાથે જવાની ઇચ્છા. ૫-આપે.

દુઃખ ભરિ હૃયયકું ડસડસઈ, મુખિ બોલિઉં નવિ જાયરે;
 નરુઆનઈ તે ફૂકડો આપઈ, મરણુસમ [પણ] થાઈરે. ૧૦
 નટ પહોતા ઉતારઈ, વારઈ મંત્રીય રોતીરે;
 કરઈ વિલાપ તે આકલી, પતિ ગયો વાટ તે જોતીરે. ૧૧
 વયણ સુણી તે દુઃખનાં, નિસુણઈ તે પણિ રથઈરે;
 તસ દુઃખ પાર ન પામીયઈ, જાણઈ જ્ઞાનીય જૂયઈરે ! ૧૨

વસ્તુછંદ—

માય પખણુઈ પલણુઈ, બિહું મારેસિ મંત્રી સહુ આવી મિદ્યું,
 કહઈ વાત એ ન હુઈ કહીઈ, ખલક ફિરી તવ દોહિલું;
 નટ કહઈ વર માતલ હીઈ, મંત્રી કહઈ માય દીજઈ, મૂયો
 ગયો એ સમાન,
 ગુણાવલી સમજઈ નહીં, એ કિમ થાઈ દાન દાન. ૧૩
 મંત્રી નિસુણો નિસુણો, એક તુમરાય, કીધો એણીયઈ ફૂકડો,
 આપિ એ સહું રાજકાજિં,
 એ હું કિમ આપું સહી, અવર કવણુ આધાર રાજિં !
 મુજ દિન કિમ જઈ પ્રભુ ! મંત્રી કહઈ સુણી વાત;
 આપિ રગ કીજઈ નહી, નહીતર કરસયઈ ધાત ધાત ! ૧૪

હુહા,

ગુણાવલીવયણે વલીં, મંત્રી તેડી નાટ;
 દીઈ ભલામણિ અતિ ધણી, એક અજઈ ઉચાટ. ૧૫
 ઢાલ. રાગ ગોડી. દેશી ઉલાની. ૩૦
 કહઈ મંત્રી નિસુણો, નટનાયક સુવિચાર;
 એ અંદ નરેસર, આ પુરીસિણગાર
 કોઈક કરમનઈ કારણિ, ફૂકડાપણું પામેય;
 તે નિમિત્ત એ માના, રાણી કહઈ ન દેય. ૧૬
 ભય ધણો એહવાનિ, જીવ ધણાનો જોય;
 યતનિં સાચવજો, કરજો યતન સહુ કાય.

પણિ પ્રગટ ન કરસ્યો, ચંદ્ર નરેસર નામ;
 મોટાનઘ વયરી, હોઈ ઠામો ઠામ. ૧૭
 ચુણુ દેજો સંભાલી, કરજો સાર સંભાલ,
 તવ કહઈ નાટકીઆ, જાણ્યો ચંદ્ર ભૂઆલ.
 શિવમાલા પુત્રી, જાણુ ઐહની ભાષા,
 કહઈસ્યઘ તિમ કરસ્યું, ઐહનિં લીલવિલાસા. ૧૮
 વલી દીઈ ભલામણિ, ગુણાવલી ગુણુગેહ;
 સુણુ સહી! જનમાંતર, ઐહનિં તુલસ્યું સનેહ;
 કોઈ પાસિ ન જાઘ, મુજથી અલગા લગાર;
 તે આપિ કહીનઘ, હું મૂંકી નિરધાર! ૧૯
 તુલ પાસિં આવ્યા તો, તુલનિં ભલું થાઓ;
 વલી ભમતા ભૂતલિ, ઐણુ ધં નગરિં ફિર આઓ.
 હેમ કોડિ સવાનો, હાર ઉતારી આપ્યો;
 ખીજું ધન બહુલું આપી, [તસ્ય] દાલિદ્ર કાપ્યો. ૨૦
 કહઈ તુલે સાચવજો, જોઈયતે વલી માગો;
 કહઈ નટ સુણો સામિની, કોડી બહુત ધન લાગો.
 અહો ઐહ પ્રસાદિં, કેટિધ્વજપણું પામ્યું;
 અહ જીવથી અધિકો, એમ કહી શિર નામ્યું. ૨૧
 કરિલેઈ સનાહ પંખિં; કહઈ, પ્રભુ! તુમ મન માન્યુ,
 તો મિં સ્યું ચાલઈ, મુજ મન માન્યું અમાન્યું!
 મુજ ગતિ શી! હોસ્યઈ, કુણુ સ દેશો;
 તુમ તો પ્રભુ નિત નિત જોસ્યો, નવનવા દેશો. ૨૨
 પ્રભુ મુજનિં વલી તુમ્હો, ફિરિ મિલસ્યો જવ આવી;
 તિવારિં મિં દેહની, સાર સંભાલ કરેવી.

૧-સવાકોડ સોનયાનો.

૨-ગુણાવલી પોતાના પંખીનાયને હાથમાં લઈને કહે છે કે, ત' માન્યું તો મ્હારું માન્યું અમાન્યું હોય તો પણ મિં-મ્હારું શું

- વરભોજન વાર શાક, સવાદિં જીમેરયું;^૧
 પ્રભુનું મુખ દેખી, સહિઅરસ્યું^૨ રગિરમેરયું. ૨૩
- મેવા મિદાઇ સૂખડી, શાકસવાદ;
 ફૂલ ફૂલ તિવારિં, પ્રભુનો સુણુરયું સાદ !
 તુમ વિરહછંડરી પ્રભુ ! અણુગમતા અનપાન;
 અહનિશિ મુજમનિ પ્રભુ ! એકજ તાહરં ધ્યાન. ૨૪
- મિં ઇહાં ન રહેવાય, પ્રભુવિના ધડીમાત્ર,
 હું સાથિં આવીશ, કરીશ બહુ હું યાત્ર.
 મંત્રી કહઈ રાણી ! એમ ન દીસઈ રૂકું;
 નાટકીયા સાથિ જાતાં, જન કહઈ કૂકું. ૨૫
- કૂકડઈ એ કહિઉ તો, એહનિં હાથઈ આપો,
 પણિ નવિ મોકલાઈ તુલનિં, મન થિર થાપો.
 હવઘ એ નાટકીયા, આવઈ દિન દિન જાઈ;
 આદેશ દિઓ હવઘ, મન માંનઈ તિહાં જાઈ. ૨૬

દ્વહા—સોરઠી.

મંત્રીકહણિં કૂકડો, આપ્યો ફિરિ સભાલ;
 રોતી રડતી એમ કહઈ, સામી કરે સંભાલ. ૨૭

જાતાંતણો જુહાર, વલતાંતણાં વધામણાં;
 દૈવતણો વિવહાર, મિલીઈ જો મરીઈ નહી. ૨૮

એમ કહી આંસૂ અતિ ઝરઈ, અનઈ ભીંજઈ સધલું દેહ;
 ગદગદ^૧સરિં વલાવાનઈ, સામી ! એ રયો નેહ ! ૨૯

પાણી પાપણિ છેહ, આવ્યાનું અચરિજ કિસ્યું!
 તો હું જાણુત નેહ, જો લોહી આવત લોયણે! ૩૦

છાતી ભીનરિ દવ બલઈ, ઝંઘૂઆ ન પરગટ હોય;

૧-જમથું. ૨-સેખીઓથી.

૧-સ્વરે ૨-પાંપણ ઉપર. ૩-ધૂમાડો.

કઈ ! મન જાણે આપણો, કિં જિણિ લાયા સોય. ૩૧
 સજ્જન ચાલ્યા હે ! સહી ! ઉતરીઆ કુંગર પજ્જ.
 આ 'નવખારી' નગરી વસઇ, પણિ, મુંમન ઉજડ પઅજ્જ. ૩૨
 વાહલાંતણા વિયોગડઈ, જે દુઃખ હયમડઈ હોય;
 કઈ ! મન જાણે આપણું, કઈ વલી જાણઈ સોય. ૩૩
 એમ અનેક પરિ વિલવતી, મૂરજાણિ તે જાણી;
 સહીએ સજ્જ કરી વલી, બોલઈ અહવી વાણી. ૩૪
 સહિઅર કહઈ સામિની સુણો, નેહતણા ફલ એહ;
 થોડઈ કીધઇ દુઃખ ધણોં, અવિહડનો નહીં છેહ. ૩૫
 કોઇ સાથિં કીધો નહીં, નેહ તિહાં સુખ જોય;
 જે જન નેહિં વેધીઓ, જીવઈ દુઃખિં જગિ સોય. ૩૬
 હાલ. રાગ કેદારો. જીવનજી બોલ દીજીયેંજી,

એ દેશી. ૩૧

રાણી ગુણાવલી વિલપતીજી, નિજ અવગુણ સંભારી;
 અરે તું પાપી આતમાજી, દુઃખકારણિ જે વિચારી. ૩૭
 પ્રભુજી ! કરજો માહરી સાર, તુલ્લવિણ હું નિરધાર; આંકણી
 પ્રભુજી ! તુલ્લે જીવન આધાર, સાહિયજી ! કરજો માહરીસાર. પ્રભુ. ૩૮
 ખાવા પીવા પહિરવાજી, તુમવિણ કુણ દાતાર;
 પ્રભુવિણ મંદિર ન શોભીઈજી, કરતાં સવિ સિણુગાર. પ્રભુ. ૩૯
 આઠ પુહુરએ મુજતણુંજી, અવલંબન એક ચિત્ત;
 તિણેં દિન જતો ન જાણતીજી, પ્રભુમુખ દેખતી નિત. પ્રભુ. ૪૦
 દિન કિમ જસ્યઈ પ્રભુવિનાજી, વયરણિ થાસ્યઇરે રાતિ;
 પ્રભુવિણ મનની વાતડીજી, કુણ સુણસ્યઇ દિન રાતિરે. પ્રભુ. ૪૧
 મુજ હેતિં પ્રભુજી કૂકડોજી, પામ્યો દુઃખ-અપાર;
 તે કાણુ મનમાં ધરીજી, કીધો એહ વિચાર. પ્રભુ. ૪૨

મુજ મન પ્રભુગુણ વેધીઓજી, પ્રભુગુણ દેખી નાટ;
હુઈ હું અલખામણીજી, તેણુઈ તુલે આલ્યાં વાટ. પ્રભુ૦ ૪૩
સખરી સેજી તલાધ્યાંજી, પુલ વિધાઈ તેહ;
સતાં સુખભરિ સેજડીજી, મુઝર્યું ધરતા નેહ ! પ્રભુ૦ ૪૪
પાન સમારી ખીડલીજી, થાતી લવિંગ કપૂર;
હાથે ધરી હુ આપતીજી, પ્રભુ દેતાં રંગપૂર. પ્રભુ૦ ૪૫
નેહભરે નયણે કરીજી, પ્રભુજી અમીય ઝરંતિ;
મુજ તનુતાપ સમાવતોજી, તે તનુ-અગનિ જલાંતિ. પ્રભુ૦ ૪૬
સાલિ દાલિ ધૃત ગોલર્યુ, શાક અનેક સવાદિ;
જિમતાં ગમતાં તે પ્રભુજી, કાં મુક્યા વિખવાદિ. પ્રભુ. ૪૭
નિજ કાયા અલખામણીજી, પણિ મૂંકી નવિ જય;
કાયા, જાયાસારિખીજી, કાં પ્રભુ ! તે મુંકા x x x પ્રભુ. ૪૮
લિખી અક્ષર તે કૂકડોજી, મ ધરિ તુ દુઃખ લિગાર;
ને હું લહીશ માણસપણુંજી, કરિશ વેગિં તુજ સાર ! પ્રભુ. ૪૯

ફહા.

ચિંતા મ કરિશ તું સુદરી, તુ હીયડાતું હીર;
અંતરય મી તું સહી, જયું પોપટી મન કીર ! ૫૦

ઢાલ. રાગ કેદારો. ઢાલ અનાથીનો, અર્થાત્ ; શ્રેણિકરાય !
હૂરે અનાથિ નિર્ઘન્ય; તિણે મે લીધોરે સાધુજીનો પન્થ
શ્રેણિકરાય ! હૂરે અનાથી નિર્ઘન્ય. રૂર

કરજોડીનિં ગુણાવલિ જ પઈ, પ્રભુ ! નિસુણો અરદાસ;
અહનિશિ પ્રભુજી આરાધતી, હું ! કાં ! મુકી નિરાશ. ૫૧
સનેહી ! કરજો- સાર સંભાલ, હું તો અખલા ખાલ;

૧-સારી, ઉત્તમ “ સખરેમે” સખરી કાણુ, જગતકી મોહની, ઋષ-
ભજિનન્દકી પડિમાં, જગતકી મોહની”શ્રી વીરવિજય. ૨-નેહવાળા, નેહભર.

સનેહી ! તુમે વાચ્યા પ્રતિપાલ, સનેહી ! કરજો સાર સંભાલ.
 આંકણી. ૫૨
 અંગ પખાલણુ કેશ સમારણુ, નયને અંજન રેખ;
 મુખિ તંબોલ; વિભૂષણુ સખલાં, રંગ્યા વસ્ત્ર વિશેષ. સં ૫૩
 મેવા મોદક નઈ મિઠાઈ, ભોજન શાક સવાદ;
 એ આદિં પ્રભુ દીઠેં લેવી, કરવું એ આલ્હાદ. સં ૫૪
 ધરિ ખેઠાં પડિકકમણાં સામાઈક, પોષહનિં પચ્યખાણુ
 દેવપૂજા કરવી ત્રણ કાલિં, એ મુજ સુખનિધાન. સં ૫૫
 એમ વિલપતિ દુઃખ દેખંતિ, વારઘ સહિઅર રાંણી;
 ઈમ કીધઘ સ્યું હોઘ સ્વામિની, આજિનધરમ મનિજાંણી. સં ૫૬
 સનેહ સખંધિં જે દુઃખ થાઈ, તે થોહું તું જાણેં;
 જેહવા કરમ કર્યા જે જીવધં, તે સહવા મનિ આણે. સં ૫૭
 સરજ્યોં હોસઈ એણી રીતિ, તો તુંજનિં નાહવિયોગ;
 નિજ માતાથી આપદ પામી, સરજ્યો એહ સંયોગ. સં ૫૮
 તો કેહનિં જે દુઃખ ન દીજઈ, તે સવિ આલપંપાલ;
 કરમવિના નવિ સુખ લહીઈ, આપ કરિંઉં સંભાલ. સં ૫૯
 શાસ્ત્ર સુણ્યા બહુ ધર્મ સંભાલિઓ, ગુરૂસેવા એ પ્રમાણુ;
 દુખ આવઈ કાયર નવિ થાઈઈ, કરઈ એક કરમ પ્રમાણુ. સં ૬૦
 નિપુણપણું એહજ મનવાલા, ટાલિં મનથી શોગ;
 જાણે જિણુવયણાથી પ્રાણી, એ સવિ કરમહભોગ. સં ૬૧
 સહી સમજાવી રહવા લાગી, પણિ પ્રભુ ખિણુ ન વિસારઈ;
 એણી જાણુસ્યઈ તે ધરિ રહી સુંદરી, તપકિરિઆ તિમ તારઈ. સ. ૬૨
 શીયલ નવવાડિં કરી શુદ્ધ, પાલઈ નિરતિચાર;
 દાન સદાચાર જીવદયા વલી, ધરમ કરઈ નિત્ય સાર. સં ૬૩

દુહા.

શિવકુમાર; રાણીનણો, [વળી] મંત્રી લહી આદેશ;
 સાથિં લેઈ કૂકડો, તે આલ્યા પરદેશ. ૬૪

ઢાલ. રાગ મેવાડો ધન્યાસી (ધન્યાશ્રી). રૂ૩.

નાટકીઆરે (૨) તે આલ્યા રંગ, અંગખલિંગદેસિં ગયા. ૬૦
 નિહાં નરપતિરે (૨) પામ્યા સંતોષ, દેખી નાટક સોહ્યા. ૬૧
 તે પૂછધરે (૨) વિસ્મય એક, અલ્લ ચિત્તિં અતિ ઉપનો; ૬૨
 આગલથીરે (૨) એ પાલખી સાર, ફૂકડો બધઠો સુહામણો. ૬૩
 એહ આગલિરે (૨) નાટિક આદિ, પછઈ ભૂપતિ આગલિ કર્યું, ૬૪
 કારણ કિસ્થું રે (૨) તે કહો સાચ, વચણ સુણી કહધ ખરું. ૬૫
 એહ આવેરે (૨) અલ્લ સુખ સંતાન, કોડી ગમે અલ્લે વાધીઆ; ૬૬
 કુલદેવતારે (૨) પરિ અલ્લે એહ, ગુણ એહના આરાધીઆ. ૬૭
 હવઈ તિહાંથીરે (૨) કમિં દેશ બગાલ ભેટયો પાલ પૃથ્વીતણો; ૬૮
 તેણિ રજીરે (૨) બહુ ધન લાખ, બીજો વલી પામ્યો ધણો. ૬૯
 તિહાથી રમતારે (૨) પયગૂરખાંગ સીંગલદીપઈ જઈરમ્યા; ૭૦
 તે પ્રભુનધરે (૨) સુકલા દેખિ નાટકીઆ તે ગમ્યા. ૭૦૧
 તસ રાણીરે (૨) ફૂકડો દેખી, સુદર રૂપ રલીઆમણો; ૭૧
 તે માગધરે (૨) રમવાકાજ, આપધ દ્રવ્ય અતિ ધણો. ૭૨
 કહઈ નાટકીઆરે (૨) એ આતમારામ કેહનધ એ નવિ આપઈ; ૭૩
 એહનધ નામિરે (૨) લીલવિલાસ, દુખદાલીદ્ર તે કાપધ ૭૪
 તેણુધં જોયારે (૨) સ્ત્રી રાજના દેશ, રમવાં મિંસિ હુસિં કરી; ૭૫
 પછઈ આવ્યારે (૨) દેશ મલ્હાર, કરણાટક રમીઆ ફિરી. ૭૬
 તેણુધ દેખ્યોરે (૨) દેશ તિલંગ, દુખખણુ, મરહું જોધઆ; ૭૭
 તે આવ્યારે (૨) પોતનપુર જાણિ, શોભા દેખી મોહીઆ. ૭૮

(પંચમોાધકાર-પ્રશસ્તિ.)

ઢાલ-ચૌપાધ રાગે. રૂ૪

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિત્તઆણી;
 શીલ-અધિકારિં અદનરેશ, પ્રેમલાલચંદ્રી શીલ વિશેષ ૭૫
 ૧-કમેકમે ત્યાથી નીકળીને.

તેહ તણો પાંચમો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જન સુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમંડણ માહંત, શ્રીહીરવિજયસૂરિ સિર સંત. ૭૬
 જેહનું લોકોત્તર સરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુઈ અકબર ભૂપ;
 પદ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક ભય ટાલણ હારી. ૭૭
 તાસ પટોધર અધિકો રંગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીશર ત્રંગ;
 કુમત મતતરૂઅરનો કન્દ, છેલો જેણિં ટાલ્યો કન્દ. ૭૮
 તસપાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીર્ઘ પરમાનન્દ;
 તાસ પટોધર તેજિ દિણુંદ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીન્દ. ૭૯
 શમદમ લોકોત્તર વયરાગ, દિન દિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાઈ સુરનર નિશિદિસ, માનઈ જેહનિં બહુ અવનીશ ૮૦
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવઝઝાય;
 તાસ શિય દર્શનવિજય ભણુઈ, એતલઈ પૂરણ સહુઈ સુણુઈ ૮૧
 इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, पञ्चमोधिकारः सम्पूर्णः ५॥-७८१.

(પષ્ટોધિકાર-મંગળાચરણમ્)
 (વ્યવહારીની આંતર કથા.)

કહા

છઠે અધિકારઘ રસ ઘણો, અંતર કથા ચરિત્ર;
 તે સાંભલતાં ઉપજઘ, મતિ-ગતિ-બુદ્ધિ પવિત્ર ! ૮૨
 પોતનપુર સોહામણું, જહાં રમણીક આરામ,
 મધુરી મીઠી રસભરી, વનસ્પતિ બહુ નામ. ૮૩
 કદલી, દ્રાક્ષ; નિ સેલડી, ન લેરીરસ પૂરિ;
 ખીજેરી; વર દાડિમી સોપારીરંગ ભૂરિ. ૮૪
 આંબા; રાયણ અતિ ભલાં, જાંબુ, ફણુમ, ખડખૂજ;
 અંજીર; ખજૂરી; બોરડી, લીણુ અનનાસ; તરબૂજ. ૮૫
 ચંપક, કેતક; મોગરો, નાગરવેદિનિ કુજ,

લેખ ૧પરાગ મધુરધ્વનિ, લમર લાણુછ લછ શુંજ. ૮૬
 એહવી જાતિ અનેકની, વનસ્પતિ અલિરામ;
 નરનારીનઈ રમતિનાં, મનોહર ધર સુખદામ, ૮૭
 મેવાદિ અપિ તિહાં ધણાં, નિમળાં; પસ્તાં સાર;
 અખોડ; બદામ; નિ ચારખી, દ્રક્ષ; ચારોલી ઉદાર. ૮૮

હાલ, રાગ માલવી ગોડી, વાસપૂજ્યના રાસની દેશી.

મંગલાવતીવિજયે રાજતિ, એ હાલ. રૂપ.

શ્રીપોતનપુર નયરી વિરાજતિ, અમરપુરીસમ સોહનિભમ;
 દહગઢ પોલિ સજલ વર ખાઈ, વાડી વન જનચિત્તહરમ
 શ્રીપોતનપુર નયરી વિરાજતિ. આંકણી ૮૯
 સમ ભૂમિ મંદિરકી માલા, વાઈ દ્વારણી ગોખ શુભા;
 માનુ ! પુરશોભા જોવાનઈ આવી દેવ ત્રિમાન વિભા. શ્રી. ૯૦
 ચોરાશી ચોહુટા અતિ એલિં, વિવિધ કૃ(ક)યાણુક ભૂત વિપણી,
 વિવહારી વ્યાપાર ધણા તિહાં, મારગિ માગનલોક લણી. શ્રી. ૯૧
 શ્રીજિનમદિર અતિ ઉન્નતતર, મેરૂ-સુર્ફશનસમ વિભવો;
 જિનપ્રતિમાની પૂજા વિરાજઈ, જાણું એ સુરલોક નવો શ્રી. ૯૨
 તિહાં રાજ જય નામિં નિરૂપમ, મત્રી વિજય સુખુદ્ધિ નિલો,
 તસધરિ પુત્રી ગુણમજૂપા, ભૂવનિ તાસિર લાલતિલો. શ્રી. ૯૩
 રૂપસુદરી નામિ અમરીસમ, સ્ત્રો ચોસઠિ કલા કુશલા;
 નગરશેઠ તિહાં બહુ શ્રીવંત, શ્રીવંત નામિં કીરતિ વિમલા. શ્રી. ૯૪
 શ્રીપતી નામિં ગુણ શોભાગિણી, રવિનીતા તેહની અતિ ચતુર;
 તસ નદન અતિ રૂપ મનોહર, રૂપસુદર પુણિયં પૂરા, શ્રી. ૯૫
 મંત્રીપુત્રી ચૌવન પોહતી, દેવી દૂરિ નમન માનિ;
 તેણુછ તે નગરશેઠનો નંદન, દીકો રૂપ અધિક સ્વાનિ શ્રી ૯૬

૧-વાસ, ગન્ધ.

૨-સ્ત્રી, પત્ની. ૩-વાન, રગ, રૂપવાળો.

તે સાથિં નિજ પુત્રી વિવાહી, રંગિં ૧ચંગિં સુખ વિલસઈ;-
 પ્રીતિ જડી જિમ નેત્ર નખામિપ, એક એક દેખી વિકસઈ. શ્રી. ૯૭
 ર'ન્ન મંત્રી શેઠ સંઘાતિં, અતિ સતોષ વહઈ હૃદયડઈ;-
 એક એક વિનાનવિચાલઈ, અધિક અધિક એમ નેહ જડઈ. શ્રી. ૯૮
 મંત્રીજમાઈ કરઈ ઠકુરાઈ, વારૂ વસ્ત્ર વિવેક કરઈ;
 હીરા માણિક મોતીકી માલા, કંઠિ પહેરી સોહ ધરઈ. ૯૯
 કનક કંદોરો જડયો જહુ મૂલો, કર કંકણ મણિ હેમણુ જડયો;-
 મુદ્રા અંગુલી વેઢવેલીઆ, શોભિત ભાલિં નિલક ચડયો. શ્રી. ૧૦૦
 સાત પાંચ ચવચપસમોવડિ, વારૂ વિભૂષા વસ્ત્ર ધરો;
 મિત્રિં પરચરિઓ વિનોદ કરંતો, એક પેઠી જઈ અનુસરિઓ. શ્રી. ૧
 માંહો માંહિ વાત વિનોદં, હાસ્યવશિં વેધકવચણુ વદઈ,
 એતલઈ એક વ્યાપારી આવ્યો, ગામ આસત્રી કુંણું ન વદઈ. શ્રી. ૨
 પૂરવ તિહાં વોહરતિ તેહ માટઈ, આવી હાટઈ ભાર ધરઈ;
 જૂના વસ્ત્ર શતખંડ થી ગડાં, દેહઈ જહુ પરસેદ ધરઈ. શ્રી. ૩
 સ્યામવરણુ દીસઈ તે દેખી, હસતો મિત્રનઈ કહધરે સુણો,
 આહવું રૂપ આકાર મનોહર, શેઠ સુરતરૂ હઈઆ શેઠતણો. શ્રી. ૪
 એક કહઈ શિરખંધ નિહાલો, જહુ મૂલો પરદેશતણો;
 શાહજી ! એહ મૂલ સ્યું પાવઈ, એહનો પેત અતિ સખર ધણો. શ્રી. ૫
 એક ભણઈ એ જમો^૩ અમૂલિક, વસ્ત્ર દેસાહરીનો સોહઈ,
 શાહજી ! ગજ કેતાનો હોસઈ, એ દીઠે અમ મન મોહઈ. શ્રી. ૬
 ભણઈ એક એહ પછેડી પ્રેખો, અતિ વિજ્ઞાનિં વણી દીસઈ,
 કાણાં મિસિ જાત્રી એ મુંડી, વાય પયસવા, ચિત્ત હીસઈ. શ્રી. ૭
 એક^૪ ભણઈ રે ! તનકસખોઈપ, ગધ જહુ ગધ સુમહમહકઈ;

૧-મૂલપ્રતમાં “ચંગિ,” એવો પાઠ છે. ૨-સમોવડ, સમાન. સરખે
 સરખાં વચ અને રૂપવાળા પાય સાત મિત્રો સાથે

૩-જમો, અગરખ. મૂલમાં “જમો”ને ઠેકાણે, “જગો” પાઠ છે

૪-આંહી “શેઠ” પાઠ છે. પણ હીક ન હાગવાની “એક” ક્યું છે

૫-તનકસખો-ચુસખો, સુગન્ધ

હાસ્યવચન નિસુણી ખેદાણો, હાટધણી પૂછ્યો સ કહઈ. શ્રી. ૮
 એ પુરશેઠ, નિં મંત્રીજમાઈ, તો ખેડીઓ તે એમ ભણઈ,
 સાંભલ શેઠિ સ્યું ગરવ કરઈછઈ, કરિ ગુમાન તે આપિ સુણઈ. શ્રી. ૯
 વસ્ત્ર વિભૂષણ ટીલાં ટગકાં, તુજ પિલવ મુજ ૧સિં કાજિ !
 વાંકાંચુંકાં થઈ બહુ ખોલો, એકવાર ન કહિઉં લાજિં ! ૧૦
 જમ હુ ઉપરાજણ નિસુણો, કરી રમસગરી દિલધં આયિં,^૩
 તુલે ફલૂસી કરતા દીસો, ઉપાઈ સપદ આપિં ! શ્રી. ૧૧
 આપતણી જે સંપદ વિલસઈ, આપ કમાઈ નવિ કાંધં;
 તે અધમાધમ પુરૂષ કહીજઈ, દુહવા સ્યાં મારે કો લાઈ. શ્રી. ૧૨
 મુણી સઘલાંઈ શેઠનઈ હસતાં, કહઈ વધી કહઈસ્યો - કાંઈ,
 ઉત્તર, કહ્યા વચનનો પામ્યો, લાજ્યો તે ઉડ્યો ધાઈ ; શ્રી ૧૩
 મન વિખવાદ ધરંતો નિજધરિ, જઈ ઉખર લઈ સેજીં પડ્યો;
 જઈ પરદેશ વૈભવ ઉપાઈ, તો વાર નિજ ચિત્ત ચડ્યો. શ્રી ૧૪

દુહા

અણ ખોલ્યો, નિં અણમણો, સૂતો સેજિં હામ;
 ભોજનવેલા જવ થઈ, ખોલાવ્યો જઈ નામ. ૧૫
 ઉઠજો જીમવા કારણિં, ભોજન ટાહું થાય;
 શાક પાક સવિં નિંપનાં, તુમ ખોલાવઈ માય. ૧૬
 ફૂંચર તે ખોલઈ નહી, અતિ રીસાવ્યો બાણી;
 માય આવી ખોલાવીઓ, ઉઠિ જમણ શી તાણિ. ૧૭
 માત કહિઓ નવિ માનીઓ, નવિ ખોલ્યો તે નંદ;
 તવ જણાવી તાતનિં, ન જિમઈ સુત સ્યો ફંદ ! ૧૮

ઢાલ. રાગ ગોડી, સીતાની સજ્જાયની બીજી ઢાલની
 દેશી રૂદ્ધ

તાત આવી કહઈ કાં રૂઠોરે, વચ્ચે । ભોજનવેલા ઉઠો;
 પ્રાણવદ્વલ કુલ-આધારે, નવિ ખોલઈ તેહ કુમાર ૧૯

૧-શે ! શું । ૨-મસ્કરી. ૩-આઈ, આવી, દીલમા આવી તેમ.

કહઈ ત'ત કુંણિં તું રોખ્યોરે, અથવા કુંણિં વયણે દોખ્યો;
કિં આંણા કુંણિં ન માનીરે, જે રીશ કરઈ જિમવાની ૨૦
તેડી મિત્ર સર્વ તે ભાખ્યારે, રીશકારણ કિસ્કુંય વિમાસ્યારે;
કહઈ ગામવ્યાપારી હસાકિરે, તેણિં ઉત્તર x x x હસીઉ. ૨૧
તાતસંપદ વિલસઈ શેઠરે, તેણિં તુજ ઉચી દ્રેઠ;
જગ્યા ખાસ્યો આપકમાઈરે, તવ હસજો કરી ઉતમાઈ. ૨૨
અમે એહજ કારણ જાણ્યોરે, શેઠિં સુણી હમયડઈ આણ્યો,
તાત કહઈ તેણિં કરી વાતરે, ઉઠો ભોજન કરો જાત. ૨૩
તવ બોલ્યો નંદન મીઠુરે, એ ભોજન ન ગમઈ દીઠું;
જાવું પરદેશિં આપિરે, ન જમું જે કમાયું બાપિ ! ૨૪
ઉપરાજી ધન ધરિ આવુરે, પછઈ ભોજન ધરનું ભાવું;
ધરિ ધનતણી બહુ કાઢિરે, ખાઓ ખરચો વિલસો જોડી. ૨૫
લક્ષ્મીનો ધરિ નહી પારરે, વાણોત્તર ધરિ હજાર;
વ્યાપાર જઈ દેશોદેશેરે, તુલ જાવું ન એહર વેપ. ૨૬
કહિઉં કથન ન માનઈ એકરે, મંત્રીશ સુણાવી છેક;
આવી મંત્રી બહુ સમજાવઠરે, પણિ તેહનઈ ચિત્ત ન આવઈ. ૨૭
મંત્રીઈ રાય જણાવ્યુરે, કારણ તે સવિ સંભલાવ્યું;
આવી ભૂપ ભણઈ સુણો શેઠરે, સ્યો મંડ્યો હઠ એ ઠઠ. ૨૮
દેશ-ગામ-નગર જે માગોરે, તે આપું એ નહી લાગો;
હય-ગય-રથ-ધન બહુ લીજઠરે, પણિ હઠ એવો નવિ કીજઈ. ૨૯
ઈમ કીધા અનેક ઉપાયરે, સુત સમજાવ્યો નવિ જાય;
એકાંતિ મિલી એસી હેઠરે, નૃપ મંત્રી નઈ તે શેઠ. ૩૦
સમજાવ્યો ન રહે જામરે, ચાલઈ મન ન રહઈ દામ;
કરવો સહી એહવો સ કેતરે, જિમ ચાલી ન શકઈ લેત. ૩૧
કહઈ સ્ત્રી સમજાવઈ ચલાયરે, સ્ત્રી સમજાવઈ આણુ દેવાય;
મંત્રીધરિં રહો પ્રસ્થાનઠરે, ઈમ કહીઈ કહણુ જો માનઈ. ૩૨

સ્ત્રી કહીઉ જો નવિ માનધરે, અન્ય ઉપાય કેા કરસ્યું છાનઈ;
 નૃપ મંત્રી શેઠ વિચારીરે, પૂત્ર પાસઘં આવ્યા વિચારી. ૩૩
 કહધ તાત, સુણો મુજ જાતરે, સહુ સમજ્યું સહીં વિખ્યાત;
 નિજસ્ત્રી સમજવી ચાલોરે, વાત તેહનિં હઈયડધ ધાલો. ૩૪
 તે કહધ હા સમજવુંરે, જિમ હોઈ સહુનઈ ઠાવું;
 મંત્રીધરિ પ્રસ્થાનું મનાવ્યુંરે, તે ભોજન તેહનિં ભાવ્યું. ૩૫

દુહા.

નિજનારીનધ જઈ કહધ, જો તુજ હોઈ, ૧આયેસ;
 તો હું થોડા દિવસમાં, જઈ આવું પન્દેશ ૩૬
 સ્ત્રી પલ્લવું સામી સુણો, તુલ કહેવો પરદેશ;
 પારવિહુણી લચ્છી ધરિ, વિલસો તે પ્રાણેશ. ૩૭
 એ દિન નહિ પરદેશના, ઈહાં જઈ ભોગસંયોગ;
 આગુલી વલગુ છોડી કરી, કિસ્યો અવર સયોગ; ૩૮
 ભોજન ભાણે પીરસીઉં, છોડી નવલુ ધ્યાય;
 પ્રભુજી ! વાર એ નહી, અણુસમજિઉં નવિ થાય ! ૩૯

ઢાલ. રાગ આસાઉરી. ઢાલ આખ્યાનની.
 ઘડાવિણુ માધવ ભોગરડો, સોહાવું જિમઈ કાનિ;
 એ દેશી. ૩૭

અણુસમજી જે વાત અણુવિચારી, કરસ્યધ તો નર તેહ,
 ધણું સોચામાંહિ પડસ્યઈ પ્રાણી, વાત મુકી દો એહ !
 પ્રાણવલ્લા ! એહવી વાતો, કહઈ તું ધણીધ જોડી,
 તોપણિ તે મુજ ચિત્તિ ન આવઈ, જિહાં જઈ ન આવુ હોડી. ૪૦

(રૂપસુન્દરીકથન, પહેલું દૃષ્ટાંત.)

કહઈ કાંતા, ૨દૃષ્ટાંત સુણો એક, કુમર કહધ કેા વાર;

૧-આદેશ, આજ્ઞા. ૨-મંત્રીપુત્રી રૂપસુન્દરી, શેઠપુત્ર રૂપસુન્દરને
 સમજાવવા એક દૃષ્ટાંત કહે છે.

એક વિવહારીએટા ઉદ્દેસ્યો, કાઈ વચણ વચાઈ.
 માયળાપ સહ સજ્જન પરિવારિં, વાર્યો ન રહ્ય જમ;
 નિજનારી સમજવઘ બહુપરિં, વચણ સુણો અલિરામ. ૪૧
 ગ્રાણુનાથ ! જેણીઈ પ્રિયમાટિ, પીહર સઘલું મૂંકધ;
 તે નારીનિં મૂંકી જનઈ, તુમ સરિખા દિમૂંઃચૂકઈ !
 આશીસ તેહની જો લેઈ ચાલધ, તો રૂકું હોધ સામી !
 પણિ સહુનિં ^૧ઉવરથી જતાં, કુણી [કાંઈ] ન પામી. ૪૨
 માલ ધણો લેધ પરદેશિં, ઉવરથી સિધાવ્યો;
 કુશલિં ક્ષેમિં ને વાંજિત નયરી, વસ્તુ લેધ મનિ ભાવ્યો,
 વેશ્યાવસનિં લગો તેણુઈ, નિજધન તે સાથિં ખાવો;
 નિરંધનપણુ જાણી વેશ્યાઈ, ધરથી કાઢ્યો ^૨દાધો. ૪૩
 દુ.ખી થયો ધનવિણ પૂરો, માણસમાંથી ટાલ્યો;
 જાણી પિતાઈ આવી, નિજધરિ તેડીનિં પાલ્યો.

[ઇતિ દષ્ટાંત.]

તિમ જે સુજન ઉઉવરથી ચાલધ, તેહના એહ હવાલ !
 વચણ અમાઈ માતો પ્રભુજી ! ધરિ રહો થઈ કૃપાલ. ૪૪
 વારિઉ કરો પ્રભુ માન ^૪મહોત બહુ, લાખીણા ધરિ બધઈઈ;
 બાહિરિ પગ કાડ્યો જવ લમતાં, દુ ખ ધણાંતે વેઈધ,
 વાત સુણી કહધ ^૫સાંભલિ કાંતા ! સહૂં સરિખા નવિ હોવઈ;
 કાઈ નિર્ભાગ્ય હુઓતો સહૂઈ, એહવા ન હુધ તું જોવઈ. ૪૫
 એહ વાત ન કરી તેણુઈ, સુણિ વેગિં આવેશ;

૧-ઉવર, આપદા, પીડા. સહુને દુ ખ દઈને જતા કાંઈ પ્રાપ્ત થાય નહિ ! એવો ભાવ છે. ૨-ખટ્યો ૩-ઉવર, ઉવાટ, કૃમાર્ગથી. ૪-આખર, મહત્ત્વ. “ વિનતિ અવધારે, પુરમાહે પધારે, ‘ મહોત’ વધારે બબ્બર રાયતુરે ” શ્રીપાલરાસો. ખંડ ૨ જો દાલ પ મી ગાથા ૧ લી. ૫-સાંભલ, અપ્રતિમાં “ સાંભલ ” ને ખટલે “ સાંભલિ ” કરવામાં આવેલ છે ધણે સ્થાને તેને ફેરવાને હોય એ “ સાંભલ ” પાણુ કર્યું છે.

એકવાર બોલ લાગો મુજનિં, તું કાંઈ દુઃખ ન પામેશ,
 સા લણુધ હવડાં એમ તુમે બોલો, પછિ નવિ થાઈ;
 ધરિમુજનિં તુલ વિરહવિગૂચણુ, દિન દિવરસાંસોજનધ ૪૬
 ૧નરનિં નારી ઘણી પરદેશિં, આવી મિલઈ ધન દેખી;
 ૨તિહારી પરણી; ધરની નારી, મુંકઈ તેહ ઉવેખી.
 કુમર કહધરે નિવિડ^૩ પ્રેમ તુજ ઉપરિ, મુજથી એમ ન હોય;
 નિજનારી ન સંભારઈ જે નર, અધમાધમ કહિઓ સોય. ૪૭
 હા કહી સહઈ સજન મુજનિં, તું લણુઈહા જઈ આવું;
 સ્ત્રી કહધ નરવિસાસ ન આવઈ, પછઈ તુલ ડીંહાં પાવું.
 ૪પૂંઠિં પ્રાણથકી હું ચુકું, તે તુલ ચિત્ત ન આવઈ;
 પવનકુમારઈ, અંજના પરણી, બહુ હરખમન લાવઈ. ૪૮
 નિરાપરાધ પરણી તે છાંડી, કમઈતે નવ ચાલઈ;
 કાઉસગિ શાસનદેવી આવી, શીલપ્રભાવિં માલઈ.
 શાસનદેવિં જઈ સમજાવ્યો, જઈ સતીનઈ સંતોષી;
 કહો કુણુ નરવિસાસ કહીઈ, એહવી સતીનઈ ૫સંદોષી. ૪૯

દુહા.

આવો મોવો તાહરઈ, હઈયડઈ, મુજ વિસાસ;
 પણિ અવસ્યઈ ચાલવું, સ્ત્રી સુણી હઈ નિરાશ. ૫૦
 સમજાવ્યો સમજઈ નહી, તાત જણાવી વાત;
 કરી પ્રપચ દો અવિનવો, રાખેવો જામાત. ૫૧
 મિલી નૃપ મંત્રી જોતિષી, શેઠ સ્વજન ગંભીર,
 ધન આપી બહુ જોતિષી, સમજાવ્યો સચિ હીર. ૫૨

૬-વર્ષસમાન.

૧-નરને, પુરુષને. ૨-ત્યાંની, પરદેશની. મારવાડી શબ્દ.

૩-નિવડ, ઘાટો દટ. ૪-પછી.

૫-સંદોષી, સંદુષી. અર્થાત્ દુષી કરી.

જ્ઞેતિપી ભણુઈ સુણો કૂકડા, નામ ધરાવઈ તેહ;
 'નગરિ' કો રાખઈ નહીં રાતિ, હુકુમ કરો એહ ! ૫૩
 કુમર ન જાણુઈ તે પરિં, નયર પડહો ફિરઈ જોય;
 જસ ધરિ હોઈ કૂકડા, રાતિં વનિ રહઈ સોય ! ૫૪
 તેણિં કરી સા જો^૧ કૂકડા, રનિજ ઇવનિઈ લેધ જઈ;
 વ્યાહણુઈ ધરિ આવઈ વલી, રાય હુકુમિં એ થાય. ૫૫
 એહ ઉપાય કરો તુલે, જિમ રહઈ કુમર ન જાય;
 મુહરત દેસું કુમરનિં, કૂકડા જોલઈ જ્યલાય. ૫૬
 એહ સંકેત કહસ્યું સહી, કુમર આગલિ સુવિચાર;
 તું તેડાવિં આવસ્યું. દેજો માન અપાર. ૫૭
 એહ વિચારી સહુ, પહોતા કુમર પનિંસંગિ;
 તુલ નિર્ધાર કહો હવઈ, કરસ્યું મનનઈ રંગિ. ૫૮
 શેઠનંદન કહઈ ચાલસ્યું, અમ જાણ્યો નિર્ધાર;
 જ્ઞેતિ મુહરત જો કહઈ, માનું તેહ વિચાર. ૫૯
 તતક્ષિણુ જ્ઞેતિપી તેડવા, 'નહર' ગયા વાચાલ;
 જ્ઞેતિપી તેડી આવીઆ, જોલઈ જોલ રસાલ. ૬૦
 ગ્રહ વરતઈ તે જ્ઞેતિપી, માંડી લગન પ્રધાન;
 લગનવિચાર તે બહુ કરઈ, જ્ઞેતિપી થઈ સાવધાન. ૬૧
 ગ્રહ વરતઈમાં જઈયે વલી, મુહૂર્તની વઈ ધાત;
 માંહોમાંહી સમજી કરી, નિસુણો એહ અવધાત. ૬૨

૬-અસ્મિનપ્રતે દ્વિતીયપાઠે “નગરિ” કો રાખઈ તેહ.” આ ગાથાની મતલબ આવી છે. જ્ઞેષિએ કહ્યું કે નામ માત્ર કૂકડાને પણ નગરમાં કોઈ પણ રાતના રાખે નહિ તેવો બંદોબસ્ત કરો.

૧-દ્વીતીય પાઠે “તેણિં કરી સાંજઈ કૂકડા,” સાંજઈ એટલે સાંજે, સન્ધ્યાએ “સાજ” એટલે સાંજે જોની પાસે હોય તે તે ઘણીએ જોજો કૂકડા હોય તેને. ૨-પોતે ૩-વનમાં. ૪-ચાલવાનું. ૫-નિંસંગે. કુમર પાસે. ૬-નોકર, ચાકર.

સુણો કુમર કહ્યું જોતિયી,^૭ વરસ છમાસિં કોઈ,
 દિન શુદ્ધિં દિન કો નહીં, મુહૂરત દીજ્યું સોઈ. ૬૩
 પણ પરભાતિ કૂકડો, બોલઈ વેલા જોહ;
 અજ્ય મુહૂર્ત એ જાણ્યો, જોતાં ન મિત્રઈ તેહ ! ૬૪
 હાલ. રાગ કેદારો—ગાડી. સુણો મેરી સજની, રજની

તળવેરે; એ દશી, ૩૮

તેડી કુમરને જોતિયી ભાષયરે, કૂકડા પાછલિ રાતિ ^૧આપયરે;
 તે વેળા મુહૂરતની જાણ્યો, નવિ બોલઈ તો તે દિન તાણ્યો. ૬૫
 એમ તે વેળા સહુ નિરધારીરે; કુમરિં તે મનિ સંભારીરે;
 કૂકડો બોલઈ નહીં એમ કરતારે, દિન વોલ્યા નારીચ્યું રમતારે. ૬૬
 કાવ્ય; ^૨સિલોક; અનઈ હરીઆલીરે, ^૩ગાહાપ્રહેલી કહે રસાલીરે;
 સજ્જ થાઈ જવા પરભાતિરે, ન સુણુઈ કકડશબ્દ પ્રભાતિરે. ૬૭
 ચાલી ન શકઈ એમ દિન જાવયરે, તવ શિવકુમારનાટકીઓ આવયરે;
^૪પાલીતલાવની જિમણુ કરીનિરે, સવ્યસા સાથ મનિ હરપ ધરીનિરે. ૬૮
 પરધાનધરિ પાછલિં આવીરે, રહ્યા વાસો તિહાં મડલી કરાવીરે;
 થઈ પરભાતની વેળા જામરે, તેણુઈ સમઈ નારીવચણુ અભિરામરે. ૬૯
 થયા ઉજમાલ પ્રિય ચાલેવારે, તો ચ્યું કામ વિવાહ કરેવારે; !
 કરી વિવાહનિં છોડ દેઈયરે, તે કિમ પરણી નવિ નિરવહીયરે ! ૭૦
 તેનું કીજ્યું જે નિરવાયરે, પ્રીતિનણો વિરહો નવિ થાયરે;
 જનમન્નગઈ તે પ્રીતિ ન જાયરે, તો ઉત્તમ તે એમ ગાયરે ! ૭૧
 પ્રીતિ કરી ધરી છોડ ન દેવારે, સતીજ પરણ્યો તે નિરવહેવારે,
 વધ્ધલ ! તિમ જો તેહ નિહીવઈરે, તો સતોપ બિહુ સભાવયરે, ૭૨

૭-વરસ છ મહિનામાં કોઈ શુદ્ધદિન આવતો નથી. એવો અર્થ છે.

૧-આખો, કહે, બોલો. ૨-સિલોક ૩-ગાથાપ્રજ્ઞાલી ૪-પાલ. તળાવની

પાળકપર.

દુહા. સોરઠી.

મિત્રસ્યઘ્ર આંખિ પંખ, આંખિ મિલસ્યો જગ્ગ પ્રભુ !
 નહી તો નિઃદિન આંખિ, વૈરભાવ બેઠૂનિં થયો ! ૭૩
 સામી ! નવલો પ્રેમ, છાંડીનધ કિમ આલસ્યો !
 મન તુભારં એમ, અવર કાઠનધ આલસ્યો ! ૭૪
 કરીઈ કુણસ્યું વાત, વહાલાં વિણું હૃદયડાતણી !
 આલસ્યો પરભાતિ, પ્રિઉ પરદેશિં સ્યા ભણી ! ૭૫
 જેહવો માહરો પ્રેમ, તુમઉપરિ અવિહૃતપણિ;
 કુમર સુદર્શન જોય, મેઘવતીપરિ અતિ ધણિ ! ૭૬

(રૂપસુંદરી કથન, ખીજું દષ્ટાન્ત.)

ઢાલ. રાગ કેઢારો-ગોડી. દશી પૂર્વઢાલવાળી. ૩૨

પુકવી તિલકપાટણુતો વાસીરે, કુમર સુદર્શન ગુણુ-અભ્યાસીરે;
 વ્યાપારી તે તપનપુર આવધરે, દેવગુરૂગતો ધરમ બહુ ભાવધરે. ૭૭
 નિન દેવપૂજા મુગુર્ધ વ્યાખાણુરે, નરનારી લક્ષ્યણુતો જાણુરે;
 એક દિન અઝી દીડી નારીરે, તપણુ તે અતિ લાગી પ્યારીરે. ૭૮
 પાસિં મિત્ર યશોધર જાણીરે, પૂજિઉ એ કુણ કુલની રાણીરે;
 કિં ! મુરરમણી કિંનરનારી, કિં ! વિદ્યાધરી માનિની સારીરે. ૭૯
 મિત્ર યશોધર કહઈવિવહારીરે, બેટી ગુણુપેટી સૂરીજિ હારીરે;
 ઇંદુમતી શીલવ્રત પાલધરે, પરણી પરનરનધ નવિ નિહાલધરે. ૮૦
 કહઈ સુદર્શન મેહિની લાગીરે, પૂરવભવની પ્રીતિ એ જાગીરે;
 તોહવઈએકુ બોલાવા જોઇયેરે, એશીચિનહરણીઈ મોહંમન મોહીયુંરે. ૮૧
 નિહાં જઈએકુજ ગુનેકુંતં બોલાવઈરે, દષ્ટવિકરરયુ નેકુદેખાવધરે;
 આવો સહોદર એમ કહી બોલીરે, નેહ લગો પણિ હું નહી બોલીરે. ૮૨
 આદરમાન સિહાસન દેઈરે, શ્રીજલ ભેટણું હાથમાં લેઈરે;
 ઇંદુમતી કહઈ મન હરી લીલુંરે, તુજે મુજનધ કિસ્યુ કામણુ કીધુંરે ૮૩

૧-વ્યાખાન, ગુરૂ-ઉપદેશ ૨-સૂરજ, સૂર્ય, સૂર્યતેજને પણ હરાવનારી.

કહેતાં સંચિ? ન આવધ ભાધરે, તુલ્લે આવી મુજ પ્રીતિ ઉપાધરે;
 ધરિ મુજ પાવધ પાંચ છઠ મોટારે, તિમ તુલ્લે છઠ ભાધ નહી ખોટારે. ૮૪
 ખાઓ પીઓ ધન ૨ વિલસો વારે, તુલ્લે જાણો તે દીઓ મુજ સારે;
 મનવચનકાયા રાખી હામિંરે, આવો જાઓ અલ્લ ધરિ કામિંરે. ૮૫
 એમ તે વાતિં પ્રીતિ વધારીરે, એક એકનધ દીધી શીખ સારીરે;
 નવનવ વસ્તુ વિજ્ઞાનધ નિપાધરે, આપિ હેજિં આ ! લ્યો ભાધરે. ૮૬
 કુમર પણિ સખરા ૩ કુમખા સાડીરે, આપે ઉંચાં ગમતાં કાઢીરે;
 એક રીશાવધ એક મનાવધરે, પણિ તે ત્રેમ અધિકા પાવધરે. ૮૭
 જિમેં રમેં કરેં વાત વિનોદધરે, એક એક દેખી ધરધ બહુ મોદરે;
 મનિ સંકલ્પ શ્રાધ અનેકરે, ન જાણાવધ કો કેહનધ વિવેકરે. ૮૮
 આપ આપણું કોષ ન મૂંકધરે, કાયાથી કો શીલ ન ચૂંકધરે;
 કુમર વ્યાપારિં ધન બહુ વાધ્યુરે, ધરમ કરમ તેણિં સધલું સાધ્યુરે. ૮૯
 વરસ પણવીસ નેહ એમ આલ્યોરે, ઇંદુમતીનધ રોગ બહુ સાલ્યોરે;
 દિન દિન દુર્બલ દેહિં થાયરે, ક્ષીણ થઇ તે ધાંન ન ખાધીરે. ૯૦
 કરી ૪ અણસણ પચ્ચખાણ સમાધિરે, ભાધ ભલામણ દીધી
 પુણ્ય સાધિરે;
 છાંડી મનથી નેહજંજલરે, ધરી પસંવેગ જપધ નૌકારરે. ૯૧
 થઈ પરહુણી ગઈ પરલોકિંરે, ભાધ, દુઃખ બહુ તેહનિં શોકિંરે;
 વારિ ઉં ન કરધ x x x , x x x x વાર્યો બહુ લેકિરે. ૯૨
 હામ નામ તસ વસ્ત્ર પરિધાનરે, દેખી દુઃખ સંભારધ માનરે;
 વિસાર્યું નવિ જાઈ દુઃખખરે, વેધ્યો નેહધ કિમ લધ સુખખરે ૯૩
 કરિ વિલાપ રહઈ મનમાંહિંરે, ઈહાં કાં આવ્યો ખડ્યો દુઃખમાંહિરે;
 હવધ સહી ઈહાં મિં ન રહવાયરે, વાણોત્તરનધ સુંપી સવિ જાયરે. ૯૪
 સગરનગરભણી ચાલે વીરરે, મનિ વયરાગ ધરધ તે ધીરરે;

૧-સકોચ. ૨-ભોગવો. ૩-કાંચલીકપટ્ટ, કમખો, કમ્ભાવ. ૪-પચ્ચ પીસ.
 (૨૫) ૪-જીઓ પાતું ૪૪ ગાથા ૬૬૫ ૫-સાધુપાણુ.

રાતિ દિવસ તેહનિં સંભારછરે, ઇંદુમતી ખ્યાનિં ચિત્ત ઠારછરે. ૯૫
 ૧ એક સૂતાં આવી જગાડછરે, ઇંદુમતી કહઇં કાં દેહ તાડછરે;
 હું સુરલોકેં બહુ સુખ પામીરે, મુજતુજ મિલન હોસ્યઈ વળી સામીરે. ૯૬
 મનથી ધરમ મ મૂંડીશ વાહવારે, કાઢે મનથી વિરહદુઃખલાવારે;
 સગરનગર તુજ, મુજનિં સરખીરે, ૨ અગતિ ભગિની મિલસ્યઈ હરખીરે ૯૭
 તેહનું વયણુ તું મત ઉથાપછરે, જે માગઈ તે હરખઈ આપછરે;
 નિસુણી તે આલિંગન દેતીરે, જાગ્યો ગઈતવ મનનિં લેતીરે. ૯૮
 સગરનગર તેહ પહુતરે, તિહાં ધરમ કરઈ વાણિગપૂતરે;
 વ્યાપારી થયો અધિકો લાભરે, મેલ્યો દ્રવ્યતણો તિહાં ગાભરે. ૯૯
 એક દિન તિહાં પોપધશાલારે, સુણી ઉપદેશ ગુરૂ વિશાલારે;
 ગુણુવતી; ભત્રીજા સાથિરે, ગેલિં આવઈ વલગી હાથીરે. ૯૦૦
 રૂપિં રવિ-શશી તે થંભાયરે, દીઠઈં દુખડાં સઘલાં જાયરે;
 દેખી કુમર સુદર્શન રૂવરે, પામ્યો અચંબો અતિહિં અનૂવરે. ૧
 મેઘવતી કહઈ નિસુણો કાકીરે, એ નર દીઠઈ હું ભધ જાકીરે;
 દેખત નયણે નેહ ભરાયરે, કાકી કહે મુજ; તુજ પરિ થાયરે. ૨
 જાણુઈ જનમાંતર નયણાં નેહરે, પછઈ ઉલ્લાસ ધરઈ વરઈ દેહરે;
 ખેહુઈં દેખ્યો નેહ ઉલ્હસીઓરે, એ સાથિં જનમાંતર વસીઓરે. ૩
 ખોલાવ્યા તસ આપિં જાઠરે, તે તવ ખોલ્યો આવો માઠરે;
 ગુણુવતી કહઈ અવિચલ વાચારે, ખોલીં ન જાણુઈ તે નર કાચારે. ૪
 આવો ધરિં તેડી જાયરે, કરી ભગતિ જિમ સુખીઓ થાયરે;
 વાત સવે તે પૂરવલી પૂછીરે, ઇંદુમતીનું દુઃખ સવિ મૂકીરે. ૫
 નેવિડપ્રીતિ તે સાથિં પાલછરે, એક એકનિ ક્ષિણમાં સંભાલછરે;
 જિમ બઈ શરીરઈ જીવ હોઈ એકરે, તિમ તે ચાલઈ સહ વિવેકરે, ૬
 ભોજન-પાણી જે આરોગઈરે, તે સવિ મેઘવતી હાથિં ભોગઈરે;

૧એણિમેલિં આદ્યું જનપરે, એક તમાસો નિસુણો થાયરે. ૭

દુહા.

ધંદુમતી આવી મિલી, કુમર સુદર્શન હેજિ;
પૂજિઉ સુખીઆ છો તુમે, કહઈ છું તાહરઈ તેજિ. ૮
ગુણવતી મેઘવતી મિલી, ધંદુમતીનિં જામ;
ધંદુમતી કહઈ સાલજો, હું છું ૨અમરી નામ. ૯
પણિ મુજ તુલે એ કુમરસ્યું, આસન છઈ સંબધ;
જનમાંતરનો જાણવો, તે સુણજો ૩વરખંધ. ૧૦

(દેવીએ કહેલો સુદર્શનપૂર્વપ્રબન્ધ.)

ક્ષેત્ર વિદેહઈ કુમરપુર, ગુણવતી તસ માય,
આઠ પ્રિયા આપણ સહિત, એ સ્વામી પ્રભુ રાય. ! ૧૧
રાજ્ય લગ્ન દીક્ષા ધરી, તે પુહુના સુરલોક;
નિહાંથી ૪ભરતિં અવનયાં, સિત્ત સિત્ત પશુઈ થોક. ૧૨
ભૂતિલકે વ્યવહારીઓ, હું ! તપનપુર જાણુ,
તુલે સગરનગરઈ નિદ્યા, ખીજાં ગતિ અવરાણુ. ૧૩

[ધતિ સુદર્શનપૂર્વપ્રબંધ]

આપણુ બેહુસ્યુ અધિક પ્રેમ, આગનિ પણિ સંબધ,
x x x x x x ૧૪
ગુણવતી મેઘવતી કહઈ, તુમે જાણ્યો એ સતેહ;
તો નિત મિત્રવું હે સહી. બોલ દેવ જાણે તેહ. ૧૫

હાલ. રાગ કેહારો ગોડી. રે ! દરિયા તું દેજે મારગ
સાર, એ દેશી ૪૦

મેઘવતીનાં મુંસાલીઅરે, જાગ તીરથકાજિ;
મેઘવતીનઇ સાથી લીઝરે, ના ન કેહઈ તે લાજિ.

૧-એ પ્રમાણે. ૨-દેવપતિ, દેવી. ૩-પ્રબન્ધ. ૪-ભરતક્ષેત્રમાં

કહ્યું સુણિ કુમર સુદર્શન સાર, કાં મૂંકઈ મુજ નિરધાર;
નહીં ઉતમ એ આચાર, કહ્યું સુણિ કુમર સુદર્શન સાર.

આંકણી. ૧૬

સમજ મહિનિ તુજ નઈ કહુ રે, તુજ યાત્રઈ બહુ નહી સુખ;
તુજ વિણ દીકઈ દુઃખ થણું રે, તુ તો કાં દીઈ દુખ. કહ્યું. ૧૭
૧તિં મન મોહિઉં માહરું રે, તું મુંજ પ્રાણુઆધાર;
તિં બાંધી પ્રીતિરાસડીરે, હવઈ કાં હોઈ દુઃખકાર. કં ૧૮
તુજ વિરહો મુજ દોહિયોરે, મિં તે ખમ્યો નવિ બય;
તુંજ યાલેતું મુજને સડીરે, મરણુસમાણું થાય ! કં ૧૯
તુજ ગુણ મુજ કિમ વિસરખરે, રતેથી બહુ ઉપગાર;
ખાત્રાં પીત્રાં પહિરવારે, સાચવતી સુખકાર. કં ૨૦
ભોજનવેત્રાં નિજ કરિં રે, કેલવી અમૃતાહાર;
તે કિમ મુજનિં વિસરખરે, તે તાહરો ઉપગાર. કં ૨૧
સૂખડીવેત્રા બહુપરિં રે, જેમ મન માન્યું દેત;
હું અપું તે હિનકરીરે, નેહ ધરી તું લેત. કં ૨૨
ખોત્રઈ માથું ધરી કરીરે, સૂતો સુખઅરિ જન;
તવ તું મુખ તુજ હાથસ્યું રે, ફરસતી મુજ સુખ તામ કં ૨૩
ઈમ અનેક સુખકારણખરે, કરતી નેહ-વિલાસ;
તે મુજ જખિણુખિણુ સાંઝરખરે, તો આ સ્યું કરઈ હાસ. કં ૨૪
મેઘવતી વળતુ કહ્યું રે, હું જઈ આવીશ વેગિ;
માન સંજાત્ર લેસઈ ધણીરે, મ ધરો ચિત ઉદ્ધવેગિ. કં ૨૫
ગમતાં અણુગમનાં છકેરે, કરતી વયણુ-વિલાસ;
તે મુજ મીઠાં લાગતારે, ખમતો આણી હાસ ! કં ૨૬
દેઈ છેહ વિરહો વલીરે, જાસ્યો ઉલ્લંઘી મુજ;
તો મિં તુજસ્યુ યાત્રઈ [સ્યુ રે], કરિ મન માનઈ તુજ. કં ૨૭

તીરથ કરવા ચાલી સતીરે, કુમર સુદર્શન તાસ,
 નિવિડપ્રેમવિરહભણીરે, મૂકઈ મુખિ નિસાસ કં ૨૮
 સરસ વસ્તુ નવિ વાવરધરે, ઉચા વસ્ત્ર નિષેધ;
 મેઘવતી નવે વિસરધરે, દેખવા ધરઈ ઉમેધ. ૨ કં ૨૯
 તેજ સુગંધ ગમઈ નહીરે, નવિ ખાધ તે પાન;
 કુણિં બોલવ્યું નવિ રૂચરે, મનિ મેઘવતીતું ધ્યાન. કં ૩૦
 દિન દિન દેહ દુર્ગત હોઈરે, અવટાધ અંતરંગ;
 ૧વે અશુ આતી જે સફરે, તે કિમ પુષ્ટો અંગ. કં ૩૧
 આવટણું દેખી કરીરે, હાકી રાખઈ ચિત્ત;
 આજકાલ તે આવસરઈરે, કરીઈ ચિત્ત પવિત્ત. કં ૩૨
 માન લાજ લોપનું નહીરે, માનતો બહુ અધાર;
 ખાઈ પીન માતકહાણથીરે, તેણઈ તે જીવઈ સાર. કં ૩૩
 આગત્રિ સરસ સંયંત ધગોરે, કડકનાં વાધઈ ગ્રંથ !
 મેઘવતી જિમ વારતાંરે, ચાલી દુઃખનેધ પંથ કં ૩૪

[ધતિ સુદર્શનદષ્ટાન્ત.]

પ્રેમિં ધમિ દુઃખ કાજઈરે, કહઈ રમંત્રીસુતા અરદાસ;
 મુજ પ્રેમ તુમસ્તુ તેકવેરે, કાંન મૂંકો નિરાશ કં ૩૫
 પઈલાગીને વિનવુરે, હુ છુ તુમહારી દાસી;
 ધરિ રહી આસ્થા પૂરવોરે, લોક દીઈ સાખાસી । કં ૩૬
 પ્રભુ ! ચાલ્યો દુઃખ થાસપઈ ધણુરે, કુમર સુદર્શન જેમ;
 હું છું વી વાત કરંતહારે, ફૂંકડો બોલ્યો તેમ. કં ૩૭
 ફૂંકડો જેટલઈ વાસીડેરે, બપડો થયો શેકપૂત;
 મુદ્દરત આવ્યું માહરધરે, સકલ સખાઈ લેત. કં ૩૮
 નિતક કરાવ્યું ફૂંકમધરે, ચોખાથી પિણ નિલાડિ,
 હાથે શ્રીફલ આપીઉરે, કીધ પ્રયાણ દહિં ડાહિ કં ૩૯

૨-કમેદ, હર્ષ ૧-તે, મેઘવતી. ૨-રૂપસુંદરી, રૂપસુંદરને કહે છે.
 ૩-દહો ખાઈને.

ભરતાર ચાલ્યા પછી પ્રિયારે, કરઈ વિનાય અપાર;
 રૂઢન કરઈ ઘણું દુઃખ ધરઈરે, એ સ્યું કર્યું કિરતાર ! ૪૦
 પાપી એકવો કુણુ હવેરે, જોશુઠ નરપતિની આંણુ;
 લોપી રાખ્યો કૂકડોરે, મારું તેડી તાણુ. કં ૪૧
 નફરનિં કહઈ તે કૂકડોરે, જોડનિં ધરિ તસ તેડી;
 નિરનિ-કરી નફર કહુમરે, નાટકીઆધર કેડી કં ૪૨
 તેહનાં તેડ્યાં નવિ આવીઆરે, નાટકીઅ નિરધાર;
 પુત્રી, તેડી પરધાનનિરે, વાત કહી અપાર. કં ૪૩
 મંત્રી કોપ્યો મનથકીરે, ભણુઈ કુણુઈ રાખ્યો એહ;
 કરો હદનાં તે ઉપરિરે, કૂકડો લાવો તેહ. કં ૪૪
 તવ નાટકીઆ જુઝનારે, સજજ કર્યાં હથિયાર;
 પહિરી ૧જીવરખી સવેરે, સનદ્રબદ્ધ પરિવાર. કં ૪૫
 ૨વાર માણસ ક્વારવધરે, વિચિં આગ્યા કહીઈ વાણી,
 ‘મરણીક એ માણસ ધણારે, એસ્યું મ કરો તાણી. કં ૪૬
 અનરથ બહુ થોડા કામનિરે, વાર નહી નિરધાર;
 સ્વસ્થા થઈ પુત્રીનઈ કહુમરે, તે મારકણા અપારે ક. ૪૭
 ચાન્નજુકાર તે ચાત્રીઆરે, પાછા નાવઈ આજ;
 બત્રીઆસ્યું વઢઈ જનમરધરે, વિણસઈ આપણુ કાજ. ક. ૪૮
 લામ ધણો કત્તિ^૫ ટાન્નનારે, પુત્રી કહુમ ભણું તાત;
 તે એક કૂકડા કારણિરે, મરઈ બહુ જન વિખ્યાત. કં ૪૯

હુહા.

તે લાવો ઈડાં કૂકડો, જે બોલ્યો પરભાત;
 વિરહ કર્યો જેણે નાકનો, તે પુહુચાકું માત. ૫૦

૧-છત્રસિકા, બખતાર ૨-સારા, સજજન. ૩ વારે, રોકે

૪-સાહસીક, મરણિયા. ૫-કલહ, કલેરા, ક્રોધ, યુદ્ધ.

વદઈ મંત્રી નર ^૧ સહસ યમ, મુંઆં આવઈ હાથિ;	
નાલિં કુહનમ જીવતા. જોર નહીં એ સાથિ ।	૫૧
પુત્રી ભણઈ માણસ ઘણા, રખવોલાની આદિ,	
તે જોવા લાવો ઈહાં, જોઉ નિશિવેદીનિલાડિ.	૫૨
પછમ પરધાન જઈ કરી, દેઈ વિસાસ કરી મેલ;	
માગ્યો જોવા કૂકડો, તે નાપમ થઈ ભેલ.	૫૩
મૂકીઓ લેઈ માણસ ભલાં, મંત્રી કૂકડ લેય;	
જેમ એ તિમ નર આએણી, રહે પુત્રીનમ દેય.	૫૪

ઢાલ, રાગ ગાડી ત્રિપદી,^૩ ૪૧

દેખી કૂકડો સાર, મોહી માનતી માંન.	
મૂકી મુખી ઈમ ભણમં એ.	૫૫
સુદર દેખી પંખ, આંખિ અમી ભરી કરી,	
ફરસતી પુંપુઆલતી એ.	૫૬
કહવા લાગી નારી, ઈમુણિલહી કૂકડા;	
જનમાંતર સ્યું વિરાધીઉ એ. !	૫૭
જે તે આવી આજ, બોલી વિરહ દીઓ;	
યૌવનવેશિ બાપડા એ	૫૮
દુલહો નાહવિયોગ, તે દુખ દેઈનિં;	
કિમ્ ? તે છટીશ કૂકડા એ. !	૫૯
કાઈ કરમિં તિરયય, એણિ ભવિ તુ હવો,	
વિરહ કરઈ હવઈ ભવ કિસ્યો એ.	૬૦
એહવા કરમ અધોર, કાં કરઈ કૂકડા ।	
એહ વિપાક અતિ દોહિલો એ.	૬૧

૧-એ હનર.૨-૧ આપે. ન+આલિં-આપે. ૩-જુઓ પાતું ૭૦ ઢાલ ત્રિપદી. ૪-સુણીલે, સાલનીલે.

એતલા ઉદ્ધર^૧ દુઃખ, નથી સંસારમાં;
જોય વિચારી જીવસ્યું એ. ૬૨

કાઈ દીઠ દશ ગાલિ, તે દુઃખ વિસરઈ,
ખૂસઈ બધું તેહજ પરિ એ. ૬૩

ધન જાઈ બહુ કોડિ, તે વેલાએ સાંપડઈ;
પણિ એ દુઃખ સાલઈ, દુઃખખણું એ. ! ૬૪

દુહા.

ધનમયઃ આવી મિત્રઈ, તિમ પ્રમુતા વતી જોય;
ગાલિ ખૂસટિ નહી ગૂંચડાં, પણિ એ દુઃખ સાલઈ દુઃખ હોય. ૬૫
મુખદુઃખ સહુનિં સારિખા, જાણી કર્યો ઉપગાર;
દુઃખ નવિ રીજઈ કાયનિં, ઉતમ એ આચાર ! ૬૬

ઢાંસ. રાગ સિંવઓ, ત્રિપટી. ૪૨

નિં જોતી મુજ નાહતો ! કરીય વિજોહ ઉમાહતો !
ઉમાહતો, એમ કહી રૂઠ ધણું એ ૬૭

ઈમ તે દેખી તે ફૂકડો, રોવા લાગેા ખાપડો;
ખાપડો આંસૂ આંખિં આણુતો એ. ૬૮

કહેવા લાગી સુંદરી, તું કાં રોઈ દુઃખભરી,
દુઃખભરી હું રોઉ પ્રભુવિરહઈ કરી એ ૬૯

તવ સંસારઈ કુકડઈ, પાટલો અણાવી તે રડઈ;
ભુઈ પડઈ ઝીકાલી^૨ અણાવતો એ. ૭૦

ચાંચઈ કરી અક્ષર ત્રિખઈ, ^૩સુણિ સુંદરી તે ઈમ ^૪લખઈ,

૧-ઉપરાંત, એ ઉપરાંત, એ વિના “આત્મસ્મરણ ઉદ્ધરેા ખીજે નથી ઉપાયજી”. બ લાણુકવિ ૨-ઈંટ, વા રોડાનો ટુકડો. ત્રિકાળવો.

૩-સુણ-સાંભલ. આ પુસ્તકમાં જેમ “સાંભલ” ની બદલે “સાંભલિ” કરવામાં આવ્યું છે, તેમ “સુગ”ને બદલે ધણેક “સુણિ” વાપરવામાં આવેલ છે.

૪-કહે.

કાં ઝખખ ^૧ મુખનિં તું ફૂકડો એ.	૭૧
સાંભલિ હું નહી ફૂકડો પૂરવદેશ આજઘ વડો;	
તિહાં વડો આભાપુરીનયર વડો એ.	૭૨
કરમિ નલ દવદંતીઅ, રાણી મૂંકી રોઅંતીઅ;	
રોઅંતીઅ સીતા રામિં વનિ તથાએ.	૭૩
રાવણનાં દશ મસ્તક, ભુંઈ પડ્યાં સ્ત્રી પસ્તક;	
૪સ્ત્રી પસ્તક નર બહુ જગમાં દુઃખ લલાં એ.	૭૪
હું પણિ કરમવશિં પડ્યો, કાઈ કારણ સંકટ અડ્યો;	
એવડો કરમિં સંચ આવી મિલ્યો એ.	૭૫

દુહા.

સુણિ સુંદરી નહી ફૂકડો, હું આભાપુરી રાય;	
કરમિં સંકટવશિ પડ્યો, એહવો મિલ્યો ઉપાય.	૭૬
સંકટ છૂટુ હે સહી. બધસું રાજ્ય સુહામ ।	
તવ બહિનર તું માહરી, સાઈં વાંછિતકામ.	૭૭
દોષ મ દેસ્યો કરમનિં, કરમિં સુખદુઃખ હોય,	
કરમ કરમ જે આપણાં, તે ભોગવઈ સહુ કાય.	૭૮
રૂપસુંદરી તે સાંભલી, મોહ લાગઈ તે સાથ;	
શાસ્ત્રવિનોદ કરતાં સવે, વિસરીઓ નિજ નાથ.	૭૯
કામળુગારી કામિની, કહીછ ઈણિ સંસાર;	
વૃથા કરિઉ ઇણિં ફૂકડછ, એહ વયણુ નિરધાર.	૮૦
મોહગહેલી કામિની, નિરખછ વારંવાર;	
જીવકારમ મુહ મરકલમ, ચાંપી હમયડા દાર.	૮૧
તું દીઠઈ દુઃખ વિસર્યું, થયુ શરીરઈ ^૧ અચન;	
હૃદય નયનનઈ સુખહવુ, ગયું તિરકદુ ખ મગહઈનિ	૮૨

૧-ઝંખે ધારે, વિચારે. ૨-બ્રીઓના કાંઈ નહિને કાંઈ કરણથી પસ્તાવો પામેલા ૩-એન, આનદ ૪-ગહન.

હાલ. ચોપાઇ દેશી. ૪૩

એહવઠ દિન બીજઠ પડવડો, નાટકીઠ માગ્યો ફૂકડો;
 મંત્રી કહય પુત્રી! તેદીઓ, હા! અમ તાન મુજ કહેણસુણીલીઓ. ૮૩
 તાન! એ દિવ્યરૂપ નહીં ફૂકડ જનિ, એ મુજ દુઃખ સવિ ટાલિઓ;
 x x x એણુઠ દુષ્ટ મુજ મન વાલિઓ. ૮૪
 એતલા માટઈ ધનસંપદા, જેટલું માગઈ તેટલું મુદા,
 આપી લેવો એ ફૂકડો, નહી તો અન્ય ઉપાય કો જડો. ૮૫
 પુત્રીવચનિ જઈ પરધાન, નાટકીઆનિં ફેઈ બહુ માન;
 કહઈ ધન જેઈને તે તુમે લીઓ, ફૂકડો અહા પુત્રીનઠ દીઓ. ૮૬
 રઠ લાગી જઈ તેહનિ ઘણી, તે માટઈ આગ્યા તુલમણી;
 તુલનિ જડસ્થઠ ઘણાઠ વત્ર, એકત્રી વાત તેણુઠ સાંભલી. ૮૭
 નાટકીઆ કહઈ ધન અહા ધણુ, ફૂકડો જીવથી અધિકો ભણુ;
 જીવ જઈ તો જાઓ તેહ, નવિ અપાઇ ફૂકડો એહ. ૮૮
 નાટકીઆ તે સમજ્યા નહી, મંત્રી વાત પુત્રીનિં કહી;
 ફૂકડઠ પણિ^૧ સંજાઠ કહિઉ, આપો હવણાં તે સદ્દણુ^૨. ૮૯
 આપો ફૂકડો નાટકીઆ હાથિ, તેહ આલ્યા લેઈ સહુ સાથિ;
 રૂપસુંદરુ પતિવર સિંધરે, થયુ સુખખ મનિ નાહ કરિધરે. ૯૦

[ઇતિ આન્તરકથા]

(પષ્ટોધિકાર-પ્રશસ્તિ.)

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિત્ત આણી;
 શીત્ર-અધિકારિં ચન્દનરેશ, પ્રેમલાલચ્છી શીલવિશેષ. ૯૧
 તેહ તણો જટો અધિકાર, પૂરણ પુહુતો જનસુખકાર;
 શ્રીનપગચ્છમંડણુ માહન્ત, શ્રીહીરવિજયસૂરીસર સન્ત. ૯૨
 જેહનું લોકિત્તરસરૂપ, પ્રતિજોગ્યો જેણુઠ અકબર ભૂપ;

૧-મૂલપ્રતિમાં “સંલઈ” એવો પાઠ છે. ૨-ગ્રંથુ, કબૂલ્યુ.

પટ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક ભય ટાલણહારી. ૯૩
 તાસ પટ્ટોધર અધિકો રગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીસર ત્રગ;
 કુમત મતતરઅરનો કન્દ, છેલો જેણિં ટાલ્યો કન્દ. ૯૪
 તસ પાટે શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીકધ પરમાનન્દ;
 તાસ પટ્ટોધર તેજિ દિણુંદ, શ્રીવિજયાનન્દચરિ સૂરીન્દ. ૯૫
 શમદમ લોકોત્તર વયરાગ, દિન દિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણુ ગાધ સુરનર નિશિદિસ, માનઈ જેહની બાહુ અવનીશ ૯૬
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય ભણઈ, એતલઈ પૂરણ સહઈ સુણઈ. ૯૭
 इति श्रीचन्द्रायामि नामरा, ष षोधि ारः सम्पूर्णः ६ ॥—૧૯૭

(સપ્તમોધિકાર-મંગળાચરણમ્.)

હાલ. ચોપાઈ રાગે. ૪૪

હવધ સાતમો અધિકાર લિખાય, નાટકીયાતે ચાલ્યા જાય,
 રમતા દક્ષિણ માલવદેશ, ૧મેટપાટ; માઝઆડિ નિવેશ. ૯૮
 ગૂજજર;કૂંકણુદેશ નિવેશ, સોરઠ સુંદર દેવનો દેશ !
 તિહાં તીરથ સમસ્થ સુખદાય, શ્રીશત્રુંજય, રૈવતગિરિરાય. ૯૯
 દેશમડણુ નયર સિર તિલક, ચિમલપુરનામિ ૩ હોઈ પુલક;
 તે ઉતરિઆ જઈ આરામિ, કીધું ભોજન રહી આરામિ ૧૦૦૦-
 જઈ ભેટ્યો મકરધ્વજ ૪ ભૂપ, દેખી નાટકીઆના રૂપ;
 પૂછ્યા તે બેલઈ પ્રભુ સુણો, પૂરવદેશ મહિમા છઈ ઘણો. ૧
 એહવઈ સમઘ તિહાં પ્રેમલા, દીઈ દાન વયણ કોમળા,
 પણિ કો ભરનાર આલાપુરી, પૂછઈ ખગરિ ન કહઈ કો ખરી. ૨
 રાગ મકરધ્વજ ધમ કહધ, વાન ખરી હોઈ તો કો લહઈ,

૧-મેવાડ, ૨-ગિરનાર ૩-પ્રેમલાલચંદ્રીનાશુ ગામ અર્થાત્ નાટકીયા
 આ પ્રેમલાના પિતાના દેશમાં અગ્યા. ૪-પ્રેમલાલચંદ્રીનો પિતા.

પણિ જાણીઈ જઈ જે એ વાત, પુત્રી કહેડું જોડું નિરધાત. ૩
 રાજા બંદીખાનઈ જેહ, મુકો જોડી પરહાં તેહ;
 એહવું રાયવયાણુ સાંભળી, પ્રેમજ્ઞા કર જોડી કહઈવલી. ૪
 તાત સુણો જે મૂંકા તેહ, તેહ સુખિં ધરિં જાવે એહ;
 પણિ મુજ જોડી પ્રભુ કાં કરો, જ્ઞાનીવયાણુ તે હૃદયકઈ ધરો. ૫
 શાસનદેવતાણી જે વાણી, તે સંભારો હૃદયકઈ આણી;
 સોલે વરસે મિત્રસઈ નાહ, તિહારિં જગ્યાસ્પઈ ચોર નિં શાહ. ૬
 મસવાડા જ થાકઈ હવઈ, હાથ વહેથમાં આવ્યું કવઈ;
 નિરતિ કરિનઈ જેમ નિભાય, તે તિમ કરવું પૃથ્વીરાય. ૭
 ભુપ ભણું સાંભલિ નંદિની, વરસ પત્તર જમાસ ખેદિની;
 નિરતિ ના પામી કિસી કાઈ, સાચું હેઠ તો ન કથઈ સોય. ૮
 પ્રેમજ્ઞા ભણું ભગવંતનઈ ભણું, અવર આજ્ઞપંપાજ્ઞ સચિ તણું;
 માહરઈ સાનિધિ શાસનદેવી, તો સાચું થસઈ સુણિ હેવિ. ૯
 જૈનમુનીસર જ્ઞાન સંકુ સાચ, મ કડીઈ મણિ ન હોઈ કાચ;
 તો સહી હોસ્પઈ સચી વાત, નહિતો પણિ કુણુ વારઈ ધાત. ૧૦
 એહવઈ આવ્યા નટયગવંન, રાજઈ પૂજ્યા તે સંત;
 પ્રેમજ્ઞા જઈ નૃપતઈ દુકડી, નાટકીઆ કહઈ વાત સુણી વડી. ૧૧
 પૂરવદેશ આભાપુરી હામ, તિહાં આવ્યાની નિસુણો સામ;
 નિસુણી પ્રેમજ્ઞા કહઈ અલ તાત, આભાપુરીની આવી વાત. ૧૨
 મંત્રી સુખુદ્ધિ ભણું સુણો ભૂપ, હવઈ જાણીસ્પઈ સયજ સરૂપ;
 પૂજ્યા નાટકીઆ કહઈ વયણિ, તિહાં રાજા નામિં સુશુઈ અવની. ૧૩
 નાટકીઆ કહઈ નરેશ, સોજ વરસ થયાં ખમરિ લેશ;
 ન લહઈકો કિહાં તે ગયો, સુદ્ધિ નહી તે કાંઈઈ થયો. ૧૪
 રાજ્ય કરઈ તિહાં તેહની માય, વીરમતી નામિં મહારાય;
 પૂજઈ મંત્રી પાત્રખી કુણિં દીવ, ફૂકડો આ કીહાંથી લીધ. ૧૫
 નાટકીઆ ભણું અંદનરેશ, તેહના ધરથી એહ વિશેષ;

એહ પ્રસાદ ધન ધણું અન્ને લહિઉં, જાણિઉં તેહવુ તુલનિં કહિઉ. ૧૬
 મંત્રી કહઈ આવ્યો વરસાત, ચોમાસું ઇહાં રહો વિખ્યાન;
 કૂકડો શિવમાલાનઈ ભણુઇ, રહો ચોમાસું મતિ અલ્લનણઈ. ૧૭
 જેડી, તાત સુણાવઈ તેક, નાટકીઈ માનિઉં સુણિ એહ;
 કહઈ પ્રેમલા કરજોડી કરી, અવધારો શ્રીનાન ઉચરી. ૧૮
 શુદ્ધિ લહીએ પ્રભુની ખરી, સોલ વરસ થયાં તેશુઈ વરી;
 જિહાં હોસ્યઈ તિહાંથી આવસ્યમ, પૂરા દિવસ થઈ કાવસ્યઈ. ૧૯
 રાખો દિવસ સવિ પૂરા થાય, રાખ્યા ખરચી દેઈ રાય;
 કહઈ પ્રેમલા મુજ જોવા કાજ, દિવરાવો કૂકડો મહારાજ ! ૨૦
 મુજ સાસરીઓ એ કૂકડો, ચારમાસ રહો પાસિ વડો;
 રાજઈ નાટકીઆ ભણ્યા, આપો કૂકડો એ દિન ગણ્યા ૨૧
 રામતિકારણિ માગઈ ધણું, ધન દેસ્યું માગો એહ તણું;
 તો, નાટકીઆ આપઈ નહી કૂકડોમતિ જાવા ગહગહી. ૨૨
 કૂકડાનુ મન દેખી તેહ, આપ્યો તે રાજોનિ એહ;
 રાજઈ પુત્રીકરિ દીઓ, તવ પુત્રીઈ હરખિં લીઓ. ૨૩
 ભોજનવિધિ તસ પૂઝી તાસ, [સારે] પુહતી પ્રેમલાની આશ;
 નાટકીઆ ઉતારા દીઆ, શુદ્ધિ લઈ સહુ મન ગહગયા. ૨૪

દુહા.

નાટકીઆના વયણુથી, ભૂપની ટલી મનબ્રાંત,
 સાચો કહો મુજ પુત્રીઈ, અંદતણો વિરતાંત. ૨૫
 મિ જાણ્યું ખોટુ વદઈ, પુત્રી જીવિત કાજ,
 એ નાટકીઆ આવતઈ, રહી અમારી લાજ. ૨૬
 જમાના પરગટ હુસ્યઈ, હવઈ ઉતરસ્યઈ કલંક;
 પ્રેમલા થાસ્યઈ નિર્મત્રી, કુલ થાસ્યઈ નિ કલંક. ૨૭
 પ્રેમલાજનકરીજો ભણુઇ, જેહનિં શીલશિણુગાર,

૧ ચારમાસ, ચાતુર્માસ

૨ કૂકડાની મરત જવાની થઇ ૨-પ્રેમલાનો પિતા.

તેહની સુરસેવા કરઈ, દેવ કરઈ જયકાર. ૨૮

પ્રેમસા કૂકડાનિં કહઈ, તું મુજ આતમરામ !

મુજ પ્રિયનમના ધરતણો, તેણુમં વહાલો અલિરામ ! ૨૯

હાલ. રાગ ધન્યાસી. દેશી-સુડાની, રાગ—સામેરી. ૪૫.

પ્રેમસા કરિ ધરિ કૂકડો, કૂકડો ચાંપી હૃદયડાપ્પારે;
કહઈ મુજ સાસરીઓ મિલ્યો, કૂકડાં ! દુલહો વિરહવિકારે. ૨૦
નાહ ચોરીમાંહી કહી ગયો, કૂ. આભાનયરી અહિ ઠાણુરે;
તેણિ પનરવરસ થયો, કૂ. આજ તે વચણુમંડાણુરે. ૩૧
જા પિવાસઈ જાપનાં, કૂ. રથથી ઉતરતાં સાહોરે;
કર છોડાવી માહરો, કૂ. નાસી ગયો તેહનો વાહોરે. ૩૨
આવ્યા જે સિધુ દેશના, કૂ. તેણુઈ કાઢીધરિ એકરાતિરે;
હું અલગી ઉમી રહી, કૂ. તેહ લવ્યો બહુ ભાંતિરે ! ૩૩
દિન બીજઘ રોઈ કરી, કૂ. મુજનિં કલંકીત કીધીરે;
કાપ્યો તાત મુજ ઉપરિં, કૂ. શલી દેવા આણુ દીધીરે. ૩૪
મંત્રી સુખુદ્ધિં સમજ્યો, કૂ. વાત એકપક્ષી નવિ કીજઘરે
તેડી તાતિ પૂંજીડે, કૂ. વાત સુણી મનિ ખીજઘરે. ૩૫
તેડી મંત્રી આરનિં, કૂ. પૂંજી રૂપની વાતરે;
તે કહેતાં ખોટા પડ્યા, કૂ. જોયું વાતની ધાતરે. ૩૬
શત્રુકાર મંડાવીઓ, કૂ. દેઉ નિત્યઈ દાનરે;
કાન કહઈ આભાકુરી, કૂ. નામ જતું અલિરામરે. ૩૭
એ વિરહદુઃખવારતા, કૂ. કુણુ આગલિં કહવાધરે;
જે કરમં આવી મિલ્યું, કૂ. તેતો આપિં સહીવાધરે. ૩૮
તે દિનથી મિ કૂકડા, કૂ. વારી દેહસંભાલરે;
સરસ વસ્તુ સવિ પરહરી, કૂ. માહરા એહ હવાલરે. ૩૯
મુજ સાસરાથી આવીઓ, કૂ. કહઈ સમાચાર કેહવારે;
નાહ છોડી મુજ કિહાં ગયો, કૂ. દિન કિમ જાસ્યઘ એહવારે. ! ૪૦

ઉમાહર નાહ પરણી ગયો, ફૂ વલતી ન પૂછી સારરે;
 અપરાધ મિં કા ન જાણીઓ, ફૂ. કહધ તે વિચારરે. ૪૧
 કહધ રાણી ધણી તેહનિં, ફૂ. હું તેણિં ન સંભારીરે;
 વિનય દેખતાં જો માહરો, ફૂ. તો હું લાગત પ્યારીરે. ૪૨
 મુજ હાથે જલ નવિ કર્યું, ફૂ. ભોજન મિં ન કરાવ્યુંરે;
 પાન સમારી નવિ દીયાં, ફૂ. કામ કિસ્યું ન લલાવ્યુંરે. ૪૩
 નાહધં નેહ ધરી કીસ્યો, ફૂ. મુજનિં નવિ જોલાપીરે;
 મોહિ મનોરથ મનિ રહ્યો, ફૂ. તુજ દીર્ઘ હું ફાવીરે. ૪૪
 મિં નવિ દીકું સાસરં, ફૂ. હરખ ન પોહતા માહરારે;
 એહવી હું દોભાગિણી, ફૂ. સ્યા હવાલ હવધ માહરારે. ૪૫
 સાસુહેજ ન મિં લહિઉં, ફૂ. નણુંદલતું ન જોયું માથુરે;
 દેવરહાસ્ય ન મિં સૂણ્યું ફૂ. તે હવધ દેખવું કિહાંથુરે. ૪૬
 નોધારી હતી હું સહી, ફૂ. થધ ધણીઆતી આજરે;
 તુજ આવ્યધ સુણિ માહરી, ફૂ. અધિકી વાધી લાજરે. ૪૭
 તું મનમોહન માહરો, ફૂ. તું મુજ પ્રાણુઆધારરે;
 તિં મુજ મનહું મોહિઉં, ફૂ. તુજ ઉપરિ મુજ પ્યારરે. ૪૮
 એકવાર મુજ નયણુડે, ફૂ. નાહનો કરિ મેલાવરે;
 તુજ વિના સુણિ કંકડા, ફૂ. કુંણિ આગલિ કરં રાવરે. ૪૯
 તુજ દીર્ઘ મુજ દુઃખડાં, ફૂ. વિસરીઆં વિકરાલરે;
 હવધ મુજપ્રિયમેલાવડો, ફૂ. કરિ તું છધ અતિહિં કૃપાલરે. ૫૦
 વિરહવેદન મિં જહુ સહી, ફૂ. હવધમિં ખમીય ન જાયરે,
 હવધ તું મુજ તે પરિ કરે, ફૂ. પ્રિયમેલાપકથાયરે. ૫૧
 દ્રાખ; બદામ, અખોડ એ, ફૂ. ચુણુ વેશાઈ સંભારરે;
 ભોજન ધોઅણુ સંભાલવું, ફૂ. કરે તે વારોવારરે. ૫૨
 આલંબન સુખતું થયું, ફૂ. વેલા જાતી ન જણાધએરે;

વાત સુણી તે કૂકડો કૂ. હૃયિયુ' દુઃખજો ભરાયરે. ૫૩
 કૂકડો ખિણુ દુમનો થઈ, કૂ. તાસ ન જણાવઈ આપરે;
 એ દુ.ખ એમ સરજિ'ઉં હુસઈ, કૂ. કઈ જનમાંતરપાપરે. ૫૪
 ઈમ કરતાં આરિમાસ હવા, કૂ. વેરખાનો ગયો કાલરે;
 અન્ન સવે સુહુગાં થયાં, કૂ. હુગો દેશ રસુગાલરે. ૫૫
 સરદસભાવિં નિરમલો, કૂ. નિરમલજલ તેનિ વાણિરે;
 મોર કલા રમઈ આપણી, કૂ. વ્યપારી ચઢઈ વાંહણિરે. ૫૬
 મારગ ફરકી સવિ હવા, કૂ. ચાલઈ ગાડા રથ સમુદાયરે;
 તવ તેહ નાટકીઆ સવે, કૂ. ચાલવા ધરેય ઉચ્છાયરે. ૫૭
 આવી રાયનિં વિનવઈ, કૂ. આપો રયણીનો વેદીરે;
 અહો પરદેશી પરહુણા, કૂ. રહ્યા આરમાસ નિંવેદીરે. ૫૮
 રાયે પુત્રીનિં જણાવીઉં, કૂ. માગઈ નાટકીઆ ચલાઉંરે;
 તેણુઈ આપો કૂકડો, કૂ. સુણી ભાગો મનઉમાહોરે. ૫૯
 વલતું નૃપપ્રતિં પ્રેમલા, કૂ. કહઈ એ સાસરીઓ જીવરે;
 ધન લઈ આપઈ એ કદા, કૂ. મુજ આલંબન સદિવરે. ૬૦
 નાટકીઆ તે નવિ દીઈ, કૂ. વલતું પ્રેમલા ભાપઈરે;
 જિમ આરમાસ; તિમ દિન વલી, કૂ. આર પડખો સુણિ
 મુજ આશરે. ૬૧

(કૂકડાને થયેલી વિમલાચલ યાત્રા, અને કૂકડામાંથી
 ચન્દનું પ્રગટપણું.)

વિમલાચલની યાત્રા, કૂ. મુજનિં વેગિં કરાવોરે;
 નાટકીઆ ભાઈનિં દીઉં, કૂ. નિહાંથી વહેલી આવીરે. ૬૨
 ઈમ કહી સહીઅરસ્યું મિલી, કૂ. લેઈ નિજ પરિવારરે;
 શત્રુંજય ચડી ઉતવલી, કૂ. ભેટયા જિન સુખકારરે. ૬૩
 એક રસૂકડિ કેસર ધસઈ, કૂ. એક લેઈ પૂલ સમારઈરે;

એક અગર આકૃષ્ણો કરઈ, ક. એક દીપક ધ્રુવ દારૂરે. ૬૪
 એક પખાલધ ધાતીઆં, ક. એક સુકદિ ઉસારધરે;
 એક સગ્ગધ ખીછ કરઈ, ક. એમ ને આતમ તારધરે. ૬૫
 પ્રેમલા સૂરજકુંડે જઈ, ક. કાંઈ મરુગો કકડવરે;
 કરઈ અંધોલ નિજ દેહની, ક. કરઈ વિચાર નૃપાધરે. ૬૬
 સોલ વરસ થયાં મુજ સડી, ક. સભા નિર્મલ-અવતારરે;
 છેહડો નાવધ કરમનો, ક. કિહાં મુજ નર-અવતારરે. ૬૭
 તો હવઈ છવી સ્યું કંઈ, ક. રેનુંકું વિટંગના આધરે;
 તીરથ કિહાં પામુ વડી, ક. જાંડુ હવઈ એ દેહરે ! ૬૮
 ચિંતવતાં એમ કંકડો, ક. કુડમાંલિ અપલાવ્યુરે.
 જાણી પ્રેમલા ગહબરી, ક. અરે ! હાં હાં ! ન પડ્યું દાનુરે. ૬૯
 એ સ્યું કીધું કંકડો, ક. કીધું વયરીનું • કામરે;
 નટનઈ ઉતર દેહ કિરપો, ? ક. તે ફરયધ મુજદામરે. ૭૦
 એમ કહી પાછલિથી વલી, ક. પ્રેમલાઈ અંપાવ્યુરે;
 જઈ કરી ઝાલ્યો કંકડો, ક. ગડતી સખી પડિઈ દાનુરે. ૭૧
 ધાધ આવી સખી સહુ, ક. પ્રેમલાનિં કરિ ઝાલીરે;
 કાંઈ આણી રાણીય, ક. કહધ એસ્યુ કીધું પ્રાણીરે ! ૭૨

(ચન્દ અને પ્રેમલાનો મેલાપ.)

પ્રેમલા કરિ ધરિ કંકડો, ક. હાથમુ પાંખ સમારધરે;
 તવ 'કયડિ' જે દોરડિં, ક. માધ આંખ્યો હનો દુઃખકારરે ૭૩
 સોલે વરસે સડ્યો(મ્યો) હનો, ક. આંગૂત્રી તણ્યો ત્રટારે;
 વિરહદુખ સવિ ભોગવ્યુ, ક. પાપકરમ સવિ ખટારે ૭૪
 તવ નરરૂપ થયો કંકડો, ક. તે દેખો ચંદનરેશોરે;
 પ્રેમલાઈ તે આલખ્યો, ક. પહેરણ આખ્યો વેષોરે. ૭૫

હરખી ઉઠી આઘી રહી, કૂં કહધ રાયનિં જઠ સંભલાવોરે;
 તુલ્લ જમાઘ પ્રગટ થયો, કૂં વસ્ત્ર-વિભૂષણુ લાવોરે. ૭૬
 દેવા વધામણી રાયનિ, કૂં જન દોડયા જઠ સંભલાવધરે;
 હરખ થયો તવ તેહનિં, કૂં અતિ અચરિજ. હૃદયિડધ આવધરે ૭૭
 શત્રુજય યાત્રા કરી, કૂં પૂજી મધ્યભગિણુંદરે;
 ભાવના ભાવી અતિભલી, કૂં ઉતરીયાં ગિરીન્દરે. ૭૮
 દીધી વધામણી અતિ ધણી, કૂં રાય પામ્યો અતિ-આનંદરે,
 દેખવા સહુ જમાઘનિં, કૂં મિલીઆ લોકના વૃંદરે. ૭૯

દુહા.

હાથી ઘોડા રથ સવે, શિણુગારે ધરી મોદ,
 ૨વહેલી સુખાસણુ પાલખી, છત્ર ચામર સુવિનોદ. ૮૦
 દોલ દમામાં દડવડી, પંચશબ્દ નિર્દોષ;
 ભુંગલ ભેરિ ને ફેરીનાં, શબ્દ વાજઘ નિર્દોષ. ૮૧
 નોખતિ વાજઘ છંદસ્યું, હલ ગુહિરો ગાજઘ મેહ;
 મદનભેરિ દહ્યા રવિ, ત્રિભુવનજન ધરધ નેહ. ૮૨
 જગમતી ઘોડા મલપતા, ૨પ્રિયગતિ ચાલંત;
 સુરસુંદરીસમ સુદરી, ગાતિં જન મોહત. ૮૩
 સામહિઉં સર્વ સજ્જ કરી, ચાલધ ચઢતધ નૂર;
 ભૂપજમાઘ ભેટવા, આણી આણુંદ પૂર. ૮૪

ઢાલ. રાગ કેદારો ગોડી તે તરીઆ ભાઈ તે તરીઆ. એ દેશી ૪૬
 શ્રીમકરંધવજ ભૂપ પ્રતાપી, મત્રી સુખુદ્ધિ વિશેષરે;
 સહસ પુત્ર સાથિં બ્રહ્મ સગજા, પહેર્યાં શોભિત વેષરે. શ્રી. ૮૫
 પાર નહી નિહાં માનવનો, જોવા મિલીઆ દેવરે;
 અતિ આડંબર અગર^૩ છાહો, કટકરજિ તતક્ષેવરે. શ્રી. ૮૬

૨-વહેલ, ગાડા. ૧-જલદ, સુન્દર. ૨-જીત. અશ્વગતિ વિશેષ, નાચતા
 કુદલોં જવુ. ૩-કટકરજો-લરકરના ચાલવાથી ઉડતી ધળથી અંબર-આકાશ
 બાણે છવાયું ન હોય. તેવો ભાવ છે.

વાજન ભૂગત્રિ ભેરી દમામાં, વાજઈ મોટાં નિસાણુરે;
 ગાયન ગાઈ રગ રસાલા, ગીતનાટિકમંડાણુરે. શ્રી. ૮૭
 યાચકજનનઘ દાન દીઈ બહુ, હયગય વસ્ત્ર સુનાણુરે;
 રથ બેડી સોહાસણિ રાણી, ધવલમંગલમંડાણુરે. શ્રી. ૮૮
 જઈ શત્રુજય, યાત્ર કરીનિં, વારણ જમાઈરે;
 ચોરીમાહિં દીકો તે તેહવો, કવચ કુચુદ્ધિ મિ ધ્યાઈરે. શ્રી. ૮૯
 સહી પ્રેમલાની અજબ પુણ્યાર્થ, લાગ્યતણી એ વડાઈરે;
 સાંઈઈ સાંઈ મિલઈ તે ધાઈ, તે સુખપાર ન પાઈરે. શ્રી. ૯૦
 વસ્ત્રવિભૂષણ કરી અમૂલ્યાર્થ, હાથીખધી ચઢાઈરે;
 લોક સહુ કુસુમિસું વધાઈ, ધવલમંગલ તિહાં ગાઈરે. શ્રી. ૯૧
 દેખો લોકો એ ઠકુરાર્થ, કીધી પૂરવકમાઈરે,
 એહવુ દેખી સુણોરે ભાઈ, કર્જો ધરમ સખાઈરે. શ્રી. ૯૨
 નયરપ્રવેશ ^૧સુસકુનિં કરાવઈ ધરિધરિ ઉચ્છવ થાઈરે;
 ધરિધરિ તોરણ ધન લહુકાઈ, ધરિધરિ મંગલ ગાઈરે. શ્રી. ૯૩
 કુંકુમહાથા લીતિ લગાઈ, નાટકની રચનાઈરે;
 દાન દીઈ બહુ અતિ હરખાઈ, ઇણિપરિ ઉચ્છવ થાઈરે. શ્રી. ૯૪
 પ્રેમલાલચંછી અતિ હરખાઈ, બેડી સુખાસણ આઈરે;
 માન મહોત દીઈ તસ ભાઈ, રતાતિ સતી કરી ગાઈરે. શ્રી. ૯૫
 રાજા, મંત્રી, ભૂપજમાઈ, વાતિં આપ કમાઈરે,
 કહી સહુનિં મનિ સુખ ઉપાઈ, એમ દિન આનંદદાઈરે. શ્રી. ૯૬
 રાય મકરધ્વજ કહુત મંત્રીનઘ, કીધી એણુઈ ઠગાઈ,
 કપટ કરી કલક નીંદાઈ, રાય કનકરથે ઠાઈરે. શ્રી. ૯૭
 એહનિ ચોરનો દડ નિપાઈ, કપટ કરી કલ પાઈરે,
 વાન સુણી કનકરથ રઈ, જીનચિતઈ ઉપાઈરે. શ્રી. ૯૮
 અંદરિના બીજો નહી કોઈ, રાખઈ મરણુથી રાયરે,
 ઈમ જાણીનઈ કોઈ ન જાણઈ, તિમ ધન નકર સગાઈરે. શ્રી. ૯૯

- રાતિ બધ પુહુર પછી સહુ સૂતધ, ચંદ્રધરિ તે જાયરે;
 જાણી ચંદ તે સાહમે આવધ, ઉત્તમ એમ ગવાયરે. શ્રી ૧૦૦
- કહો સ્યું કામ જે તુહે પધાર્યા, મુજનિં કાં ન તેડાવ્યોરે;
 ભૂપ ભણુધ એ કાજ અગોચર, તે માટિં હું આવ્યોરે ! શ્રી. ૧
- મકરધ્વજ ભૂપતિ પરભાતિં, કુટુંબસહિત અહા મારધરે;
 રાખણહારન કો નહિય અમારો, કીધા ગુણ ચિતારધરે. શ્રી. ૨
- જો રાખધ તો તું ઉપગારી ! તું જગિ જીવિતદાતારે;
 અહા કરણી જો તુહે સંભારો, તો કો અવર ન ત્રાતારે. શ્રી. ૩
- સુણી વચણ કહધ ચંદ, સ્યું ! બોલો, માહરધ તુહે છો તાતરે;
 મુજ જીવંતાં કોઈ ન મારધ, નિશ્ચલ બોલ એ જાતરે. શ્રી. ૪
- જાઓ ધરિ સુખઈ નીદ કરો જઈ, નિરભય થયો તે સાથરે;
 તિહાં ચોકી ચંદની બેઠકી સારી, એ ઉત્તમનરનાથરે. શ્રી. ૫
- થયો પ્રભાત સભાઈ આવ્યો, શ્રીમકરધ્વજ ભૂપરે,
 કાલ કૃતાંત થયો તે ભીપણ, એહવો થયો વિરૂપરે. શ્રી. ૬
- તેડી નફરનઈ તેહ તેડાવ્યા, ચંદચોકીઈ આખ્યારે;
 ખખરિ કરી જઈ ચંદનઈ તેણઈ, ચંદઈ ચોભાવી રાખ્યારે. શ્રી. ૭
- ચંદ ગયો તિહાં રાજસભાઈ, સામી ! તે સ્યું તેડાવ્યારે;
 રાય ભણુઈ એ ખોટા કપટી, અન્યાધ રખાવ્યારે. શ્રી. ૮
- એ માટઈ મિં સુતા કલકી, જે સૂધી સતી સારરે;
 એહનિ મારણ મિં આદેસી, પુણિયં રહી નિરધારરે. શ્રી. ૯
- તે માટે સવિ કુટુંબસહિત એ, હણવા તેડ્યા તેહરે;
 ચંદ કહઈ સામી ! અવધારો, સહી ન મરઈ હવધ એહરે. શ્રી. ૧૦
- એણે સામી મુજ પરણાવ્યો, તો એહ માહરઈ તાતરે;
 તે હવઈ જો મરસ્યઈ મુજ બેઠાં, તોં હું કહો સ્યો જાતરે. શ્રી. ૧૧
- રાય બણે એ અતિ અન્યાઈ, તુમે એ વાત મ તાણોરે;

એહની કરણી તમો સવિ જાણો, તે કાં હૃદયકંઈ નાંણોરે શ્રી. ૧૨
 ચંદ કહે જે એણુઈ કીધું, તે સવિ માહરઈ કાજિરે;
 એણિ મુજ ઉપકાર કર્યો એ, ન મરઈ તુમથી રાજિરે. શ્રી. ૧૩
 રાયે જમાઈએ કાધો જાણી, તેડાં મૂકયાં તેહરે,
 તે આવી નૃપપાએ લાગા, પગિ લાગો ચંદનઈ એહરે. શ્રી. ૧૪
 આજલગી^૧ જીવો તે જાણો, ચંદતણો ઉપગારરે,
 થાઈ પ્રશંસા ત્રિભુવનિ, એહની, ચંદ ઉત્તમ તે સારરે. શ્રી. ૧૫
 અવગુણ કીધઈ ગુણ કરી માનઈ, એ ઉત્તમઆચારરે;
 ચંદ નરેસર મોટો જગમાં, સહી જીવિતદ્વાતારરે. શ્રી. ૧૬
 રાય કનકરથ ચિતઈ મનમાં, હવઈ સસાર અસારરે;
 ધરિ જમનિં કહો હવઈ રયું કરવુ, રૂડો સયમભારરે. શ્રી. ૧૭
 ધિગ્ ! ધિગ્ ! મોહ એ મયણુવશિં જીવ, કરઈ અકારજ કરતારે;
 પણિ દોહિલાં હોઈ ભોગવતાં, દુરગતિ કારણ એતારે. શ્રી. ૧૮
 ઈમ જાણી માગઈ આદેસો, ચંદનરેસર ફેરોરે;
 કનકદંવજ આ ખોલઈ તુમારઈ, અમે લેસ્યુ મુનિવેશોરે. શ્રી. ૧૯
 ચંદ કહઈ કાં તે તવ પલણુઈ, ચરિત સંસારનાં દીઠારે;
 હવઈ અહે એથી થયા ઉલગા, સયમના હલ મીઠારે. શ્રી. ૨૦
 તો ચંદિ આદેશજ દીધો, કરી પ્રશંસા સહૃદરે;
 ચંદ કહઈ ભાઈ કનકદંવજ ! ચિંતા ન કરવી કહીધરે. શ્રી. ૨૧
 એ ભાઈનઈ વાર થાસ્યઈ, તિમ હું કરીશ એ કાજરે,
 તે સહુઈ દીક્ષા લેઈ મુનિ પાસિ, સાધિઉ આતમકાજરે. શ્રી. ૨૨
 ચંદ રાજાઈ નિજ મત્રાનિ, અનિ ગુણાવલી રાણીરે;
 માય ન જાણઈ તિમ મોકલીઓ, લેખ લખ્યો હિત આણીરે. શ્રી. ૨૩

કહા.

સોલ વરસ તિર્યયપણું, ભોગવી કરમહ ભોગ,

પુણ્યપ્રભાવિ પામીઓ, માનવપણુનો યોગ. ૨૪
 સુખશાતા મુજનિં અછછ, શ્રીજિનધરમપ્રસાદ;
 થોડા દિનમાં આવસ્યું, મિત્રસ્યું મન આહ્લાદ. ૨૫
 કાગલ પુહુતુ મંત્રીને, સુમતિ સુણાવ્યો વાંચી;
 ગુણાવલી હરપિત થઈ, લેખ લિખઈ મુદમાચી. ૨૬

(ગુણાવલી પત્ર.)

સ્વસ્તિ શ્રીવિમલાપુરિં, જિહાં છઈ પ્રભુ શ્રી અંદ.
 આલાથી તે ગુણાવલી, લેખ લિખઈ આણંદ. ૨૭

ઢાલ, રાગ કેદારો. ૪૭

પ્રભુ લેખ તુહારો ઓવીઓછ, વાંચ્યો સુમતિ મંત્રીશ;
 પ્રભુ તે સુખ થયું જીવનિંજ, પુહતી સઘલી જગીશ
 સનેહી ! આવો વેગિં ઘરે. આંકણી ૨૮
 પ્રભુ ! તુહા વિરહદાવાનજિંજ, દાજઈ દેહ અપાર,
 પ્રભુ ! નેત્ર અમીછંટા કરીજી, છાંટી કરી સુખકાર સં ૨૯
 પ્રભુ ! તુહા કાગલ સાંભલીજી, જે સુખ ઉપનું અંગિ;
 તે સુખવાત લહઈ જીવડોજી, કઈ જાનિ મનિ રંગિ સં ૩૦
 વિરહી હોઈ ઉતાવજાંજી, તે દુખ ખમ્યુંરે ન જાય,
 ઘડી, વરસાં સો સમી હોવઈજી, તુહા આવ્યઈ સુખ થાય સં ૩૧
 નેત્ર તપઈ તુહા દેખવાજી, કાનહીઈ તુહાવાત,
 અંગ તપઈ તુહા ભેટવાજી, જીભ સદા ગુણુ ગાત(ન) સં ૩૨
 તુહા અવ્યઈ ઓચીવ અતિ ધણાજી, તુહા આવઈ મંગણુ;
 તુહા અવ્યઈ એ પ્રાણીઓજી, લહઈ સતોપ મુખણુ સં ૩૩
 પ્રભુગુણુ સારાં ફલડાંજી, ચૂથી ટોડર^૧ સાર,
 હું આરોપું તે ગણઈજી, તેથી સુખ વિસ્તાર સં ૩૪

ધણું ધણું લિખીઈ કિસ્યુંજી, લિખતાં નાવઈ ^૧છેહ;
 પ્રભુ ! હવઈ કરવું તેહવુંજી, ઉજાસઈ નિજનેહ સં ૩૫
 તુ પ્રભુ રહસ્યો જિહાં ધડીજી, ધનધન તેહજી ઠામ;
 તિહાં તુહારઈ તેટલુંજી, પણિ ઈહાં વિણસઈ કામ. સં ૩૬
 રાજ્ય સંભાલો આપણુંજી, ^૨સીજઈ સધલાં કાજ;
 ખીજો સમાચાર વિસારિંજી, મંત્રી લેખઈ સાજ સં ૩૭
 વાંચી લેખ સનેહસ્યુંજી, આંણી મનિ એ વાત;
 ઈહાં વેગિં પધારવુંજી, થોડઈ ઘણો અવદાત. સં ૩૮

[છતિ ગુણાવલી પત્ર]

લેખ લિખીનિં પઠાનીઓજી, હુધ સણસણ પુરમાંહિ;
^૧ચોકની છકની વારતાજી, ન રહી ઢાંકી તિહાંહિ સં ૩૯
 ઈમ અનુક્રમીં સાંભલીજી, **વીરમતીઈ** વાત;
 અદ હતો જે ફૂકડોજી, તે નરરૂપી જાત. સં ૪૦
 તેણીઈ આરાધ્યા દેવતાજી, પૂછિંજી વાત એ સાચ;
 દેવ હવઈ સાચી સુણોજી, **વીરમતી** કહઈ વાચ. સં ૪૧
 જાઓ મારી આવો અંદનઈજી, દેવ કહઈ સુણિવાત;
 અહો ન ચાલઈ તે પ્રતિંજી, તે બલીઓ તુલ જાત, સં ૪૨
 વલી ખીજ સુર ભાખીઆજી, તેણઈ તેહ જમાપ;
 તવ રીશઈ તે ધડહડીજી, ચાલી મારણુ આપ સં ૪૩
 તે સધલાએ દેવતાજી, લેખનિ આકાશિ;
 ચાલી નૃપનિં મારવાજી, દેવ પડ્યાં તે પાસિ સં ૪૪
 દેવે વિચાર્યું અણચિંતવ્યુજી, રખે મારઈ જઈ ભૂપ;

૧-છેહો અત ૨-ગિર્ગહે

* માતનો અવાજ, વાતની ખબર.

૧-ચોકની છગની, ચારગની છગની અથવા ચોકની છકની. ચોક-
 ચોરામાં જાહેર થયેલી.

આગલિથી અણુજાણતમંજી, જઈ જણાવું સરપ. સં ૪૫
 અરે! ચંદ્ર ભૂપ તે સાંભલોજી, જિમ હું આવ્યો જાણી;
વીરમતી તુજ મારવાજી, તિમ આવધ મતિ(મનિ)આણી સં ૪૬
 દીડી આકાશે આવતીજી, ઉડ્યો ચંદ્ર નરેશ;
 સાહમો તેલણી ચાલીઓજી, ખડ્ગ લેધ સુવિશેષ. સ ૪૭
 આવતો નૃપ જવ જાણિઓજી, તવ જોલધ અભિમાનિ;
 અરે! પાપી ખીહતો નથીજી, ધીઠ વયણ સુણે કાનિ. સં ૪૮
 સહુ તમાસા સાંભલમંજી, દેખધ સહુધ લોક;
 પણિ કો તે સ્યું માંડઈ નહીજી, જીંઈ લોકના થોક. સં ૪૯
 ચંદ્ર, મરણુ તિહાં આગમીજી, સાંમો થયો અખીહ;
વીરમતી કહધ ચંદ્રલાજી, હવધ જાઈશં કહઈ કિહાંહ. સં ૫૦
 એમ કહી દેવ હકારીઆજી, દેવ ન જોલધ કાય;
વીરમતી કહધ કાં સવેજી, એણુધં સમધ અલગા હોય સં ૫૧
 દેવ કહધ અહો સ્યુ કરજી, એહવું તેજ ન ખમાય;
 એહનું પુણ્ય ચઢતું અછધજી, તુજ પરિવારિઉં આય! સં ૫૨
 એમણિ મુણી રીસિં ભરીજી, અધિક અધિકી તે નારી
 પોતઈ કાંતી ધરી કરીજી, ધાધ કહધ મુખિ મારી. સં ૫૩
 વપમાં આવી જેહવઈજી, પગ એક સાહી તામ;
 માથા પાછલિ ફેરવીજી, કહધ કરિઉં ભોગવિ આમ. સં ૫૪
 શિલા સંઘાતિં કીકતાંજી, આછેટી જહુ વાર,
 ઘોળી ઘોણિં લૂગડુજી, પછાડી ધરી ખાર. સં ૫૫
 ૧ મરણુગઈ **વીરમતી** મુણીજી, ૨ જનત ગયો તતકાલ;

જીધા વિના. ૧-મરણુગતિ. 'ગઈ' શબ્દ માગધીસાધાનો છે.

૨-પુત્ર, ચન્દ્રાન્ન. ચંદ્ર, વીરમતીનું મરણુ સાંભલી તુરત માતાના શબ-
 પાસે ગયો, અને તે વખતે દેવોએ આકાશે રહી પુષ્પવૃષ્ટિ કરી, એવો
 ભાવાર્થ છે.

દેવિં કુસુમા ગગનથીજી, વૃષ્ટેં કરી ભૂપાલ. સં ૫૬
 જ્યજ્યારવ દેવિં કર્યોજી, હુઓ તે જ્યજ્યકાર;
 સાખાસી સહૃદ્ધ કહીજી, ઓગ્ધવ અધિક અપાર. સ. ૫૭
વીરમતી એ પાપિણીજી, પામી ફલ અસરાલ;
 કીધાં ભોગવધ આપણાંજી, ગધ નરગિ વિકરાલ. સં ૫૮
 ચંદ્ર ધરિ આવ્યો ફિરીજી, હરખ્યું સહુ પરિવાર.
 ઉતારધ અઉઆરણાંજી, જય ! તુ જગદાધાર ! સં ૫૯
 માયમરણકારણુ સવેજી, લૌકિક જે જે કામ,
 તે સાચવીઆ ધુરથકીજી, શોક નિવાર્યો તામ. સં ૬૦
 કેતલાએક દિન રહી પછધજી, આવ્યા સભાધ ભૂપ,
 સુખિં રહધ તિહાં રાજઓજી, વાધ્યું તેજ સરૂપ. સં ૬૧
 એહવધ આભાપુરીથકીજી, આવ્યો લેખ ઉદંત,
 પહોતા હરષ થયા ધણાજી, વાંચી લેખ તે સત સં ૬૨

(મન્ત્રી પત્ર)

સુમતિં હેજસ્યું લિખ્યોજી, લેખ વિશેષ અપાર,
 સ્વસ્તિ શ્રીજિનવર નમીજી, **વિમલપુરિં** સુખકાર. સં ૬૩

હુહા.

અપર કાગલ સ્વામિનો, સુખસચક બહુ ભાતિ,
 મુખી થયો તે વાંચતાં, સભાઈ દિન-રાતી. ! ૬૪
 હુ જાણું હવડાં મિલુ, દૈવ દીધ જે પંખ !
 માણસકિમ હુધ ચિંતવ્યું, સાહજિવિના બહુ ઝખ. ૬૫
ગુણાવલી[ને] વિરહો દહધ, પ્રભુવિન ધાન નખાય,
 ખાધુ, અણખાધાસમું, રાખેવા નિજ કાય. ૬૬
 ચક્રવાક સમરધ રવિ, જિમ બખીહા મેહ,
 ગુણવ તો ગુણવ તનિં, તિમ સમરધજો તેહ (તેહ.) ૬૭

(ગુણાવલી-ઉવાચ.)

વાહિમ વહેલા આવન્તે, મુજ મિલવાનિં કાળિ;	
ખીણું સહુઈ છઈ ભણું, આવી બયસો રાજિ !	૬૮
જલ કાજલ અંધોળવું, કુસુમાદિકના યોગ;	
તેહનો વિરહો ટાળવા, કરવો નયણસંયોગ !	૬૯
શાલિ ગહું અનઈ સૂખડી, વસ્ત્ર ધોયાં વલી પાન,	
તુલ્લ દીકંઈ સહુ વાવરં, એ નિશ્ચઈ પ્રભુ માન !	૭૦
તુલ્લે પ્રભુ નિજ મનથકી, વિસારો હવઈ જોય;	
તો વાલેસર તુલ્લ વિના, મુજ ન સંભારઈ કાય !	૭૧
સુમતિ કિખઈસ્વામી સુણો, તુમે સુખી તિહાં જોય;	
સૂતું રાજ્ય ન મૂકીઈ, જોવઈ બહુ સુખ હોય.	૭૨
નીતિશાસ્ત્રે કહિઉં અછઈ, તે ચિંતિ [હે] દેવ !	
એતાં સૂતાં નહી ભલાં, વિણસઈ સૂતાં એવ !	૭૩
રાજ્યે જોન્યર શયાર વલી, સ્ત્રીષ્ટ વાહનપ નિધ્યાન(યાન)દ;	
સૂતાં મહેલ્યાં નહી ભલાં, મનિ ધરજો એ ધ્યાન.	૭૪

[છતિ મંત્રીપત્ર.]

એહવું વાંચી લેખમાં, મકરંધવજ કે રાય;	
અતુમતિ માગઈ ચાલવા, અંદનરેસર રાય.	૭૫
મકરંધવજ નૃપ ના કહઈ, ઈહાં રહતાં સુખ પૂર,	
સઘલઈ સરખું સજ્જતાં, વાધે અધિકું નૂર.	૭૬
અંદઈ ફિરી સમજવીઉં, જે મકરંધવજ રાય;	
આંણુ લહી તે નૃપતણી, ચાલણુ કરઈ ઉપાય.	૭૭
કરી સજ્જઈ પુરથકી, બાહિર કીધ પ્રયાણ;	
શવકુમાર નટનઈ કહઈ, મૂકો નાટક ગાન.	૭૮
સેવા કરવી માહરી, માગ્યા દેઘશ ગરાસ;	
તેહુ તિમ સાથિં થયા, રહ્યા અદ નૃપ સાથ.	૭૯

મંત્રી તેડી ત્રેમલા કહઈ, નહીં કરમનો છેલ;
દીસધ છઈ નહી આવીઓ, નાહ ન બોલાવી નેહ! ૮૦

હાલ, રાગ મારણ . ૪૮

કહઈ ત્રેમલા મંત્રીનઈ આપિં, પૂછી તાત નૃપ ચાલધરે;
મુજનઈ કાંઈ નવિ બોલાવી, માહરા સ્યારે હવાલરે! ૮૧
આવીશન આવીશ કાંઈ ન લાખ્યુ, આપિં ઉડી ચાલધરે;
નિરતિ કરો તુમે તે કનિં જામ, રાજે વિલંબો વિચારે ૮૨
મંત્રી સુખ્યુદ્ધિ ગયો અંદ પાસિં, ઉભો કરી પરિણામરે;
આદર દેઈ અંદિ બોલાવ્યો, કિમ આવ્યા ધહાં કામિંરે. ૮૩
પાસિં તેડી પૂછ્યો મંત્રી, લાષઈ વિનય વિવેકીરે;
સામી! તુમે નિજ ગામિ સિધાવો, પ્રભુતા ઉદય અનેકીરે. ૮૪
પણિ ત્રેમલાનધ ધહાં તેડાવસ્યો, કિં પિહર દાવેસ્યોરે;
આણિ દીઓજે હવે પ્રભુ નિજમુખિ, તિમ તે સહીય કરેસ્યઈરે. ૮૫
અંદ કહઈ મુજમનહુ મનાવઈ, તો હું કર અંગીકારરે;
એક રાતિ કોઠી ધરિ રહી તે, દીધ ધીજ^૧ મનિ ઉદારરે. ૮૬
તો મંત્રી કહઈ સામી કેહવું, ધીજ કરાવસ્યો એહનિંરે;
અંદ કહઈ કનકધ્વજ કોઠી, સાજે કરવો એ તેહનિંરે. ૮૭
નિસુણી મંત્રી ગયો તે પાસિ, કહો સવિ અવદાતરે;
ત્રેમલાલચ્છી પ્રભુઆદેસિં, પડવજ તેહજ વાતરે. ૮૮
મંત્રીધં અદરાય જણાવિઉ, જોડીર સલા તેડાવધરે;
કહઈ એ જો ધીજિં તું સૂધી, તો મુજનિ ખરંચ સોહાવધરે ૮૯
સુણી પ્રભુવચણુ તે ત્રેમલાલચ્છી, કરી જમ જલ-અઘોલરે
વિમલ વસ્ત્ર પહિરીનિં સલાઈ, આવી મનિ રંગરોલરે. ૯૦

૧-અપરાધી વા નિરપરાધી છે તે જાણવાની પરીક્ષા, પ્રતિજ્ઞા. જેવી કે
“તુળા, જળ, અગ્નિ, કોષ, અને વિષાદિ.”

૨-બોલાવી, સલા બરીને.

ગણી નોકાર પસલી^૧ ભરી નારી, કોઢી જેહ કુમારે;
 કનકકંચન નામિં નૃપનો સુત, રાખી સાહમો સારે. ૯૧
 સુરજ સાહમી રહી મુખિ બોલઈ, મનવચનકાયાધરે;
 શીયલ જે મુજ સૂધું હોવઈ, એક ચિત અંદરાનધરે. ૯૨
 શાસનદેવીતણઈ સુપ્રભાવિં, તો એહનો કોઢ ટલજેરે,
 એમ કહી પસલી નીરતણી જે, ઇંટી સહુ સાંભલજેરે. ૯૩
 એતલઈ કોઢ ટલી નવદેહો, હુઓ રાજકુમારે;
 સોવનવાન સોહઈ દેહકાંતિ, રૂપિ મયણ ઉદારે. ૯૪
 કુસુમવૃષ્ટિ કીધી તિહાં દેવઈ, હુઈ આકાસિં વાણીરે;
 સતીશિરોમણિ જ્યજ્ય પ્રેમલા ! અંદ નરેસરરાણીરે. ૯૫
 જ્યજ્યકાર હુઓ જગમાંહિં, સતીગુણ જગમાં ગવાધરે;
 શીલપ્રભાવિં સ્યું નવિં થાઈ, માનઈ સુરનર રાચારે. ૯૬
 કનકકંચનિં દઈ નિજ દેશો, પુહુઆડ્યો નિજ દેશિરે;
 x x x x x x x x ૯૭
 અંદ કહઈ હવઈ માતપિતાની, આણ લેઈ ધરિ આવોરે;
 આપણઈ જાવું પોતાનઈ રાજિં, વેગિં કરિ મનિ ભાવોરે. ૯૮

કુહા.

અંદ્રવદની સુણિ સુંદરી, તું ગુણવંતી નાર;
 સતીશિરોમણિ તું સહી, ધિન ધિન તુજ અવતાર. ! ૯૯
 શીલવતી હું જોણતો, નંહુંતો મનિ સંદેહ;
 તાહરું શીલ દીપાવવા મિં ધીજ કરાવ્યું એહ ! ૧૨૦૦
 ધીજિં સૂધી ઉતરી, કુલવંતી ગુણધામ;
 વિમાનિકસુર સાખિસ્યુ, તિ જગિ રાખ્યું નામ. ૧
 મૃગલોચની ગજગામિની, તું મુજ મોહનવેલિ;
 મુજ મનિમદિર તું વસી, મિં પામી સુરવેલિ ! ૨

અંદ કહઈ સુણિ વણિની, હવઈ જાવું નિજ દેશ;
માતપિતા હિત સૂખડી, લેઈ આવો આદેશ. ૩

ઢાલ. રાગ ગોડી, દેશી ચૂનડીની. ૪૯

ઘોહુ ઘોહુ^૧ રજા મુજ રમાડલી, જોઈ સાસર તુલ આદેશરે;
પ્રભુ સાથિ સિધાવું ઇલાંચકી, તે તો પુહુચઈ નિજદેશરે.
ઘોહુ ઘોહુ રજા મુજ માડલી. આંકણી. ૪

માય માયઈ મનિ ગહબરી, હિતશીખ દીઈ સુણિ વચ્ચિરે;
તું સતીયશિરોમણિ સુર કહી, જયજય ત્રેમલાલચીરે ઘો. ૫

તોહે પણિ પ્રભુમનિ આલજે, મમ લોપીશ પ્રભુઆણુરે
સુખદુ.ખની હોઈ વિભાગિણી, તું તો સહેજિં ચતુર સુખણુરે. ઘો. ૬

સાસરીઆં મિલી મન તેહનાં, આવરજી લેજે અપારરે;
પતિતણેં સહુ સતોપજે, જિહાં શોકિતણા વ્યવહારરે. ઘો. ૭

શોકિ સહુ સાથિં મિલતી રહજે, દુહવિસ માં દાસી ગુલામરે;
ખેલતાં જીભઈઅમીઅ સંચારજે, એમ પામીશ તુ અલિરામરે. ઘો. ૮

દોહિલું સહી આપિ તિમ કરે, નવિ વિણસઈ નૃપતું કામરે;
ઉપગાર કરે સવિ જીવનિ, જાંડઈ પરમાદતુ દામરે ઘો. ૯

એમ માયતણી સુણી સ્ત્રીખડી, પિતાનિં પૂછઈ જાયરે;
તાત કહઈ સુણિ ધરમિ સવિ ભલું, કરજે શીખ દીઈ માયરે. ઘો. ૧૦

ખીજ માતા સવિ વિનવી, લાગી રહી તેહનઈ પાયરે;
વચ્ચિ ! તું વહિલી આવજે, મિલવાનિં અમ સુખ થાયરે. ઘો. ૧૧

સહસ ભાઇનઈ જઈ વિનવઈ, મંત્રીનઈ સવિ પરિવારરે;
હહી અનુમતિ તેહની મનિ રહી, સવિ કહઈ પતિભગતિ ઉદારરે. ઘો. ૧૨

એમ લેઈ સજઈ આપણી, વહી લેઈ નિજ પરિવારરે;
પિહરીઆં રોતાં પાછાં વલઈ, વચ્ચિ ! વહેલી આવઈ એકવારરે; ઘો. ૧૩

ત્રેમલા પણિ પાછું જોયતી, રોતી ડસડસતી જાયરે;

એ પિહર શેત્રુંજ જાડુઆં, સહીં મુજનિં વેગનાં થાયરે. દો. ૧૪
 રથ બધડી રાય બોલાવતાં, ચિન્ત લાગધ તેણુઈ ઠાયરે;
 અવિચિત્રપણુઈ નિજ ધરભણી, વેગિં તે ચાલ્યા જાયરે. દો. ૧૫
 મારગ બહુ કટક વિકટ થયું, નવિ લહીઈ સૈન્યનો પારરે;
 આગલ્યા જલ પીધ નિરમલું, પાછિલાનેઈ કાદવ ઠારરે. દો. ૧૬
 ખેહિં રવિ છાલો (યો) કટકની, હય ગય રથ નર નહી પારરે;
 બહુ રાય મિલધ આવી સવે, અતિ પ્રચંડ પ્રતાપ ઉદારરે. દો. ૧૭
 પોહતા પોતનપુર ઢૂંકડા, જાણી કટક પરાઈ ઠાયરે;
 સખલો ગઢ ભીડી નૃપ રહ્યો, સુણી અંદ કેવરાવધ સોયરે. દો. ૧૮
 ભગિની માની મિં મંત્રીસુતા, કૂકડાપણુઈ તેહ સંભારિરે;
 હું આવું મિલવા કારણિં, ધરજો માં ખીહક લગારિરે. દો. ૧૯
 આવી મિલી વાત સવે કહી, આપ આપણી જે હુધ હેજિરે;
 અતિ આદરિં તિહાં તેડીઆં, બહિનિ બહિનિપતિ બહુ તેજિરે. દો. ૨૦
 દેઈ દેશનિલાતિ બહુ તેહનિં તેહનિં, રાજ્યાં તે આપણુઈ પાસિરે;
 તિહાંથી હવઈ આભાપુરભણી, ચાલ્યા તે વેગિ ઉલ્હાસિરે. દો. ૨૧
 મંત્રી સુમતિ ખખરિ કહી ખરી, કરી સાજ કટક દલ લેયરે,
 સાહમા આવીને તે મિલ્યા, પહેરાવ્યા મંત્રી તેયરે. દો. ૨૨
 આભાઈ આભાઈ આવ્યા વેગિરયું, કીધાં તે બહુત મડાણુરે;
 મત્તામયગલ સિણુગારિઆ, પાખરિઆ બહુ કે કાણુરે. દો. ૨૩
 વાજઈ તિહાં ભેરી અલ્લરી, પચશબ્દ અતિ નિસાણુરે;
 સિણુગારિઈ નયર સયલ બહુ, જુઈ તે રાણો રાણીરે. દો. ૨૪
 આવ્યા લલઈ અંદનરેસર, એમ લોક દીધ આશીશરે;
 બહુ ધવલમંગલ મહેલીઆ ગાધ, કહધ પુહતી જગીશરે. દો. ૨૫
 માગ્યાં દાન લહઈ યાચક સવે, કરઈ જિનદર્શન સુખહેવરે,^૨

૧-પરરાજ્યનું કોઈ સૈન્ય યુદ્ધમાટે આવેલ છે એવું જાણીને પોતન-
 પુરના રાજાએ ગામભાગોલો ખંધ કરાવી. ૨-સુખના હેતુ માટે.

૩ વાંદી ધરિ પુહુતા પ્રભુ, રાયરાણાં બહુ કરધ સેવરે. ઘો. ૨૬
 મંધાણા તોરણુ ધરધરિ, મદિર મંદિર ધ્વજ ઓઢિરે,
 રાજભુવન સવે સિણુગારિઆં, સિણુગારી સવે પોઢિરે. ઘો. ૨૭
 આવી મિત્રી રંગિ ગુણાવદ્દી, પુહુતી તે મનની આશરે;
 વદ્દી વિરહવિગૂચણુ સવિ ટલી, હુઆ સુખતણા અબ્યાસરે ઘો. ૨૮
 મિત્રી વાત સવે આપ આપણી, કહી સંભલાવધ અવદાતરે;
 દુર્કર્મ હતાં તે ભોગવ્યાં, હવઈ હરખિં સુખની વાતરે. ઘો. ૨૯

(સપ્તમોઽધિકાર-પ્રશસ્તિ.)

હાલ. ચૌપાઇ દેશી. ૫૦

સવત સોળ નવ્યારીઓનણી, આશો શુદ્ધિદશમી ચિત આણી,
 શીત્ર-અધિકારિ ચન્દનરેશ, ત્રેમલાલચ્છી શીલ વિશેષ. ૩૦
 તેહ તણો સાતમેઃ અધિકાર, પૂરણુ પુહુતો જન સુખકાર;
 શ્રીતપગચ્છમડણુ માહંત, શ્રીહીરવિજયસૂરિ સિર સંત. ૩૧
 જેહનું લોકોત્તર સરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણુધ અકખર ભૂપ;
 પટ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોકે ભય ટાલણુહારી. ૩૨
 તાસ પટોધર અધિકો રગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીશર ચગ;
 કુમત મતતરઅરનો કન્દ, હેઘો જેણિ ટાલ્યો કન્દ. ૩૩
 તસ પાટે શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીઠધ પરમાનન્દ;
 તાસ પટોધર તેજિ દિણુંદ, શ્રીવિજયાનન્દસૂરિ સૂરીન્દ. ૩૪
 શમદમ લોકોત્તર વયરાગ, દિન દિન જેહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણુ ગાધ સુરનર નિશિદ્ધિસ, માનઈ જેહનિં બહુ અવનીશ ૩૫
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવઝઝાય,
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય ભણુધ, એતલધ પૂરણુ સહુધ સુણુધ. ૩૬
 इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, सप्तमोऽधिकारः सम्पूर्णः॥-१२३६

(અષ્ટમોડધિકાર-મંગળાચરણમ્.)

હાલ. ચૌપાઠ દેશી. ૫૧

આઠમઠ અધિકારે પુણ્ય પ્રધાન, તે ચંદ્ર કરસ્યઠ થઠ સાવધાન;
 પુણ્ય પૂરવ-આપદ ટલી, પુણ્ય આવી સપદ મિલી. ૩૭
 હવઠ સભાઠ અવ્યો રાય, સભા મિલી સહુ તેણુઠ ઠાય;
 પ્રધાન પ્રમુખ સવિ આવી મિલ્યા, સહુ સ તોપ થયા દુખ ટલ્યા. ૩૮
 આઠિકાર આવંતડા કરઠ, સમાધિ પૂછંતા તે સવિ ઠરઠ;
 સહુ લોકમનિ જાણુઠ અસ્યું, પુણ્ય અમારૂં જાગિઉ તસ્યું. ૩૯
 પ્રધાનાદિક આગલિ વાત, કરી ભલાવી જેહણી માત;
 નિઃકંટક હવઠ પાલિં રાજ, સાધઠ સધલાઠ તે કાજ. ૪૦
 સભા વિસરજી ધરમાં ગયા, રાણી હરખ ધણા અતિ થયા;
 ચંદ્ર સંભલાવી વીતિ આપ, ગુણાવલી આલોયું પાપ. ૪૧
 પ્રેમલાઠ પણિ કહો અવદાત, રાજ કંઠ ટલીઓ ઉતપાત;
 વીરમતી જે મરણિં ભઠ, તોહ ભાવઠિ સધલી ગઠ. ૪૨
 હવઠ રાજ પાલઠ તે રાજ, ધરમ-અરથકામ સાધઈ કાજ,
 નિજ લક્ષ્મી કાજગરી કરઠ, પુણ્ય પ્રબલ પોતઠ અણુસરઠ. ૪૩
 જિનમંદિર નયર; પુર; ગામ, હરખિં કરાવઠ ઠામોઠામ;
 જિનમંડિત પૃથવી તેણુઠ કીધ, લક્ષ્મીનો લહાવો બહુ લીધ. ૪૪
 બિંબ ભરાવ્યાં બહુ બહુ ભાંતિ, યાત્રા પ્રતિષ્ઠા ધરીધરી ખાંતિ;
 પૂજા બહુ ભેદિં નિત કરઠ, ગુરૂ-ઉપદેશ સૂઘો મનિ ધરઠ. ૪૫
 ભગતિ ભલા મુનિજનની કરઠ, સામીભગતિ વિશેષિં ધરઠ,
 અભયદાન દીધ જે જંતુ, અનુકપાનો અધિકો સંતુ. ૪૬
 ઉચિતકીરતિ પણિ તે સાચવઠ, જશકીરતિ કરી જન રાયવઠ;
 વસ્ત્રવિભૂષણ ભોજન ભલાં, મેવા મિઠાઠ અતિભલાં, ૪૭
 ઈમ અનેક વર વસ્તુ વાવરઠ, સહુ સજ્જનનઠ સુખીઆ કરઠ;

રાણી જાણી બે તે વિશેષ, વિલસઘ લોગ તે સાથિ અશેષ. ૪૮
 ગુણાવલી એકદિન રચણીમજર, રસુપનિં દેખિં સૂરજ ઉદાર;
 પ્રેમલા તિમ દેખઘ વલી અંદ્ર, કૃદ્ધર્ધ વલી ઉપતુ દંદ્ર. ૪૯
 બિહું રાણીઈ જનમ્યા નરિંદ, ૩ પ્રાચીદિશિ જિમજનમેં દિણિંદ; ૪
 [ગુણાવલી]અન્દ્રસેન[નામિમહેન્દ્ર], પ્રેમલા પ્રેમઅન્દ્રનામિ ગજેન્દ્ર. ૫
 જનમમહોત્સવ કીધા અપાર, વિદ્યા સયલ લણી સુખકાર;
 ગુણાવલીસુત અન્દ્રસેનકુમાર, રાજકન્યા પરણી વર ચ્યાર. ૫૧
 પ્રેમલાલચંદીતણા સુત જેહ, પ્રેમઅન્દકુમર હુઓ ગુણુગેહ;
 યૌવન પુહુતો અનુક્રમિ તેહ, પરણી સાત કન્યા સુનેહ. ૫૨
 પ્રેમલા ગુણાવલી જેહુ તેહ, માનઈ વડી બહિનિ પરિ એહ;
 આણુ ન લોપઘ તેહની કદા, માહોમાંહિ સ્નેહ-સપદા ૫૩

(અન્દ્ર અને રાણીઓનો આનંદસંવાદ.)

ગુણાવલી નઘ પ્રેમલાલચંદી, રાજગોષ્ઠી કરઈ મન સત્થી, ૫
 કાવ્ય; સિલોક; ગાથા; નઈ દુહા, હરીઆલી પ્રહેલિકા ઉદા; ૫૪
 કહઈ અન્દ, રાણી કહો એક વાત ! “લોક સુભાષિત જાણો ધાત;
 રાણી કહઇ “ત્રણુ અક્ષર નામ, દુ ખદીઈ જગમાંહિ સામ !” ૫૫
 અદ ઉત્તર “વિરહો” કીઓ, તો રાણી કહઇ “હવઈ મત દીઓ,”
 પ્રેમલા લણુઇ ભૂપતિ અવધારિ ! “ત્રિણિ અક્ષર નામ વિચારિ. ૫૬
 તેથી જય વરીએ સુખ ધણા, લેઈછ સુરનર શિવપદ તણા;”
 ભૂપ લણુઇ, “એ ધરમ ઉદાર ! અહનિશિ એ કરવો નિરધાર.” ૫૭
 અદ લણુઇ, “તો ધરી સ્નેહ, ત્રિહું અક્ષર કહજે તુમ તેહ !
 તેણુઇ હોઇ સયલ સંવાદ, અરથ કહો મોંહિ મ કરો વાદ.” ૫૮
 ગુણાવલી કહઇ “ધરજે સામ ! અમઉપરિ તે મન અલિરામ;
 જે તુમે ગાથામાંહિ કહો, તે પ્રભુ અમે સદી તાહરો લહો.” ૫૯

પ્રેમલાપ્રતિં ભણુધં વલી ભૂપ, “ચિહ્નં અક્ષયરત્નં દિસ્યું સરપ ?
 તેણુધં સધલધં આદર લહધ, ડાહ્યુ નિપુણ સહુ તેહનિં કહધ!” ૬૦
 “ચતુરાધં તે મોટું નામ, જોણુધં સમરધ સધલાં કામ”
 ગુણાવલી કહધ “તેતો લલી, જોહુ પક્ષી તુલ્લ કાંતા મિલી. ૬૧
 એક ચતુર એક હોધ મૂઠ, તે રચું જણુધ મનનું ગૂઠ;
 બિંહુ સરખી ચતુરાધ હોધ, પ્રીતિ લલી ચતુરાધ સોધ, ૬૨
 એક વિકલ એક સકલની જોડી, તે દુઃખદાધ પ્રીતિં જોડી;
 ચતુરધં ચતુર મિલધં જો ચગ, તો પહોચધં સહુ મનનાં રંગ. ૬૩

(સુષુદ્ધિવૃત્તાન્ત.)

ધન્ય સુષુદ્ધિતણી પરિંતેય” કહધ નૃપ “તે કુણુ કહો ગુણુગેય”
 કહધ રાણી સામી સાંભલો, વસંતપુર નયર ઇધ ભલો. ૬૪
 વિવહારી છધ નામિ સુષુદ્ધિ, નારી અતિહિ ચતુર ઇધ ઋદ્ધિ;
 વિવહારી મનધ જાણુધ એહ, ચતુર ધણું ઇધ ગુણુનો ગેહ. ૬૫
 મુજ ધરિ છતધ અછધ જો એમ, અલગધ હુતધં કરસ્યધ કેમ;
 તો જોઉ એહતુ પારખુ, ધરિ બાહિરી સધલધ સારિખું. ૬૬
 મનમાં આવી એહવી વાત, સ્ત્રીનેધ કહધ સાંભલિ અવદાત;
 હું પરદેશિં ચાલીશ આજ, વ્યાપારિ કાંધ ઉપનું કાજ! ૬૭
 વનિતા કહધ શી પરિ માહરી, શેઠ ભણુધ ન રહેવાધ અધધરિ;
 ચતુર પણુધં તુમે કાધી પ્રીતિ, કાંવિયોગ કરો દુઃખની રીતિ. ૬૮
 વિરહદુઃખ મોટું જગમાંહિ, તે ન ખમાધં સહી ક્ષોણુમાંહિ;
 તે દુઃખથી મરણુજ ભણું, દૈવ કન્હિં માંચું એતણું. ૬૯
 શેઠ ભણુધ ચિંતા કાં કરધ, વહેલો આવીશ જાણુ સિરધ;
 એમ કહીનધં ચાલ્યો શેઠિ, દિન કેતે તે પહોતો દેઠિ. ૭૦
 દિવસ કેતલા તિહાં કણિ થયા, લેખ લિખી કેા સાથિ પાઠ્યા;
 “કાધ દિવસતણું છધ કામ, પછધ હું આવીશ વહેલો ગામ. ૭૧

તે માણસનિં આપ્યો લેખ, તેણિં શેઠનિં પૂછ્યો વિશેષ;
 તુમ ધરિ કહો કિહાંકણિ અઝઈ, લહી^૨ અહનાણુ તિહાં જાઉ પઞઈ ૭૨
 કહઈ વ્યવહારી સાંભલિ લાય, જે ધરિઆંગણુ ચંપતરૂ થાય;
 તેણુઈ ધરિ જઈ આપે તું લેખ, તે ચાલ્યો આવ્યો પુરી દેખ. ૭૩
 જઈ નગર ધરઆંગણિ સવે, ચંપક ધરિ ધરિ દીસઈ તવે;
 તેણુઈ જાણિઉં આતો ચંગ, કહિઉ અહિનાણુ પણિ મોટું ઢંગ ! ૭૪
 કિહાં આપું એ લેખ સુજાણુ, તે માણસ પણિ અતિહિં સુજાણુ;
 તેણુઈ વિચારિઉં ખીજા ચંપ, પૂલ ઉતાર્યા દીસે સંધ. ૭૫
 એકઈ ધરિ અણુકિતાર્યાં દીઠ, તે મનમાંહિ લાગો મીઠ;
 તિહાં જઈ કહિઉ ઇચ્છ્ય મુખ્યુદ્ધ, ધર આ હોઈ કઈ નવિ લદ્ધ. ૭૬
 સ્ત્રી કહઈ હા ભાઈ હોઈ એહ, કાગલ આપ્યો વાંચીઓ તેહ,
 પછઈ તેહનો લખ્યો જખાપ, ધણુઈ માનિ લિખ્યો છઈ આપ. ૭૭
 માણસનઈ કહઈ લ્યો આ લેખ, તે જુઠ ચતુરાઈ રેખ;
 સ્યું કહીનઈ આપું આ લેખ, આથી(ઘી) આગલિ માસ છઈ જ્યેઠ. ૭૮
 એતલાં ચિન્ન કરઈ જો વાંચી, નહીતર કાગલ લેજો ખાંચી;
 વાંચી લેખ નઈ મીઠઈ આંખિ, મુખિ નિસાસ મુંકઈએ સાખિ ૭૯
 લઈ કાગલ જિહા આવ્યો શેઠ, તવ તે સાહુમી દીધી દ્રેઠ;
 કાગલ વાંચીનઈ તિમ કીધ, તવ તેણુઈ સાગારી દીધ ૮૦
 વલી વેગિં અતિ જાણી પ્રેમ, લેખ લિખ્યો ચતુરાઈ એમ,
 પ્રેમ હુંતઈ કાગલ કિમ લિખ્યો, માણસ પૂછ્યો કહઈ પારખ્યો. ૮૧
 મુજ દેખતાં લિખ્યો નિજહાથિ, તે દીધો માહરે સાથિ;
 તેણુઈ કાગલિ ગાથા એક, લિખિ જણાવ્યો આપ વિવેક. ૮૨
 વિરહણિ કાગલ નહુ જલ્યો, નયણાં નીર વહતઈ નહુ ગલ્યો;
 તો જાણું મુજથી એ પ્રેમ, ઓછો હુઓ મનિ આવઈ એમ. ૮૩

દુહા.

વિરહણિ જવ દીપીઓ, દગ જલ ગયો મુંઝાય;
વાયુનીસાસઈ જલ પીઓ, તવ લિખીયો નિરમાય. ૮૪

પૂર્વઠાસ.

એહવું સિખિત વાંચીનેઈ શેઠ, વેગિં ધરિ આવ્યો શુભદ્રેઠ;
સ્ત્રી સંતોષ થયો અતિ ધણો, વાધ્યો પ્રેમ તે શેઠ મનતણો. ૮૫
કેલતી જાણુઈ તે પણિ કોઈ, મન ભેટયા હોઈ ને દોષ;
ને ચતુરાઈ એહવી હોઈ, તો સુખદુઃખ જાણુઈ સહી સોઈ. ૮૬
નહીતો એક અવટાઈ મરઈ. ત્રોડઈ દિલ દીન હોઈ સરઈ;
પ્રીતિ કિસી જેથી દુઃખ હોઈ, સુણી રાજા કહઈ સવિ સોઈ. ૮૭

[ઇતિ સુશુદ્ધિવૃત્તાન્ત.]

તિં દોહિલ જાણી મુજ સહી, રાણી કહઈ તિમ પ્રભુઈ વહી;
ગુણાવલી કહે “પ્રભુ! અવધારી, એક હરિઆલી કહો સુવિચારી.” ૮૮
“મોટાં પાંચ ધ્યેયના નામ, આરાધઈ સવિ સીઝઈ કામ;
ત્રણિ અક્ષરમાંહિ તે જાણિ, ઇહ પરભવિ સુખીઆ મનિ આણિ.” ૮૯
રાણી કહઈ “મિં તે જાહુ ગણ્યાં, તેહનાં ફલ મિં આપિં ચણ્યાં;
ગણી નોકાર કરે જે કામ, તે સફલું હોઈ સુણુને સામ !” ૯૦
વલી ગુણાવલી પૂછઈ સામ, “ત્રણિ અક્ષર હીઈ તસ નામ;
પાપડ ખોઈ ધરમ પ્રસાદ, નામ કહું મ કરો સંવાદ. ૯૧
ભોજનમાન લહઈ તે નામ, દશજાણવિણુ નવિ હોઈ કામ;
વિણુ અન્યાઈ કરાવઈ ધીજ, માન પછઈ જિમ કરીઉ પતીજ.” ૯૨
ચંદ કહઈ “તે પાપડ હુઈ, ’ પ્રેમલા કહઈ પ્રભુ સાહમું નેઈ;
“મુજ હરીઆલી કવણુ વિચાર, તે કહુને પ્રભુ અરથ ઉદાર. ૯૩
જેણુઈ કરી કીજઈ સઘલાં કામ, તે તુમે માહરૂં લીધું સામ !
તે પ્રભુ રાખો ભલું નિજપાસ, તુભયું મુજ આપો ઉલ્હાસ.” ૯૪
વલતું નૃપ કહઈ “તુજ એક કામ, માહરૂં એ સરિખી જાહુ નામ;

ધણા વિચિં એક કિમ અપાય, સૂક્ષ્મ માટઈ વહેચ્યું નવિ જાય.” ૯૫
 “અમ જાણુ મિલઈ એક નારી થઈ, તે પણિ માહરઈ હૃદયડઈ રહી;
 મયણુતણુ ધરિ ધરણી ભય, તે પ્રભુ પાસેજો મનિ વહી.” ૯૬
 ભૂપ ભણુય “કહી જે નારી, તે ઉતમ રાગઈ સંસારિ;
 તે તુમચું મુજ હૃદયડઈ વસી, ક્ષિણમાત્ર નહી કહીય ખસી.” ૯૭
 રાણી અવર કહય “પ્રભુ સુણો, એક વસ્તુ આપો મુજ ઘણો;
 આદિઅક્ષર વિણ કડઈ વેલિ, અંત્યક્ષરવિણ સાલણુ ભેલિ. ૯૮
 આદિ અવસાનિ અંત્ય તે આદિ, મધ્યક્ષર કાઠી મૂકા વાદિ,
 તવ તે હોહી ધરાવઈ નામ, તેહનુ નિત્યઈ માહરઈ કામ.” ૯૯
 ઉત્તરે—“[ગલો—

હંસચરણની ઉપમા જાસ, આધમ વાધમ કાંતિ જલ ખાસ;
 બાપથી સુત સુતથી હોઈ બાપ, સાંભલિએહતો એહ જબાપ.” ૧૩૦૦

[ઇતિ આનંદસંવાદ.]

વલી સિદ્ધાન્તતણા કહય મર્મ, તત્વાતત્વ નય ધર્માધર્મ;
 ધર્મ અનેક કરઈ શાસ્ત્રની ગોઠિ, કરે ધરમની બાંધય મોઠિ. ૧

(અષ્ટમોઽધિકાર—પ્રશસ્તિ.)

સંવત સોળ નવ્યાસીઓ જાણી, આશો શુદ્ધિ દશમી ચિત્ત આણી.
 શીલ-અધિકારિ ચંદ્ર નરેશ, પ્રેમલાલચંદી શીલ વિશેષ. ૨
 તેહ તણો આઠમો અધિકાર, પૂરણ પુહતો જનસુખકાર;
 આતપગચ્છમંડણ માહન્ત, શ્રીહીરવિજયસૂરિ સિર સન્ત. ૩
 જેહનું લોકોત્તરસરૂપ, પ્રતિબોધ્યો જેણું અકબર ભૂપ;
 પદ્માસિ સવિ દેશ અમારિ, તીર્થલોક ભય ટાલણુહારી. ૪
 તાસ પદોધર અધિકો રગ, શ્રીવિજયસેનસૂરીશર ચંગ;
 કુમત મતતરચરનો કન્દ, છેલો જેણું ટાલ્યો કન્દ. ૫
 તસ પાટિ શ્રીવિજયતિલકસૂરીન્દ, દરિશન દીઠય પરમાનંદ;
 તાસ પદોધર તેજિ દિણંદ, શ્રીવિજયાનંદસૂરિ સૂરીન્દ. ૬

શમદમ લોકોત્તર વચરાગ, દિન દિન જોહનો અધિક સોભાગ;
 ગુણ ગાધ સુરનર નિશિદિસ, માનઈ જોહનિં બહુ અવનીશ. ૭
 તસ શાસનવાચક શિરરાય, શ્રીગુરુમુનિવિજય ઉવઝઝાય;
 તાસ શિષ્ય દર્શનવિજય ભણુધ, એતલઈ પૂરણ સહુઈ સુણુઈ. ૮
 इति श्रीचन्द्रायणिनामरासे, अष्टमोऽधिकारः सम्पूर्णः ८॥ १३०८

(નવમોઽધિકાર-મંગલાચરણમ્.)

કુહા.

સંસારિક સુખ ભોગવ્યા, કીધો ધર્મ એકાંત;
 નૌમિં અધિકારઈ સાંભલો, પૂરવલવ વૃત્તાંત. ૯
 એક દિન જોહો મોહલમિં, રાજ રંગમિં જામ;
 ઉદ્યાનપાલક આવીનઈ, દીઈ વધામણી તામ. ૧૦
 શ્રીમુનિસુવ્રત વીશમાં, તીર્થકર મહારાજ;
 તુમ ઉદ્યાનઈ આવીઆ, વંછિત ફલીઆ કાજ ! ૧૧
 ઠાલ. રાગ વસન્ત જયતશ્રી. દેશી ધમાલની. ૫૨.
 એહુવઈ શ્રીવનપાલ આવીનિંરે, દીઈ વધામણી સામિ;
 જય જયવંતો તું પ્રભુ ! ભાયગ તુજ અભિરામિ.
 ઉદ્યાનઈ જિનય સમોસર્યાએ, શ્રીમુનિસુવ્રત્વામી;
 ચઉત્રીસ અતિશય અલંકર્યાએ. આંકણી. ૧૨
 થયા રલીઆયત સાંભલીરે, દીધી વધામણી ભૂરિ;
 વસ્ત્રવિભૂષણ આપીઆંરે, કીધુ કીધુ દાલિદ્ર દૂરિ. ઉદ્યા. ૧૩
 ચતુરગિણી સેના સાથિંરે, લેઈ કુટંબ પરિવાર;
 નગરલોક સાથિં કરીરે, અતિહિં આડંબર સાર. ઉ. ૧૪
 વંદના શ્રીજિણુચંદનિંરે, કરવા કાજિં રાય;
 ત્રિણુ પ્રદક્ષિણા દેધરે વાદિં, બધઠા ઉચિત ઠાય. ઉ. ૧૫
 દેવતા રચિત સમોસરણિંરે, તે ઉપરિ ભગવંત;

- ૧બયસી ચઉવયણે કરીરે, દેશના દીધ ધરમની સંત. ઉ. ૧૬
 દાન સુપાત્રે દીજીધરે, પાલવું નિરમલ શીલ;
 તપ તપીઈ ખાર ભેદનારે, શુભભાવ ધરી કરો લીલ. ઉ. ૧૭
 શ્રેયાંસ, જિનપદ દાનથીરે, દ્વવદંતી શિવ શીલ,
 તપથી કેવલ બાહુબલી, ભાવથી ભરતનિં લીલ. ઉ. ૧૮
 હલૂકરમા તે કરી શકધરે, કરિ જય કરમનો આપ;
 કરમિં વીટયા જીવડારે, આપડા કરધં તે પાપ. ઉ. ૧૯
- ગાહા—“કથવિ જીવો વલિઓ, કથવિ કમ્માઈ દુન્તિ વલિઆઈ;
 જીવસ્ત ય કમ્મસ્ત ય, પુવ્વનિબ્બાઈ વયરાઈ. ઉ. ૧ ૨૦
 શ્કોધરમાનરમાયા વલીરે, ઇ લોભ એ ચ્યારિ કષાય;
 છાંડી મનશુદ્ધિ સદારે, ધરમ કરો શિવદાય. ઉ. ૨૧
 ધરમ કરધં સુખી સદારે, કરમવસિં જે ધાય;
 તે દુ ખીઓ થાસ્યઈ ધણુ રે, જીતો જીતો કરમ સુખ થાય. ઉ. ૨૨
 ચંદ્ર નૃપો જિનવરપ્રતિરે, કરજોડી પૂછેય;
 સામી! સંશય માહરોરે, કહીનઈ મનદુઃખ ભંજેય! ઉ. ૨૩
 વયર વહિઉં મુજ ઉપરિરે, જે પોતાની માય;
 તેણીઈ કર્યોરે કૂકડોરે, મારવા કીધ ઉપાય. ઉ. ૨૪
 ચટીઓ કરિ નાટકીઆ તણુધંરે, સુખિં પાલ્યો સામિ;
 શિવમાલાઈ સાચવ્યોરે, આંણી મુકયો પ્રેમલાની હામિ. ઉ. ૨૫
 પોતનપુર વિરહી હવોરે, રૂપસુંદરીનિં દેવ;
 તે મુજ દેખી ગહગહીરે, ભગિની મિં માની સુખહેવ. ઉ. ૨૬

૧-ચાર વદનથી, ચાર મોઢાથી, ચારે બાહુના લોકો સાંજલી શકે તેવી રીતે અર્થાત્ એક બાહુ ઉપર પોતે બિરાજે અને ત્રણ બાહુ ઉપર દેવો સ્વશક્તિથી પ્રતિબિંબ બાનાવે.

* ગાથાર્થ—“કવચિત્ બલીઓ જીવ, કવચિત્ કર્મ બલીઆ બણો;
 જીવને અને કર્મને, મૂલનિબદ્ધ વૈર પ્રીછાણો.”

અથવા—“કોઈ જગોપર બલીઓ જીવ, કર્મો દાખે ભવ હરિ શિવ;
 જીવ કરમ દોષ માહોમાંહ, રાખે વૈર ન તોડે છાહ.”

વિરહ વહિઉ ગુણાવલીધરે, સોલ વરસનું સાચ;
 પ્રેમના કલંક ચડાવીઉરે, જુઓ એ સંસારનું નાચ. ઉ. ૨૭
 કાલી કનકધ્વજ કાં હવેરે, વલી સહ સુખસંયોગ;
 એકલા મિલ્યા એ હવડારે, કરમવસિ સવિ થયા યોગ. ઉ. ૨૮
 કરીય કૃપા પ્રભુ આસ દીઓરે, ટાલો મનિસંદેહ;
 વલનું પ્રભુ ઉપગારિઓરે, કહઈ સુણો સળંધ તેહ. ઉ. ૨૯

ફહા.

જિનવર કહઈ નૃપ સાંભલો, પૂરવભવસળંધ;
 સોલ હવ એકલા મિલ્યા, કરમતણઈ અનુળંધ. ૩૦

(ચન્દ વિગેરે સોળજણાઓનો પૂર્વભવ.)

હાલ. રાગ દેશાખ. ૫૩

હવંધ શ્રીભગવંત સુણો સંત સાચું,
 એ તો કરમનું નાટિક અછછ યાચું;
 શ્રીતિલકપુરનગર તિહાં સુર રાણો,
 તસ મંત્રી એક મંત્રીમાં અતિહિ સ્થાણો. ૩૧
 તસ પુત્રી એક સકલ કલાની જાણી,
 જિનધરમની ભગતિ કરઈ અમીઅની વાંણી;
 હઈયે દેવગુરુધરમ ધરઈ શુદ્ધભાવિં.
 નહી કુટિલ મન તેહ સરલા સભાવિં. ૩૨
 તેહનઈ રાયપુત્રી સંઘાતિં સંવાદ,
 બિહું બહિનિપણિં રહઈ મનિ આહ્વાદ;
 પણિ એક મો'ટું [દુ.ખ] તે મિથ્યાતવાસી,
 ફૂટકપટ વિપયા વિકથાદિ આસી. ૩૩
 જિનધરમની દ્વેષિણી પાપિ રાતી,
 પણિ મંત્રીપુત્રી સહ અતિહિં માતી;

નકર ચાકરજનનઈ દીધં પાટુ લાતી. ૩૪
 સખીજનની કરધ વાટિં હાસ્ય જતી.
 ધણો પ્રેમ તે એમ જીવ નહીય જૂદો,
 કાંમ એકદાં સવિ કરધ મનહ મૂદો,
 માંહોમાંહિ બધ જોલ એક સુણહુ એહવો,
 જિંહા પરણવુ તિહાં પતિ એક તેહવો. ૩૫
 હવઈ મંત્રીપુત્રી સુઆવિકા જણો,
 તે સાધવી પાસિ સાંભલઈ વખાણો;
 ભણઈ સૂત્ર સિદ્ધાંત અરથવિચારો;
 જાણઈ માણસજનમનો એહ સારો. ૩૬
 ન રૂચઈ નૃપપુત્રીનિં એહ વાત;
 ભણતાં ગુણતાં કરધ હાસ્ય ધાત
 પણિ વારઈ તે મંત્રીએટી ન ખીજધ;
 કહણઈ તેહનું કાંધ મનિં ન લીજધ. ૩૭
 તોહધ નૃપપુત્રી કહઈ નિસુણો રહીએ,
 એ વરતણી સગતિ છાંડીશ હીએ;
 નવિ માનધ તેહના વચણ કાંધ,
 તોહધ તેહ ન આવતી રહઈ તાંધ. ૩૮
 એક દિવસ સાધવી આહારકાજિં,
 આવી મંત્રીધરિ દેઈ ધર્મલાલ સાજિં;

૧-ધર્મલાલ નામનો આશીર્વાદ જેમ નૈયાયિકમતવાળાંઓ કોઈ નમસ્કાર કરે ત્યારે “શિવાય નમ” સાખ્યો “ઓમ્ નમો નારાયણ” અને દિગમ્બર જૈન “ધર્મવૃદ્ધિ” કહે છે. તેમ શ્વેતાંબરજૈનસાધુ વંદણાં કરે ત્યારે “ધર્મ લાભ” એવો આશીર્વાદ દે છે. જે કે આંહી કાઈ નમસ્કાર લેતાં ધર્મલાલ કહેવામાં આવ્યું નથી. પણ, એવો આચાર છે કે ગ્રહસ્થના મકાનમા સ્ત્રી, પુત્રીઆદિ રમણ કરતા હોય તેઓને ચેતવવા માટેજ લિક્ષાર્થે ધરમા પ્રવેશ કરતા મહોદયી ‘ધર્મલાલ’ શબ્દ બોલે, જેથી તે લોકો મર્યાદા ત્યજને

તિસમ મંત્રીપુત્રી નિજ નલિ સાર;
 બેડી ચોતી પરોતીય આનંદકાર. ૩૯
 નૃપપુત્રી તે બાહિર અઠઈ બેડી,
 ઉઠી મંત્રીનનયા પધારો કહી પચડી.
 એમ કહી ધરમાંલિ તેડીનિ વાંદમ;
 નં વેઠઈ તેડુ શુદ્ધમાં ન છાંદમ. ૪૦
 નિસમ રાજપુત્રીય તે મનિ વિચારિઉં,
 એડુ મલસતીનમ એક કલંક ભારિઉં;
 લેમ ત્રોટી^૨ એક કસવટિં જોસી છાતી;
 નિસમ સાધવી વૃણુટી વણી બહુનમાંતી. ૪૧
 આવી મંત્રીબેટી કહઈ દિસારે, ત્રોટી;
 શોધઈ ઘણું પણિ ન દીસઈ ત્રોટી.
 પૂછઈ કિહાં ગમ બહુનિ તું કહઈ સાચું,
 કહું પણિ તુજ મનિડમ નાવઈ કાચું ૪૨
 કહઈ સાધવીય તે લેતાં મઈ દીડી,
 સખી ! સાધુના હાસ્ય નવિ લાગઈ મીડી;
 સાધુસાધવીથી એ ન હોઈ વાત,
 તિં મુંડી હોઈ તિહાંથડી આપી [દે] માત ! ૪૩
 કહમ સાધવી પાસઈ કાટું તોય,
 તો તાહરઈ મનિ ^૧સાચલું આવઈ સોય;
 એમ કહી સહુ ગયું આપદામિં,
 મન્ત્રીપુત્રીયં બહિંઉં ઇમ હાસ્ય કામઈ; ૪૪

બેઠા હોય તે સાવધાન થઈ નય તેટલા માટેજ આ સાધવીએ પણ
 પહેલેથી ધર્મલાભ દીધો. આનો અર્થ એવો નથી કે સિક્ષા આપવા માટે
 સાવધાન થઈ નય. પરન્તુ, તે સ્ત્રીઆદિની મર્યાદા જલવાઈ રહે તેટલા
 માટેજ. ૨-કેડપટો, કટીત્રોટી, કદોરો. ૩-વહોરીને, સિક્ષાલક્ષ્મીને.

૧-સાચું, સાચાપણું.

- મિત્ર્યાં વલી કહ્યું બાપડી આપ કાઢી,
ખીજું કંઈ હોય તો ચાઈ બહુરી;
એહ વસ્તુની હાંસી થોડીજ કીજય;
એણી હાંસીથી માહરં ચિત્ત ખીજય, ૪૫
કહ્યું મંત્રીપુત્રી બહિનિ ! કાઢી આપો !
ભણુય સાધવી પાસિં એ અછઈ આપો;
મંત્રીશતનયા ભણુઈ ન હોય એમ !
અમહ સાધવીથી સહી કહીય કેમ ! ૪૬
તુમે જાણો જે રખાંભણુ યોગીમૈની !
કડી કાપડી તિમ, ન, એ જૈનમૈની !
હે રાચા કરી મ્હેચ્છના વ્યસન સેવેં;
ચામ ચોરી ચોરી કરી દંડ દેવેં. ૪૭
એ જૈનના સાધુ સદાઈ પવિત્ત;
ગંગાનીરપરિં અતિહિ વિમલચિત્ત,
પતોતી તે સાધુનઈ કાં કલંકય,
કિમ છૂટીશ પરભવિ એહ વંકય. ૪૮
કહ્યું તે સહી સાધવીઈ લીધું,
આવ તુંહનઈ દષ્ટિ દેખાડું સીધું; !
પરધાનપુત્રી કહ્યું વાત એહ,
નહી યુગતી સહી તુંહનઈ કરવી તેહ. ૪૯
જિસઈ મંત્રીપુત્રી ગઈ સાધવીય પાસી,
આવી રાયપુત્રી તિસઈ તિહાંહિ હાંસી;
કહ્યું સાધવીજી તુમે આહારકાજિં,
આવ્યા તિવારે તે ત્રોટી લીધીય કાજિં. ૫૦

હુહા.

આણુધટતું અજતું કહઈ, જૂઠું ઉઠેં ઝાલ;

ફૂડ કલંક દઈ તેહનિ, તે પાલવગ્રહઈ તતકાલ.

૫૧

રેણવ ! ફૂડ કાં લવઈ, કાંઈ જોલઈ કુવચન;

એકઈ મીઠઈ જોલડઈ, જગ સઘણો સુવચન.

૫૨

હાલ. રાગ કેદારે, દશી ખજનાની, પૂન્ય ખજનો માહરા
પૂન્યનો, એ દશી ૫૪

વચણ સુણી નૃપપુત્રીનું, ચાટકો લાગો તસ અંગિરે;

મિં રે ! ત્રોટી કિહાં કરિ ધરી, ફણિં હરી જૂઠું કાંટકિરે ?

આલ ફૂડાં નવિ દીજઈ, કીજઈ સત્યસુ રંગરે; આલ૦ આં ૫૩

નૃપસુતા કહઈરે વસાઉગરી, સતીય થઈ ફૂડ કાં ભાખોરે;

એમ લેઈ ભૂપણ લોકનાં, ઝોલીમાં ધાલીનઈ રાખોરે. આં ૫૪

સાધવી કહઈ મુજ ઝોલીયાં, જૂઝો છોડી સઘણાં ધહાંહિરે;

આંણી મૂંકયાં તે ઝોલીયાં, છોડી દેખાડઈ ઉછાહિરે. આં ૫૫

એક બઈ જોયાં તે ઝોલીયા, નીકલીઉ નહી તિહાં કાંધરે;

તવ તે મંત્રીસુતા એમ કહઈ, નવિ હોય એ કન્હઈ બાધરે. આં ૫૬

રાયપુત્રી કહઈ સોધવા, ન દીઈ તો નીકલેં કીહાંધરે;

ઝોલી સઘલી સુની જોઈઈ, નિરતિ ખરી હોઈ સાહરે. આં ૫૭

જોતાં ઝોલી એક પાત્રની, નાંખી તે સાધવી ઉછંગિરે;

ત્રોટી તે લઘુ લાઘવી કલા, કોઈ ન જાણઈ તે સંગિરે. આં ૫૮

ઝોલી દેખાડી યતિની^૧ ભણઈ, હવઈ સ્યુ દેખાડુ તુજ જોયરે;

તવ તે ઉઠો કહઈ તુમે સહી, ઉઠી ઉચ્છ્રુકપણઈ સોયરે. આં ૫૯

તતક્ષિણ ત્રોટી નીકલી પડી, ભણઈ ભૂપનંદિની જોયરે;

સાધવી પાસિથી નીકલી, હવઈ સવિ સાચલુ જોયરે. આં ૬૦

મંત્રીપુત્રી કહ્યું સુણિ સખી, એ સવિ તાહરં કામરે;
 સાધવીથી નવિ હોય કદા, એમ કર્યાનું નવિ કામરે. આં ૬૧
 જે કર્યું એહવાં જૂઠાં, તો તું ન આવીશ ઇલાંહરે;
 એહ હાસું વિખાસું^૨ સખી, મ કરીશ હવય ઇલાંહરે. આં ૬૨
 ઉઠી તે નિજ નિજ[ધરિ], સાધવીમનિ બહુ ખેદરે;
 ફૂડ કલક કાં મુજ દીઓ, ચોરીયકારનો ભેદરે. આં ૬૩
 લોકમાં મુખ એ દેખાડવું, લલું નહિ એણિ સંસારરે !
 જાણી એમ ધરાસડી લેઈ કરી, ધાલઈગલય પાસ દુઃખકારરે. આં ૬૪
 વાજતો સુણિ ગલઈ ધર ધરો, પાડોરીઈ તે જાણીરે;
 શ્રાવકિં પાસ તે કાઢીઉ, દિસી એ આતમહાણીરે. આં ૬૫
 તુમે સહુનિં પ્રતિબૂજવો, તુમનિં કરવું ધરિયું ? કામરે;
 વાત વિરામ તે જાણીઉ, ચિત્ત રાખવું કામરે. આં ૬૬
 સાધવી રીશવસિ કરી, અણુધટતી એ વાતરે;
 હવઈ કરવા સમ આકરી, આરાધઈ ચરણ સુજાતરે. આં ૬૭
 ચારિત્ર પાલય એ નિરમલું, પણિ ન ટલિઉં તે શલ્યરે;
 ન શકી યઆલોઈ દુકૃત, રહિઓ હૃદયિડઈ તે ભલ્લરે. આં ૬૮
 હવય નિસુણો તે મંત્રીસુતા, સુતા રાયની બેહરે;
 એક ભરતારનય પરણીઆ, ગઈ સાસરઈ તેહરે. આં ૬૯

કુહા.

પૂરવપ્રીતિસનેહથી, ન કરાં મન ડમડોલ;
 એક ભરતારનિ પરણુચાં, કરચાં બેહ રંગરોલ. ૭૦
 સખીપણાં જગિ તેહનાં, એક જીવ બઈ દેહ;
 એક મનિં મન જેહનાં, તેહનો ખરો સનેહ. ૭૧

૨-Public વિકાસ, પ્રકાશીત, 'કધાહ' ૩-રાસ, દોરડી.

૪-આલોચના ગણે કાસો ધાલી આત્મહત્યા કરવાના પાપનો પશ્ચાતાપ કોષશલ્યથી કરી શકી નહિ

ઢાલ. રાગ મદહાર. ૫૫

તે બેહૂં સાસરઘ સધાવીઆ, મિલતાં માંહોમાંહિરે;
દીધાં આવાસ બે જૂજૂઆં, રહવાનિં રહઘં તિહાંહિરે.

જુઓ જુઓ કરમ વિભાવનાં. આંકણી. ૭૨

શોકનઘં નાંતરે બેહૂં તણાં, તિહાં મન થયાં લિન્નરે;
અણુમિલતઘં રસવટ થયો, લયો પ્રેમ તે છિન્નરે. જુ. ૭૩
રાજપુત્રીનિં પિહરથકી, રમવા બેલવાકાજિરે;
૧કાખરિ એક એક તિહાં મોકલી તે તો બોલઘં શુભકાજિરે. જુ. ૭૪
કાખરિ વચણ વઢઘં લણું, સુણી લલઘં પરમોદરે;
દેખી તે મંત્રીપુત્રી લણી, ધણું કરઘં વિનોદરે. જુ. ૭૫
મંત્રીપુત્રીનઘં તે ખીજવઘં, મનિ ઉપજવઘં બેદરે;
પિહરિ તેણુઘં જણાવિઉં, એહવી કાખરિ ઉમેદરે. જુ. ૭૬
મંત્રી નયર બેવરાવિઉં, ન મિલઘં કાખરિ જામરે;
બેતાં એક જીવડો રૂકાસીઓરે, લેઘ મોકલ્યો તામરે. જુ. ૭૭
પંજર કર ધર્યો તેહનિં, દીઘં ચુણ બહુ તાસરે;
કરધરી તાસ બોલાવે એ, નવિ પોહચઘં તસ આશરે. જુ. ૭૮
દેખી કાખરિ બહુ બોલતી, નવિ બોલઘં કાસીઓ તેહરે;
રાજપુત્રીનાં માણસ સવે, હસઘં કાસીઓ એહરે. જુ. ૭૯
કાં રે સ્વામિની બોલઘં નહી, તવ ખીજઘં મનમાંહિરે;
રીશ ચઢી તે ઉપરિં, લેઘ કાસીઉ તિહાહિરે જુ. ૮૦
બોલાવ્યો તે બોલે નહી, રીશઘં કાઢઘં તસ પંખરે;
તવ રખવાલ તે કરધરી, સામિની કિસી તુલ જંખરે! જુ. ૮૧
જાતિસલાવ ટલઘં નહી, જિમ કાખરિં કીરરે;

*-શોકસગપણથી.

૧-કાખરપક્ષી, કાખરચિતર પક્ષી. ૨-કાખરથી મોકલું અને કાણું પક્ષી.
એની પૂંછડી એનાથી મોટી હોય છે. કાશિયા.

બોલધ તિમ એ બોલધ નહી, કિસી રીશ એ ધીરરે. જુ. ૮૨
 પંખ રહી એક તવ છોડીઓ, વેદન બહુત અગિરે;
 ભોગવી કરમ કઠિણપણુધ, થોડધ કાલિ તસ લગરે. જુ. ૮૩
 કોસીઓ જીવ મરણુ લહી, વીરમતીપણુધ હોધરે;
 અનુકમધ મંત્રીપુત્રી હવર્ધ, પૂરી આઉખું સોધરે. જુ. ૮૪
 ધરમ-આરાધક ધુરથકી, તેણીઈ ટાલ્યો સ્ત્રીવેદરે;
 પામી તે પુરૂપણુ, ન કર્યો તે પાપનો છેદરે. જુ. ૮૫
 મરણુ લહી તે મંત્રીપુત્રી, થયો ચંદ ભૂપાલરે;
 રાજનીતેકરી રાજતો, પ્રજ્ઞતણી કરતો સલાલરે. જુ. ૮૬
 મંત્રીધરિ કુલહિત કારિણી, વૃદ્ધા એક સુનારીરે;
 તસ સુતા ધરમસખાઈકા, થઈ ગુણાવલી સારીરે. જુ. ૮૭
 તે અરિદમન નૃપની સુતા, પરણઈ ચંદ ભૂપરે;
 રૂપિ રતિપતિ અધિકસા, એ ગુણાવલી જાણો સરપરે. જુ. ૮૮
 જે રખવાલ કોસીઆતણો, તે પુરૂપ સુખાણુરે;
 સુમતિ મંત્રી થયો તાહરો, તુજનિં [બહુ] સુખકાણુરે. જુ. ૮૯
 મંત્રીપુત્રીના માતાપિતા, મરણુલહી ઉપનાં દોયરે;
 ભૂપરાણી સુખ ભોગવઈ, વિમલપુરી દીપતાં જોયરે. જુ. ૯૦
 સાધવીનધ કલંક ચઢાવીઉ, નૃપનદિની જેહરે;
 તેહનો જીવ તિહાંથકી, પ્રેમલા[પણે] થઈ તેહરે. જુ. ૯૧
 રાજપુત્રીના માતાપિતા, મરી સિધલપુર થાયરે;
 નિજ કરમતણે વસિ પ્રાણીયા, પામે દુ.ખ વિસાયરે. જુ. ૯૨
 સાધવીઈ ન ખમાવીઉં, જે ચિંતવીઉં પાપરે;
 શક્ય તેહના અનુભાવથી, થઈ કનકચંદ્ર આપરે. જુ. ૯૩
 ગલત કોટી તે સદા, કોટીઓ સાધવી પાસરે;

૧-આ પાદનો સંબન્ધ ઉપરની ગાથા સાથે છે. અને બીજા પાદથી નવો સંબન્ધ છે.

તે મરીનિં થયો શ્રાવકો, સુખુદ્ધિ મંત્રી મતિ વાસરે. જુ. ૯૪
 કાચરિ, કવિલા ધાવિ થઈ, રંગિહું તણો સુણો નાહરે;
 તે મરી શિવકુમાર નટ હુઓ, જેણુઈ ટાલીઓ દાહરે. જુ. ૯૫
 કાચરિતો રખવાલ થયો, મહિંતો હિંમક સારરે;
 રાતિ દિન પોસતો તે સદા, સહિલો સુખકારરે. જુ. ૯૬
 રાજપુત્રીસખી તે થઈ, રૂપસુંદરી તે નારીરે;
 માનિ જે બહિન પોતનપુરી, વિમલા કરમ આણુંસારીરે જુ. ૯૭
 દાસી જે મંત્રીપુત્રીતણી; શિવમાલા તે જાણિરે;
 નંદિની નાટકીઆતણી, સોલજીવ મનિ આણિરે. જુ. ૯૮

હુહા.

પૂર્વલવકૃતકર્મના, બંધતણુઈ અનુસાર;
 ઉદય ઉદીણું જવ હુઈ, અનુબંધલ તેણિવાર ૯૯
 શ્રીજિનવરે ધમ વર્ણવ્યા, સોલજીવપરબધ;
 વલી વિશેષધં વર્ણવઈ, પૃથક પૃથક સંબધ ૧૪૦૦

ઢાલ. રાગ પરજીઓ. ૫૬

સુણો ચંદ નરિંદ નિરૂપમ ! જીવ કરમવિપાકરે;
 હસતાં રમતાં કરમ બાંધઈ, ચઢઈ મોહની છાકરે. સુ. આં. ૧
 કૂકડો તિરયંચપણુઈ તે, દુઃખ પામ્યો અતિ ધણુ;
 તેણિં દ્રોસીઆપંખ કાઢી, કરમ તે ખીહામણું. સુ. ૨
વીરમતી દુઃખદાઈ તુજનઈ, તેહ કારણથી સદા;
 વચરકારણ એહ જાણો, કીધું કે ન છૂટઈ કદા. સુ. ૩
 રાજપુત્રીઈ હાંસી કરતા, કલકી ચતિની સતી;
 આલ દીધું તેણુઈ લીધું, પ્રેમલા વિરહો પતી. સુ. ૪
 કલંક દીધું સાંધવીનઈ, આલ પામી અણુજીતુ;
પ્રેમલાલચ્છીતણુઈ ભવિ એ ! જુઓ કરમતણુ મતું ! સુ. ૫

૨-રાજપુત્રી, અને મંત્રીપુત્રીનો. * આહી મૂલપ્રતિમા 'રૂપમાલા' નામ છે ૩-આ પ્રકારે સોલ જીવોનો, સોલ જણાઓનો અધિકાર થયો,

સાધવીનો જેણિં પાસ કાઢ્યો, તેહ સુખ્યુદ્ધિતણિં ભવિં;
 પ્રેમભારખવાલ હુઓ, કરી ઉપાય તે નવનવિં. સુ. ૬
 સાધવી તે શલ્ય ન ખામ્યું, ક્રોધ ક્રીધો અતિ ધણો;
 ખીજઘ ભવિ તેણિં ક્રોઢ પામ્યું, દુષ્ટકરમ ખીલામણો ! સુ. ૭
 મંત્રીપુત્રીનાં માતાપિતા, ખીજઘ ભવિ મકરંદવજ્ર રાયરે.
 બેટી કલંક મનમાહિ ધરિઓ, ક્રીધું કરમ તિમ થાયરે. સુ. ૮
 એમ સબંધા સવિ જીવનાએ, જાણવાં મનિ આણવાં;
 આપ આપિ સુણી સબંધા, નિજ સબધ મનિ માનવા ! સુ. ૯

[છતિ ચન્દાદિ પૂર્વભાવ.]

આપ સવારથ ભવસરૂપ, જેતાં એહ અસારરે;
 મોહિં મૂંકયા બહુ પ્રાણી, જાણુધ એ સવિ સારરે. સુ. ૧૦
 જ્ઞાન, બલ, ગુણ, રૂપ અનંતા, સેવધ સુરતર કોડિરે;
 તેહું પણિ થિરકરી ન રહિયા, અવર દુણ તે જોડિરે; સુ. ૧૧
શાંતિજિનવર^૧ ભવિક સુખકર, ભોગવી રૂપદવી દોયરે;
 પ્રબલપુણિયં અસદૃશ, સ્થિર રહો નવિ સોયરે સુ. ૧૨
 ભવસરૂપ સુરવયણથી પામી, મૂઢી રાજનો ભારરે;
 તપબલિ લહી લબધી મોટી, અથિર સનતકુમારરે. સુ. ૧૩
 જીવનિ જગિ ભવ ભમતાં, એક એક રચુ જાણિરે;
 માય ખાપ સુત સુતા કાંતા, ભાઈબહિનિ મનિ આણિરે. સુ. ૧૪
 સબધ એમ હુઆ અનંતા, ભવ અનત ભાવિરે !
 તોહધ ભવનો છેહ ન આવ્યો, જે નહી શુભભાવિરે. સુ. ૧૫
ભરતાદિક શુભભાવ પાગ્યો, કેવલજ્ઞાન વિમલ ધણું;
 આરીસાના ભુવનમોહિં, ધન જીવિત તેહ તણું. સુ. ૧૬
 ઉપનો વૈરાગ્યરગ મનિ, ભવ અથિરપણું મનિ ધરી;
 વાંદીનિ, જિનવર રાયનિં તે, કલહ પ્રભુ સુણિ ઉ નિજ અચરી સુ. ૧૭

૧-સોળમા તીર્થકર. ૨-એક જિનપદવી, અને ખીજ ચક્રવર્તીની પદવી.
 ૩-ચરિત્ર અર્થાત્ ચ દ ક હે છે કે પ્રભો ! હમે હમારૂં પૂર્વચરિત્ર સાંભળ્યું.

એ સંસાર અસાર જાણી, મનિસ વેગ અતિ આવીઉં;
 ધરિ જમ્મ સુત રાજ્ય દેધ, સંયમ લેવા લાવીઉં. સુ. ૧૮
 કહઈ જિનવર મોહ ન કીજઈ, પ્રતિબંધ કહતો નાંણીઈ;
 ધરમકાજત તુરત કીજઈ, કાલિ કુણિં નવિ જાણીઈ. સુ. ૧૯
 અંદર ય ચિંતઈ રાજ્ય દેઉ, અંદરેન કુમરનિં અ.જરે;
 પ્રેમઅંદનિં યુવરાજપદવી, દેધ કરં શુભકાજરે. સુ. ૨૦
 સુણી નૃપ નિજમદિર પહોતો, નારી સમજ સાથિરે;
 ગુણાવલી સુત રાજ્ય દેઈ, નમઈ જોડી હાથરે. સુ. ૨૧
 યુવરાજપદવી દેઈ નિજ કરિં, પ્રેમલાનદન લાણી;
 અવર જે સુત સુતા કુટખી, યથાયોગ્ય ઋદ્ધિ આપી ધોણી. સુ. ૨૨
 દુહા.

જિનઉપદેશિ સમજાઓ, આણી મન વચરાગ;
 રાજ્ય તજ દીક્ષા વરી, અધિક થયો સોલાગ. સુ. ૨૩

(અન્દાદિ સાધુ—જીવન.)

ઠાલ. રાગ વામઝી ૫૭.

ધરી વચરાગ અંદરજાઓ, તજ રાજ્ય નિં ઋદ્ધિરે;
 મોહ મૂંડી સવિ કુટખનો, મનિ સંવેગની વૃદ્ધિરે ધરી. આં. ૨૪
 એક પોતઈ નઈ ગુણાવલી, પ્રેમલાલની સુખાણરે;
 સુમતિ પ્રધાન ગોથો વલી. કરઈ સંયમમંડાણરે. ધ. ૨૫
 નાટકજો શિવકુમર તે, શિવમાલા સુતા તાસરે;
 જીવ એ જી તિહાં ગહગહા, ધન! જિનનો શિર વાસરે. ધ. ૨૬

૧-વાસ. સુખડ, કેશર, ખરાસ, અને અગરાદિતું બનાવેલ વાસચૂર્ણ.
 “જિનનો વાસ” એવો આચાર છે કે કોઈને પણ દીક્ષા આપતી વખતે દીક્ષા
 આપનાર સાધુ, લેનાર ઉપર વાસ-લેખે છે. આહી જિનેશ્વરે પોતેજ તેઓ
 ઉપર વાસ નાખ્યો અર્થાત્ સામાન્ય સાધુ નહીં પણ જિનેશ્વર પાસે
 તેઓએ દીક્ષા લીધી. તેથી પોતાને વિશેષ ધન્યધન્ય માનવા લાગ્યા.

જમ જિન પાસિં સંયમ લીઓ, છએ છવ સુખહેવરે;
 સુણી તેહ દીક્ષા વિમલપુરિં, મકરદંવજ એકરે. ધ. ૨૭
 તેહ વૈરાગ મનમાં ધરમ, ધન ચંદ્ર નરેશરે;
 પ્રેમલા, તેહુ સંયમ વરિઉં, અગ્રહ ધરિ તેહ વિશેષરે. ૨૮
 મરવું નહી ઈકિસ્તું આપણુઈ, બધસી રહ્યા નિધરોલરે;
 ત્રિહુ જણિ દીક્ષા તિહાં ગ્રહી, રાય રાણી મંત્રી રંગરોલરે ધ. ૨૯
 લેઈ દીક્ષા વિચરમ ભુવિ, હવઈ ચંદ્ર ઋષિરાયરે;
 તે જિન પાસિં સંયમ વરી, લેઈ આલોઅણુ ત્રિધા કાજિ રે. ધ. ૩૦
 શાસ્ત્ર સિદ્ધાંત સવિ અભ્યાસ્યાં, બહુ શ્રુત થયા તેહરે;
 અગ્રેસર થમ વિચરીઆ, લખ્યાનું ફલ એહરે. ધ. ૩૧
 ક્રોધ-અભિમાનમાયા વલી, જય લોભનો નિરીહરે;
 મોહસંસરગથી વેગલા, મનિ તપની બહુ ઇહરે. ધ. ૩૨
 ચોથ છઠ અઠમ દશમાદિક, કરઈ તપ બહુ ભેદરે;
 દેહ તે તૃણસમ લેખવઈ, શુભધ્યાન નહી ખેદરે. ધ. ૩૩
 એમ કરી કરમ ક્ષય આપણા, પામ્યુ કેવલનાણુરે,
 જગજનનિં ઉપગારીઆ, પામ્યા તેહ રનિરવાણુરે. ધ. ૩૪

દુહા.

ચ દમુનિ પ્રેમલાસતી, કેવલકમલા સાર;
 ભોગવી ભુગતિવધુ વરી, શાશ્વતસુખ જયકાર. ૩૫
 શીલરતન જગ જેહનિ, તેહનિં ધરિ નવનિધિ;
 પ્રેમલાની પરિં સંપજઈ, સકલરિક્ષિ ગુણવૃદ્ધિ. ૩૬
 દર્શનપ્રીતિ સુશીલ જસ, તસ હોષ અષ્ટમહાવૃદ્ધિ;
 ત્રિભુવનિ કીરતિ વિસ્તરઈ, અવિચલ પદ સુખવૃદ્ધિ. ૩૭

(અન્યપ્રશસ્તિ.)

ઢાલ. રાગ ધન્યાસી. ૫૮

ધિન્ન ધિન્ન તે ચંદ્રમુનિ,
 શીલ અવિચલ ધરી નારી બેહુ;
 પ્રેમલાશીલથી કેદ તસ ટલીઉં,
 સતીયશિરોમણિ હુઈ તેહુ.

ધિન્ન ધિન્ન તે ચંદ્રમુનિ મહામુનિ. આંચલી. ૩૮
 લેઇ સંયમ શુચિ શુદ્ધ પાલી કરી,
 વિમલકેવલ લહી મુગતિ પોહતા;

ઈમ જે શીલ અવિચલપણુઈ આદરઈ,
 તે લહઇ શિવસુખ ધરમ કરંતા. ધિન્ન ૩૯
 જુઓ જુઓ શીલમહિમા મહિમડલિ,
 જગતો આજ પણિ એમ દીસઈ;

શ્રીગુરુ હીરવિજયસૂરે જયકર,
 નામ સુણતાં ધણું હઈયડઉં દીસઈ. ધિન્ન ૪૦
 જેણુઈ યવનપતિ અકુબર ભૂપતિ,
 તેહ પ્રતિજૂજવી સુયશ લીધો;

પડહ અમારિનો માસ છ ૧૧૨૨૨૨પ્રતિં,
 જગતજનનઇ ઉપગાર કીધો. ધિન્ન ૪૧
 તાસ પાટિ પ્રગટ પૂરણ પ્રભુ,
 જિણુમ અકુબરસભાઈ પ્રસિદ્ધો;

૨૩૧૧૧૧૧૧૧ ભટ્ટ જીવી જય [પા]મીઓ,
 શ્રીવિજયસેનસૂરિ જગ પ્રસિદ્ધો. ધિન્ન ૪૨
 પાટિ તસ શ્રીવિજયતિલકસૂરિ શુભચરી,

જિણુધં જગિ કુમત મત દૂરિં ટાલ્યો;	
જ્ઞાન વિજ્ઞાન વૈરાગ્ય જગિ દીપતો,	
‘ત્રિકરણુ’ શુદ્ધિ ગુરૂવચણુ પાલ્યો. ધિન્નં	૪૩
તાસ પટોધર ભવિકજન સુખકર,	
દર્શન દુઃખહર જનસ દીપધ;	
અતુલ સૌભાગ્ય જય અધિકો પ્રભુ,	
સકલ ભદ્રારક માન જીપધ. ધિન્નં	૪૪
શ્રોતપાગચ્છી પ્રભુ સૂરિ મુગટામણિ,	
શ્રીવિજયાણુંદસૂરિ સિ હો,	
તેહની જે સેવ અહનિશિ કરઈ,	
તે ભવિજનતણા દીહો. ધિન્નં	૪૫
વિજય જયકારી તસ રાજિ જગ જયકર,	
વાચકાધીશ શિર ધશિ મોટો;	
અતિહિં સુપવિત્ર ચારિત્ર જગિ જેહનું,	
ચાલતો સ વેગ વૈરાગ્યકોટો. ધિન્નં	૪૬
સાર અવતાર ઉપગારમય જેહનો,	
જેણુઈ સહુ શાસ્ત્ર આપિં ભણાવી;	
મદમતિ તેહુ પણિ જેણુધ ૧કાવિદ કર્યા,	
બૂજવ્યા ભવ્ય બહુનિ જગિ સુણાવી ધિન્નં	૪૭
શ્રીમુનિવિજય ઉવઝ્ઝાય સુપસાયથી,	
શિષ્ય નિશિદિન તસ ધ્યાન ધ્યાતો;	
સયલ તસ સીસ સંદોહમાં અણુસમો,	
શ્રીગુરુગુણહિતે અતિહિ રાતો. ધિન્નં	૪૮
શીલ-અધિકાર એ અંદમુનિ મહામુનિ,	
સતીય ત્રેમલા પુહુવી પ્રસિદ્ધિ;	

સંઘમ આણુસરી સાર કેવલવરી, અનુક્રમિ પામિયાં સયલ સિદ્ધિ. ધિન્નં	૪૯
કવિ એ દર્શવિજય વિરચિત ચરિત એ, આપ સંસાર નિસ્તાર કાળે;	
શીલધારી બહુ સુગુણ ગાયતાં, શુદ્ધ પરિણામિ સવિ આરતિ ભાળે. ધિન્નં	૫૦
ચરિત એ ભણુત ગુણુત સુણુતાં સહી, હોઈ કલ્યાણ કારી સદૈવ;	
સંવત સોલ નવ્યાસીધ કર્તિક શુદ્ધ,* પંચમી વાર ગુરુ પુણ્ય તે દિવસમે. ધિન્નં	૫૧
શ્રીઅબ્હુતનપુર નયર વર મંડણો, જિહાં મનમોહનપાસ રાજઈ;	
સંઘ જયજયકર ભવિકજન દુઃખહર, દેવ સેવા કરઇ બહુ દિવાજમ. ધિન્નં	૫૨
તત્ર શાખાપુરઈ દલપુરવરં, જિહાં જિનરાજ સદા દેવ સુપાસો;†	
ધ્યાન તસ ચિત ધરી ત્રિકરણ શુદ્ધિં કરી, જગતી જ્યોતિ જગમાં વિશેષો. ધિન્નં	૫૩
તાસ સુપસાયથી શીલગુણે કરી, ગાઇઓ સરસ રસ એહ રાસો !	
જિહાં લગિં સૂર યસસિ ભૂમિ ચિર થાળે, વિસ્તરો જગમાંહિં ગુણવિલાસો. ધિન્નં	૫૪

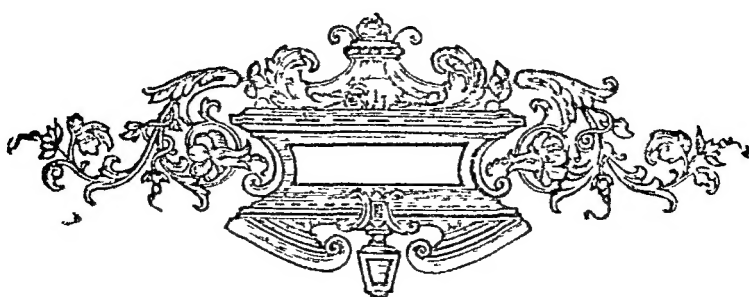
૧-દર્શનવિજય અથવા દર્શવિજય નામ પણ કહેવાય છે.

* આઠ અધિકારમાં આશો શુદ્ધિ દશમ જણાવેલ છે. પણ આંહી કારતક શુદ્ધિ પંચમી કેમ છે તે સમજઈ શકાવું નથી.

‡-ત્રેવીસમા પ્રાર્થનાય. ૩-સાતમા સુપાર્થનાય. ૪-શશિ, ચંદ્ર.

इति श्रीचंद्रायणिनामरासे, नवमोऽधिकारः श्रीशीलाधिकारे
चंदमुनि-प्रेमलालच्छी-सतीरासः सम्पूर्णः ॥-१४५४.

ધતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ-જૈનપુસ્તકાલય-અન્થાક ૧૪.

ૐ

આ ફંડમાંથી પ્રસિદ્ધત્વને પામેલા અન્યોનું સૂચીપત્ર.

નંબર

નામ વિગેરે

કિંમત

સંસ્કૃત અન્યો

રૂ. આ. પ.

- ૧ શ્રીવીતરાગસ્તોત્રમ્—શ્રીહેમચન્દ્રાચાર્યકૃત મૂલ,
શ્રીપ્રભાનંદસૂરિકૃત વિવરણ, અને શ્રીવિશાલરાજ-
શિષ્યકૃત અવચૂરિસમેત.....૦—૮—૦
- ૨ શ્રીશ્રમણપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ—પૂર્વાચાર્યકૃત...,...૦—૧—૬
- ૩ શ્રીસ્વાહવાદભાષા—શ્રીશુભવિજયગણિકૃત.....૦—૧—૬
- ૪ શ્રીપાદિકસૂત્રમ્—શ્રીયશોદેવસૂરિકૃત પખ્ખીસૂત્ર અ
ને ક્ષામણાઉપરની ટીકાએ સહિત૦—૬—૦
- ૫ શ્રીઅધ્યાત્મમતપરીક્ષા—ન્યાયાચાર્ય શ્રીયશોવિજય-
પ્રણીત ટીકાયુક્ત. અન્તે છૂટું મૂલ પણ છપાવવામાં
આવેલ છે.....૦—૬—૦
- ૬ શ્રીષોડશકપ્રકરણમ્—શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત મૂલ, અને
શ્રીમદ્દયશોભદ્ર તથા શ્રીમદ્દયશોવિજયકૃત બન્ને ટીકા-
ઓસમેત. અન્તે છૂટું મૂલ પણ છપાવવામાં આવેલ છે ૦—૬—૦
- ૭ શ્રીકલ્પસૂત્રવૃત્તિ—શ્રીવિનયવિજયોપાધ્યાયકૃત સુખો-
ધિકાસહિત (ખલાસ થઇ ગઈ છે.).....૦—૧૨—૦
- ૮ શ્રીવંદારવૃત્યપરનામ્ની, શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ
શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવરવિરચિત.....૦—૮—૦
- ૯ શ્રીદાનકલ્પદ્રુમ અથવા, ધન્નાચરિત્ર—શ્રીસોમસુન્દર-

- શિષ્ય શ્રીજિનકીર્તિસૂરિકૃત (કાવ્યગ્રન્થ)..... ૧—૬—૦
- ૧૦ ધીયોગદીપ્તિસોપાન—by મી० વીરચંદ્ર રાધવજી
ગાંધી (અંગ્રેજીમાં) યુરોપના ગમનમાં આપેલાં
લાખણો વિગેરે ૦—૫—૦
- ૧૧ શ્રીજલપકલપલતા—શ્રીમદ્દરતનમંડલકૃત..... ૦—૩—૦
- ૧૨ શ્રીયોગદ્વિસમુચ્ચય—શ્રીમદ્દરિલદ્રસૂરિકૃત આ ગ્રન્થ
પ્રેક્ષિત સુવેલીદ્વારા શોધાયો છે ૦—૩—૦
- ૧૩ ધીકર્મદીપ્તિસોપાન—by મી० વીરચંદ્ર રાધવજી
ગાંધી (અંગ્રેજીમાં) યુરોપગમનસમયે આપેલાં
લાખણો વિગેરે..... (પ્રેસમાં છપાય છે)
- ૧૪ ગૂજરાતીકાવ્યગ્રન્થ—ગૂદા ગૂદા મુનિઓના
કરેલા રાસાદિ.....

મળવાનું ઠેકાણું.

લાલજીરીયત, શેઠ દેવચંદ લાલલાલ

પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ ઓફિસ

C/o શેઠ દેવચંદ લાલલાલ ધર્મશાળા,

બડોચા ચક્રો, સુરત સિટી.

